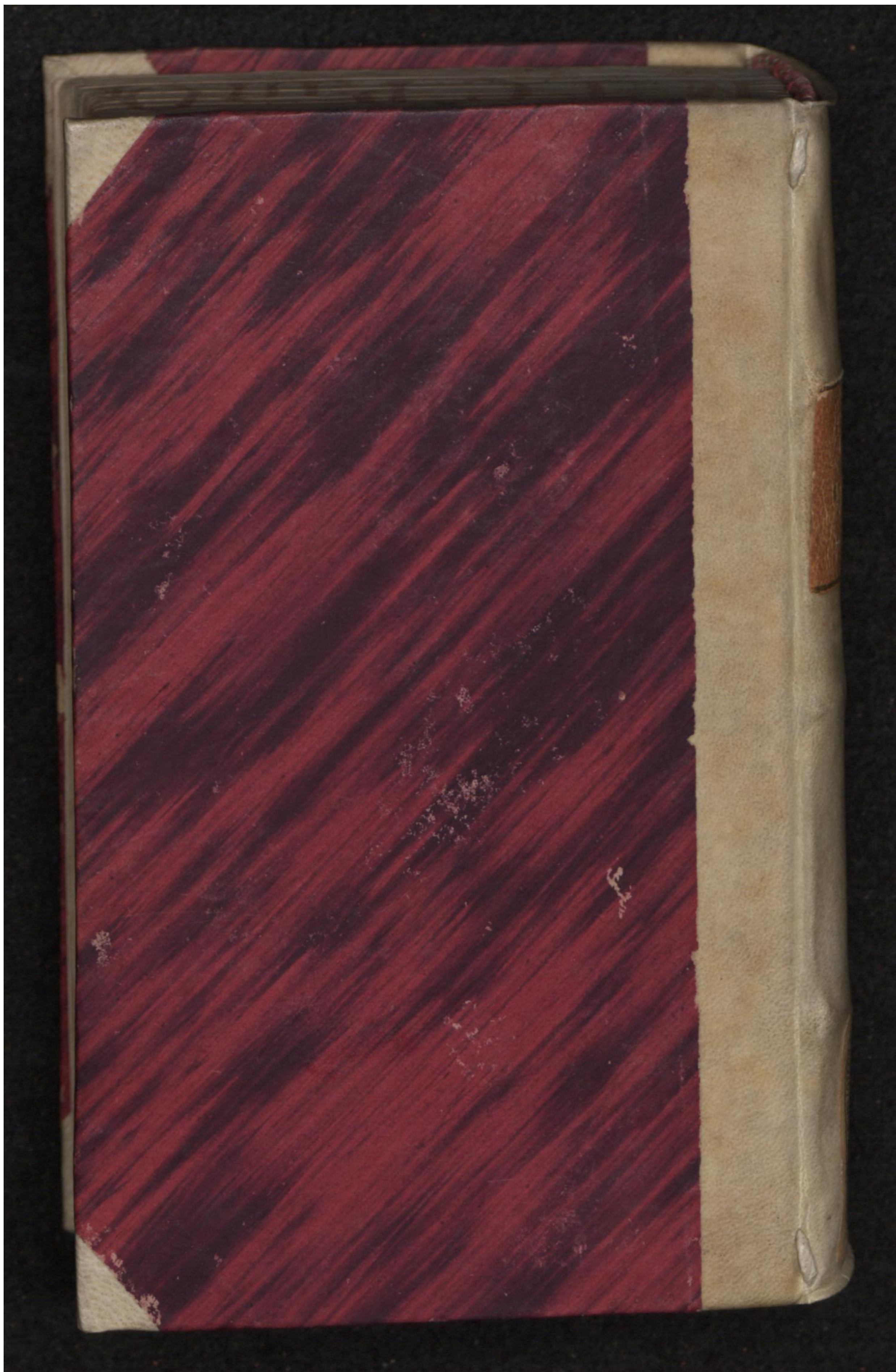
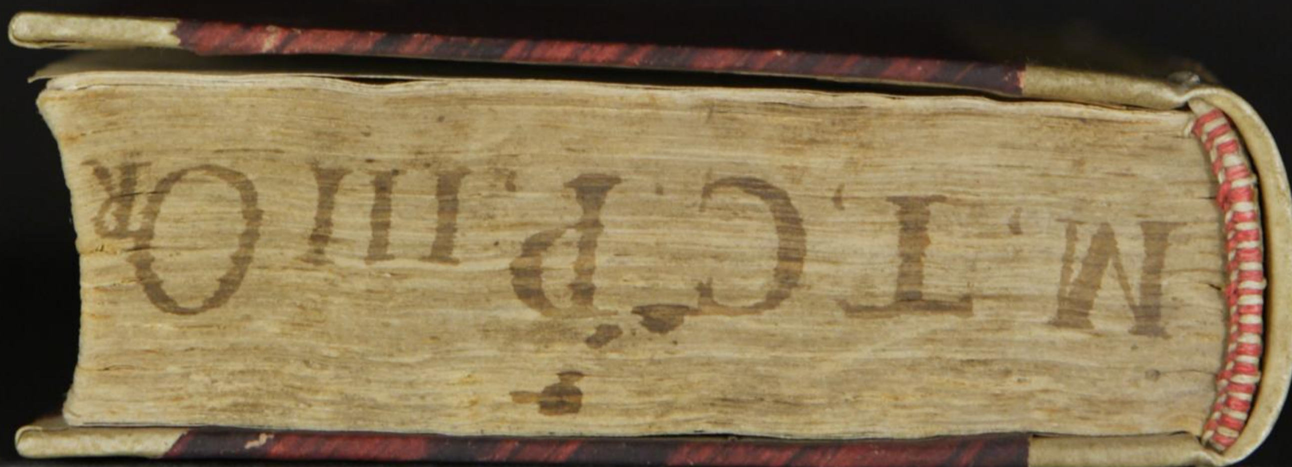

CICERONIS
ORATIONUM
5
BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE - FIRENZE
RACCOLTA NENCINI
ALDINI
II
46

A. 5.

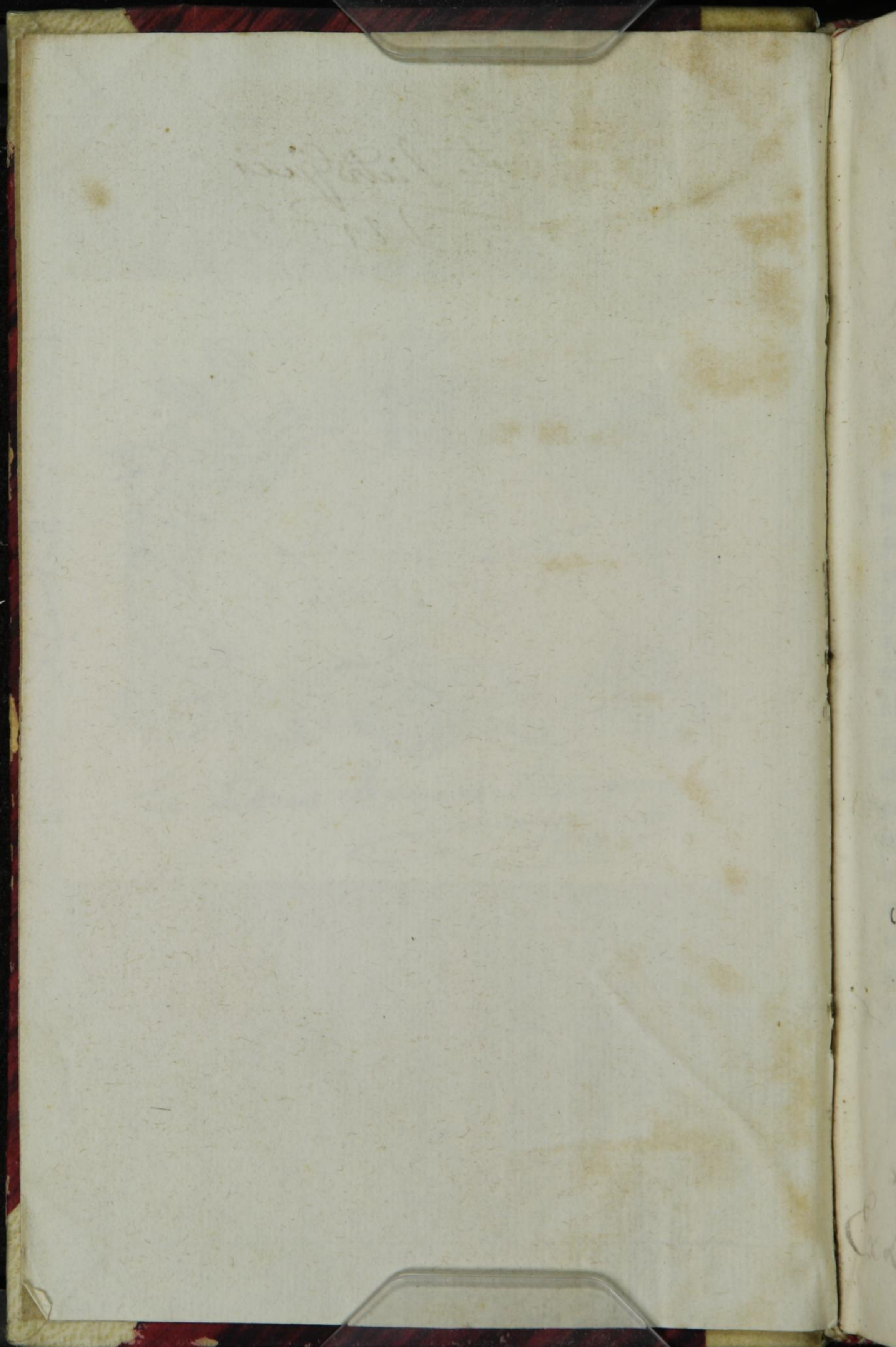

BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE-FIRENZE
ALDINI
II
I
46
RACCOLTA NENCINI

OTIVM
SINE LITERIS
MORS EST
Seneca
Ex Libris Joannis Nencini
1874

Avv.to Pietro Giuis

[illegible]

M. TVLLII CICERONIS ORATIONVM PARS III.

CORRIGENTE PAVLO MANVTIO ALDI FILIO.

VENETIIS, M. D. L.

AMPLISSIMO S. R. E. CARDINA=
LI ALEXANDRO CAESARINO
PAVLVS MANVTIVS AL=
DI FILIVS S. D.

b ENE mereri de literis, etiã si utilitas præterea consequatur nulla, tamẽ præclarum in primis, atque egregium esse semper duxi. quãquam utilitatem spectare si uolumus, ea demũ summa est, quæ ex hoc genere percipitur: fructus enim in posteritatis memoria & prædicatione positus est, quẽ nemo unquam sapiens non præstantissimũ esse iudicauit. sed hæc bene merendi ratio duplex uidetur esse: nã et qui aliqd ipsi scripserũt, et qui alios uel cohortatione, uel præmio, ut scriberent, impulerunt, literis opem tulisse existimãtur. quæ duæ res eiusmodi sunt, ut, qui alterutrã cõmode faciat, ei scilicet à studiosis omnibus gratiæ sint agendæ; qui utranque, ne haberi quidem possint. atque hanc laudẽ, ne apud ueteres quidẽ sæpe accidit, ut unus consequeretur: propterea quòd qui ea uirtute, atque fortuna fuerunt, ut & ingenio posteris prodesse possent, & opibus, qui idem facerẽt, multos adducere; alterũ facile fecerunt, ut eos, qui doctrina & eloquẽtia ualerent, ad iuuanda literarum studia excitarent; alterum facere, ut ipsi monumentum aliquod industriæ suæ relinquerent, propter rerum gerendarum curam non ita potuerunt. quod item nostris temporibus usu uidemus euenire: nã neq; multi sunt, qui præstare utrũq; possint, et qui possunt, ijs ferè, cum uelint, non conceditur. cuius generis

exemplum, ne id, quod adest, aliunde quæramus, cōcede quæso Cæsarine præstantissime ut à te sumā, & sine me hoc impetrare à modestia tua, ut ea, quæ sentio, de te dicam. certe enim, qui maiorem aut iuris ciuilis, aut sacrarum literarum cognitionem sit cōsecutus, neminem esse cōstat. neque hæc studia, quæ humaniora appellantur, quæ nos hactenus secuti sumus, contempsisti; in quibus etiam diligenter uersatus es, ut illa superiora, quæ quibusdam ipsa per se nimis horrida uidentur, eloquentiæ pigmentis, cum uelles, atq; etiam quantū uelles, illustrare posses. est igitur in te ipso, unde posteritas adiuuetur: nec, ut arbitror, uoluntas deest: sed otium eripiunt maximarum rerum occupationes: nam quia tua uirtus nō humili, neq; obscuro loco latet, sed quasi in specula quadam excelsa atque illustri posita est, unde opem ostētare bonis omnibus uidetur; iccirco homines accurrunt ad te, uel ut consilium, uel etiam ut auxilium petant. itaq; negotijs à literarum tractatione distractus, ex duabus rationibus, quibus initio bonas artes adiuuari posse dixi, alteram inuitus omittis, cum ipse nihil scribas; alteram studiose amplecteris, cum ijs, quos industria uides excellere, nulla re desis. quamobrem Hieronymus Ferrarius Corrigiensis, qui se iampridem tibi addixit, homo & ingenij & iudicij laude præstantissimus, cum alia, quæ à te habet, prædicare solitus est, tum illud uel maxime, ꝙ domi tuæ uiuens, te permittente, atq; adeo libente totū diem in literis ponit, & otio fruitur tanto, quātum deserta in regione uix esset. cuius ex ingenio qui fructus percipiuntur, qui certe maximi sunt, ij sanè tuæ liberalitati referuntur accepti. à te habemus, quæ Ferrarius in

ueterũ scriptis uel correctione restituit, uel explicatione illustrat. à te emendationes in Philippicas Ciceronis orationes, quas ille plurimas atq; optimas ad me misit, quæ iam iamq; edentur, à te inquã omnes sunt. itaq; etiam eas ipsas orationes, ut à Ferrario, idest à te restitutas, & quæ præterea in hoc tertio uolumine cõtinentur, in quibus ipsi, quæ male affecta erant, multa sanauimus, tibi inscriptas atque dicatas emittimus; ut, quod beneficium habemus maximũ, eius beneficij auctorem agnoscamus, & huic libro summum ornamentum Cæsarini nomen apponatur. qua re etiam id, quod iampridem optaui, fortasse consequar, ut, quàm præclare ego de te sentiam, cum intelligas, tu me eum existimes, quo in amicitiam, uel potius in clientelam tuam accepto, non pessime sensisse uidearis. Vale.

INDEX TERTII VOLVMINIS.

PRO P. SESTIO, ORATIO XXXIII.

Si quis antea iudices mirabatur, quid esset, ꝙ pro tantis opibus Reip. tantaq́; dignitate imperij nequaquã satis multi ciues forti & magno animo inuenirentur, qui auderẽt se, & salutem suã in discrimen offerre pro statu ciuitatis, & pro communi libertate: ex hoc tempore miretur potius, si quem bonum & fortem ciuem uiderit, quàm si quem aut timidum, aut sibi potius quàm Reip. consulentem: nam ut omittatis de uniuscuiusque casu cogitando recordari, uno aspectu intueri potestis eos, qui cum senatu, cum bonis omnibus Remp. afflictam excitarint, & latrocinio domestico liberarint, mœstos, sordidatos reos, de capite, de fama, de ciuitate, de fortunis, de liberis dimicantes; eos autem, qui omnia diuina, & humana uiolarint, uexarint, perturbarint, euerterint, non solum alacres lætosq́; uolitare, sed etiam uoluntarios fortissimis atq; optimis ciuibus periculum moliri, de se nihil timere. in quo cum multa sunt indigna, tum nihil minus est ferendũ, quàm quòd iã non per latrones suos, nõ per homines egestate, & scelere perditos, sed per uos nobis, per optimos uiros optimis ciuibus periculum inferre conantur; & quos lapidibus, quos ferro, quo facibus, quo ui, manu, copijs delere non potuerunt, hos uestra auctoritate, uestra religione, uestris sententijs se oppressuros arbitrantur. ego autem iudices, qua uoce mihi in agendis gratijs,

commemorãdoq; eorum, qui de me optime sunt meriti, beneficio esse utendum putabam, ea nũc uti cogor in eorum periculis depellendis; ijs potissimũ uox hæc seruit, quorũ opera & mihi, & uobis, & pop. R. restituta est. & quanquã à Q. Hortensio clarissimo uiro, atque eloquẽtissimo causa est P. Sestij perorata; nihilq; ab eo prætermissum est, quod aut pro Rep. conquerendũ fuit, aut pro reo disputandum: tamen aggrediar ad dicendum, ne mea propugnatio ei potissimũ defuisse uideatur, per quem est perfectum, ne cæteris ciuibus deesset. atq; ego sic statuo iudices, à me in hac causa. atque hoc extremo dicendi loco pietatis potius q̃ defensionis, querelæ quàm eloquẽtiæ doloris quã ingenij partes esse susceptas. itaq;, si aut acrius egero, aut liberius, quàm qui ante me dixerunt; peto à uobis, ut tantum orationi meæ concedatis, quantum & pio dolori, & iustæ iracundiæ concedendũ putetis: neque enim officio cõiunctior dolor ullius esse potest, q̃ hic meus, susceptus ex hominis de me optime meriti periculo; neque iracundia magis ulla laudanda, quàm ea, quæ me inflammat eorum scelere, qui cum omnibus salutis meæ defensoribus bellum esse sibi gerẽdũ iudicauerunt. sed quoniam singulis criminibus cæteri responderunt, dicam ego de omni statu P. Sestij, de genere uitæ, de natura, de moribus, de incredibili amore in bonos, de studio conseruandæ salutis cõmunis, atque otij; contendamq;, si modo id consequi potero, ut in hac cõfusa, atque uniuersa defensione nihil à me, quod ad uestram quæstionem, nihil quod ad reum, nihil quod ad Remp. pertineat, prætermissum esse uideatur. & quoniam in grauissimis temporibus ciuitatis: atq; in ruinis

euersæ atq; afflictæ Reip. P. Sestij Tribunatus est à fortuna ipsa collocatus: nõ aggrediar ad illa maxima atq; amplissima prius, quàm docuero, quibus initijs, ac fundamentis hæ tantæ summis in rebus laudes excitatæ sint.

Parente P. Sestius natus est iudices homine, ut pleriq; meministis, & sapiente, & sancto, & seuero: qui cum Tribunus pl. primus inter homines nobilissimos temporibus optimis factus esset, reliquis honoribus nõ tã uti uoluit, quàm dignus uideri. eo auctore duxit honestissimi & spectatissimi uiri C. Albini filiã: ex qua hic est puer, & nupta iam filia. duobus his grauissimis antiquitatis uiris sic probatus fuit, ut utrique eorum & charus maxime, & iucũdus esset. ademit Albino soceri nomẽ mors filiæ, sed charitatem illius necessitudinis, & beneuolẽtiã non ademit. hodie sic hunc diligit, ut uos facillime potestis ex hac uel assiduitate eius, uel solicitudine, & molestia iudicare. duxit uxorem patre uiuo optimi & calamitosissimi uiri filiam L. Scipionis. clara in hoc P. Sestij pietas extitit, & omnibus grata, ꝙ & Massiliam statim profectus est, ut socerum uidere, consolariq; posset fluctibus Reip. expulsum, in alienis terris iacentem, quem in maiorũ suorũ uestigijs stare oportebat: & ad eum filiam eius adduxit, ut illo insperato aspectu, complexuq; si nõ omnem, at aliquam partem mœroris sui deponeret: & maximis officijs & illius ærũnam, quoad uixit, & filiæ solitudinẽ sustentauit. possum multa dicere de liberalitate, de domesticis officijs, de Tribunatu mil. de prouinciali in eo magistratu abstinentia: sed mihi ante oculos obuersatur Reip. dignitas, quæ me ad sese rapit, hæc minora relinquere hortatur. Quæstor hic C. Antonij col-

legæ mei iudices fuit sorte, sed societate consiliorũ meus. impedior nõ nullius officij, ut ego interpretor, religione, quo minus exponam q̃ multa ad me detulerit, quanto ante prouiderit. atq; ego de Antonio nihil dico, præter unum, nunquam illum in illo summo timore ac periculo ciuitatis neq; communem metum omnium, neq; propriam non nullorum de ipso suspicionem aut inficiãdo tollere, aut dissimulando sedare uoluisse. in quo collega sustinendo atq; moderando si meã in illum indulgentiã coniunctam cũ summa custodia Reip. laudare uere solebatis: par propè laus P. Sestij esse debet, qui suũ ita Consulem obseruauit, ut & illi Quæstor bonus, & uobis omnibus optimus ciuis uideretur. idem, cũ illa coniuratio ex latebris, atque ex tenebris erupisset, palamq; armata uolitaret, uenit cum exercitu Capuã: quam urbem propter plurimas belli opportunitates ab illa impia et scelerata manu attentari suspicabamur, & inde M. Aulanũ
* Trib. militũ Antonij Capua præcipitem eiecit, hominem perditũ, & non obscure Pisauri, & in alijs agri Gallici partibus in illa cõiuratione uersatũ. ideq; C. Marcellũ, cũ is nõ solũ Capuã uenisset, uerũ etiã se quasi armorũ studio in maximã familiã cõiecisset, exterminãdum ex illa urbe curauit. qua de causa & tũ conuentus ille Capuæ, qui propter salutẽ illius urbis Consulatu cõseruatã meo me unũ patronũ adoptauit, huic apud me P. Sestio maximas gratias egit, & hoc tẽpore ijdem homines nomine cõmutato coloni decurionesq;, fortissimi atq; optimi uiri beneficiũ P. Sestij testimonio declarãt, periculumq; decreto suo deprecãtur. Recita quæso P. Sesti, quid decreuerint Capuæ decuriões, ut iã uirilis tua uox possit ali=

quid ſignificare inimicis noſtris,quidnam,cũ ſe corrobo=
rarit , effectura eſſe uideatur. DECRETVM DE=
CVRIONVM. nõ recito decretũ officio aliquo ex=
preſſum,uicinitatis,aut cliẽtelæ,aut hoſpitij publici,aut
ambitionis,aut cõmendationis gratia: ſed recito memo=
riam perfuncti periculi,prædicationẽ ampliſſimi bene=
ficij,uicem officij præſentis,teſtimonium præteriti tẽpo=
ris.atque illis temporibus iiſdem cũ iam Capuã metu Se
ſtius liberaſſet,urbem ſenatus atq; omnes boni deprehẽ=
ſis atque oppreſſis domeſticis hoſtibus me duce ex pericu
lis maximis extraxiſſent : ego literis eũ Capua accerſiui
cũ illo exercitu,quẽ tum ſecum habebat.quibus hic lite=
ris lectis ad urbem cõfeſtim incredibili celeritate aduola
uit.atq; ut illius temporis atrocitatem recordari poſſitis,
audite literas,& ueſtram memoriã ad timoris præteri=
ti cogitationem excitate. LITERAE CICERO=
NIS COS. hoc aduentu P. Seſtij Tribunorũ pl.no=
uorum , qui tum extremis diebus Cõſulatus mei res eas,
quas geſſerã,uexare cupiebant , reliquiq; coniurationis
impetus,& conatus ſunt retardati.ac poſteaq̃ eſt intelle
ctum,Catone Tribuno ple. fortiſſimo atq; optimo ciue
Remp.defendente,per ſe ipſum ſenatũ populumq; R. ſi=
ne militũ præſidio tueri facile maieſtatem ſuã,& digni
tatem eorũ,qui ſalutem cõmmunem periculo ſuo defen
diſſent:Seſtius cũ illo exercitu ſumma celeritate eſt An=
toniũ cõſecutus. hic ego quid prædicem,quibus hic rebus
Cõſulem ad rẽ gerendã excitarit?quot ſtimulos admoue
rit homini ſtudioſo fortaſſis uictoriæ, ſed tamẽ nimium
cõmunem Martem belliq; caſum metuẽti?lõgũ eſt ea di=
cere:ſed hoc breue dicã. ſi M.Petreij nõ excellens animo

& amore Reip. uirtus, non summa auctoritas apud milites, non mirificus usus in re militari extitisset, neq; adiutor ei P. Sestius ad excitandũ Antonium, cohortandũ, impellẽdum fuisset datus: illo in bello esset hiemi locus, neque unquam Catilina, cũ è pruina Apennini, atq; è niuibus illis emersisset, atq; æstatem integrã nactus, Italiæ calles, & pastorũ stabula præclara cepisset, sine multo sanguine, ac sine totius Italiæ uastitate miserrima cõcidisset, hunc igitur animum ad Tribunatum attulit P. Sestius: ut Quæsturã Macedoniæ relinquã, & aliquando ad hæc propiora ueniam. quanquã non est omittẽda singularis illa integritas prouincialis, cuius ego nuper in Macedonia uidi uestigia nõ pressa leuiter ad exigui prædicationem temporis, sed fixa ad memoriam illius prouinciæ sempiternam. uerum hæc ita prætereamus, ut tamen intuentès, & respectãtes relinquamus. ad Tribunatum, quia ipse ad sese iam dudũ uocat, & quodam modo absorbet orationem meã, contento studio, cursúq; ueniamus. de quo quidem Tribunatu ita dictũ à Q. Hortensio, ut eius oratio non defensionem modo criminũ uideretur cõtinere, sed etiam memoria digna uti Reip. capessendæ auctoritatem, disciplinamq; præscribere. sed tamen, quoniam Tribunatus quidem totus P. Sestij nihil aliud nisi meũ nomen causamq; sustinuit, necessario mihi de ijsdem rebus esse arbitror si non subtilius disputãdum, at certe iudices dolentius deplorandũ. qua in oratione si asperius in quosdam homines inuehi uellẽ, quis nõ cõcederet, ut eos, quorũ sceleris furore uiolatus essem, uocis libertate perstringerem? sed ut agam moderate, & huic potius tempori seruiam, quàm dolori meo: si qui

occulte à salute nostra dissentiunt, lateant: si qui fecerũt aliquid aliquando, atq; iidem nunc tacent & quiescũt, nos quoque simus obliti: si qui se offerunt insolenter, & insectantur, quoad ferri poterũt, perferemus: neq; quẽquã offendet oratio mea, nisi qui se ita obtulerit, ut in eũ nõ inuasisse, sed incurrisse uideamur. sed necesse est, antequã de Tribunatu P. Sestij dicere incipiam, me totum superioris anni Reip. naufragium exponere. in quo colligẽdo, ac reficienda salute cõmuni omnia reperiẽtur P. Sestij dicta, facta, consilia uersata. Fuerat ille annus in Reip. magno metu, & multorum timore tanquã intentus arcus in me unum, sicut uulgo ignari rerũ loquebantur; re quidẽ uera in uniuersam Remp. traductione ad plebem furibundi hominis, ac perditi, mihi irati, sed multo acrius otij, & communis salutis inimici. hunc uir clarissimus, mihiq; multis repugnantibus amicissimus, Cn. Põpeius omni cautione, fœdere, execratione deuinxerat, nihil in Tribunatu cõtra me esse facturum. at ille nefarius, ex omniũ scelerum colluuione natus, parum se fœdus uiolaturum arbitratus, nisi ipsum cautorẽ alieni periculi suis proprijs periculis terruisset. hãc tetram immanemq; belluam, uinctam auspicijs, alligatam more maiorum, constrictam legum sacratarum cathenis, soluit subito legum Consul, uel, ut ego arbitror, exoratus, uel, ut non nemo putaret, mihi iratus, ignarus quidem certe & imprudens impendentium tantorũ scelerum ac malorum. qui Tribunus pl. felix in euertenda Rep. fuit, nullis suis neruis: qui enim in eiusmodi uita nerui esse potuerunt, hominis fraternis flagitijs, sororijs stupris, omni inaudita libidine infamis? sed fuit pro-

fecto quædã illa Reip. fortuna fatalis, ut ille cæcus atq; amens Tribunus pl. nancisceretur, quid dicam Consules? hoccine ut ego appellẽ nomine euersores huius imperij? proditores uestræ dignitatis? hostes bonorũ omnium? qui ad delendum senatum, affligendum equestrem ordinẽ, extinguenda omnia iura, atq; instituta maiorum se illis fascibus, cæterisq; insignibus summi honoris atq; imperij ornatos esse arbitrabantur. quorũ, per deos immortales, si non dũ scelera uulneráq; inusta Reip. uultis recordari, uultũ, atque incessum animis intueamini: facilius facta eorum occurrent mentibus uestris, si ora ipsa oculis proposueritis. alter unguentis affluens, calamistrata coma, despiciens conscios stuporũ ac ueteres uexatores ætatulæ suæ, puteali et fœneratorũ gregibus inflatus, atque pculsus, olim, ne Scyllæo illo æris alieni in freto ad colũnam adhæresceret, in Tribunatus portum perfugerat. cõtẽnebat equites R. minitabatur senatui: uẽditabat se operis, atq; ab ijs se ereptũ, ne de ambitu causam diceret, prædicabat; ab ijsdemq; se etiã inuito senatu prouinciã sperare dicebat; eamq; nisi adeptus esset, se incolumẽ nullo modo fore arbitrabatur. alter, ò dij boni, q̃ teter incedebat, q̃ truculentus, q̃ terribili aspectu. unum aliquẽ te ex barbatis illis, exemplũ imperij ueteris, imaginẽ antiquitatis, columẽ Reip. diceres intueri, uestitus asper nostra hac purpura plebeia ac penè fusca, capillo ita horrido, ut Capua, in qua ipse tum imaginis formandæ causa Duũuiratũ gerebat, Seplasiam sublaturus uideretur. nã quid ego de supercilio dicã, quod tũ hominibus nõ superciliũ, sed pignus Reip. uidebatur? tãta erat grauitas in oculo, tanta frõtis cõtractio, ut illo supercilio Resp. tanq̃ Atlan-

te cœlum, niti uideretur. erat denique hic omniũ sermo: est tamen Reip. magnũ firmumq; subsidium: habeo, quẽ opponam labi illi, atque cœno. uultu medius fidius collegæ sui libidinẽ, leuitatemq; franget. habebit senatus in hunc annũ quem sequatur: non deerit auctor, & dux bonis. mihi denique homines præcipue gratulabantur, ꝙ habiturus essem cõtra Tribunum pl. furiosum, & audacem cũ amicum, & affinem, tum etiã fortem & grauẽ Consulem. atque eorum alter fefellit neminẽ: quis enim clauum tanti imperij tenere, & gubernacula Reip. tractare in maximo cursu ac fluctibus posse arbitraretur hominẽ emersum subito ex diuturnis tenebris lustrorũ, ac stuprorum, uino, ganeis, lenocinijs, adulterijsq; confectum, cum is præter spem in altissimo gradu alienis opibus positus esset, qui nõ modo tempestatem intueri impendentem temulentus, sed ne lucem quidem insolitam aspicere posset? alter multos planè in omnes partes fefellit: erat enim hominũ opinioni nobilitate ipsa blãda conciliatricula cõmendatus. omnes boni semper nobilitati fauemus, & qa utile est Reip. nobiles homines esse dignos maioribus suis, & quia ualet apud nos clarorũ hominũ & bene de Rep. meritorum memoria etiam mortuorũ. quia tristem semp, quia taciturnũ, quia subhorridũ atq; incultũ uidebant, & ꝙ erat eo nomine, ut ingenerata familiæ frugalitas uideretur, fauebant, gaudebãt, & ad integritatem maiorum spe sua hominẽ uocabãt materni generis obliti. ego autem (uere hoc dicam iudices) tantũ esse in homine sceleris, audaciæ, crudelitatis, quãtũ ipse cũ Rep. sensi, nunquã putaui: nequã esse hominem, et leuem, & falsa opinione errore hominũ ab adolescẽtia

commendatum ſciebam: etenim animus eius uultu, flā=
gitia parietibus tegebantur: ſed hæc obſtructio nec diu=
turna eſt, nec obducta ita, ut curioſis oculis perſpici non
poſſit. uidebamus genus uitæ, deſidiam, inertiam: inclu=
ſas eius libidines, qui paulo propius acceſſerant, intuebā=
tur. deniq; etiam ſermonis anſas dabat, quibus recondi=
tos eius ſenſus tenere poſſemus. laudabat homo doctus
philoſophos neſcio quos: neque eorum tamen nomina po
terat dicere: ſed eos tamen laudabat maxime, qui dicun
tur præter cæteros eſſe auctores & laudatores uolupta=
tis: cuius, & quo tempore, & quo modo, non quære=
bat: uerbum ipſum omnibus modis animi & corporis
deuorabat: eoſdemq́; præclare dicere aiebat, ſapientes
omnia ſua cauſa facere, Remp. capeſſere hominem bene
ſanum nō oportere, nihil eſſe præſtabilius otioſa uita, &
plena, & conferta uoluptatibus: eos autem, qui dice=
rent dignitati eſſe ſeruiendum, Reip. conſulendum, of=
ficij rationem in omni uita, non commodi eſſe ducen=
dam, ſubeunda pro patria pericula, uulnera excipien=
da, mortem oppetendam, uaticinari atque inſanire
dicebat. ex his aſſiduis eius quotidianiſq́; ſermonibus,
& quòd uidebam quibus cum hominibus in interiore
ædium parte uiueret, & quòd ita domus ipſa fuma=
bat, ut multa eius ſermonis indicia redoleret, ſtatue=
bam ſic, boni nihil ab illis nugis expectandum, ma=
li quidem certe nihil pertimeſcendum. ſed ita eſt iudi=
ces; ut, ſi gladium paruo puero, aut ſi imbecillo ſeni,
aut debili dederis, ipſe impetu ſuo nemini noceat; ſin
ad nudum uel fortiſſimi uiri corpus acceſſerit, poſſit
acie ipſa & ferri uiribus uulnerari: ita cum hominibus

eneruatis,

eneruatis, atq; exāguibus Consulatus tanq̄ gladius esset datus; qui per se pungere neminem unq̄ potuissent, hi summi imperij nomine armati, Remp. cōtrucidauerunt: fœdus fecerūt cum Tribuno pl. palàm, ut ab eo prouincias acciperent quas ipsi uellent; exercitum, & pecuniā, quantā uellent, ea lege, si ipsi prius Tribuno pl. afflicta Remp. tradidissent: id autem fœdus meo sanguine ictū sanciri posse dicebant. qua re patefacta (neq; enim dissimulari tantum scelus poterat, nec latere) promulgantur uno eodemq́; tempore rogationes ab eodem Tribuno de mea pernicie, & de prouincijs Cōsulum nominatim. hic tum senatus solicitus, uos equites excitati, Italia cuncta permota, omnes deniq; omniū generum, atq; ordinum ciues summæ Reip. à Consulibus, atq; à summo imperio petendū esse auxiliū arbitrabantur, cum illi soli essent præter furiosum illum Tribunū, duo Reip. turbines, qui non modo præcipitanti patriæ nō subuenirent, sed etiam nimium tarde cōcidere mœrerent. flagitabatur ab his quotidie cū querelis bonorū omniū, tum etiā precibus senatus, ut meā causam susciperent, agerent aliquid, deniq; ad senatum referrent. hi nō modo negando, sed etiā irridendo, amplissimum quenq; illius ordinis insequebātur. hic subito, cum incredibilis in Capitoliū multitudo ex tota urbe cunctaq́; Italia cōuenisset, uestem mutandam omnes, meq́; etiam omni rōne priuato cōsilio (quoniā publicis ducibus Resp. careret) defendendū putarunt. erat eodem tempore senatus in æde Concordiæ, quod ipsum templum repræsentabat memoriā Consulatus mei, cum flens uniuersus ordo Cincinnatū Consulem orabat: nam alter ille horridus, & seuerus cōsulto se domi cōtinebat.

qua tum superbia cœnũ illud ac labes, amplissimi ordinis preces, & clarissimorum ciuiũ lacrymas repudiauit? me ipsum ut cõtempsit helluo patriæ? nã quid ego, patrimonij, dicã? quod ille, cũ quasi quæstũ faceret, amisit. cum uenisset ad senatũ, uos inquam equites R. & omnes boni ueste mutata, uos inquã pro meo capite ad pedes lenonis impurissimi proiecistis, cum, uestris precibus à latrone illo repudiatis, uir incredibili fide, magnitudine animi, cõstantia L. Mũmius ad senatum de Rep. retulit, senatusq; freq́uẽs uestem pro mea salute mutandã censuit. ò diem illum iudices funestũ senatui bonisq; omnibus, Reip. luctuosum, mihi ad domesticũ mœrorem grauẽ, ad posteritatis memoriam gloriosum: quid enim quisquam potest ex omni memoria sumere illustrius, q̃ pro uno ciue & bonos omnes priuato cõsensu, & uniuersum senatũ publico cõsilio mutasse uestem? quæ quidẽ tum mutatio nõ deprecationis causa est facta, sed luctus: quem.n. deprecarentur, cum omnes essent sordidati? cumq; hoc satis esset signi esse improborũ, qui mutata ueste nõ esset? hac mutatione uestis facta, tanto in luctu ciuitatis, omitto quid ille Tribunus omniũ rerũ diuinarũ humanarumq; prædo fecerit, qui adesse nobilissimos adolescentes, honestissimos equites R. deprecatores salutis meæ iusserit, eosq; operarũ suarũ gladijs & lapidibus obiecerit: de Cõsulibus loquor, quorũ fide Resp. niti debuit. exanimatus euolat ex senatu, non minus perturbato animo atq; uultu, q̃ si ante annis paucis in creditorum cõuentum incidisset: aduocat cõcionẽ: habet orationẽ talem Cõsul, qualem nunquã Catilina uictor habuisset: errare homines, si etiam tum senatum aliquid in Rep. posse arbitrarentur:

equites uero R. daturos illius diei pœnas, quo me Consule cum gladijs in cliuo Capitolino fuissent: uenisse tempus ijs, qui in timore fuissent (cõiuratos uidelicet dicebat) ulciscendi se. si dixisset hoc solum, omni supplicio esset dignus; nã oratio ipsa Cõsulis perniciosa potest Remp. labefactare: quid fecerit, uidete: L. Lamiam, qui cum me ipsum pro summa familiaritate, quæ mihi cum fratre, cũ patre eius erat, unice diligebat, tum pro Rep. uel mortem oppetere cupiebat, in concione relegauit, edixitq́;, ut ab urbe abesset millia passuũ ducenta, ꝙ esset ausus pro ciue, pro bene merito ciue, pro amico, pro Rep. deprecari. quid hoc homine facias? aut quò ciuem importunum, aut quò potius hostem tam sceleratum reserues? qui, ut omittã cætera, quæ sunt ei cũ collega immani impuroq́; cõiuncta atq; cõmunia, hoc unũ habet propriũ, ut expulerit ex urbe, relegarit nõ dico equitem R. non ornatissimum, atq; optimũ uirum, nõ amicissimum Reip. ciuem, non illo ipso tempore unà cum senatu, & cum bonis omnibus casum amici Reiq́; pub. lugentem, sed ciuem R. sine ullo iudicio aut edicto ex patria Consul eiecerit. nihil acerbius socij Latini ferre soliti sunt, quàm, id quod perraro accidit, ex urbe exire à Consulibus iuberi. atque illis tum erat reditus in suas ciuitates, ad suos lares familiares, & in illo communi incommodo nulla in quenquam propria ignominia nominatim cadebat: hoc uero quid est? exterminabit ciues R. edicto Consul à suis dijs penatibus? expellet à patria? deliget quem uolet, damnabit, atque eijciet nominatim? hic, si unquam uos eos, qui nunc estis in Rep. fore putasset, si denique imaginem iudiciorum, aut simulacrum ali-

quod futurum in ciuitate reliquum credidisset, unquã ausus esset senatum de Rep. tollere, equitũ R: preces asper nari, ciuium deniq; omniũ nouis et inauditis edictis ius, libertatemq; peruertere? Etsi me attentissimis animis summa cum benignitate auditis iudices: tamen uereor, ne quis forte uestrũ miretur, quid hæc mea oratio tam lõga, ac tam alte repetita uelit, aut quid ad P. Sestij causam, eorũ, qui ante huius Tribunatum Remp. uexarunt, delicta pertineant. mihi autem hoc propositum est ostendere, omnia cõsilia P. Sestij, mentemq; totius Tribunatus hãc fuisse, ut afflictæ et perditæ Reip. quantũ posset, mederetur. ac si in exponendis uulneribus illis de me ipso plura dicere uidebor, ignoscitote: nam & illam meã cladem uos, & omnes boni maximum esse Reip. uulnus iudicastis; & P. Sestius est reus non suo, sed meo nomine: qui cum omnem uim sui Tribunatus in mea salute consumpserit, necesse est meã causam præteriti temporis cũ huius præsenti defensione esse coniunctam. Erat igitur in luctu senatus: squalebat ciuitas publico cõsilio mutata ueste: nullum erat Italiæ municipium, nulla colonia, nulla præfectura, nulla Romæ societas uectigalium, nullum collegiũ, aut concilium, aut omnino aliquod cõmune consiliũ, quod tum nõ honorificentissime decreuisset de mea salute: cum subito edicunt duo Consules, ut ad suum uestitum senatores redirent. quis unq̃ Consul senatum ipsius decretis parere prohibuit? quis tyrannus miseros lugere uetuit? parum'ne est Piso, ut omittam Gabinium, ꝙ tantum homines fefellisti, ut negligeres auctoritatem senatus? optimi cuiusq; consilia contemneres? remp. proderes? consulare nomen affligeres? etiam'ne

edicere audeas, ne mœrerēt homines meam, ſuam, Reip. calamitatem? ne'ue hunc ſuum dolorem ueſte mutata ſignificarent? ſiue illa ueſtis mutatio ad luctum ipſorum, ſiue ad deprecandū ualebat, quis unquā tā crudelis fuit, qui prohiberet quenquam aut ſibi mœrere, aut cæteris ſupplicare? quid? ſua ſponte homines in amicorum periculis ueſtitum mutare nō ſolent? pro te ipſo Piſo nemó ne mutauit? ne iſti quidem, quos Legatos non modo nullo S.C. ſed etiam repugnante ſenatu tute tibi legaſti? ergo hominis deſperati & proditoris Reip. caſum lugebūt fortaſſe, qui uolent: ciuis florentiſſimi beneuolentia bonorum, & optime de ſalute patriæ meriti periculum coniunctum cum periculo ciuitatis lugere ſenatui non licebit? iȷdem Conſules, ſi appellandi ſunt Conſules, quos nemo eſt qui non modo ex memoria, ſed etiam ex faſtis euellendos non putet; pacto iam fœdere prouinciarum, producti in circo Flaminio in cōcionem ab illa furia, ac peſte patriæ maximo cū gemitu ueſtro illa omnia, quæ tum cōtra me contraq; Remp. dixerant, uoce ac ſententia ſua cōprobauerūt. iȷſdem Cōſulibus ſedentibus, atque inſpectantibus lata lex eſt, ne auſpicia ualerent, ne quis obnunciaret, ne quis legi intercederet, ut omnibus feſtis diebus legem ferri liceret, ut lex Aelia, lex Fuſia ne ualeret. qua una rogatione, quis eſt, qui nō intelligat, uniuerſam Remp. eſſe deletā? iȷſdem Conſulibus inſpectātibus, ſeruorum delectus habebatur pro tribunali Aurelio nomine collegiorum, cum uicatim homines conſcriberentur, decuriarentur, ad uim, ad manus, ad cædem, ad direptionem incitarentur. iȷſdem Conſulibus arma in templum Caſtoris palàm comportabantur, gradus eiuſdem

templi tollebantur, armati homines forū & cōciones tenebant, cædes lapidationesq; fiebant, nullus erat senatus, nihil reliqui magistratus, unus omnē omniū potestatem armis & latrocinijs possidebat, nō aliqua ui sua, sed cū duos Cōsules à Rep. prouinciarū fœdere retraxisset: insultabat, dominabatur, alijs pollicebatur, terrore ac metu multos, plures etiam spe & promissis tenebat. quæ cum essent eiusmodi iudices; cū senatus duces nullos, ac pro ducibus proditores, aut potius apertos hostes haberet; equester ordo reus à Cōsulibus citaretur; Italiæ totius auctoritas repudiaretur; alij nominatim relegarētur, alij metu ac periculo terrerētur; arma essent in tēplis, armati in foro; eaq; nō silentio Cōsulum dissimularētur, sed & uoce, & sentētia cōprobarētur; cū omnes urbē nō dum excisam, & euersam, sed iam captā, atq; oppressam uideremus: tamen his tātis malis, tāto bonorū studio iudices restitissemus: sed me alij metus, atq; aliæ curæ, suspicionesq; mouerūt: exponā enim hodierno die iudices oēm rationē facti & cōsilij mei, neq; huic uestro tanto studio audiendi, neq; uero huic tantæ multitudini, quāta mea memoria nunquā ullo in iudicio fuit, deero. Nā si ego in causa tam bona, tāto studio senatus, cōsensu tam incredibili bonorū omniū, tam parato, tota deniq; Italia ad omnem cōtentionē expedita, cessi Tribuni pl. despicatissimi hominis furori, contēptissimorū Cōsulum leuiatē, audaciamq; pertimui: nimiū me timidū, nullius animi, nullius cōsilij fuisse cōfiteor: quid enim simile fuit in Q. Metello? cuius causam, etsi omnes boni probabāt, tamen neq; senatus publice, neq; ullus ordo proprie, neq; suis decretis Italia tota susceperat, ad suā enim magis quan=

dam ille gloriã, q̃ ad perſpicuã ſalutem Reip. ſpectarat, cũ unus in legem per uim latã iurare noluerat: denique uidebatur ea cõditione tam fortis fuiſſe, ut cum patriæ charitate conſtantiæ gloriã commutaret. erat aũt ei res cum exercitu C. Marij inuicto: habebat inimicũ C. Mariũ conſeruatorem patriæ, ſextũ iam illum Conſulatum gerentem: res erat cum L. Saturnino iterũ Tribuno pl. uigilante homine, & in cauſa populari ſi non moderate, at certe populariter abſtinenterq; uerſato. ceſſit, ne aut uictus à fortibus uiris cũ dedecore caderet, aut uictor multis & fortibus ciuibus Remp. orbaret. meam cauſam ſenatus palàm, equeſter ordo acerrime, cuncta Italia publice, omnes boni proprie enixeq; ſuſceperant. eas res geſſeram, quarũ non unus auctor, ſed dux omniũ uoluntatis fuiſſem, quæq; non modo ad ſingularem meã gloriam, ſed ad ſalutem cõem omnium ciuiũ, & prope gentium pertinerent: ea conditione geſſerã, ut meum factũ ſemper omnes præſtare tueriq; deberent. erat aũt mihi contentio non cum uictore exercitu, ſed cum operis conductis, & ad diripiendã urbem concitatis. habebam inimicum nõ C. Mariũ terrorem hoſtiũ, ſpem, ſubſidiumq; patriæ, ſed duo importuna prodigia, quos egeſtas, quos æris alieni magnitudo, quos leuitas, quos improbitas Tribuno pl. conſtrictos addixerat. nec mihi res erat cum Saturnino, qui, ꝗ à ſe Quæſtore Oſtienſi per ignominiã ad principem & ſenatus & ciuitatis M. Scaurũ rem frumentariam translatam ſciebat, dolorem ſuũ magna contentione animi perſequebatur; ſed cum ſcurrarũ locupletum ſcorto, cum ſororis adultero, cum ſtuprorum ſacerdote, cum uenefico, cum teſtamentario, cum ſicario, cum

latrone. quos homines si, id quod facile factu fuit, & quod fieri debuit, quodq; à me optimi & fortissimi ciues flagitabãt, ui armisq; superassem: nõ uerebar, ne quis aut uim ui repulsam reprehenderet, aut perditorũ ciuiũ, uel potius domesticorũ hostiũ mortem mœreret. sed me illa mouerũt. omnibus in cõcionibus illa furia clamabat, se, quæ faceret cõtra salutem meã, facere auctore Cn. Põpeio clarissimo uiro, mihiq; & nũc, et quoad licuit, amicissimo. M. Crassus, quocũ mihi erãt omnes amicitiæ necessitudines, uir fortissimus, ab eadem illa peste infestissimus esse meis fortunis prædicabatur. C. Cæsar, qui à me nullo meo merito alienus esse debebat, inimicissimus esse meæ saluti ab eodem quotidianis cõcionibus dicebatur. his se tribus auctoribus in consilijs capiendis, adiutoribus in re gerenda esse usurũ dicebat. ex quibus unũ habere exercitũ maximũ in Italia, duos, qui priuati tũ essent, et præesse, et parare, si uellent, exercitũ posse, idq; facturos, esse dicebat. nec mihi ille iudiciũ populi, nec legitimã aliquã cõtentionem, nec disceptationẽ, aut causæ dictionẽ, sed uim, arma, exercitus, imperatores, castra denũciabat. quid ergo? inimici oratio, uana præsertim, tã improbe in clarissimos uiros cõiecta me mouit: me uero nõ mouit illius oratio, sed eorũ taciturnitas, in quos illa oratio tã improba conferebatur, qui quanquã ob aliã cãm tacebant, tamen hominibus omnia timentibus tacendo loqui, non inficiãdo confiteri uidebãtur. illi aũt aliquo tum timore perterriti, ꝗ acta illa, atque omnis res superioris anni labefactari a Prætoribus, infirmari à senatu atque principibus ciuitatis putabant, Tribunũ popularem à se alienare nolebant, suaq; sibi propiora pericula esse quàm mea

loquebantur. ſed tamen & Craſſus à Conſulibus meam
cauſam ſuſcipiendam eſſe dicebat, & eorum fidem Pom
peius implorabat, neque ſe priuatum cauſæ publicæ ſu=
ſceptæ defuturum eſſe dicebat. quem uirum, ſtudioſum
mei, cupidiſſimum Reip. conſeruandæ, domi meæ certi
homines ad eam rem compoſiti monuerunt, ut eſſet cau
tior; eiusq; uitæ à me inſidias apud me domi poſitas eſ=
ſe dixerunt; atque hanc ei ſuſpicionem alij literis mittẽ=
dis, alij nuncijs, alij coràm ipſi excitauerunt; ut ille, cum
à me certe nihil timeret, ab illis, ne quid meo nomine mo
lirentur, ſibi cauendum putaret. ipſe autem Cæſar, quem
maxime ignari homines ueritatis mihi eſſe iratum puta
bant, erat ad portas, erat cum imperio, erat in Italia eius
exercitus, inq; eo exercitu ipſius Tribuni pl. inimici mei
fratrem præfecerat. hæc ego cum uiderem, neque. n. erãt
occulta, ſenatum, ſine quo ciuitas ſtare non poſſet, om=
nino de ciuitate eſſe ſublatum; Conſules, qui publici con
ſilij duces eſſe deberent, perfeciſſe, ut per ipſos publicum
conſiliũ funditus tolleretur; eos, qui plurimum poſſent,
opponi omnibus concionibus falſo, ſed formidoloſe ta=
men, auctores ad perniciem meam; conciones haberi quo
tidie contra me; uocẽ pro me, ac pro Rep. neminem mit
tere; intenta ſigna legionum exiſtimari ceruicibus ac bo
nis ueſtris falſo, ſed putari tamen; coniuratorum uete=
res copias, & effuſam illam ac ſuperatam Catilinæ ma=
num importunam, nouo duce, & inſperata commutatio
ne rerum eſſe renouatam: hæc cum uiderem, quid agerẽ
iudices? ſcio enim, tum non mihi ueſtrum ſtudium, ſed
meum propè ueſtro defuiſſe. contenderem contra Tribu
num pl. priuatis armis? uiciſſent improbos boni, fortes

inertes, interfectus esset is, qui hac una medicina sola potuit à Reip. peste depelli: quid deinde? quid reliquiarum restaret? quid denique? erat dubium, quin ille sanguis tribunitius, nullo præsertim publico consilio profusus, Cõsules ultores, & defensores esset habiturus? cum quidem in concione dixisset, aut mihi semel pereundum, aut bis esse uincendum. quid erat, bis uincere? id profecto, ut, cũ amentissimo Tribuno pl. cum decertassem, cum Consulibus cæterisq; eius ultoribus dimicarem. ego uero, si mihi uni pereundũ fuisset, ac non accipienda plaga mihi insanabilis, illi mortifera, quam Reip. imposuissem: semel perire tamen iudices maluissem, quàm bis uincere: erat. n. illa altera eiusmodi cõtentio, ut neque uicti, neque uictores Remp. tenere possemus. quid, si in prima contentione ui tribunitia uictus, in foro cũ multis bonis uiris cõcidissem? senatũ Cõsules, credo, uocassent, quem totũ de ciuitate delerant: ad arma uocarent, qui ne uestitu quidem defendi Remp. siuissent: à Tribuno pl. post interitum meũ dissidissent, qui eandem horam meæ pestis & suorũ præmiorum esse uoluissent: unum enim mihi restabat illud, quod forsitan non nemo uir fortis, & acris animi magniq; dixerit; restitisses, repugnasses, mortem pugnans oppetisses. de quo te, te, inquã, patria obtestor, & uos penates patrijq; dij, me uestrarum sedium temporumq; causa, me propter salutem meorũ ciuium, quæ mihi semper fuit mea charior uita, dimicationem cædemq; fugisse. etenim si mihi in aliqua naue cũ meis amicis nauiganti hoc iudices accidisset, ut multi ex multis locis prædones classibus eã nauem se oppressuros minitarentur, nisi me unũ sibi dedidissent; si id uectores negarent, ac mecum

ſimul interire, quàm me tradere hoſtibus mallẽt: ieciſſem me ipſe potius in profundũ, ut cæteros conſeruarẽ, quàm illos mei tam cupidos non modo ad certam mortem, ſed in magnum uitæ diſcrimen adducerem. cum uero in hãc Reip. nauem, ereptis ſenatui gubernaculis, fluitantem in alto tempeſtatibus ſeditionum ac diſcordiarum, armatæ tot claſſes, niſi ego unus deditus eſſem, incurſuræ uiderentur; cum proſcriptio, cædes, direptio denunciarentur; cum alij me ſuſpicione periculi ſui non defenderent, alij uetere odio bonorum incitarentur, alij inuiderẽt, alij obſtare ſibi me arbitrarentur, alij ulciſci dolorem ſuum aliquem uellent, alij rem ipſam publicam atque hunc bonorum ſtatum otiumq; odiſſent, & ob haſce cauſas tot tamq; uarias me unum depoſcerent: depugnarem potius cum ſummo non dicam exitio, ſed periculo certe ueſtro, liberorumq; ueſtrorum, quàm non id, quod omnibus impendebat, unus pro omnibus ſuſciperem ac ſubirem? uicti eſſent improbi: at ciues, at ab eo priuato, qui ſine armis etiam Remp. Conſul conſeruarat. ſin uicti eſſent boni, qui ſupereſſent? non ad ſeruos uidetis rem uenturã fuiſſe? an mihi ipſi, ut quidam putant, fuit mors æquo animo oppetenda? quid? tum mortem'ne fugiebam? an erat res ulla, quam mihi magis optandam putarem? aut ego illas res tantas in tanta improborum multitudine cum gerebam, non mihi mors, non exilium ob oculos uerſabantur? non hæc denique à me tum, tanquam fata, in ipſa re gerenda concinebantur? an erat mihi in tanto luctu meorum, tanta diſiunctione, tanta acerbitate, tanta ſpoliatione omnium rerũ, quas mihi aut natura aut fortuna dederat, uita retinenda? tã erã rudis? tã ignarus

rerum? tam expers conſilij, aut ingenij? nihil audieram? nihil uideram? nihil ipſe legendo quærendoq́; cognoueram? neſciebam uitæ breuem eſſe curſum, gloriæ ſempiternum? cum eſſet omnibus definita mors, optandũ eſſe, ut uita, quæ neceſſitati deberetur, patriæ potius donata, quàm reſeruata naturæ uideretur? neſciebam inter ſapiẽtiſſimos homines hanc contentionem fuiſſe, ut alij dicerent animos hominũ ſenſusq́; morte reſtingui, alij aũt tũ maxime mentes ſapientum ac fortium uirorum, cum è corpore exceſſiſſent, ſentire ac uigere? quorum alterum fugiendum non eſſe, carere ſenſu; alterum etiam optandum, meliore eſſe ſenſu. denique cũ omnia ſemper ad dignitatem retuliſſem, nec ſine ea quicquam expetendum eſſe homini in uita putaſſem: mortem, quam etiam uirgines Athenis, Regis opinor Erechthei filiæ, pro patria cõtempſiſſe dicuntur, ego uir conſularis tantis rebus geſtis timerem? præſertim cũ eius eſſem ciuitatis, ex qua Q. Mutius ſolus in caſtra Porſenæ ueniſſet, eumq́; interficere propoſita ſibi morte conatus eſſet: ex qua P. Decius primum pater, poſt aliquot annos patria uirtute præditus filius ſe ac uitam ſuam inſtructa acie pro ſalute Pop. R. uictoriaq́; deuouiſſet: ex qua innumerabiles alij partim adipiſcendæ laudis, partim uitandæ turpitudinis cauſa mortem in uarijs bellis æquiſſimis animis oppetiſſent: in qua ciuitate ipſe meminiſſem patrẽ huius M. Craſſi, fortiſſimum uirum, ne uideret uictorem uiuus inimicum, eadem ſibi manu uitã exhauſiſſe, qua mortem ſæpe hoſtibus obtuliſſet. hæc ego & multa alia cogitans, hoc uidebam? ſi cauſam publicã mea mors peremiſſet, neminem unquam fore, qui auderet ſuſcipere contra impro-

hos ciues Reip. salutem: itaque nō solum si ui interissem, sed etiam si morbo extinctus essem, fore putabā, ut exemplum Reip. conseruandæ mecum simul interiret: quis enim unquam, me à senatu populoq; R. tanto bonorum omnium studio non restituto, quod certe, si essem interfectus, accidere nō potuisset, ullam Reip. partem cū sua minima inuidia auderet attingere? seruaui igitur Rēp. discessu meo iudices: cædem à uobis liberisq; uestris, uastitatē, incendia, rapinas meo dolore luctuq; depuli, & unus Remp. bis seruaui, semel gloria, iterum ærūna mea: neq; enim in hoc me hominem esse inficiabor unquā, ut me optimo fratre, charissimis liberis, fidissima coniuge, uestro cōspectu, patria, hoc honoris gradu sine dolore caruisse glorier. quod si fecissem, quod à me beneficiū habere tis, cum pro uobis ea, quæ mihi essent uilia, reliquissem? hoc, meo quidem animo, summi in patriam amoris mei signum esse debet certissimum, ꝙ cum abesse ab ea non possem sine summo dolore, hunc me perpeti, q̄ illam labefactari ab improbis malui. memineram iudices diuinum illum uirum, atq; ex ijsdem, quibus nos, radicibus natum ad salutem imperij huius C. Marium, summa senectute, cum propè uim iustorum armorū profugisset, primo senile corpus paludibus occultasse demersum, deinde ad infimorū ac tenuissimorum hominū Minturnis misericordiā cōfugisse, inde nauigio perparuo, cū omneis portus terrasq; fugeret, in oras Africæ desertissimas peruenisse, atque ille uitā suam, ne inultus esset, ad incertissimā spem, & ad Reip. statū reseruauit. ego, qui (quemadmodū multi in senatu me absente dixerunt) periculo Reip. uiuebam, quiq; ob eam causam cōsularibus literis

desenatus sentẽtia exteris nationibus cõmendabar, non ne, si meam uitã deseruissem, Remp. prodidissem? in quo quidem nũc me restituto uiuit mecum simul exemplum fidei publicæ, exemplũ Reip. defendendæ. quod si immortale retinetur, quis non intelligit immortalem hanc ciuitatem futurã? nam externa bella Regũ gentiũ, nationũ iãpridem ita extincta sunt, ut præclare cũ ijs agamus, quos pacatos esse patiamur. deniq; ex bellica uictoria nõ ferè quenq̃ est inuidia ciuiũ consecuta. domesticis malis, & audacium ciuiũ consilijs sæpe est resistendũ, eorumq; periculorũ est in Rep. retinenda medicina: quã omnem iudices perdidissetis, si meo interitu senatui populoq; R. doloris sui de me declarandi potestas esset erepta. quare moneo uos adolescentes, atq; hoc meo iure præcipio, qui dignitatem, qui Remp. qui gloriã spectatis, ne, si qua uos aliquãdo necessitas ad Remp. cõtra improbos ciues defendendã uocabit, segniores sitis, & recordatione mei casus à consilijs fortibus refugiatis. primum nõ est periculum, ne qui unq̃ sint in ciuitate eiusmodi Consules, præsertim si erit his id, quod debetur, persolutum: deinde nũquam iam, ut spero, quisquam improbus consilio & auxilio bonorum se oppugnare Remp. dicet, illis tacentibus; nec armati exercitus terrorem opponet togatis; neq; erit iusta causa ad portas sedenti imperatori, quare terrorem suũ falso iactari opponiq; patiatur: nunquam enim erit tam oppressus senatus, ut ei ne supplicandi quidem ac lugendi sit potestas; tam captus equester ordo, ut equites R. à Consule relegentur. quæ cum omnia, atque etiam multo alia maiora, quæ consulto prætereo, accidissent, uidetis me tamen in pristinam meam dignitatem, breui tem

poris dolore interiecto, Reip. uoce esse reuocatum. Sed ut reuertar ad illud, quod mihi in hac omni est oratione propositū, omnibus malis illo anno scelere Cōsulū Remp. esse confectam: primum illo ipso die, qui mihi funestus fuit, omnibus bonis luctuosus, cum ego me è complexu patriæ, cōspectuq; uestro eripuissem, et metu periculi ue stri, nō mei, furori hominis, sceleri, perfidiæ, telis, minisq; cessissem, patriamq;, quæ mihi erat charissima, propter ipsius patriæ charitatem reliquissem, cū meū illū casum tā horribilem, tā grauem, tā repentinū non solū homines, sed tecta urbis ac templa lugerent, nemo uestrū forū, nemo curiam, nemo lucem aspicere uellet; illo, inquam, ipso die, die dico? immo hora, atq; etiam pūcto temporis eodem mihi Reiq; pub. pernities, Gabinio & Pisoni prouincia rogata est. prò dij immortales custodes & conser uatores huius urbis atq; imperij, quænā illa in Rep. mon stra, quæ scelera uidistis? ciuis erat expulsus is, qui Remp. ex senatus auctoritate cū omnibus bonis defenderat, & expulsus nō alio aliquo, sed eo ipso crimine: erat aūt expulsus sine iudicio, ui, lapidibus, ferro, seruitio deniq; cōcitato: lex erat lata uastato ac relicto foro, & sicarijs seruisq; tradito, & ea lex, quæ ut ne ferretur, senatus fuerat ueste mutata. hac tāta perturbatione ciuitatis, ne noctem quidem Cōsules inter meū discrimen & eorū prædā interesse passi sunt: statim, me perculso, ad meū sanguinē hauriendū, et spirāte etiā Rep. ad eius spolia detrahenda aduolauerūt. omitto gratulationes, epulas, partitionē ærarij, beneficia, spem, promissa, prædā, lætitiā paucorū in luctu omniū. uexabatur uxor mea: liberi ad necem quærebantur: gener, & Piso gener, à Pisonis Cōsulis

pedibus supplex reijciebatur: bona diripiebãtur, eáq; ad
Consules deferebantur: domus ardebat in Palatio: Consu
les epulabantur. ꝙ si meis incommodis lætabantur, ur=
bis tamen periculo commouerentur. sed ut à mea causa
iam recedam, reliquas illius anni pestes recordemini: sic
enim facillime perspicietis, quantam uim omnium reme
diorum à magistratibus proximis Resp. desiderarit. legũ
multitudinem, cum earum, quæ latæ sunt, tũ uero quæ
promulgatæ fuerũt, dicam? nam latæ quidem sunt Con=
sulibus illis tacentibus, immo uero approbantibus etiam:
ut censoria notatio, & grauissimum iudicium sanctissi
mi magistratus de Rep. tolleretur: ut collegia non modo
illa uetera contra S.C. restituerentur, sed ab uno gladia
tore innumerabilia alia noua conscriberentur: ut remis=
sis semissibus & trientibus, quinta propè pars uectiga=
lium tolleretur: ut Gabinio pro illa sua Cilicia, quam si=
bi, si Remp. prodidisset, pactus erat, Syria daretur: ut uni
heluoni bis de eadem re deliberandi, & rogata lege po=
testas fieret prouinciæ cõmutãdæ. mitto eam legem, quæ
omnia iura religionum, auspiciorum, potestatum, omnes
leges, quæ sunt de iure & de tempore legum roganda=
rum, una rogatione deleuit. mitto omnem domesticã la=
bem: etiam exteras nationes illius anni furore cõquassa=
tas uidebamus. lege tribunitia Matris Magnæ Pessinun=
tius ille sacerdos expulsus, & spoliatus sacerdotio est, fa
numq́; sanctissimarũ atq; antiquissimarũ religionũ uen
ditũ pecunia grãdi Brogitaro impuro homini, atq; indi
gno illa religione, præsertim cũ ea sibi ille nõ colendi, sed
uiolandi causa appetisset. appellati Reges à populo, qui
id nunquam ne a senatu quidem postulassent. reducti

exules Byzantium cōdemnati tum, cum indēnati ciues è ciuitate eijciebantur. Rex Ptolemæus, qui si non dum erat ipse à senatu socius appellatus, erat tamē frater eius Regis, qui, cum esset in eadē causa, iam erat à senatu honorem istum consecutus; erat eodem genere, ijsdemq; maioribus, eadem uetustate societatis; deniq; erat Rex, si nō dum socius, at nō hostis; pacatus, quietus, fretus imperio populi R. regno paterno atque auito, regali otio perfruebatur. de hoc nihil cogitante, nihil suspicante, eisdem operis suffragium ferentibus, est rogatum, ut sedēs cum purpura, & sceptro, et illis insignibus regijs præconi publico subijceretur, & imperāte populo R. qui etiam bello uictis Regibus regna reddere consueuit, Rex amicus, nulla iniuria cōmemorata, nullis repetitis rebus, cū bonis omnibus publicaretur. multa acerba, multa turpia, multa turbulēta habuit ille annus: tamē illi sceleri, quod in me illorum immanitas edidit, haud scio an recte hoc proximum esse dicā. Antiochum illum magnum maiores nostri magna belli contentione terra mariq; superatum, intra montem Taurum regnare iusserunt: Asiam, qua illum mulctarunt, Attalo, ut is regnaret in ea, condonauerunt. cum Armeniorum Rege Tigrane graue bellum perdiuturnumq; gessimus, cum ille iniurijs in socios nostros inferendis bello propè nos lacessisset. hic et ipse per se uehemens fuit, et acerrimum hostē huius imperij Mithridatem, pulsum Ponto opibus suis regnoq; defendit, & à L. Lucullo summo uiro atque imperatore pulsus, animo tamen hostili cum reliquis copijs suis in pristina mente mansit. hunc Cn. Pompeius, cum in suis castris supplicem abiectumq; uidisset, erexit, atq;

insigne regium, quod ille de suo capite abiecerat, reposuit, & imperatis certis rebus regnare iussit; nec minus et sibi, et huic imperio gloriosum putauit, cōstitutū à se Regē, q̄ constrictum uideri. tulit, gessit, qui & ipse hostis * fuit populi R. & acerrimū hostem in regnū recepit, qui conflixit, qui signa contulit, qui de imperio penè certauit, regnat hodie, et amicitiæ nomen ac societatis, quod armis uiolarat, id precibus est cōsecutus. ille Cyprius miser, qui semp socius, semper amicus fuit, de quo nulla unquā suspicio durior aut ad senatū, aut ad imperatores nostros allata est, uiuus (ut aiunt) est & uidens cū uictu ac uestitu suo publicatus. en, cur cæteri Reges stabilem esse suā fortunā arbitrentur, cum hoc illius funesti anni perdito exemplo uideāt per Tribunū aliquē, & sexcentas operas se fortunis spoliari, et regno omni posse nudari. at etiā eo negotio M. Catonis splendorē maculare uoluerunt, ignari quid grauitas, quid integritas, quid magnitudo animi, quid denique uirtus ualeret: quæ in tempestate sæua quieta est, & lucet in tenebris, et pulsa loco manet tamē, atque hæret in patria, splēdetq; per se semper, neq; alienis unq̄ sordibus obsolescit. nō illi ornandū M. Catonē, sed relegandū; nec illi cōmittendū illud negotiū, sed imponendū putauerunt; qui in cōcione palàm dixerint, linguā se euellisse M. Catoni, quæ semper cōtra extraordinarias potestates libera fuisset. sentient, ut spero, breui tempore, manere libertatē illā, atque hoc etiā, si fieri poterit, esse maiorem, ꝙ cum Cōsulibus illis M. Cato, etiam cum iā desperasset aliquid auctoritate sua proficere posse, tamen uoce ipsa ac dolore pugnauit, et post meum discessum ijs Pisonem uerbis flens meū & Reip.

casum uexauit, ut illum, hominem perditissimũ atq; impudentissimũ, penè iam prouinciæ pœniteret. cur igitur rogationi paruit? quasi uero ille nõ in alias quoque leges, quas iniuste rogatas putaret, iam ante iurarit. nõ offert se ille istis temeritatibus, ut, cum Reip. nihil prosit, se ciue Remp. priuet. Cõsule me, cũ esset designatus Tribunus pl. obtulit in discrimen uitã suã: dixit eam sententiã, cuius inuidiã capitis periculo sibi præstãdã uidebat: dixit uehementer: egit acriter: ea, quæ sensit, præ se tulit: dux, auctor, actor rerum illarum fuit: nõ quo periculum suum non uideret: sed in tanta Reip. tempestate nihil sibi, nisi de patriæ periculis, cogitandum putabat. consecutus est ipsius Tribunatus. quid ego de singulari magnitudine animi eius, ac de incredibili uirtute dicã? meministis illum diem, cum, templo à collega occupato, nobis omnibus de uita eius uiri & ciuis timentibus, ipse animo fortissimo uenit in templum, & clamorem hominum auctoritate, impetum improborũ uirtute sedauit. adijt tum periculum, sed adijt ob causam, quæ quanta fuerit, iam mihi dicere non est necesse. at si isti Cypriæ rogationi sceleratissimæ non paruisset, hæreret illa nihilo minus in Rep. turpitudo: regno enim iam publicato, de ipso Catone erat nominatim rogatum. quod ille si repudiasset, dubitatis qn ei uis esset allata, cũ omnia acta illius anni per illum unum labefactari uiderentur? atq; etiam hoc uidebat; quoniam illa in Rep. macula regni publicati maneret. quam nemo iam posset eluere, quod ex malis boni possit in Rep. prouenire, id utilius esse per se conseruari, quàm per alios. atque ille etiam si alia quapiam ui expelleretur illis temporibus ex hac

urbe, facile pateretur. etenim qui superiore anno senatu caruisset, quò si tum ueniret, me tamẽ socium suorũ in Rep. consiliorum uidere posset: is æquo animo tum me expulso, & meo nomine cum uniuerso senatu, tum sententia sua cõdemnata, in hac urbe esse posset? ille uero eidem tẽpori, cui nos, eidẽ furori, eisdem Consulibus, eisdem minis, insidijs, periculis cessit. luctum nos hausimus maiorem, dolorem ille animi non minorem. his de tot, tantisq; iniurijs in socios, in Reges, in liberas ciuitates Cõsulum querela esse debuit. in eius magistratus tutela Reges, atque exteræ nationes semper fuerunt. ecquæ uox unq̃ est audita Consulum? q̃q̃ quis auderet, si maxime queri uellet? de Cyprio Rege quererentur, qui me ciuẽ, nullo meo crimine, patriæ nomine laborantem, non modo stantem non defenderunt, sed ne iacentẽ quidẽ protexerunt? cesseram, si alienam à me plebem fuisse uultis, quæ non fuit, inuidiæ; si commoueri omnia uidebãtur, tempori; si uis suberat, armis; si societas, magistratuum pactioni; si periculum ciuium, Reip. cur, cum de capite ciuis, (non disputo, cuiusmodi ciuis) & de bonis proscriptio ferretur, cum & sacratis legibus, & XII tabulis sancitum esset, ut neq; priuilegium irrogari liceret, neq; de capite, nisi comitijs cẽturiatis, rogari, nulla uox est audita Cõsulum? cõstitutumq́; illo anno est, quãtum in illis duabus huius imperij pestibus fuit, iure posse per operas concitatas quemuis ciuem nominatim Tribuni pl. cõsilio ex ciuitate exturbari? quæ uero promulgata illo anno fuerunt, quæ promissa multis, quæ conscripta, quæ sperata, quæ cogitata, quid dicam? qui locus orbis terræ iam nõ erat alicui destinatus? cuius negotij publici cogitari,

optari, fingiq; procuratio potuit, quæ nõ esset attributa atque descripta? quod genus imperij, quæ prouincia, quæ ratio aut auferendæ, aut cõflãdæ pecuniæ nõ reperiebatur? quæ regio, orá ue terrarum erat latior, in qua non regnum aliquod statueretur? quis autẽ Rex, qui illo anno nõ aut emendum sibi, quod nõ habebat; aut redimẽdum, quod habebat, arbitraretur? quis prouinciam, quis pecuniam, quis legationem ab senatu petebat? dãnatis de ui, restitutio; Cõsulatus petitio ipsi illi populari sacerdoti cõparabatur. hæc gemebant boni, sperabant improbi, agebat Tribunus pl. Consules adiuuabãt. hic aliquãdo, serius quàm ipse uellet, Cn. Pompeius, inuitissimis ijs, qui mẽtem optimi ac fortissimi uiri suis cõsilijs ac fictis terroribus à defensione meæ salutis auerterãt, excitauit illã suam nõ sopitam, sed suspicione aliqua retardatam cõsuetudinem Reip. bene gerendæ. nõ est passus ille uir, qui sceleratissimos ciues, qui accerrimos hostes, qui maximas nationes, qui Reges, qui gentes feras atq; inauditas, qui prædonum infinitã manum, qui etiam seruitia uirtute uictoriáq; domuisset, qui, omnibus bellis terra mariq; cõpressis, imperium populi R. orbis terrarum terminis definisset, Remp. euerti scelere paucorum, quã ipse nõ solum cõsilijs, sed etiam sanguine suo sæpe seruasset: accessit ad causam publicam: restitit auctoritate sua reliquis rebus: de præteritis questus est. fieri quædã ad meliorem spem inclinatio uisa est. decreuit senatus frequẽs de meo reditu Calendis Iun. dissentiente nullo, referẽte L. Mummio, cuius in mea causa nunquam fides uirtusq; contremuit. intercessit Ligus iste nescio qui, additamentum inimicorum meorum. res erat & causa nostra eo

iam loci, ut erigere oculos, & uiuere uideretur. quisquis erat, qui aliquam partem in meo luctu sceleris Clodiani attigisset, quocũque uenerat, quod iudiciũ cũque subierat, dãnabatur. inueniebatur nemo, qui se suffragiũ de me tulisse cõfiteretur. decesserat ex Asia frater meus magno squalore, sed multo etiã maiore mœrore. huic ad urbẽ ueniẽti tota obuiã ciuitas cũ lacrymis gemituq; processerat: loquebatur liberius senatus: cõcurrebant equites R. Piso ille gener meus, cui fructũ pietatis suæ neque ex me, neque à populo R. ferre licuit, à propinquo suo socerum suum flagitabat: omnia senatus reijciebat, nisi de me primũ Cõsules retulissent. quæ cum res iam manibus teneretur; & cum Consules prouinciarum pactione libertatẽ omnẽ perdidissent; qui cũ in senatu priuatim, ut de me sententias dicerent, flagitabantur, legem illi se Clodiam timere dicebant: cũ hæc non possent iam diutius sustineri, initur consiliũ de interitu Cn. Põpeij. quo patefacto, ferroq; deprehenso, ille inclusus domi tã diu fuit, quã diu inimicus meus in Tribunatu. de meo reditu octo Tribuni promulgarunt. ex quo intellectum est, mihi absenti creuisse amicos, in ea præsertim fortuna, in qua nõ nulli etiam, quos esse putaueram, non erant, sed eos uolũtatem semper eandẽ, libertatẽ nõ eãdem semper habuisse. nam ex nouem Tribunis, quos tunc habuerã, unus me absente defluxit, qui cognomen sibi ex Aeliorũ imaginibus arripuit, quo magis nationis eius esse, q̃ generis uideretur. hoc igitur anno magistratibus nouis designatis, cum omnes boni omnem spem melioris status in eorum fidẽ conuertissent, princeps P. Lentulus auctoritate ac sententia sua, Pisone & Gabinio repugnanti=

bus, causam suscepit, Tribunisq; pl. octo referentibus, præstantissimã de me sententiã dixit. qui cum ad gloriã suam, atque ad amplissimi beneficij gratiam magis pertinere uideret, causam illam integram ad suum Consulatũ reseruari, tamen rem talem per alios citius, quàm per se tardius confici malebat. hoc interim tempore P. Sestius iudices designatus iter ad C. Cæsarem pro mea salute suscepit. quid egerit, quantum profecerit, nihil ad causam. equidem existimo, si ille, ut arbitror, æquus nobis fuerit, nihil ab hoc profectum; sin iratior, non multum. sed tamen sedulitatem atque integritatẽ hominis uidetis. Ingredior iam in Sestij Tribunatum: nam hoc primum iter designatus Reip. causa suscepit. pertinere et ad concordiã ciuium putauit, & ad perficiendi facultatem, animũ Cæsaris à causa non abhorrere. abijt ille annus. respirasse homines uidebantur, non dum re, sed spe Reip. recuperandæ. exierũt malis ominibus atque execrationibus duo Vulturij paludati: quibus utinã ipsis euenissent ea, quæ tũ homines precabantur: neque nos prouinciam Macedoniam cum exercitu, neque equitatũ in Syria, & cohortes optimas perdidissemus. ineunt magistratum Tribuni pl. qui omnes de me promulgaturos confirmarant. ex his princeps emitur ab inimicis meis, is, quem homines in luctu irridentes Gracchum uocabant: quoniam id etiam fatũ ciuitatis fuit, ut illa ex uepretulis extracta nitedula Remp. conaretur arrodere. alter uero, nõ ille Serranus ab aratro, sed ex deserto Gaui Oleli horreo, calatis granis, in Calatinos ac Lælios insitus, subito nominibus in tabulas relatis, nomẽ suum de tabula sustulit. ueniunt Calendæ Ian. uos hæc melius scire po=

testis, equidem audita dico, quæ tum frequẽtia senatus, quæ expectatio populi, qui cõcursus Legatorũ ex Italia cuncta, quæ uirtus, actio, grauitas P. Lentuli Cos. fuerit, quæ etiã collegæ eius moderatio de me: qui cũ inimicitias sibi mecũ ex Reip. dissensione susceptas esse dixisset, eas se patribus cõscriptis dixit, & temporibus, & Reip. permissurum. tũ princeps rogatus sententiam L. Cotta, dixit id, quod dignissimum Rep. fuit; nihil de me actum esse iure, nihil more maiorũ, nihil legibus: nõ posse quenquã de ciuitate tolli sine iudicio: de capite nõ modo ferri, sed ne iudicari quidem posse, nisi comitijs cẽturiatis: uim fuisse illã, flãmam quassatæ Reip. perturbatorumq; temporũ, iure, iudicijsq; sublatis: magna rerũ permutatione impendente, declinasse me paululũ, & spe reliquæ tranquillitatis præsentes fluctus, tempestatemq; fugisse: quare, cũ absens Remp. nõ minus magnis periculis, quàm quodã tempore præsens liberassem, nõ restitui me solũ, sed etiam ornari à senatu decere. disputauit etiam multa prudenter, ita de me illum amentissimũ, & profligatissimum hostem pudoris, et pudicitiæ scripsisse quæ scripserat, ijs uerbis, rebus, sententijs, ut, etiam si iure esset rogatum, tamen uim habere nõ posset: quare me, qui nulla lege abessem, nõ restitui lege, sed reuocari senatus auctoritate oportere. hunc, nemo erat, quin uerissime sentire diceret. sed post eum rogatus Cn. Pompeius, approbata laudataq; Cottæ sententia, dixit, sese otij mei causa, ut omni populari cõcitatione defungerer, cẽsere, ut ad senatus auctoritatẽ, populi quoq; R. beneficiũ erga me adiũgeretur. cũ omnes certatim, aliusq; alio grauius, atq; ornatius de mea salute dixisset, fieretq; sine ulla uarietate

discessio: surrexit, ut sciatis, Attilius hic Gauianus: nec ausus est, cum esset emptus, intercedere: noctem sibi ad deliberandū postulauit. clamor senatus, querelæ, preces socer ad pedes abiectus. ille se affirmare postero die moram nullam esse facturum. creditū est: discessum est. illi interea deliberatori merces, lōga interposita nocte, duplicata est. consecuti dies pauci omnino Ianuario mense, per quos senatum haberi liceret: sed tamen actū nihil, nisi de me. cum omni mora, ludificatione, calumnia senatus auctoritas impediretur, uenit tandem cōsilij de me agendi dies, VIII. Cal. Febr. princeps rogationis, uir mihi amicissimus, Q. Fabritius templum aliquāto ante lucē occupauit, quietus eo die Sestius, is q est de ui reus, actor hic defensorq; causæ meæ: nihil progreditur: consilia expectat inimicorum meorum. quid illi, quorū consilio P. Sestius in iudicium uocatur, quo se pacto gerūt? cum forum, comitium, curiam multa de nocte armatis hominibus, ac seruis plerisque occupauissent, impetū faciunt in Fabritium, manus afferunt, occidunt nō nullos, uulnerant multos, uenientem in forum uirū optimum, & cōstantissimum M. Cispium Trib. pl. ui depellunt, cædem in foro maximam faciunt, uniuersiq; districtis gladijs, & cruentis in omnibus fori partibus fratrem meū, uirum optimū, fortissimum, meiq; amantissimum, oculis quærebant, uoce poscebant; quorum ille telis libenter in tanto luctu ac desiderio mei non repugnandi, sed moriēdi causa corpus obtulisset suum, nisi suam uitam ad spem mei reditus reseruasset. subijt tamen uim illam nefariam consceleratorum latronum. et cū ad fratris salutemq; à populo R. * deprecandamq; ue-

nisset, pulsus e rostris, in comitio iacuit, seq; seruorum et libertorum corporibus obtexit, uitamq; tũ suam noctis, & fugæ præsidio, non iuris, iudiciorumq; defendit. me ministis tum iudices corporibus ciuium Tiberim compleri, cloacas referciri, e foro spongijs effundi sanguinem, ut omnes tantam illam copiam, & tam magnificum apparatum non priuatum aut plebeium, sed patritium et prætorium esse arbitrarentur: nihilq; neque ante hoc tempus, neq; hoc ipso turbulentissimo die criminationis esse in Sestium. atqui uis in foro uersata est. certe: quando. n. maior? lapidationes persæpe uidimus; non ita sæpe, sed nimiũ tamẽ sæpe gladios: cædem uero tantã, tantos aceruos corporum extructos, nisi forte illo Cinnano atque Octauiano die, quis unquam in foro uidit? qua ex cõcertatione animorũ? nã ex pertinacia, aut constantia intercessoris oritur sæpe seditio, culpa atque improbitate latro is, commodo aliquo imperitis aut largitione proposita; oritur ex cõcertatione magistratuum; oritur sensim ex clamore primũ, deinde aliqua discessione cõcionis; uix, sero, et raro ad manus peruenitur: nullo uero uerbo facto, nulla cõcione aduocata, nulla lege, cõcitatã nocturnã seditionẽ quis audiuit? an uerisimile est, ut ciuis R. aut homo liber quisquam cum gladio in forum descenderit ante lucem, ne de me ferri pateretur, præter eos, qui ab illo pestifero ac perdito ciue iampridẽ Reip. sanguine saginantur? hic iam de ipso accusatore quæro, qui P. Sestium queritur cũ multitudine in Tribunatu, & cum præsidio magno fuisse, num illo die fuerit? certe non fuit. uicta igitur est causa Reip. & uicta nõ auspicijs, non intercessione, nõ suffragijs, sed ui, manu, ferro

nam si obnunciasset Fabritio is Tribunus pl. qui seruasse de cœlo dixerat: accepisset Resp. plagam, sed eã, quam acceptam gemere posset. si intercessisset collega Fabritio, læsisset Remp. sed Remp. iure læsisset. gladiatores tu nouitios, pro expectata Aedilitate suppositos, cum sicarijs è carcere emissis ante lucem in forũ immittas? magistratus templo deijcias? cædem maximam facias? forum purges? & cum omnia ui & armis egeris, accuses eũ, qui se præsidio munierit, non ut te oppugnaret, sed ut uitam suã posset defendere? atqui ne ex eo quidem tempore id egit Sestius, ut à suis munitus, tuto in foro tum magistratum gereret, Remp. administraret. itaque fretus sanctitate Tribunatus, cum se non modo cõtra uim, & ferrũ, sed etiam contra uerba, atque intercessionem legibus sacratis esse armatum putaret: uenit in templũ Castoris, obnũciauit Consuli, cum subito manus illa Clodiana in cæde ciuium sæpe iam uictrix exclamat, incitatur, inuadit: inermem atque imparatum Tribunũ alij gladijs adoriuntur, alij fragmentis septorum, & fustibus: à quibus hic multis uulneribus acceptis, ac debilitato corpore, & contrucidato se abiecit exanimatus, neq; ulla alia re ab se mortem, nisi opinione mortis, depulit. quem cum iacentem, & concisum plurimis uulneribus, extremo spiritu, exanguẽ, & cõfectũ uiderent: defatigatione magis, & errore, quàm misericordia, & modo aliquando cædere destiterunt. et causam dicit Sestius de ui? quid ita? quia uiuit. at id nõ sua culpa. plaga una illa extrema defuit. quæ si accessisset, reliquũ spiritũ exhausisset. accusa Lentidium: nõ percussit locum. male dicito Sabino homini Reatino, cur tã temere exclamarit occi=

ſum. ipſum uero quid accuſas? num defuit gladijs? num repudiauit? num, ut gladiatoribus imperari ſolet, ferrũ non recepit? an hæc ipſa uis eſt, non poſſe emori? an illa, q Tribunus pl. templum cruentauit? an, q, cum eſſet ablatus, primumq; reſipuiſſet, non ſe referri iuſſit? ubi eſt crimen, quod reprehenditis? hic quæro iudices: ſi illo die gens iſta Clodia, quod facere uoluit, effeciſſet, ſi P. Seſtius, qui pro occiſo relictus eſt, occiſus eſſet; fuiſtis'ne ad arma ituri? fuiſtis'ne uos ad patrium illum animum, maiorumq; uirtutem excitaturi? fuiſtis'ne aliquãdo Remp. à funeſto latrone repetituri? an etiam tunc quieſceretis, cunctaremini, timeretis, cum Remp. à facinoroſiſſimis ſicarijs, & à ſeruis eſſe oppreſſam, atque occupatã uideretis? cuius igitur mortem ulciſceremini, ſi quidem liberi eſſe, et habere Rẽp. cogitaretis; de eius uirtute uiri quid uos loqui, quid ſentire, quid cogitare, quid iudicare oporteat, dubitãdum putatis? at uero ipſi parricidæ, quorum effrenatus furor alitur impunitate diuturna, adeo uim facinoris ſui perhorruerant, ut, ſi paulo longior opinio mortis Seſtij fuiſſet, Gracchum illum ſuum transferendi in nos criminis cauſa occidere cogitarint. ſenſit ruſticulus non incautus (neque enim homines neq tacere potuerunt) ſuum ſanguinem quæri ad reſtinguendam inuidiam facinoris Clodiani: mulioniam penulã arripuit, cum qua primum Romã ad comitia uenerat: meſſoria ſe corbe contexit. cum quærerent alij Numerium, alij Quintium, gemini nominis errore ſeruatus eſt. atq; hoc ſcitis omnes, uſque adeo hominẽ in periculo fuiſſe, quoad ſcitum ſit Seſtium uiuere. quod niſi eſſet patefactum paulo citius, quàm uellem, non illi quidem morte merce

narij sui transferre potuissent inuidiam in quos putabant, sed acerbissimi sceleris infamiam grato quodam scelere minuissent. ac si tunc P. Sestius iudices in templo Castoris animam, quam uix retinuit, edidisset: non dubito, quin, si modo esset in Rep. senatus, si maiestas populi R. reuixisset, aliquãdo statua huic ob Remp. interfecto in foro statueretur. nec uero illorum quisquam, quos à maioribus nostris morte obita positos in illo loco, atq; in rostris collocatos uidetis, esset P. Sestio aut acerbitate mortis, aut in Remp. animo præponendus: qui, cum causam ciuis calamitosi, causam amici, causam bene de Rep. meriti, causam senatus, causam Italiæ, causam Reip. suscepisset, cumq; auspicijs, religioniq; parens obnunciaret, quod senserat; luce palàm à nefarijs pestibus in deorum hominumq; conspectu esset occisus, sanctissimo in tẽplo, sanctissima in causa, sanctissimo in magistratu. eius igitur uitã quisquam spoliandã ornamẽtis esse dicet, cuius mortem ornãdam monimento sempiterno putaretis? homines, inquit, emisti, coegisti, parasti. quid uti faceret? senatum obsideret? ciueis indemnatos expelleret? bona diriperet? ædes incenderet? tecta disturbaret? tẽpla deorũ immortalium inflammaret? Tribunos pl. ferro è rostris expelleret? prouincias, quas uellet, quibus uellet, uenderet? Reges appellaret? rerũ capitaliũ condẽnatos in liberas ciuitates per Legatos nostros reduceret? principem ciuitatis ferro obsessum teneret? hæc ut efficere posset, quæ fieri nisi armis oppressa Rep. nullo modo poterant, icirco, credo, manum sibi P. Sestius, & copias comparauit. at non dum erat maturum: non dum res ipsa ad eiusmodi præsidia uiros bonos compellebat: pulsi nos eramus, n-

omnino iſta manu ſola, ſed tamen nõ ſine iſta: uos taciti mœrebamini. captum erat forũ anno ſuperiore, æde Caſtoris, tanq̃ arce aliqua à fugitiuis, occupata: ferebatis. omnia hominum cum egeſtate, tum audacia perditorũ clamore, cõcurſu, ui, manu gerebãtur: perferebatis. magiſtratus templis pellebantur: alij omnino aditu, ac foro prohibebãtur: nemo reſiſtebat. gladiatores ex Prætoris comitatu comprehenſi, in ſenatum introducti, cõfeſſi, in uincula coniecti à Milone, miſſi à Serrano: mentio nulla. forum corporibus ciuium R. cõſtratum cæde nocturna: nõ modo nulla noua quæſtio, ſed etiam uetera iudicia ſublata. Tribunũ pl. plus uiginti uulneribus acceptis iacentem, moribundumq; uidiſtis: alterius Tribuni pl. diuini hominis (dicam enim, quod ſentio, & quod mecũ ſentiunt omnes) diuini, inſigni quadam, inaudita, noua magnitudine animi, grauitate, fide præditi, domus eſt oppugnata, ferro, facibus, exercitu Clodiano. et tu hoc loco laudas Milonem, & iure laudas: quem enim unquã uirum tam immortali uirtute præditum uidimus, qui nullo præmio propoſito, præter hoc, quod iam contritum & contemptum putatur, iudicium bonorum, omnia pericula, ſummos labores, grauiſſimas cõtentiones, inimicitiasq; ſuſcepit? qui mihi unus ex omnibus ciuibus uidetur re docuiſſe, nõ uerbis, quid oporteret à præſtãtiſſimis uiris in Rep. fieri, et quid neceſſe eſſet: oportere hominũ audacium, euerſorum Reip. ſceleri legibus & iudicijs reſiſtere: ſi leges non ualerent, iudicia nõ eſſent, ſi Reſp. ui conſenſuq; audacium armis oppreſſa teneretur, præſidio & copijs defendi uitã & libertatẽ neceſſe eſſe. hoc ſentire, prudentiæ eſt; facere, fortitudinis; & ſentire uero,

& facere, perfectæ cumulatæq; uirtutis. adijt ad Remp. Tribunus pl. Milo: de cuius laude plura dicam: non quo aut ipse hæc dixi, q̃ existimari malit; aut ego hũc laudis fructum præsenti libenter impertiam, præsertim cũ uerbis consequi nõ possim: sed ꝙ existimo, si Milonis causam accusatoris uoce collaudatam probaro, uos in hoc crimine parem Sestij causam existimaturos. adijt igitur T. Annius ad causam Reip. sicut ciuem patriæ recuperare uellet Reip. tũ simplex causa, constans ratio, plena consensionis omniũ, plena concordiæ. collegas adiutores habebat. Cõsulis alterius summum studiũ, alterius animus penè placatus. de Prætoribus unus alienus, senatus incredibilis uolũtas, equitum R. animi ad causam excitati, erecta Italia. duo soli erant empti ad impediendum: qui si homines despecti & contempti tantam rẽ sustinere non potuissent, se causum, quam susceperat, nullo labore peracturũ uidebat. agebat auctoritate: agebat consilio: agebat per summum ordinẽ: agebat exemplo bonorũ et fortium ciuiũ: quid Rep. quid se dignum esset, quis ipse esset, quid sperare, quid maioribus suis reddere deberet, diligẽtissime cogitabat. huic grauitati hominis uidebat ille gladiator se, si moribus ageret, parẽ esse nõ posse: ad ferrũ, ad faces, ad quotidianã cædem, incendia, rapinas sẽ cũ exercitu suo cõtulit. domũ oppugnare, itineribus occurrere, ui lacessere, et terrere cœpit. non mouit hominẽ summa grauitate, summaq; constantia: sed quanq̃ dolor animi, innata libertas, prõpta excellensq; uirtus fortissimum uirum hortabantur, ui uim, oblatã præsertim sæpius, ut frangeret, & refutaret; tanta moderatio fuit hominis, tantũ consilium, ut cõtineret dolorẽ, neq; eadẽ

ſe re ulciſceretur,qua eſſet laceſſitus;ſed illum tot iã in funeribus Reip.exultantem ac tripudiantem, legum ,ſi poſſet,laqueis conſtringeret. deſcendit ad accuſandum : quis unquam tam proprie Reip.cauſa? nullis inimicitijs, nullis præmijs,nulla hominum poſtulatione,aut etiã opinione id unquam eſſe facturum . fracti erãt animi hominis:hoc enim accuſante,priſtini illius ſui iudicij turpitudinem deſperabat . ecce tibi Conſul,Prætor,Tribunus pl.noua noui generis edicta proponunt:ne reus adſit,ne citetur:ne quæratur : ne mentionem omnino cuiquam iudicum, aut iudiciorum facere liceat . quid ageret uir ad uirtutẽ,dignitatem,gloriam natus , ui ſceleratorum hominum corroborata,legibus iudicijsq; ſublatis ? ceruices Tribunus pl.priuato,præſtãtiſſimus uir profligatiſſimo homini daret ? an cauſam ſuſceptã affligeret ? an ſe domi cõtineret ? et uinci turpe putauit,et deterreri,etiã
* eripi reiecit:ut,quoniam ſibi in illum legibus uti non liceret,illius uim neque in ſuo,neque in Reip.periculo pertimeſceret. quo modo igitur in hoc genere præſidij cõparati accuſas Seſtium,cum idẽ laudes Milonẽ? an,qui ſua tecta defendit,qui ab aris,focis ferrum flammamq; depellit,qui ſibi licere uult tuto eſſe in foro, in tẽplo,in curia,qui uitæ præſidium comparat,qui uulneribus , quæ cernit quotidie toto corpore,mouetur,ut aliquo præſidio caput,& ceruices,& iugulum,ac latera tutetur ; hunc de ui accuſandum putas ? quis enim ueſtrum iudices ignorat,ita naturã rerum tuliſſe,ut quodã tẽpore homines,nõ dum neque naturali neque ciuili iure deſcripto , fuſi per agros ac diſperſi uagarentur,tãtumq; haberent, quantum manu ac uiribus per cædẽ ac uulnera aut eri

pere

pere, aut retinere potuissent? qui igitur primi uirtute et consilio præstanti extiterunt, ij perspecto genere humanæ docilitatis atq; ingenij, dissipatos unum in locum cõgregarunt, eosq; ex feritate illa ad iustitiam, atq; mansuetudinem traduxerunt. tum res communem utilitatem cõtinentes, quas publicas appellamus; tum cõuenticula hominũ, quæ postea ciuitates nominatæ sunt; tum domicilia cõiuncta, quas urbes dicimus, inuento & diuino, & humano iure, mœnibus sepserunt. atq; inter hãc uitam perpolitam humanitate, & illam immanẽ nihil tam interest, q̃ ius atq; uis. horum utro uti nolimus, altero est utendum. uim uolumus extingui: ius ualeat necesse est, id est iudicia, quibus omne ius cõtinetur. iudicia displicent, aut nulla sunt: uis dominetur necesse est. hæc uident omnes, Milo & uidit, et fecit, ut ius experiretur, uim depelleret. altero uti uoluit, ut uirtus audaciã uinceret: altero usus necessario est, ne uirtus ab audacia uinceretur. eademq; ratio fuit P. Sestij si minus in accusando (neque enim per omnes fuit idẽ necesse fieri) at certe in necessitate defendendæ salutis suæ, præsidioq; contra uim & manum cõparando. ò dij immortales, quemnam ostenditis exitum nobis? quam spem Reip. datis? quotusquisq; inuenietur tanta uirtute uir, qui optimam quanque causam Reip. amplectatur, qui bonis uiris deseruiat, qui solidam laudem, ueramq; quærat, cum sciat illa duo Reip. penè fata, Gabinium & Pisonem, alterum haurire quotidie ex pacatissimis atq; opulentissimis Syriæ gazis innumerabile pondus auri, bellum inferre quiescẽtibus, ut eorum ueteres, illibatasq; diuitias in profundissimũ libidinum suarum gurgitem profundat; uillam ædifi-

care in oculis omnium tantam, tugurium, ut iam uideatur esse illa uilla, quam ipse Tribunus pl. pictam olim in concionibus explicabat, quo fortissimum ac summum ciuem in inuidiam homo castus ac non cupidus uocaret: alterũ Thracibus ac Dardanis primum pacem maxima pecunia uendidisse, deinde, ut illi pecuniam conficere possent, uexandam his Macedoniam & spoliandam tradidisse, eundemq; bona creditorum ciuium R. cum debitoribus Græcis diuisisse: cogere pecunias maximas à Dyrrhachinis, spoliare Thessalos, certã Achæis in annos singulos pecuniam imperauisse, neq; tamẽ ullo in publico aut religioso loco signum, aut tabulam, aut ornamentũ reliquisse? hos sic illudere, quibus omne suppliciũ, atque omnis iure optimo pœna debetur? reos esse hos duos, quos uidetis? omitto iam Numeriũ, Serranũ, Aeliũ, quisquilias seditionis Clodianæ. sed tamẽ hi quoq; etiã nũc uolitant, ut uidetis: nec, dum uos de uobis aliquid timebitis, illi unq̃ de se pertimescent. nam quid ego de Aedile ipso loquar, qui etiam diem dixit, & accusauit de ui Milonem? neque hic tamẽ ulla unq̃ iniuria adducetur, ut eum tali uirtute, tãtáq; firmitate animi se in Remp. fuisse pœniteat: sed, qui hæc uident, adolescentes quonã suas mentes conferent? ille, qui monimenta publica, qui ædes sacras, qui domos inimicorum suorũ oppugnauit, excidit, incendit, qui stipatus semper sicarijs, septus armatis, munitus indicibus fuit, quorũ hodie copia redundat, qui & peregrinam manum facinorosorum cõcitauit, & seruos ad cædem idoneos emit, & in Tribunatu carcerem totum in forum effudit; uolitat Aedilis, accusat eum, qui aliqua ex parte eius furorem exultan=

tem repreſſit:hic, qui ſe eſt tutatus ſic,ut in priuata re deos penates ſuos,in Rep. iura Tribunatus auſpiciaq́; defenderet,accuſare eum moderate,à quo ipſe nefarie accuſatur,per ſenatus auctoritatem nõ eſt ſitus. nimirum hoc illud eſt, quod de me potiſſimum tu in accuſatione quæſiſti,quæ eſſet noſtra natio optimatium: ſic enim dixiſti. rem quæris præclaram iuuentuti ad diſcendũ, nec mihi difficilem ad perdocendũ. de qua pauca iudices dicam: & ut arbitror,nec ab utilitate eorũ,qui audient, nec ab officio noſtro,nec ab ipſa cauſa P. Seſtij abhorrebit oratio mea. Duo genera ſemper in hac ciuitate fuerũt eorum,qui uerſari in Rep. atq; in ea ſe excellentius gerere ſtuduerunt: quibus ex generibus alteri ſe populares,alteri optimates & haberi,& eſſe uoluerunt. qui ea,quæ faciebant,quæq́; dicebant, multitudini iucunda eſſe uolebant,populares: qui autem ita ſe gerebant, ut ſua conſilia optimo cuique probarẽtur, optimates habebantur. quis ergo optimus iſte? quis? de numero ſi quæris,innumerabiles:neq; enim aliter ſtare poſſemus. ſunt principes conſilij publici: ſunt,qui eorum ſectam ſequũtur: ſunt maximorum ordinum homines, quibus patet curia: ſunt municipales ruſticiq́; Romani: ſunt negocia gerentes: ſunt etiam libertini optimates. numerus,ut dixi,huius generis late & uarie diffuſus eſt: ſed genus uniuerſum (ut tollatur error) breui circunſcribi et definiri poteſt. omnes optimates ſunt, qui neque nocentes ſunt, nec natura improbi, nec furioſi, nec malis domeſticis impediti. eſto igitur, ut hi ſint, quam tu nationem appellaſti, qui & integri ſunt, & ſani, & bene de rebus domeſticis conſtituti. horum qui uo-

luntati, commodis, opinioni in gubernanda Rep. seruiũt defensores optimatium, ipsiq; optimates grauissimi, & clarissimi ciues nominantur, & principes ciuitatis. quid est igitur propositum his Reip. gubernatoribus, quod intueri, & quò cursum suũ dirigere debeant? id, quod est præstantissimum, maximeq; optabile omnibus sanis, & bonis, & beatis, cum dignitate ociũ. hoc qui uolunt, omnes optimates; qui efficiunt, summi uiri, & conseruatores ciuitatis putantur: neque enim rerum gerendarum dignitate homines efferri ita cõuenit, ut ocio non prospiciant; neque ullũ amplexari ocium, quod abhorreat à dignitate. huius autẽ ociosæ dignitatis hæc fundamenta sunt, hæc membra, quæ tuenda principibus, & uel capitis periculo defendenda sunt; religiones, auspicia, potestates magistratuum, senatus auctoritas, leges, mos maiorũ, iudicia, iurisdictio, fides, prouinciæ, socij, imperij laus, res militaris, ærariũ. harum rerum tot, atq; tãtarum esse defensorem, & patronum magni animi est, magni ingenij, magnæq; cõstantiæ: etenim in tãto ciuiũ numero magna multitudo est eorum, qui aut propter metum pœnæ peccatorum suorum conscij nouos motus conuersionesq; Reip. quærant, aut qui propter insitum quendam animi furorem, discordijs ciuium, ac seditione pascantur, aut qui propter implicationem rei familiaris cõmuni incendio malint, q̃ suo, deflagrare. qui cum auctores sunt, & duces suorum studiorum, uitiorumq; nacti, in Rep. fluctus excitantur: ut uigilandum sit ijs, qui sibi gubernacula patriæ deposcerunt; enitendumq; omni scientia ac diligentia, ut cõseruatis his, quæ ego paulo ante fundamẽta ac membra esse dixi, tenere cursum

possint, & capere ocij illum portum, & dignitatis. hanc uiam iudices si aut asperam atque arduã, aut plenam esse periculorum, aut insidiarum negem, mentiar: præsertim cum id non modo intellexerim semper, sed etiam præter cæteros senserim: maioribus præsidijs & copijs oppugnatur Resp. q̃ defenditur: propterea ꝙ audaces homines & perditi nutu impelluntur, & ipsi etiam sponte sua contra Remp. incitantur: boni nescio quo modo tardiores sunt, &, principijs rerum neglectis, ad extremum ipsa denique necessitate excitantur, ita, ut nõ nũquam cũctatione ac tarditate, dum ocium uolũt etiam sine dignitate retinere, ipsi utrũque amittant. propugnatores autem Reip. qui esse uoluerũt, si leuiores sunt, desciscunt; si timidiores, desunt: permanent illi soli, atque omnia Reip. causa perferunt, qui sunt tales, qualis pater tuus M. Scaure fuit; qui à C. Graccho usque ad C. Mariũ seditiosis omnibus restitit; quẽ nulla unq̃ uis, nullæ minæ, nulla inuidia labefecit: aut qualis Q. Metellus patruus matris tuæ; qui cum florentem hominem in populari ratione L. Saturninũ Censor notasset, cumq́; insitiuum Gracchum contra uim multitudinis incitatæ censu prohibuisset, cumq́; in eam legem, quam non iure rogatam iudicarat, iurare unus noluisset, de ciuitate maluit, q̃ de sententia dimoueri: aut, ut uetera exempla, quorum est copia digna huius imperij gloria, relinquã, ne'ue eorum aliquem, qui uiuunt, nominẽ, qualis nuper Q. Catulus fuit; quẽ neque periculi tempestas, neque honoris aura potuit unquam de suo cursu aut spe, aut metu dimouere. hæc imitamini per deos immortales, qui dignitatem, qui laudem, qui gloriam quæritis: hæc am=

pla ſunt, hæc diuina, hæc immortalia, hæc fama celebrā- tur, monimentis annalium mandantur, poſteritati pro- pagantur. eſt labor, non nego: pericula magna, fateor:

Multæ inſidiæ ſunt bonis, ueriſſime dictum eſt:
Sed te id, quod multi inuideant, multiq; expetant,
Inſcitia ſit, inquit, poſtulare, ſi tu laborem ſumma cum
cura efferas nullum.

idem alio loco dixit, quod exciperent improbi ciues,

Oderint, dum metuant.

præclara enim illa præce pta dederat iuuentuti. ſed tamen hæc uia, hæc ratio Reip. capeſcendæ olim erat magis pertimeſcenda, cum multis in rebus multitudinis ſtudium ad populi cōmo- dum ab utilitate Reip. diſcrepabat. tabellaria lex ab L. Caſſio ferebatur: populus libertatem agi putabat ſuā: diſſentiebant principes, & in ſalute optimatium temeri tatem multitudinis, et tabellæ licentiam pertimeſcebāt. agrariam Ti. Gracchus legem ferebat: grata erat popu- lo: fortunæ cōſtitui tenuiorum uidebantur: nitebātur contra optimates, ꝙ ea diſcordiam excitari uidebāt; & cum locupletes poſſeſſionibus diuturnis mouerentur, ſpo liari Remp. propugnatoribus arbitrabantur. frumenta- riam legem C. Gracchus ferebat: iucunda res plebi R. ui- ctus enim ſuppeditabatur large ſine labore: repugnabāt boni, ꝙ & ab induſtria plebem ad deſidiam auocari pu tabant, & ærarium exhauriri uidebatur. multa etiā noſtra memoria, quæ conſulto prætereo, fuerunt in ea contentione, ut popularis cupiditas à cōſilio principum diſſideret. nunc iam nihil eſt, ꝙ populus à delectis, prin- cipibusq; diſſentiat: nec flagitat rem ullam, neque no- uarū rerum eſt cupidus: & ocio ſuo, & dignitate opti-

mi cuiusq;,et uniuersæ Reip.gloria delectatur.itaq; homines seditiosi ac turbulenti, quia nulla iam largitione populum R.concitare possunt,quod plebs perfuncta grauissimis seditionibus ac discordijs ocium malle uideatur, cõductas habent conciones; neque id agunt,ut ea dicant, aut ferant,quæ illi uelint audire,qui in concione sunt; sed pretio ac mercede perficiunt,ut,quicquid dicant, id illi uelle audire uideantur.nũ uos existimatis Gracchos, aut Saturninum,aut quenquam illorum ueterũ, qui populares habebantur, ullum unquam in cõcione habuisse conductum? nemo habuit: ipsa enim largitio, & spes cõmodi propositi, sine mercede ulla multitudinem cõcitabat: itaque tẽporibus illis,qui populares erant,offendebãt illi quidem apud graues et honestos homines, sed populi iudicijs,atq; omni significatiõe florebãt.his in theatro plaudebatur:hi suffragijs,quod cõtenderant,cõsequebantur: horum homines nomen,orationem,uultũ,incessum amabant.qui autem aduersabantur ei generi, graues et magni homines habebantur,sed ualebant in senatu multũ, apud bonos uiros plurimum, multitudini iucundi non erãt, suffragijs offendebatur sæpe eorum uoluntas,plausum uero etiam si quis eorum aliquando acceperat, ne quid peccasset,pertimescebat. attamẽ si qua res erat maior,idem ille populus horum auctoritate maxime cõmouebatur.nunc,nisi me fallit,in eo statu ciuitas est,ut, si operas conductorum remoueris,omnes idem de Rep. sensuri esse uideãtur. etenim tribus locis significari maxime populi R. iudicium, ac uoluntas potest, concione, comitijs, ludorum gladiatorumq; consessu. quæ concio fuit per hos annos, quæ quidem esset non con=

ducta, sed uera, in qua populi R. consensus perspici posset? habitæ sunt multæ de me à gladiatore sceleratissimo, ad quas nemo adibat incorruptus, nemo integer, nemo illum fœdum uultũ aspicere, nemo furialem uocem bonus audire poterat. erant, erant illæ conciones perditorum hominum necessario turbulentæ. habuit de eodẽ me P. Lentulus Cos. concionem: concursus est populi R. factus: omnes ordines, tota in illa concione Italia constitit: egit causam summa cum grauitate copiaq; dicendi, tanto silentio, tanta approbatione omnium, nihil ut unq̃ uideretur tam populare ad populi R. aures accidisse. productus est ab eo Cn. Pompeius, qui se non solũ auctorem meæ salutis, sed etiam supplicem populo R. exhibuit: huius oratio & pergrauis, & grata cõcioni fuit: sic contendo, nunq̃ neque sententiã eius auctoritate, neque eloquentiã iucũditate fuisse maiorẽ. quo silẽtio sunt auditi de me cæteri principes ciuitatis? quos iccirco non appello hoc loco, ne mea oratio, si minus de aliquo dixero, ingrata; si satis de omnibus, infinita esse uideatur. cedò nunc eiusdem illius inimici mei de me eodem ad uerum populũ in campo Martio concionem. quis non modo approbauit, sed non indignissimum facinus putauit, illum non dicam loqui, sed uiuere ac spirare? quis fuit, qui non eius uoce maculari Remp. seq;, si eum audiret, scelere astringi arbitraretur? Venio ad comitia siue magistratuũ placet, siue legum. leges uidemus sæpe ferri multas. omitto eas, quæ feruntur ita, uix ut quini, & hi ex alia tribu, qui suffragium ferant, reperiantur. de me, quẽ tyrannũ atque ereptorẽ libertatis esse dicebat, in illa ruina Reip. dicit se legẽ tulisse. quis est, qui se, cũ

contra me ferebatur, iniſſe ſuffragium confiteatur? cum autem de me eodem ex S.C. comitijs centuriatis ferebatur, quis eſt, qui non profiteatur ſe affuiſſe, et ſuffragiũ de ſalute mea tuliſſe? utra igitur cauſa popularis debet uideri; in qua omnes honeſtates ciuitatis, omnes ætates, omnes ordines unà conſentiunt; an in qua furiæ concitatæ tanquam ad funus Reip. cõuolant? an, ſicubi aderit Gellius, homo & fratre indignus uiro clariſſimo, atque optimo Conſule, & ordine equeſtri, cuius ille ordinis nomen retinet, ornamenta confecit: id erit populare? eſt enim homo iſte populo R. deditus. nihil uidi magis. qui, cũ eius adoleſcentia in ampliſſimis honoribus ſummi uiri L. Philippi uitrici florere potuiſſet, uſq; eò nõ fuit popularis, ut bona ſolus comeſſet. deinde ex impuro adoleſcente & petulante, poſteaq̃ rem paternã ab idiotarum diuitijs ad philoſophorum regulam perduxit, Græculũ ſe atque ocioſum putari uoluit, ſtudio literarũ ſe ſubito dedidit. nihil ſanè à te iuuabatur. anagnoſtæ, libelli etiã pro uino ſæpe oppignerabantur: manebat inſaturabile abdomen, copiæ deficiebant: itaq; ſemper uerſabatur in ſpe rerum nouarum, ocio & tranquillitate Reip. cõſeneſcebat. ecquæ ſeditio unquam fuit, in qua non ille princeps? ecquis ſeditioſus, cui ille non familiaris? ecquæ turbulenta concio, cuius ille non concitator? cui bene dixit unq̃ bono? bene dixit? immo, quem fortem & bonum ciuem non petulantiſſime eſt inſectatus? qui, ut credo, nõ libidinis cauſa, ſed ut plebicola uideretur, libertinã duxit uxorẽ. is de me ſuffragiũ tulit, is affuit, is interfuit epulis. & gratulationibus parricidarum. in quo tamen
* eſt ne ullus cum illo reo inimicus eſt meus ſuauia=

tus. qui quasi mea culpa bona perdiderit, ita ob eam ipsam causam est mihi inimicus, quia nihil habet. utrum, ego tibi patrimoniũ eripui Gelli, an tu comedisti? quid? tu meo periculo gurges, ac uorago patrimonij heluabare, ut si ego Consul Remp. contra te & gregales tuos defendissem, in ciuitate esse me nolles? te nemo tuorũ uidere uult: omnes aditũ, sermonem, congressum tuum fugiũt: te sororis filius Posthumius, adolescẽs grauis, senili iudicio notauit, cum in magno numero tutorem liberis non instituit. sed elatus odio, & meo & Reip. nomine; quorum ille utri sit inimicior, nescio; plura dixi, ꝙ̃ dicendum fuit, in furiosissimum atq; egentissimum ganeonẽ.

Illuc reuertor; contra me cum sit actum, capta urbe atq; oppressa, Gellium, Firmidium, Titium, eiusdem modi furias illis mercenariјs gregibus duces et auctores fuisse, cum ipse lator nihil ab horum turpitudine, audacia, sordibus abhorreret. at cũ de dignitate mea ferebatur, nemo sibi nec ualetudinis excusationem, nec senectutis satis iustã putauit: nemo fuit, qui se non Remp. mecũ simul reuocare in suas sedes arbitraretur. Videamus nunc comitia magistratuum. fuit collegiũ nuper tribunitiũ, in quo tres minime, uehemẽter duo populares existimabantur. ex his, qui populares nõ habebãtur, quibus in illo genere conductarum concionum consistendi potestas nõ erat, duo à populo R. Prætores uideo esse factos: & quantum sermonibus uulgi, & suffragijs intelligere potui, præ se populus R. ferebat, sibi illum in Tubunatu Cn. Domitij animum constantem, et egregium, atq; Q. Ancharij fidem ac fortitudinem, etiam si nihil agere potuissent, tamen uoluntate ipsa gratum fuisse. iam de C.

Fannio quæ ſit exiſtimatio, uidemus: quod iudicium po= puli R. in honoribus eius futurum ſit, nemini dubium eſ ſe debet. quid populares illi duo, quid egerunt? alter, qui tamen ſe continuerat, tulerat nihil, ſenſerat tantum de Rep. aliud, atq; homines expectabãt, uir & bonus, et in nocens, & bonis uiris ſemper probatus, ꝙ parum uideli= cet intellexit in Tribunatu, quid uero populo probare= tur, & ꝙ illum eſſe populum R. qui in concione erat, ar bitrabatur, non tenuit eum locum, in quem, niſi popula ris eſſe uoluiſſet, facillime perueniſſet. alter, qui ita ſe in populari ratione iactarat, ut auſpicia, legem Aeliã, ſena tus auctoritatem, Conſulem, collegas, bonorum iudiciũ nihil putaret, Aedilitatem petiuit cum bonis uiris, et ho minibus primis, ſed nõ præſtãtiſſimis opibus, & gratia, tribum ſuam nõ tulit, Palatinam deniq;, per quã omnes illæ peſtes uexare populum R. dicebantur, perdidit, nec quicq̃ illis comitijs, quod boni uiri uellent, niſi repulſam tulit. uidetis igitur populum ipſum, ut ita dicam, iã non eſſe popularem, qui ita uehemẽter eos, qui populares ha bentur, reſpuat; eos autẽ, qui ei generi aduerſantur, ho nore digniſſimos iudicet. Veniamus ad ludos: facit. n. iudices ueſter iſte in me animorũ oculorumq; cõtuitus, ut mihi iam licere putem remiſſiore uti genere dicendi. comitiorum & concionũ ſignificationes interdum ueræ ſunt, non nunq̃ uitiatæ, atq; corruptæ: theatrales gladia torijq; conſeſſus dicuntur omnino ſolere leuitate nõ nul lorum emptos plauſus & exiles & raros excitare: atta mẽ facile eſt, cum id fit, quemadmodũ, et à quibus fiat, & quid integra multitudo faciat, uidere. quid ego nũc dicã, quibus uiris, aut cui generi ciuiũ maxime applau=

datur? neminem ueſtrum fallit. ſit hoc ſanè leue, quod
non ita eſt, quoniã optimo cuiq; impertitur: ſed ſi eſt le
ue, homini graui leue eſt: ei uero, qui pendet à rebus le=
uiſſimis, qui rumore, & (ut ipſi loquuntur) fauore popu
li tenetur & ducitur, plauſum immortalitatem, ſibilum
mortem uideri neceſſe eſt. ex te igitur Scaure potiſſimũ
quæro, qui ludos apparatiſſimos magnificentiſſimosq; fe
ciſti, ecquis iſtorum popularium tuos ludos aſpexerit? ec=
quis ſe theatro, populoq; R. commiſerit? ipſe ille maxime
ludius, non ſolum ſpectator, ſed actor & acroama, qui
omnia ſororis embolia nouit, qui in cœtũ mulierum pro
pſaltria adducitur, nec tuos ludos aſpexit in illo ardenti
Tribunatu ſuo, nec ullos alios, niſi eos, à quibus uix ui=
uus effugit. ſemel, inquam, ſe ludis homo popularis cõmi
ſit omnino, cũ in tẽplo Virtutis honos habitus eſſet Vir=
tuti, C. q; Marij cõſeruatoris huius imperij monumentũ
municipi eius, & Reip. defenſori ſedem ad ſalutem præ=
buiſſet. quo quidem tempore quid populus R. ſentire ſe
oſtenderit, utroque in genere declaratum eſt: primo, cũ
audito S.C. ore ipſi atque abſenti ſenatui plauſus eſt ab
uniuerſis datus: deinde, cum ſenatoribus ſingulis ſpecta
tũ è ſenatu redeuntibus. cũ uero ipſe, qui ludos faciebat,
Conſul aſſedit, ſtantes, & manibus paſſis gratias agẽtes,
& lacrymantes gaudio, ſuam erga me beneuolentiam,
ac miſericordiã declararunt. at cum ille furibundus in
citata illa ſua uecordi mente ueniſſet, uix ſe populus R.
tenuit, uix homines odiũ ſuum à corpore eius impuro,
atque infando repreſſerunt: uoces quidem, & palmarũ
intentus, & maledictorum clamorem omnes profude=
runt. ſed quid ego populi R. animum uirtutemq; cõme

moro, libertatem iam ex diuturna seruitute respicientis in eo homine, cui tum petēti iam Aedilitatem ne histriones quidem coràm sedenti pepercerunt? nam cum ageretur togata, simulans, ut opinor, caterua tota, clarissimæ contentione in ore impuri hominis imminens cōcionata est.

Huic uitæ tuæ= &,

Post principia atq; exitus uitiosæ uitæ. sedebat exanimatus; & is, qui antea cantorum conuicio conciones celebrare suas solebat, cantorū ipsorum uocibus eijciebatur. et quoniam facta mentio est ludorum, ne illud quidem prætermittam, in magna uarietate sententiarum nunquam ullum fuisse locū, in quo aliquid à poeta dictum cadere in tempus nostrum uideretur, quod aut populū uniuersum fugeret, aut non exprimeret ipse actor. & quæso hoc loco iudices, ne qua me leuitate ductū ad insolitū genus dicendi labi putetis, si de poetis, de histrionibus, de ludis in iudicio loquar. nō sum tam ignarus iudices causarum, non tam insolens in dicendo, ut omni ex genere orationem aucuper, et omnes undiq; flosculos carpā, atque delibē. scio, quid grauitas uestra, quid hæc aduocatio, quid illi conuentus, quid dignitas P. Sestij, quid periculi magnitudo, quid ætas, quid honos meus postulet. sed mihi sumpsi hoc loco doctrinam quandā iuuētuti, qui essent optimates. in ea explicāda demonstrandum est, nō esse populareis omneis eos, qui putentur. id facillime consequar, si uniuersi populi iudicium uerū & incorruptum, et si intimos sensus ciuitatis expressero. quid fuit illud, quod recenti nuncio de illo S.C. quod factum est in tēplo Virtutis, ad ludos scenamq; perlato, consessu

maximo, summus artifex, et mehercule semper partium in Rep. tanquam in scena, optimatium, flens & recenti lætitia, et mixto dolore, ac desiderio mei, egit aperte multo grauioribus uerbis meam causam, q̃ egomet de me agere potuissem? summi enim poetæ ingenium non'' solum arte sua, sed etiam dolore exprimebat.

Quàm enim certo animo qui Remp. adiuuerit, steterit cum Achiuis. uobiscum me stetisse dicebat, uestros ordines demonstrabat. reuocabatur ab uniuersis.

Re dubia nec dubitarit uitam offerre, nec capiti pepercerit. hæc quantis ab illo clamoribus agebantur? cũ iam omisso gestu uerbis poetæ, & studio actoris, & expectationi nostræ plauderetur:

Summum amicum summo in bello.

nam illud ipse actor adiungebat amico animo: & fortassis homines propter aliquod desiderium approbabát:

Summo ingenio præditum.

tum illa quanto cum gemitu populi R. ab eodem paulo post in eadem fabula sunt acta?

O' pater.

me, me ille absentem, ut patrẽ, deplorandũ putarat, quẽ Q. Catulus, quẽ multi alij sæpe in senatu patrẽ patriæ nominarant. quanto cũ fletu de illis nostris incendijs, ac ruinis? cũ patrem pulsum, patriam afflictam deploraret, domũ incensam euersamq;, sic egit, ut demonstrata pristina fortuna, cum se conuertisset,

Hæc omnia uidi inflammari,

fletũ etiã inimicis, atq; inuidis excitaret. prò dij immortales, quid illa, quemadmodũ dixit idem? quæ mihi quidem ita & acta & scripta uidentur esse, ut uel à Catu

lo, si reuixisset, præclare posse dici uiderentur (is enim libere reprehendere & accusare populi non nunquam temeritatem solebat, aut errorem senatus)
O ingratifici Argiui, inanes Graij, immemores beneficij.
non erat illud quidem uerum: non enim ingrati, sed miseri, quibus reddere salutem, à quo acceperat, nõ liceret: nec unus in quẽquam unquam gratior, q̃ in me uniuersi. sed tamẽ illud scripsit disertissimus poeta pro me, egit fortissimus actor, non solum optimus, de me. cum omnes ordines demonstraret, senatum, equites R. uniuersum populum R. accusaret,
Exulare sinitis, siuistis pelli, pulsum patimini,
quæ tum significatio fuerit omnium, quæ declaratio uoluntatis ab uniuerso populo R. in causa hominis nõ popularis, equidem audiebamus: existimare facilius possunt, qui affuerunt. & quoniam me huc prouexit oratio, histrio casum meum toties collacrymauit, cum ita dolẽter ageret causam meam, ut uox eius illa præclara lacrymis impediretur: neque poetæ, quorum ego semper ingenia dilexi, tempori meo defuerunt: eaq́; populus R. non solũ plausu, sed etiam gemitu suo cõprobauit. utrũ igitur, hæc Aesopum potius pro me, aut Acciũ dicere oportuit, si populus R. liber esset, an principes ciuitatis? nominatim sum appellatus in Bruto Tullius, qui libertatem ciuibus stabiliuerat: millies reuocatum est. parum'ne uidebatur, populum R. iudicare id à me, & à senatu esse constitutum, quod perditi ciues sublatum per nos criminabantur? maximũ uero populi R. iudicium uniuerso cõsessu gladiatorio declaratum est: erat enim munus Scipionis, dignũ & eo ipso, et illo Q. Metello, cui dabatur.

id aũt ſpectaculi genus erat,quod omni frequentia at=
que omni genere hominũ celebratur,quo multitudo ma
xime delectatur.in hunc conſeſſum P.Seſtius Trib.pl.cũ
ageret nihil aliud in eo magiſtratu,niſi meam cauſam ,
uenit,& ſe populo dedit,non plauſus cupiditate, ſed ut
ipſi inimici noſtri uoluntatem uniuerſi populi uiderẽt .
uenit(ut ſcitis)ad columnam Meniã.tantus eſt ex omni
bus ſpectaculis uſque à Capitolio,tãtus ex fori cancellis
plauſus excitatus, ut nũquam maior conſenſio,aut aper
tior populi R.uniuerſi fuiſſe ulla in cauſa diceretur.ubi
erant tum illi concionum moderatores, legum domini,
ciuiũ expulſores?alius'ne eſt aliquis improbis ciuibus pe
culiaris populus,cui nos offenſi inuiſiq; fuerimus? equi=
dẽ exiſtimo,nullũ tẽpus eſſe frequentioris populi,q̃ illud
gladiatorium;neque cõcionis ullius,neque uero ullorum
comitiorũ.hæc igitur innumerabilis hominum multitu
do,hæc populi R.tãta ſignificatio ſine ulla uarietate uni
uerſi,cũ illis ipſis diebus de me actũ iri putaretur, quid
declarauit,niſi optimorum ciuium ſalutem et dignitatẽ
populo R.charam eſſe uniuerſo?at uero et ille Tribunus
pl.qui de me nõ patris,aui,proaui, maiorum deniq; ſuo
rum omnium,ſed Græculorum inſtituto concionem in=
terrogare ſolebat,uellet'ne me redire;&,cum erat recla
matum ſemiuiuis mercenariorum uocibus, populum R.
negare dicebat : is, cũ quotidie gladiatores ſpectaret,nũ
quam eſt conſpectus : cum ueniret,emergebat ſubito,cũ
ſub tabulas ſubrepſerat, ut ,
Mater te appello ,
dicturus uideretur.itaq; illa uia latebroſa,quà ſpectatũ
ille ueniebat,Appia iam uocabatur. qui tamen quoquo

tempore conspectus erat, non modo gladiatores, sed equi ipsi gladiatorum repentinis sibilis extimescebant. uidetis ne igitur, quantū inter populum R. & cócionem intersit? dominos concionū omni odio populi notari; quibus autem consistere in operarum concionibus non liceat, eos omni populi R. significatione decorari? tu mihi etiā M. Attiliū Regulum commemoras, qui redire ipse Carthaginem sua uoluntate ad supplicium, q̃ sine ijs captiuis, à quibus ad senatum missus erat, Romæ manere maluerit? & mihi negas optandum reditum fuisse per familias comparatas, & homines armatos? uim scilicet ego desideraui: qui, dum uis fuit, nihil egi; & quē, si uis non fuisset, nulla res labefactare potuisset. hūc ego reditum repudiarem: qui ita florens fuit, ut uerear, ne quis me studio gloriæ putet idcirco exisse, ut ita redirē: quem enim unq̃ senatus ciuem, nisi me, nationibus exteris cōmendauit? cuius unq̃ propter salutem, nisi meam, senatus publice socijs populi R. gratias egit? de me uno patres conscripti decreuerunt, ut, qui prouincias cum imperio obtinerent, qui Quæstores Legatiq; essent, salutē & uitam meam custodirent. in mea una causa post Romam conditam factum est, ut literis consularibus ex S.C. cuncta ex Italia omnes, qui Remp. saluam uellent, conuocarentur. quod nunq̃ senatus in uniuersæ Reip. periculo decreuit, id in unius mea salute conseruanda decernēdum putauit. quem curia magis requisiuit? quem forum luxit? quem æque ipsa tribunalia desiderauerunt? omnia discessu meo deserta, horrida, muta, plena luctus & mœroris fuerunt. quis est Italiæ locus, in quo non fixum sit in publicis monimentis studium salutis

meæ, testimonium dignitatis? nam quid ego illa de me diuina S. C. commemorem? uel quod in templo Iouis Optimi Maximi factum est, cum uir is, qui tripartitas orbis terrarum oras, atque regiones tribus triumphis adiunctas huic imperio notauit, de scripto sententia dicta, mihi uni testimonium patriæ conseruatæ dedit: cuius sententiam ita frequentissimus senatus secutus est, ut unus dissentiret hostis, idq́; ipsum tabulis publicis mādaretur ad memoriam posteri temporis sempiternam: uel quod est postridie decretum in curia, populi ipsius R. & eorum, qui ex municipijs conuenerant, admonitu; ne quis de cœlo seruaret; ne quis moram ullam afferret; si quis aliter fecisset, eum planè euersorem Reip. fore, idq́; senatum grauissime laturum; & ut statim de eius facto referretur. qua grauitate sua cum frequens senatus non nullorum scelus audaciamq́; tardasset, tum illud addidit, nisi diebus quinque, quibus agi de me potuisset, non esset actum, redirem in patriam dignitate omni recuperata. decreuit eodem tempore senatus, ut ijs, qui ex tota Italia salutis meæ causa conuenerant, agerentur gratiæ, atque ut ijdem ad res redeuntes, ut uenirent, rogarētur. hæc erat studiorum in mea salute contentio, ut ij, qui à senatu de me rogabātur, ijdem senatui pro me supplicarēt. atq; ita in his rebus unus est solus inuentus, qui ab hac tam impensa uoluntate bonorum palàm dissideret, ut etiam Q. Metellus Cos. qui mihi uel maxime ex magnis contētionibus Reip. fuisset inimicus, de mea salute retulerit. qui excitatus summa cum auctoritate P. Seruilij quadam grauitate dicendi, cum ille omnes propè ab inferis

euocasset Metellos, & ad illius generis, quod sibi cum eo cōmune esset, dignitatem propinqui sui mentē à Clodianis latrocinijs reflexisset; cumq; eum ad domestici exēpli memoriam, & ad unum dicto citius Metelli casum uel gloriosum, uel grauem conuertisset: collacrymauit uir egregius, ac uere Metellus, totumq; se P. Seruilio dicenti etiam tum tradidit, nec illam diuinam grauitatem, plenam antiquitatis, diutius homo eiusdem sanguinis potuit sustinere, & mecum absens beneficio redijt in gratiam. quod certe, si est aliquis sensus in morte praeclarorum uirorum, cum omnibus Metellis, tum uero uni, uiro fortissimo, praestantissimo ciui, gratissimum fratri suo fecit, socio laborum, periculorum, consiliorum meorum. Reditus uero meus qui fuerit, quis ignorat? quemadmodum mihi aduenieti tāquā totius Italiae, atque ipsius patriae dexteram porrexerint Brundusini; cum ipsis Nonis Sext. idem dies aduentus mei fuisset, qui natalis idem charissimae filiae, quā ex grauissimo tum primum desiderio luctuq; conspexi; idem etiam ipsius coloniae
* Brundusinae; idem ut scitis; cumq; me domus eadem optimorum & doctissimorum uirorum, Lenij Flacci, & patris, & fratris eius, laetissima accepisset, quae proximo anno moerens receperat, & suo praesidio periculoq; defenderat; cumq; itinere toto urbes Italiae festos dies agere aduentus mei uidebantur, uiae multitudine Legatorum undique missorum celebrabantur. ad urbem accessus incredibili hominum multitudine et gratulatione florebat: iter à porta, in Capitolium ascēsus, domum reditus erat eiusmodi, ut summa in laetitia illud dolerē, ciuitatem tam gratā tam miseram, atque oppressam fuisse.

Habes igitur, quod ex me quæsisti, qui essent optimates. non est natio, ut dixisti: quod ego uerbum agnoui: est enim illius, à quo uno maxime P. Sestius se oppugnari uidet, hominis eius, qui hanc nationem deleri & concidi cupiuit, qui C. Cæsarẽ, mitem hominẽ & à cæde abhorrentem, sæpe increpuit, sæpe accusauit, cũ affirmaret il lum nunquã, dum hæc natio uiueret, sine cura futurũ. nihil profecit de uniuersis: de me agere non destitit: me oppugnauit primum per indicem Vectium, quem in cõcione de me & de clarissimis uiris interrogauit: in quo tamen eos ciues coniunxit eodem periculo & crimine, ut à me inierit gratiam, ꝙ me cum amplissimis & fortissimis uiris congregauit. sed postea mihi nullo meo merito, nisi ꝙ bonis placere cupiebã, omnes est insidias sceleratissime machinatus. ille ad eos, à quibus audiebatur, quotidie aliquid defecti afferebat: ille hominẽ mihi amicissimum Cn. Pompeium monebat, ut meam domũ metueret, atq; à me ipso caueret: ille se sic cũ inimico meo copularat, ut illum meæ proscriptionis, quam adiuuabat Sex. Clodius, homo ijs dignissimus quibuscum uiuit, tabulã esse, se scriptorẽ diceret: ille unus ordinis nostri discessu meo, luctu uestro palàm exultauit. de quo ego, cũ quotidie rueret, uerbũ feci iudices nunquam: neque putaui, cũ omnibus machinis ac tormentis, ui, exercitu, copijs oppugnarer, de uno sagittario me queri cõuenire. acta mea illi displicere, quis nescit? qui legem contẽnat, quæ dilucide uetat gladiatores biennio, quo quis petierit, aut petiturus sit, dare. in quo eius temeritatem satis mirari iudices nõ queo. facit apertissime contra legem; facit is, qui neque elabi ex iudicio iucunditate sua, neq;

emitti gratia poteſt,neque opibus,& potẽtia leges ac iu dicia perfringere. quæ res hominem impellit,ut ſi tam intemperãs? iſta nimia gloriæ cupiditate familiam gla diatoriã credo nactus eſt ſpecioſam,nobilem,glorioſam, norat ſtudia populi: uidebat clamores & cõcurſus fu= turos.hac expectatione elatus homo flagrans cupiditate gloriæ,tenere ſe non potuit, quin hos gladiatores indu= ceret,quorum eſſet ipſe pulcherrimus. ſi ob eam cauſam peccaret,& pro recenti populi R. in ſe beneficio, popula ri ſtudio elatus: tamen ignoſceret nemo. cum uero ne de uenalibus quidem homines electos, ſed ex ergaſtulis emptos,nominibus gladiatorijs ornarit, & ſortito alios Samnites,alios prouocatores fecerit: tanta licentia, tan ta legum contemptio ne non habitura ſit exitum, perti meſcit: ſed habet defenſiones duas, primum,do,inquit, beſtiarios: lex eſt ſcripta de gladiatoribus. feſtiue.acci= pite aliquid etiam acutius. dicit ſe non gladiatores, ſed unum gladiatorem dare,& totam Aedilitatem in mu= nus hoc tranſtuliſſe.præclara Aedilitas,unus leo,ducen= ti beſtiarij. uerũ utatur hac defenſione: cupio eum ſuæ cauſæ confidere: ſolet enim Tribunos pl. appellare,et ui iudicium diſturbare,cum diffidit.quem non tam admi= ror, ꝙ meam legem contemnat hominis inimici, q̃ ꝙ ſe ſtatuit omnino conſularẽ legem nullam putare. Aciliã, Didiam,Liciniã,Iuniam contẽpſit: etiam'ne eius, quem ſua lege,& ſuo beneficio ornatum,munitum,armatum ſolet gloriari,C.Cæſaris legem de pecunijs repetũdis non putat eſſe legem? & aiũt alios eſſe,qui acta Cæſaris re ſcindant,cum hæc optima lex & ab illo ſocero eius, & hoc aſſecla negligatur? & cohortari auſus eſt accuſa=

tor in hac causa uos iudices, ut aliquando essetis seueri, aliquando medicinam adhiberetis Reip? non est ea medicina, cũ sanæ parti corporis scalpellum adhibetur atque integræ: carnificina est ista, & crudelitas. hi medentur Reip. qui execant pestẽ aliquam, tanquã strumam, ciuitatis. Sed ut extremũ habeat aliquid oratio mea, & ut ego ante dicendi finem faciã, quàm uos me tã attẽte audiendi; cõcludam illud de optimatibus, eorumq; principibus, ac Reip. defensoribus: uosq; adolescentes, & qui nobiles estis, ad maiorem uestrorum imitationem excitabo; & qui ingenio & uirtute nobilitatem potestis consequi, ad eam rationem, in qua multi homines noui & honore & gloria floruerũt, cohortabor. hæc est una uia, mihi credite, & laudis, et dignitatis, & honoris, à bonis uiris, sapientibus, et bene natura constitutis laudari & diligi, nosse descriptionem ciuitatis à maioribus nostris sapientissime constitutam: qui cum Regum potestatem non tulissent, ita magistratus annuos creauerũt, ut consilium senatus Reip. præponerent sempiternũ, deligerentur autem in id consilium ab uniuerso populo, aditusq; in illum summum ordinem omnium ciuium industriæ, ac uirtuti pateret. senatum Reip. custodem, præsidem, propugnatorem collocauerunt. huius ordinis auctoritate uti magistratus, & quasi ministros grauissimi consilij esse uoluerunt: senatum autem ipsum proximorum ordinum splendore confirmari, plebis libertatem & cõmoda tueri, atq; augere uoluerũt. hæc qui pro uirili parte defendũt, optimates sunt, cuiuscũque sint ordinis: qui aũt præcipue suis ceruicibus tanta munia, atque Remp. sustinẽt, ij semper habiti sunt optimatium principes, au=

ctores & conseruatores ciuitatis. huic hominum generi fateor, ut ante dixi, multos aduersarios, inimicos, inuidos esse, multa proponi pericula, multas inferri iniurias, magnos esse experiundos, & subeundos labores: sed mihi omnis ratio est cum uirtute, non cum desidia; cum dignitate, non cum uoluptate; cum ijs, qui se patriæ, qui suis ciuibus, qui laudi, qui gloriæ, non qui somno, & conuiuijs, & delectationi natos arbitrantur. nam si qui uoluptatibus ducuntur, & se uitiorum illecebris, & cupiditatum lenocinijs dediderunt, missos faciant honores, ne attingant Remp. patiantur uiros fortes labore, se otio suo perfrui. qui autem bonam famam bonorum, quæ sola uere gloria nominari potest, expetunt, alijs otium quærere debent & uoluptates, non sibi. sudandum est his pro communibus commodis, adeundæ inimicitiæ, subeundæ sæpe pro Rep. tempestates, cum multis audacibus, improbis, non nunquam etiam potentibus dimicandum. hæc audiuimus de clarissimorum uirorum consilijs & factis, hæc accepimus, hæc legimus. neque eos in laude positos uidemus, qui incitarunt aliquando populi animos ad seditionem, aut qui largitione cæcarunt mẽtes imperitorũ, aut qui forteis & claros uiros, et bene de Rep. meritos in inuidiam aliquam uocauerunt: leueis hos semper nostri homines, & audaces, & malos, & perniciosos ciues putauerunt. at uero, qui horum impetus & conatus represserunt, qui auctoritate, qui fide, qui constantia, qui magnitudine animi consilijs audaciũ restiterunt; ij graues, ij principes, ij duces, ij auctores huius dignitatis, atque imperij semper habiti sunt. ac ne quis ex nostro, aut aliquorum præterea casu hanc

uitæ uiam pertimescat: unus in hac ciuitate, quem qui dem ego possim dicere, præclare uir de Rep. meritus L. Opimius indignissime concidit. cuius monimentũ celeberrimũ in foro, sepulcrum desertissimum in litore Dyrrhachino relictum est. atque hunc tamen flagrantem inuidia propter interitum C. Gracchi semper ipse populus R. periculo liberauit. alia quædã ciuem egregium inique iudicij procella peruertit. cæteri uero aut repẽtina ui perculsi, ac tempestate populari, per populum tamen ipsum recreati sunt, atque reuocati, aut omnino inuulnerati, inuiolatiq; uixerũt. at uero ij, qui senatus cõsiliũ, qui auctoritatem bonorum, qui instituta maiorum neglexerunt, & imperitæ aut concitatæ multitudini iucũdi esse uoluerunt, omnes ferè Reip. pœnas aut præsenti morte, aut turpi exilio dependerunt. ꝙ si apud Athenienses, homines Græcos, lõge à nostrorũ hominũ grauitate disiunctos, nõ deerãt, qui Remp. cõtra populi temeritatem defenderent, cũ omnes, qui ita fecerant, è ciuitate eijcerentur; si Themistoclem illum conseruatorem patriæ non deterruit à Rep. defendenda nec Milciadis calamitas, qui illã ciuitatem paulo ante seruarat; nec Aristidis fuga, qui unus omniũ iustissimus fuisse traditur; si postea summi eiusdem ciuitatis uiri, quos nominatim appellari nõ est necesse, propositis tot exemplis iracũdiæ leuitatisq; popularis, tamen suam Remp. illam defenderunt: quid nos tandem facere debemus? primũ in ea ciuitate nati, unde orta mihi grauitas, et magnitudo animi uidetur; tũ in tãta gloria insistẽtes, ut omnia humana leuiora uideri debeãt; deinde ad eã Rẽp. tuẽdã aggressi, quæ tãta dignitate est, ut eã defendentẽ occidere non

alĩud ſit, q̃ oppugnantẽ rerũ potiri. homines Græci, quos antea nominaui, inique à ſuis ciuibus dãnati, atque expulſi, tamen, quia bene ſunt de ſuis ciuitatibus meriti, tãta hodie gloria ſunt non in Græcia ſolũ, ſed etiã apud nos, atque in cæteris terris, ut eos, à quibus illi oppreſſi ſunt, nemo nominet, horũ calamitatẽ dominationi illorũ omnes anteponãt. quis Carthaginẽſiũ pluris fuit Annibale conſilio, uirtute, rebus geſtis, qui unus cum tot imperatoribus noſtris per tot annos de imperio, & de gloria decertauit? hũc ſui ciues è ciuitate eiecerũt: nos etiã hoſtem literis noſtris, & memoria uidemus eſſe celebratum. quare imitemur noſtros Brutos, Camillos, Ahalas, Decios, Curios, Fabricios, Maximos, Scipiones, Lẽtulos, Aemilios, innumerabiles alios, qui hanc Remp. ſtabiliuerũt, quos equidem in deorum immortaliũ cœtu, ac numero repono; amemus patriã; pareamus ſenatui; cõſulamus bonis? præſenteis fructus negligamus, poſteritati & gloriæ ſeruiamus; id eſſe optimũ putemus, quod erit rectiſſimum; ſperemus quæ uolumus, ſed, quod acciderit, feramus; cogitemus denique, corpus uirorũ fortium, magnorumq; hominum eſſe mortale, animi uero motus et uirtutis gloriã ſempiternam; neque, hanc opinionẽ ſi in illo ſanctiſſimo Hercule cõſecratam uidemus, cuius corpore ambuſto uitam eius, et uirtutem immortalitas excepiſſe dicitur, minus exiſtimemus eos, qui hanc tantam Remp. ſuis cõſilijs aut laboribus aut auxerint, aut defenderint, aut ſeruarint, eſſe immortalem gloriam conſecuturos. Sed me repente iudices, de fortiſſimorũ et clariſſimorũ ciuium dignitate, & gloria dicentem, & plura etiam dicere parãtem, horum aſpectus in ipſo curſu

orationis repreſſit. uideo P. Seſtium, meæ ſalutis, ueſtræ auctoritatis, publicæ cauſæ defenſorem, propugnatorem, auctorem, reũ: uideo hunc prætextatum eius filium oculis lacrymantibus me intuentem: uideo Milonem, uindicem ueſtræ libertatis, cuſtodem ſalutis meæ, ſubſidiũ afflictæ Reip. extinctorem domeſtici latrocinij, repreſſorẽ cædis quotidianæ, defenſorem templorũ atque tectorũ, præſidium curiæ, ſordidatum & reum: uideo P. Lentulum, cuius ego patrem deum ac parentem ſtatuo fortunæ, ac nominis mei, & fratris, rerumq; noſtrarũ, in hoc miſero ſqualore & ſordibus, cui ſuperior annus idem et uirilem patris, & prætextatam populi iudicio togam dederit, hunc hoc anno in hac toga rogationis iniuſtiſſimæ ſubitam acerbitatem pro patre fortiſſimo, & clariſſimo ciue deprecantem. atque hic tot & talium ciuium ſqualor, hic luctus, hæ ſordes ſuſceptæ ſunt propter unum me, quia me defenderunt, quia meum caſum, luctumq; doluerunt, quia me lugenti patriæ, flagitanti ſenatui, poſcenti Italiæ, uobis omnibus orãtibus reddiderũt. quod tantum eſt in me ſcelus? quid tantopere deliqui illo, illo die, cum ad uos indicia, literas, confeſſiones cõmunis exitij detuli? cũ parui uobis? ac ſi ſceleſtum eſt amare patriam, pertuli pœnarum ſatis: euerſa domus eſt, fortunæ uexatæ, diſſipati liberi, raptata coniux, frater optimus incredibili pietate, amore inaudito, maximo in ſqualore uolutatus eſt ad pedes inimiciſſimorum: ego pulſus aris, focis, dijs penatibus, diſtractus à meis, carui patria, quã, uti leuiſſime dicam, certe texerã: pertuli crudelitatem inimicorum, ſcelus infidelium, fraudem inuidorum. ſi hoc nõ eſt ſatis, quòd hæc omnia deleta uidentur reditu

meo: multo mihi, multo, inquam, iudices præstat in eandem illam recidere fortunam, q̃ tantam importare meis defensoribus, et conseruatoribus calamitatem. an ego in hac urbe esse possum his pulsis, qui me huius urbis cōpotem fecerunt? nō ero, nō potero esse iudices: neque hic unquam puer, qui his lacrymis, qua sit pietate, declarat, amisso patre suo propter me, me ipsum incolumem uidebit, nec, quotiescunq; me uiderit, ingemiscet, ac pestē suã, & patris sui sese dicet uidere. ego uero uos in omni fortuna, quæcunque erit oblata, complectar; nec me ab ijs, quos meo nomine sordidatos uidetis, unquam ulla fortuna diuellet; neque eæ nationes, quibus me senatus commēdauit, quibus de me gratias egit, hūc exulem propter me sine me uidebūt. sed hæc dij immortales, qui me suis templis aduenientem receperunt, stipatum ab his uiris, et P. Lētulus Cos. atque ipsa Resp. qua nihil est sanctius, uestræ potestati iudices cōmiserunt. uos hoc iudicio omnium bonorum mentes confirmare, improborum reprimere potestis: uos his ciuibus uti optimis, uos me reficere, & renouare Remp. potestis. quare uos obtestor atque obsecro, ut, si me saluum esse uoluistis, eos conseruetis, per quos me recuperauistis.

IN VATINIVM. ORATIO XXXIIII.

S I,tua tantũmodo Vatini quid indignitas postularet, spectare uoluissem, fecissem id, quod his uehemẽter placebat, ut te,cuius testimoniũ propter turpitudinẽ uitæ, sordesq; domesticas nullius mométi putaretur,tacitus dimitterẽ: nemo.n.horũ aut ita te refutãdũ,ut graueẽ aduersariũ; aut ita rogandũ, ut religiosum testẽ arbitrabatur. sed fui paulo in te intẽperantior fortasse,q̃ debui:odio.n.tui, in quo etsi omnes propter tuũ in me scelus supare debeo, tamẽ ab omnibus penè uincor, sic sum incitatus,ut cũ te non minus contẽnerẽ,q̃ odissem,tamẽ uexatũ potius,q̃ despectũ uellem dimittere.quare ne tibi hũc honorẽ à me haberi forte mirere,ꝙ interrogẽ,quẽ nemo cõgressu,nemo aditu,nemo suffragio,nemo ciuitate, nemo luce dignũ putet:nulla me ad id causa impulisset, nisi ut ferocitatem tuam istã comprimerem,et audaciã frangerẽ,et loquacitatẽ paucissimis interrogationibus irretitã retardarem. etenim debuisti Vatini, etiã si falso uenisses in suspicionẽ P.Sestio,tamẽ mihi ignoscere, si in tanto hominis de me optime meriti ꝑiculo & tẽpori eius & uolũtati parere uoluissem: sed hesterno pro testimonio esse mẽtitũ, cũ affirmares nullũ tibi omnino cũ Albinouano sermonẽ nõ modo de Sestio accusando, sed nulla unquã de re fuisse,paulo ante imprudẽs indicasti, q̃ et T.Claudiũ tecũ cõmunicasse, & à te cõsiliũ P. Sestij accusandi petisse,et Albinouanũ,quẽ antea uix tibi notũ esse dixisses,

domũ tuã uenisse, multa tecũ locutũ, dixeris; deniq; conciones P. Sestij scriptas, quas neq; nosset, neq; reperire posset, te Albinouano dedisse, easq; in hoc iudicio esse recitatas. in quorũ altero es cõfessus, à te accusatores esse instructos, et subornatos: in altero inconstantiã tuã cũ leuitate, tũ etiã periurio implicatã refellisti; cũ, quẽ alienissimũ à te esse dixisses, eũ domi tuæ fuisse; quem præuaricatorem ab initio iudicasses, ei te, quos rogasset, ad accusandũ libros dixeris dedisse. nimium es uehemẽs feroxq; natura: nõ putas fas esse uerbũ ex ore exire cuiusquam, quod nõ iucũdũ, et honorificũ ad aures tuas accidat. uenisti iratus omnibus: quod ego, simul ac te aspexi, prius q̃ loqui cœpisti, cũ ante Gellius, nutricula seditiosorũ omniũ, testimoniũ diceret, sensi atq; prouidi: repẽte. n. te, tã quã serpẽs è latibulis, oculis eminẽtibus, inflato collo, tu* midis ceruicibus intulisti. ut mihi renouatus ille tuus in teueterẽ meũ amicũ, sed tamẽ tuũ familiarẽ defenderim: cum in hac ciuitate oppugnatio soleat, qua tu nunc uteris, nõ nunq̃, defensio nunq̃ uitupari. sed quæro a te, cur C. Cornelium nõ defenderẽ? num legẽ aliquam Cornelius cõtra auspicia tulerit? num Aeliã? num Fusiã legẽ neglexerit? num Cõsuli uim attulerit? num armatis hominibus tẽplum tenuerit? num intercessorẽ ui deiecerit? num religiones polluerit? ærarium exhauserit? Remp. cõpilarit? tua sunt, tua sunt hæc omnia. Cornelio eiusmodi nihil obiectum est. codicẽ legisse dicebatur: defendebatur testibus collegis suis, nõ recitãdi causa legisse, sed recognoscẽdi. cõstabat tamẽ Cornelium cõsilium illo die dimisisse, intercessioni paruisse. tu uero, cui Cornelij defensio displicet, quã causam ad patronos tuos, aut q̃d os afferes?

quibus iã præscribis, quãto illis probro futurũ sit, si te defenderint, cũ tu mihi Cornelij defensionẽ in maledictis obijciẽdã putaris. attamẽ hoc Vatini memẽto; paulo post illã defensionẽ meã, quã tu bonis uiris displicuisse dicis, me cum uniuersi populi R. summa uoluntate, tum optimi cuiusq; singulari studio magnificẽtissime post hominũ memoriã Cõsulẽ factum; omniaq; ea me pudẽter uiuẽdo cõsecutum esse, quæ tu impudẽter uaticinãdo sperare te sæpe dixisti. Nam q mihi discessum obiecisti meum; & q horũ, quibus ille dies acerbissimus fuit, qui idẽ tibi lætissimus, luctum & gemitũ renouare uoluisti: tantum tibi respondeo, me, cũ tu cæteræq; Reip. pestes armorũ causam quæreretis, & cum per meum nomen fortunas locupletum diripere, sanguinem principum ciuitatis exorbere, crudelitatẽ uestrũ, odiumq; diuturnũ, quod in bonos iam inueteratum habebatis, saturare cuperetis, scelus & furorem uestrum cedẽdo maluisse frangere, q̃ resistendo. quare peto à te, ut mihi ignoscas Vatini, cum patriæ pepercerim, quam seruaram: et si ego te perditorem, & uexatorem Reip. fero, tu me conseruatorem, & custodẽ feras. deinde eius uiri discessum increpas, quẽ uides omniũ ciuiũ desiderio, ipsius denique Reip. luctu esse reuocatum? at enim dixisti, nõ mea, sed Reip. causa homines de meo reditu laborasse. quasi uero quisquã uir excellẽti animo in Rẽp. ingressus, optabilius quidquã arbitraretur, q̃ se à suis ciuibus Reip. causa diligi. scilicet aspera mea natura, difficilis aditus, grauis uultus, superba responsa, insolens uita: nemo humanitatẽ meã, nemo cõsuetudinẽ, nemo cõsilium, nemo auxilium requirebat, cuius desiderio (ut hæc minima dicam) forum mœstum,

muta curia, omnia denique bonarũ artium ſtudia ſilue runt. ſed nihil ſit factũ mea cauſa: omnia illa S.C. populi iuſſa, Italiæ totius, cunctarũ ſocietatũ, collegiorũ omniũ decreta de me, Reip. cauſa eſſe facta fateamur. q̃d ergo homo imperitiſſime ſolidæ laudis ac ueræ dignitatis præſtãtius mihi potuit accidere, q̃d optabilius ad immortalitatẽ gloriæ, atque ad memoriã mei nominis ſempiternã, q̃ omnes hoc ciues meos iudicare, ciuitatis ſalutẽ cũ mea unius ſalute eſſe cõiunctã? quod quidẽ ego tibi reddo tuũ. nam ut tu me charũ eſſe dixiſti ſenatui populoq; R. non tã mea cauſa, q̃ Reip. ſic ego te, q̃q̃ ſis omni diritate atque immanitate teterrimus, tamen dico eſſe odio ciuitati nõ tã tuo, q̃ Reip. nomine. atque ut aliquãdo ad te ueniam, de me hoc ſit extremũ: quid quiſq; noſtrũ de ſe ipſe loquatur, nõ eſt ſanè requirendũ: boni uiri iudicent: id eſt maximi momẽti et ponderis. Duo ſunt tẽpora, quibus noſtrorũ ciuiũ ſpectẽtur iudicia de nobis; unum honoris, alterum ſalutis. honos talis populi R. uolũtate paucis eſt delatus, ac mihi: ſalus tãto ſtudio ciuitatis nemini reddita. de te aũt homines quid ſentiant, in honore experti ſumus, in ſalute expectamus. & ut me cũ homine uno nõ ſolũ impudẽtiſſimo, atq; infimo cõferã, de te ipſo, homine et arrogãtiſſimo, et mihi inimiciſſimo, quæro Vatini: utrũ tandem putes huic ciuitati, huic urbi, his tẽplis, ærario, curiæ, uiris his, quos uides, horũ bonis, fortunis, liberis, ciuibus, cæteris deniq; deorũ immortalium delubris, auſpicijs, religionibus melius fuiſſe & præſtabilius, me ciuẽ in hac ciuitate naſci, an te? cũ mihi hæc reſpõderis, aut ita impudenter, ut manus à te homines uix abſtinere poſſint; aut ita dolẽter, ut aliq̃do iſta

ilia

ilia,quæ ſunt inflata,rũpantur: tũ memoriter reſponde to ad ea,quæ de te ipſo rogaro.atque illud tenebricoſiſſimum tẽpus ineũtis ætatis tuæ patiar latere.licet impune per me parietes in adoleſcẽtia perfoderis,uicinos cõpilaris, matrẽ uerberaris: habet hoc præmiũ tua indignitas,ut adoleſcẽtiæ turpitudo obſcuritate,et ſordibus tuis obtegatur. Quæſturã petiſti cum P.Seſtio,cũ hic nihil loqueretur,niſi quod agebat; tu de altero Cõſulatu gerẽdo te diceres cogitare.quæro abs te, teneas'ne memoria,cũ P.Seſtius Quæſtor ſit cunctis ſuffragijs factus, tũc te uix,inuitis omnibus,nõ populi beneficio, ſed Conſulis extremũ adhæſiſſe? in eo magiſtratu, cũ tibi magno clamore aquaria prouincia ſorte obtigiſſet, miſſus'ne ſis à me Cõſule Puteolos,ut inde aurũ exportari, argẽtumq; prohiberes? in eo negotio,cũ te nõ cuſtodẽ ad cõtinẽdas, ſed portitorẽ ad partiẽdas merces miſſum putares,cumq; omniũ domos,apothecas,naueis furaciſſime ſcrutarere, hominesq; negotia gerẽtes iudicijs iniquiſſimis irretires, mercatores è naui egrediẽtes terreres,cõſcendẽtes morarere;teneas'ne memoria tibi in cõuentu Puteolis manus eſſe allatas? ad me Conſulẽ Puteolanorũ querelas eſſe delatas? poſt Quæſturam exieris'ne Legatus in ulteriorẽ Hiſpaniã C.Coſconio Procos?cũ illud iter Hiſpanienſe pedibus ferè cõfici ſoleat,aut, ſi quis nauigare uelit, certa ſit rario nauigãdi;ueneris'ne in Sardiniã,atque inde in Africã? fueris'ne,quod ſine S.C.tibi facere nõ licuit, in regno Hiempſalis? fueris'ne in regno Maſtaneſoſi? ueneris'ne ad fretũ per Mauritaniã? quẽ ſcias unq̃ Legatũ Hiſpaniẽſem in illã prouinciã iſtis itineribus perueniſſe?Factus es Tribunus pl.q̃d enim te de Hiſpaniẽſibus

flagitijs tuis, sordidissimisq; furtis interrogẽ? quæro abs te, primũ, quod genus improbitatis, et sceleris in eo magistratu prætermiseris? ac tibi iã inde præscribo, ne tuas sordes cũ clarissimorũ uirorũ splendore ꝑmisceas. ego te, quæcunq; rogabo, de te ipso rogabo, neq; te ex amplissimi uiri dignitate, sed ex tuis tenebris extrahã, omniaq; mea tela sic in te cõijcientur, ut nemo ꝑ tuũ latus (quod soles dicere) saucietur, in tuis pulmonibus, ac uisceribus hærebunt. et quoniã omniũ rerũ magnarũ à dijs immortalibus principia ducuntur, uolo ut mihi respõdeas tu, qui te Pythagoricũ soles dicere, et hominis doctissimi nomẽ tuis immanibus et barbaris moribus prætẽdere; quæ te tãta prauitas mẽtis tenuerit, ꝗ tãtus furor, ut, cũ inaudita ac nefaria sacra susceperis, cum inferorũ animas elicere, cũ puerorũ extis deos manes mactare soleas, auspicia, quibus hæc urbs cõdita est, quibus omnis Resp. atque impium tenetur, contẽpseris? initioq; Tribunatus tui senatui denunciaris, tuis actionibus Augurũ, respõsa, atq; eius collegij arrogãtiã impedimẽto nõ futurã? secũdum ea, quæro, seruaris'ne in eo fidem? num quãdo tibi morã attulerit, quo minus cõcilium aduocares, legemq; ferres, ꝙ eo die scires de cœlo esse seruatum? & quoniã hic locus unus est, quẽ tibi cũ Cæsare cõmunẽ esse dicas: seiũgã te ab illo, nõ solum Reip. causa, uerũ etiã Cæsaris, ne qua ex tua sũma indignitate labes illius dignitati aspersa uideatur. primũ quæro, num tu senatui causam tuã permittas, quod facit Cæsar? deinde, quæ sit auctoritas eius, qui se alterius facto, nõ suo defendat? deinde (erumpet enim aliquãdo ex me uera uox, et dicã sine cunctatione, quod sentio) si iã uiolentior aliqua in re C. Cæsar

fuisset; si eũ magnitudo cõtẽtionis, studiũ gloriæ, præstãs animus, excellẽs nobilitas aliquò impulisset: quod in illo uiro et tum ferẽdũ esset, & maximis rebus, quas postea gessit, obliterandũ, id tu tibi furcifer sumes, & Vatinij latronis ac sacrilegi uox audietur, hoc postulantis, ut idẽ sibi cõcedatur, quod Cæsari? sic.n.ex te quæro: Tribunus pl. fuisti: seiunge te à Cõsule: collegas habuisti uiros forteis nouẽ: ex his tres erant, quos tu quotidie sciebas de cœlo seruare, quos irridebas, quos priuatos esse dicebas: de quibus duos prætextatos sedẽtes uides, te ædilitiam prætextam togã, quã frustra cõfeceras, uendidisse: tertiũ scis ex illo obsesso atque afflicto Tribunatu cõsularẽ auctoritatẽ hominẽ esse adolescentẽ consecutũ. reliqui sex fuerũt: ex quibus partim planè tecũ sentiebãt, partim mediũ quendã cursum tenebãt. omnes habuerũt leges promulgatas. in his multas meus necessarius, etiam de mea sententia, C. Cosconius iudex noster: quẽ, tu dirumperis, cum ædilitiũ uides. uolo uti mihi respondeas, num quis ex toto collegio legem sit ausus ferre præter unũ te? quæ tanta in te fuit audacia, quæ tanta uis, ut, cum tui nouẽ collegæ sibi timẽdũ esse duxerint, id unus tu emersus è cœno, omniũ facile omnibus rebus infimus, cõtemnẽdum, despiciẽdum, irridẽdum putares? num quẽ post urbem conditã scias Tribunum pl. egisse cum plebe, cum cõstaret seruatum esse de cœlo? simul etiã illud uolo uti respondeas, cum te Tribuno pl. esset etiam tum in Rep. lex Aelia, & Fusia, quæ leges sæpenumero tribunitios furores debilitarunt, et represserunt, quas cõtra præter te nemo unquam est facere conatus, quæ quidem leges anno post sedentibus in templo duobus non Consu=

libus,ſed proditoribus huius ciuitatis,ac peſtibus,unà cũ
auſpicijs,cum interceſſionibus,cũ omni iure publico cõ=
flagrauerũt:ecquãdo dubitaris contra eas leges cũ plebe
agere,& conſiliũ cõuocare? num quẽ ex omnibus Tri=
bunis pl.quicunque ſeditioſi fuerint, tã audacẽ audieris
fuiſſe,ut unq̃ contra legẽ Aeliã,aut Fuſiã conciliũ cõuo=
caret?quæro illud etiã ex te,conatus'ne ſis, uolueris'ne,
denique cogitaris,(eſt.n.res eiuſmodi,ut, ſi tibi modo in
mentẽ uenit,nemo ſit,qui te ullo cruciatu eſſe dignũ
putet)cogitaris'ne in illo tuo intolerabili nõ regno, nam
cupis id audire, ſed latrocinio Augur fieri in Q. Me=
telli locũ,ut,quicũque te aſpexiſſet,duplicẽ dolorẽ gemi
tumq; ſuſciperet,& ex deſiderio clariſſimi et fortiſſimi
ciuis,et ex honore turpiſſimi atq; improbiſſimi?adeo'ne
nõ labefactã Remp.te Tribuno, neq; cõquaſſatã ciuita=
tẽ, ſed captã hãc urbẽ atque euerſam putaris, ut Augu
rẽ Vatiniũ ferre poſſemus? hoc loco quæro, ſi, id quod
cõcupieras,Augur factus eſſes; in qua tua cogitatione
nos,qui te oderamus,uix dolorẽ ferebamus; illi aũt,qui
bus eras in delicijs,uix riſum tenebãt: ſed quæro, ſi ad
cætera uulnera,quibus putaſti Remp.deleri,hãc quoque
mortiferã plagã inflixiſſes Auguratus tui, utrũ decretu
rus fueris id,quod Augures omnes uſque à Romulo de=
creuerũt,Ioue fulgẽte cũ populo agi nefas eſſe,an, quia
tu ſemp ſic egiſſes, auſpicia fueris Augur diſſoluturus?
Ac ne diutius loquar de Augurato tuo, ꝙ inuitus facio
ut recorder ruinas Reip.neq; enim tu unq̃ ſtãte non mo
do maieſtate horũ,ſed etiã urbe te Augurẽ fore putaſti:
uerũtamen ut ſomnia tua relinq̃, ad ſcelera ueniã,uo=
lo uti mihi reſpõdeas:cũ M.Bibulũ Conſulẽ nõ dicã bene

de Rep. sententiẽ, ne tu mihi homo potẽs irascare, qui ab eo dissensisti; sed hominẽ certe nusquã progredientẽ, nihil in Rep. molientẽ, tãtũ animo ab actionibus tuis dissentientẽ, cũ eũ tu Consulẽ in uincula duceres, & à tabula Valeria collegæ tui mitti iuberent; feceris'ne ante rostra pontẽ cõtinuatis tribunalibus, ꝑ quẽ Cõsul populi R. moderatissimus et cõstãtissimus, sublato auxilio, exclusis amicis, ui ꝓditorũ hominũ incitata, turpissimo, miserrimoq; spectaculo nõ in carcerẽ, sed ad suppliciũ & ad necem duceretur? quæro, nũ quis ante te iã fuerit nefarius, qui id fecerit, ut sciamus, utrũ ueterum facinorũ sis imitator, an inuẽtor nouorũ? idemq; tu, cũ his atque huiusmodi cõsilijs, ac facinoribus, nomine C. Cæsaris clementissimi, atque optimi uiri, scelere uero atq; audacia tua M. Bibulũ foro, curia, tẽplis, locis publicis omnibus expulisses, inclusum domi cõtineres; cumq; nõ maiestate imperij, nõ iure legũ, sed ianuæ præsidio, & parietũ custodijs Consulis uita tegeretur: miseris'ne uiatorẽ, qui M. Bibulũ domo ui extraheret, ut, quod in priuatis semper est seruatũ, id te Tribuno pl. Cõsuli domus exiliũ esse nõ posset? simulq; mihi respondeto, tu, qui nos, qui de cõmuni salute cõsentimus, tyrãnos uocas, fueris'ne nõ Tribunus pl. sed intolerãdus ex cœno nescio quo atq; ex tenebris tyrãnus? qui primũ eã Remp. quæ auspicijs inuẽtis cõstituta est, ijsdem auspicijs sublatis conarere peruertere; deinde sanctissimas leges, Aeliã & Fusiam dico, quæ in Gracchorũ ferocitate, et in audacia Saturnini, et in colluuione Drusi, & in cõtẽtione Sulpitij, & in cruore Cinnano, & inter Syllana arma uixerũt, solus cõculcaris, ac pro nihilo putaris; qui Consulem morti obieceris, inclu

ſum obſederis, extrahere ex ſuis tectis conatus ſis; qui in eo magiſtratu nõ modo emerſeris ex mẽdicitate, ſed etiã diuitijs nos iam tuis terreas: fueris'ne tãta crudelitate, ut delectos uiros, & principes ciuitatis tollere, & delere tua rogatione coneris? cũ L. Vectium, qui in ſenatu cõfeſſus eſſet cum telo fuiſſe, Cn. Põpeio, ſummo & clariſſimo ciui, ſuis manibus necẽ afferre uoluiſſe, in cõcionem produxeris, indicẽ in Roſtris, in illo, inquã, augurato templo, ac loco collocaris, quò auctoritatis exquirẽdæ cauſa cæteri Tribuni pl. principes ciuitatis producere conſueuerũt, ibi tu indicẽ Vectiũ linguã et uocẽ ſuã ſceleri et mẽti tuæ præbere uoluiſti, ut diceret L. Vectius in cõcione tua rogatus à te, ſe auctores, et impulſores, et ſocios habuiſſe ſceleris illius eos uiros, quibus è ciuitate ſublatis, quod tu eo tẽpore moliebare, ciuitas ſtare nõ poſſet. M. Bibulũ, cuius incluſione cõtẽtus nõ eras, interficere uolueras, ſpoliaueras Cõſulatu, patria priuare cupiebas: L. Lucullum, cuius tu rebus geſtis, ꝙ ipſe ad imperatorias laudes à puero uidelicet ſpectaras, uehementius inuidebas; C. Curionẽ, ꝑpetuũ hoſtẽ improborũ omniũ, auctorẽ publici cõſilij, libertate cõmuni tuẽda maxime liberũ, cũ filio principe iuuentutis. cũ Rep. cõiunctione etiã, ꝗ ab illa ætate poſtulãdum fuit, delere uoluiſti: L. Domitiũ, cuius dignitas, & ſplendor perſtringebat credo oculos Vatinij, quẽ tu propter cõmune odium in bonos oderas, in poſterum autẽ propter omnium ſpem, quæ de illo eſt, atq; erat, ante aliquãto timebas; L. Lentulum, hunc iudicem noſtrum, flaminem Martialem, ꝙ erat eo tempore Gabinij tui competitor, eiuſdem Vectij indicio opprimere uoluiſti. qui ſi tum illam labem, peſtemq; uiciſſet, quod ei

cuo ſcelere non licuit, Reſp. uicta nõ eſſet. huius etiam filium eodem indicio, & crimine ad patris interitum aggregare uoluiſti. L. Paulum, qui tum Quæſtor Macedoniam obtinebat, quem ciuem? quem uirũ? qui duos nefarios patriæ proditores, domeſticos hoſtes legibus exterminarat, hominẽ ad cõſeruandã Remp. natũ, in idem Vectij indicium, atque in eundem hunc numerum congregaſti. quid ego de me querar, qui etiam gratias tibi agere debeo, ꝙ me ex fortiſſimorum ciuium numero ſeiungendum nõ putaris? ſed qui fuit ille tantus furor tuus, ut, cũ iam Vectius ad arbitriũ tuum perorаſſet, et ciuitatis lumina notaſſet, deſcendiſſetq; de Roſtris, eum repẽte reuocares, colloquerere populo R. uidente, deinde interrogares ecquoſnã alios poſſet nominare? inculcaris'ne, ut C. Piſonẽ generum meum nominaret? qui in ſumma copia optimorũ adoleſcẽtium, pari cõtinentia, uirtute, pietate reliquit neminem: item M. Laterenſem, hominem dies ac noctes de laude, & de Rep. cogitantẽ? promulgaris'ne impuriſſime, et perditiſſime hoſtis quæſtionẽ de tot ampliſſimis et talibus uiris, indici Vectio præmia ampliſſima? quibus rebus omniũ mortalium nõ uoluntate, ſed cõuitio repudiatis, fregeris'ne in carcere ceruices ipſi illi Vectio, ne quod indicium corrupti indicij extaret, eiuſq; ſceleris in te ipſum quæſtio flagitaretur? Et quoniã crebro uſurpas legẽ te de alternis conſilijs reijciendis tuliſſe: ut omnes intelligãt te ne recte quidẽ facere ſine ſcelere potuiſſe, quæro, cũ lex eſſet æqua promulgata initio magiſtratus, multas etiam alias tuliſſes, expectaris'ne dum C. Antonius reus fieret apud Cn. Lentulum & Q. Claudium? et, poſtq̃ ille eſt reus factus, ſtatim tule=

ris in eũ,qui tuã poſt legẽ reus factus eſſet,ut homo cõ-
ſularis excluſus miſer puncto tẽporis ſpoliaretur benefi-
cio,& æquitate legis tuæ ? dices familiaritatẽ tibi fuiſſe
cũ Q. Maximo.præclara defenſio facinoris tui.nã Ma-
ximi quidẽ ſumma laus eſt, ſumptis inimicitijs, ſuſcepta
cauſa,quæſitore,cõſilio delecto,commodiorẽ inimico ſuo
cõtẽtionẽ reiectionis dare noluiſſe:nihilq; Maximus fecit
alienũ aut ſua uirtute,aut illis uiris clariſſimis,Paulis,
Maximis,Africanis:quorũ gloriã huius uirtute renoua-
tam nõ modo ſperamus,uerum etiã uidemus.tua fraus,
tuũ maleficiũ,tuũ ſcelus illud eſt,te id, quod promulgaſ
ſes miſericordiæ nomine, ad crudelitatis tẽpus diſtuliſſe.
ac nũc quidẽ C. Antonius hac una re miſeriã ſuã cõſola
tur,ꝙ imagines patris & fratris ſui,fratriſq; filiam non
in familia, ſed in carcere collocatas audire maluit,q̃ ui-
dere. Et quoniã pecunias aliorum deſpicis,de tuis di-
uitijs intolerantiſſime gloriaris : uolo uti mihi reſpon-
deas, feceris'ne fœdera Tribunus pl.cũ ciuitatibus, cum
Regibus,cum Tetrarchis? erogaris'ne pecunias ex ærario
tuis legibus? eripueris'ne partes illo tempore chariſſimas
partim à Cæſare, partim à publicanis ? quæ cũ ita ſint,
quæro ex te, ſis'ne ex pauperrimo diues factus illo ipſo
anno,quo lex lata eſt de pecunijs repetundis acerrima ?
ut omnes intelligere poſſent,à te nõ modo noſtra acta,
quos tyrãnos uocas, ſed etiã amiciſſimi tui legẽ eſſe con
temptam. apud quẽ tu etiã nos criminari ſoles, qui illi
ſumus amiciſſimi;cũ tu ei cõtumelioſiſſime toties male
dicas,quoties illi affinẽ te eſſe dicis. Atque illud etiam
ſcire ex te cupio,quo cõſilio,aut qua mẽte feceris, ut in
epulo Q. Arij familiaris mei cum toga pulla accumbe-

res? quē unq̃ uideris? quem audieris? quo exēplo, quo more feceris? dices, supplicationes te illas nō probasse. optime. nullæ fuerint supplicationes. uides'ne me nihil de anni illius causa, nihil de eo, quod tibi cū summis uiris cōmune esse uideatur, sed de tuis proprijs sceleribus ex te quærere? nulla supplicatio fuerit. cædò, q̃s unq̃ cœnauit atratus? ita.n. illud epulū est funebre, ut munus sit funeris, epulæ quidē ipsæ dignitatis. sed omitto epulū, populi R. festū diē, argēto, ueste, omni apparatu, ornatuq; uisendo: quis unq̃ in luctu domestico, quis in funere familiari cœnauit cū toga pulla? cui de balneis exeūti, præter te, toga pulla unquā data est? cū tot hominū millia accūberēt, cū ipse epuli dominus Q. Arius albatus esset, tu in tēplū Castoris te cū C. Fidulo atrato cæterisq; tuis furijs funestū intulisti, quis tū nō ingemuit? q̃s nō doluit Reip. casum? quis sermo alius in illo epuli fuit, nisi hāc tātā et tā grauē ciuitatē subiectā esse nō modo furori, uerū etiā irrisioni tuæ? hūc tu morē ignorabas? nūquā epulū uideras? nunq̃ puer aut adolescēs inter coæuos fueras? Fausti adolescētis nobilissimi paulo ante ex epulo magnificētissimo famē illā ueterē tuā nō expleras? quē accūbere atratū uideras, dominū cū toga pulla et eius amicos ante cōuiuiū? quæ te tāta tenuit amētia, ut, tu nisi id fecisses, q̄d fas nō fuit, nisi uiolasses tēplū Castoris, nomē epuli, oculos ciuiū, morē ueterē, eius, qui te inuitarat, auctoritatē, parū putares testificatū esse, supplicationes te illas non putare? Quæro illud etiā ex te, quod priuatus admisisti; in quo certe iā tibi dicere nō licebit, cū clarissimis uiris causam tuā esse cōiūctā: postulatus'ne sis lege Licinia et Iulia? edixerit'ne C. Mēmius Prætor ex ea lege, ut adesses die tricesimo? cū is dies uenisset, feceris'ne, quod in hac

Rep.nõ modo factũ ante nunq̃ eſt,ſed in omni memoria
ſit inauditũ? appellaris'ne Tribunos pl. ne cauſam dice=
res?leuius dixi(q̃q̃ id ipſũ eſſet et nouũ et nõ ferẽdũ) ſed
appellaris'ne nominatim peſtẽ illius anni,furiá patriæ,tẽ
peſtatẽ Reip.Clodiũ? qui tamẽ cũ iure,cũ more,cũ pote=
ſtate iudiciũ impedire nõ poſſet,rediјt ad illá uim et fu=
rorẽ ſuũ,ducemq́; ſe militibus tuis præbuit.in quo ne q̃d
à me dictũ in te potius putes,q̃ abs te eſſe quæſitũ, nul=
lũ onus imponá mihi teſtimonij : quæ mihi breui tẽpore
ex eodem iſto loco uideo eſſe dicenda , ſeruabo ; teq́; nõ
arguá , ſed,ut in cæteris rebus feci,rogabo. quæro ex te
Vatini,nũ quis in hac ciuitate poſt urbẽ cõditam Tribu
nos pl.appellarit,ne cauſam diceret?nũ quis reus in tri=
bunal ſui quæſitoris aſcẽderit,eumq́; ui deturbarit?ſub=
ſellia diſſiparit? urnas deleuerit? eas deniq; omnes res in
iudicio diſturbãdo cõmiſerit,quarũ rerum cauſa iudicia
ſunt cõſtituta ? ſcias'ne tũ fugiſſe Memmiũ? accuſatores
eſſe tuos de tuis tuorumq́; manibus ereptos?iudices quæ
ſtionũ de proximis tribunalibus eſſe depulſos?in foro,in
luce,inſpectãte pop.R.quæſtionẽ,magiſtratus,morẽ ma=
iorũ,leges,iudices,reũ, pœná eſſe ſublatam ? hæc omnia
ſcias'ne diligẽtia C.Mẽmij publicis tabulis eſſe notata at=
que teſtata ? atq; illud etiá quæro,q̃, poſteaq̃ es poſtula=
tus,ex Legatiõe redieris,ne quis te iudicia defugere arbi
traretur;teq́;,cũ tibi,utrũ uelles,liceret,dictitaris cauſam
dicere maluiſſe:qui cõſentaneũ fuerit,cũ Legationis pfu
gio uti noluiſſes,appellatiõe improbiſſima te ad auxiliũ
nefariũ cõfugiſſe? Et quoniá Legationis tuæ facta men
tio eſt,uolo etiá audire de te,quo tádẽ S.C.legatus ſis?de
geſtu intelligo,quid reſpõdeas:tua lege,dicis.es'ne igitur
patriæ certiſſimus parricida ? ſperaras ne id,ut patres cõ

scripti ex Rep. funditus tollerētur? ne hoc quidē senatui relinquebas, quod nemo unq̄ ademit, ut Legati ex eius ordinis auctoritate legarētur? adeo'ne tibi sordidū cōsiliū publicū uisum est, adeo afflictus senatus, adeo misera et prostrata Resp. ut nō nuncios pacis ac belli, nō curatores, nō interpretes, nō bellici cōsilij auctores, nō ministros muneris prouincialis senatus more maiorū deligere posset? eripueras senatui prouinciæ decernēdæ potestatē, imperatoris deligēdi iudiciū, ærarij dispēsationē: quæ nunq̄ sibi populus R. appetiuit, qui nunq̄ hæc à summi cōsilij gubernatione auferre conatus est. age, factū est horū aliquid in alijs, raro, sed tamē factū est, ut populus deligeret imperatorē: quis Legatos unquā audiuit sine S. C? ante te nemo, post cōtinuo fecit idē in duobus prodigijs Reip. Clodius. quo etiā maiore es malo mactandus, q̄ nō solum facto tuo, sed etiam exemplo Remp. uulnerasti; neque tātum es improbus ipse, sed etiā alios docere uolui sti. Atque illud etiā audire à te cupio, quare, cum ego legem de ambitu ex S.C. tulerim, sine ui tulerim, saluis auspicijs tulerim, salua lege Aelia & Fusia, tu eam esse legē nō putes? præsertim cum ego legibus tuis, quoquo modo latæ sint, pareā. cū mea lex dilucide uetet, biēnio, quo quis petat, petiturus'ue sit, gladiatores dare, nisi ex testamento præstituta die: quæ tanta in te sit amentia, ut in ipsa petitione gladiatores audeas dare? nū quē putes illius tui certissimi gladiatoris similē Tribunū pl. posse reperiri, qui se interponat, quo minus reus mea lege fias? ob hasce omnes res scias te seuerissimorū hominū Sabinorū, fortissimorū uirorū Marsorū et Pelignorum, tribulium tuorum, iudicio notatum, nec post Romā conditam, præter te tribulem, quenquā tribum Sergiā per=

didiſſe.ac ſi hæc omnia contẽnis ac deſpicis, ꝙ ita tibi ꝑ=
ſuaſeris,ut palàm dictitas, te dijs hominibusq; inuitis,
amore in te incredibili quodã C.Cæſaris omnia, quæ ue
lis,cõſecuturũ:ecquid audieris, ecquisnã tibi dixerit, C.
Cæſarẽ nuꝑ Aquileiæ,cũ de quibuſdã eſſet mẽtio facta,
dixiſſe,C.Alfiũ præteritũ permoleſte tuliſſe,ꝙ in homine
ſummam fidẽ probitatemq; cognoſſet; grauiterq; etiam
ſe ferre,Prætorẽ aliquẽ eſſe factum, qui à ſuis rationi=
bus diſſenſiſſet:tũ quæſiſſe quẽdã,de Vatinio quẽadmo=
dũ ferret?ipſum reſpõdiſſe,Vatiniũ in Tribunatu gratis
nihil feciſſe;qui omnia in pecunia poſuiſſet, honore ani
mo æquo carere debere. ꝙ ſi ipſe,qui te ſuæ dignitatis au
gẽdæ cauſa,periculo tuo,nullo ſuo delicto ferri præcipi=
tem eſt facile paſſus,tamẽ te omni honore indigniſſimũ
iudicat; ſi te uicini, ſi affines,ſi tribules ita oderũt,ut re
pulſam tuã triũphũ ſuũ duxerint; ſi nemo aſpicit,quin
ingemiſcat;nemo mẽtionẽ facit,quin execretur; ſi uitãt,
fugiũt,audire de te nolũt; cũ uiderũt, tanq̃ auſpicium
malũ deteſtãtur; ſi cognati reſpuũt,tribules execrãtur,
uicini metuũt,affines erubeſcunt, ſtrumæ deniq; ab ore
improbo demigrarũt,et alijs iã ſe locis collocarunt; ſi es
odiũ publicũ populi,ſenatus,uniuerſorũ hominum:quid
eſt,quãobrẽ Præturã potius exoptes,q̃ mortẽ? præſertim
cũ popularẽ te uelis eſſe,neq; ulla in re populo gratius
facere poſſis. ſed ut aliq̃do audiamus, q̃ copioſe ad inter
rogata reſpõdeas:cõcludã iã interrogationẽ meã, teq; in
extremo pauca de ipſa cauſa rogabo. Quæro,q̃ tãta in
te uanitas,tãta leuitas fuerit,ut in hoc iudicio T.Anniũ
ijſdẽ uerbis laudares, quibus eſt laudare et boni uiri &
boni ciues cõſueuerũt, cũ in eũdẽ nuꝑ ab eadẽ illa teter
rima furia productus ad populũ cupidiſſime falſum te

ſtimoniū dixeris? an erit hæc optio, et poteſtas tua, ut, cū Clodianas opas et facinoroſorū hominū, et pditorū manū uideris, Milonē dicas, id quod in cōcione dixiſti, gladiatoribus et beſtiarijs obſediſſe Remp. cū aūt ad tales uiros ueneris, nō audeas ciuē ſingulari uirtute, fide, cōſtantia uitupare? ſed cū T. Anniū tātopere laudes, et clariſſimo uiro non nullā laudatione tua labeculā aſpergas, (in illorū enim numero mauult T. Annius eſſe, qui à te uituperātur) uerū, etiā quæro, cū in Rep. adminiſtrāda T. Annio cū P. Seſtio cōſiliorū omniū ſocietas fuerit, (id quod non ſolū bonorū uerū etiā improborum iudicio declaratum eſt: eſt enim reus uterq; ob eandē cauſam & eodē crimine; alter die dicta ab eo, quē tu unū improbiorē eſſe, q̄ te, nunq̄ ſoles cōfiteri; alter tuis cōſilijs, illo tamē adiuuāte) quæro, qui poſſis eos, quos crimine cōiungis, teſtimonio diſiūgere? Extremū illud eſt, quod mihi abs te reſponderi uelim; cū multa in Albinouanū de præuaricatione diceres, dixeris ne, nec tibi placuiſſe, nec oportuiſſe Seſtiū de ui reū fieri? quauis lege, quouis crimine accuſandum potius fuiſſe? etiā illud dixeris, cauſam Milonis fortiſſimi uiri cōiūctā cū hoc exiſtimari? quæ pro me à Seſtio facta ſint, bonis eſſe grata? nō coarguo incōſtantiā orationis ac teſtimonij tui: quas. n. huius actiones probatas bonis eſſe dicis, in eas pluribus uerbis teſtimoniū dixiſti; quicū aūt eius cauſam piculumq; cōiūgis, eū ſummis laudibus extuliſti. ſed hoc quæro, nū P. Seſtiū, qua lege accuſandū omnino fuiſſe negas, ea lege condēnari putes oportere? aut ſi te in teſtimonio conſuli nolis, ne quid tibi auctoritatis à me tributū eſſe uideatur, dixeris'ne in eum teſtimoniū de ui, quē negaris reū omnino de ui fieri debuiſſe?

PRO M. CELIO.
ORATIO XXXV.

I quis iudices forte nunc adsit ignarus legum, iudiciorũ, consuetudinis nostræ, miretur profecto quæ sit tanta atrocitas huiusce causæ, ꝙ diebus festis ludisq́; publicis, omnibus negotijs forensibus intermissis, unũ hoc iudiciũ exerceatur, nec dubitet quin tãti facinoris reus arguatur, ut eo neglecto ciuitas stare non possit. idẽ cũ audiat esse legẽ, quæ de seditiosis consceleratisq́; ciuibus, qui armati senatum obsederint, magistratibus uim attulerint, Remp. oppugnarint, quotidie quæri iubeat: legẽ non improbet, crimẽ, quod uersetur in iudicio, requirat. cũ audiat nullũ facinus, nullã audaciam, nullam uim in iudicium uocari, sed adolescẽtem illustri ingenio, industria, gratia, accusari ab eius filio, quem ipse in iudicium & uocet & uocarit, oppugnari autem hunc opibus meretricijs: Atratini illius pietatem non reprehendat, muliebrem libidinem comprimendã putet, uos laboriosos existimet, quibus otiosis ne in cõmuni quidẽ otio liceat esse. etenim si attendere diligẽter, existimare uere de omni hac causa uolueritis, sic constituetis iudices, nec descensurum quenq̃ ad hãc accusationẽ fuisse, cui, utrũ uellet, liceret, nec, cũ descẽdisset, quidquam habiturum spei fuisse, nisi alicuius intolerabili libidine et nimis acerbo odio niteretur. sed ego Atratino, humanissimo atque optimo adolescẽti, meo necessario, ignosco, qui habet excusationẽ uel pietatis, uel necessitatis, uel ætatis. si uoluit accusare, pietati tribuo: si ius=

ſus eſt, neceſſitati: ſi ſperauit aliquid, pueritiæ: cæteris nõ modo nihil ignoſcẽdum, ſed etiã acriter eſt reſiſtendũ. ac mihi quidẽ uidetur iudices hic introitus defenſionis adoleſcẽtiæ M. Cælij maxime cõuenire, ut ad ea, quæ accuſatores deformandi huius cauſa, detrahendæ ſpoliandæq; dignitatis gratia dixerunt, primum reſpondeam. Obiectus eſt pater uarie, ꝙ aut parum ſplendidus ipſe, aut parũ pie tractatus à filio diceretur. de dignitate Celius notis ac maioribus natu etiam ſine mea oratione tacitus facile ipſe reſpõdet. quibus autem propter ſenectutem, ꝙ iam diu minus in foro nobiſcum uerſatur, nõ æque eſt cognitus, hi ſic habeant; quæcunque in equite R. dignitas eſſe poſſit, quæ certe poteſt eſſe maxima, eã ſemper in M. Celio habitã eſſe ſummam, hodieq; haberi, nõ ſolum à ſuis, ſed etiam ab omnibus, quibus potuerit aliqua de cauſa eſſe notus. equitis autem R. eſſe filium, criminis loco poni ab accuſatoribus, neque his iudicantibus oportuit, neque defendentibus nobis. nã quod de pietate dixiſtis, eſt quidem iſta noſtra exiſtimatio, ſed iudicium certe parẽtis. quid nos opinemur, audietis ex iuratis: quid parentes ſentiant, lacrymæ matris, incredibilisq; mœror, ſqualor patris, & hæc præſens mœſtitia, quam cernitis, luctusq; declarat. nam quod eſt obiectum, municipibus eſſe adoleſcentem non probatum ſuis: nemini unquam præſenti Puteolani maiores honores habuerunt, q̃ abſenti M. Cælio: quem & abſentem in ampliſſimum ordinem cooptauerunt, & ea non petenti detulerunt, quæ multis petentibus denegarunt: ijdemq; nunc lectiſſimos uiros & noſtri ordinis, & equites R. cum legatione ad hoc iudicium, & cum grauiſſima, atque ornatiſſima

laudatione miserunt.uideor mihi iecisse fundamēta de=
fensionis meæ : quæ firmissima sunt, si nitantur iudicio
suorũ:neque enim uobis satis cõmendata huius ætas esse
posset, si nõ modo parenti tali uiro, uerũ etiam munici
pio tam illustri ac tam graui displiceret. equidem, ut ad
me reuertar, ab his fontibus profluxi ad hominũ famã,
& meus hic forẽsis labor uitæq; ratio dimanauit ad exi
stimationem hominum paulo latius commendatione ac
iudicio meorum . nam quod obiectum est de pudicitia,
quodq́; omnium accusatorum non criminibus, sed uoci
bus maledictisq; celebratum est, id nunquam tam acer
be feret M.Celius, ut eum pœniteat non deformem esse
natũ : sunt etenim ista maledicta peruulgata in omnes,
quorum in adolescentia forma & species fuit liberalis.
sed aliud est male dicere, aliud accusare. accusatio crimẽ
desiderat, rem ut definiat, hominem ut notet, argumẽto
probet, teste confirmet. maledictio autẽ nihil habet pro=
positi præter contumeliam: quæ si petulantius iactatur,
cõuitium; si facetius, urbanitas nominatur : quam qui=
dem partem accusationis admiratus sum, & moleste tu
li potissimũ esse Atratino datã:neq; enim decebat, neq;
ætas illa postulabat, neq;, id quod animaduertere potera
tis, pudor patiebatur optimi adolescẽtis in tali illũ ora=
tione uersari. uellem aliquis ex uobis robustioribus hũc
male dicendi locum suscepisset: aliquãto liberius, & for
tius, & magis more nostro refutaremus istã male dicẽ=
di licentiã. tecum Atratine agã lenius, ꝙ & pudor tuus
moderatur orationi meæ, et meũ erga te parẽtemq; tuũ
beneficium tueri debeo. illud tamẽ te esse admonitũ uo
lo: primum qualis es, talẽ te esse existimes ; ut, quantũ à

rerum

rerum turpitudine abes, tantum te à uerborum liberta te ſeiungas: deinde ut ea in alterum ne dicas, quæ cum tibi falſo reſponſa ſint, erubeſcas: quis eſt enim, cui uia iſta non pateat? qui iſti ætati non poſſit quàm uelit pe tulanter, etiã ſi ſine ulla ſuſpicione, at non ſine argumẽ to male dicere? ſed iſtarum partium culpa eſt eorum, qui te agere uoluerunt; laus pudoris tui, ꝙ ea te inuitũ dicere uidebamus; ingenij, ꝙ ornate politeq́; dixiſti. ue= rum ad iſtam omnem orationem breuis eſt defenſio. nã quoad ætas M. Celij dare potuit iſti ſuſpicioni locũ, fuit primum ipſius pudore, deinde etiam patris diligentia di ſciplinaq́; munita: qui, ut huic uirilem togam dedit, ni hil dicam hoc loco de me; tantum ſit, quantum uos exi ſtimatis; hoc dicam, hunc à patre continuo ad me eſſe deductum. nemo hunc M. Celium in illo ætatis flore ui dit, niſi aut cum patre, aut mecũ, aut in M. Craſſi caſtiſ ſima domo, cum artibus honeſtiſſimis erudiretur. nam ꝙ Catilinæ familiaritas obiecta Celio eſt, longe ab iſta ſu ſpicione abhorrere debet: hoc enim adoleſcente ſcitis Cõ ſulatum mecum petiſſe Catilinam. ad quem ſi acceſſit, aut ſi à me diſceſſit unquam, quanquã multi boni ado leſcentes illi homini neq̃, atque improbo ſtuduerunt, tũ exiſtimetur Celius Catilinæ nimium familiaris fuiſſe. at enim poſtea ſcimus, & uidimus eſſe hunc in illius ami= cis. quis negat? ſed ego illud tempus ætatis, quod ipſum ſua ſponte infirmum, aliorum libidine infeſtum eſt, id hoc loco defendo. fuit aſſiduus mecum Prætore me: non nouerat Catilinam: Africam tum Prætor ille obtinebat: ſecutus eſt annus, cauſam de pecunijs repetundis Caci= lina dixit: mecum erat hic, illi ne aduocatus qui=

dem uenit unquam. deinceps fuit, annus, quo ego Consulatũ petiui: petebat Catilina mecum: nunquã ad illum accessit, à me nunquam recessit. tot igitur annos uersatus in foro sine suspicione, sine infamia, studuit Catilinæ iterum petenti. quem ergo ad finem putas custodiendã illam ætatẽ fuisse? nobis quidem olim annus erat unus ad cohibendum brachium toga constitutus, & ut exercitatione ludoq́;, campestri tunicati uteremur. eademq́; erat si statim mereri stipẽdia cœpamus, castrẽsis ratio ac militaris. qua in ætate nisi qui se ipse sua grauitate, et castimonia, & cum disciplina domestica, tum etiam naturali quodam bono defenderet, quoquo modo à suis custoditus esset, tamen infamiam ueram effugere non poterat. sed qui prima illa initia ætatis integra, atque inuiolata præstitisset, de eius fama ac pudicitia, cum is iam se corroborauisset, ac uir inter uiros esset, nemo loquebatur. studuit Catilinæ, cũ iam aliquot annos esset in foro Celius. et multi hoc idẽ ex omni ordine, atque ex omni ætate fecerũt: habuit enim ille, sicuti meminisse uos arbitror, permulta maximarũ non expressa signa, sed adumbrata uirtutum. utebatur hominibus improbis multis: & quidem optimis se uiris deditum esse simulabat. erãt apud illum illecebræ libidinum multæ: erant etiam industriæ quidam stimuli, ac laboris. flagrabant uitia libidinis apud illum: uigebant etiam studia rei militaris. neque ego unquam fuisse tale monstrum in terris ullũ puto, tam ex contrarijs diuersisq́; inter se pugnantibus naturæ studijs cupiditatibusq́; conflatũ. quis clarioribus uiris quodam tempore iucundior? quis turpioribus coniunctior? quis ciuis meliorum partium aliquando?

quis tetrior hostis huic ciuitati? quis in uoluptatibus inquinatior? quis in laboribus patientior? quis in rapaci tate auarior? quis in largitione effusior? illa uero iudices in illo homine mirabilia fuerũt, comprehendere multos amicitia, tueri obsequio, cum omnibus cõmunicare quod habebat, seruire temporibus suorum omniũ pecunia, gratia, labore corporis, scelere etiã, si opus esset, & audacia; uersare suam naturam, & regere ad tempus, atq; huc, et illuc torquere et flectere; cum tristibus seuere, cum remissis iucunde, cum senibus grauiter, cum iuuentute comiter, cum facinorosis audacter, cum libidinosis luxuriose uiuere. hac ille tam uaria multipliciq; natura cũ omneis omnibus ex terris homines improbos audacesq; collegerat, tum etiam multos forteis uiros & bonos specie quadã uirtutis assimulatæ tenebat. neq; unquam ex illo delẽdi huius imperij tam sceleratus impetus extitisset, nisi tot uitiorum tanta immanitas quibusdam facilitatis, & patientiæ radicibus niteretur. quare ista conditio iudices respuatur, nec Catilinæ familiaritatis crimẽ hæreat: est enim commune cũ multis, et cum quibusdã etiã bonis: me ipsum, me, inquam, quondã penè ille decepit, cum et ciuis mihi bonus, & optimi cuiusq; cupidus, et firmus amicus, & fidelis uideretur. cuius ego facinora oculis prius quam opinione, manibus ante quam suspicione deprehendi. cuius in magnis cateruis amicorum si fuit etiam Celius, magis est ut ipse moleste ferat errasse se, sicut & non nunquam in eodem homine me quoque erroris mei pœnitet, quàm ut istius amicitiæ crimen reformidet. itaque à maledictis pudicitiæ ad coniurationis inuidiã oratio est uestra delapsa: posuistis enim, atque id

tamen titubanter, & strictim, coniurationis hunc propter amicitiam Catilinæ participem fuisse: in quo non modo crimen non hærebat, sed uix diserti adolescẽtis cohærebat oratio: qui enim tãtus furor in Celio? quod tãtum aut in moribus naturaq; uulnus, aut in re atq; fortuna? ubi denique in ista suspicione est Celij nomen auditum? nimium multa de re minime dubia loquor: hoc tamen dico, nõ modo si socius coniurationis, sed nisi inimicissimus istius sceleris fuisset, nunq̃ coniurationis accusatione adolescentiã suam potissimũ cõmendare uoluisset. quod, haud scio, an de ambitu, et de criminibus istius sodalium ac sequestrium, quoniam huc incidi, similiter respondendum putem: nunq̃ enim tam Celius amẽs fuisset, ut, si se isto infinito ambitu cõmaculasset, ambitus alterum accusaret: neque. n. eius facti in altero suspicionẽ quæreret, cuius ipse sibi perpetuam licentiam optaret; nec, si sibi semel periculum ambitus subeundum putaret, ipse alterum iterum ambitus crimine accerseret. quod quanquã nec sapienter, & me inuito facit, tamen est eiusmodi cupidus, ut magis insectari alterius innocentiam, quàm de se timide cogitare uideatur. Nã q æs alienũ obiectũ est, sumptus reprehensi, tabulæ flagitatæ: uidete, quàm pauca respõdeã. tabulas, qui in patris potestate est, nullas conficit: uersuram nũquã omnino fecit ullam. sumptus unius generis obiectus est, habitationis: triginta millibus dixistis eum habitare. nunc demum intelligo P. Clodij insulam esse uenalem, cuius hic in ædiculis habitet, decem, ut opinor, millibus: uos autem, dum illi placere uultis, ad tempus ei mendaciũ uestrum accõmodauistis. Reprehendistis, à patre q semigrarit. quod qui

dem iam in hac ætate minime reprehendendum est. qui cum ex Reip. causa esset mihi quidem molestam, sibi tamen gloriosam uictoriam cõsecutus, & per ætatem magistratus petere posset; nõ modo permittente patre, sed etiã suadente, ab eo semigrauit: & cum domus patris à foro longe abesset; quo facilius & nostras obire domos, & ipse à suis coli posset, conduxit in Palatio nõ magno domum. quo loco possum dicere id, quod uir clarissimus M. Crassus, cum de aduentu Regis Ptolemæi quæretur, paulo ante dixit, Vtinã ne in nemore Pelio.
» ac lõgius quidẽ mihi cõtexere hoc carmen liceret: Nã
» nunq̃ hera errans hanc molestiã nobis exhiberet, Medea
» animo ægra, amore sæuo saucia. sic enim iudices reperietis, quod, cũ ad id loci uenero, ostendã, hãc Palatinã Medeã, migrationemq; huic adolescẽti causam siue malorũ omnium, siue potius sermonum fuisse. quamobrem illa, quæ ex accusatorũ oratione præmuniri iam & fingi intelligebam, fretus uestra prudentia iudices nõ pertimesco. aiebant enim foro testem senatorem, qui se pontificijs comitijs pulsatum à Celio diceret. à quo quæram, si prodierit, primum, cur statim nihil egerit; deinde, si id queri quàm agere maluerit, cur productus à uobis potius, q̃ ipse per se; cur tãto post potius, quàm cõtinuo, queri maluerit? si mihi ad hæc acute arguteq; responderit, tũ quæram denique, ex quo iste fonte senator emanet: nam si ipse orietur, et nascetur ex sese, fortasse, ut soleo, cõmouebor: sin etiam ut riuulus accersitus & ductus ab ipso capite accusationis uestræ, lætabor, cũ tanta gratia, tantisq; opibus accusatio uestra nitatur, unum senatorem solum esse, qui uobis gratificari uellet, inuẽtum.

Nec tamen illud genus alterum nocturnorum testium pertimesco. est enim dictum ab illis, fore qui dicerẽt uxores suas à cœna redeunteis attrectatas esse à Celio. graues erũt homines, qui hoc iurati dicere audeant, cum sit his confitendum, nunq̃ se ne congressu quidẽ, & constituto cœpisse de tantis iniurijs experiri. sed totum genus oppugnationis huius iudices & iam prospicitis animis, et, cum inferetur, propulsare debebitis: non enim ab ijsdem accusatur M. Celius, à quibus oppugnatur: palàm in eũ tela iaciuntur, clàm subministrãtur. neque id ego dico, ut inuidiosum sit in eos, quibus gloriosum hoc etiã esse debet. funguntur officio: defendunt suos: faciunt, quod uiri fortissimi solent, læsi dolent, irati efferũtur, pugnãt lacessiti. sed uestræ sapiẽtiæ tamen est iudices, nõ, si causa iusta est uiris fortibus oppugnandi M. Celium, ideo uobis quoque uos causam putare esse iustã alieno dolori potius, q̃ uestræ fidei cõsulẽdi. quæ sit multitudo in foro, quæ genera, quæ studia, quæ uarietas hominũ, uidetis: ex hac copia quàm multos esse arbitramini, qui hominibus potentibus, gratiosis, disertis, cum aliquid eos uelle arbitrentur, ultro se offerre soleant, operam nauare, testimonium polliceri? hoc ex genere si qui se in hoc iudicium forte proiecerint, excluditote eorum cupiditatem iudices sapientia uestra, ut eodem tempore huius saluti, & religioni uestræ, et contra periculosissimas hominum potentias cõditioni omnium ciuium prouidisse uideamini. equidem uos abducam à testibus, neque huius iudicij ueritatem, quæ mutari nullo modo potest, in uolũtate testiũ collocari sinam, quæ facillime effingi, nullo negotio flecti ac detorqueri potest: argumentis agemus:

ſignis omni luce clarioribus crimina refellemus:res cum re,cauſa cum cauſa,ratio cum ratione pugnabit. itaque illam partem cauſæ facile patior grauiter, & ornate à M.Craſſo peroratam, de ſeditionibus Neapolitanis, de Alexandrinorum pulſatione Puteolana,& de bonis Pallæ. uellē,dictum eſſet ab eodem etiam de Dione. de quo ipſo tamē quid eſt quod expectetis,quod is,qui fecit,aut non timet,aut etiam fatetur? etenim reus,qui dictus eſt & adiutor fuiſſe,& conſcius,P. Aſcitius, is iudicio eſt liberatus. quod igitur eſt huiuſmodi crimen,ut, qui cōmiſit,non neget; qui non negauit,abſolutus ſit;id hic pertimeſcat,qui non modo à facto, uerum etiā à conſcientiæ ſuſpicione abfuit? & ſi Aſcitio cauſa plus profuit, q̃ nocuit inuidia:huic oberit tuū maledictum, qui iſtius facti non modo non ſuſpicione, ſed ne infamia quidem eſt aſperſus? at præuaricatione eſt Aſcitius liberatus. perfacile eſt iſti loco reſpondere, mihi præſertim, à quo illa cauſa defenſa eſt. ſed Celius optimam cauſam Aſcitij eſſe arbitratur: cuiuſmodi autem ſit,à ſua putat eſſe ſeiunctam: neque ſolum Celius, ſed etiam adoleſcentes humaniſſimi,& doctiſſimi,rectiſſimis ſtudijs,atq; optimis artibus præditi,Titus Caiusq; Coponij, qui ex omnibus maxime Dionis mortem doluerunt,qui cū doctrinæ ſtudio,atq; humanitatis, tū etiam hoſpitio Dionis tenebantur. habitabat is apud L.Luceiū, ut audiſtis: fuerat ei cognitus Alexandriæ. quid aut hic,aut ſummo ſplendore præditus frater eius de M.Celio exiſtimet,ex ipſis, ſi producti erunt,audietis. ergo hæc remoueantur,ut aliquādo,in quibus cauſa nititur,ad ea ueniamus. Animaduerti enim iudices audiri à uobis meum familiarem

L.Herenniũ perattente. in quo etsi magna ex parte ingenio eius, & dicendi genere quodã tenebamini: tamen nõ nũquã uerebar, ne illa subtiliter ad criminandum inducta oratio animos uestros sensim ac leniter accẽderet: dixit enim multa de luxuria, multa de libidine, multa de uitijs iuuentutis, multa de moribus: et qui in reliqua uita mitis esset, et in hac suauitate humanitatis, qua prope iam delectantur homines, uersari periucunde soleret, fuit in hac causa pertristis quidam patruus, Censor, magister: obiurgauit M.Celium, sicut neminem unquã parens: multa de incontinentia, intemperantiaq; disseruit. quid quæritis iudices? ignoscebam uobis attente audientibus, propterea ꝙ egomet tã triste illud, & tam asperũ genus orationis horrebam. ac prima pars fuit illa, quæ me minus mouebat: fuisse meo necessario Bestiæ Celiũ familiarem, cœnasse apud eum, uentitasse domum, studuisse Præturæ. non me hæc mouent, quæ perspicue falsa sunt: etenim eos unà cœnasse dicit, qui aut absunt, aut quibus necesse est idẽ dicere. Neq; uero illud me cõmouet, ꝙ sibi in Lupercis sodalem esse Celium dixit. fera quædam sodalitas, & planè pastoritia, atque agrestis germanorum Lupercorum, quorum coitio illa siluestris ante est instituta quàm humanitas, atque leges: si quidẽ non modo nomina deferunt inter se sodales, sed etiam cõmemorant sodalitatem in accusando: ut ne, si quis id forte nesciat, timere uideatur. sed hæc omittã: ad illa, quæ me magis mouerunt, respondebo. deliciarum obiurgatio fuit lõga, & ea lenior, plusq; disputationis habuit q̃ atrocitatis, quo etiam audita est attentius. nam P.Clodius, amicus meus, cum se grauissime uehementissimeq;

iactaret, & omnia inflammatus ageret tristissimis uerbis, uoce maxima, tametsi probabã eius eloquentiam, tamen non pertimescebam: aliquot enim in causis eũ uideram frustra litigantem. tibi autem Balbe respondebo: primum precario, si licet, si fas est, defendi à me eũ, qui nullum conuiuiũ renuerit, qui unguenta sumpserit, qui Baias uiderit. equidem multos & uidi in hac ciuitate, et audiui, nõ modo qui primoribus labris gustassent genus hoc uitæ, et extremis, ut dicitur, digitis attigissent, sed q̃ totam adolescentiam uoluptatibus dedidissent, emersisse aliquando, & se ad frugem bonam, ut dicitur, recepisse, grauesq; homines atque illustreis fuisse: datur. n. cõcessu omnium huic aliquis ludus ætati, & ipsa natura pro fundit adolescentiæ cupiditates: quæ si ita erumpũt, ut nullius uitam labefactent, nullius domum euertãt, faciles & tolerabiles haberi solent. sed tu mihi uidebare ex cõmuni infamia iuuẽtutis aliquam inuidiam Celio uelle cõflare: itaque omne illud silentium, quod est orationi tributum tuæ, fuit ob eam causam, ꝙ uno reo proposito de multorũ uitijs cogitabamus. facile est accusare luxuriem. dies iam me deficiet, si, quæ dici in eã sententiã possunt, coner expromere. de corruptelis, de adulterijs, de proteruitate, de sumptibus immẽsa oratio est. ut tibi reũ neminẽ, sed uitia proponas, res tamen ipsa et copiose & grauiter accusari potest. sed uestræ sapientiæ est iudices non abduci ab reo, nec, quos aculeos habeat seueritas, grauitasq; uestra, cum eos accusator erexerit in rẽ, in uitia, in mores, in tempora, emittere in hominem, & in reum, cum is non suo crimine, sed multorum uitio sit in quoddam odium iniustũ uocatus. itaque seueritati tuæ,

ut oporteret, ita respondere nō audeo: erat enim meum deprecari uacationem adolescentiæ, ueniamq; petere: nō, inquam, audeo: perfugijs nō utor ætatis: cōcessa omnibus iura dimitto: tantū peto, ut, si qua est inuidia communis hoc tempore æris alieni, petulantiæ, libidinum iuuentutis, quam uideo esse magnam, ne huic aliena peccata, ne ætatis ac temporum uitia noceāt. atque ego idē, qui hæc postulo; quin criminibus, quæ in hūc proprie cōferuntur, diligentissime respondeam, nō recuso. Sunt autem duo crimina, auri, & ueneni: in quibus una atq; eadem persona uersatur. aurum sumptum à Clodia, uenenum quæsitum, quod Clodiæ daretur, dicitur. omnia sunt alia non crimina sed maledicta, iurgij petulantis magis, q̄ publicæ quæstionis. adulter, impudicus, sequester, conuitium est, non accusatio: nullum est enim fundamentum horum criminum, nulla sedes, uoces sunt contumeliosæ temere ab irato accusatore nullo auctore emissæ. horū duorū criminū uideo fontē, uideo auctorē, uideo certū nomen et caput. auro opus fuit: sumpsit à Clodia, sumpsit sine teste, habuit quādiu uoluit. maximū uideo signū cuiusdā egregiæ familiaritatis. necare eandem uoluit, quæsiuit uenenū, sollicitauit quos potuit, parauit locū, cōstituit, attulit. magnū rursus odiū uideo cum crudelissimo dissidio extitisse. res est omnis in hac causa nobis iudices cū Clodia, muliere non solum nobili, sed etiā nota. de qua ego nihil dicā, nisi depellendi criminis causa. sed intelligis pro tua præstanti prudentia Cn. Domiti, cū hac sola rem esse nobis: quæ si se aurum Celio cōmodasse nō dicit, si uenenum ab hoc sibi paratum esse non arguit; petulanter facimus, si matrem familias

ſecus, quàm matronarũ ſanctitas poſtulat, nominamus: ſin, iſta muliere remota, nec crimen ullũ, nec opes ad oppugnandũ Celium illis relinquẽtur; quid eſt aliud, quod nos patroni facere debeamus, niſi ut eos, qui inſectãtur, repellamus? quod quidẽ facerẽ uehementius, niſi intercederent mihi inimicitiæ cũ iſtius mulieris uiro: fratrem uolui dicere: ſemper hic erro. nunc agã modice, nec longius progrediar, quàm me mea fides, et cauſa ipſa coget: neque.n. mulieres unquã inimicitias mihi gerendas putaui, præſertim cum ea, quam omnes ſemper amicam omnium potius, quàm cuiuſquam inimicam putauerũt. ſed tamen ex ipſa quæram prius, utrum me ſecum ſeuere & grauiter & priſce agere malit, an remiſſe ac leniter & urbane. ſi illo auſtero more ac modo: aliquis mihi ab inferis excitandus eſt ex barbatis illis, non hac barbula, qua iſta delectatur, ſed illa horrida, quam in ſtatuis antiquis & imaginibus uidemus, qui obiurget mulierem, & pro me loquatur, ne iſta mihi forte ſuccenſeat. exiſtat igitur ex hac ipſa familia aliquis, ac potiſſimum cæcus ille: minimum enim dolorem capiet, qui iſtã non uidebit. qui profecto ſi extiterit, ſic aget, & ſic loquetur: mulier quid tibi cum Celio? quid cum homine adoleſcentulo? quid cũ alieno? cur aut tam familiaris huic fuiſti, ut aurum cõmodares; aut tam inimica, ut uenenum timeres? nõ patrem tuũ uideras, non patruum, non auum, proauum, atauum audieras Conſules fuiſſe? non deniq; modo te Q. Metelli matrimonium tenuiſſe ſciebas, clariſſimi et fortiſſimi uiri, patriæq; amãtiſſimi? qui ſimul ac pedẽ limine extulerat, omneis propè ciueis uirtute, gloria, dignitate ſupabat. cui cũ ex ampliſſimo

genere in familiam clarissimam nupsisses, cur tibi Celius tũ cõiunctus fuit? cognatus? affinis? uiri tui familiaris? nihil horũ. quid igitur fuit, nisi quædam temeritas ac libido? non ne te, si nostræ imagines uiriles nõ commouebãt, ne progenies quidẽ mea Quinta illa Claudia æmulã domesticæ laudis in gloria muliebri esse admonebat? nõ uirgo illa Vestalis Claudia, quæ patrẽ cõplexa triumphantem, ab inimico Tribuno pl. de curru detrahi passa nõ est? cur te fraterna uitia potius, quàm bona paterna, et auita, & usque à nobis cũ in uiris, tũ etiã in fœminis repetita mouerũt? ideo'ne ego pacem Pyrrhi dirimi, ut tu amorũ turpissimorũ quotidie fœdera ferires? ideo aquam adduxi, ut ea tu inceste uterere? ideo uiam muniui, ut eam tu alienis uiris comitata celebrares? sed quid ego iudices ita grauem personam induxi, ut & uerear ne se idem Appius repente conuertat, et Celium incipiat accusare illa sua grauitate cẽsoria? sed uidero hoc posterius, atq; ita iudices, ut uel seuerissimis disceptatoribus M. Celij uitam me probaturũ esse confidam. tu modo mulier, (iam enim ipse tecũ nulla persona introducta loquor) si ea, quæ facis, quæ dicis, quæ insimulas, quæ moliris, quæ arguis, probare cogitas, rationem tãtæ familiaritatis, tantæ cõsuetudinis, tãtæ coniũctionis reddas, atq; exponas necesse est. accusatores quidẽ libidines, amores, adulteria, Baijs acta couiuia, comesationes, cantus, symphonias, nauigia iactant: ijdemq; significant, nihil se te inuita dicere. quæ tu, quoniã mente nescio qua effreta, atq; præcipiti in forũ deferri iudiciumq; uoluisti, aut diluas oportet, et falsa esse doceas; aut, nihil neq; crimini tuo neq; testimonio credendũ esse, fateare. sin aũt ur-

banius me agere mauis, ſic agam tecum, remouebo illū ſenē durū ac penè agreſtem, ex hisq; tuis ſumā aliquē, ac potiſſimum minimum fratrem tuum, qui eſt in iſto genere urbaniſſimus, qui te amat plurimū, qui propter neſcio quam credo timiditatem & nocturnos quoſdam inanes metus tecum ſemper puſio cum maiore ſorore cubitauit: eum putato tecum loqui: qd tumultuaris ſoror? quid inſanis? quid clamore exorſa, uerbis paruā rem magnam facis? uicinum adoleſcētulum aſpexiſti: cādor huius te, & proceritas, uultus, oculiq; perpulerunt: ſæpius uidere uoluiſti: nō nunquā in iiſdem hortis uiſa nobilis mulier: illum filium familias, patre parco ac tenaci, habere tuis copiis deuinctum nō potes: calcitrat, reſpuit, non putat tua dona eſſe tāti. cōfer te aliò. habes hortos ad Tiberim, ac diligenter eo loco præparaſti, quò omnis iuuētus natandi cauſa uenit. hinc licet conditiones quotidie legas. cur huic, qui te ſpernit, moleſta es? redeo nūc ad te Celi uiciſſim, ac mihi auctoritatē patriā, ſeueritatemq; ſuſcipio: ſed dubito, quem patrem potiſſimum ſumam; Cæcilianum'ne aliquem, uehementem atque durum:
» Nunc enim demum mihi animus ardet, nunc meū cor
» cumulatur ira: aut illū: O infelix, ò ſceleſte:
» ferrei ſunt iſti patres: Ego'ne quid dicā? ego'ne quid
» uelim? quæ tu omnia tuis fœdis factis facis ut nequidq̄
» uelim. uix ferenda diceret talis pater. cur te in iſtam uicinitatē meretriciā contuliſti? cur illecebris cognitis nō refugiſti? cur alienā ullam mulierem noſti? dede te, ac diſiice: per me licebit. ſi egebis, tibi dolebit: mihi ſat eſt, qui ætatis quod reliquum eſt oblectem meæ. huic triſti ac decrepito ſeni reſponderet Celius, ſe nulla cupidi=

tate inductũ de uia decessisse. quid signi? nulli sumptus,
nulla iactura, nulla uersura. at fuit fama. quotus quisq;
istam effugere potest in tam maledica ciuitate? uicinum
eius mulieris miraris male audisse, cuius frater germa-
nus sermones iniquorum effugere non potuit? leni uero
» et clementi patri, cuiusmodi ille est: Fores effregit? resti
» tuetur: discidit uestẽ? resarcietur: Celij causa est expe-
ditissima: qd enim esset, in quo se nõ facile defenderet?
nihil iam in istam mulierem dico: sed si esset aliqua dis
similis istius, quæ se omnibus peruulgaret, quæ haberet
palàm decretum semper aliquem, cuius in hortos, domũ,
Baias iure suo libidines omnium commearent, quæ etiã
aleret adolescentes, & parsimoniam patrum suis sum-
ptibus sustẽtaret; si uidua libere, proterua petulãter, di-
ues effuse, libidinosa meretricio more uiueret; adulterũ
ego putarem, si quis hanc paulo liberius salutasset? dicet
aliquis, hæc igitur est tua disciplina? sic tu instituis ado-
lescẽtes? ob hãc causam tibi hũc puerũ parens commen-
dauit & tradidit, ut in amore & uoluptatibus adolescẽ
tiam suam collocaret, & hanc tu uitam atque hæc stu
dia defenderes? ego, si quis iudices hoc robore animi, at-
que hac indole uirtutis, ac continentiæ fuit, ut respue-
ret omneis uoluptates, omnemq; uitæ suæ cursum in la-
bore corporis, atque in animi cõtentione conficeret; quẽ
nõ quies, nõ remissio, non æqualiũ studia, non ludi, non
cõuiuia delectarent; nihil in uita expetendum putaret,
nisi quod esset cum laude, & cum dignitate coniunctũ:
hunc mea sentẽtia diuinis quibusdam bonis instructũ,
atque ornatum puto. ex hoc genere illos fuisse arbitror
Camillos, Fabritios, Curios, omnesq; eos, qui hæc ex mini-

mis tanta fecerunt. uerum hæc genera uirtutum non ſolum in moribus noſtris, ſed uix iam in libris reperiuntur. chartæ quoque, quæ illam priſtinam ſeueritatē cōtinebant, obſoluerūt, neque ſolum apud nos, qui hanc ſectam rationemq; uitæ re magis, q̄ uerbis ſecuti ſumus, ſed etiam apud Græcos doctiſſimos homines, quibus, cū facere non poſſent, loqui tamen & ſcribere honeſte et magnifice licebat. alia quædam mutatis Græciæ temporibus præcepta extiterunt. itaq; alij uoluptatis cauſa omnia ſapientes facere dixerunt, neque ab hac orationis turpitudine eruditi homines refugerunt: alij cum uoluptate dignitatem coniungendam putauerunt, ut res maxime inter ſe repugnantes dicendi facultate coniungerent: illud unum ad laudem cum labore directū iter qui probauerunt, propè iam ſoli in ſcholis ſunt relicti: multa enim nobis blandimenta natura ipſa genuit, quibus ſopita uirtus conniueret; & interdum multas uias adoleſcentiæ lubricas oſtēdit, quibus illa inſiſteret, aut ingredi ſine caſu aliquo aut prolapſione uix poſſet; et multarum rerum iucundiſſimarum uarietatem dedit, qua non modo hæc ætas, ſed etiam iam corroborata caperetur. quamobrem, ſi quem forte inueneritis, qui aſpernetur oculis pulchritudinem rerum, non odore ullo, non tactu, non ſapore capiatur, excludat auribus omnē ſuauitatem: huic homini ego fortaſſe & pauci deos propitios, plerique aūt iratos putabunt. ergo hæc deſerta uia, & inculta, atque interclusa iam frondibus & uirgultis relinquatur: detur aliquid ætati: ſit adoleſcentia liberior: non omnia uoluptatibus denegentur: nō ſemper ſuperet uera illa & directa ratio: uincat aliquando

cupiditas uoluptasq; rationem, dum modo illa in hoc genere præscriptio, moderatioq; teneatur: parcat iuuentus pudicitiæ suæ, ne spoliet alienã, ne effundat patrimoniũ, ne fœnore trucidetur, ne incurrat in alterius domũ atque famã, ne probrum castis, labem integris, infamiam bonis inferat, ne quem interimat, ne intersit insidijs, scelere careat; postremo, cum paruerit uoluptatibus, dederit aliquid temporis ad ludum ætatis, atque ad inaneis hasce adolescentiæ cupiditates, reuocet se aliquando ad curã rei domesticæ, rei forensis, Reip. ut ea, quæ ratione antea nõ perspexerat, satietate abiecisse, experiendo contempsisse uideatur. ac multi & nostra, & patrũ maiorumq; memoria iudices summi homines, et clarissimi ciues fuerunt: quorũ cũ adolescẽtiæ cupiditates deferbuissent, eximiæ uirtutes firmata iam ætate extiterunt. ex quibus neminẽ mihi necesse est nominare: uosmet uobiscũ recordamini: nolo enim cuiusquã fortis atque illustris uiri ne minimũ quidẽ erratũ cũ maxima laude cõiũgere. quod si facere uellẽ, multi à me summi atque ornatissimi uiri prædicarentur, quorum partim nimia libertas in adolescentia, partim profusa luxuries, magnitudo æris alieni, sumptus, libidines nominarẽtur: quæ multis postea uirtutibus obtecta, adolescẽtiæ, qui uellet, excusatione defenderet. at uero in M. Celio (dicam enim iam confidẽtius de studijs eius honestis, quoniam audeo quædam fretus uestra sapientia libere confiteri) nulla luxuries reperietur, nulli sumptus, nullũ æs alienũ, nulla cõuiuiorum ac lustrorum libido: quod quidẽ uitium uentris et gutturis nõ modo nõ minuit ætas hominibus, sed etiã auget. amores autem, & hæ deliciæ quæ uacãtur, quæ

firmiore

firmiore animo præditis diutius molestæ non solent esse; mature.n.& celeriter deflorescunt; nunquam hunc oc cupatum impeditumq; tenuerunt. audistis, cum pro se diceret: audistis antea, cũ accusaret: defendendi hæc cau sa, nõ gloriandi loquor. genus orationis, facultatem, co piam sentẽtiarum atque uerborũ, quæ uestra prudentia est, perspexistis. atq; in eo non solũ ingeniũ elucere eius uidebatis; quod sæpe, etiam si industria non alitur, ua= let tamen ipsum suis uiribus: sed inerat, nisi me propter beneuolentiam forte fallebat, oratio & bonis artibus in stituta, & cura & uigilijs elaborata. atque scitote iudi= ces eas cupiditates, quæ obijciũtur Celio, atq; hæc studia, de quibus disputo, nõ facile in eodẽ homine esse posse: fieri.n.nõ potest, ut animus libidini deditus, amore, desi= derio, cupiditate, sæpe nimia copia, inopia etiã nõ nunq̃ impeditus, hoc, quidquid est, quod nos facimus in dicen= do, nõ modo agendo, uerũ etiã cogitando possit sustine= re. an uos aliam causam esse ullam putatis, cur in tan tis præmijs eloquentiæ, tanta uoluptate dicẽdi, tãta lau= de, tanta gratia, tanto honore, tam sint pauci semperq; fuerint, qui in hoc labore uersentur? omittendæ sunt o= mnes uoluptates: relinquenda studia delectationis: lu dus, iocus, conuiuiũ, sermo etiam penè omnium familia= rium deserendus. quæ res in hoc genere homines à labo re studioq; dicendi deterret, nõ quo aut ingenia deficiãt, aut doctrina puerilis. an hic, si sese isti uitæ dedisset, con sularem hominem admodum adolescens in iudicium uo cauisset? hic, si laborem fugeret, si obstrictus uoluptati= bus teneretur, in hac acie quotidie uersaretur? appeteret inimicitias? in iudicium uocaret? subiret periculum

capitis? ipso inspectante populo R. tot menses aut de salute, aut de gloria dimicaret? nihil igitur illa uicinitas redolet? nihil hominum fama? nihil Baiae deniq; ipsae loquuntur? illae uero non loquuntur solum, uerum etiã personant, huc unius mulieris libidinem esse prolapsam, ut ea nõ modo solitudinem, ac tenebras, atq; haec flagitiorum integumenta non quaerat, sed in turpissimis rebus frequentissima celebritate, et clarissima luce laetetur. uerum si quis est, qui etiam meretricijs amoribus interdictũ iuuentuti putet, est ille quidem ualde seuerus: negare nõ possum: sed abhorret non modo ab huius seculi licentia, uerũ etiã à maiorum consuetudine, atque concessis: quando enim hoc non factũ est? quando reprehensum? quando nõ permissum? quando deniq; fuit, ut, quod licet, non liceret? hic ego iam rem definiã: mulierem nullam nominabo, tantũ in medio relinquam. si qua non nupta mulier domũ suam patefecerit omniũ cupiditati, palamq; sese in meretricia uita collocarit, uirorum alienissimorum conuiuijs uti instituerit; si hoc in urbe, si in hortis, si in Baiarũ illa celebritate faciet; si deniq; ita sese geret nõ incessu solum, sed ornatu atque comitatu, nõ flagrantia oculorum, nõ libertate sermonis, sed etiã cõplexu, osculatione, aquis, nauigatione, conuiuijs, ut nõ solum meretrix, sed etiam procax uideatur: cum hac si quis adolescens forte fuerit, utrum hic tibi L. Herẽni adulter, an amator; expugnare pudicitiam, an explere libidinem noluisse uideatur? obliuiscor iam iniurias Clodia; depono memoriam doloris mei: quae abs te crudeliter in meos me absente facta sunt, negligo: ne sint haec in te dicta, quae dixi: sed ex te ipsa requiro, quo

niam & crimen accusatores abs te, & testem eius crimi nis te ipsam dicunt se habere: si qua mulier sit huiusmo di, qualẽ ego paulo ante descripsi, tui dissimilis, uita, in stitutoq; meretricio; cum hac aliquid adolescentem ho= minem habuisse rationis, nũ tibi perturpe aut perflagi= tiosum esse uideatur? ea si tu nõ es, sicut ego malo: quid est, quod obijciant Celio? sin eam te uolunt esse: quid est, cur nos crimẽ hoc, si tu contẽnis, pertimescamus? qua re nobis da uiam rationemq; defensionis: nam aut pu= dor tuus defendet nihil à M. Celio petulantius esse fa= ctum, aut impudentia & huic & cæteris magnam ad se defendendũ facultatem dabit. Sed quoniam emer= sisse iam è uadis, & scopulos præteruecta uidetur ora= tio mea, perfacilis mihi reliquus cursus ostẽditur. Duo sunt enim crimina una in muliere summorũ facinorũ; auri, quod sumptum à Clodia dicitur; & ueneni, quod eiusdem Clodiæ necãdæ causa parasse Celium criminan tur. aurũ sumpsit, ut dicitis, quod L. Luceij seruis daret, per quos Alexandrinus Dio, qui tum apud Luceiũ habi tabat, necaretur. magnũ crimen, uel in Legatis insidian= dis, uel in seruis ad hospitem domi necandũ solicitandis: plenum sceleris consiliũ, plenum audaciæ. quo quidẽ in crimine primum illud requiram, dixerit'ne Clodiæ, quã ad rem aurum tum sumeret, an non dixerit? si non di xit, cur dedit? si dixit, eodem se conscientiæ scelere de= uinxit. tu'ne aurum ex armario tuo promere ausa es? tu'ne Venerẽ illam tuã spoliatricẽ spoliare ornamentis? cæterum cum scires quantũ ad facinus aurum hoc quæ= reretur, ad necem scilicet Legati, ad L. Luceij sanctis= simi hominis atque integerrimi labem sceleris sempi=

terni: huic facinori tanto tua mens liberalis conscia, tua
domus popularis ministra, tua denique hospitalis illa Ve
nus adiutrix esse non debuit. uidit hoc Balbus: facinoris
tantum celatam esse Clodiā dixit, atq; ita Celium ad il
lam attulisse, se ad ornatum ludorum aurum quærere.
si tam familiaris erat Clodiæ, q̃ tu esse uis, cum de libidi
ne eius tam multa dicis: dixit profecto, quò uellet au=
rum. si tam familiaris non erat, non dedit. ita, si uerum
tibi Celius dixit, ò immoderata mulier, sciens tu aurum
ad facinus dedisti? si non est ausus dicere, non dedisti.
quid ego nunc argumentis huic crimini, quæ sunt innu
merabilia, resistam? possum dicere mores M. Celij lon=
gissime à tanti sceleris atrocitate esse disiūctos: minime
esse credendū, homini tam ingenioso, tamq; prudenti nō
uenisse in mentē, rem tanti sceleris ignotis alienisq; ser=
uis non esse credendam. possum etiam illa & cæterorū
patronorum, & mea cōsuetudine ab accusatore perqui
rere, ubi sit congressus cum seruis Luceij Celius? qui ei
fuerit aditus? si per se, qua temeritate? si per alium, per
quē? possum omnes latebras suspicionum peragrare di=
cendo: non causa, non locus, non facultas, non conscius,
non perficiendi, non occultandi maleficij spes, non ratio
ulla, non uestigiū maximi facinoris reperietur. sed hæc,
quæ sunt oratoris propria, quæ mihi non propter inge=
nium meum, sed propter hanc exercitationē, usumq; di
cendi fructum aliquem ferre potuissent, cum à me ipso
laborata proferri uiderentur, breuitatis causa relinquo
omnia: habeo enim iudices, quem uos socium uestræ reli
gionis, iurisq; iurandi facile esse patiemini, L. Luceiū, san
ctissimum hominem & grauissimum, testem: qui tan=

tum facinus in famã atque fortunas suas neque nõ audisset illatũ à Celio, neque neglexisset, neq; tulisset. an ille uir, illa humanitate præditus, illis studijs, artibus, atque doctrina, illius ipsius periculũ, quẽ propter hæc ipsa studia diligebat, negligere potuisset? & quod facinus in alienũ hominẽ illatum seuere acciperet, id omisisset curare in hospite? quod per ignotos actum cũ cõperisset, doleret, id à suis tentatum esse negligeret? quod in agris locis'ue publicis factum reprehenderet, id in urbe, ac suæ domi cœptũ esse leuiter ferret? quod in alicuius agrestis periculo non prætermitteret, id homo eruditus in insidijs doctissimi hominis dissimulandũ putaret? sed cur diutius uos iudices teneo? ipsius iurati religionẽ, auctoritatemq; percipite, atque omnia diligẽter testimonij uerba cognoscite. recita testimonium Luceij. quid expectatis amplius? an aliq̃ uocem putatis ipsam pro se causam & ueritatem posse mittere? hæc est innocentiæ defensio, hæc ipsius causæ oratio, hæc una uox ueritatis. in crimine ipso nulla suspicio est, & in re nihil est argumenti: in negotio, quod actum esse dicitur, nullũ uestigium sermonis, loci, temporis: nemo testis, nemo conscius nominatur: totum crimen profertur ex inimica, ex infami, ex crudeli, ex facinorosa, ex libidinosa domo: domus autem illa, quæ tentata scelere isto nefario dicitur, plena est integritatis, officij, religionis: ex qua domo recitatur uobis iureiurando deuincta auctoritas: ut res minime dubia, tamen in cõtentione ponatur, utrũ temeraria, procax, irata mulier finxisse crimen, an grauis, sapiens, moderatusq; uir religiose testimoniũ dixisse uideatur. Reliquum est igitur crimen de ueneno: cuius ego

neq; principiũ inuenire, neque euoluere exitũ possum. quæ fuit enim causa, quãobrem isti mulieri uenenũ uellet dare Celius? ne aurũ redderet? num petiuit? ne crimen hæreret? num quis obiecit? nũ quis denique fecisset mentionem, si hic nemini nomẽ detulisset? quin etiã Herenniũ dicere audistis, uerbo se molestũ nõ futurum fuisse Celio, nisi iterũ eadem de re suo familiari absoluto nomẽ hic detulisset. credibile est igitur, tantũ facinus nullã ob causam esse cõmissum? et uos nõ uidetis fingi sceleris maximi crimẽ, ut alterius causa sceleris suscipiẽdi fuisse uideatur? cui deniq; cõmisit? quo adiutore usus est? quo socio? quo cõscio? cui tãtũ facinus, cui se, cui salutẽ suã credidit? seruis'ne mulieris? sic enim obiectũ est. et erat tã demens hic, cui uos ingeniũ certe tribuitis, etiã si cætera inimica oratione detrahitis; ut omneis suas fortunas alienis seruis cõmitteret? at quibus seruis? refert enim magnopere id ipsum: his'ne, quos intelligebat non cõmuni cõditione seruitutis uti, sed licẽtius, liberius, familiarius cum domina uiuere? quis enim hoc nõ uidet iudices, aut quis hoc ignorat, in eiusmodi domo, in qua mater familias meretricio more uiuat; in qua nihil geratur, quod foras proferẽdũ sit; in qua lustra, libidines, luxuries, omnia deniq; inaudita uitia, atq; flagitia uersentur; hic seruos nõ esse seruos, quibus omnia cõmittãtur, per quos gerãtur, qui uersentur ijsdem in uoluptatibus, quibus occulta credãtur, ad quos aliquantũ etiã ex quotidianis sumptibus, ac luxuria redũdet? id igitur Celius non uidebat? si.n. tã familiaris erat mulieris, q̃ uos uultis: istos quoque seruos familiares esse dominæ sciebat. sin ei tãta cõsuetudo, q̃ta à uobis inducitur, nõ erat:

quæ cum ſeruis potuit familiaritas eſſe tanta? ipſius au tem ueneni quæ ratio fingitur? ubi quæſitum eſt? quẽadmodũ paratum? quo pacto? cui, quo in loco traditũ? habuiſſe aiũt domi, uimq́; eius eſſe expertũ in ſeruo quodam ad rem ipſam parato, cuius perceleri interitu eſſe ab hoc comprobatũ uenenũ. prò dij immortales, cur interdũ in hominũ ſceleribus maximis aut conniuetis, aut præſentis fraudis pœnas in diẽ reſeruatis? uidi enim, uidi, & illum hauſi dolorem uel acerbiſſimũ in uita, cum Q. Metellus abſtraheretur è ſinu gremioq́; patriæ, cumq́; ille uir, qui ſe natũ huic imperio putauit, tertio die poſt, q̃ in curia, in Roſtris, in Rep. floruiſſet, integerrima ætate, optimo habitu, maximis uiribus, eriperetur indigniſſime bonis omnibus, atq; uniuerſæ ciuitati. quo quidẽ tẽpore ille moriens, cũ iam cæteris ex partibus oppreſſa mẽs eſſet, extremũ ſenſum ad memoriã Reip. reſeruabat; cũ me intuẽs flentẽ, ſignificabat interruptis, atq; morientibus uocibus, quãta impẽderet procella urbi, q̃ta tempeſtas ciuitati; & cũ parietem ſæpe feriens eum, qui cũ Q. Catulo fuerat ei cõmunis, crebro Catulum, ſæpe me, ſæpiſſime Remp. nominabat; ut nõ tã ſe emori, q̃ ſpoliari ſuo præſidio cũ patriam, tũ etiam me doleret. quem quidem uirum ſi nulla uis repentini ſceleris ſuſtuliſſet, quonam modo ille furenti fratri ſuo patrueli conſularis reſtitiſſet, qui Conſul incipientem furere atque conantem ſua ſe manu interfecturum audiente ſenatu dixerit? ex hac igitur domo progreſſa iſta mulier de ueneni celeritate dicere audebit? non ne ipſam domum metuet, ne quam uocem eliciat? non parietes conſcios, non noctem illam funeſtam, ac luctuoſam

perhorrescet? sed reuertar ad crimen. sed enim hæc facta illius clarissimi ac fortissimi uiri mentio & uocem meam fletu debilitauit, & mentē dolore impediuit. Sed tamen, uenenum unde fuerit, quemadmodum paratum sit, non dicitur. datum esse hoc aiunt P. Licinio pudenti adolescenti & bono, Celij familiari: constitutū factū esse cum seruis, ut uenirent ad balneas Xenias, eodem Licinium esse uenturū, atque ijs ueneni pyxidem traditurū. hic primum illud requiro, quid attinuerit illud ferri in eum locū constitutum? cur illi serui non ad Celiū domum uenerint? si manebat tanta illa cōsuetudo Celij cum Clodia, tantaq; familiaritas: quid suspicionis esset, si apud Celiū mulieris seruus uisus esset? sin autem iam suberat simultas, extincta erat cōsuetudo, dissidiū extiterat: hinc illæ lacrymæ nimirum, & hæc causa est horum omnium scelerū atque criminū. immo, inquit, cum serui ad dominā rem istam, & maleficium Celij detulissent, mulier ingeniosa præcepit suis, ut omnia Celio pollicerētur: sed ut uenenū, cū à Licinio traderetur, manifesto cōprehendi posset, constitui locū iussit balneas Xenias, ut eò mitteret amicos, qui delitescerent, deinde repēte, cum uenisset Licinius, uenenum traderet, prosilirent, hominemq; cōprehenderent. quæ quidem omnia iudices perfacilem rationem habent reprehendendi. cur.n. balneas publicas potissimū cōstituerat? in quibus, nō inuenio, quæ latebra togatis hominibus esse possit: nā si essēt in uestibulo balnearum, non laterent: sin se in intimū conijcere uellent, nec satis cōmode calceati & uestiti id facere possent, & fortasse non reciperentur: nisi forte mulier potens quadrātaria illa permutatione familiaris

facta erat balneatori. atque equidem uehementer expectabã, quinam isti uiri boni testes huius manifesto deprehensi ueneni dicerentur: nulli enim sunt adhuc nominati: sed non dubito, quin sint pergraues, qui primũ sint talis fœminæ familiares, deinde eam prouinciam susceperint, ut in balneas contruderentur: quod illa nisi à uiris honestissimis ac plenissimis dignitatis, quàm uelit sit potens, nunq̃ impetrauisset. sed quid ego de dignitate istorũ testium loquor? uirtutem eorũ diligentiamq; cognoscite. in balneis delituerũt: testeis egregios. deinde temere prosiluerũt: homines grauitati deditos: sic enim fingunt, cũ Licinius uenisset, pyxidem teneret in manu, conaretur tradere, non dum tradidisset, tum repente euolasse istos præclaros testes sine nomine; Licinium autem, cum iam manum ad tradendũ pyxidem porrexisset, retraxisse, atq; illo repentino hominũ impetu se in fugam coniecisse. ò magna uis ueritatis, quæ contra hominum ingenia, calliditatẽ, solertiã, cõtraq; fictas omnium insidias facile se per se ipsa defendat. uerum hæc tota fabella ueteris & plurimarum fabularum poetriæ quàm est sine argumento? q̃ nullum inuenire exitum potest? quid enim isti tot uiri (nam necesse est fuisse non paucos, ut et cõprehendi Licinius facile posset, et res multorum oculis esset testatior) cur Liciniũ de manibus amiserũt? qui minus enim Licinius comprehendi potuit, cũ se retraxit ne pyxidem traderet, q̃ si non retraxisset? erãt enim illi positi, ut comprehenderent Licinium, ut manifesto Licinius teneretur, aut cum retineret uenenum, aut cũ tradidisset. hoc fuit totum consilium mulieris: hæc istorum prouincia, qui rogati sunt: quos quidem tu quamobrẽ

temere prosiluisse dicas, atq; ante tẽpus, nõ reperio. fue=
rant hoc rogati, fuerant ad hanc rẽ collocati, ut uenenũ,
ut insidiæ, facinus denique ipsum ut manifesto com=
prehenderetur: potuerũt'ne meliori tempore prosilire,
q̃ cum Licinius uenisset? cũ in manu teneret ueneni py
xidem? quæ, si, cũ iam erat tradita seruis, euasissent su
bito ex balneis mulieris amici, Liciniumq; cõprehendis=
sent: imploraret hominũ fidem, atq; à se illã pyxidem
traditã pernegaret. quẽ quo modo illi reprehenderent?
uidisse se dicerent? primũ ad se reuocarent maximi fa=
cinoris crimen: deinde id se uidisse dicerent, quod, quo
loco collocati fuissent, nõ potuissent uidere. tẽpore igitur
ipso se ostenderunt, cum Licinius uenisset, pyxidẽ expe=
diret, manũ porrigeret, uenenũ traderet. mimi ergo est
iam exitus, non fabulæ: in quo cum clausula non inue=
nitur, fugit aliquis è manibus, deinde scabella cõcrepãt,
aulæum tollitur. quæro enim, cur Licinium titubantẽ,
hæsitantem, cedẽtem, fugere conãtem mulieraria manus
ista de manibus emiserit? cur non cõprehenderint? cur
non ipsius confessionem multorum oculis, facinoris de=
nique uoce tãti sceleris crimen expressetint? an timebãt,
ne tot unũ, ualentes imbecillum, alacres perterritum su=
perare nõ possent? nullum argumentum in re, nulla su
spicio in causa, nullus exitus criminis reperietur. itaque
hæc causa ab argumentis, à coniectura, ab ijs signis, qui=
bus ueritas illustrari solet, ad testes tota traducta est.
quos quidẽ ego testes iudices non modo sine ullo timore,
sed etiam cũ aliqua spe delectationis expecto. prægestit
animus iam uidere, primũ lautos iuuenes mulieris bea=
tæ ac nobilis familiares, deinde forteis uiros ab impera=

trice in insidijs, atque in præsidio balnearum locatos. ex quibus requirã, quonã modo latuerint, aut ubi? alueus'ne ille, an equus Troianus fuerit, qui tot inuictos uiros muliebre bellũ gerentes tulerit ac texerit? illud uero respondere cogam, cur tot uiri ac tales hunc & unũ & tam imbecillum, q̃ uidetis, non aut stantem comprehenderint, aut fugientem cõsecuti sint? qui se nunquam profecto, si istum in locũ processerint, explicabunt. q̃ uolent, in conuitijs faceti, dicaces, nõ nunquã etiam ad uinũ diserti sint: alia fori uis est, alia triclinij; alia subselliorum ratio, alia lectorum; nõ idem iudicium, comessatorumq; conspectus; lux deniq; longe alia est solis, et lychnorum. quamobrem excutiemus omnes istorũ delicias, omnes ineptias, si prodierint. sed si me audiãt, nauent aliam operam, aliam ineant gratiam, in alijs se rebus ostentent, uigeant apud istam mulierem uenustate, dominentur sumptibus, hæreant, iaceant, deseruiant, capiti uero innocentis, & fortunis parcant. at sunt serui illi de cognatorũ sententia nobilissimorũ, & clarissimorũ hominum manumissi: tandem aliquid inueniemus, quod ista mulier de suorum propinquorum fortissimorum uirorũ sententia atq; auctoritate fecisse dicatur. sed scire cupio, quid habeat argumẽti ista manumissio, in qua aut crimen est Celio quæsitũ, aut quæstio sublevata, aut multarũ rerum conscijs seruis cum causa præmium persolutum. at propinquis placuit. cur non placeret, cum rem tu te ad eos non ab alijs tibi allatam, sed à te ipsa compertam deferre diceres? hic etiam miramur, si illam commentitiam pyxidem obscœnissima sit fabula consecuta? nihil est, quod in eiusmodi mulierẽ non

cadere uideatur. audita, & peruulgata, et percelebrata sermonibus res est. percipitis animis iudices iam dudũ, quid uelim, uel potius quid nolim dicere. quod etiam si est factũ, certe à Celio nõ est factũ: quid enim attinebat? est enim ab aliquo fortasse adolescente non tam insulso, q̃ non uerecundo. sin aũt est fictum: non illud quidem modestũ, sed tamen non est infacetũ mendacium. quod profecto nunquam hominũ sermo, atq; opinio comprobasset, nisi omnia, quæ cũ turpitudine aliqua dicerẽtur, in istam quadrare apte uiderentur. Dicta est à me causa iudices, & perorata. iam intelligitis, quantum iudiciũ sustineatis, quãta res sit cõmissa uobis. de ui quæritis. quæ lex ad imperiũ, ad maiestatem, ad statũ patriæ, ad salutem omnium pertinet: quam legem Q. Catulus armata dissensione ciuiũ, Reip. penè extremis tẽporibus tulit: quæq; lex, sedata illa flãma Cõsulatus mei, fumãtis reliquias cõiurationis extinxit: hac enim lege Celij adolescentia non ad Reip. pœnas, sed ad mulieris libidines, et delicias deposcitur. atq; hoc etiã loco M. Camurti, & Ceserni dãnatio prædicatur. ò stultitiam, stultitiã ne dicam, an impudentiam singularem? audetis'ne, cũ ab ea muliere ueniatis, facere istorum hominũ mentionem? audetis'ne excitare tanti flagitij memoriam, non extinctã illã quidem, sed repressam uetustate? quo enim illi crimine, peccatoq; perierunt? nempe ꝙ eiusdem mulieris dolorem, & iniuriã Vectiano nefario sunt stupro persecuti. ergo ut audiretur Vectij nomen in causa, ut illa uetus Afrania fabula refricaretur, iccirco Camurti, et Ceserni causa est renouata? qui quanquã lege de ui certe non tenebantur, eo maleficio tamen erant implicati,

*ut ex nullius legis laqueis emittendi uiderentur. M. uero
Celius cur in hoc iudicium uocatur? cui neque proprium
quæſtionis crimen obijcitur, nec uero aliquid eiuſmodi,
quod ſit à lege ſeiunctum, & cum ueſtra ſeueritate cõ-
iunctum. cuius prima ætas dedita diſciplinis fuit, ijſq́;
artibus, quibus inſtruimur ad hunc uſum forenſem, ad
capeſſendã Remp. ad honorem, gloriam, dignitatem. ijs
autem fuit amicitijs maiorum natu, quorum imitari in
duſtriam continentiamq́; maxime uelit; ijs æqualiũ ſtu-
dijs, ut eundem, quẽ optimi ac nobiliſſimi, petere curſum
laudis uideretur. cum autem paulum iam roboris acceſ
ſiſſet ætati, in Africam profectus eſt, Q. Pompeio Pro-
cos. contubernalis caſtiſſimo uiro, atque omnis officij dili
gentiſſimo: in qua prouincia cum res erant, et poſſeſſio
nes paternæ, tum etiam uſus quidam prouincialis, nõ ſi-
ne cauſa à maioribus huic ætati tributus. diſceſſit illinc
Pompeij iudicio probatiſſimus, ut ipſius teſtimonio co-
gnoſcetis. uoluit uetere inſtituto, eorum adoleſcentium
exemplo, qui poſt in ciuitate ſummi uiri, & clariſſimi
ciues extiterunt, induſtriam ſuam à populo R. ex aliqua
illuſtri accuſatione cognoſci. uellem aliò potius eum cu
piditas gloriæ detuliſſet: ſed abijt huius tempus quere-
læ. accuſauit C. Antonium collegam meum: cui miſero
præclari in Rẽp. beneficij memoria nihil profuit, nocuit
opinio maleficij cogitati. poſtea nemini cõceſſit æqualiũ,
plus ut in foro, plus ut in negotijs uerſaretur cauſiſq́;
amicorũ, plus ut ualeret inter ſuos gratia. quæ niſi uigi
lantes homines, niſi ſobrij, niſi induſtrij cõſequi non poſ-
ſunt, omnia labore, & diligentia eſt cõſecutus. in hoc fle
xu quaſi ætatis (nihil enim occultabo fretus humanita-*

te ac ſapientia ueſtra) fama adoleſcentis paulum hæſit ad metas notitia noua mulieris, & infelici uicinitate, et inſolentia uoluptatum. quæ cum incluſæ diutius, et prima ætate compreſſæ, et conſtrictæ fuerunt, ſubito ſe non nunq̃ profundunt, atque eijciunt uniuerſæ. qua ex uita, uel dicam quo ex ſermone: nequaquam.n. tantũ erat, quantum homines loquebantur: uerum ex eo, quidquid erat, emerſit, totumq; ſe eiecit, atque extulit: tantumq; abeſt ab illius familiaritatis infamia, ut eiuſdẽ nunc ab ſeſe inimicitias, odiumq; propulſet. atque ut iſte interpoſitus ſermo deliciarum, deſidiæq; moreretur, (fecit me mehercule inuito, et multũ repugnante, ſed tamẽ fecit) nomẽ amici mei de ambitu detulit: quẽ abſolutum inſequitur, reuocat, nemini noſtrum obtemperat, eſt uiolentior quàm uellem. ſed ego non loquor de ſapiẽtia, quæ nõ cadit in hanc ætatem: de impetu animi loquor, de cupiditate uincendi, de ardore mentis ad gloriam: quæ ſtudia in his iam ætatibus noſtris contractiora eſſe debent, in adoleſcentia uero, tanq̃ in herbis, ſignificant quæ uirtutis maturitas, & quãtæ fruges induſtriæ ſint futuræ: etenim ſemper magno ingenio adoleſcẽtes refrenãdi potius à gloria, q̃ incitandi fuerunt: amputãda plura ſunt illi ætati, ſiquidem efflore ſcit ingenij laudibus, q̃ inſerenda. quare ſi cui nimiũ efferbuiſſe uidetur huius uel in ſuſcipiendis, uel in gerendis inimicitijs uis, ferocitas, pertinacia; ſi quẽ etiam minimorum horum aliquid offendit, ſi purpuræ genus, ſi amicorum cateruæ, ſi ſplendor, ſi nitor: iam iſta deferuerint, iam ætas omnia, iam dies mitigarit. conſeruate igitur Reip. iudices ciuem bonarũ artium, bonarum partium, bonorum uirorum. promit-

to hoc uobis, & Reip. spōdeo, si modo nos ipsi Reip. satisfecimus, nunquã hunc à nostris rationibus seiunctum fore. quod cum fretus nostra familiaritate promitto, tũ q durissimis se ipse legibus iam obligarit: neque enim potest, qui hominem consularem, q ab eo Remp. uiolatã diceret, in iudicium uocarit, ipse esse in Rep. ciuis turbulentus: nō potest, qui ambitu ne absolutum quidem patitur esse absolutum, ipse impune unquam esse largitor. habet à M. Celio Resp. iudices duas accusationes uel obsides periculi, uel pignora uoluntatis. quare oro, obtestorq; uos iudices, ut, qua in ciuitate paucis his diebus Sex. Clodius absolutus sit; quẽ uos per biennium aut ministrũ seditionis, aut ducẽ uidistis; qui ædes sacras, qui censum populi R. qui memoriam publicam suis manibus incendit; hominẽ sine re, sine fide, sine spe, sine fortunis, ore, lingua, manu, uita omni inquinatum; qui Catuli monimentum afflixit, meam domum diruit, mei fratris incẽdit; qui in Palatio, atque in urbis oculis seruitia ad cædem, & inflammandam urbem incitauit: in ea ciuitate ne patiamini illum absolutum muliebri gratia, M. Celium libidini muliebri condonatum; ne eadem mulier cum suo coniuge & fratre turpissimum latronem eripuisse, & honestissimum adolescentẽ oppressisse uideatur. q cum huius uobis adolescentiam proposueritis, constituitote uobis ante oculos huius etiam miseri senectutem, qui hoc unico filio nititur, in huius spe requiescit, huius unius casum pertimescit: quem uos supplicem uestræ misericordiæ, seruum potestatis, abiectum non tam ad pedes, quàm ad mores sensusq; uestros, uel recordatione parentum uestrorum, uel liberorum

iucunditate ſuſtentate; ut in alterius dolore, uel pietatis, uel indulgentiæ ueſtræ ſeruiatis. nolite iudices aut hũc iam natura ipſa occidentẽ uelle maturius extingui uulnere ueſtro, q̃ ſuo fato; aut hunc nunc primum floreſcentem firmata iam ſtirpe uirtutis, tanquam turbine aliquo aut ſubita tempeſtate peruertere. conſeruate parenti filium, parentem filio; ne aut ſenectutem iã propè deſperatam contempſiſſe, aut adoleſcentiam plenam ſpei maximæ non modo non aluiſſe uos, ſed etiam perculiſſe, atque afflixiſſe uideamini. quẽ ſi uobis, ſi ſuis, ſi Reip. conſeruatis, addictum, deditum, obſtrictum uobis, ac liberis ueſtris habebitis, omniumq́; huius neruorum ac laborum uos potiſſimum iudices fructus uberes diuturnosq́; capietis.

PRO L. CORNELIO BALBO. ORATIO XXXVI.

I auctoritates patronorum in iudicijs ualerent, ab ampliſſimis uiris L. Cornelij cauſa defenſa eſt; ſi uſus, à peritiſſimis; ſi ingenia, ab eloquẽtiſſimis; ſi ſtudia, ab amiciſſimis, & cũ beneficijs cum L. Cornelio, tum maxima familiaritate coniunctis. quæ ſunt igitur meæ partes? auctoritatis tantæ, quantã uos in me eſſe uoluiſtis; uſus mediocris, ingenij minime uoluntati paris. nam cæteris, à quibus eſt defenſus, hũc debere plurimum uideo: ego quantum ei debeã, alio loco oſtendam. Principio orationis hoc oppono, me omnibus, qui amici fuerint ſaluti meæ, & dignitati, ſi minus referenda gratia ſatisfacere potuerim, at prædicanda, & habenda certe ſatis eſſe facturum. quæ fuerit heſterno die Cn. Pompeij grauitas in dicendo iudices, quæ facultas, quæ copia, nõ opinione tacita ueſtrorum animorum, ſed perſpicua admiratione declarari uidebatur: nihil enim unq̃ audiui, quod mihi de iure ſubtilius dici uideretur; nihil de memoria, de more, de exemplis acutius; nihil peritius de fœderibus; nihil illuſtriore auctoritate de bellis; nihil de Rep. grauius; nihil de ipſo modeſtius; nihil de cauſa, & crimine ornatius: ut mihi iam uerum uideatur illud eſſe, quod non nulli literati ac ſtudijs doctrinisq; dediti quaſi quiddã incredibile dicere putabãtur, eum, qui omnes animo uirtutes penitus cõprehendiſſet, omnia, quæ facere uellet, facillime tractare. quæ enim in L. Craſſo potuit, homine nato ad dicendi ſingu

larem quandam facultatem, si hanc causam ageret, ma
ior esse ubertas, uarietas, copia, q̃ fuit in eo, qui tantum
potuit impertire huic studio temporis, quantũ ipse à pue
ritia usque ad hanc ætatẽ à continuis bellis & uictorijs
cõquieuit? quo mihi difficilior est hic extremus perorã
di locus: etenim ei succedo orationi, quæ non præterue=
cta sit aures uestras, sed in animis omniũ penitus insede
rit; ut plus uoluptatis ex recordatione illius orationis,
q̃ non modo ex mea, sed ex cuiusquam oratione capere
possitis. sed mos est gerendus nõ modo Cornelio, cuius
ego uolũtati in eius periculis nullo modo deesse possum;
sed etiã Cn. Pompeio, qui sui facti, sui iudicij, sui benefi=
cij uoluit me esse, ut apud eosdem uos iudices nuper in
alia causa fuerim, & prædicatorem, & auctorem.
Ac mihi quidem hoc dignum reo uidetur, hoc deberi hu
ius excellentis uiri præstantissimæ gloriæ, hoc proprium
esse uestri officij, hoc satis esse causæ, ut, quod fecisse Cn.
Pompeiũ constet, id omnes & licuisse cõcedant. nam ue=
rius nihil est, q̃ quod hesterno die dixit ipse; ita L. Corne
lium de fortunis omnibus dimicare, ut nullius in delicti
crimen uocaretur: non enim furatus esse ciuitatẽ, non
genus suum ementitus, non aliquo impudenti mendacio
delituisse, nõ irrepsisse in censum dicitur: unum obijci=
tur, natum esse Gadibus, quod negat nemo. cæterum ac
cusator fatetur, hũc in Hispania durissimo bello cũ Q.
Metello, cũ M. Memmio et in classe, & in exercitu fuis
se, et, ut Pompeius in Hispaniam uenerit, Memmiumq;
habere Quæstorẽ cœperit, nunq̃ à Memmio discessisse;
Carthaginem esse profectum? acerrimis illis prælijs, &
maximis, Sucronensi, & Duriensi, interfuisse; cũ Pom=

peio ad extremum belli tempus fuiſſe. hæc ſunt prælia Cornelij, talis in Remp. noſtram labor, aſſiduitas, dimicatio, uirtus digna ſummo imperatore, ſpes pro periculis præmiorum. præmia quidem ipſa nõ ſunt in eius facto qui adeptus eſt, ſed in eius qui dedit. donatus igitur eſt ob eas cauſas à Cn. Pompeio ciuitate. id accuſator nõ negat, ſed reprehendit; ut in Cornelio cauſa ipſius probetur, pœna quæratur; in Pompeio cauſa lædatur, pœna ſit nulla. ſic famam, ſic innocẽtiſſimi hominis fortunas, præſtantiſſimi imperatoris factum condemnari uolunt. ergo in iudicium caput Cornelij, factum Pompeij uocatur: hũc enim in ea ciuitate, in qua ſit natus, honeſtiſſimo loco natum eſſe concedis, & ab ineũte ætate relictis rebus ſuis omnibus in noſtris bellis, noſtris cum imperatoribus eſſe uerſatũ, nullius laboris, nullius obſeſſionis, nullius prælij expertem fuiſſe. hæc ſunt omnia cũ plena laudis, tum propria Cornelij: nec in his rebus crimẽ eſt ullum. ubi igitur eſt crimen? ꝙ eum Pompeius ciuitate donauit. huiuſce'ne crimen? minime: niſi honos ignominia putãda eſt. cuius igitur? re uera nullius; actione accuſatoris, eius unius qui donauit. qui ſi adductus gratia minus idoneũ hominẽ præmio affeciſſet; qui etiã ſi uirũ bonũ, ſed nõ ita meritũ, ſi denique aliquid, quod non contra, ac liceret, factũ diceretur, ſed contra atque oporteret: tamen eſſet omnis eiuſmodi mali reprehenſio à uobis iudices repudiãda. nũc uero quid dicitur? ꝗd ait accuſator feciſſe Pompeium, quod ei facere nõ licuerit? quod grauius eſt, q̃ ſi id factum ab eo diceret, quod nõ oportuiſſet: eſt enim aliquid, quod nõ oporteat, etiã ſi licet; quidquid uero non licet, certe non oportet.

hic ego nūc coner sic agere iudices, non esse fas dubitari, quin, quod Cn. Pompeium fecisse constet, id non solū decuisse, sed etiam debuisse fateamur? quid enim abest huic homini, quod si adesset, iure hoc tribui, & concedi putaremus? usus'ne rerum? qui pueritiæ tempus extremum, principiū habuit bellorum, atque imperiorū maximorum: cuius plerique æquales minus sæpe castra uiderunt, q̃ hic triumphauit: qui tot habet triūphos, quot oræ sunt partesq; terrarum; tot uictorias bellicas, quot sunt in rerum natura genera bellorum. an ingenium? cum etiā ipse casus euentusq; rerum nō duces, sed comites eius consiliorum fuerint: in quo uno ita summa fortuna cū summa uirtute certauit, ut omniū iudicio plus q̃ possit, minus q̃ decet, tribueretur. an pudor, an integritas, an religio in eo, an diligentia unquam requisita est? quem prouinciæ nostræ, quem liberi populi, quē Reges, quem exteræ gentes castiorē, moderatiorem, sanctiorem, nō modo uiderūt, sed aut sperando unquā, aut optando cogitauerunt? quid dicā de auctoritate? quæ tāta est, quanta in his tātis uirtutibus ac laudibus esse debet. cui senatus populusq; R. amplissimæ dignitatis præmia dedit nō postulāti, impera uero etiam recusanti, huius de facto iudices ita quæri, ut id agatur, licuerit'ne ei facere quod fecit, an uero nō dicā nō licuerit, sed nefas fuerit, (contra fœdus enim, id est contra populi R. religionē & fidem fecisse dicitur) non turpe populo R. non ne uobis? audiui hoc de parente meo puer, cum Q. Metellus L.F. causam de pecunijs repetūdis diceret, ille ille uir, cui patriæ salus dulcior q̃ cōspectus fuit, qui de ciuitate decedere q̃ de sententia maluit. hoc igitur causam dicēte, cum

ipsius tabulæ circunferrentur inspiciẽdi nominis causa, fuisse iudicem ex illis equitibus R. grauissimis uiris neminem, quin remoueret oculos, & se totum auerteret, ne forte, quod ille in tabulas publicas retulisset, dubitasse quisquam, uerum ne an falsum esset, uideretur. nos Cn. Põpeij decretũ, iudicium de cõsilij sententia pronunciatum recognoscemus? cum legibus conferemus? cum fœderibus, quorum acerbissima diligentia est, pertendemus? Athenis aiunt, cũ quidã apud eos, qui sancte grauiterq; uixisset, et testimonium publice dixisset, &, ut mos Græcorũ est, iurãdi causa ad aras accederet, una uoce omnes iudices, ne is iuraret, reclamasse. cum Græci homines, spectati uiri, noluerint religione uideri potius, q̃ ueritate fidẽ esse constrictã: nos, etiã in ipsa religione et legum & fœderum cõseruanda qualis fuerit Cn. Pompeius, dubitabimus? utrũ enim, inscientem uultis cõtra fœdera fecisse, an sciẽtem? si sciẽtẽ, ò nomen nostri imperij, ò populi R. excellens dignitas, ò Cn. Pompeij sic late longeq; diffusa laus, ut eius gloriæ domicilium communis imperij finibus terminetur; ò nationes, urbes, populi, Reges, Tetrarchæ, tyrãni, testes Cn. Põpeij nõ solum uirtutis in bello, sed etiã religionis in pace: uos denique mutæ regiones imploro, & sola terrarum ultimarũ, uos maria, portus, insulæ, litoraq;: quæ est enim ora, quæ sedes, qui locus, in quo nõ extent huius cum fortitudinis, tum uero humanitatis, tum animi, tum cõsilij impressa uestigia? hunc quisquã incredibili quadã atque inaudita grauitate, uirtute, cõstantia præditũ, fœdera scientem neglexisse, uiolasse, rupisse, dicere audebit? gratificatur mihi gestu accusator: inscientem Cn. Pompeium fecisse

ſignificat. quaſi uero leuius ſit, cum in tanta Rep. uerſe= *
re, & maximis negotijs præſis, facere aliquid, quod ſcias
non licere, an omnino neſcire quid liceat. etenim cũ in
Hiſpania bellum acerrimum & maximũ geſſerat, quo
iure Gaditana ciuitas eſſet, neſciebat? an cuius linguam
populi nõ noſſet, interpretationem fœderis nõ tenebat?
id igitur quiſquã Cn. Põpeium ignoraſſe dicere audebit,
quod mediocres homines, quod nullo uſu, nullo ſtudio
militari præditi, quod librarioli denique ſcire profitean
tur? equidẽ cõtra exiſtimo iudices, cũ in omni genere ac
uarietate artium, etiam illarũ quæ ſine ſummo otio nõ
facile diſcuntur, Cn. Pompeius excellat, ſingularem quã=
dam laudem eius, & præſtabilem eſſe ſcientiã in fœde=
ribus, pactionibus, conditionibus, populorum, Regum, ex
terarũ nationũ, in uniuerſo denique belli iure ac pacis.
niſi forte, quæ nos libri docent in umbra, & otio, ea
Cn. Pompeiũ neq;, cũ requieſceret, literæ, neque, cũ rem
gereret, res ipſæ docere potuerũt. Atque, ut ego ſentio iu
dices, cauſa dicta eſt temporis magis. ego nõ huius inquã
genere iudicij plura dicã: eſt enim huius ſeculi labes quæ *
dam & macula, uirtuti inuidere, uelle ipſum florem di
gnitatis infringere. etenim ſi Cn. Pompeius abhinc annos
quingentos fuiſſet, is uir à quo ſenatus adoleſcẽtulo at=
que equite R. ſæpe cõmunis ſalutis auxiliũ expetiſſet; cu
ius res geſtæ omnes gentes cum clariſſima uictoria terra
mariq; peragraſſent; cuius tres triumphi teſtes eſſent,
totum orbem terrarum noſtro imperio teneri; quẽ popu
lus R. ſingularibus honoribus decoraſſet: ſi nũc apud uos
id, quod is feciſſet, contra fœdus factum diceretur,
quis audiret? nemo profecto: mors enim cum extin=

xiſſet inuidiam, res eius geſtæ ſempiterni nominis gloria niterentur. cuius igitur audita uirtus dubitationi locũ non daret, huius præſens, experta, atque perſpecta, obtrectatorum uoce lædetur? omittam igitur Pompeiũ iam oratione mea reliqua: ſed uos iudices animis ac memoria tenetote. de lege, de fœdere, de exemplis, de perpetua cõſuetudine ciuitatis noſtræ renouabo ea, quæ dicta sũt: nihil enim mihi noui, nihil integri neq; M. Craſſus, qui totam cauſam & pro facultate & pro fide ſua diligentiſſime uobis explicauit; neq; Cn. Pompeius, cuius oratio omnibus ornamẽtis abundauit, ad dicendũ reliquit. ſed quoniã me recuſante placuit ambobus adhiberi hũc à me quaſi perpoliendi quendam operis extremũ laborem; peto à uobis, ut me officij potius, quàm dicendi ſtudio hanc ſuſcepiſſe operam ac munus putetis. ac prius, quàm aggrediar ad ius cauſamq; Cornelij, quiddam de communi conditione omnium noſtrum deprecandæ maleuolentiæ cauſa breuiter commemorandum uidetur.

Si, quo quiſque loco noſtrum eſt iudices natus, aut ſi in qua fortuna eſt naſcendi initio cõſtitutus, hunc uitæ ſtatũ uſque ad ſenectutẽ obtinebere debet; & ſi omnes, quos aut fortuna extulit, aut ipſorum illuſtrauit labor, & induſtria, pœna ſunt afficiendi: nõ grauior L. Cornelio, q̃ multis uiris bonis atque fortibus conſtitui lex uitæ & conditio uidetur. ſin autem multorum uirtus, ingenium, humanitas ex infimo genere & fortunæ gradu non modo amicitias & rei familiaris copias conſecuta eſt, ſed ſummã laudem, honores, gloriam, dignitatem: non intelligo, cur potius inuidia uiolatura uirtutem L. Cornelij, quàm æquitas ueſtra pudorem eius adiutura

uideatur. itaque quod maxime petendũ est, à uobis iccirco nõ peto iudices, ne de uestra sapientia, atq; de uestra humanitate dubitare uidear. est autem petendũ, ne oderitis ingeniũ, ne inimici sitis industriæ, ne humanitatem opprimendã, ne uirtutem puniendã putetis. illud peto, ut, si causam ipsam per se firmam esse & stabilem uideritis, hominis ipsius ornamenta adiumento causæ potius, q̃ impedimẽto esse malitis. Nascitur iudices causa Cornelij ex ea lege, quã L. Gellius, Cn. Cornelius ex senatus sententia tulerunt. qua lege uidemus satis esse sanctũ, uti ciues R. sint ij, quos Cn. Pompeius de cõsilij sententia sigillatim ciuitate donauerit. donatum esse L. Cornelium, præsens Põpeius dicit, indicant publicæ tabulæ, accusator fatetur, sed negat ex fœderato populo quenquã potuisse, nisi is populus fundus factus esset, in hanc ciuitatem uenire. ò præclarum interpretem iuris, auctorem antiquitatis, correctorem atque emẽdatorẽ nostræ ciuitatis, qui hanc pœnam fœderibus ascribat, ut omniũ præmiorum beneficiorumq; nostrorum expertes faciat fœderatos. quid enim potuit dici imperitius, q̃ fœderatos populos fieri fundos oportere? nam id nõ magis est proprium fœderatorum, quàm omnium liberorum. sed totum hoc iudices in ea fuit positũ semper ratione atque sentẽtia, ut, cum iussisset populns R. Aliquid, si id asciuissent socij populi ac Latini, & si ea lex, quam nos haberemus, eadem in populo aliquo tanquam in fundo resedisset, ut tum lege eadem is populus teneretur: non ut de nostro iure aliquid minueretur, sed ut illi populi aut iure eo, quod à nobis esset constitutum, aut aliquo commodo aut beneficio uterentur. tulit apud maiores nostros le=

gem C. Furius de testamentis, tulit Q. Voconius de mulierum hæreditatibus: innumerabiles aliæ leges de ciuili iure sunt latæ: quas Latini uoluerunt, asciuerũt: ipsa denique Iulia, quæ leges ciuitas est socijs & Latinis data, qui fundi populi facti non essent, ciuitaté non haberent. in quo magna contentio Heracliensium & Neapolitanorum fuit, cum magna pars in ijs ciuitatibus iuris sui libertatem ciuitati anteferret. postremo hæc uis est istius et iuris et uerbi, ut fundi populi beneficio nostro, nõ suo iure fiant: cũ aliquid populus R. iussit, id si est eiusmodi, ut quibusdã populis siue fœderatis, siue liberis permittendũ esse uideatur, ut statuãt ipsi, nõ de nostris, sed de suis rebus quo iure uti uelint; tũ, utrũ fundi facti sint, an non, quærẽdum esse uideatur, de nostra uero Rep. de nostro imperio, de nostris bellis, de uictoria, de salute fundos populos fieri noluerũt. atqui si imperatoribus nostrss, si senatui, si populo R. nõ licebit propositis præmijs elicere ex ciuitatibus sociorũ atque amicorũ fortissimum atque optimum quenque ad subeunda pro salute nostra pericula: summa utilitate ac maximo sæpe præsidio in periculis, atq; asperis tẽporibus carendũ erit. sed per deos immortales, quæ est ista societas, quæ amicitia, quod fœdus, ut aut nostra ciuitas careat in suis periculis Massiliensi propugnatore, careat Gaditano, careat Sagũtino, aut, si quis ex illis populis sit exortus, qui nostros duces auxilio laboris, cõmeatus, periculo suo iuuerit, qui cum hoste nostro cominus in acie sæpe pugnarit, qui se sæpe telis hostium, qui dimicationi capitis, quĩ morti obiecerit, nulla conditione huius ciuitatis præmijs affici possit? etenim in populum R. graue est, non posse

uti socijs excellenti uirtute præditis, qui uelint cum periculis nostris sua cõmunicare: in socios uero ipsos, & in eos, de quibus agimus, fœderatos iniuriosum & contumeliosum est, ijs præmijs & ijs honoribus exclusos esse fidelissimos & coniunctissimos socios, quæ pateãt stipendiarijs, pateant hostibus, pateant sæpe seruis: nã & stipendiarios ex Africa, Sicilia, Sardinia, cæteris prouincijs multos ciuitate donatos uidemus; & qui hostes ad nostros imperatores perfugissent, & magno usui Reip. nostræ fuissent, scimus ciuitate esse donatos. seruos deniq;, quorum ius & fortunæ cõditio infima est, bene de Rep. meritos persæpe libertate, id est ciuitate publice donari uidebamus. hãc tu igitur patrone fœderũ, ac fœderatorum cõditionem statuis Gaditanis tuis ciuibus, ut quod ijs, quos Gaditanis adiutoribus armis subegimus, atq; in ditionem nostrã redegimus, liceat, si populus R. permiserit, ut ab senatu, ab imperatoribus nostris ciuitate donẽtur, id ne liceat ipsis? qui si suis decretis legibus'ue sanxissent, ne quis suorum ciuium castra imperatorũ populi R. iniret, ne quis se pro nostro imperio in periculũ capitis atque in uitæ discrimẽ inferret, Gaditanorũ auxilijs, cũ uellemus, uti nobis nõ liceret, priuatim uero ne quis uir & animo & uirtute præcellens pro nostro imperio periculo suo dimicaret: grauiter id iure ferremus, minui auxilia populi R. debilitari animos fortissimorũ uirorũ, alienigenarum nos hominum studijs atque externa uirtute priuari. atq; nihil interest iudices, utrũ hæc fœderati iura cõstituãt, ut ne cui liceat ex his ciuitatibus ad nostrorũ bellorũ pericula accedere; an, quæ nos eorũ ciuibus uirtutis causa tribuerimus, ea rata esse nõ possint:

nihil enim magis uteremur his adiutoribus, ſublatis præmijs uirtutis, q̃ ſi omnino his uerſari in noſtris bellis non liceret. etenim cum pro ſua patria pauci poſt genus hominũ natum reperti ſint, qui nullis præmijs propoſitis uitam ſuã hoſtium telis obiecerint: pro aliena Rep. quenquam fore putatis, qui ſe opponat periculis nõ modo nullo propoſito præmio, ſed etiam interdicto? ſed cũ eſt illud imperitiſſime dictum de populis fundis, quod cõmune liberorum eſt populorum, non proprium fœderatorũ; ex quo intelligi neceſſe eſt, aut neminem ex ſocijs ciuem fieri poſſe, aut etiam poſſe ex fœderatis: tũ uero ius omne noſter iſte magiſter mutandæ ciuitatis ignorat: quod eſt iudices non ſolũ in legibus publicis poſitum, ſed etiam in priuatorum uolũtate: iure enim noſtro neque mutare ciuitatẽ quiſquã inuitus poteſt, neque, ſi uelit, mutare non poteſt, modo aſciſcatur ab ea ciuitate, cuius eſſe ſe ciuitatis uelit: ut, ſi Gaditani ſciuerint nominatim de aliquo ciue R. ut ſit is ciuis Gaditanus, magna poteſtas ſit noſtro ciui mutãdæ ciuitatis, nec fœdere impediatur, quo minus ex ciue R. ciuis Gaditanus poſſit eſſe. duarũ ciuitatũ ciuis eſſe noſtro iure ciuili nemo poteſt: nõ eſſe huius ciuitatis ciuis, qui ſe alij ciuitati dicarit, poteſt. neque ſolũ dicatione, quod in calamitate clariſſimis uiris Q. Maximo, C. Lenati, Q. Philippo Nuceriæ, C. Catoni Tarracone. Q. Cæpioni, P. Rutilio Smyrnæ uidimus accidiſſe, ut earũ ciuitatum fierent ciues, hãc ante amittere nõ potuiſſent, q̃ huius ſolũ ciuitatis mutatione uertiſſent: ſed etiam poſtliminio poteſt ciuitatis fieri mutatio: neq; enim ſine cauſa de Cn. Publicio Menãdro libertino homine, quem apud maiores Legati noſtri in

Græciam proficiscentes interpretem secum habere uolue runt, ad populum latum, ut is Publicius, si domũ reuenisset, & inde Romã redisset, ne minus ciuis esset. multi etiam superiore memoria ciues R. sua uoluntate indem nati et incolumes, his rebus relictis, alias se in ciuitates cõtulerunt. q si ciui R. licet esse Gaditanũ siue exilio, siue postliminio, siue reiectione huius ciuitatis: ut iam ad fœdus ueniam, quod ad causam nihil pertinet: (de ciuitatis enim iure, nõ de fœderibus disceptamus) qd est, q̃obrem cini Gaditano in hanc ciuitatem uenire non liceat? equidẽ lõge secus sentio. nam cũ ex omnibus ciuitatibus uia sit in nostram, cumq; nostris ciuibus pateat iter ad cæteras ciuitates: tũ uero ut quæque nobiscum maxime societate, amicitia, sponsione, pactione, fœdere coniuncta est, ita mihi maxime cõmunionem beneficiorum, præmiorum, ciuitatis cõtinere uidetur. atqui cæteræ ciuitates nõ dubitarẽt nostros omnes recipere in suas ciuitates, si idem nos iuris haberemus, quod cæteri: sed nos nõ possumus & huius esse ciuitatis, & cuiusuis præterea: cæteris cõcessum est: itaq; in Græcis ciuitatibus uidemus, Athenis Rhodios, Lacedæmonios, cæteros undique ascribi, multarumq; esse eosdem homines ciuitatũ. quo errore ductos uidi egomet nõ nullos imperitos homines nostros ciues Athenis in numero iudicũ atque Areopagitarũ, certa tribu, certo numero, cũ ignorarent, si illam ciuitatem essent adepti, hãc se perdidisse, nisi postliminio recupassent. peritus uero nostri iuris ac moris nemo unq̃, qui hanc ciuitatem retinere uellet, in aliam ciuitatem se dicauit. sed hic totus locus disputationis, atq; orationis meæ iudices pertinet ad cõmune ius mutandarum ciui=

tatum : nihil habet, quod sit proprium religionis ac fœderũ: defendo enim rem uniuersam, nullam esse gentem ex omni regione terrarum neque tam dissidentẽ à populo R. odio quodã atq; dissidio, neque tam fide, beneuolentiaq; cõiunctã, ex qua nobis interdictũ sit, ut ne asciscere ciuem, aut ciuitate donare possimus. ò iura præclara, atque diuinitus iã inde à principio Romani nominis à maioribus nostris comparata : ne quis nostrum plus q̃ unius ciuitatis esse possit : (dissimilitudo enim ciuitatũ uarietatẽ iuris habeat, necesse est) ne quis inuitus ciuitate mutetur, ne'ue in ciuitate maneat inuitus : hæc sunt .n. fundamẽta firmissima nostræ libertatis, sui quẽq; iuris & retinendi & dimittendi esse dominum. illud uero sine ulla dubitatione maxime nostrũ fundauit imperiũ, & populi R. nomẽ auxit, quod princeps ille creator huius urbis Romulus fœdere Sabino docuit, etiam hostibus recipiendis augeri hanc ciuitatem oportere. cuius auctoritate et exẽplo nũquã est intermissa à maioribus nostris largitio, & cõmunicatio ciuitatis. itaq; et ex Latio multi, et Tusculani, et Lanuuini, et ex cæteris generibus gẽtes uniuersæ in ciuitatem sunt receptæ, ut Sabinorum, Volscorum, Hernicorum: quibus ex ciuitatibus nec coacti essent ciuitatem mutare, si qui noluissent; nec, si qui essent ciuitatem nostrã beneficio populi R. cõsecuti, uiolatum fœdus eorũ uideretur. at .n. quædam fœdera extant, ut Germanorũ, Insubriũ, Heluetiorũ, Iapidũ, non nullorũ item ex Gallia barbarorum, quorum in fœderibus exceptũ est, ne qs eorũ à nobis ciuis recipiatur. quod si exceptio facit, ne liceat : ibi necesse est licere, ubi non est exceptũ. ubi est igitur exceptũ fœdere Gaditano, ne

quē populus R. Gaditanū recipiat ciuitate? nuſquā. ac ſicubi eſſet, lex id Gellia & Cornelia, quæ definite poteſtatē Pōpeio ciuitatē donandi dederat, ſuſtuliſſet. exceptum eſt, inquit: fœdus ſiquidē ſacroſanctum eſt. ignoſco tibi, ſi neque Pœnorū iura calles; reliqueras.n.ciuitatē tuā: neque noſtras potuiſti leges inſpicere; ipſæ.n.te à cognitione ſua iudicio publico repulerunt. quid fuit in rogatione ea, quæ de Pōpeio à Gellio et à Lētulo Coss. lata eſt, in qua aliquid ſacroſanctum uideretur? primū enim ſacroſanctum eſſe nihil poteſt, niſi quod populus plebs ue ſanxiſſet: deinde ſanctiones ſacrādæ ſunt aut genere ipſo, aut obteſtatione & conſecratione legis, aut pœnæ, cū caput eius, qui contra facit, cōſecratur. quid habes igitur dicere de Gaditano fœdere eiuſmodi? utrū, à capitis cōnſecratione, an obteſtatione legis ſacroſanctum eſſe confirmas? nihil omnino unq̄ de iſto fœdere ad populū, nihil ad plebē, neq; legē, neque pœnam latā eſſe dico. de quibus etiā ſi latum eſſet, ne quē ciuem reciperemus: tamen id eſſet, quod populus poſtea iuſſiſſet, ratum, neq; quidquam illis uerbis, ſi quid ſacroſanctum eſſet, eſſe exceptū uideretur. de his cū populus R. nihil unquā iuſſerit, quidquam audes dicere ſacroſanctum fuiſſe? nec uero hæc oratio mea ad infirmandum fœdus Gaditanorū iudices pertinet: neq;.n.eſt meū, contra ius optime meritæ ciuitatis, contra opinionē uetuſtatis, contra auctoritatem ſenatus dicere. duris enim quondam temporibus Reip.noſtræ, cū præpotens terra mariq; Carthago nixa duabus Hiſpanijs huic imperio immineret, & cum duo fulmina noſtri imperij ſubito in Hiſpania Cn. & P. Scipiones extincti occidiſſent: L. Marcius primipili cēturio

cum Gaditanis fœdus iciſſe dicitur, quod cum magis fi=
de illius populi, iuſtitia ueſtra, uetuſtate denique ipſa,
q̃ aliquo publico uinculo religionis teneretur: ſapien=
tes homines & publici iuris periti Gaditani M. Lepido,
Q. Catulo Coss. à ſenatu de fœdere poſtulauerunt. tum
eſt cum Gaditanis fœdus uel renouatum, uel ictum. de
quo fœdere populus R. ſententiam non tulit, qui iniuſ=
ſu ſuo nullo pacto poteſt religione obligari. ita Gadita
na ciuitas, quod beneficijs ſuis erga Remp. noſtram con=
ſequi potuit, quod imperatorum teſtimonijs, quod uetu=
ſtate, quod Q. Catuli ſummi uiri auctoritate, quod
iudicio ſenatus, quod fœdere, conſecuta eſt: quod publi
ca religione ſanciri potuit, id abeſt: populus enim ſe nuſ
quam obligauit. neque ideo eſt Gaditanorum cauſa de
terior: grauiſſimis enim et plurimis rebus eſt fulta. ſed
iſti diſputationi certe nihil eſt loci: ſacroſanctum enim
nihil poteſt eſſe, niſi quod per populum plebem'ue ſan=
citum eſt. ꝙ ſi hoc fœdus, quod populus R. auctore ſe=
natu, commendatione & iudicio uetuſtatis, uolunta=
te & ſententijs ſuis comprobat, idem ſuffragijs compro=
baſſet: quid erat, cur ex ipſo fœdere Gaditanum in ci=
uitatem noſtram recipi non liceret? nihil eſt enim aliud
in fœdere, niſi ut pia & æterna pax ſit. quid id ad ci=
uitatem? adiunctum illud etiam eſt, quod non eſt in
omnibus fœderibus; Maieſtatem populi R. comiter con=
ſeruent. id habet hanc uim, ut ſit ille in fœdere inferior.
primum, uerbi genus hoc cõſeruandi, quo magis in legi=
bus, q̃ in fœderibus uti ſolemus, imperãtis eſt, non precã
tis: deinde, cum alterius populi maieſtas conſeruari
iubetur, de altero ſiletur; certe ille populus in ſuperiori

conditione causáq; ponitur, cuius maiestas fœderis san ctione defenditur. in quo erat accusatoris interpreta- tio indigna respósione, qui ita dicebat, comiter esse com muniter, quasi uero priscũ aliquod, aut insolitũ uerbum interpretaretur. comes, benigni, faciles, suaues homines es se dicũtur, qui erranti comiter monstrãt uiam, benigne, non grauate, cõmuniter quidem certe non conuenit. & simul absurda res est, caueri fœdere, ut maiestatẽ popu- li R. cõmuniter conseruẽt, id est ut populus R. suam ma- iestatem esse saluam uelit. quod si iam ita esset, ut esse nõ potest: tamẽ de nostra maiestate, nihil de illorũ ca- ueretur. potest'ne igitur nostra maiestas à Gaditanis be- nigne cõseruari, si ad eã retinendã Gaditanos præmijs elicere nõ possumus? potest esse ulla denique maiestas, si impedimur, quo minus per populum R. beneficiorum uirtutis causa tribuendorũ potestatẽ imperatoribus no- stris deferamus? sed quid ego disputo, quæ mihi tum, si Gaditani cõtra me dicerent, uere posse dici uiderentur? illis enim repetentibus L. Cornelium, respondere, legẽ po pulum R. iussisse de ciuitate tribuenda, hoc genere legũ fundos populos fieri non solere, Cn. Pompeium de consi- lij sententia ciuitatem huic dedisse, nullum populi no stri iussum Gaditanos habere, itaq; nihil esse sacrosan- ctũ, quod lege exceptũ uideretur; si esset, tamẽ in fœde- re nihil esse cautũ præter pacẽ: additũ etiã esse illud, ut maiestatẽ illi nostrã conseruare deberent: quæ certe mi nueretur, si aut adiutoribus illorum ciuibus uti in bellis nobis nõ liceret, aut præmij tribuẽdi potestatem nullam haberemus. nũc uero quid ego cõtra Gaditanos loquar, cũ id, quod defendo, uolũtate eorũ, auctoritate, Legatio-

ne ipsa

ne ipsa cóprobetur? qui à principio sui generis ac Reip. ab omni studio sensuq; Pœnorum mẽtes suas ad nostrũ imperiũ nomenq; flexerũt: quos, cum maxima bella nobis inferrentur, mœnibus excluserunt, classibus insecuti sunt, corporibus, copijs, opibus depulerunt: qui & ueterem illam speciem fœderis Martiani semper omni sanctiorẽ Marte duxerunt, et hoc fœdere Catuli, senatusq; auctoritate se nobiscum coniunctissimos esse arbitrati sunt: quorum mœnia, delubra, agros, ut ipse Hercules itinerum ac laborũ suorũ, sic maiores nostri impij ac nominis populi R. terminos esse uoluerunt. testantur et mortuos nostros imperatores, quorum uiuit immortalis memoria et gloria, Scipiones, Brutos, Horatios, Cassios, Metellos; & hunc præsentẽ Cn. Pompeium, quẽ procul ab eorum mœnibus acre et magnum bellum gerentẽ commeatu pecuniaq; iuuerũt; et hoc tẽpore ipso populum R. quẽ in caritate annonæ, ut sæpe ante fecerãt, frumento suppeditato leuauerunt; se hoc ius esse uelle, ut sibi & liberis, si qui eximia uirtute fuerint, sit in nostris castris, sit in impatorũ prætorijs, sit deniq; inter signa atq; in acie locus, sit his gradibus ascẽsus etiã ad ciuitatem. ꝙ si Afris, si Sardis, si Hispanis agris stipendioq; multatis uirtute adipisci licet ciuitatem; Gaditanis autem, officijs, uetustate, fide, periculis, fœdere cõiunctis, hoc idem non licebit: non fœdus sibi nobiscum, sed iniquissimas leges impositas à nobis esse arbitrabuntur. atq; hanc iudices non à me fingi orationem, sed me dicere, quæ Gaditani iudicarint, res ipsa declarat. hospitium multis annis ante hoc tempus cum L. Cornelio Gaditanos fecisse publice, dico. proferam testes: proferam Legatos: exci-

tabo laudatores, quos ad hoc iudicium, summos homines ac nobilissimos, deprecatores huius periculi missos uidetis. re deniq; multo ante Gadibus iam audita, fore huic ut ab illo periculum crearetur, grauissima tum in istũ ciuem suum Gaditani S.C. fecerunt. potuit magis fundus populus Gaditanus fieri (quoniam hoc magnopere delectare uerbo) si tum fit fuudus, cum scita ac iussa nostra sua sententia cõprobat, q̃ cum hospitium fecit, ut et ciuitate illum mutatum esse fateretur, & ius ciuitatis honorem dignissimũ iudicaret? potuit certius interponere iudicium uoluntatis suæ, q̃ cum etiam accusatorem huius mulcta & pœna mulctauit? potuit magis de re iudicare, q̃ cum ad uestrum iudicium ciueis amplissimos legauit, testeis huius iuris, uitæ laudatores, periculi deprecatores? etenim quis est tam demens, quin sentiat ius hoc Gaditanis esse retinẽdum, ne interseptum sit ijs iter perpetuo ad hoc amplissimum præmium ciuitatis; & magnopere ijs esse lætandum, huius L. Cornelij beneuolentiam erga suos remanere Gadibus, gratiam & facultatem cõmendandi in hac ciuitate uersari? quis enim nostrum est, cui non illa ciuitas sit huius studio, cura, diligentia cõmendatior? omitto, quantis ornamentis populum istum C. Cæsar, cum esset in Hispania Prætor, affecerit, cõtrouersias sedarit, iura ipsorum permissu statuerit, inueteratam quondam barbariam ex Gaditanorum moribus disciplinaq; delerit, summa in eam ciuitatem huius rogatu studia & beneficia contulerit. multa prætereo, quæ quotidie labore huius et studio aut omnino, aut certe facilius consequantur. itaq; & adsunt principes ciuitatis, & defendunt, amore ut suum ciuem, testi-

monio ut nostrum, officio ut nobilissimum & sanctissimum hospitem, studio ut diligentissimum defensorem commodorum suorum. ac ne ipsi Gaditani arbitrentur, quanquam nullo incommodo afficiantur, si liceat eorũ cives uirtutis causa in nostram ciuitatem uenire, tamen hoc ipso inferius esse suum fœdus q̃ cæterorum: consolabor & hos præsentes uiros optimos, & illam fidelissimam atque amicissimã nobis ciuitatem: simul & uos non ignoranteis iudices admonebo, quo de iure hoc iudicium constitutũ sit, de eo nunq̃ omnino esse dubitatum. quos igitur prudentissimos interpretes fœderum, quos peritissimos bellici iuris, quos diligentissimos in exquirẽdis cõditionibus ciuitatũ atque causis esse arbitramur? eos profecto, qui iam imperia ac bella gesserunt. etenim si Q. Scæuola ille Augur, cum de iure prædiatorio consuleretur, homo iuris peritissimus consultores suos non nunquam ad Furium & Casellium prædiatores reijciebat; si nos de aqua nostra Tusculana M. Tugionem potius, q̃ C. Aquilium cõsulebamus, ꝙ assiduus usus uni rei deditus & ingenium & artem sæpe uincit: quis dubitet de fœderibus, & de toto iure pacis & belli omnibus iuris peritissimis imperatores nostros anteferre? possumus'ne igitur tibi probare auctorem exempli atque facti illius, quod à te reprehenditur, C. Marium? quæris aliquem grauiorem? constantiorem? præstantiorem uirtute, prudentia, religione, æquitate? is igitur M. An* nium Appium, fortissimum uirum, uirtute præditum, ciuitate donauit, cum Camertinum fœdus sanctissimũ atque æquissimũ sciret esse. potest igitur iudices L. Cornelius condẽnari, ut non C. Marij facti condemnetur?

existat ergo ille uir parumper cogitatione uestra, quoniam re non potest; ut conspiciatis eum mentibus, quem oculis non potestis: dicat se nõ imperitum fœderis, non rudem exemplorũ, non ignarum belli fuisse, se P. Africani discipulum ac militem, se stipendijs, se legationibus bellicis eruditum, se, si tanta bella legisset, quanta gessit & confecit, si tot Consulibus meruisset, quoties ipse Cõsul fuisset, omnia iura belli perdiscere ac nosse potuisse: sibi non fuisse dubium, quin nullo fœdere à Rep. bene gerẽda impediretur: à se ex cõiunctissima atque amicissima ciuitate fortissimũ quẽque esse delectũ: neq; Fulginatiũ, neq; Camertiũ fœdere esse exceptum, quominus eorum ciuibus à populo R. præmia uirtutis tribuerentur. itaq; cum paucis annis post hanc ciuitatis donationem acerrima de ciuitate quæstio Licinia & Mutia lege uenisset: num quis eorum, qui de fœderatis ciuitatibus esset ciuitate donatus, in iudicium est uocatus? nã Spoletinus T. Matrinius, tum ex ijs, quos C. Marius ciuitate donasset, dixit causam ex colonia Latina in primis firma et illustri. quem cũ disertus homo L. Antistius accusaret, Spoletinus dixit fundum populum Spoletinũ nõ esse factum; uidebat enim populos de suo iure, non de nostro fundos fieri solere: sed cum lege Apuleia coloniæ non essent deductæ, qua lege Saturninus C. Mario tulerat, ut in singulas colonias ternos ciues R. facere posset; negabat hoc beneficium re ipsa sublata ualere debere. nihil habet similitudinis ista accusatio: sed tamẽ tanta auctoritas in C. Mario fuit, ut nõ per L. Crassum affinem suum, hominem incredibili eloquentia, sed paucis ipse uerbis causam illam grauitate sua defenderit &

probarit: quis enim esset iudices, qui imperatoribus nostris in bello, in acie, in exercitu delectum uirtutis, qui socijs, qui fœderatis in defendēda Rep. nostra spem præmiorum eripi uellet? ꝙ si uultus C. Marij, si uox, si ille imperatorius ardor oculorum, si recentes triumphi, si præsens ualuit aspectus: ualeat auctoritas, ualeant res gestæ, ualeat memoria, ualeat fortissimi et clarissimi uiri nomen æternum: sit hoc discrimen inter gratiosos ciues atq; fortes, ut illi uiui fruantur opibus suis, horum etiam mortuorum (si quisquam huius imperij defensor mori potest) uiuat auctoritas immortalis. quid? Cn. Pompeius pater, rebus Italico bello maximis gestis, P. Cesium equitem R. uirum bonum, qui uiuit Rauennæ, fœderato ex populo non'ne ciuitate donauit? quid? cohorteis duas uniuersas Camertium, quid? Heracliensium legionem P. Crassus, uir amplissimus, ex ea ciuitate, quacum propè singulare fœdus Pyrrhi temporibus C. Fabritio Cōsule ictum putatur. quid? Massiliensem Aristonem Sylla. quid? quoniam de Gaditanis agimus, idem heros LX Gaditanos. quid? uir sanctissimus & summa religione ac modestia Q. Metellus Pius Q. Fabium Sagūtinum. quid? hic, qui adest, à quo hæc, quæ ego nunc percurro, subtilissime sunt omnia perpolita, M. Crassus non Aletrinensem fœderatum ciuitate donauit, homo tum grauitate & prudentia præstans, tum uel nimiū parcus in largienda ciuitate? hic tu Cn. Pompeij beneficium, uel potius iudicium & factū infirmare conaris? qui fecit, quod C. Mariū fecisse audierat; fecit, quod P. Crassum, quod L. Syllam, quod Q. Metellum, quod denique domesticū auctorem patrem suū facere uiderat;

neque uero in uno Cornelio id fecit: nã & Gaditanum Hasdrubalem ex bello illo Africano, et Mamertinos obuios, & quosdã Vticenses, & Saguntinos fabros ciuitate donauit: etenim cum cæteris præmijs digni sunt, qui suo labore & periculo nostrã Remp. defendunt; tum certe dignissimi sunt, qui ciuitate ea donentur, pro qua pericula ac tela subierũt. atq; utinã, qui ubique sunt propugnatores huius imperij, possent in hanc ciuitatẽ uenire; et cõtra, oppugnatores Reip. de ciuitate exterminari: neque enim ille summus poeta noster Annibalis illam magis cohortationẽ, q̃ cõmunem imperatorũ uoluit esse,

Hostẽ qui feriet, mihi erit Carthaginiẽsis, Quisquis erit.

cuiatis siet, id habent omnes leue, & semper habuerunt. itaq; & ciueis, fortissimos undiq; fortes uiros asciuerunt, & hominum ignobiliũ uirtutem persæpe nobilitatis inertiæ prætulerũt. habetis imperatorum summorum, et sapientissimorum hominũ, clarissimorum uirorum interpretationem iuris ac fœderum. dabo etiã iudicum, qui huic quæstioni præfuerũt; dabo uniuersi populi R. dabo sanctissimum etiam iudicium senatus. iudices cũ præ se ferrent, palamq; loquerentur, quid essent lege Pappia de M. Crasso Mamertinis repetentibus iudicaturi: Mamertini publice suscepta causa destiterũt: multi in ciuitatem recepti ex liberis fœderatisq; populis: nemo unq̃ est de ciuitate accusatus, ꝙ aut populus fundus factus nõ esset, aut ꝙ fœdere ciuitatis mutandæ ius impediretur. audebo etiã hoc cõtendere, nunq̃ esse condẽnatum, quem cõstaret ab imperatore nostro ciuitate donatum. Cognoscite nunc populi R. iudiciũ multis rebus interpositũ, atque in maximis causis re ipsa atq; usu cõ=

probatum. Cum Latinis omnibus fœdus ictum Sp. Caſſio, Poſthumio Comitio Coss. quis ignorat? quod quidem nuper in columna ænea meminimus poſt roſtra inciſum & perſcriptum fuiſſe. quomodo igitur L. Coſſinius Tiburs, pater huius equitis R. optimi atq; ornatiſſimi uiri, dānato Celio; quomodo ex eadē ciuitate T. Coponius, ciuis item ſumma uirtute & dignitate (nepotes T. & C. Coponios noſtis) dānato C. Maſſone ciuis R. eſt factus? an lingua & ingenio patefieri aditus ad ciuitatem potuit, manu et uirtute nō potuit? an de nobis trahere ſpolia fœderatis licebit, de hoſtibus nō licebit? an quod adipiſci poterunt dicēdo, id eis aſſequi pugnādo nō licebit? an accuſatori maiores noſtri maiora præmia, q̃ bellatori eſſe uoluerunt? ꝙ ſi acerbiſſima lege Seruilia principes uiri, ac grauiſſimi & ſapientiſſimi ciues hanc Latinis, id eſt fœderatis, uiam ad ciuitatem populi iuſſu patere paſſi ſunt; neq; in his eſt hoc reprehenſum Licinia & Mutia lege, cum præſertim genus ipſum accuſationis & nomen, eiuſmodi præmium, quod nemo aſſequi poſſit niſi ex ſenatoris calamitate, neque ſenatori, neq; bono cuiquam nimis iucundum eſſe poſſet: dubitandum fuit, quin quo in genere iudicum præmia rata eſſent, in eodem iudicia imperatorum ualerent? num fundos igitur factos populos Latinos arbitramur aut Seruilia lege, aut cæteris, quibus, Latinis hominibus erat propoſitū aliqua ex re præmium ciuitatis? Cognoſcite nunc iudicium ſenatus, quod ſemper eſt iudicio populi comprobatum. Sacra Cereris iudices ſumma maiores noſtri religione confici cerimoniaq; uoluerunt. quæ cum eſſent aſſumpta de Græcia, & per Græcas ſemper cu-

rata sunt sacerdotes, & Græca omnia nominata. sed cum illam, quæ Græcũ illud sacrũ mõstraret, & faceret, ex Græcia deligerent, tamen sacra pro ciuibus ciuem facere uoluerũt, ut deos immortales scientia peregrina & externa, mẽte domestica et ciuili precarẽtur. has sacerdotes uideo ferè aut Neapolitanas, aut Veliẽses fuisse fœderatarũ sine dubio ciuitatũ. mitto uetera: proxima dico: ante ciuitatẽ Veliẽsibus datã, de senatus sententia C. Valeriũ Flaccũ Præt. urbanũ nominatim ad populũ de Calliphana Veliense, ut ea ciuis R. esset, tulisse. nũ igitur aut fundos factos Veliẽses, aut sacerdotẽ illã ciuẽ R. factã non esse, aut fœdus & à senatu et à populo R. uiolatũ arbitrabimur? intelligo iudices, in causa aperta, minimeq; dubia multo et plura et à pluribus peritissimis esse dicta, q̃ res postularet: sed id factũ est, nõ ut uobis rem tã perspicuã dicẽdo probaremus, uerũ ut omnium maleuolorũ, iniquorũ, inuidorũ animos frangeremus: quos ut accusator incẽderet, ut aliqui sermones hominũ alienis bonis mœrentiũ etiã ad uestras aures permanarẽt, et in iudicio ipso redũdarẽt, iccirco illa in omni parte orationis suæ arte aspergi uidebatis: tũ pecuniam L. Cornelij, quæ neq; inuidiosa est, et, quantacũque est, eius modi est, ut cõseruata magis, q̃ corrupta esse uideatur: tum luxuriã, quæ nõ crimine aliquo libidinis, sed cõmuni maledicto notabatur: tum Tusculanũ, quod Q. Metelli fuisse meminerat et L. Crassi, Crassum emisse de libertino homine Soterico Martio, ad Metellũ peruenisse de Venonij Vindicij bonis nõ tenebat: simul illud nescie bat, prædiorũ nullã esse gentẽ, emptionibus ea solere sæpe ad alienos homines, sæpe ad infimos, nõ legibus tanq̃

tutelas,peruenire.obiectum eſt etiam,ꝙ in tribum Cru=
ſtuminã peruenerit:quod hic aſſecutus eſt legis de ambi
tu præmio minus inuidioſo,q̃ qui legũ præmijs prætoriã
ſententiã,et prætextam togam conſequũtur. et adoptio
Theophanis agitata eſt,per quã Cornelius nihil eſt præ=
terquã propinquorũ ſuorũ hæreditates aſſecutus.quanq̃
iſtorũ animos,qui ipſi Cornelio inuidẽt, non eſt difficilli
mũ mitigare:more hominum inuident : in cõuiuijs ro=
dũt:in circulis uellicant : non illo inimico, ſed hoc male
dico dẽte carpũt.qui amicis L.Cornelij aut inimici ſunt,
aut inuident,hi ſunt huic multo uehementius pertime=
ſcẽdi.nam huic quidẽ ipſi quis eſt unquã inuentus ini=
micus?aut quis iure eſſe potuit ? quẽ bonum nõ coluit ?
cuius fortunæ dignitatiq́; nõ cõceſſit?uerſatus in intima
familiaritate hominis potẽtiſſimi,in maximis noſtris ma
lis,ueſtriſq́; diſcordijs neminem unquã alterius rationis
ac partis non re,non uerbo , non uultu denique offen=
dit . fuit hoc ſiue meũ , ſiue Reip. fatum, ut in me om=
nis illa inclinatio communium temporum incumberet.
non modo nõ exultauit in ruinis noſtris, ueſtriſq́; diſcor
dijs Cornelius,ſed omni officio,lacrymis,opera, cõſolatio
ne omneis me abſente meos ſubleuauit.quorum ego te=
ſtimonio ac precibus munus hoc meritum huic,&,ut à
principio dixi , iuſtam & debitã gratiã refero : ſperoq́;
iudices,ut eos, qui principes fuerũt conſeruãdæ ſalutis ,
aut dignitatis meæ,diligitis,et charos habetis,ſic,quæ ab
hoc pro facultate huius, pro loco facta ſunt,& grata eſ
ſe uobis & probata.nõ igitur à ſuis,quos nullos habet ,
ſed à ſuorum , qui & multi & potentes ſunt, urgetur
inimicis : quos quidem heſterno die Cn. Pompeius co=

piosa oratione & graui secum, si uellet, contendere iubebat, ab hoc improbo certamine atque iniusta contentione auocabat. et erat æqua lex, et nobis iudices atq; omnibus, qui nostris familiaritatibus implicantur, uehementer utilis, ut nostras inimicitias ipsi inter nos geramus, amicis nostrorum inimicorum tēperemus. ac si mea auctoritas satis apud illos in hac re ponderis haberet, cum me præsertim rerum uarietate atque usu ipso iā perdoctum uiderēt, etiam ab illis eos maioribus discordijs auocarem: id enim contendere mihi uidetur è Rep. cum id defendas, quod esse optimum sentias; & id fortium uirorum & magnorum hominum semper putaui; neque huic unquam labori, officio, muneri defui: sed contētio tandiu sapiens est, quādiu aut proficit aliquid, aut, si nō proficit, non obest ciuitati. uoluimus quædam, contendimus, experti sumus; obtēta non sunt; dolorem alij, nos luctum, mœroremq; suscepimus: cur ea, quæ mutare nō possumus, conuellere malumus, quàm tueri? C. Cæsarem senatus & genere supplicationum amplissimo ornauit & numero dierum nouo. idem in angustijs ærarij uictorem exercitum stipēdio affecit, imperatori decem Legatos decreuit, lege Sempronia succedendum nō censuit. harum ego sententiarū & princeps & auctor fui, neque me dissensioni meæ pristinæ putaui potius assentiri, q̄ præsentibus Reip. temporibus, & concordiæ conuenire. non idē alijs uidetur. sunt fortasse in sentētia firmiores: reprehendo neminem: sed assentior nō omnibus: neque esse inconstantis puto, sententiā aliquam, tanq̄ aliquod nauigium atque cursum, ex Reip. tēpestate moderari. sed si qui sunt, quibus infinitum sit odium, in quo

ſemel ſuſceptum ſit, quos uideo eſſe non nullos: cũ duci bus ipſis, non cum comitatu, aſſectatoribuſq; confligant: illam enim fortaſſe pertinaciam nõ nulli, uirtutem alij putabunt, hãc uero iniquitatem omnes cum aliqua cru delitate coniunctam. ſed ſi certorum hominum mentes nulla ratione placare poſſumus iudices, ueſtros quidem animos certe cõfidimus non oratione noſtra, ſed huma= nitate ueſtra eſſe placatos: quid enim eſt, cur non potius ad ſummam laudem huic, quàm ad minimam fraudẽ Cæſaris familiaritas ualere debeat? cognouit adoleſcens: placuit homini prudentiſſimo: in ſumma amicorum co pia cum familiariſſimis eius eſt adæquatus: in Prætura, in Cõſulatu præfectum fabrũ detulit: conſilium homi= nis probauit: fidem eſt complexus: officia, obſeruan= tiamq; dilexit. fuit hic multorum illi laborum ſocius aliquãdo: eſt fortaſſe nũc non nullorũ particeps com= modorum. quæ quidem ſi huic obfuerint apud uos, non intelligo, quod bonũ cuiquam ſit apud tales uiros profu turum. ſed quoniam C. Cæſar abeſt longiſſime, atq; in ijs eſt nunc locis, quæ regione orbem terrarum, rebus il= lius geſtis imperium populi R. definiunt: nolite, per deos immortales, iudices hunc illi acerbum nuncium uelle de ferri, ut ſuũ præfectum fabrũ, ut hominem ſibi chariſſi= mum & familiariſſimũ non ob ipſius aliquod delictũ, ſed ob ſuam familiaritatem ueſtris oppreſſum ſententijs audiat. miſeremini eius, qui nõ de ſuo peccato, ſed de hu ius ſummi & clariſſimi uiri facto, non de aliquo crimi= ne, ſed de periculo ſuo, de publice iure diſceptat: quod ius ſi Cn. Põpeius ignorauit, ſi M. Craſſus, ſi Q. Metellus ſi Cn. Pompeius pater, ſi L. Sylla, ſi L. Craſſus,

si C. Marius, si senatus, si populus R. si qui de re simili iudicarũt, si fœderati populi, si socij, si illi antiqui Latini, uidete ne utilius uobis & honestius sit, illis ducibus errare, quàm hoc magistro erudiri. sed si de certo, de perspicuo, de utili, de probato, de iudicato, uobis iure esse cõstituendum uidetis: nolite committere, ut in re tam inueterata quicquã noui sentiatis. simul & illa iudices omnia ante oculos uestros proponite: primum esse omnes etiam post mortem reos clarissimos illos uiros, qui fœderatos ciuitate donarũt; deinde senatum, qui persæpe hoc iudicauit; populum, qui iussit; iudices, qui approbarunt. tum etiam illud cogitatote, sic uiuere ac uixisse Corneliũ, ut, cum omnium peccatorum quæstiones sint, nõ de uitiorũ suorum pœna, sed de uirtutis præmio in iudicium uocetur. accedat etiam illud, ut statuatis hoc iudicio, utrum, posthac amicitias clarorum uirorum calamitati hominibus, an ornamento esse malitis. postremo illud iudices fixum in animis uestris tenetote, uos in hac causa non de maleficio L. Cornelij, sed de beneficio Cn. Pompeij iudicaturos.

DE PROVINCIIS CONSVLARIBVS, ORATIO XXXVII.

S I quis uestrum P.C. expectat, quas sim prouincias decreturus, cõsideret ipse secum, qui mihi homines ex prouincijs potissimũ detrahendi sint: non dubitabit, quid me sentire conueniat, cũ, quid mihi sentire necesse sit, cogitarit. ac si princeps eam sententiam dicere, laudaretis profecto; si solus, certe ignosceretis; etiam si paulo minus utilis uobis sententia uideretur, ueniã tamen aliquã dolori meo tribueretis. nunc uero P.C. non parua afficior uoluptate: uel ꝙ hoc maximẽ Reip. conducit, Syriam Macedoniamq; decerni, ut dolor meus nihil à cõmuni utilitate dissentiat: uel ꝙ habeo auctorem P. Seruiliũ, qui ante me sẽtẽtiã dixit, uirum clarissimum, et cum in uniuersam Remp. tũ etiam erga meam salutem fide ac beneuolẽtia singulari. quod si ille & paulo ante, et quotiescunq; ei locus dicendi ac potestas fuit, Gabinium & Pisonem, duo Reip. portenta ac penè funera, cum propter alias causas, tum maxime propter illud insigne scelus eorum, & importunã in me crudelitatem non solum sententia sua, sed etiam uerborum grauitate esse notandos putauit: quonã me animo in eos esset oportet, cuius illi salutem pro pignore tradiderunt ad explendas suas cupiditates? sed ego in hac sẽtẽtia dicẽda nõ parebo dolori meo, nec iracundiæ seruiam. quo animo unusquisque uestrum debet esse in illos, hoc ero: præcipuum illum et proprium sensum doloris mei, quem tamẽ uos communem semper uobis mea

cum esse duxistis, à sententia dicenda amouebo, ad ulsci scendi tempora reseruabo. Quatuor sunt prouinciæ P.C. de quibus adhuc intelligo sententias esse dictas; Galliæ duæ, quas hoc tempore uno imperio uidemus esse cõiunctas; & Syria & Macedonia, quas uobis inuitis & oppressis pestiferi illi Consules pro euersæ Reip. præmijs occupauerunt. decernendæ nobis sunt lege Sempronia duæ. quid est, quod possimus de Syria Macedoniaq; dubitare? mitto, ꝙ eas ita partas habent ij, qui nunc obtinent, ut non ante attigerint, q̃ hunc ordinem condemnarint, q̃ auctoritatem uestram è ciuitate exterminarint, q̃ fidem publicam, q̃ perpetuam populi R. salutem, q̃ me ac meos omnes fœdissime crudelissimeq; uexarint. omnia illa domestica atque urbana mitto: quæ tanta sunt, ut nunquam Annibal huic urbi tantum mali optarit, quantum illi effecerint. ad ipsas uenio prouincias. quarum Macedonia, quæ erat antea munita plurimorũ imperatorum non turribus, sed trophæis, quæ multis uictorijs erat iam diu triumphisq; pacata, sic à barbaris, quibus est propter auaritiam pax erepta, uexatur, ut Thessalonicẽses positi in gremio imperij nostri relinquere oppidum & arcem munire cogantur, ut uia illa nostra, quæ per Macedoniam est usque ad Helespõtum militaris, non solum excursionibus barbarorum sit infesta, sed etiam castris Thracijs distincta ac notata. ita gentes eæ, quæ, ut pace uterentur, uim argenti dederant præclaro imperatori nostro, ut exhaustas domos replere possent, pro empta pace bellum nobis propè iustum intulerunt. iam uero exercitus ille noster superbissimo delectu & durissima conquisitione collectus, omnis inte=

riist. magno hoc dico cum dolore: miserandum in modū milites populi R. capti, necati, deserti, dissipati sunt: incuria, fame, morbo, uastitate consumpti: ut, quod est indignissimum scelus, in imperator in pœnam exercitus expetitus esse uideatur. atq; hanc Macedoniam domitis iam gentibus finitimis, barbariáq; compressa, pacatam ipsam per se & quietam tenui præsidio atque exigua manu, etiam sine imperio, per Legatos nomine ipso populi R. tuebamur: quæ nunc consulari imperio atque exercitu ita uexata est, uix ut se possit diuturna pace recreare: cum interea quis uestrum hoc non audiuit, quis ignorat, Achæos ingentem pecuniam pendere L. Pisoni quotannis? uectigal ac portorium Dyrrhachinorum totum in huius unius quæstum esse conuersum? urbem Byzantiorum, uobis atque huic imperio fidelissimam, hostilem in modum esse uexatam? quò ille, postquam nihil exprimere ab egentibus, nihil ulla ui a miseris extorquere potuit, cohortes in hyberna misit: his præposuit quos putauit fore diligentissimos satellites scelerum, ministros cupiditatum suarum. omitto iurisdictionem in libera ciuitate contra leges, senatusq; consulta: cædes relinquo: libidines prætereo, quarū acerbissimum extat indicium & ad insignem memoriam turpitudinis, & penè ad iustum imperij nostri odium, ꝗ constat nobilissimas uirgines se in puteos abiecisse, & morte uoluntaria nefariam turpitudinem depulisse. nec hæc iccirco omitto, quòd non grauissima sint? sed quia nunc sine teste dico. ipsam uero urbem Byzantiorum fuisse refertissimam, atque ornatissimam signis, quis ignorat? quæ illi exhausti sumptibus

bellorum maximis, cum Mithridaticos impetus, totumq; Pontum armatum efferuescentem in Asiã atque erumpentem ægre repulsum & ceruicibus interclusum suis sustinerent, tum, inquã, Byzantij & postea signa illa & reliqua urbis ornamẽta sanctissime custodita tenuerũt. te imperatore infelicissimo et teterrimo Cæsonine Calueti ciuitas libera, et proximis suis beneficijs à senatu et à populo R. liberata, sic spoliata atq; nudata est, ut, nisi C. Virginius Legatus, uir fortis et innocens, interuenisset, unum signum Byzantij ex maximo numero nullũ haberent. quod fanũ est in Achaia, qui locus aut lucus in Græcia tota tã sanctus fuit, in quo ullum simulacrũ, ullum ornamẽtum reliquum sit? emisti à fœdissimo Tribuno pl. tum in illo naufragio huius urbis, cum tu idẽ, qui gubernare debueras, euerteres; tum, inquam, emisti grandi pecunia, ut tibi de pecunijs creditis ius in liberos populos contra S.C. & cõtra legem generi tui dicere liceret: id emptum ita uendidisti, ut aut ius non diceres, aut bonis ciues R. euerteres. quorum ego nihil dico nunc patres conscripti: hominem ipsum relinquo: de prouincia disputo. itaque omnia illa, quæ & sæpe audistis et tenetis animis, etiam si nõ audiatis, prætermitto: nihil de hac eius urbana, quam ille præsens in oculis uestris mentibusq; defixit, audacia loquor: nihil de superbia, nihil de cõtumacia, nihil de crudelitate disputo: lateãt libidines eius illæ tenebricosæ, quas fronte & supercilio, non pudore & temperantiæ contegebat: de prouincia, quod agitur, id disputo. huic uos nõ summittetis? hunc diutius manere patiemini? cuius, ut prouinciã tetigit, sic fortuna cũ improbitate certauit, ut nemo posset, utrũ dete

rior,

rior, an infelicior esset, iudicare. An uero in Syria diutius est Semiramis illa retinéda? cuius iter in prouinciá fuit eiusmodi, ut Rex Ariobarzanes Consulé uestrũ ad cædem faciendá tanq̃ aliquem Thracem códuceret. deinde aduẽtus in Syriá primus, equitatus habuit interitum: post cócisæ sunt optimæ cohortes. igitur in Syria, imperatore illo, nihil aliud actũ est, nisi pactiones pecuniarũ cum tyránis, decisiones, direptiones, latrocinia, cædes, cum palàm populi R. imperator instructo exercitu dexterá tendens non ad laudem milites hortaretur, sed omnia sibi & empta & emenda esse clamaret. iam uero publicanos miseros (me etiá miserũ illorum ita de me meritorũ miserijs ac dolore) tradidit in seruitutem Iudæis, et Syris, nationibus natis seruituti. statuit ab initio & in eo perseuerauit, ius publicano nó dicere: pactiones sine ulla iniuria factas rescidit: custodias sustulit: uectigales multos ac stipendiarios liberauit: quo in oppido ipse esset, aut quò ueniret, ibi publicanum, aut publicani seruũ esse uetuit. quid multa? crudelis haberetur, si in hosté animo fuisset eo, quo fuit in ciues R. eius ordinis præsertim, qui est semper dignitate sua, benignitate magistratus sustétatus. itaq; uidetis patres cóscripti, nó temeritate redéptionis, aut negotij gerendi inscitia, sed auaritia, superbia, crudelitate Gabinij penè afflictos iá atq; euersos publicanos: quibus quidé uos in his angustijs ærarij tamé subueniatis necesse est: etsi iam multis non potestis, qui propter illũ, hostem senatus, inimicissimum ordinis equestris, bonorumq; omniũ, nó solum bona, sed etiá honestatem miseri deperdiderunt: quos nó parsimonia, non continentia, non uirtus, non labor, non

ſplendor tueri potuit contra illius heluonis & prædonis audaciam. quid? qui ſe etiã nũc ſubſidijs patrimonij, aut amicorũ liberalitate ſuſtentãt, hos perire patiemini? an, ſi qui frui publico nõ pòtuit per hoſtem, hic tegitur ipſa lege cenſoria: quem is frui nõ ſinit, qui eſt, etiã ſi nõ appellatur, hoſtis, huic ferri auxilium nõ oportet? retinete igitur in prouincia diutius eũ, qui de ſocijs cũ hoſtibus, de ciuibus cũ ſocijs faciat pactiones: qui hoc etiã ſe pluris eſſe quam collegam putet, ꝙ ille uos triſtitia uultuq; deceperit, ipſe nũquam ſe minus, quã erat. nequam eſſe ſimularit. Piſo aũt alio quodã modo gloriatur, ſe breui tempore perfeciſſe, ne Gabinius unus omniũ nequiſſimus exiſtimaretur. hos uos de prouincijs, ſi non aliquando deducendi eſſent, deripiendos nõ putaretis? & has publicas peſtes ſociorum, militũ clades, publicanorũ ruinas, prouinciarũ uaſtitates, imperij maculas teneretis? at ijdem uos anno ſuperiore hos eoſdẽ reuocabatis, cum in prouincias iam perueniſſent. quo tempore ſi liberum ueſtrum iudicium fuiſſet, nec toties dilata res, nec ad extremum è manibus erepta eſſet: reſtituiſſetis, id quod cupiebatis, ueſtram auctoritatem, ijs, per quos erat amiſſa, reuocatis, et ijs ipſis præmijs extortis, quæ erãt pro ſcelere atque euerſione patriæ cõſecuti. quã pœnam ſi tum aliorum opibus, non ſuis, inuitiſſimis uobis euolarunt, at aliã multo maiorem grauioremq; ſubierunt: quæ enim homini, in quo aliquis ſi non famæ pudor, at ſupplicij timor eſt, grauior pœna accidere potuit, quã nõ credi literis ijs, quæ rem bene geſtam in bello nunciarẽt? hoc ſtatuit ſenatus, cum frequens ſupplicationem Gabinio denegauit: primum, homini ſceleribus, flagitijs contami-

natiſſimo nihil eſſe credendũ: deinde: à proditore, atque eo, quem præſentem hoſtem Reip. cognoſſet, bene rem geri non potuiſſe: poſtremo, ne deos quidem immortales uelle aperiri ſua templa, & ſibi ſupplicari hominis impuriſſimi, & ſceleratiſſimi nomine. itaque ille alter aut ipſe eſt homo doctus, & à ſuis Græcis ſubtilius eruditus, quibuſcum iam in orcheſtra heluatur, antea poſt ſipariũ ſolebat: aut amicos habet prudẽtiores quã Gabinius, cuius nullæ literæ perferuntur. hoſce igitur imperatores habebimus? quorum alter non audet nos certiores facere, ne imperator appelletur: alterum, ſi tabellarij non ceſſarint, neceſſe eſt paucis diebus pœniteat audere. cuius amici, ſi qui ſunt, aut ſi belluæ tam immani, tamq; tetræ poſſunt ulli eſſe amici, hac cõſolatione utuntur, etiã T. Albutio ſupplicationẽ hũc ordinẽ denegaſſe. quod eſt primũ diſſimile, res in Sardinia cum Maſtrucatis latrunculis à Proprætore una cohorte auxiliaria geſta, & bellum cum maximis Syriæ gentibus, tyrãnis, conſulari exercitu imperioq; confectũ: deinde Albutius, quod à ſenatu petebat, ipſe ſibi in Sardinia ante decreuerat: cõſtabat enim Græcum hominem ac leuem in ipſa prouincia quaſi triũphaſſe: itaque hanc eius temeritatem ſenatus ſupplicatione denegata notauit. ſed fruatur ſanè hoc ſolatio, atque hanc inſignẽ ignominiã, quoniã uni præter ſe inuſta eſt, putet eſſe leuiorẽ, dũ modo, cuius exemplo ſe conſolatur, eius exitũ expectet; præſertim cum in Albutio nec Piſonis libidines, nec audacia Gabinij fuerit; hac tamẽ una plaga conciderit, ignominia ſenatus. At qui duas Gallias decernit Conſulibus duobus, hos retinet ambos: qui autem alterã Galliam, et aut Syriam

aut Macedoniam, tamen alterũ retinet, et in utriusque pari scelere disparem cõditionem facit. Faciã, inquit, illas prætorias, ut Pisoni et Gabinio succedatur statim. si hic sinat: tũ enim Tribunus intercedere poterit, nũc nõ potest. itaq; ego idem, qui nũc Consulibus iis, qui designati erunt, Syriam Macedoniamq; decerno, decernam easdem prætorias, ut et Prætores annuas prouincias habeãt, & eos quamprimum uideamus, quos animo æquo uidere non possumus. sed, mihi credite, nunq̃ succedetur illis, nisi cum ea lege referetur, qua intercedi de prouinciis non licebit: itaque hoc tẽpore amisso, annus est integer uobis expectandus: quo interiecto, ciuium calamitas, sociorum ærumna, sceleratissimorũ hominũ impunitas propagatur. ꝙ si essent illi optimi uiri, tamẽ ego mea sententia C. Cæsari succedendũ nõ dum putarem. qua de re dicã patres cõscripti quod sentio, atque illam interpellationem mei familiarissimi, qua paulo ante interrupta est oratio mea, non pertimescã. Negat me uir optimus inimiciorem Gabinio debere esse, q̃ Cæsari: omnem enim illam tempestatem, cui cesserim, Cæsare impulsore atque adiutore esse excitatam. cui si primum sic respondeã, me cõmunis utilitatis habere rationem, nõ doloris mei, possim'ne probare, cum id me facere dicam, quod exemplo fortissimorum & clarissimorum ciuium facere possim? an Ti. Gracchus (patrem dico, cuius utinam filii nõ degenerassent à grauitate paterna) tantã laudẽ est adeptus, ꝙ Tribunus pl. solus ex toto illo collegio L. Scipioni auxilio fuit inimicissimus & ipsius & fratris eius Africani, iurauitq; in concione se in gratiã non rediisse, sed alienum sibi uideri dignitate imperii,

quò duces essent hostium Scipione triumphãte ducti, eodem ipsum duci, qui triumphasset? quis plenior inimicorũ fuit C. Mario? L. Crassus, M. Scaurus, alij ne inimici? omnes Metelli: at hi nõ modo illum inimicũ ex Gallia sententijs suis nõ detrahebãt, sed & propter rationẽ Gallici belli prouinciã extra ordinẽ decernebant. bellũ in Gallia maximum gestum est: domitæ sunt à Cæsare maximæ nationes, sed non dũ legibus, non dum iure certo, non dũ satis firma pace deuinctæ. bellum affectum uidemus, &, uere ut dicã, penè confectũ, sed ita, ut, si idem extrema persequitur, qui inchoauit, iã omnia pfecta uideamus; si succeditur, periculum sit, ne instauratas maximi belli reliquias ac renouatas audiamus. ergo ego senator inimicus, si ita uultis, homini; amicus esse, sicut semper fui, Reip. debeo. quid, si ipsas inimicitias depono Reip. causa, quis me tandẽ iure reprehẽdat? præsertim cum ego omniũ meorum consiliorũ, atque factorũ exempla semper ex summorum hominũ factis mihi censuerim petenda. an non M. ille Lepidus, qui bis Cõsul & Pontifex maximus fuit, non solũ memoria & testimonio, sed etiã annaliũ literis & summi poetæ uoce laudatus est, ꝙ cum M. Fuluio collega, quo die Censor est factus, homine inimicissimo, in campo statim redijt in gratiam, ut cõmune officiũ Censuræ cõmuni animo ac uoluntate defenderẽt? atq; ut uetera, quæ sunt innumerabilia, mittã, tuus pater Philippe non ne uno tẽpore cum suis inimicissimis in gratiã redijt? quibuscum omnibus eadẽ Resp. recõciliauit, quæ alienarat. multa prætereo, ꝙ intueor coràm hæc lumina atque ornamenta Reip. P. Seruiliũ & M. Lucullum: utinã etiã L. Lucullus ille

uiueret. quæ fuerunt inimicitiæ grauiores in ciuitate, quàm Lucullorum atque Seruiliorum? quas in uiris fortissimis nõ solũ extinxit Reip. dignitas & ipsorum, sed etiã ad amicitiã consuetudinemq; traduxit. quid? Q. Metellus Nepos nõ ne Cõsul in tẽplo Iouis Optimi Maximi permotus cum auctoritate uestra, tum illius P. Seruilij incredibili grauitate dicendi, absens mecum summo suo beneficio redijt in gratiã? an ego possum huic esse inimicus, cuius literis, fama, nuncijs celebrantur aures quotidie meæ nouis nominibus gentium, nationum, locorum? ardeo, mihi credite patres conscripti, id quod uosmet de me existimatis, et facitis ipsi, incredibili quodam amore patriæ: qui me amor & subuenire olim impendentibus periculis maximis cum dimicatione capitis, et rursum, cum omnia tela undiq; esse intẽta in patriam uiderem, subire coegit atque excipere unum pro uniuersis. hic me meus in Remp. animus pristinus ac perennis cum C. Cæsare reducit, reconciliat, restituit in gratiam. quod uolent, deniq; homines existiment: nemini ego esse possum bene de Rep. merenti non amicus. etenim si ijs, qui hæc omnia flamma ac ferro delere uoluerunt, non inimicitias solum, sed etiam bellum indixi, atque intuli, cum partim mihi illorum familiares, partim etiam me defendente capitis iudicijs essent liberati: cur eadem Resp. quæ me in amicos inflãmare potuit, inimicis placare non possit? quod mihi odium cum P. Clodio fuit, nisi quòd perniciosum patriæ ciuem fore putabam, qui turpissima libidine incensus duas res sanctissimas, religionem & pudicitiam, uno scelere uiolasset? num est igitur dubium ex his rebus, quas

is egit, agitq; quotidie, quin ego in illo oppugnãdo Reip. plus quàm otio meo, non nulli in eodem defendẽdo suo plus otio, quàm cõmuni prospexerint? ego me à C. Cæsare in Rep. dissensisse fateor, & sensisse uobiscum: sed nunc iisdem uobis assentior, cum quibus antea sentiebã: uos enim, ad quos literas L. Piso de suis rebus non audet mittere, qui Gabinij literas insigni quadam nota, atque ignominia noua condemnastis, C. Cæsari supplicationes decreuistis numero, ut nemini ullo ex bello; honore, ut omnino nemini. cur igitur expectem hominem aliquẽ, qui me cum illo in gratiam reducat? reduxit ordo amplissimus, & ordo is, qui est & publici consilij, & meorum omniũ consiliorum auctor & princeps. uos sequor patres conscripti, uobis obtempero, uobis assentior: qui quandiu C. Cæsaris consilia in Rep. non maxime diligebatis, me quoq; cũ illo minus coniũctũ uidebatis: postea quã rebus gestis mentes uestras, uoluntatemq; mutastis, me non solum comitem esse sententiæ uestræ, sed etiam laudatorem uidistis. sed quid est, quod in hac causa maxime homines admirentur, & reprehendant meum cõsilium, cum ego idẽ antea multa decreuerim, quæ magis ad hominis dignitatem, q̃ ad Reip. necessitatem pertinerent? supplicationem quindecim dierum decreui sententia mea. Reip. satis erat tot dierũ, quot C. Mario. dijs immortalibus non erat exigua eadem gratulatio, quæ ex maximis bellis. ergo ille cumulus dierum hominis est dignitati tributus. in quo ego, quo Consule referente primum decem dierum supplicatio decreta Cn. Põpeio Mithridate interfecto, confectoq; Mithridatico bello, & cuius sententia primum duplicata est supplicatio

consularis; mihi enim estis assensi, cum eiusdem Pompeij literis recitatis, confectis omnibus maritimis terrestribusq; bellis, supplicationem dierum duodecim decreuistis: sum Cn. Pompeij uirtutem, & animi magnitudinem admiratus, quòd, cum ipse cæteris omnibus esset omni honore antelatus, ampliorem honorem alteri tribuebat, quàm ipse erat consecutus. ergo in illa supplicatione, quam ego decreui, res ipsa tributa est dijs immortalibus, & maiorũ institutis, & utilitati Reip. sed dignitas uerborum, honos, & nouitas, & numerus dierum Cæsaris ipsius laudi & gloriæ cõcessus est. relatum est ad nos nuper de stipendio exercitus: non decreui solum, sed etiã, ut uos decerneretis, laboraui: multa dissentientibus respondi: scribendo affui: tum quoque homini plus tribui, quàm nescio cui necessitati: illum enim arbitrabar etiam sine hoc subsidio pecuniæ retinere exercitum præda ante parta, & bellũ conficere posse: sed decus illud & ornamentum triumphi minuendum nostra parsimonia non putaui. actum est de decem Legatis, quos alij omnino non dabant, alij exempla quærebant, alij tempus differebant, alij sine ullis uerborum ornamentis dabant: in ea quoq; re sic sum locutus, ut omnes intelligerẽt, me id, quod Reip. causa sentirem, facere uberius propter ipsius Cæsaris dignitatem. at ego idem nunc in prouincijs decernendis, qui illas omneis res egi silentio, interpellor, cum superioribus causis hominis ornamenta fuerint, in hac me nihil aliud, nisi ratio belli, nisi summa utilitas Reip. moueat. nã ipse Cæsar, quid est, cur in prouincia commorari uelit, nisi ut ea, quæ per eum affecta sunt, perfecta Reip. tradantur? amœnitas eũ credo locorum,

urbium pulchritudo, hominum', nationumq; illarũ humanitas, et lepos, uictoriæ cupiditas, finium imperij nostri propagatio retinet. qd illis terris asperius? quid incultius oppidis? qd nationibus immanius? quid porrò tot uictorijs præstabilius? qd oceano longius inueniri potest? an reditus in patriã habet aliquam offensionẽ? utrum apud populum, à quo missus est; an apud senatum, à quo ornatus est? an dies auget eius desiderium, an magis obliuionẽ? ac laurea illa magnis periculis parta, amittit lõgo interuallo uiriditatẽ? quare si qui hominẽ non diligunt, nihil est, ꝙ eum de prouincia deuocẽt: ad gloriã deuocant, ad triumphum, ad gratulationẽ, ad summum honorem senatus, equestris ordinis gratiã, populi charitatem. sed si ille hac tam eximia fortuna propter utilitatem Reip. frui non properat, ut omnia illa conficiat: quid ego senator facere debeo, quẽ, etiã si ille aliud uellet, Reip. consulere oporteret? ego uero sic intelligo patres conscripti, nos hoc tempore in prouincijs decernendis perpetuæ pacis habere oportere rationẽ. nam quis hoc tẽpore non sentit, omnia alia esse nobis uacua ab omni periculo, atque etiã ab omni suspicione belli? iã diu mare uidemus illud immensum, cuius feruore non solum maritimi cursus, sed urbes etiam & uiæ militares iam tenebantur, uirtute Cn. Pompeij sic à populo R. ab Oceano usque ad ultimũ Pontũ, tanquã unum aliquem portũ, tutum & clausum teneri; nationes eas, quæ numero hominum ac multitudine ipsa poterant in prouincias nostras redũdare, ita ab eodem esse partim recisas, partim repressas, ut Asia, quæ imperium antea nostrũ terminabat, nunc tribus nouis prouincijs ipsa cingatur. possum

de omni regione, de omni hostiũ genere dicere. nulla gẽs est, quæ non aut ita subacta sit, ut uix extet; aut ita domita, ut quiescat; aut ita pacata, ut uictoria nostra, imperioq; lætetur. bellũ Gallicũ patres conscripti C. Cæsare imperatore gestum est, antea tãtummodo repulsum. semper illas nationes nostri imperatores refutandas potius bello, quàm lacessendos putauerũt. ipse ille C. Marius, cuius diuina atq; eximia uirtus magnis populi R. luctibus funeribusq; subuenit; influẽtes in Italiã Gallorum maximas copias repressit, nõ ipse ad eorũ urbes sedesq; penetrauit. modo ille meorũ laborum, periculorũ, consiliorũ socius C. Põtinius, fortissimus uir, ortum repẽte bellum Allobrogum, atq; hac scelerata cõiuratione excitatum prælijs fregit, eosq; domuit, qui lacessierant, & ea uictoria contẽtus Rep. metu liberata quieuit. C. Cæsaris longe aliam uideo fuisse rationem: non. n. sibi solum cum ijs, quos iam armatos contra populum R. uidebat, bellandum esse duxit, sed totam Galliam in nostram ditionem esse redigendã: itaque cũ acerrimis nationibus & maximis, Germanorum, & Heluetiorum, prælijs felicissime decertauit: cæteras cõtriuit, compulit, domuit, imperio populi R. parere assuefecit; & quas regiones, quasq; gentes nullæ nobis antea literæ, nulla uox, nulla fama notas fecerat, has noster imperator, nosterq; exercitus, et populi R. arma peragrarũt. semitã tantũ Galliæ tenebamus antea patres conscripti: cæteræ partes à gentibus aut inimicis huic imperio, aut infidis, aut incognitis, aut certe immanibus, et barbaris, et bellicosis tenebãtur. quas nationes, nemo unquã fuit, qui non frangi domariq; cuperet: nemo sapiẽter de Rep. nostra cogitauit iam

inde à principio huius imperij, quin Galliam maxime timendam huic imperio putaret: sed propter uim ac multitudinem gentium illarum nũquam est antea cum omnibus dimicatũ. restitimus semper lacessiti: nunc denique est perfectũ, ut imperij nostri terrarumq; illarũ idem esset extremũ. alpibus Italiam munierat ante natura non sine aliquo diuino numine: nam si ille aditus Gallorum immanitati multitudiniq; patuisset, nunquã hæc urbs summo imperio domicilium ac sedem præbuisset: quæ iam licet considant: nihil est enim ultra illã altitudinem montium usque ad Oceanum, quod sit Italiæ pertimescendũ: sed tamẽ una aut altera æstas uel metu, uel spe, uel pœna, uel præmijs, uel armis, uel legibus potest totam Galliam sempiternis uinculis astringere. impolitæ uero res et acerbæ si erunt relictæ, quanquã sunt abscisæ, tamen efferent se aliquando, & ad renouandũ bellum reuirescent. quare sit in eius tutela Gallia, cuius uirtuti, fidei, felicitati commẽdata est. etenim si Fortunæ muneribus amplissimis ornatus, sæpius eius deæ periculum facere nollet; si in patriam, si ad deos penates, si ad eam dignitatem, quam in ciuitate sibi propositã uidet, si ad iucundissimos liberos, si ad clarissimum generum redire properaret; si in Capitoliũ inuehi uictor cum illa insigni laurea gestiret; si denique timeret casum aliquem, qui illi tantum addere iam non potest, quantum auferre: nos tamen oporteret ab eodem illa omnia, à quo profligata sunt, confici uelle. cum uero ille suæ gloriæ iampridem, Reip. non dum satisfecerit, & malit tamen tardius ad suorum laborum fructus peruenire, quàm non explere susceptum Reipub.

munus: nec imperatorem incensum ad Remp. bene gerẽdam reuocare, nec totam Gallici belli rationem propè iã explicatam perturbare atq; impedire debemus. nã illæ sentẽtiæ uirorum clarissimorum minime probãdæ sunt, quorum alter ulteriorem Galliam decernit cum Syria, alter citeriorẽ. qui ulteriorẽ, omnia illa, de quibus disserui paulo ante, perturbat: simul ostẽdit eã se sciscere legem, quam esse legem neget; et quæ pars prouinciæ sit, cui non possit intercedi, hanc se auellere; quæ defensorẽ habeat, nõ tangere: simul et illud facit, ut, quòd illi à populo datum sit, id nõ uiolet; quod senatus dederit, id senator properet auferre. alter belli Gallici rationem habet: fungitur officio boni senatoris: legẽ quam non putat, eã quoque seruat; præfinit enim successori diẽ. qui mihi nihil uidetur minus à dignitate disciplinaq; maiorum dissidere, quàm ut, qui Consul Calendis Ian. habere prouinciã debet, is ut eam desponsam, non decretã habere uideatur; fuerit toto in Consulatu sine prouincia, cui fuerit, antequã designatus esset, prouincia decreta. sortietur, an non? nã & non sortiri absurdum est, &, quod sortitus sis, nõ habere. proficiscetur paludatus? quò? quò peruenire ante certã diem non licebit. Ianuario, Februario prouinciã nõ habebit: Calendis ei deniq; Martijs nascetur repente prouincia. attamẽ his sententijs Piso in prouincia permanebit. quæ cum grauia sunt, tum nihil grauius illo, ꝙ mulctari imperatorem diminutione prouinciæ contumeliosum est: neq; solum, summo in uiro, sed etiã in mediocri homine ne accidat, prouidendũ. ego uos intelligo P. C. multos decreuisse honores eximios C. Cæsari & propè singulares, quòd ita meritu

erat; gratis etiam, ut quã coniunctissimos huic ordini esset. sapiẽtes ac diuini fuistis. neminẽ unq̃ est hic ordo complexus honoribus & beneficijs suis, qui ullã dignitatem præstabiliorem ea, quã per uos esset adeptus, putarit. nemo unq̃ hic potuit esse princeps, qui maluerit esse popularis. sed homines aut propter dignitatem suã diffisi ipsi sibi, aut propter reliquorum obtrectationem ab huius ordinis coniunctione depulsi, sæpe ex hoc portu se in illos fluctus propè necessario contulerunt. qui si ex illa iactatione cursuq; populari bene gesta Rep. referunt aspectum in curiã, atq; huic amplissimæ dignitati commendati esse uolunt, nõ modo nõ repellendi sunt, uerũ etiã expetẽdi. monemur à fortissimo uiro, atque optimo post hominum memoriam Consule, ut prouideamus ne citerior Gallia nobis inuitis alicui decernatur, post eos Cõsules, qui nunc erunt designati, perpetuoq́; posthac ab ijs, qui hunc ordinem oppugnent, populari ac turbulenta ratione teneatur. quam ego plagam etsi non contemno P.C. præsertim monitus à sapientissimo Consule, & diligentissimo custode pacis & otij, tamen uehementius arbitror pertimescẽdum, si hominum præclarissimorum ac potentissimorum aut honorẽ minuero, aut studium erga hunc ordinem repudiaro. nam ut C. Iulius omnibus à senatu eximijs ac nouis rebus ornatus, per manus hanc prouinciam tradat ei, cui minime uos uelitis; per quem ordinem ipse amplissimam sit gloriam cõsecutus, ei ne libertatem quidem relinquat; adduci ad suspicandum nullo modo possum. postremo quo quisque animo futurus sit, nescio: quid sperem, uideo. præstare hoc senator debeo, quãtum possum, ne quis uir clarus aut po=

tens huic ordini iure iraſci poſſe uideatur. atque hoc, ſi inimiciſſimus eſſem C. Cæſari, ſentirē tamē Reip. cauſa. ſed non alienū eſſe arbitror, quo minus ſæpe aut interpeller à non nullis, aut tacita æſtimatione reprehendar, explicare breuiter quæ mihi ſit ratio et cauſa cum Cæſare. ac primum illud tempus familiaritatis & conſuetudinis, quæ mihi cū illo, quæ fratri meo, quæ C. Varroni conſobrino noſtro ab omnium noſtrum adoleſcentia fuit, prætermitto. poſteaquā ſum penitus in Remp. ingreſſus, ita diſſenſi ab illo, ut in diſiunctione ſententiæ, cōiuncti tamē amicitia maneremus. Conſul ille egit eas res, quarum participem me eſſe uoluit: quibus ego ſi minus aſſentiebar, tamen illius mihi iudicium gratum eſſe debebat. me ille, ut Quinqueuiratū acciperem, rogauit: me in tribus ſibi cōiunctiſſimis conſularibus eſſe uoluit: mihi Legationem, quam uellē, quanto cum honore uellem, detulit. quæ ego omnia nō ingrato animo, ſed obſtinatione quadā ſententiæ repudiaui: quā ſapienter, nō diſputo: multis enim non probabo: conſtanter quidem, et fortiter certe: qui, cū me firmiſſimis opibus contra ſcelus inimicorum munire, et populareis impetus populari præſidio poſſem propulſare, quāuis excipere fortunā, ſubire uim atq; iniuriā malui, quā aut à ueſtris ſanctiſſimis mentibus diſſidere, aut de meo ſtatu declinare. ſed non is ſolum gratus debet eſſe, qui accepit beneficiū, uerū etiam is, cui poteſtas accipiendi fuit. ego illa ornamenta, quibus ille me ornabat, decere me, et cōuenire ijs rebus, quas geſſeram, non putabā: illum quidem amico animo me habere eodem loco, quo principem ciuē ſuum generum, ſentiebā. traduxit ad plebem inimicū meum;

siue iratus mihi. q me secum ne beneficijs quidem uidebat posse coniungi; siue exoratus. ne hoc quidem fuit iniuria: nam postea me, ut sibi essem Legatus, non solum suasit, uerum etiam rogauit. ue id quidem accepi: nō quo alienum mea dignitate arbitrarer, sed q tantum Reip. sceleris impendere à Consulibus proximis nō suspicabar. ergo adhuc magis est mihi uerēdum, ne mea superbia in illius liberalitate, quàm ne illius iniuria in nostra amicitia reprehendatur. ecce illa, illa tempestas, caligo bonorum, & subita atque improuisa formido, tenebræ Reip. ruina atque incendium ciuitatis. terror iniectus Cæsari de eius actis, metus cædis bonis omnibus, Consulum scelus, cupiditas, egestas, audacia. si non sum adiutus, non debuit: si desertus, sibi fortasse prouidit: si etiam oppugnatus, ut quidam aut putant, aut uolunt, uiolata amicitia est, accepi iniuriam, inimicus esse debui: non nego. sed si idem ille tum me saluum esse uoluit, cum uos me ut charissimum filium desiderabatis; & si uos ijdem pertinere ad causam illam putabatis, uoluntatem C. Cæsaris à salute mea nō abhorrere; & si illius uoluntatis generum eius habeo testem, qui idem Italiam in municipijs, populum R. in cōcione, uos mei semper cupidissimos in Capitolio ad meam salutem incitauit; si deniq; Cn. Pompeius idem mihi testis de uolūtate Cæsaris, et spōsor est illi de mea: non ne uobis uideor et ultimi tēporis recordatione, et proximi memoria mediū illud tristissimum tempus debere, si ex rerū natura nō possem euellere, ex animo quidē certe excidere? ego uero, si mihi nō licet per aliquos ita gloriari, me dolorē atque inimicitias meas Reip. concessisse, quod

magni cuiusdã hominis, et persapiẽtis uidetur: utar hoc, quod nõ tã ad laudem adipiscendã, quã ad uitandã uituperationẽ ualet, hominem me esse gratũ, et nõ modo tãtis beneficijs, sed etiã mediocri hominũ beneuolẽtia cõmoueri. à uiris fortissimis & de me optime meritis quibusdã peto, ut, si ego illos meorũ laborũ & incommodorum participes esse nolui, ne illi me suarũ inimicitiarũ sociũ uelint esse, præsertim cũ mihi ijdem illi cõcesserint, ut etiã acta illa Cæsaris, quæ neq; oppugnaui antea, neque defendi, meo iã iure possim defendere. nã summi ciuitatis uiri, quorũ ego cõsilio Remp. cõseruaui, & quorũ auctoritate illã cõiunctionẽ Cæsaris defugi, Iulias leges et cæteras illo Consule rogatas, iure latas negãt. ijdem illã proscriptionẽ capitis mei, cõtra salutẽ Reip. sed saluis auspicijs rogatã esse dicebãt. itaq; uir summa auctoritate, summa eloquentia dixit grauiter, casum illum meũ funus esse Reip. sed funus iustũ et indictũ: et mihi ipsi omnino perhonorificũ, discessum meũ funus dici Reip. reliqua nõ reprehendo, sed mihi ad id, quod sentio, assumo. nã si illud iure rogatũ dicere ausi sunt, quod nullo exẽplo fieri potuit, nulla lege licuit, quia nemo de cœlo seruarat: obliti'ne erãt, tũ, cũ ille, qui id egerat, plebeius est lege curiata factus, dici de cœlo esse seruatũ? qui si plebeius omnino esse nõ potuit, qui Tribunus pl. potuit esse? et cuius Tribunatus si ratus est, nihil est quod irritũ ex actis Cæsaris possit esse: eius nõ solũ Tribunatus, sed etiã pniciosissimæ res auspiciorũ religiõe cõseruata iure latæ uidebũtur. quare aut uobis statuẽdũ est, legẽ Aeliã manere, legẽ Fusiã nõ esse abrogatã, non omnibus fastis legẽ ferri licere; cũ lex feratur, de cœlo seruari, ob-
nunciari

nunciari, intercedi licere; censorium iudicium ac notionem & illud morum seuerissimum magisterium non esse nefarijs legibus de ciuitate sublatum; si patritius Tribunus pl. fuerit, cõtra leges sacratas; si plebeius, contra auspicia fuisse: aut mihi concedant homines oportet, aut in rebus bonis non exquirere iura ea, quæ ipsi in perditis non exquirũt, præsertim cum ab illis aliquoties conditio C. Cæsari lata sit, ut easdem res alio modo ferret; qua conditione auspicia requirebant, leges comprobabant; in Clodio auspiciorum ratio sit eadem, leges omnes sint euersæ ac perditæ ciuitatis. extremum illud est. ego, si essent inimicitiæ mihi cum C. Cæsare, tamẽ hoc tempore Reip. consulere, inimicitias in aliud tempus reseruare deberem. possem etiam summorum uirorum exemplo inimicitias Reip. causa deponere: sed cum inimicitiæ fuerint nunq̃, opinio iniuriæ beneficio sit extincta; sententia mea P.C. si dignitas agitur C. Cæsaris, homini tribuam; si honos quidam, senatus concordiæ consulam; si auctoritas decretorum uestrorum, constantiam ordinis in eodem ornando imperatore seruabo; si perpetua ratio Gallici belli, Reip. prouidebo; si aliquod meum priuatum officium, me non ingratum præstabo. atque hoc uelim probare omnibus patres conscripti: sed leuissime feram, si forte aut ijs minus probaro, qui meum inimicum repugnante uestra auctoritate texerunt; aut ijs, si qui meum cum inimico suo reditum in gratiam uituperabunt, cum ipsi & cum meo, & cum suo inimico in gratiam non dubitarint redire.

IN L. CALFVRNIVM PISONEM. ORATIO XXXVIII.

Deest principium.

Iam'ne uides bellua, iam'ne sentis, quæ sit hominũ querela frontis tuæ? nemo queritur Syrum nescio quem de grege nouitiorum factum esse Consulem: non enim nos color iste seruilis, non pilosæ genæ, nõ dentes putridi deceperunt: oculi, supercilia, frons, uultus denique totus, qui sermo quidam tacitus mentis est, hic in errorẽ homines impulit, hic eos, quibus erat ignotus, decepit, fefellit, in fraudẽ induxit. pauci ista tua lutulenta uitia nouera mus, pauci tarditatem ingenij, stuporem debilitatemq; linguæ. nunquã erat audita uox in foro: nunquã periculum factum consilij: nullum nõ modo illustre, sed ne notum quidem factum aut militiæ, aut domi. obrepsisti ad honores errore hominũ, cõmendatione fumosarũ imaginum: quarum simile habes nihil, præter colorem. is mihi etiam gloriabitur, se omnes magistratus sine repulsa assecutum. mihi ista licet de me uera cum gloria prædicare: omnes enim honores populus R. mihi ipsi, homini nouo, detulit. nam tu cum Quæstor es factus, etiam qui te nunq̃ uiderant, tamen illum honorẽ nomini mandabant tuo. Aedilis es factus: Piso est à populo R. factus, non iste Piso. Prætura itẽ maioribus delata est tuis. noti erant illi mortui: te uiuum non dũ nouerat quisquam. me cum Quæstorem in primis, Aedilem priorẽ,

Prætorem primum cunctis suffragijs populus R. facie=bat; homini ille honorem, non generi; moribus, non maioribus meis; uirtuti perspectæ, non auditæ nobilitati deferebat. nam quid ego de Consulatu loquar? parto uis, an'ne gesto? miserum me, cum hac me peste, atque labe confero. sed nihil cōparandi causa loquar: ac ta=men ea, quæ sunt longissime disiuncta, cōprehendam. tu Consul es renunciatus, (nihil dicam grauius, quàm quod omnes fatentur) impeditis Reip. temporibus, dissidenti=bus Coss. Cæsare & Bibulo, cum hoc non recusares, quin ij, à quibus dicebare Consul, te luce dignum non puta=rent, nisi nequior q̃ Gabinius extitisses. me cūcta Italia, me omnes ordines, me uniuersa ciuitas nō prius tabella, q̃ uoce priorem Consulem declarauit. sed omitto, ut sit factus uterque nostrū. sit sanè fors domina cāpi. magni=ficentius est dicere, quemadmodū gesserimus Consulatū, quàm quemadmodum ceperimus. ego Calendis Ian. se=natum et bonos omnes legis agrariæ, maximarumq; lar gitionum metu liberaui. ego agrum Campanum, si diui di non oportuit, conseruaui; si oportuit, melioribus au=ctoribus reseruaui. ego in C. Rabirio perduellionis reo XL annis ante me Consulem interpositam senatus au=ctoritatem sustinui contra inuidiam atque defendi. ego adolescentes bonos & fortes, sed usos ea cōditione fortu=næ, ut, si essent magistratus adepti, Reip. statū cōuulsu ri uiderētur, meis inimicitijs, nulla senatus mala gratia, comitiorum ratione priuaui. ego Antonium collegam, cupidum prouinciæ, multa in Rep. molientem, patientia atque obsequio meo mitigaui. ego prouinciam Galliam, senatus auctoritate exercitu & pecunia instructam

& ornatam, quam cum Antonio communicaui, quòd ita existimabam tempora Reip. ferre, in concione deposui reclamante populo R. ego L. Catilinam, cædem senatus, interitum urbis non obscure, sed palàm molientem, egredi ex urbe iussi, ut, à quo legibus nõ poteramus, mœnibus tuti esse possemus. ego tela extremo mense Consulatus mei intenta iugulis ciuitatis de cõiuratorum nefarijs manibus extorsi. ego faces iam accensas ad huius urbis incendium comprehendi, protuli, extinxi. me Q. Catulus, princeps huius ordinis, & auctor publici consilij, frequentissimo senatu parentem patriæ nominauit. mihi hic uir clarissimus, qui propter te sedet, L. Gellius his audientibus ciuicam coronam deberi à Rep. dixit. mihi togato senatus nõ, ut multis, bene gestæ, sed, ut nemini, conseruatæ Reip. singulari genere supplicationis deorũ immortalium templa patefecit. ego cum in concione abiens magistratu dicere à Tribuno pl. prohiberer, quæ constitueram; cumq; is mihi tantummodo, ut iurarem, permitteret: sine ulla dubitatione iuraui, Remp. atque hanc urbẽ mea unius opera esse saluã. mihi populus R. uniuersus illa in concione non unius diei gratulationẽ, sed æternitatem immortalitatemq; donauit, cum meum iusiurandum tale atque tantũ iuratus ipse una uoce et cõsensu approbauit. quo quidem tempore is meus domũ fui è foro reditus, ut nemo, nisi qui mecum esset, ciuiũ esse in numero uideretur. atque ita est à me Consulatus peractus, ut nihil sine cõsilio senatus, nihil nõ approbante populo R. egerim, ut semper in Rostris curiam, in senatu populum defenderim, ut multitudinem cum principibus, equestrem ordinem cum senatu coniunxerim.

Exposui breuiter Consulatum meũ. aude nunc ò furia de tuo dicere. cuius fuit initium ludi compitalitij, tũ primum facti post L. Metellum & Q. Marcium Coss. contra auctoritatem huius ordinis: quos Q. Metellus (facio iniuriam fortissimo uiro mortuo, qui illum, cuius paucos pares hæc ciuitas tulit, cum hac importuna bellua conferam) sed ille designatus Consul, cũ quidam Tribunus pl. suo auxilio magnos ludos cõtra S. C. facere iussisset, priuatus fieri uetuit, atque id, quod nõ dum potestate poterat, obtinuit auctoritate. tu, cũ in Calẽdas Ian. compitalitiorũ dies incidissent, Sex. Clodiũ, qui nunquam antea prætextatus fuisset, ludos facere & prætextatum uolitare passus es, hominẽ impurũ, atque non modo facie, sed etiam oculo tuo dignissimũ. ergo his fundamentis positis Consulatus tui, triduo post, inspectante & tacente te, à P. Clodio, fatali portẽto prodigioq; Reip. lex Aelia & Fusia euersa est, propugnacula muriq; tranquillitatis atque otij: collegia, non ea solũ, quæ senatus sustulerat, restituta sunt, sed innumerabilia quædã noua ex omni fece urbis ac seruitio constituta: ab eodem homine, in stupris inauditis nefarijsq; uersato, uetus illa magistra pudoris & modestiæ seueritas censoria sublata est: cum tu interim bustum Reip. qui te Consulem tum Romæ dicis fuisse, uerbo nunquam significaris sententiam tuam tantis in naufragijs ciuitatis. non dum, quæ feceris, sed quæ fieri passus sis, dico: neque uero multum interest, præsertim in Consule, utrum ipse perniciosis legibus, improbis concionibus Remp. uexet, an alios uexare patiatur. an potest ulla esse excusatio non dicã male sentienti, sed sedenti, cunctanti, dormienti in ma-

ximo Reip. motu Conſuli? centum propè annos legem Aeliam & Fuſiam tenueramus, quadringentos iudiciũ notionemq́; cenſoriam: quas leges auſus eſt nõ nemo im probus, potuit quidem nemo unquã cõuellere: quam po teſtatem minuere, quo minus de moribus noſtris quinto quoque anno iudicaretur, nemo tã effuſe petulans cona tus eſt. hæc ſunt ò carnifex in gremio ſepulta Cõſulatus tui. perſequere connexos his funeribus dies. pro Aurelio tribunali, ne cõniuente quidem te, quod ipſum eſſet ſce lus, ſed etiã hilarioribus oculis, quàm ſolitus eras, intuẽ te, delectus ſeruorum habebatur ab eo, qui nihil ſibi un quam nec facere, nec pati turpe duxit: arma in templo Caſtoris, ò proditor templorũ omnium, uidente te con= ſtituebantur ab eo latrone, cui templũ illud fuit te Con ſule ars ciuium perditorum, receptaculum ueterum Ca= tilinæ militum, caſtellum forenſis latrocinij, buſtum le= gum omnium, ac religionũ. erat nõ ſolum domus mea, ſed totum Palatium ſenatu, equitibus R. ciuitate omni, Italia cuncta refertum: cum tu nõ modo ad eum Cice= ronem, (mitto enim domeſtica, quæ negari poſſunt; hæc cõmemoro, quæ ſunt palàm) non modo inquã ad eũ, cui primã comitijs tuis dederas tabulam prærogatiuæ, quẽ in ſenatu ſentẽtiam rogabas tertium, nunquã aſpiraſti, ſed omnibus conſilijs, quæ ad me opprimendum parabã tur, non interfuiſti ſolum, uerũ etiam crudeliſſime præ= fuiſti. mihi uero ipſi coràm genero meo propinquo tuo quæ dicere auſus es? egere, foris eſſe Gabinium, ſine * prouincia ſtare non poſſe, ſpem habere à Tribuno pl. ſi tua conſilia cum illo coniũxiſſes, à ſenatu quidem deſpe raſſe; huius te cupiditati obſequi, ſicuti ego feciſſem in

collega meo; nihil esse, quam præsidium Consulum implorarem, sibi quenque cõsulere oportere. atque hæc dicere uix audeo. uereor, ne qui sit, qui istius insignem nequitiam frõtis inuolutam integumentis non dũ cernat: dicam tamen: ipse certe agnoscet, & cum aliquo dolore flagitiorum suorum recordabitur. meministí ne cœnum, cum ad te quinta ferè hora cum C. Pisone uenissem, nescio quo è gurgustio te prodire, inuoluto capite, soleatum? &, cum isto ore fœtido teterrimam nobis popinam inhalasses, excusatione te uti ualetudinis, quod diceres, uinolentis te quibusdam medicaminibus solere curari? quã nos causam cum accepissemus, quid enim facere poteramus? paulisper stetimus in illo ganearum tuarum nidore, atque fumo: unde tu nos cũ improbissime respõdendo, tum turpissime eructando eiecisti. idẽ illo ferè biduo productus in concionem ab eo, cui sic æquatum præbebas Consulatum tuum, cum esses interrogatus quid sentires de Consulatu meo, grauis auctor, Calatinus credo aliquis, aut Africanus, aut Maximus, & non Cesoninus semiplacentinus Caluentius, respondes altero ad frontẽ sublato, altero ad mentum depresso supercilio, crudelitatem tibi non placere. hic te ille, homo dignissimus tuis laudibus, collaudauit. crudelitatis tu furcifer senatum Consul in concione cõdemnas? non enim me, qui senatui parui: nam relatio illa salutaris & diligens fuerat Consulis, animaduersio quidem & iudicium senatus. quæ cum reprehendis, ostendis qualis tu, si ita forte accidisset, fueris illo tempore Consul futurus: stipendio mehercule, & frumento Catilinam esse putasses iuuandum: quid enim interfuit inter Catilinam & eum, cui

tu senatus auctoritatem, salutē ciuitatis, totam Remp. prouinciæ præmio uendidisti? quæ enim L. Catilinam conantem Consul prohibui, ea P. Clodium facientē Consules adiuuerunt. uoluit ille senatum interficere, uos sustulistis; leges incendere, uos abrogastis; interire patriam, uos adiuuistis. quid est uobis Consulibus gestū sine armis? incendere illa coniuratorum manus uoluit urbem, uos eius domum, quem propter urbs incensa nō est. ac ne illi quidem, si habuissent uestri similem Consulem, de urbis incendio cogitassent: nō enim se tectis priuare uoluerūt, sed his stantibus nullum domicilium sceleri suo fore putauerūt. cædem illi ciuiū, uos seruitutem expetistis. his uos etiā crudeliores: huic enim populo ita fuerat ante uos Cōsules libertas insita, ut emori potius, q̄ seruire præstaret. illud uero geminū consilijs Catilinæ & Lentuli, ꝙ me domo mea expulistis, Cn. Pompeium domum suā cōpulistis: neque enim me stante & manente in urbis uigilia, neque resistente Cn. Pōpeio omniū gentiū uictore, unq̄ se illi Remp. delere posse duxerunt: à me quidem etiam pœnas expetistis, quibus coniuratorum manes mortuorum expiaretis: omne odium inclusum nefarijs sensibus impiorum in me profudistis. quorum ego furori nisi cessissem, in Catilinæ busto uobis ducibus mactatus essem. quod autem maius indicium expectatis, nihil inter uos & Catilinā interfuisse, q̄ ꝙ eandem illam manum ex inter mortuis Catilinæ reliquijs concitastis, ꝙ omnes undique perditos collegistis, ꝙ in me carcerem effudistis, ꝙ coniuratos armastis, ꝙ eorum ferro meum corpus atque omnium bonorum uitam obijcere uoluistis? sed iam redeo ad præclaram

illam concionem tuam. tu es ille, cui crudelitas diſplicet?
qui, cum ſenatus luctum ac dolorem ſuum ueſtis muta
tione declarandum cenſuiſſet, cũ uideres mœrere Remp.
ampliſſimi ordinis luctu, ò noſter miſericors quid facis?
quod nulla in barbaria quiſquam tyrãnus. omitto enim
illud, Cõſulem edicere, ut ſenatus S.C. ne obtẽperet: quo
fœdius nec fieri, nec cogitari quidquam poteſt. ad miſeri
cordiam redeo eius, cui nimis uidetur ſenatus in conſer-
uãda patria fuiſſe crudelis. edicere eſt auſus cum illo ſuo
pari, quẽ tamen omnibus uitijs ſuperare cupiebat, ut ſe-
natus, contra quàm ipſe cenſuiſſet, ad ueſtitum rediret.
quis hoc fecit ulla in Scythia tyrãnus, ut eos, quos luctu
afficeret, lugere nõ ſineret? mœrorem relinquis, mœro-
ris aufert inſignia: eripis lacrymas non conſolando, ſed
minando. ꝙ ſi ueſtem non publico conſilio patres conſcri
pti, ſed priuato officio aut miſericordia mutauiſſent:
tamen, id ijs non licere per interdicta crudelitatis tuæ,
poteſtatis erat nõ ferendæ. cũ uero id ſenatus frequens
cẽſuiſſet, ordines reliqui iã ante feciſſent: tu ex tenebri-
coſa popina Conſul extractus, cum illa ſaltatrice tonſa,
ſenatum Reip. occaſum atque interitum lugere uetuiſti,
at quærebat etiã paulo ante de me, quid ſuo mihi opus
fuiſſet auxilio? cur non meis inimicis meis copijs reſtitiſ
ſem? quaſi uero non modo ego, qui multis ſæpe auxilio
fuiſſem, ſed quiſquam tam inops fuerit unq̃, qui iſto
non modo propugnatore tutiorem ſe, ſed aduocato aut
adſtipulatore paratiorem fore putaret. ego iſtius pecudis
ac putidæ carnis conſilio ſcilicet, aut præſidio niti uole-
bam: ab hoc eiecto cadauere quidquã mihi aut opis, aut
ornamenti expectabam: Conſulem ego tũ requirebam,

Conſulem, inquam, non illum quidem, quem in hoc animali inuenire non poſſem, qui tantã Reip. cauſam grauitate, & cõſilio ſuo tueretur, ſed qui tanquam truncus atque ſtipes, ſi ſtetiſſet modo, poſſet ſuſtinere tamen titulum Cõſulatus: cum enim eſſet omnis cauſa illa mea cõſularis, & ſenatoria, auxilio mihi opus fuerat & Cõſulis, & ſenatus: quorũ alterum etiam ad perniciem meã erat à uobis Conſulibus conuerſum, alterũ Reip. penitus ereptum. attamen ſi conſiliũ exquiris meum, neque ego ceſſiſſem, & me ipſa ſuo complexu patria tenuiſſet, ſi mihi cũ illo buſtuario gladiatore, & tecum, & cũ collega tuo decertandum fuiſſet. alia enim cauſa præſtantiſſimi uiri Q. Metelli fuit: quem ego ciuem meo iudicio cum deorũ immortalium laude coniungo: qui C. illi Mario, fortiſſimo uiro, & Conſuli, & ſextum Conſuli, & eius inuictis legionibus, ne armis confligeret, cedendum eſſe duxit. quod mihi igitur certamen eſſet huiuſmodi? cũ C. Mario ſcilicet, aut cũ aliquo pari, an cũ altero barbato Epicuro, cũ altero Catilinæ laternario? quos nempe hercule ego, neque ſuperciliũ tuũ, neq; collegæ tui cymbala, ac crotala fugi: neque tã fui timidus, ut, qui in maximis turbinibus ac fluctibus Reip. nauẽ gubernaſſem, ſaluamq; in portu collocaſſem, frontis tuæ nubeculam, tum collegæ tui contaminatum ſpiritum pertimeſcerẽ. alios ego uidi uentos: alias proſpexi animo procellas: aliis impendentibus tempeſtatibus non ceſſi, ſed his unũ me pro omnium ſalute obtuli. itaque diſceſſu tũ meo omnes illi nefarij gladij de manibus crudeliſſimis exciderunt: cum quidem tu, ò uecors, & amens, cũ omnes boni abditi, incluſiq; mœrerent, templa gemerent, tecta ipſa ur

bis lugerent, complexus es illud funestum animal, ex nefarijs stupris, ex ciuili cruore, ex omnium scelerum importunitate, & flagitiorum impunitate cõcretum, atq; eodem in templo, eodem & loci uestigio & tẽporis arbitrio non mei solum, sed patriæ funeris abstulisti. quid ego illorum dierum epulas, quid lætitiam, et gratulationem tuam, quid cum tuis sordidissimis gregibus intẽperatissimas perpotationes prædicem? quis te illis diebus sobrium, quis agentem aliquid quod esset libero dignũ, quis denique in publico uidit? cũ collegæ tui domus cãtu, & cymbalis personaret, cumq; ipse nudus in cõuiuio saltaret. in quo ne tum quidem, cum illum suũ saltatorium uersaret orbem, fortunæ rotam pertimescebat. hic autem, non tam concinnus heluo, nec tam musicus, iacebat in suo Græcorum fœtore, atque uino. quod quidem istius in illis Reip. luctibus quasi aliquod Lapitarũ aut Centaurorum conuiuium ferebatur: in quo nemo potest dicere, utrum iste plus biberit, an uomuerit, an effuderit. tu etiam mentionem facies Consulatus tui? aut te fuisse Romæ Consulem dicere audebis? quid? tu in lictoribus, in toga, & prætexta esse Consulatũ putas? quæ ornamenta etiam in Sex. Clodio te Cõsule esse uoluisti. huius tu Clodiani canis insignibus Consulatum declarari putas? animo Consulem esse oportet, consilio, fide, grauitate, uigilantia, cura, toto denique munere Cõsulatus. ego Consulem esse putem, qui senatum esse in Rep. non putauit? & sine eo consilio Consulem numerem, sine quo Romæ ne Reges quidem esse potuerunt? etenim illa iam omitto. cum seruorum delectus haberetur in foro, arma in templo Casto=

ris luce, & palàm comportarentur; id autem templum sublato aditu, reuulsis gradibus, à coniuratorum reliquijs, atque à Catilinæ præuaricatore quōdam, tum ultore, armis teneretur; cum equites R. relegarentur, uiri boni lapidibus è foro pellerentur, senatui non solum iuuare Remp. sed ne lugere quidem liceret; cũ ciuis is, quem hic ordo assentiente Italia, cunctisq; gentibus conseruatorem patriæ iudicarat, nullo iudicio, nulla lege, nullo more, seruitio atque armis pelleretur, non dicam auxilio uestro, quod uere licet dicere, sed certe silentio: tum Romæ fuisse Consules, quisquã existimabit? qui latrones igitur, si quidem uos Consules? qui prædones, qui hostes, qui proditores, qui tyranni nominabuntur? magnum nomen est, magna species, magna dignitas, magna maiestas Consulis: non capiunt angustiæ pectoris tui, non recipit leuitas ista, non egestas animi, non infirmitas ingenij sustinet, non insolentia rerum secundarum, tantam personam, tam grauem, tam seueram. Seplasia mehercle, ut dici audiebam, te ut primũ aspexit, Campanum Consulem repudiauit. audierat Decios, Magios, et de Taurea illo Iubellio aliquid acceperat: in quibus si moderatio illa, quæ in nostris solet esse Cõsulibus, non fuit, at fuit pompa, fuit species, fuit incessus saltẽ Seplasia dignus, & Capua. Gabinium denique si uidissent Duumuirum uestri illi unguentarij, citius agnouissent. erant illi compti capilli, & madentes cincinnorum fimbriæ, & fluẽtes cerussatæq; buccæ dignæ Capua, sed illa uetere: nam hæc quidem, quæ nunc est splendidissimorum hominum, fortissimorum uirorum, optimorũ ciuium, mihiq; amicissimorum multitudine redundat:

quorum Capuæ te prætextatum nemo aſpexit, qui non gemeret deſiderio mei, cuius cõſilio cũ uniuerſam Remp. tum illam ipſam urbem meminerant eſſe ſeruatam: me inaurata ſtatua donarant: me patronum unum aſciuerant: à me ſe habere uitam, fortunas, liberos arbitrabã tur: me et præſentem contra latrocinium tuum ſuis decretis Legatisq; defenderunt, & abſentem, principe Cn. Pompeio referente, et de corpore Reip. tuorum ſcelerum tela reuellente, reuocarunt. an tu eras Conſul, cũ in Palatio mea domus ardebat, non caſu aliquo, ſed ignibus iniectis, inſtigãte te? ecquod in hac urbe maius unquã incendium fuit, cui non Cõſul ſubuenerit? at tu illo ipſo tempore apud ſocrum tuam propè à meis ædibus, cuius domum ad meam exhauriendam patefeceras, ſedebas nõ extinctor, ſed auctor incendij, & ardẽtes faces furijs Clodianis penè ipſe Conſul miniſtrabas. an uero reliquo tempore Conſulem te quiſquam duxit? quiſquã tibi paruit? quiſquam in curiã uenienti aſſurrexit? quiſquam conſulẽti reſpondendum putauit? numerandus eſt ille annus denique in Rep. cũ obmutuiſſet ſenatus, iudicia cõticuiſſent, mœrerent boni, uis latrocinij ueſtri tota urbe uolitaret, neq; ciuis unus ex ciuitate, ſed ipſa ciuitas tuo, & Gabinij ſceleri, furoriq; ceſſiſſet? at ne tũ quidẽ emerſiſti lutulente Cæſonine ex miſerrimis naturæ tuæ ſordibus, cum experrecta tandem uirtus clariſſimi uiri celeriter & uerum amicum, & optime meritum ciuẽ, et ſuum priſtinũ morem requiſiuit, neque eſt ille uir paſſus, in ea Rep. quã ipſe decorarat, atq; auxerat, diutius ueſtrorum ſcelerũ peſtem morari: cum tamen ille, qualiſcũque eſt, q̃ eſt ab uno te improbitate uictus, Gabinius

collegit ipſe ſe, uix, ſed collegit tamen, et contra ſuũ Clo
dium primum ſimulate, deinde non libenter, ad extre=
mum tamen pro Cn. Pompeio uere uehemẽterq; pugna
uit. quo quidem in ſpectaculo mira Reip. æquitas erat:
uter eorum periſſet, tanquam laniſta in eiuſmodi pari=
lucrũ fieri putabat, immortalẽ uero quæſtum, ſi uterque
cecidiſſet. ſed ille tamẽ agebat aliquid, tuebatur auctori
tatem ſummi uiri: erat ipſe ſceleratus, erat gladiator, cũ
ſcelerato tamen, & cum pari gladiatore pugnabat. tu,
ſcilicet homo religioſus et ſanctus, fœdus, quod meo ſan
guine in pactione prouinciarum ieceras, frangere nolui
ſti: cauerat enim ſibi ille ſororius adulter, ut, ſi tibi pro
uinciam, ſi exercitum, ſi pecuniam ereptam ex Reip. ui
ſceribus dediſſet, omnium ſuorũ ſcelerum ſocium te ad=
iutoremq; præberes. itaq; in illo tumultu fracti faſces,
ĩctus ipſe: quotidie tela, lapides, fugæ: deprehẽſus deni=
que cũ ferro ad ſenatum is, quẽ ad Cn. Pompeium inte=
rimendũ collocatũ fuiſſe conſtabat. ecquis audiuit non
modo actionẽ aliquam, aut relationem, ſed uocẽ omni=
no, aut querelã tuam? Conſulem tu te fuiſſe putas, cu=
ĩus in imperio, qui Remp. ſenatus auctoritate ſeruarat,
* idemq; in Italia; qui omneis omniũ gentium partes tri
bus triumphis deuinxerat, is ſe in publico tuto ſtatuit eſ
ſe nõ poſſe? an tũ eratis Conſules, cum, quacũque de re
uerbum facere cœperatis, aut referre ad ſenatum, cũctus
ordo reclamabat, oſtendebatq; nihil eſſe uos acturos, niſi
prius de me retuliſſetis, cum uos quanquam fœdere ob=
ſtricti tenebamini, tamen cupere uos diceretis, ſed lege
impediri? quæ lex priuatis hominibus eſſe lex nõ uide=
batur, inuſta ꝑ ſeruos, inciſa per uim, impoſita per latro=

ciniũ, ſublato ſenatu, pulſis è foro bonis omnibus, capta Rep. contra omnes leges, nullo ſcripta more; hanc qui ſe metuere dicerent, Conſules non dicam animi hominum, ſed faſti ulli ferre poſſunt? nam ſi illam legem nõ putabatis, quæ erat contra omnes leges, indemnati ciuis, atq; integri capitis, bonorumq; tribunitia proſcriptio, hac tamen obſtricti pactione tenebamini: quis uos nõ modo Conſules, ſed liberos fuiſſe putet, quorũ mens fuerit oppreſſa præmio, lingua aſtricta mercede? ſin illam uos ſoli legẽ putabatis, quiſquam uos Cõſules tunc fuiſſe, aut nũc eſſe cõſulares putet, qui eius ciuitatis, in qua in principum numero uultis eſſe, non leges, non inſtituta, non mores, nõ iura noritis? an, cum proficiſcebamini paludati in prouincias uel emptas, uel ereptas, Cõſules uos quiſquã putauit? itaque, credo, ſi minus frequentia ſua ueſtrũ egreſſum ornando, atque celebrando, at ominibus ſaltẽ bonis ut Conſules, nõ triſtiſſimis ut hoſtes aut proditores proſequebantur, tu'ne etiam, immaniſſimum ac fœdiſſimum monſtrum, auſus es meũ diſceſſum illũ teſtem ſceleris, & crudelitatis tuæ, maledicti & contumeliæ loco ponere? quo quidẽ tempore cepi P. C. fructum immortalem ueſtri in me & amoris, & iudicij, qui non admurmuratione, ſed uoce, et clamore, abiecti hominis, et ſemiuiui furorem petulantiamq; fregiſtis. tu luctum ſenatus, tu deſiderium equeſtris ordinis, tu ſqualorẽ Italiæ, tu curiæ taciturnitatem annuam, tu ſilẽtium perpetuum iudiciorũ ac fori, tu cætera illa in maledicti loco pones? quæ meus diſceſſus Reip. uulnera inflixit? qui ſi calamitoſiſſimus fuiſſet, tamẽ miſericordia dignior, q̃ cõtumelia, & cum gloria potius eſſe coniunctus, quàm cũ

probro putaretur, atque ille, dolor meus dũtaxat, uestrũ
quidem scelus ac dedecus haberetur. tum uero forsitan
hoc quod dicturus sum, mirabile auditu esse uideatur,
sed certe id dicam, quod sentio. Cum tãtis à uobis P.C. be
neficijs affectus sim, tantis honoribus, non modo illã cala
mitatem esse nõ duco, sed, si quid mihi potest à Rep. es=
se seiunctũ, quod uix potest, priuatim ad meũ nomẽ au
gendum, optandã duco mihi fuisse illam expetendamq́;
fortunam. atque ut tuũ lætissimum diem cum tristissi=
mo meo conferam, utrum tandem bono uiro & sapien=
ti optabilius putas, sic exire à patria, ut omnes sui ciues
salutem, incolumitatem, reditum precentur, quod mihi
accidit; an, quod tibi proficiscẽti euenit, ut omnes exe=
crarẽtur, male precarentur, unam tibi illã uiam, & per
petuam esse uellent? mihi mediusfidius in tãto omniũ
mortalium odio, iusto præsertim & debito, quæuis fuga
potius, quàm ulla prouincia esset optatior. sed ꝑge por=
rò: nam si illud meũ turbulentissimum tẽpus profectio
nis tuo tranquilissimo præstat, quid conferam reliqua,
quæ in te dedecoris plena fuerunt, in me dignitatis? me
Calendis Ian. qui dies post obitũ occasumq́; nostrũ Reip.
primus illuxit, frequentissimus senatus, concursu Italiæ,
referente clarissimo atque fortissimo uiro P. Lentulo, cõ
sentiente populo R. atque una uoce reuocauit: me idem
senatus exteris nationibus, me Legatis, magistratibusq́;
nostris auctoritate sua consularibus literis, non, ut tu nu
per dicere ausus es, orbatum patria, sed, ut senatus illo
ipso tempore appellauit, ciuem conseruatorẽ Reip. com=
mẽdauit: ad meã unius salutẽ senatus auxiliũ omnium
ciuium cuncta ex Italia, qui Remp. saluam esse uellent,

Consulis uoce & literis implorandum putauit: mei capitis seruandi causa Romā uno tempore quasi signo dato Italia tota cōuenit: de mea salute P. Lentuli præstantissimi uiri, atq; optimi Consulis, Cn. Pompeij clarissimi atque inuictissimi ciuis, cæterorumq; principum celeberrimæ et grauissimæ cōciones fuerūt: de me senatus ita decreuit, Cn. Pompeio auctore, & eius sententiæ principe, ut, si quis impedisset reditū meum, in hostiū numero putaretur; ijsq; uerbis ea de me senatus auctoritas declarata est, ut nemini sit triūphus honorificētius, quā mihi salus restitutioq; perscripta: de me, cū omnes magistratus promulgassent, præter unū Prætorem, à quo non fuit postulandū, fratrem inimici mei, præterq; duos de lapide emptos Tribunos pl. legem comitijs centuriatis tulit P. Lentulus Cōsul de collegæ Q. Metelli sentētia, quē mecū eadem Resp. quæ in Tribunatu eius disiunxerat, in Cōsulatu uirtute optimi ac iustissimi uiri sapientiaq; coniunxit: quæ lex quemadmodum accepta sit, quid me attinet dicere? ex uobis audio, nemini ciui ullā, quo minus adesset, iustam excusationem esse uisam, nullis comitijs unq̄ multitudinem hominū tantam, neque splendidiorem fuisse. hoc certe uideo, quod indicāt tabulæ publicæ, uos rogatores, uos diribitores, uos custodes fuisse tabularum; &, quod in honoribus uestrorum propinquorum non facitis uel ætatis excusatione, uel honoris, id in salute mea nullo rogante uos uestra spōte fecistis. confer nunc Epicure noster ex hara producte, non ex schola, confer, si audes, absentiam tuam cum mea. obtinuisti prouinciam consularem finibus ijs, quos lex cupiditatis tuæ, non quos lex generi tui pepigerat. nam lege

Cæſaris iuſtiſſima atque optima populi liberi planè & uere erant liberi : lege autem ea,quam nemo legẽ præter te & collegam tuum putauit, omnis erat tibi Achaia , Theſſalia,Athenæ,cuncta Græcia addicta . habebas exercitum tantum,quantũ tibi nõ ſenatus,aut populus R.dederat,ſed quantũ tua libido cõſcripſerat. ærarium exhauſeras.quas res geſſiſti in imperio,exercitu,prouincia conſulari ? quas res geſſerit,quæro? qui ut uenit ſtatim,non dũ cõmemoro rapinas, non dum exactas pecunias,non captas,nõ imperatas,non neces ſociorum, non cædem hoſpitum,nõ perfidiam,non immanitatem, non ſcelera prædico:mox , ſi uidebitur,ut cum fure, ut cum ſacrilego,ut cum ſicario diſputabo : nunc meam ſpoliatam fortunam conferam cum florente fortuna imperatoris . quis unq̃ prouinciam cum exercitu obtinuit,qui nullas ad ſenatum literas miſerit ? tantam uero prouinciam,cum tanto exercitu,Macedoniam præſertim, quæ tantis barbarorum gentibus attingitur,ut ſemper Macedonibus imperatoribus ijdem fines prouinciæ fuerint , qui gladiorum,atque pilorum: ex qua aliquot prætorio imperio , conſularis quidem nemo redijt, qui incolumis fuerit,qui nõ triumpharit. eſt hoc nouum : multo illud magis . appellatus eſt hic uulturius , illius prouinciæ, ſi dijs placet,imperator . ne tum quidem Paule noſter tabulas Romam cũ laurea mittere audebas ? miſi,inquit. quis unquam recitauit ? quis,ut recitarentur, poſtulauit ? nihil enim mea refert, utrũ tu conſcientia oppreſſus ſcelerum tuorum nihil unquam auſus ſis ſcribere ad eum ordinem,quem deſpexeras,quem afflixeras, quem deleueras ; an amici tui tabulas abdiderint, ijdemq́; ſi-

lentio suo temeritatem, atq; audaciã tuam condemnarint. atque haud scio, an malim te uideri nullo pudore fuisse in literis mittẽdis, an amicos tuos plus habuisse et pudoris, & consilij, quã aut te uideri pudẽtiorem fuisse quã soles, aut tuũ factum non esse condemnatũ iudicio amicorum. ꝙ si non tuis nefarijs in hunc ordinem contumelijs in perpetuum tibi curiam præclusisses, quid tã dem erat actum, aut gestum in illa prouincia, de quo ad senatũ cũ gratulatione aliqua scribi abs te oporteret? uexatio Macedoniæ? an oppidorũ turpis amissio? an sociorum direptio? an agrorum depopulatio? an munitio Thessalonicæ? an obsessio militaris uiæ? an exercitus nostri interitus, ferro, fame, frigore, pestilentia? tu uero, qui ad senatum nihil scripseris; ut in urbe nequior inuentus es quã Gabinius, sic in prouincia paulo tamẽ, quã ille, demissior: nam ille gurges, atque heluo, natus abdomini suo, nõ laudi atque gloriæ, cum equites R. in prouincia, cum publicanos nobiscum & uoluntate & dignitate coniunctos, omnes fortunis, multos fama, uitáq; priuasset, cum egisset aliud nihil in illo exercitu, nisi ut urbes depopularetur, agros uastaret, exhauriret, domos; ausus est (quid enim ille non auderet?) à senatu supplicationẽ per literas postulare. ò dij immortales, tu'ne etiã, atque adeo uos geminæ uoragines, scopuliq; Reip. uos meam fortunam deprimitis, uestram extollitis? cum de mea ea S.C. absente facta sint, eæ conciones habitæ, is motus fuerit municipiorum & coloniarum omnium, ea decreta publicanorum, ea collegiorum, ea denique generũ, ordinumq; omnium, quæ ego non modo optare nunquam auderem, sed cogitare nõ possem;

uos autem sempiternas fœdissimæ turpitudinis notas subieritis. an ego, si te et Gabiniũ cruci suffixos uiderem, maiore afficerer lætitia ex corporis uestri laceratione, quã afficior ex infamia? nullũ est suppliciũ putandũ, quo affici casu aliquo etiã boni uiri fortes possunt. atq; hoc quidem etiam isti tui dicunt uoluptarij Græci: quos utinã ita audires, ut erant audiendi: nunquã te in tot flagitia ingurgitasses. uerum audis in præsepibus, audis in stupris, audis in cibo & uino. sed dicunt ipsi, qui mala dolore, bona uoluptate definiunt, sapientem, etiã si in Phalaridis tauro inclusus, succensis ignibus torreatur, dicturum tamen, suaue illud esse, seseq; ne tantulũ quidem cõmoueri. tantã uirtutis esse uim uoluerunt, ut nõ posset unq̃ esse uir bonus nõ beatus. quæ est igitur pœna? quod suppliciũ? id mea sententia, quod accidere nemini potest, nisi nocenti, suscepta fraus, impedita & oppressa mens conscientia, bonorũ omniũ odium, nota iusti senatus, amissio dignitatis. nec mihi ille M. Regulus, quẽ Carthaginenses resectis palpebris, illigatũ in machina, uigilando necauerũt, supplicio uidetur affectus; nec C. Marius, quẽ Italia seruata ab illo demersum in Minturnensium paludibus, Africa deuicta ab eodem expulsum et naufragũ uidit: fortunæ enim ista tela sunt, nõ culpæ: suppliciũ autem est pœna peccati. neque uero ego, si unq̃ uobis mala precarer, quod sæpe feci, in quo dij immortales meas preces audiuerunt; morbum, aut mortem, aut cruciatum precarer; Thyestea ista execratio est, poetæ uulgi animos, non sapientũ mouentis: ut,

» Tu naufragio expulsus, uspiam saxis fixus asperis,
» Euisceratus, latere pẽderes (ut ait ille) saxa spargẽs tabo,

Sanie, sanguine atro: non ferrem omnino moleste, si ita accidisset; sed id tamen esset humanum. M. Marcellus, qui ter Consul fuit, summa uirtute, pietate, gloria militari, perijt in mari: qui tamen ob uirtutem gloria & laude uiuit. in fortuna quadam est illa mors, nõ poena putãda. quæ est igitur poena? quod suppliciũ? quæ saxa? quæ cruces? ecce duos duces in prouincijs populi R. habere exercitus, appellari imperatores; horum alterũ sic fuisse infirmatum conscientia scelerũ & fraudum suarũ, ut ex ea prouincia, quæ fuerit ex omnibus una maxime triũphalis, nullas sit ad senatũ literas mittere ausus. ex qua prouincia modo uir omni dignitate ornatissimus L. Torquatus magnis rebus gestis me referẽte absens imperator sit appellatus, unde his paucis annis Cn. Dolabellæ, C. Curionis, M. Luculli iustissimos triũphos uidimus, ex ea te imperatore nuncius ad senatum allatus est nullus. ab altero allatæ literæ, recitatæ, relatũ ad senatũ. dij immortales, id ne ego optarẽ, ut inimicus meus ea, qua nemo unq̃, ignominia notaretur? ut senatus is, qui in eũ iã benignitatis cõsuetudinẽ uenit, ut eos, qui bene Rép. gesserint, nouis honoribus afficiat, & numero dierũ, et genere uerborũ; huius unius literis nũciãtibus nõ crederet, postulãtibus denegaret? his ego rebus pascor, his delector, his perfruor; q̃ de uobis hic ordo opinatur nõ secus, ac de teterrimis hostibus; q̃ uos equites R. q̃ cæteri ordines, q̃ cuncta ciuitas odit; q̃ nemo bonus, nemo denique ciuis est, qui modo se ciuẽ esse meminerit, qui uos non oculis fugiat, auribus respuat, animo aspernetur, recordatione deniq; ipsa Consulatus uestri ꝑhorrescat. hæc ego semper de uobis expetiui, hæc optaui,

hæc præcatus sum . plura etiam acciderunt, q̃ uellem :
nam, ut amitteretis exercitũ, uunquã mehercule optaui.
illud etiam accidit præter optatum meum, sed ualde ex
uoluntate: mihi enim non uenerat in mentem furorem
& insaniam optare uobis, in quam incidistis. atqui fuit
optandum: me tamen fugerat deorum immortaliũ has
esse in impios & consceleratos pœnas certissimas cõstitu
tas. nolite enim putare P.C. ut in scena uidetis, homines
consceleratos impulsu deorum terreri furiarum tædis
ardentibus: sua quenque fraus, suum facinus, suum sce
lus, sua audacia de sanitate ac mente deturbat: hæ sunt
impiorum furiæ, hæ flãmæ, hæ faces. ego te nõ uecordẽ,
nõ furiosum, non mente captũ, non tragico illo Oreste,
aut Athamante dementiorẽ putem, qui sis ausus primũ
facere, (nam id est caput) deinde paulo ante Torquato
grauissimo & sanctissimo uiro premẽte cõfiteri, te pro=
uinciam Macedoniã, in quã tantum exercitũ transpor=
tasses, sine ullo milite reliquisse ? mitto de amissa maxi
ma parte exercitus : sit hoc infelicitatis tuæ. dimittendi
uero exercitus quã potes afferre causam? quam potesta=
tem habuisti? quam legem ? quod S.C ? quod ius ? quod
exemplum ? quid est aliud furere, nisi nõ cognoscere ho
mines, nõ cognoscere leges, non senatum, non ciuitatem,
cruentare corpus suũ ? maior hæc est uitæ, famæ, salutis
suæ uulneratio . si familiã tuam dimisisses, quod ad ne=
minem nisi ad ipsum te pertineret, amici te tui cõstrin=
gendũ putarẽt: præsidiũ tu populi R. custodiam prouin=
ciæ, iniussu populi senatusq; dimisisses, si tuæ mentis cõ=
pos fuisses ? Ecce tibi alter, effusa iam maxima præda,
quam ex fortunis publicanorum, ex agris urbibusq; so=

ciorum exhauserat, cum partim eius prædæ profundæ libidines deuorassent, partim noua quædam & inaudita luxuries, partim etiã in illis locis, ubi omnia diripuit, emptiones, partim permutationes ad hũc Tusculanũ mõtem extruendum, cũ illa eius immensa & intolerabilis ædificatio constitisset; se ipsum, fasceis suos, exercitũ populi R. numen interdictumq́; deorum immortalium, responsa sacerdotum, auctoritatẽ senatus, iussa populi, nomen ac dignitatem imperij Regi Aegyptio uendidit. cũ fineis prouinciæ tantos haberet, quantos uoluerat, quantos optauerat, quantos mei capitis pretio periculoq́; emerat, his se tenere non potuit, exercitum eduxit ex Syria. qui licuit extra prouinciã? tribuit se mercenarium comitem Regi Alexandrino. quid hoc turpius? in Aegyptum uenit, signa contulit cum Alexandrinis. quando hoc bellum aut hic ordo, aut populus susceperat? cepit Alexandriã. quid aliud expectamus à furore eius, nisi ut ad senatum tantis de rebus gestis literas mittat? hic si mẽtis esset suæ, nisi pœnas patriæ, dijsq́; immortalibus eas, quæ grauissimæ sunt, furore atq; insania penderet, ausus esset, mitto exire de prouincia, educere exercitum, bellum sua sponte gerere, in regnum iniussu populi aut senatus accedere? quæ cum plurimæ leges ueteres, tum lex Cornelia maiestatis, Iulia de pecunijs repetundis planissime uetant. sed hæc omitto. ille si non acerrime fureret, auderet, quam prouinciam P. Lentulus amicissimus huic ordini, cum & auctoritate senatus, & sorte haberet, interposita religione sine ulla dubitatione deposuisset, eam sibi tum asciscere, cum, etiam si religio non impediret, mos maiorum tamen, & exempla, &

grauissimæ legum pœnæ uetarent? sed quoniam fortunarum contentionẽ facere cœpimus, de reditu Gabinij omittamus: quem etsi sibi ipse præcidit, ego tamẽ, os ut uideã hominis, expecto. Tuum, si placet, reditum cum meo conferamus. at meus quidẽ is fuit, ut à Brundusio usq; Romã agmẽ perpetuum totius Italiæ uiderẽ: neq; enim regio fuit ulla, neq; municipium, neq; præfectura, aut colonia, ex qua nõ publice ad me uenerint gratulatum. quid dicã aduẽtus meos? quid effusiones hominum ex oppidis? quid cõcursum ex agris patrũfamilias cum cõiugibus ac liberis? quid eos dies, qui, quasi deorũ immortaliũ, festi ac solẽnes sunt aduẽtu meo, redituq; celebrati? unus ille dies mihi quidem immortalitatis instar fuit, quo in patriã redij, cum senatum egressum uidi, populumq; R. uniuersum, cum mihi ipsa Roma propè conuulsa sedibus suis ad cõplectendũ cõseruatorẽ suũ procedere uisa est. quæ me ita accepit, ut nõ modo omnium generum, ætatũ, ordinum omnes uiri ac mulieres omnis fortunæ ac loci, sed etiã mœnia ipsa uiderẽtur, et tecta urbis, ac templa lætari. me consequentibus diebus in ea ipsa domo, qua tu me expuleras, quam expilaras, quam incenderas, Pontifices, Consules, Prætores collocauerunt, mihiq;, quod ante me nemini, pecunia publica ædificandam domum censuerunt. Habes reditum meũ. confer nunc uicissim tuum, quandoquidem omisso exercitu nihil incolume domum, præter os illud pristinum tuum, retulisti. qui primum quà ueneris cum laureatis tuis lictoribus, quis scit? quos tu Mæandros, dum omnes solitudines persequeris, quæ diuerticula, flexionesq; quæsisti? quod te municipium uidit? quis amicus

inuitauit? quis hospes aspexit? non ne tibi nox erat pro=die? solitudo pro frequētia? caupona pro oppido? non ut redire ex Macedonia nobilis imperator, sed ut mor=tuus infamis referri uideretur. Romā uero ipsam fœdauit aduētus tuus. ò familiæ nō dicā Calfurniæ, sed Caluētiæ, neq; huius urbis, sed Placentini municipij, neq; pa=terni generis, sed brachatæ cognationis dedecus, quēad=modū uenisti? quis tibi, non dicam horum, aut ciuiū cæterorum, sed tuorum Legatorum obuiam uenit? mecū enim tū L. Flaccus, uir tua Legatione indignissimus, at=que ijs consilijs, quibus mecum in Consulatu meo coniūctus fuit, ad conseruādam Remp. dignior, mecum fuit, tum cum te quidam non longe à porta cum lictoribus errantem uisum esse narrabat. scio item, uirum fortem in primis, belli ac rei militaris peritum, familiarē meū, Q. Marcium, quorum tu Legatorum prælio impera=tor appellatus eras, cum lōge abfuisses, aduentu isto tuo domi fuisse otiosum. sed quid ego enumero, qui tibi ob=uiam non uenerint? qui dico uenisse penè neminē ne de officiosissima quidem natione candidatorum, cū uulgo essent & illo ipso, & multis ante diebus admoniti et rogati. togulæ lictoribus ad portā præsto fuerunt: qui=bus illis acceptis, sagula reiecerunt, et cateruam imperatori suo nouam præbuerūt. sic iste tanto exercitu, tāta prouincia, triēnio post Macedonicus imperator in urbē se intulit, ut nullius negotiatoris obscurissimi reditus unq̄ fuerit desertior. in quo me tamē, qui esset paratus ad se defendendum, reprehēdit: cum ego Cœlimontana porta introisse dixissem, respōsione me mimica, Esquili=na introisse, homo prōptissimus lacessiuit: quasi uero id

aut ego ſcire debuerim, aut ueſtrum quiſpiam audierit, aut ad rem pertineat, qua tu porta introieris, modo ne Triumphali, quæ porta Macedonicis ſemper Proconſulibus ante te patuit: tu inuẽtus es, qui conſulari imperio præditus ex Macedonia non triumphares. at audiſtis P. C. philoſophi uocem: negauit ſe triumphi cupidum unquam fuiſſe. ò ſcelus, ò peſtis, ò labes: cum extinguebas ſenatum, uendebas auctoritatem huius ordinis, addicebas Tribuno pl. Conſulatum tuum, Rempub. euertebas, prodebas caput & ſalutẽ meam una mercede prouinciæ, ſi triumphum non cupiebas, cuius tandẽ rei te cupiditate arſiſſe defendes? ſæpe enim uidi, qui & mihi & cæteris cupidiores prouinciæ uiderentur, triumphi nomine tegere, atq; uelare cupiditatem ſuam. hoc modo D. Silanus Cõſul in hoc ordine, hoc meus etiam collega dicebat: neque enim quiſquam poteſt exercitum cupere, apertéq; petere, ut nõ prætexat cupiditatem triumphi. q̃ ſi te ſenatus populuſq; R. aut nõ appetentẽ, aut etiam recuſantem, bellum ſuſcipere, exercitum ducere coegiſſet, tamẽ erat anguſti animi atque demiſſi, triũphi honorẽ atque dignitatem contemnere. nam ut leuitatis eſt inanem aucupari rumorẽ, ut omnes umbras etiam falſæ gloriæ cõſectari: ſic leuis eſt animi, lucẽ, ſplendoremq; fugiẽtis, iuſtã gloriã, qui eſt fructus ueræ uirtutis honeſtiſſimus, repudiare. cũ uero non modo nõ poſtulãte atque cogente, ſed inuito atq; oppreſſo ſenatu, nõ modo nullo populi R. ſtudio, ſed nullo ferẽte ſuffragium libero, prouincia tibi iſta manupretium fuerit non euerſæ per te, ſed proditæ ciuitatis; cumq; omniũ tuorum ſcelerum hæc pactio extiterit, ut, ſi tu totam Remp. nefarijs latronibus

tradidiſſes, Macedonia tibi ob eã rem, quibus tu finibus uelles, redderetur; cũ exhauriebas ærarium; cũ orbabas Italiã iuuentute; cũ mare uaſtiſſimum hieme trãſibas: ſi triumphum contemnebas, quæ te prædo amentiſſime, niſi prædæ ac rapinarum, cupiditas tam cæca rapiebat? non eſt integrũ Cn. Pompeio conſilio iam uti tuo: errauit enim: non guſtarat iſtam tuam philoſophiã: ter iã homo ſtultus triũphauit. Craſſe pudet me tui: quid eſt, ꝙ confecto formidoloſiſſimo bello coronã illam laureã tibi tantopere decerni uolueris à ſenatu? P. Seruili, Q. Metelle, C. Curio, P. Africane, cur non hunc audiſtis tam doctum hominem, tam eruditum, prius quàm in iſtum errorem induceremini? C. ipſi Pontinio neceſſario meo iam non eſt integrum: religionibus enim ſuſceptis impeditur. ò ſtultos Camillos, Curios, Fabricios, Calatinos, Scipiones, Marcellos, Maximos: ò amentem Paulum, ruſticũ Marium, nullius conſilij patres iſtorum amborum Conſulum, qui triumpharunt. ſed quoniam præterita mutare non poſſumus, quid ceſſat hic homulus, ex argilla & luto fictus Epicureus, dare hæc præclara præcepta ſapientiæ clariſſimo & ſummo imperatori genero ſuo? fertur ille uir, mihi crede, gloria: flagrat, ardet cupiditate iuſti et magni triumphi: non didicit eadem iſta, quæ tu. mitte ad eum libellum: ſed iam, ſi ipſe coràm congredi poteris, meditare quibus uerbis incenſam illius cupiditatem comprimas atque reſtinguas. ualebis apud hominem uolitãtem gloriæ cupiditate uir moderatus & conſtans, apud indoctum eruditus, apud generum ſocer: dices enim, ut es homo facetus, ad perſuadendum concinnus, perfectus, politus è ſchola: Quid eſt

Cæsar, q̃ te supplicationes toties decretæ, tot dierũ, tãto=pere delectent? in quibus homines errore ducũtur, quas dij negligunt, qui, ut noster ille diuinus dixit Epicurus, neque propitij cuiquam esse solent, neque irati. nõ facies fidem scilicet, cum hæc disputabis: tibi enim & esse & fuisse deos uidebit iratos. uertes te ad alteram scholam, disseres de triumpho. quid tandẽ habet iste currus? quid uincti ante currum duces? quid simulacra oppidorum? quid aurũ? quid argentũ? quid Legati in equis et Tribuni? quid clamor militum? quid tota illa pompa? inania sunt ista, mihi crede, delectamenta penè puerorum, captare plausus, uehi per urbem, cõspici uelle. quibus ex rebus nihil est, quod solidũ tenere, nihil quod referre ad uoluptatẽ corporis possis. quin tu me uides, qui, ex qua prouincia T. Flaminius, L. Paulus, Q. Metellus, T. Didius, innumerabiles alij leui cupiditate cõmoti triũpharũt, ex ea sic redij, ut ad portam Esquilinam Macedonicã lauream cõculcarim, ipse cum hominibus quindecim male uestitis ad portã Cœlimontanã sitiens peruenerim: quo in loco mihi libertus præclaro imperatori domum ex hac die biduo ante cõduxerat: quæ uacua si nõ fuisset, in campo Martio mihi tabernaculum collocassem. nũmus interea mihi Cæsar neglectis uehiculis triũphalibus domi manet, et manebit. rationes ad ærarium retuli cõtinuo, sicut tua lex iubebat: neq; alia ulla in re legi tuæ parui. quas rationes si cognoris, intelliges nemini plus, quàm mihi, literas profuisse: ita enim sunt perscriptæ scite et literate, ut scriba, ad ærariũ qui eas retulit, perscriptis rationibus secũ ipse caput sinistra manu perfricans, cõmurmuratus sit, ratio quidem hercle apparet,

argentũ οἴχεται. hac tu oratione, non dubito, quin illũ iam ascendentem in currum possis reuocare. ò tenebræ, ò lutum, ò sordes, ò paterni generis oblite, materni uix memor: ita nescio quid istuc fractum, humile, demissum, sordidum inferius etiam est, q̃ ut Mediolanensi præcone auo tuo dignum esse uideatur. L. Crassus, homo sapientissimus nostræ ciuitatis, spiculis propè scrutatus est alpes, ut, ubi hostis non erat, ibi triumphi causam aliquã quæreret. eadt cupiditate uir summo ingenio præditus C. Cotta nullo certo hoste flagrauit. eorum neuter triumphauit, ꝙ alteri illum honorem collega, alteri mors ademit. irrisa est abs te paulo ante M. Pisonis cupiditas triumphãdi, à qua te longe dixisti abhorrere. qui etiã si minus magnum bellum gesserat, ut abs te dictum est; tamen istum honorem cõtemnendum nõ putauit. tu eruditior q̃ Piso, prudentior q̃ Cotta, abundantior consilio, ingenio, sapientia quam Crassus, ea contemnis, quæ illi idiotæ, ut tu appellas, præclara duxerunt. ꝙ si reprehendis, ꝙ cupidi laureæ fuerint, cum bella aut parua, aut nulla gessissent: tu tantis nationibus subactis, tantis rebus gestis, minime fructum laborum tuorum, præmia periculorum, uirtutis insignia contemnere debuisti. neque uero cõtempsisti, licet Themista sapientior, si os tuum ferreum senatus conuitio uerberari noluisti. iam uides, quãdoquidem ita mihimet fui inimicus, ut me tecum compararem, & digressum meum et absentitam et reditum ita lõge tuo præstitisse, ut mihi illa omnia immortalem gloriam dederint, tibi sempiternã turpitudinem inflixerint, nunc etiam in hac quotidiana, assidua, urbanaq; uita splendorem tuum, gra-

tiam, celebritatem domeſticam, operam forenſem, conſilium, auxilium, auctoritatem, ſententiam ſenatoriam nobis, aut, ut uerius dicam, cuiquam es infirmiſſimo ac deſperatiſſimo antelaturus? age, ſenatus odit te, quod eũ tu facere iure concedis, afflictorem & proditorẽ non modo dignitatis & auctoritatis, ſed omnino ordinis ac nominis ſui: uidere equites R. non poſſunt, quo ex ordine uir præſtantiſſimus L. Aelius eſt te Cõſule relegatus: plebs Romana perditum cupit, in cuius tu infamiam ea, quæ per latrones & per ſeruos de me egeras, contuliſti: Italia cuncta execratur, cuius idem tu ſuperbiſſime decreta & preces repudiaſti. fac huius odij tanti ac uniuerſi periculũ, ſi audes. inſtant poſt hominum memoriam apparatiſſimi magnificentiſſimiq; ludi, quales nõ modo nunquam fuerunt, ſed ne quo modo fieri quidem poſthac poſſint, poſſum ullo pacto ſuſpicari. da te populo, committe ludis. ſibilum metuis? ubi ſunt ueſtræ ſcholæ? ne acclametur? ne id quidem eſt curare philoſophi. manus tibi ne afferantur, times: dolor enim eſt malum, ut diſputas: exiſtimatio, dedecus, infamia, turpitudo, uerba ſunt atque ineptiæ. ſed de hoc nõ dubito: non audebit accedere ad ludos. conuiuium publicum non dignitatis cauſa inibit: niſi forte, ut cum P. Clodio, hoc eſt cum amoribus ſuis cœnet. ſed planè animi ſui cauſa ludos nobis idiotis relinquet. ſolet in diſputationibus ſuis oculorum & auriũ delectationi abdominis uoluptates anteferre. nam ꝗ uobis iſte tantũmodo improbus, crudelis, olim furunculus, nunc uero etiam rapax, ꝗ ſordidus, ꝗ contumax, ꝗ ſuperbus, ꝗ fallax, ꝗ perfidioſus, ꝗ impudẽs, ꝗ audax eſſe uideatur, nihil ſcitote eſſe lu-

xurioſius, nihil libidinoſius, nihil poſterius, nihil nequius. luxuriam autem in iſto nolite hanc cogitare. eſt enim quædam, q̃q̃ omnis eſt uitioſa atque turpis, tamen ingenuo ac libero dignior. nihil apud hunc lautum, nihil elegans, nihil exquiſitum, (laudabo inimicum) ne magnopere quidem quidquam præter libidines ſumptuoſum. toreuma nullum, maximi calices, & hi, ne contemnere ſuos uideatur, Placentini; extructa menſa, nõ conchylijs aut piſcibus, ſed multa carne ſubrãcida. ſerui ſordidati miniſtrant, nõ nulli etiam ſenes; idem coquus, idẽ atrienſis; piſtor domi nullus, nulla cella, panis et uinũ à propola atque de cupa; Græci ſtipati, quini in lectulis, ſæpe plures, ipſe ſolus, bibiturus quæ eodẽ de ſolio miniſtrentur: ubi galli cantum audiuit, auum ſuum reuixiſſe putat, menſam tolli iubet. dicet aliquis, unde tibi hæc nota ſunt? nõ mehercule contumeliæ cauſa deſcribam quenquã, præſertim ingenioſum hominẽ atq; eruditum, cui generi eſſe ego iratus ne ſi cupiã quidem poſſum. eſt quidam Græcus, qui cũ iſto uiuit, homo, uere ut dicã, ſic enim cognoui, humanus, ſed tandiu, quãdiu cum alijs eſt, aut ipſe ſecum. is cum iſtum adoleſcentem iam tum cũ hac dijs irata fronte uidiſſet, non fugit eius amicitiam, cum eſſet præſertim appetitus: dedit ſe in cõſuetudinem, ſic, ut prorſus unà uiueret, nec ferè ab iſto unquã diſcederet. nõ apud indoctos, ſed, ut ego arbitror, in hominum eruditiſſimorum et humaniſſimorum cœtu loquor. audiſtis profecto dici, philoſophos Epicureos omnes res, quæ ſunt homini expetendæ, uoluptate metiri: recte an ſecus, nihil ad nos: aut, ſi ad nos, nihil ad hoc tempus. ſed tamen lubricum genus orationis, adoleſcẽti

ion acriter, intelligenti ſæpe præceps . itaq; admiſſarius ſte, ſimul atq; audiuit à philoſopho uoluptatē tantope re laudari, nihil expiſcatus eſt: ſic ſuos ſenſus uoluptarios omneis incitauit, ſic ad illius hanc orationem adhinnijt, ut nō magiſtrum uirtutis, ſed auctorem libidinis à ſe il lum inuentum arbitraretur. Græcus primo diſtinguere atque diuidere illa, quemadmodum diceretur: iſte clau dus, quo modo aiunt, pilā retinere : quod acceperat te= ſtificari, tabulas obſignare uelle, Epicurum diſertum de= cernere: et tamen dictum opinor, ſe nullum bonum in= telligere poſſe dēptis corporis uoluptatibus. quid multa? Græcus facilis & ualde uenuſtus, nimis pugnax contra ſenatorem populi R. eſſe noluit. eſt autem hic, de quo lo quor, nō philoſophia ſolum, ſed etiam literis, quod ferè cæteros Epicureos negligere dicunt, perpolitus. poema porrò facit ita feſtiuum, ita cōcinnum, ita elegans, nihil ut fieri poſſit argutius. in quo reprehendat eum licet, ſi qui uolet, modo leuiter, non ut impurum, non ut impro bum, non ut audacem, ſed ut Græculū, ut aſſentatorem, ut poetā. deuenit, aut potius incidit in iſtum eodem de= ceptus ſupercilio Græcus, atque aduena, quo tā ſapiēs, et tāta ciuitas. ſe reuocare nō poterat familiaritate impli catus, et ſimul incōſtantiæ famam uerebatur : rogatus, inuitatus, coactus, ita multa ad iſtum de iſto ſcripſit, ut omnes hominis libidines, omnia cœnarum genera, conui= uiorumq;, adulteria eius delicatiſſimis uerſibus expreſſe rit: in quibus, ſi quis uelit, poſſit iſtius tanq̃ in ſpeculo ui tā intueri . ex quibus multa à multis lecta et audita re citarē, niſi uererer ne hoc ipſum genus oratiōis, quo nūc utor, ab huius loci more abhorreret : & ſimul de ipſo,

qui scripsit, detrahi nolo. qui si fuisset in discipulo cõparando meliore fortuna; fortasse austerior & grauior esse potuisset: sed eum casus in hanc consuetudinẽ scribendi induxit philosopho ualde indignam, si quidẽ philosophia, ut fertur, uirtutis continet, & officij, & bene uiuendi disciplinam: quam qui profitetur, grauissimam mihi sustinere personam uidetur. sed idem casus illum, ignarum quid profiteretur, cum se philosophum esse diceret, istius impurissimæ ac intemperatissimæ pecudis cœno, & sordibus inquinauit: qui modo res gestas Consulatus mei cum laudasset, quæ quidem laudatio hominis turpissimi mihi ipsi erat penè turpis; non ulla tibi, inquit, inuidia nocuit, sed uersus tui: nimis magna pœna te Consule cõstituta est siue malo poetæ, siue libero: scripsisti enim uersus, Cedãt arma togæ. quid tum? hæc res tibi fluctus illos excitauit. at hoc nusquã opinor scriptũ fuisse in illo elogio, quod te Consule in sepulcro Reip. incisum est, Velitis, iubeatis, ut, non ꝙ M. Cicero uersum fecerit; sed ꝙ uindicarit. uerumtamen, quoniam te non Aristarchum, sed Phalarin grammaticum habemus, qui non notam apponas ad malum uersum, sed poetam armis persequare; scire cupio, quid tandem isto in uersu reprehendas, Cedãt arma togæ. tuæ dicis, inquit, togæ summum imperatorem esse cessurum. quid nunc te asine literas doceam? non opus est uerbis, sed fustibus. non dixi hanc togam, qua sum amictus; nec arma, scutum, et gladium unius imperatoris: sed ꝙ pacis est insigne & otij toga, contra aũt arma tumultus atque belli; more poetarum locutus, hoc intelligi uolui, bellũ ac tumultũ paci atque otio concessurum. quære ex familiari tuo Græco

illo poeta : probabit genus ipsum et agnoscet, neque te nihil sæpe mirabitur. at in illo altero, inquit, hæres, Cõcedat laurea laudi. immo mehercule habeo tibi gratiam: hærerem enim, nisi tu me expedisses. nam cũ tu timidus ac tremẽs tuis ipse furacissimis manibus detractã cruentis fascibus lauream ad portam Esquilinam abiecisti, iudicasti nõ modo amplissimæ, sed etiã minimæ laudi lauream concessisse. atque ista ratione hoc tamen intelligi scelerate uis, Pompeiũ inimicum mihi isto uersu esse factũ; ut, si uersus mihi nocuerit, ab eo, quẽ is uersus offenderit, uideatur mihi pnicies esse quæsita. omitto, nihil istũ uersum pertinuisse ad illũ; nõ fuisse meũ, quẽ quãtũ potuissem multis sæpe orationibus scriptisq; decorassem, hũc uno uiolare uersu. sed sit offensus primo, nõ ne cõpensabit cũ uno uersiculo tot mea uolumina laudum suarũ? ꝙ si est cõmotus, ad perniciem ne non dicã amicissimi, nõ ita de sua laude meriti, nõ ita de Rep. nõ cõsularis, non senatoris, nõ ciuis, non liberi, in hominis caput ille tam crudelis propter uersum fuisset? tu quidẽ, tu, apud quos, de quo dicas, intelligis? cõplecteris amplissimos uiros ad tuũ & Gabinij scelus: neque id occulte: nam paulo ante dixisti, me cum ijs cõfligere, quos despicerem; non attingere eos, qui plus possent, quibus iratus esse deberem. quorum quidem (quis enim nõ intelligit, quos dicas?) quanquam non est una causa omnium, tamen est omnium mihi probata. me Cn. Pompeius, multis obsistẽtibus eius erga me studio atque amori, semper dilexit, semp sua coniunctione dignissimũ iudicauit, semper nõ modo incolumem, sed etiam amplissimum atque ornatissimum uoluit esse. uestræ fraudes, uestrum sce-

lus, uestræ criminationes insidiarum mearum, illius periculorum nefarie fictæ, simul eorum, qui familiaritatis licentia, suorum improbissimorum sermonum domicilium in auribus eius impulsu uestro collocauerunt, uestræ cupiditates prouinciarum effecerunt, ut ego excluderer, omnesq;, qui me, qui illius gloriam, qui Remp. saluam esse cupiebant, sermone atque aditu prohiberentur. quibus rebus est perfectum, ut illi planè suo stare iudicio non liceret, cum certi homines non studiũ eius à me alienassent, sed auxilium retardassent. non ne ad te L. Lentulus, qui tum erat Prætor, non Q. V. Sanga, nõ L. Torquatus pater, non M. Lucullus uenit? qui omnes ad eum multiq; mortales oratum in Albanum obsecratumq; uenerant, ne meas fortunas desereret cum Reip. salute coniunctas. quos ille ad te & ad tuum collegam remisit, ut causam publicam susciperetis, ut ad senatũ referretis. se contra armatum Tribunum pl. sine consilio publico decertare nolle, Consulibus ex S. C. Remp. defendentibus se arma suscepturum. ecquid infelix recordaris, quid responderis? in quo illi omnes quidem, sed Torquatus præter cæteros furebat contumacia responsi tui: te non esse tam fortem, quàm ipse Torquatus in Consulatu fuisset, aut ego: nihil opus esse armis, nihil contentione: me posse iterum Remp. seruare, si cessissem: infinitam cædem fore, si restitissem: deinde ad extremũ, neque se, neque generũ, neque collegã suũ Tribuno pl. defuturum. hic tu hostis ac proditor aliis me inimiciorem, q̃ tibi debere esse dicis? ego C. Cæsarẽ non eadem de Rep. sensisse, quæ me, scio: sed tamen, quod iam de eo his audientibus sæpe dixi, me ille sui totius

Consulatus, eorumq; honorum, quos cum proximis cõmunicauit, sociũ esse uoluit, detulit, inuitauit, rogauit. non sum ego propter nimiam fortasse constantiæ cupiditatem adductus ad causam: non postulabam, ut ei charissimus essem, cuius ego beneficijs quidẽ sententiã meã tradidissem. adducta res in certamen te Consule putabatur, utrũ, quæ superiore anno ille gessisset, manerent, an rescinderentur. quid loquar plura? si tantum ille in me esse uno roboris & uirtutis putauit, ut ea, quæ ipse gesserat, conciderent, si ego restitissem: cur non ignoscã, si anteposuit suam salutem meæ? sed præterita omitto. me ut Cn. Pompeius omnibus suis studijs, laboribus, uitæ periculis cõplexus est, cum municipia pro me adiret, Italiæ fidem imploraret, P. Lentulo Consuli auctori salutis meæ frequens assideret, senatui sentẽtiam præstaret, in concionibus nõ modo se defensorẽ salutis meæ, sed etiam supplicem pro me profiteretur: huius uoluntatis eum, quem multum posse intelligebat, mihi non inimicũ esse cognorat, socium sibi & adiutorem C. Cæsarem adiunxit. iam uides me tibi nõ inimicũ, sed hostem; illis, quos describis, non modo non iratum, sed etiam amicum esse debere. quorum alter, id quod meminero semper, æque mihi fuit amicus, ac sibi; alter, id quod obliuiscar aliquando, sibi amicior, q̃ mihi. deinde hoc ita fit, ut uiri fortes, etiam si ferro inter se cõminus decertarint, tamen illud contentionis odium simul cum ipsa pugna armisq; ponãt. atqui me ille odisse nunq̃ potuit, ne tum quidem cum dissidebamus. habet hoc uirtus, quam tu ne de facie quidem nosti, ut uiros fortes species eius & pulchritudo etiam in hoste posita delectet. equidem dicam ex animo

P.C. quod sentio, et quod nobis audientibus sæpe iam dixi. si mihi nunq̃ amicus C. Cæsar fuisset, sed semper iratus; si aspernaretur amicitiam meã, seseq́; mihi implacabilem, inexpiabilemq́; præberet: tamen ei, cum tantas res gessisset, gereretq́; quotidie, non amicus esse non possem: cuius ego imperio non alpium uallũ contra ascensum transgressionemq́; Gallorũ, non Rheni fossam gurgitibus illis redundantem Germanorum immanissimis gentibus obiicio & oppono: perfecit ille, ut, si montes resedissent, amnes exaruissent, non naturæ præsidio, sed uictoria sua rebusq́; gestis Italiam munitã haberemus. sed cum me expetat, diligat, omni laude dignum putet: tu me à tuis inimicitiis ad simultatẽ reuocabis? sic tuis sceleribus Reip. præterita facta refricabis? quod quidem tu, qui bene nosses coniunctionem meam & Cæsaris, eludebas, cum à me trementibus omnino labris, sed tamen, cur tibi nomen non deferrem, requirebas. quanquam, quod ad me attinet, » Nunq̃ istam imminuam » curam inficiando tibi: tamen est mihi considerandũ, quantũ illi tãtis Reip. negotiis, tãtoq́; bello impedito ego homo amicissimus solicitudinis atque oneris imponam. nec despero tamen, q̃q̃ languet iuuentus, nec perinde, atque debeat, in laudis & gloriæ cupiditate uersatur, futuros aliquos, qui abiectum hoc cadauer cõsularibus spoliis nudare nõ nolint, præsertim tã afflicto, tam infirmo, tam eneruato reo; qui te ita gesseris, ut timeres, ne indignus beneficio uidereris, nisi eius, à quo missus eras, simillimus extitisses. an uero tu parũ putas inuestigatas esse à nobis labes imperii tui, strageśq; prouinciæ? quas quidem nos non uestigiis odorantes ingressus tuos, sed

totis uolutationibus corporis, & cubilibus persecuti su mus. notata à nobis sunt & prima illa scelera in aduen tu, cum, accepta pecunia à Dyrrhachinis ob necem hospi tis tui Platoris, eius ipsius domum euertisti, cuius sangui nem addixeras, eumq́;, seruis symphoniacis & alijs mu neribus acceptis, timentem, & multũ dubitantem cõfir masti, & Thessalonicã fide tua uenire iussisti. quem ne maiorum quidẽ more supplicio affecisti, cum miser ille securibus hospitis sui ceruices subijcere gestiret: sed ei medico, quẽ tecum eduxeras, imperasti, ut uenas homi= nis incideret. tum quidẽ tibi etiã accessio fuit ad necem Platoris Pleuratus eius comes, quem necasti uerberibus summa senectute cõfectum. idemq́; tu Rabocẽtum Bessi cæ gẽtis principẽ, cum te trecẽtis talẽtis Regi Cotto uẽdi disses, securi ꝑcussisti, cum ille ad te Legatus in castra ue nisset, & tibi magna præsidia, & auxilia à Bessis pedi= tum equitumq́; polliceretur: neque eum solum, sed etiã cæteros Legatos, qui simul uenerãt: quorum omnium ca pita Regi Cotto uẽdidisti. Dẽseletis, quæ natio sẽꝑ obe= diẽs huic imperio, etiã in illa omnium barbarorum defe ctione Macedonica C. Sestium Prætorẽ tutata est, nefa= rium bellum, et crudele intulisti; eisq́; cum fidelissimis socijs uti posses, hostibus uti acerrimis maluisti. ita perpe tuos defensores Macedoniæ, uexatores ac perditores effe cisti. uectigalia nostra perturbarunt, urbes ceperunt, ua starunt agros, socios nostros in seruitutem abduxerunt, familias arripuerunt, pecus abegerunt, Thessalonicẽses, cum oppido desperassent, munire arcem coegerunt. à te Iouis Velsuri fanum antiquissimum barbarorum, san= ctissimumq́; direptum est. tua scelera dij immortales in

nostros milites expiauerunt. qui cum uno genere morbi affligerentur, neque se recreare quisquam posset, qui semel incidisset: dubitabat nemo, quin uiolati hospites, Legati necati, pacati atque socij nefario bello lacessiti, fana uexata hãc tantã efficerẽt uastitatẽ. cognoscis ex particula parua scelerum, et crudelitatis tuæ genus uniuersum. Quid auaritiæ, quæ criminibus infinitis implicata est, summam nunc explicem? generatim ea, quæ maxime nota sunt, dicam. non ne sestertium centies, & octogies, quod, quasi uasarij nomine, in uenditione mei capitis ascripseras, ex ærario tibi attributũ Romæ in quæstu reliquisti? non ne, cum CC talenta tibi Apolloniatæ Romæ dedissent, ne pecunias creditas soluerent, ultro Fusidium equitem R. hominem ornatissimum, creditorem debitoribus suis addixisti? non ne, hiberna cum Legato, præfectoq; tradidisses, euertisti miseras funditus ciuitates? quæ nõ solũ bonis sunt exhaustæ, sed etiã nefarias libidinum contumelias, turpitudinesq; subierunt. qui modus tibi fuit frumenti æstimandi? qui honorarij? si quidem potest ui & metu extortum honorarium nominari. quod cum peræque omnes, tum acerbissime Bœotij, & Byzantij, Cherronenses, Thessalonica sensit. unus tu dominus, unus æstimator, unus uẽditor tota in prouincia per triẽnium frumẽti omnis fuisti. Quid ego rerum capitalium quæstiones, reorum pactiones, redemptiones, acerbissimas damnationes, libidinosissimas liberationes proferã? tantum locum aliquẽ cum mihi notum senseris, tecũ ipse licebit, quot in eo genere, & quãta sint crimina, recordere. Quid? illam armorum officinam ecquid recordaris? cum omni totius prouinciæ

pecore compulso, pellium nomine omnem quæstũ illum domesticum paternumq; renouasti? uideras enim grandis iam puer bello Italico repleri quæstu uestram domũ, cum pater armis faciendis tuus præfuisset. quid? uectigalem prouinciã, singulis rebus, quæcũque uenirent, certo portorio imposito, seruis tuis publicanis à te factam esse meministi? quid? centuriatus palàm uẽditos? quid? per tuũ seruulũ ordines assignatos? quid? stipendium militibus per omnes annos à ciuitatibus mensis palàm propositis esse numeratũ? quid illa in Pontũ profectio, & conatus tuus? quid debilitatio, atque abiectio animi tui, Macedonia prætoria nũciata, cum tu, non solũ q tibi succederetur, sed q Gabinio non succederetur, exanguis & mortuus cõcidisti? quid Quæstor ædilitius reiectus, præpositus Legatorum tuorum turpissimus, optimus abs te quisque uiolatus? Tribuni militum non recepti? M. Bebius, uir fortis, interfectus iussu tuo? quid, q tu toties diffidens ac desperans rebus tuis, in sordibus, lamẽtis, luctuq; iacuisti? q populari illi sacerdoti sexcentos ad bestias amicos sociosq; misisti? quid, q, cum sustentare uix posses mœrorem tuũ, doloremq; decessionis, Samothraciam te primũ, inde Tharsum cũ tuis teneris saltatoribus, & cũ Antobulo, Athamante, & Timocle formosis fratribus contulisti? quid, cum inde te recipiens, in uilla Euchadiæ, quæ fuit uxor Exegisti, iacuisti, mœrens aliquot dies, atque inde obsoletus Thessalonicã omnibus inscientibus, noctuq; uenisti? qui cũ concursum plorantium ac tempestatem querelarũ ferre non posses, in oppidum deuium Beroam perfugisti, quo in oppido cũ tibi spe falsa, q Q. Ancharium non esse successurum

putares, animos rumor inflasset, quo te modo ad tuã intemperantiam scelerate innouasti? mitto aurum coronariũ, quod te diutissime torsit, cum modo uelles, modo nolles: lex enim generi tui, & decerni, & te accipere, uetabat, nisi decreto triũpho. in quo tu accepta tamen, & deuorata pecunia Vtinachorũ, centum talẽta euomere non poteras, uocabula tantum pecuniarum, & genera mutabas. mitto diplomata tota in prouincia passim data: mitto numerum nauium, summamq́; prædæ: mitto rationem exacti imperatiq́; frumenti: mitto ereptam libertatem populis, ac singulis, qui erãt affecti præmijs nominatim: quorũ nihil est, quod non sit lege Iulia, ne fieri liceat, sancitũ diligenter. Aetoliam, quæ procul à barbaris disiuncta gentibus in sinu pacis posita medio ferè Græciæ gremio continetur, ò pœna, ò furia sociorum, decedens miseram perdidisti. Arsinoan Thracum, Neopactũ, ut modo tute indicasti, nobiles urbes, atque plenas, fateris ab hostibus esse captas: quibus autem hostibus? nempe ijs, quos tu Ambraciæ sedens, primo tuo aduentu ex oppidis Aggrinarum, atque Dolopum demigrare, & aras, & focos relinquere coegisti. hoc tu in exitu præclare imperator, cum tibi ad pristinas clades accessio fuisset Aetoliæ repentinus interitus, exercitum dimisisti; neque ullam pœnam, quæ tanto facinori deberetur, nõ maluisti subire, quàm numerum tuorum militum reliquiasq́; cognoscere. atque ut duorum Epicureorũ similitudinem in re militari impioq́; uideatis: Albutius cum in Sardinia triumphasset, Romæ damnatus est: hic cum similem exitũ spectaret, in Macedonia trophæa posuit; eaq́;, quæ bellicæ laudis uictoriæq́; omnes gentes insignia & mo-

nimenta esse uoluerūt, noster hic præposterus imperator amissorum oppidorum, cæsarum legionum, prouinciæ præsidio & reliquis militibus orbatæ ad sempiternū dedecus sui generis & nominis indicia cōstituit. idemq́; ut esset quod in basi trophæorū incidi, inscribiq́; posset, Dyrrhachium ut uenit decedēs, obsessus est ab ijs ipsis militibus, quos paulo ante Torquato respondit beneficij causa ab se esse dimissos. quibus cū iuratus affirmasset, se, quæ deberentur, postero die persoluturum, domū se abdidit: inde nocte intempesta crepidatus ueste seruili nauē cōscendit, Brundusiumq́; uitauit, & ultimas Adriani maris oras petiuit: cum interim Dyrrhachij milites domū, in qua istum esse arbitrabantur, obsidere cœperunt, &, cum latere hominem putarent, ignes circūdederūt. quo metu commoti Dyrrhachini, profugisse noctu crepidatum imperatorem, indicauerūt. illi autem statuā istius persimilem, quam stare celeberrimo in loco uoluerat, ne suauissimi hominis memoria moreretur, deturbant, affligunt, cōminuunt, dissipant, sic odiū, quod in ipsum attulerant, id in eius imaginem ac simulacrum profuderunt. quæ cum ita sint, nō dubito, quin, cū hæc, quæ excellunt, me nosse uideas, non existimes, mediā illam partem, & turbam flagitiorum tuorū mihi esse inauditā. nihil est, ꝙ me hortere, nihil est ꝙ inuites: admoneri me satis est: admonebit autem nemo alius, nisi Reip. tēpus: quod mihi quidem magis uidetur, q̃ tu unquam arbitratus es, appropinquare. ecquid uides, ecquid sentis, lege iudiciaria lata quos posthac iudices simus habituri? non æque legetur, quisquis uoluerit; nec, quisquis noluerit, non legetur. nulli conijcientur in illum ordinem

nulli eximentur : non ambitio ad gratiam, non iniquitas ad ſimulationem conijcietur. iudices iudicabunt ij, quos lex ipſa, non quos hominum libido delegerit. quod cum ita ſit, mihi crede, nominẽ inuitus inuitabis : res ipſa, et Reip. tempus aut me ipſum, quod nolim, aut alium quempiam aut inuitabit, aut dehortabitur . equidem, ut paulo ante dixi, non eadem ſupplicia eſſe in hominibus existimo, quæ fortaſſe plerique, damnationes, expulſiones, neces : denique nullam mihi pœnam uidetur habere id, quod accidere innocẽti, quod forti, quod ſapienti, quod bono uiro, & ciui poteſt. damnatio iſta, quæ in te flagitatur, obtigit P. Rutilio, quod ſpecimen habuit hæc ciuitas innocentiæ . maior mihi iudicum, & Reip. pœna illa uiſa eſt, q̃ Rutilij . L. Opimius eiectus eſt à patria, is, qui Prætor, & Conſul maximis Remp. periculis liberarat : non in eo, cui facta eſt iniuria, ſed in ijs, qui fecerunt, ſceleris ac conſcientiæ pœna remanſit. at contra bis Catilina abſolutus : emiſſus etiam ille auctor tuus prouinciæ, cum ſtuprum Bonæ deæ puluinaribus intuliſſet : quis fuit in tanta ciuitate, qui illum inceſto liberatum, non eos, qui ita iudicarunt, pari ſcelere aſtrictos arbitraretur ? an ego expectem, dum de te quinque & ſeptuaginta tabellæ diribeantur ? de quo iampridẽ omnes mortales omnium generum, ætatum, ordinum iudicauerunt. quis enim te aditu, quis ullo honore, quis denique communi ſalutatione dignum putet? omnes memoriam Conſulatus tui, facta, mores, faciem denique ac nomen à Rep. deteſtantur . Legati, qui unà fuere alienati : Tribuni militum inimici : centuriones, & ſi qui ex tanto exercitu reliqui milites exiſtunt, nõ

dimiſſi abs te, ſed diſſipati te oderũt, tibi peſtẽ exoptãt, te execrãtur: Achaia exhauſta, Theſſalia uexata, lacerat æ Athenæ, Dyrrhachiũ & Apollonia exinanita, Ambracia direpta: Parthini et Bullienſes illuſi: Epirus excisa: Locri, Phocij, Bœotij exuſti: Acarnania, Amphilochia: Perrhebia, Athamanumq; gens uendita: Macedonia condonata barbaris: Aetolia amiſſa: Dolopes finitimiq; mõtani oppidis atque agris exterminati: ciues R. qui in his locis negotiãtur, te unũ, ſolũ, ſuũ depeculatorem, uexatorem, prædonem, hoſtem ueniſſe ſenſerunt. ad horũ omniũ iudicia tot atque tãta domeſticũ iudiciũ acceſſit ſentẽtiæ dãnationis tuæ, occultus aduentus, furtiuũ iter per Italiã, introitus in urbem deſertus ab amicis, nullæ ad ſenatum è prouincia literæ, nulla trinis æſtiuis gratulatio, nulla triumphi mentio: non modo, quid geſſeris, ſed ne quibus in locis quidem fueris, dicere audes. ex illo fonte & ſeminario triumphorum cum arida folia laureæ retuliſſes, cum ea abiecta ad portam reliquiſti, tũ tu ipſe de te ſententiam tuliſſe uideris, tum iudicium pronũciauiſti. qui ſi nihil geſſeras dignũ honore, ubi exercitus? ubi ſumptus? ubi imperium? ubi illa uberrima ſupplicationibus triũphisq; prouincia? ſin aũt aliquid ſperare uolueras, ſi cogitaras id, quod imperatoris nomen, quod laureati faſces, quod illa trophæa plena dedecoris & riſus te commentatum eſſe declarant; quis te miſerior, quis te damnatior, qui neque ſcribere ad ſenatum à te bene Remp. eſſe geſtam, neque præſens dicere auſus es? an tu mihi, cui ſemper ita perſuaſum fuerit, non euentis, ſed factis cuiuſque fortunam ponderari, neque in tabellis paucorum iudicum, ſed in

ſententijs omnium ciuium famam noſtram fortunamq́; pēdere, te indemnatum uideri putas? quem ſocij, quem fœderati, quem liberi populi, quem ſtipēdiarij, quem negotiatores, quem publicani, quem uniuerſa ciuitas, quē Legati, quē Tribuni militares, quem reliqui milites, qui ferrum, qui famem, qui mortem effugerūt, omni cruciatu digniſſimum putant: cui non apud ſenatum, non apud ullum ordinem, non apud equites R. non in urbe, non in Italia maximorum ſcelerum uenia ulla ad ignoſcendum dari poſſit: qui ſe ipſum oderit; qui metuat omneis: qui ſuam cauſam nemini cōmittere audeat; qui ſe ipſum cōdemnet. nunquam ego ſanguinem expetiui tuum: nūquam illud extremum, quod poſſet eſſe improbis & probis commune, ſupplicium, legis ac iudicij; ſed abiectum, contemptū, deſpectum à cæteris, à te ipſo deſperatum, & relictum, circunſpectantem omnia, quidquid increpuiſſet pertimeſcentem, diffidentē tuis rebus, ſine uoce, ſine libertate, ſine auctoritate, ſine ulla ſpecie cōſulari, horrentem, trementem, adulantem omnibus uidere te uolui; uidi. quare ſi tibi euenerit, quod metuis ne accidat; equidem non moleſte ferā. ſin id tardius forte fiet; fruar tamen tua indignitate; nec minus libenter metuentem uidebo ne reus fias, quàm reum; nec minus lætabor, cum te ſemper ſordidum, quàm ſi pauliſper ſordidatum uiderem.

PRO T. ANNIO MILONE.
ORATIO XXXIX.

e

Tsi uereor iudices, ne turpe sit, pro fortissimo uiro dicere incipiētem, timere; minimeq; deceat, cum T. Annius Milo ipse magis de Reip. salute, quàm de sua perturbetur, me ad eius causam parem animi magnitudinem afferre non posse: tamē hæc noui iudicij noua forma terret oculos: qui quocūque inciderint, ueterem consuetudinē fori, & pristinū morem iudiciorum minime uident. nō enim corona cōsessus uester cinctus est, ut solebat; non usitata frequentia stipati sumus: nā illa præsidia, quæ pro tēplis omnibus cernitis, etsi contra uim collocata sunt, non afferunt tamen oratori aliquid, ut in foro, & in iudicio q̄q̄ præsidijs salutaribus, & necessarijs septi sumus, tamen ne nō timere quidem sine aliquo timore possimus. quæ si opposita Miloni putarem, cederē tempori iudices, nec inter tantā uim armorum existimarem oratori locū esse. sed me recreat et reficit Cn. Pompeij sapiētissimi & iustissimi uiri consiliū: qui profecto nec iustitiæ suæ putaret esse, quē reum sentētijs iudicum tradidisset, eundē telis militū dedere; nec sapientiæ, temeritatē concitatæ multitudinis auctoritate publica armare. quamobrē illa arma, centuriones, cohortes nō periculū nobis, sed præsidiū denunciant; neque solū ut quieto, sed etiā ut magno animo simus, hortātur; neq; auxiliū modo defensioni meæ, uerum etiam silentiū pollicentur. reliqua uero multitudo, quæ quidem est ciuiū, tota nostra est: neque eorū

quisquā, quos undique intuētes ex hoc ipso loco cernitis, unde aliqua pars fori aspici potest, & huius exitū iudicij expectantes, non cū uirtuti Milonis fauet, tum de se, de liberis suis, de patria, de fortunis hodierno die decertari putat. unum genus est aduersum infestumq; nobis, eorū, quos P. Clodij furor rapinis, & incendijs, & omnibus exitijs publicis pauit. qui hesterna etiam cōcione incitati sunt, ut nobis uoce præirent, q̄d iudicaretis. quorū clamor, si quis forte fuerit, admonere uos debebit, ut eū ciuem retineatis, qui semper genus illud hominū, clamoresq; maximos pro uestra salute neglexit. quamobrem adeste animis iudices, & timorem, si quem habetis, deponite. nam si unquam de bonis et fortibus uiris, si unq̄ de bene meritis ciuibus potestas uobis iudicandi fuit; si denique unq̄ locus amplissimorum ordinum delectis uiris datus est, ubi sua studia erga fortes & bonos ciues, quæ uultu & uerbis sæpe significassent, re & sentētijs declararent: hoc profecto tēpore eam potestatem omnē uos habetis, ut statuatis, utrū nos, qui semper uestræ auctoritati dediti fuimus, semper miseri lugeamus; an diu uexati à perditissimis ciuibus, aliquādo per uos, ac uestram fidem, uirtutem, sapiētiamq; recreemur. quid. n. nobis duobus iudices laboriosius? quid magis solicitum, magis exercitū dici, aut fingi potest? qui spe amplissimorū præmiorum ad Remp. adducti, metu crudelissimorū exitiorum carere non possumus. & quidem cæteras tēpestates et procellas in illis duntaxat fluctibus concionū semper putaui Miloni esse subeundas, quòd semper pro bonis contra improbos senserat: in iudicio uero, & in eo consilio, in quo ex cunctis ordinibus amplissimi

uiri iudicarent, nunq̃ existimaui ſpem ullam eſſe habituros Milonis imicos ad eius non ſalutẽ modo extinguendam, ſed etiam gloriam per tales uiros infringendam. quanquam in hac cauſa iudices T. Annij Tribunatu, rebus omnibus pro ſalute Reip. geſtis, ad huius criminis defenſionem nõ abutemur, niſi oculis uideritis inſidias Miloni à Clodio factas: nec deprecaturi ſumus, ut crimen hoc nobis multa propter præclara in Remp. merita condonetis: nec poſtulaturi, ut, ſi mors P. Clodij ſalus ueſtra fuerit, iccirco eam uirtuti Milonis potius, quàm populi R. felicitati aſſignetis: ſed ſi illius inſidiæ clariores hac luce fuerint, tum denique obſecrabo, obteſtaborq; uos iudices, ſi cætera amiſimus, hoc ſaltem nobis ut relinquatur, ab inimicorum audacia telisq; uitam ut impune liceat defendere: ſed anteq̃ ad eam orationem uenio, quæ eſt propria noſtræ quæſtionis, uidetur ea eſſe refutãda, quæ in ſenatu ſæpe ab inimicis, ab improbis ſæpe iactata ſunt, & in concione etiam paulo ante ab accuſatoribus: ut, omni errore ſublato, rem planè, quæ uenit in iudiciũ, uidere poſſitis. Negant intueri lucem fas eſſe ei, qui à ſe hominem occiſum eſſe fateatur. in qua tãdem urbe hoc homines ſtultiſſimi diſputant? nẽpe in ea, quæ primũ iudiciũ de capite uidit M. Horatij fortiſſimi uiri: qui non dũ libera ciuitate, tamen populi R. comitijs liberatus eſt, cum ſua manu ſororem interfectã eſſe fateretur. an eſt quiſquam, qui hoc ignoret, cum de homine occiſo quæratur, aut negari ſolere omnino eſſe factum, aut recte, ac iure factũ eſſe defendi? niſi uero exiſtimatis dementem P. Africanum fuiſſe, qui cum à C. Carbone Tribuno pl. in concione ſeditioſe interrogaretur, quid de Ti. Gracchi

morte

morte sentiret, respondit, iure cæsum uideri. neque enim posset aut Hala ille Seruilius, aut P. Nasica, aut L. Opimius, aut C. Marius, aut me Cõsule senatus nõ nefarius haberi, si sceleratos ciues interfici nefas esset. itaq; hoc iudices nõ sine causa fictis fabulis doctissimi homines memoriæ prodiderũt, eum, qui patris ulciscendi causa matrem necauisset, uariatis hominũ sententijs, nõ solũ diuina, sed etiam deæ sapientissimæ sententia liberatũ. ꝙ si duodecim tabulæ nocturnũ furem quoquo modo, diurnũ autem, si se telo defenderit, interfici impune uoluerũt: quis est, qui, quoquo modo quis interfectus sit, puniendum putet, cum uideat aliquando gladiũ nobis ad occidendum hominem ab ipsis porrigi legibus? atqui si tempus est ullum iure hominis necãdi, quæ multa sunt, certe illud est nõ modo iustum, uerum etiã necessariũ, cum ui uis illata defenditur. pudicitiam cum eriperet militi Tribunus mil. in exercitu C. Marij propinquus eius impatoris, interfectus ab eo est, cui uim afferebat: facere. n. probus adolescẽs periculose, quã perpeti turpiter maluit: atque hunc ille uir summus scelere solutũ periculo liberauit. insidiatori uero et latroni quæ potest afferri iniusta nex? quid comitatus nostri, quid gladij uolunt? quos habere certe nõ liceret, si uti illis nullo pacto liceret: est enim hæc iudices nõ scripta, sed nata lex, quam non didicimus, accepimus, legimus, uerum ex natura ipsa arripuimus, hausimus, expressimus; ad quam nõ docti, sed facti; nõ instituti, sed imbuti sumus; ut, si uita nostra in aliquas insidias, si in uim, in tela aut latronum aut inimicorum incidisset, omnis honesta ratio esset expediẽdæ salutis: silẽt enim leges inter arma, nec

se expectari iubent, cũ ei, qui expectare uelit, ante iniusta pœna iuẽda sit, quã iusta repetenda. etsi persapiẽter et quodã modo tacite dat ipsa lex potestatem defendendi: quæ non modo hominem occidi, sed esse cũ telo hominis occidendi causa uetat: ut, cum causa, non telum quæreretur, qui sui defendendi causa telo esset usus, nõ hominis occidendi causa habuisse telũ iudicaretur. quapropter hoc maneat in causa iudices: non enim dubito, quin probaturus sim uobis defensionẽ meã, si id memineritis, quod obliuisci non potestis, insidiatorem iure interfici posse. Sequitur illud, quod à Milonis inimicis sæpissime dicitur, cædem, qua P. Clodius occisus est, senatum iudicasse cõtra Remp. esse factam. illam uero senatus nõ sententijs suis solum, sed etiã studijs comprobauit. quoties enim est illa causa à nobis acta in senatu? quibus assensionibus uniuersi ordinis, quã nec tacitis, nec occultis? quãdo. n. frequẽtissimo senatu quatuor, ad summũ quinque sunt inuenti, qui Milonis causam non probarent? declarant huius ambusti Tribuni pl. illæ intermortuæ conciones, quibus quotidie meam potentiã inuidiose criminabatur, cũ diceret, senatum, nõ quod sentiret, sed quod ego uellem, decernere. quæ quidẽ si potentia est appellanda potius, quã propter magna in Remp. merita mediocris ip bonis causis auctoritas, aut propter officiosos labores meos non nulla apud bonos gratia, appelletur ita sanè, dũmodo ea nos utamur pro salute bonorũ cõtra amentiã perditorũ. hanc uero quæstionem, etsi nõ est iniqua, nunquam tamen senatus constituendam putauit: erant enim leges, erant quæstionis uel de cæde, uel de ui; nec tantum mœrorem ac luctum sena

tui mors P. Clodij afferebat, ut noua quæstio cōstitueretur: cuius.n. senatui de illo incesto stupro iudiciū decernēdi potestas esset erepta, de eius interitu quis potest credere senatū iudiciū nouū constituendū putasse? cur igitur incendiū curiæ, oppugnationē ædiū M. Lepidi, cædē hanc ipsam cōtra Remp. senatus factam esse decreuit? quia nulla uis unq̃ est in libera ciuitate suscepta inter ciues non contra Remp. non enim est ulla defensio contra uim unquā optanda, sed non nunquam est necessaria. nisi uero aut ille dies, in quo Ti. Gracchus est cæsus; aut ille, quo Caius, aut quo arma Saturnini oppressa sunt, etiā si è Rep. Remp. tamen non uulnerarunt. itaque ego ipse decreui, cum cædem in Appia factam esse cōstaret, non eum, qui se defendisset, contra Remp. fecisse; sed, cum inesset in re uis, et insidiæ, crimen iudicio reseruaui, rem notaui. quòd si per furiosum illum Tribunum senatui, quod sentiebat, perficere licuisset, nouā quæstionem nunc nullam haberemus: decernebat enim, ut ueteribus legibus tantummodo extra ordinem quæreretur. diuisa sententia est postulante nescio quo: nihil enim necesse est omniū flagitia proferre. sic reliqua auctoritas senatus empta intercessione sublata est. at enim Cn. Pōpeius rogatione sua & de re et de causa iudicauit: tulit enim de cæde, quæ in Appia uia facta esset, in qua P. Clodius occisus fuit. quid ergo tulit? nempe ut quæreretur. quid porrò quærendum est? factum'ne sit? at cōstat. à quo? at patet. uidit etiā, in confessione facti, iuris tamē defensionem suscipi posse. quod nisi uidisset, posse absolui eum, qui fateretur: cū uideret nos fateri, neque quæri unq̃ iussisset, nec uobis tam salutarē hanc

in iudicãdo literã, quam illam tristẽ dedisset. mihi uero Cn. Pompeius nõ modo nihil grauius cõtra Milonem iudicasse, sed etiã statuisse uidebitur, quid uos in iudicando spectare oporteret. nã qui non pœnam confessioni, sed defensionẽ dedit, is causam interitus quærendã, non interitũ putauit. iam illud dicet ipse profecto, quod sua sponte fecit; Publio'ne Clodio tribuendũ putet, an tempori? domi suæ nobilissimus uir, senatus propugnator, atque illis quidem temporibus penè patronus, auũculus huius nostri iudicis fortissimi uiri Catonis, Tribunus pl. M. Drusus occisus est. nihil de eius morte populus consultus, nulla quæstio decreta à senatu est. quantum luctũ in hac urbe fuisse à nostris patribus accepimus, cum P. Africano domi suæ quiescenti illa nocturna uis esset illata? quis tum non gemuit? quis nõ arsit dolore? quem immortalẽ, si fieri posset, omnes esse cuperẽt, eius ne necessariam quidem expectatam esse mortẽ? num igitur ulla quæstio de Africani morte lata est? certe nulla: quid ita? quia nõ alio facinore clari homines, alio obscuri necantur. intersit inter uitæ dignitatem summorum atque infimorum: mors quidem illata per scelus iisdem pœnis teneatur, & legibus. nisi forte magis erit parricida, si quis consularẽ patrẽ, quã si quis humilem necauerit: aut eo mors atrocior erit P. Clodij, ꝙ is in monimentis maiorum suorum sit interfectus: hoc enim sæpe ab istis dicitur: perinde quasi Appius ille Cæcus uiam munierit, nõ qua populus uteretur, sed ubi impune sui posteri latrocinarentur. itaque in eadẽ ista Appia uia cũ ornatissimum equitem R. M. Papiriũ occidisset, non fuit illud facinus puniendum: homo enim nobilis in suis mo

nimentis equitem R. occiderat. nunc eiusdem Appiæ nomen quantas tragœdias excitat? quæ cruentata antea cæde honesti atque innocentis uiri silebatur, eadem nūc crebro usurpatur, posteaquā latronis & parricidæ sanguine imbuta est. sed quid ego illa cōmemoro? cōprehensus est in templo Castoris seruus P. Clodij, quem ille ad Cn. Pompeium interficiendum collocarat. extorta est cōfitenti sica de manibus. caruit foro postea Pōpeius, caruit senatu, caruit publico: ianua se ac parietibus, non iure legum, iudiciorumq; texit. num quæ rogatio lata, num quæ noua quæstio decreta est? atqui si res, si uir, si tempus ullum dignum fuit, certe hæc in illa causa summa omnia fuerūt. insidiator erat in foro collocatus, atq; in uestibulo ipso senatus: ei uiro autē mors parabatur, cuius in uita nitebatur salus ciuitatis: eo porrò Reip. tēpore, quo si unus ille occidisset, nō hæc solum ciuitas, sed gentes omnes concidissent. nisi forte, quia perfecta res nō est, non fuit punienda. perinde quasi exitus rerum, non hominum consilia, legibus uindicentur. minus dolēdum fuit re non perfecta, sed puniendū certe nihilo minus. quoties ipse iudices ex P. Clodij telis, & ex cruentis eius manibus effugi? ex quibus si me nō mea, uel Reip. fortuna seruasset, quis tandem de interitu meo quæstionem tulisset? sed stulti sumus, qui Drusum, qui Africanum, Pōpeium, nosmet ipsos cum P. Clodio cōferre audeamus. tolerabilia fuerunt illa: P. Clodij mortem æquo animo nemo ferre potest: luget senatus: mœret equester ordo. tota ciuitas confecta senio est: squalent municipia: afflictantur coloniæ: agri deniq; ipsi tam beneficum, tam salutarem, tam mansuetum ciuem deside-

rant. nō fuit ea causa iudices, non fuit, cur sibi censeret Pompeius quæstionem ferendam: sed homo sapiens, & alta quadam mente præditus, multa uidit, fuisse sibi illum inimicum, familiarem Milonem: in cōmuni omniū lætitia si etiam ipse gauderet, timuit ne uideretur infirmior fides reconciliatæ gratiæ. multa etiam alia uidit, sed illud maxime; quāuis atrociter ipse tulisset, uos tamen fortiter iudicaturos: itaque delegit è florētissimis ordinibus ipsa lumina: neq; uero, quod nō nulli dictitāt, secreuit in iudicibus legēdis amicos meos: neq; enim hoc cogitauit uir iustissimus, neq; in bonis uiris legēdis id assequi potuisset, etiā si cupisset: nō enim mea gratia familiaritatibus cōtinetur, quæ late patere nō possunt: propterea ꝙ cōsuetudines uictus nō possunt esse cū multæ, sed si quid possumus, ex eo possumus, ꝙ Resp. nos coniunxit cū multis. ex quibus ille cū optimos uiros legeret, idq́; maxime ad fidē suā pertinere arbitraretur, nō potuit legere non studiosos mei. ꝙ uero te Cn. Domiti huic quæstioni præesse maxime uoluit, nihil quæsiuit aliud, nisi iustitiam, grauitatē, humanitatem, fidē: tulit, ut cōsularem necesse esset; credo, ꝙ principū munus esse ducebat, resistere & leuitati multitudinis, et perditorū temeritati: ex cōsularibus te creauit potissimū: dederas enim, q̄ contēneres populares insanias, iam ab adolescentia documēta maxime. quā ob rē iudices, ut aliquādo ad causam crimenq́; ueniamus; si neq; omnis cōfessio facti est inusitata; neque de causa quidquā nostra aliter, ac nos uellemus, à senatu iudicatū est; & lator ipse legis, cum esse controuersia nulla facti, iuris tamen disceptationē esse uoluit; et electi iudices, & isti præpositus quæstio=

ni, qui hæc iuste sapienterq; disceptet: reliquũ est iudi= ces, ut nihil iã aliud quærere debeatis, nisi uter utri insi dias fecerit: quod quo facilius argumentis perspicere pos sitis, rem gestam uobis dum breuiter expono, quæso dili genter attendite. P. Clodius cum statuisset omni scele re in Prætura uexare Remp. uideretq; ita tracta esse co mitia anno superiore, ut nõ multos menses Præturã ge= rere posset: qui nõ honoris gradum spectaret, ut cæteri, sed et L. Paulum collegam effugere uellet, singulari uir tute ciuem, & annum integrum ad dilacerandã Remp. quæreret, subito reliquit annum suum, seq; in annum proximum transtulit, non religione aliqua, sed ut ha= beret, quod ipse dicebat, ad Præturam gerendam, hoc est ad euertendã Remp. plenum annum atque integrum. occurrebat, mancam ac debilem Præturam suam futurã Consule Milone: eum porrò summo consensu populi R. Consulem fieri uidebat: contulit se ad eius competito= res, sed ita, totam ut petitionem ipse solus etiã inuitis illis gubernaret, tota ut comitia suis, ut dictitabat, hume ris sustineret. conuocabat tribus: se interponebat: colo= niam nouã, delectum perditissimorum scribebat ciuiũ. quanto ille plura miscebat, tanto hic magis in dies cõua lescebat. ubi uidit homo ad omne facinus paratissimus fortissimum uirum, inimicissimum suum, certissimum Consulem, idq; intellexit nõ solum sermonibus, sed etiã suffragijs populi R. sæpe esse declaratum: palàm agere cœpit, & aperte dicere, occidendum Milonem: seruos agrestes & barbaros, quibus siluas publicas depopula= tus erat, Hetruriamq; uexarat, ex Appennino deduxe= rat, quos uidebatis. res erat minime obscura: etenim

palàm dictitabat, Consulatũ Miloni eripi nõ posse, uitã posse. significauit hoc sæpe in senatu, dixit in concione. quin etiam Fauonio fortissimo uiro, quæreti ex eo, qua spe fureret Milone uiuo, respondit, triduo illum, ad summum quatriduo periturum. quam uocem eius ad hũc M. Catonem statim Fauonius detulit. interim cum sciret Clodius (neque enim erat difficile scire) iter solẽne, legitimũ, necessariũ, ante diem XIII. Cal. Febr. Miloni esse Lanuuium, ad Flaminẽ prodendũ, ꝙ erat Dictator Lanuuij Milo; Roma subito ipse profectus pridie est, ut ante suum fundum, quod re intellectum est, Miloni insidias collocaret: atq; ita profectus est, ut cõcionem turbulentam, in qua eius furor desideratus est, quæ illo ipso die habita est, relinqueret: quam, nisi obire facinoris locũ tempusq; uoluisset, nunq̃ reliquisset. Milo autem, cũ in senatu fuisset eo die quoad senatus dimissus est, domũ uenit: calceos et uestimẽta mutauit: paulisper, dum se uxor, ut fit, cõparat, cõmoratus est: deinde profectus est id temporis, cum iam Clodius, si quidem eo die Romam uenturus erat, redire potuisset. obuiam fit ei Clodius expeditus in equo, nulla rheda, nullis impedimentis, nullis Græcis comitibus ut solebat, sine uxore, quod nunquam ferè; cũ hic insidiator, qui iter illud ad cædem faciendã apparasset, cum uxore ueheretur in rheda, penulatus, uulgi magno impedimento, ac muliebri & delicato ancillarum puerorumq; comitatu. fit obuiã Clodio ante fundum eius hora ferè undecima, aut non multo secus. statim cõplures cum telis in hunc faciunt de loco superiore impetum: aduersi rhedarium occidunt. cum autem hic de rheda reiecta penula desiluisset, seq; acri animo

defenderet: illi, qui erãt cum Clodio gladijs eductis partim recurrere ad rhedam, ut à tergo Milonem adorirentur; partim, quòd hunc iam interfectũ putarent, cædere incipiunt eius seruos, qui post erãt. ex quibus qui animo fideli in dominum erant, & præsentes fuerunt, partim occisi sunt, partim, cũ ad rhedã pugnari uiderent, & domino succurrere prohiberẽtur, Milonemq; occisum etiã ex ipso Clodio audirẽt, & ita esse putarent, fecerunt id serui Milonis (dicã.n. non deriuandi criminis causa, sed ut factũ est) neq; imperãte, neq; sciẽte, neq; præsente domino, quod suos quisq; seruos in tali re facere uoluisset. hæc, sic ut exposui, ita gesta sunt iudices: insidiator superatus, ui uicta uis, uel potius oppressa uirtute audacia est. nihil dico, quid Resp. consecuta sit; nihil, quid uos; nihil, quid omnes boni: nihil sanè id prosit Miloni, qui hoc fato natus est, ut ne se quidẽ seruare potuerit, quin unà Rẽp. uosq; seruaret. si id iure nõ posset, nihil habeo quod defendã. sin hoc et ratio doctis, & necessitas barbaris, & mos gentibus, & feris natura ipsa præscripsit, ut omnẽ semper uim, quacunque ope possent, à corpore, à capite, à uita sua propulsarẽt: nõ potestis hoc facinus improbũ iudicare, quin simul iudicetis, omnibus, qui in latrones inciderint, aut illorũ telis, aut uestris sentẽtijs esse pereundũ. quod si ita putasset, certe optabilius Miloni fuit dare iugulũ P. Clodio nõ semel ab illo, neq; tũ primum petitũ, q̃ iugulari à uobis, quia se illi nõ iugulandũ tradidisset. sin hoc nemo uestrũ ita sentit: illud iã in iudiciũ uenit, nõ, occisus'ne sit, quod fatemur; sed, iure, an iniuria; quod multis antea in causis iã quæsitũ est. insidias factas esse cõstat; et id est, quod senatus cõtra Rẽp.

factum iudicauit: ab utro factæ sint, incertũ est: de hoc igitur, latum est, ut quæreretur. ita et senatus rem, non hominẽ notauit: et Põpeius de iure, non de facto quæstionem tulit. nũ quid igitur aliud in iudicium uenit, nisi uter utri insidias fecerit? profecto nihil. si hic illi, ut ne sit impune; si ille huic, tũ nos scelere soluamur. quonam igitur pacto probari potest, insidias Miloni fecisse Clodiũ? satis est quidem in illa tam audaci, tam nefaria bellua docere, magnã ei causam, magnam spem in Milonis morte propositã, magnas utilitates fuisse. itaq; illud Cassianum, cui bono fuerit, in his personis ualeat: etsi boni nullo emolumento impellũtur in fraudem, improbi sæpe paruo. atqui Milone interfecto Clodius hoc assequebatur, nõ modo ut Prætor esset non eo Consule, quo sceleris nihil facere posset; sed etiam ut ijs Consulibus Prætor esset, quibus si non adiuuantibus, at conniuẽtibus certe sperasset se posse Remp. eludere in illis suis cogitatis furoribus. cuius illi conatus, ut ille ratiocinabatur, nec, si cuperẽt, reprimere possent, cũ tãtum beneficiũ ei se debere arbitrarẽtur; et, si uellẽt, fortasse uix possent frangere hominis sceleratissimi corroboratã iam uetustate audaciã. an uero iudices uos soli ignoratis, uos hospites in hac urbe uersamini, uestræ peregrinãtur aures, neq; in hoc peruagato ciuitatis sermone uersantur, quas ille leges (si leges nominandæ sunt, ac non faces urbis & pestes Reip.) fuerit impositurus nobis omnibus atq; inusturus? exhibe quæso Sexte Clodi, exhibe librariũ illud legum uestrarum, quod te aiunt eripuisse è domo, & ex medijs armis, turbáq; nocturna, tanquã Palladiũ, sustulisse, ut præclarũ inde munus ac instrumentũ Tribuna=

tus ad aliquem, si nactus esses, qui tuo arbitrio Tribunatũ gereret, deferre posses. & aspexit me quidẽ illis oculis, quibus tum solebat, cũ omnia omnibus minabatur. mouet me quippe lumen curiæ. quid? tu me iratum Sexte putas tibi? cuius tu inimicissimum multo crudelius etiã punitus es, q̃ erat humanitatis meæ postulare. tu P. Clodij cruentum cadauer eiecisti domo, tu in publicum eiecisti, tu spoliatum imaginibus, exequijs, pompa, laudatiõe, infelicissimis lignis semiustulatũ nocturnis canibus dilaniandũ reliquisti. quã rẽ etsi necessario fecisti, tamẽ, quoniã in meo inimico crudelitatem exprompsisti tuã, laudare nõ possum, irasci certe nõ debeo. P. Clodij Præturam non sine maximo rerũ nouarũ motu proponi solitam esse uidebatis, nisi esset is Consul, qui eam auderet, possetq; cõfringere. eũ Milonem esse cũ sentiret uniuersus populus R. quis dubitaret suffragio suo se metu, periculo Remp. liberare? at nõ P. Clodio mortuo usitatis iã rebus obnitẽdum est Miloni, ut tueatur dignitatẽ suã. singularis illa huic uni concessa gloria, quæ quotidie augebatur frangendis furoribus Clodianis, iam morte Clodij cecidit. uos adepti estis, ne quem ciuẽ metueretis: hic exercitationem uirtutis, suffragationem Consulatus, fontem perennem gloriæ suæ perdidit. itaque Milonis Cõsulatus, qui uiuo Clodio labefactari non poterat, mortuo denique tẽtari cœptus est. nõ modo igitur nihil prodest, sed obest etiam P. Clodij mors Miloni. at ualuit odium, fecit iratus, fecit inimicus, fecit ultor iniuriæ, punitor doloris sui. quid, si hæc, non dico maiora fuerunt in Clodio, quàm in Milone, sed in illo maxima, nulla in hoc? quid uultis amplius? quid enim odisset Clodium Milo,

segetem ac materiã suæ gloriæ, præter hoc ciuile odiũ, quo omnes improbos odimus? ille, erat, ut odisset primũ defensorem salutis meæ, deinde uexatorẽ furoris, domitorem armorum suorum, postremo etiam accusatorem suum: reus enim Milonis lege Plotia fuit Clodius, quoad uixit. quo tandem animo hoc tyrãnum tulisse creditis? quantum odium illius, & in homine iniusto q̃ etiam iustũ esse? reliquũ est, ut iam illum natura ipsius, consuetudoq; defendat, hunc autem hæc eadem coarguãt. nihil per uim unq̃ Clodius, omnia per uim Milo. quid ergo iudices? cum mœrentibus uobis urbe cessi, non seruos, nõ arma, nõ uim intẽtauit? quæ fuisset igitur causa restituẽdi mei, nisi fuisset iniusta eijciẽdi? diem mihi, credo, dixerat, mulctam irrogarat, actionem perduellionis intẽderat. et mihi iudices in causa aut uestra mala, aut mea nec præclarissima etiam iudicium timendum fuit? seruorũ, & egentium ciuium, & facinorosorum armis meos ciues meis consilijs periculisq; seruatos pro me obijci nolui: uidi enim, uidi hunc ipsum Q. Hortensium lumen & ornamentum Reip. penè interfici seruorum manu, cũ mihi adesset: qua in turba C. Vibienus senator uir optimus, cum hoc cum esset unà, ita est mulctatus, ut uitã amiserit. itaque quãdo illius postea sica illa, quã à Catilina acceperat, conquieuit? hæc intentata nobis est: huic ego uos obijci pro me non sum passus: hæc insidiata Põpeio est: hæc istam Appiam uiam, monimẽtum sui nominis, nece Papirij cruẽtauit: hæc eadem longo interuallo conuersa rursus est in me: nuper quidem, ut scitis, me ad regiam penè confecit. quid simile Milonis? cuius uis omnis hæc semper fuit, ne P. Clodius, cum

in iudicium detrahi non poſſet, ui oppreſſam ciuitatem teneret. quē ſi interficere uoluiſſet, quantæ, quoties occaſiones, q̃ præclaræ fuerunt? potuit'ne, cum domum ac deos penates ſuos illo oppugnante defenderet, iure ſe ulciſci? potuit'ne ciue egregio et uiro fortiſſimo P. Seſtio collega ſuo uulnerato? potuit'ne Fabritio uiro optimo, cũ de reditu meo legē ferret, pulſo, crudeliſſima in foro cæde facta? potuit'ne L. Cæcilij iuſtiſſimi fortiſſimiq; Prætoris oppugnata domo? potuit'ne illo die, cũ eſt lata lex de me, cum totius Italiæ concurſus, quem mea ſalus concitarat, facti illius gloriam libens agnouiſſet, ut, etiã ſi id Milo feciſſet, cuncta ciuitas eã laudē pro ſua uendicaret? atqui erat id tēporis clariſſimus & fortiſſimus Conſul, inimicus Clodio, P. Lentulus, ultor ſceleris illius, propugnator ſenatus, defenſor ueſtræ uoluntatis, patronus illius publici conſenſus, reſtitutor ſalutis meæ; ſeptē Prætores, octo Tribuni pl. illius aduerſarij, defenſores mei; Cn. Pōpeius auctor & dux mei reditus, illius hoſtis: cuius ſententiam ſenatus omnis de ſalute mea grauiſſimam & ornatiſſimam ſecutus eſt: qui populũ R. cohortatus eſt: qui, cum de me decretum Capuæ feciſſet, ipſe cunctæ Italiæ cupienti, & eius fidem imploranti ſignum dedit, ut ad me reſtituendum Romam concurrerent. omnia tum denique in illum odia ciuiũ ardebant deſiderio mei: quē qui tum interemiſſet, non de impunitate eius, ſed de præmijs cogitaretur. tamē ſe Milo cōtinuit, et P. Clodium ad iudicium bis, ad uim nunquam uocauit. quid? priuato Milone, et reo ad populum, accuſante P. Clodio, cum in Cn. Pompeium pro Milone dicentem impetus factus eſt, quæ tum non modo occaſio, ſed

etiam causa illius opprimendi fuit? nuper uero, cũ M. Antonius summam spem salutis bonis omnibus attulisset, grauissimamq; adolescens nobilissimus Reip. partem fortissime suscepisset, atque illam belluã iudicij laqueos declinantem iam irretitam teneret, qui locus, quod tempus illud dij immortales fuit? cũ se ille fugiens in scalarum tenebras abdidisset, magnũ Miloni fuit cõficere illam pestẽ nulla sua inuidia, Antonij uero maxima gloria. quid? comitijs incãpo quoties potestas fuit? cũ ille ui in septa irruisset, gladios distringẽdos, lapides iaciẽdos curasset, dein subito uultu Milonis perterritus fugeret ad Tyberim, uos et omnes boni uota faceretis, ut Miloni uti uirtute sua liberet. quem igitur cum omnium gratia noluit, hunc uoluit cum aliquorum querela? quẽ iure, quem loco, quẽ tempore, quem impune non est ausus, hũc iniuria, iniquo loco, alieno tempore, periculo capitis nõ dubitauit occidere? præsertim iudices cum honoris amplissimi cõtentio, et dies comitiorum subesset. quo quidem tempore (scio enim, ꝙ timida sit ambitio, quantaq; & quàm solicita cupiditas Consulatus) omnia, nõ modo quæ reprehendi palàm, sed etiam quæ obscure cogitari possunt, timemus: rumorẽ, fabulã fictam, falsam perhorrescimus: ora omniũ atq; oculos intuemur: nihil enim est tã molle, tam tenerum, tam aut fragile, aut flexibile, ꝙ uoluntas erga nos, sensusq; ciuium: qui nõ modo improbitati irascuntur candidatorum, sed etiã in recte factis sæpe fastidiunt. hunc diem igitur campi speratum atque exoptatũ sibi proponens Milo, cruentis manibus scelus & facinus præ se ferẽs et cõfitens, ad illa augusta centuriarũ auspicia ueniebat? quã hoc nõ

credibile in hoc? quã idem in Clodio non dubitandũ, qui se, interfecto Milone, regnaturũ putaret? quid? quod caput audaciæ est iudices: quis ignorat, maximã illecebrã esse peccandi impunitatis spem? in utro igitur hæc fuit? in Milone, qui etiam nũc reus est facti aut præclari, aut certe necessarij; an in Clodio, qui ita iudicia pœnamq; cõtẽpserat, ut eum nihil delectaret, quod aut per naturã fas esset, aut per leges liceret? sed quid ego argumẽtor? quid plura disputo? te Q. Petili appello, optimũ et fortissimũ ciuem: te M. Cato testor: quos mihi diuina quædam sors dedit iudices: uos ex M. Fauonio audistis, Clodiũ sibi dixisse, et audistis uiuo Clodio, periturum Milonem triduo: post diem tertiũ gesta res est, quã dixerat. cum ille non dubitaret aperire quid cogitaret, uos potestis dubitare quid fecerit? quemadmodum igitur eum dies nõ fefellit? dixi equidem modo. Dictatoris Lanuuini stata sacrificia nosse, negotij nihil erat: uidit necesse esse Miloni proficisci Lanuuiũ illo ipso, quo profectus est, die: itaq; anteuertit. at quo die? quo, ut ante dixi, insanissima cõcio ab ipsius mercenario Tribuno pl. est cõcitata: quẽ diẽ ille, quã concionẽ, quos clamores, nisi ad cogitatũ facinus approparet, nunq̃ reliquisset. ergo illi ne causa quidẽ itineris, etiã causa manẽdi; Miloni nulla facultas manendi, exeundi non causa solũ, sed etiã necessitas fuit. quid, si, ut ille sciuit Milonẽ fore eo die in uia, sic Clodiũ Milo ne suspicari quidem potuit? primũ quæro, qui scire potuerit? quod uos idẽ in Clodio quærere nõ potestis: ut. n. neminẽ aliũ nisi T. Patinã familiarissimũ suũ rogasset, scire potuit illo ipso die Lanuuij à Dictatore Milone prodi Flaminẽ necesse esse: sed erãt permulti alij,

ex quibus id facillime ſcire poſſet; omnes ſcilicet Lanuui
ni. Milo de Clodij reditu unde quæſiuit? quæſierit ſanè.
uidete, quid uobis largiar. ſeruum etiam, ut Arius meus
amicus dixit, corruperit. legite teſtimonia teſtiū ueſtro
rū. dixit C. Caſſinius, cognomento Schola, Interamnis,
familiaris meus, & idem comes P. Clodij, cuius iampri=
dem teſtimonio Clodius eadem hora Interamnæ fuerat
& Romæ, P. Clodium illo die in Albano manſurū fuiſ=
ſe, ſed ſubito ei eſſe nūciatum, Cyrum architectum eſſe
mortuū, itaq; Romā repente conſtituiſſe proficiſci. dixit
hoc comes item P. Clodij C. Clodius. uidete iudices quan=
tæ res his teſtimonijs ſunt cōfectæ. primū certe liberatur
Milo, nō eo conſilio profectus eſſe, ut inſidiaretur in uia
Clodio, quippe qui ei obuius futurus omnino non erat.
deinde (non enim uideo cur non meū agam negotium)
ſcitis iudices fuiſſe, qui in hac rogatione ſuadenda dice=
rent, Milonis manu cædem eſſe factam, cōſilio uero ma=
ioris alicuius. uidelicet me latronem ac ſicarium abiecti
homines & perditi deſcribebant. iacent ſuis teſtibus ij,
qui Clodiū negant eo die Romam, niſi de Cyro auditum
eſſet, rediturū fuiſſe. reſpiraui: liberatus ſum: nō ue=
reor, ne, quod ne ſuſpicari quidem potuerim, uidear id
cogitaſſe. nūc perſequar cætera. nā occurrit illud: ne
Clodius quidem de inſidijs cogitauit, quoniā fuit in Al=
bano manſurus: ſiquidē exiturus ad cædem e uilla non
fuiſſet. uideo enim illū, qui dicitur de Cyri morte nun=
ciaſſe, nō id nunciaſſe, ſed Milonem appropinquare. nā
quid de Cyro nūciaret, quem Clodius Romā proficiſcens
reliquerat morientem? unà fui, teſtamentū [illegible] ſimul ob=
ſignaui cum Clodio: teſtamentum autem pal[illegible] fece=
rat,

fecerat, & illum hæredem et me scripserat. quem pridie hora tertia animam efflantem reliquisset, eum mortuũ postridie hora decima ei nũciabatur? age, sit ita factũ: quæ causa, cur Romã properaret? cur in noctẽ se coniji= ceret? quid afferebat festinationem? ꝙ hæres erat? pri mum erat nihil, cur properato opus esset: deinde, si quid esset, quid tãdẽ erat, quod ea nocte cõsequi posset, amit teret aũt si postridie mane Romã uenisset? atq; ut illi nocturnus ad urbẽ aduentus uitãdus potius, quã expe= tẽdus fuit: sic Miloni, cũ insidiator esset, si illũ ad urbẽ noctu accessurũ sciebat, subsistendum atque expectan dũ fuit. noctu, inuidioso, et pleno latronũ in loco occi= disset. nemo ei negãti nõ credidisset, quem esse omnes sal uum etiã confitentem uolunt. sustinuisset hoc crimen primũ ipse ille latronũ occultator et receptator locus, dũ neque muta solitudo indicasset, neque cæca nox osten= disset Milonẽ: deinde ubi multi ab illo uiolati, spoliati, bonis expulsi, multi etiã hæc timentes in suspicionẽ cade rent, tota denique rea citaretur Hetruria. atque illo die certe Aricia rediens diuertit Clodius ad Albanum. ꝙ nisi sciret illũ Milo Ariciæ fuisse, suspicari tamẽ debuit, eum, etiã si Romam illo die reuerti uellet, ad uillã suã, quæ uiã tangeret, diuersurũ. cur neque ante occurrit, ne in uilla resideret: nec eo in loco subsedit, quò ille noctu uẽturus esset? uideo adhuc cõstare omnia iudices, Miloni etiã utile fuisse Clodiũ uiuere, illi ad ea, quæ concupie= rat, optatissimum interitum Milonis fuisse; odiũ illius in hunc acerbissimũ, in illum huius nullum; consuetudi nẽ illius perpetuã in uĩ inferenda, huius tantũ in repel= lenda; mortẽ ab illo denunciatã palàm Miloni et præ=

dicatam, nihil unq̃ auditũ ex Milone; profectionis huius diem illi notum, reditum illius huic ignotum fuisse; huius iter necessariũ, illius etiã potius alienũ; hũc præ se tulisse illo die Roma exiturũ, illum eo die se dissimulasse rediturum; hunc nullius rei mutasse cõsilium, illum causam mutãdi cõsilij finxisse; huic, si insidiaretur, nocte prope urbem expectandũ, illi, etiã si hunc non timeret, tamen accessum ad urbem nocturnũ fuisse metuendum. Videamus nũc id, quod caput est, locus ad insidias ille ipse, ubi cõgressi sunt, utri tãdem fuerit aptior. id uero iudices etiã dubitandũ, & diutius cogitandum est. ante fundũ Clodij: quo in fundo propter insanas illas substructiones facile mille hominũ uersabatur ualentiũ. atqui excelso loco superiorem se fore putabat Milo, et ob eam causam eum locum ad pugnam potissimũ delegerat. an in eo loco potius expectandum ab eo, qui ipsius loci spe facere impetũ cogitarat? res loquitur iudices ipsa: quæ semper ualet plurimum. si hæc nõ gesta audiretis, sed picta uideretis: tamen appareret, uter esset insidiator, uter nihil cogitaret mali, cum alter ueheretur in rheda penulatus, unà sederet uxor. quid horũ nõ impeditissimum? uestitus, an uehiculum, an comes? quid minus promptum ad pugnam, cum penula irretitus, rheda impeditus, uxore penè constrictus esset? uidete nunc illum, primum egredientẽ è uilla subito: cur uesperi? quid necesse est tarde? quid cõuenit, præsertim id temporis? diuertit in uillam Pompeij: Pompeium ut uideret? sciebat in Alsiensi esse procul inde: uillã ut perspiceret? milies in ea fuerat. quid ergo erat moræ & tergiuersationis? dum hic ueniret, locum relinquere no-

luit. Age, nunc iter expediti latronis cum Milonis im pedimentis cõparate. semper ille antea cum uxore, tum sine ea: nunquam non in rheda, tum in equo: comites Græculi, quocunque ibat, etiam cum in castra Hetrusca properabat; tum nugarũ in comitatu nihil. Milo, qui nunquam, tũ casu pueros symphoniacos uxoris ducebat, & ancillarũ greges. ille, qui semper secum scorta, semper exoletos, semper lupas ducebat, tum neminẽ, nisi ut uirum à uiro lectũ esse diceres. cur igitur uictus est? quia non semper uiator à latrone, non nunquã etiam latro à uiatore occiditur: quia quanquam paratus in imparatos Clodius, tamen mulier inciderat in uiros. nec uero sic erat unquam nõ paratus Milo contra illum, ut non satis ferè esset paratus. semper ille, et quantũ interesset P. Clodij se perire, et quãto illi odio esset, et quantum ille auderet, cogitabat: quamobrem uitam suam, quã maximis præmijs propositam & penè addictam sciebat, nunquam in periculum sine præsidio, et sine custodia proue hebat. adde casus, adde incertos exitus pugnarum, Martemq; communem, qui sæpe spoliantem iam et exultantem euertit, & perculit ab abiecto. adde inscitiã prãsi, poti, oscitantis ducis: qui cum à tergo hostem interclusum reliquisset, nihil de eius extremis comitibus cogitauit: in quos incensos ira, uitamq; domini desperantes cum incidisset, hæsit in ijs pœnis, quas ab eo serui fideles prò domini uita expetiuerũt. cur igitur eos manumisit? metuebat scilicet, ne indicaretur, ne dolorẽ perferre non possent, ne tormẽtis cogerẽtur, occisum esse à seruis Milonis in Appia uia P. Clodiũ, confiteri. quid opus est tortore? quid quæris? occiderit'ne? occidit. iure, an iniuria? nihil

ad tortorẽ: facti enim in eculeo quæstio est, iuris in iudicio. quod igitur in causa quærendum est, id agamus: hoc, quod tormẽtis inuenire uis, id fatemur. manu uero cur miserit, si id potius quæris, quã cur parũ amplis affecerit præmijs: nescis inimici factum reprehendere: dixit enim hic idem, qui omnia semper cõstanter et fortiter, M. Cato, dixitq; in turbulẽta cõcione, quæ tamẽ huius auctoritate placata est; non libertate solum, sed etiã omnibus præmijs dignissimos fuisse, qui domini caput defendissent: quod enim præmiũ satis magnũ est tã beneuolis, tam bonis, tã fidelibus seruis, propter quos uiuit? etsi id quidem non tanti est, quã quod propter eosdem nõ sanguine, & uulneribus suis crudelissimi inimici mentem oculosq; satiauit. quos nisi manumisisset, tormentis etiam dedendi fuerunt, cõseruatores domini, ultores sceleris, defensores necis? hic uero nihil habet in his malis, quod minus moleste ferat, quã, etiã si quid ipsi accidat, esse tamen illis meritũ præmiũ persolutum. sed quæstiones urgent Milonem, quæ sunt habitæ nunc in atrio Libertatis: quibusnã de seruis? rogas? de P. Clodij. quis eos postulauit? Appius. quis produxit? Appius. unde? ab Appio. dij boni, quid potest agi seuerius? de seruis nulla quæstio est in dominũ, nisi de incestu, ut fuit in Clodiũ. proxime ad deos accessit Clodius, propius, quàm tũ, cũ ad ipsos penetrarat; cuius de morte tanquã de cerimonijs uiolatis quæritur. sed tamen maiores nostri in dominũ de seruo quæri noluerũt, nõ quia non posset uerum inueniri, sed quia uidebatur indignũ esse, & domini morte ipsa tristius: in reũ de seruis accusatoris cum quæritur, uerum inueniri potest? age uero, quæ erat,

aut qualis quæstio? heus ubi Ruscio, ubi Casca? Clodius insidias fecit Miloni? fecit: certa crux. nullas fecit: sperata libertas. quid hac quæstione certius? subito arrepti in quæstionem, tamē separantur à cæteris, & in arcas cōijciuntur, ne quis cum ijs colloqui possit. hi cētum dies penes accusatorem cum fuissent, ab eo ipso accusatore producti sunt. quid hac quæstione dici potest integrius? quid incorruptius? ꝙ si non dum satis cernitis, cum res ipsa tot, tam claris argumētis, signisq; luceat, pura mente atq; integra Milonē, nullo scelere imbutū, nullo metu perterritum, nulla conscientia exanimatum Romam reuertisse: recordamini per deos immortales, quæ fuerit celeritas reditus eius, qui ingressus in forum ardente curia, quæ magnitudo animi, qui uultus, quæ oratio. neque uero se populo solū, sed etiā senatui tradidit; neq; senatui modo, sed etiā publicis præsidijs, et armis; neque his tantum, uerum etiā eius potestati, cui senatus totam Remp. omnem Italiæ pubem, cuncta populi R. arma cōmiserat. cui se nunquam profecto tradidisset, nisi causæ suæ cōfideret, præsertim omnia audienti, magna metuēti, multa suspicāti, nō nulla credēti. magna uis est cōsciētiæ iudices, et magna in utranque partem, ut neque timeant, qui nihil cōmiserint; et pœnā semper ante oculos uersari putent, qui peccarint. neq; uero sine ratione certa, causa Milonis semper à senatu probata est: uidebant enim sapientissimi homines facti rationem, præsentiam animi, defensionis constantiam. an uero obliti estis iudices recenti illo nuncio necis Clodianæ non modo inimicorum Milonis sermones, et opiniones, sed nō nullorū etiam imperitorum, qui negabant eum Romā esse redi=

turum? siue enim illud animo irato ac percito fecisset, ut incensus odio trucidaret inimicum: arbitrabantur eum tanti mortem P. Clodij putasse, ut æquo animo patria careret, cum sanguine inimici explesset odiū suum. siue etiam illius morte patriam liberare uoluisset: nō dubitaturum fortem uirum, quin, cum suo periculo salutem Reip. attulisset, cederet æquo animo legibus, secum auferret gloriam sempiternam, nobis hæc fruenda relinqueret, quæ ipse seruasset. multi etiā Catilinam, atq; illa portenta loquebātur: erumpet, occupabit aliquem locum, bellum patriæ faciet. miseros interdum ciues optime de Rep. meritos: in quibus homines nō modo res præclarissimas obliuiscuntur, sed etiā nefarias suspicātur. ergo illa falsa fuerunt: quæ certe uera extitissent, si Milo admisisset aliquid, quod non posset honeste uereq; defendere. quid, quæ postea sunt in eum cōgesta, quæ quāuis etiam mediocrium delictorum conscientiā perculissent, ut sustinuit dij immortales? sustinuit? immo uero ut contempsit, ac pro nihilo putauit? quæ neq; maximo animo nocens, neq; innocens, nisi fortissimus uir, negligere potuisset. scutorum, gladiorum, frenorum, sparorum, pilorumq́; etiā multitudo deprehēdi posse iudicabatur: nullum in urbe uicum, nullum angiportum esse dicebāt, in quo Miloni nō esset cōducta domus: arma in uillam Otriculanā deuecta Tyberi: domus in cliuo Capitolino scutis referta: plena omnia malleolorum ad urbis incendia cōparatorum. hæc nō delata solum, sed penè credita; nec ante repudiata sunt, quàm quæsita. laudabā equidē incredibilem diligentiam Cn. Pōpeij, sed dicā ut sentio iudices. nimis multa audire coguntur, neq; ali=

ter facere possunt ij, quibus tota cõmissa est Resp. quin etiã audiendus sit Popa Licinius nescio quis de circo Maximo. seruos Milonis apud se ebrios factos, sibi confessos esse de interficiẽdo Cn. Põpeio cõiurasse; deinde postea se gladio percussum esse ab uno de illis, ne indicaret; Põpeio in hortos nũciauit. arcessor in primis. de amicorũ sententia rẽ defert ad senatũ. non poterã in illius mei, patriæq; custodis tanta suspicione nõ metu exanimari: sed mirabar tamen credi Popæ, ebriosorum cõfessionem seruorum audiri, uulnus in latere, quod acu punctũ uideretur, pro ictu gladiatoris putari. uerũ etiã, ut intelligo, cauebat magis Pompeius, q̃ timebat, non ea solũ quæ timẽda erãt, sed omnino omnia, ne aliquid uos timeretis. oppugnata domus C. Cæsaris, clarissimi & fortissimi uiri, per multas noctis horas nunciabatur: nemo audierat tam celebri loco, nemo senserat: tamẽ audiebatur. non poterã Cn. Pompeiũ, præstantissima uirtute ciuem, timidum suspicari: diligentiam, tota Rep. suscepta, nimiam nullã putabã. frequẽtissimo senatu nuper in Capitolio senator inuẽtus est, qui Milonem cũ telo esse diceret. nudauit se in sanctissimo templo, quoniã uita talis et ciuis et uiri fidẽ non faciebat, nisi eo tacẽte res ipsa loqueretur. omnia falsa atq; insidiose ficta cõperta sunt: cũ tamẽ, si metuitur etiã nũc Milo, nõ hoc iam Clodianũ crimen timemus, sed tuas Cn. Põpeij (te enim iam appello ea uoce, ut me audire possis) tuas; inq̃, suspiciones perhorrescimus. si Milonẽ times, si hũc de tua uita nefarie aut nũc cogitare, aut molitum aliquando aliquid putas; si Italiæ delectus, ut non nulli conquisitores tui dictitant, si hæc arma, si Capitolinæ cohortes, si excubiæ,

ſi uigiliæ, ſi delecta iuuentus, quæ tuũ corpus domumq; cuſtodit, cõtra Milonis impetum armata eſt, atq; illa omnia in hunc unũ inſtituta, parata, intenta ſunt: magna in hoc certe uis, & incredibilis animus, et nõ unius uiri uires, atq; opes indicantur, ſi quidẽ in hunc unum & præſtãtiſſimus dux electus, et tota Reſp. armata eſt. ſed quis non intelligit, omnes tibi Reip. partes ægras, & labantes, ut eas his armis ſanares & confirmares, eſſe cõmiſſas? quòd ſi Miloni locus datus eſſet, probaſſet profecto tibi ipſi, neminem unquã hominẽ homini chariorẽ fuiſſe, quàm te ſibi; nullum ſe unquã periculum pro tua dignitate fugiſſe; cum illa ipſa teterrima peſte ſæpiſſime pro tua gloria contendiſſe; Tribunatum ſuum ad ſalutẽ meam, quæ tibi chariſſima fuiſſet, conſilijs tuis gubernatum; ſe à te poſtea defenſum in periculo capitis, adiutum in petitione Præturæ; duos ſe habere ſemper amiciſſimos ſperaſſe, te tuo beneficio, me ſuo. quæ ſi non probaret, ſi tibi ita penitus inſediſſet iſta ſuſpicio, nullo ut euelli modo poſſet; ſi denique Italia à delectu, urbs ab armis ſine Milonis clade nunquã eſſet conquietura: næ iſte haud dubitans ceſſiſſet patria, is, qui ita natus eſt, & ita cõſueuit: te Magne tamen atteſtaretur, quod nunc etiam facit: Vide quàm ſit uaria uitæ, commutabiliſq; ratio, quàm uaga, uolubiliſq; fortuna, quantæ infidelitates in amicis, quàm ad tempus aptæ ſimulationes, quantæ in periculis fugæ proximorum, quantæ timiditates. erit, erit illud profecto tẽpus, & illuceſcet aliquando ille dies, cum tu ſalutaribus, ut ſpero, rebus tuis, ſed fortaſſe motu aliquo communium temporum immutatis, qui quàm crebro accidat, experti debemus ſcire, & amiciſſimi beneuolẽtiã,

& grauissimi hominis fidem, & unius post homines natos fortissimi uiri magnitudinem animi desideres. quanquã quis hoc credat, Cn. Pompeiũ, iuris publici, moris maiorũ, rei denique publicæ peritissimum, cum senatus ei cõmiserit, ut uideret, ne quid Resp. detrimẽti capet, quo uno uersiculo satis armati semper Consules fuerũt, etiã nullis armis datis; hũc exercitu, hunc delectu dato, iudicium expectaturum fuisse in eius consilijs uindicandis, qui uel iudicia ipsa tolleret? satis iudicatum est à Põpeio, falso ista conferri in Milonem, qui legẽ tulit, qua, ut ego sentio, Milonẽ absolui oporteret; ut omnes confitentur, liceret. ꝙ uero in illo loco, atque in illis publicorũ præsidiorum copijs circunfusus sedet, satis declarat, se nõ terrorem inferre uobis (quod enim illo minus dignum, q̃ cogere ut uos eum condemnetis, in quem animaduertere ipse et more maiorũ, et suo iure posset?) sed præsidio esse, ut intelligatis, contra hesternam concionem illam licere uobis, quod sentiatis, libere iudicare. nec uero me iudices Clodianum crimen mouet: nec tam sum demens, tamq; uestri sensus ignarus atq; expers, ut nesciam, quid de morte Clodij sentiatis. de qua si iam nollem ita diluere crimen, ut dilui, tamen impune Miloni palàm clamare, atque mentiri gloriose liceret: occidi, occidi, non Sp. Melium, qui annona leuanda, iacturisq; rei familiaris, quia nimis amplecti plebem putabatur, in suspicionem incidit regni appetendi; non Ti. Gracchum, qui collegæ magistratum per seditionem abrogauit; quorum interfectores implerunt orbem terrarum nominis sui gloria; sed eũ, (auderet enim dicere, cum patriam periculo suo liberasset) cuius nefarium adulterium in puluinaribus

sanctissimis nobilissimæ fœminæ cōprehenderunt; eum, cuius supplicio senatus solennes religiones expiandas sæpe censuit; eum, quem cum sorore germana nefarium stuprum fecisse L. Lucullus iuratus se quæstionibus habitis dixit comperisse; eum, qui ciuem, quē senatus, quem populus, quem omnes gentes urbis ac uitæ ciuium cōseruatorem iudicabant, seruorum armis exterminauit; eum, qui regna dedit, ademit, orbem terrarum quibuscū uoluit partitus est; eum, qui, pluribus cædibus in foro factis, singulari uirtute & gloria ciuē domum ui et armis compulit; eum, cui nihil unquam nefas fuit nec in facinore, nec in libidine; eū, qui ædem Nympharum incendit, ut memoriam publicæ recēsionis tabulis publicis impressam extingueret; eū denique, cui iam nulla lex erat, nullum ciuile ius, nulli possessionum termini; qui non calumnia litium, nō iniustis uindicijs ac sacramentis alienos fundos, sed castris, exercitu, signis inferendis petebat; qui nō solum Hetruscos (eos enim penitus contempserat) sed hunc Cn. Pompeiū, uirum fortissimum, atque optimum ciuem, iudicem nostrum, pellere possessionibus armis, castrisq; conatus est; qui cū architectis et decempedis uillas multorum, hortosq; peragrabat; qui Ianiculo, & alpibus spem possessionum terminabat suarum; qui, cū ab equite R splendidissimo, & forti uiro, T. Paccanio non impetrasset, ut insulā in lacu Pretio uēderet, repente lyntribus in eam insulam materiam, calcem, cæmenta, atque arma conuexit, dominoq; trans ripam inspectante non dubitauit ædificium extruere in alieno; qui huic T. Furfanio, cui uiro dij immortales? (quid enim de muliercula Sanctia, quid de adolescente

Apronio dico?quorum utriq; mortẽ est minitatus,nisi si bi hortorum possessione cessisset) sed ausus est Furfanio dicere,si sibi pecuniam,quantam poposcerat, non dedisset,mortuum se in domum eius illaturum, qua inuidia huic esset tali uiro conflagrandum;qui Appium fratrẽ, hominem mihi coniunctum fidelissima gratia, absentẽ de possessione fundi deiecit;qui parietem sic per uestibulum sororis instituit ducere,sic agere fundamẽta, ut sororem non modo uestibulo priuaret, sed omni aditu et lumine . quanquã hæc quidem iam tolerabilia uidebantur : etsi æquabiliter in Remp.in priuatos,in lõginquos, in propinquos,in alienos,in suos irruebat:sed nescio quo modo iam usu obduruerat, et percalluerat ciuitatis incredibilis patientia.quæ uero aderant iam, & impendebant,quonam modo ea aut depellere potuissetis,aut ferre imperium,si id ille nactus esset?omitto socios,exteras nationes,Reges,Tetrarchas : (uota enim feceratis, ut in eos se potius mitteret,q̃ in uestras possessiones,uestra tecta,uestras pecunias)à liberis dico, à liberis mediusfidius,et cõiugibus uestris nunq̃ ille effrenatas suas libidines cohibuisset.fingi hæc putatis,quæ patẽt,quæ nota omnibus,quæ tenẽtur ? seruorum exercitus illum in urbe cõscripturum fuisse,per quos totam Remp. resq́; priuatas omnium possideret quamobrem , si cruentum gladium tenens clamaret T.Annius,adeste quæso, atq; audite ciues ; P. Clodium interfeci;eius furores,quos nullis iam legibus,nullis iudicijs frenare poteramus,hoc ferro , & hac dextera à ceruicibus uestris repuli; per me unũ effectum est,ut ius,æquitas,leges,libertas,pudor , pudicitia in ciuitate manerẽt: enimuero timendum,quonã modo

id factum ferret ciuitas: nunc enim quis est, qui nõ pro
bet? qui non laudet? qui nõ unum post hominum me=
moriam T. Annium plurimũ Reip. profuisse, maxima læ
titia populum R. cunctam Italiam, nationes omnes affe
cisse & dicat, et sentiat? nequeo, uetera illa populi R.
quãta fuerint gaudia, iudicare: multas tamẽ iam sum=
morum imperatorum clarissimas uictorias ætas nostra
uidit, quarum nulla neque tã diuturnã attulit lætitiã,
nec tantam. mãdate hoc memoriæ iudices. spero multa
uos, liberosq; uestros in Rep. bona esse uisuros. in his sin=
gulis ita semper existimabitis, uiuo P. Clodio nihil horũ
uos uisuros fuisse. in spem maximã, &, quẽadmodum
confido, uerissimã adducti sumus, hunc ipsum annum,
hoc summo uiro Consule, concussa hominum licẽtia, cu=
piditatibus fractis, legibus, & iudicijs constitutis, saluta
rem ciuitati fore. num quis igitur est tã demens, qui hoc
P. Clodio uiuo contingere potuisse arbitretur? quid? ea,
quæ tenetis, priuata atq; uestra, dominãte homine furio
so, quod ius perpetuæ possessionis habere potuissent? nõ
timeo iudices, ne odio inimicitiarum mearum inflãma
tus, libẽtius hæc in illum euomere uidear, q̃ uerius: ete=
nim etsi præcipuum esse debebat, tamẽ ita cõmuuis erat
omniũ ille hostis, ut in cõmuni odio penè æqualiter uer
saretur odiũ meum. non potest dici satis, ne cogitari qui
dẽ, quantum in illo sceleris, quantum exitij fuerit. quin
sic attẽdite iudices. nempe hæc est quæstio de interitu P.
Clodij. fingite animis: liberæ enim sunt cogitationes no=
stræ, &, quæ uolunt, sic intuentur, ut ea cernimus, quæ
uidemus: fingite igitur cogitatione imaginem huius cõ=
ditionis meæ, si possim efficere ut Milonẽ absoluatis, sed

ita, si P. Clodius reuixerit. quid uultu extimuistis? quonã modo ille uos uiuus afficeret, qui mortuus inani cogitatione percussit? quid? si ipse Cn. Põpeius, qui ea uirtute ac fortuna est, ut ea potuerit semper, quæ nemo præter illum; si is, inq̃, potuisset, ut quæstionem de morte P. Clodij ferre, sic ipsum ab inferis excitare: utrũ putatis facturũ fuisse? etiã si propter amicitiã uellet illũ ab inferis reuocare, propter Remp. nõ fecisset. eius igitur mortis sedetis ultores, cuius uitã si putetis per uos restitui posse, nolitis: et de eius nece lata quæstio est, qui si eadẽ lege reuiuiscere posset, lata lex nũquã esset. huius ergo interfector non esset etiam confitendo ab ijs impetraturus, ne pœnã timeret, quos liberauisset? Græci homines deorũ honores tribuũt ijs uiris, qui tyrãnos necauerũt. quæ ego uidi Athenis? quæ alijs in urbibus Græciæ? quas res diuinas talibus institutas uiris? quos cantus? quæ carmina? propè ad immortalitatẽ, et religionẽ, et memoriã consecrantur. uos tãti cõseruatorem populi, tanti sceleris ultorem non modo honoribus nullis afficietis, sed ad supplicium rapi etiã patiemini? confiteretur, confiteretur, inq̃, si fecisset, et magno animo, et libenter, se fecisse libertatis omniũ causa: quod certe ei nõ cõfitendum modo fuisset, uerum etiã prædicãdũ. etenim si id nõ negat, ex quo nihil petit, nisi ut ignoscatur: dubitaret id fateri, ex quo etiã præmia laudis essent petẽda? nisi uero gratius putat esse uobis, sui se capitis, quàm uestri ordinis defensorẽ fuisse; cũ præsertim in ea confessione, si grati esse uelletis, honores assequeretur amplissimos; si factũ uobis non probaretur, (quãquam qui poterat salus sua cuique nõ probari?) sed tamen si minus fortissimi uiri

uirtus ciuibus grata cecidisset, magno animo, cõstantiq; cederet ex ingrata ciuitate. nã quid esset ingratius, quã lætari cæteros, lugere eum solum, propter quem cæteri lætarentur? quanquã hoc animo semper omnes fuimus in patriæ proditoribus opprimendis, ut, quoniam nostra futura esset gloria, periculum quoque, et inuidiam nostram putaremus: nam quæ mihi contribuenda laus esset ipsi, cum tantũ in Consulatu meo pro uobis, ac liberis uestris ausus essem, si id, quod conabar, sine maximis dimicationibus meis me esse ausurum arbitrarer? quæ mulier sceleratũ ac perniciosum ciuem occidere non auderet, si periculum nõ timeret? proposita inuidia, morte, pœna, qui nihil segnius Remp. defendit, is uir uere putandus est. populi grati est, præmijs afficere bene meritos de Rep. ciues: uiri fortis, ne supplicijs quidem moueri, ut fortiter fecisse pœniteat. quamobrẽ uteretur eadẽ cõfessione T. Annius, qua Ahala, qua Nasica, qua Opimius, qua Marius, qua nosmet ipsi: et, si grata Resp. esset, lætaretur; si ingrata, tamẽ in graui fortuna cõscientia sua niteretur. sed huius beneficij gratiã iudices fortuna populi R. et uestra felicitas, & dij immortales sibi deberi putãt. nec uero quisquam aliter arbitrari potest, nisi qui nullam uim cœlestem existimat, numen'ue diuinũ, quẽ neque imperij uestri magnitudo, neque sol ille, nec cœli, et signorum motus, nec uicissitudines rerum atque ordines mouent, neque, id quod maximum est, maiorũ sapientia, qui sacra, qui cerimonias, qui auspicia & ipsi sanctissime coluerunt, et nobis suis posteris prodiderunt. est, est profecto illa uis: neque in his corporibus, atque in hac imbecillitate nostra inest quiddã, quod uigeat, &

ſentiat, & non ineſt in hoc tanto naturæ, tam præclaro motu. niſi forte iccirco eſſe non putant, quia non appa= ret, nec cernitur: perinde quaſi noſtrã ipſam mentem, qua ſapimus, qua prouidemus, qua hæc ipſa agimus ac dicimus, uidere, aut plane, qualis, aut ubi ſit, ſentire poſſimus. ea uis, ea eſt igitur, quæ ſæpe incredibiles huic urbi felicitates, atque opes attulit; quæ illã perniciem extinxit, ac ſuſtulit; cui primum mentẽ iniecit, ut ui ir ritare, ferroq; laceſſere fortiſſimũ uirum auderet, uince returq; ab eo, quẽ ſi uiciſſet, habiturus eſſet impunitatẽ & licentiam ſempiternam. non eſt humano conſilio, ne mediocri quidem iudices deorum immortalium cura res illa perfecta: religiones mehercule ipſæ, aræq;, cum illã belluam cadere uiderunt, commouiſſe ſe uidentur, et ius in illo ſuum retinuiſſe: uos enim Albani tumuli, atque luci, uos, inquam, imploro atque obteſtor, uosq; Albano= rum obrutæ aræ ſacrorum populi R. ſociæ & æquales, quas ille præceps amentia, cæſis proſtratisq; ſanctiſſimis lucis, ſubſtructionum inſanis molibus oppreſſerat; ueſtræ tum aræ, ueſtræ religiones uiguerunt, ueſtra uis ualuit, quam ille omni ſcelere polluerat: tuq; ex tuo edito mõ te Latialis ſancte Iupiter, cuius ille lacus, nemora, finesq; ſæpe omni nefario ſtupro & ſcelere macularat, aliquã= do ad eum puniendum oculos aperuiſti: uobis illæ, uo= bis, ueſtro in conſpectu, feræ, ſed iuſtæ tamen, & de= bitæ pœnæ ſolutæ ſunt. niſi forte hoc etiã caſu factum eſſe dicimus, ut ante ipſum ſacrarium Bonæ deæ, quod eſt in fundo T. Seſtij Galli, in primis honeſti & or= nati adoleſcentis, ante ipſam, inquam, Bonam deam, cum prælium commiſiſſet, primum illud uulnus acce=

perit, quo teterrimam mortem obiret; ut non absolutus iudicio illo nefario uideretur, sed ad hanc insignẽ pœnam reseruatus. nec uero non eadem ira deorum hanc eius satellitibus iniecit amentiã, ut sine imaginibus, sine cãtu, sine ludis, sine exequijs, sine lamẽtis, sine laudationibus, sine funere, oblitus cruore, et luto, spoliatus illius supremi diei celebritate, quã concedere etiam inimici solent, ambureretur etiã abiectus. non fuisse credo fas clarissimorum uirorum formas illi teterrimo parricidæ aliquid decoris afferre, neque ullo in loco potius mortem eius lacerari, quã in quo uita esset damnata. dura mihi mediusfidius iã fortuna populi R. et crudelis uidebatur, quæ tot annos illum in hanc Remp. insultare uideret, et pateretur. polluerat stupro sanctissimas religiones: senatus grauissima decreta perfregerat: pecunia se palàm à iudicibus redemerat: uexarat in Tribunatu senatum: omniũ ordinum consensu pro salute Reip. gesta resciderat: me patria expulerat: bona diripuerat: domũ incẽderat: liberos, coniugem meã uexauerat: Cn. Pompeio nefarium bellum indixerat: magistratuũ priuatorumq; cædes effecerat: domũ mei fratris incenderat: uastarat Hetruriã: multos sedibus ac fortunis eiecerat: instabat, urgebat: capere eius amentiã ciuitas, Italia, prouinciæ, regna non poterant: incidebantur iam domi leges, quæ nos nostris seruis addicerẽt: nihil erat cuiusquam, quod quidem ille adamasset, quod nõ hoc anno suũ fore putaret: obstabat eius cogitationibus nemo, præter illum Milonẽ ipsum, qui poterat obstare: Cn. Pompeium nouo reditu in gratiã quasi deuinctum arbitrabatur: Cæsaris potentiã, suã potẽtiã esse dicebat: bonorũ animos etiã in

meo

meo casu contempserat: Milo unus urgebat. hic dij im mortales, ut supra dixi, mentem dederunt illi perdito ac furioso, ut huic faceret insidias. aliter perire pestis illa nō potuit. nunquā illū Resp. suo iure esset ulta. senatus, credo, Prætorem eum circunscripsisset. ne cum solebat quidem id facere in priuato eodem hoc, aliquid profecerat. an Consules in Prætore coercendo fortes fuissent? primum Milone occiso habuisset suos Consules: deinde quis in eo Prætore Consul fortis esset, per quem Tribunum uirū consularem crudelissime necatum esse meminisset? omnia possideret, teneret: lege noua, quæ est inuenta apud eum cum reliquis legibus Clodianis, seruos nostros libertos suos fecisset: postremo, nisi eum dij immortales in eā mentem impulissent, ut homo effœminatus fortissimum uirum conaretur occidere, hodie Remp. nullā haberetis. an ille Prætor, ille uero Consul, si modo hæc tēpla, atque ipsa mœnia stare eo uiuo tandiu, et Cōsulatū eius expectare potuissent, ille denique uiuus mali nihil fecisset, qui mortuus, uno ex suis satellitibus Sex Clodio duce, curiam incenderit? quo quid miserius, quid acerbius, quid luctuosius uidimus? templum sanctitatis, amplitudinis, mentis, consilij publici, caput urbis, arā sociorum, portum omnium gentium, sedem ab uniuerso populo R. cōcessam uni ordini, inflāmari, excindi, funestari, neq; id fieri à multitudine imperita, quanquā esset miserū id ipsum, sed ab uno, qui cū tantum ausus sit ultor pro mortuo, quid signifer pro uiuo non esset ausus? in curiam potissimum abiecit, ut eam mortuus incenderet, quā uiuus euerterat. et sunt qui de uia Appia querantur, taceant de curia? ecquando ab eo spirante forū

potuisset defendi, cuius nō restiterit cadaueri curia? excitate eum, si potestis, ab inferis: frangetis impetum uiui, cuius uix sustinetis furias insepulti. nisi uero sustinuistis eos, qui cum facibus ad curiā cucurrerunt, cum falcibus ad Castoris, cum gladijs toto foro uolitarunt. cædi uidistis populum R. cōcionem gladijs disturbari, cum audiretur silentio M. Celius Trib. pl. uir fortissimus, & in suscepta causa firmissimus, & bonorū uoluntati, & auctoritati senatus deditus, et in hac Milonis siue inuidia, siue fortuna, singulari, diuina, et incredibili fide. Sed iam satis multa de causa, extra causam etiam nimis fortasse multa. quid restat, nisi ut orem obtesterq; uos iudices, ut eam misericordiā tribuatis fortissimo uiro, quam ipse nō implorat, ego autem repugnante hoc & imploro, et exposco? nolite, si in nostro omniū fletu nullam lacrymā aspexistis Milonis, si uultū semper eundem, si uocem, si orationem stabilē ac non mutatā uidetis, hoc minus ei parcere, atq; haud scio an multo etiā sit adiuuandus magis. etenim si in gladiatorijs pugnis, & in infimi generis hominū cōditione atque fortuna timidos et supplices, et, ut uiuere liceat, obsecrātes, etiā odisse solemus; fortes, et animosos, & se acriter ipsi morti offerentes seruare cupimus; eorumq; nos magis miseret, qui nostram misericordiā nō requirūt, quā qui illā efflagitant: quāto hoc magis in fortissimis ciuibus facere debemus? me quidem iudices exanimāt et interimunt hæ uoces Milonis, quas audio assidue, et quibus intersum quotidie. Valeant, inquit, ualeāt ciues mei, sint incolumes, sint florentes, sint beati; stet hæc urbs præclara, mihiq; patria charissima, quoquo modo merita de me erit; trāquilla Rep.

ciues mei (quoniã mihi cum illis non licet) ſine me ipſi, ſed per me tamen, perfruãtur : ego cedã, atque abibo. ſi mihi Rep. bona frui non licuerit, at carebo mala, et, quã primũ tetigero bene moratam et liberã ciuitatem, in ea conquieſcã. ò fruſtra, inquit, ſuſcepti mei labores : ò ſpes fallaces : ò cogitationes inanes meæ. ego, cum Tribunus pl. Rep. oppreſſa me ſenatui dediſſem, quẽ extinctũ acceperam ; equitibus R. quorũ uires erant debiles ; bonis uiris, qui omnem auctoritatem Clodianis armis abiecerãt ; mihi unq̃ bonorum præſidiũ defuturũ putarem? ego cũ te (mecũ enim ſæpiſſime loquitur) patriæ reddidiſſem, mihi non futurũ in patria putarem locũ ? ubi nũc ſenatus eſt, quem ſecuti ſumus? ubi equites R. illi, illi, inquit, tui ? ubi ſtudia municipiorũ ? ubi Italiæ uoces ? ubi denique tua M. Tulli, quæ plurimis fuit auxilio, uox, et defenſio? mihi'ne ea ſoli, qui pro te toties morti me obtuli, nihil poteſt opitulari ? nec uero hæc iudices, ut ego nũc, flens, ſed hoc eodẽ loquitur uultu, quo uidetis: negat. n. ſe, negat ingratis ciuibus feciſſe, quæ fecit ; timidis & omnia circũſpicientibus pericula, nõ negat. plebẽ et infimam multitudinem, quæ P. Clodio duce fortunis ueſtris imminebat, eã, quo tutior eſſet uita ueſtra, ſe feciſſe cõmemorat ut non modo uirtute flecteret, ſed etiã tribus ſuis patrimonijs deliniret : nec timet, ne, cum plebẽ muneribus placarit, uos nõ conciliarit meritis in Remp. ſingularibus. ſenatus erga ſe beneuolentiã temporibus his ipſis ſæpe eſſe perſpectã, ueſtras uero & ueſtrorum ordinũ occurſationes, ſtudia, ſermones, quemcunque caſum fortuna dederit, ſecum ſe ablaturum eſſe dicit. meminit etiam ſibi uocem præconis modo defuiſſe, quam

minime desiderarit; populi uero cũctis suffragijs, quod unum cupierit, se Consulẽ declaratũ: nunc denique, si hæc arma cõtra se sint futura, sibi facinoris suspicionẽ, nõ facti crimẽ obstare. addit hæc, quæ certe uera sunt: fortes & sapientes uiros nõ tam præmia sequi solere recte factorum, quã ipsa recte facta: se nihil in uita nisi præclarissime fecisse, si quidẽ nihil sit præstabilius uiro, quã periculis patriam liberare: beatos esse, quibus ea res honori fuerit à suis ciuibus; nec tamen eos miseros, qui beneficio ciues suos uicerint: sed tamẽ ex omnibus præmijs uirtutis, si esset habenda ratio præmiorum, amplissimum esse præmium gloriam; esse hanc unã, quæ breuitatem uitæ posteritatis memoria cõsolaretur; quæ efficeret, ut absentes adessemus, mortui uiueremus; hanc deniq; esse, cuius gradibus etiã homines in cœlũ uideantur ascẽdere. de me, inquit, semp populus R. semp omnes gẽtes loquentur, nulla unquã obmutescet uetustas. quin hoc tempore ipso, cũ omnes à suis inimicis faces inuidiæ meæ subijciantur, tamen omni in hominum cœtu gratijs agẽdis, et gratulationibus habẽdis, et omni sermone celebramur. omitto Hetruriæ festos et actos et institutos dies. cẽtesima lux est hæc ab interitu P. Clodij, et opinor, ultra quã fines imperij populi R. sunt, nõ solũ fama iam de illo, sed etiam lætitia peragrauit. quamobrẽ, ubi corpus hoc sit, nõ, inquit, laboro, quoniam omnibus in terris & iam uersatur, & semper habitabit nominis mei gloria. hæc tu mecũ sæpe, his absentibus: sed ijsdem audientibus, hæc ego tecũ Milo. te quidem, ꝙ isto animo es, satis laudare non possum: sed quo est ista magis diuina uirtus, eo maiore à te dolore diuellor. nec uero, si

mihi eriperis,reliqua eſt illa tamen ad conſolandũ quæ=
rela,ut ijs iraſci poſſim,à quibus tantum uulnus accepe
ro:nõ enim inimici mei te mihi eripiẽt, ſed amiciſſimi;
nõ male aliquãdo de me meriti,ſed ſemper optime.nul=
lum unquã iudices mihi tantũ dolorẽ inuretis,(etſi quis
poteſt eſſe tantus?)ſed ne hunc quidem ipſum,ut obliui
ſcar, quanti me ſemper feceritis. quæ ſi uos cepit obli=
uio,aut ſi in me aliquid offendiſtis: cur nõ id meo capi=
te potius luitur,quàm Milonis?præclare enim uixero, ſi
quid mihi acciderit prius,q̃ hoc tantũ mali uidero.nunc
me una conſolatio ſuſtentat,ꝙ tibi ò T.Anni nullũ à me
amoris,nullum ſtudij,nullum pietatis officiũ defuit.ego
inimicitias potentium pro te appetiui : ego meum ſæpe
corpus,& uitam obieci armis inimicorum tuorum : ego
me plurimis pro te ſupplicem abieci : bona , fortunas
meas, ac liberorum meorum in communionem tuorum
temporũ contuli.hoc deniq; ipſo die, ſi qua uis eſt para=
ta,ſi qua dimicatio capitis futura,depoſco.quid iam re=
ſtat?quid habeo,quod dicã,quod faciam pro tuis in me
meritis,niſi ut eã fortunam,quæcũque erit tua, ducam
meã?nõ recuſo,non abnuo : uoſq; obſecro iudices,ut ue=
ſtra beneficia,quæ in me contuliſtis,aut in huius ſalute
augeatis,aut in eiuſdẽ exitio occaſura eſſe iubeatis . his
lacrymis non mouetur Milo : eſt quodam incredibili ro
bore animi ſeptus:exiliũ ibi eſſe putat,ubi uirtuti nõ ſit
locus;mortẽ naturæ finẽ eſſe,non pœnam. ſit hic ea mẽ
te,qua natus eſt . quid uos iudices, quo tandem animo
eritis ? memoriam Milonis retinebitis , ipſum eijcietis ?
& erit dignior locus in terris ullus , qui hanc uirtutem
excipiat , quàm hic , qui procreauit ? uos , uos appello

fortiſſimi uiri, qui multum pro Rep. ſanguinem effudi-
ſtis, uos in uiri, & in ciuis inuicti appello periculo cētu
riones, uosq; milites : uobis non modo inſpectātibus, ſed
etiam armatis, & huic iudicio præſidentibus, hæc tanta
uirtus ex hac urbe expelletur ? exterminabitur ? eijcie-
tur ? ò me miſerum : ò infelicē : reuocare tu me in pa-
triam Milo potuiſti per hos, ego te in patria per eoſdem
retinere nō potero ? quid reſpondebo liberis meis, qui te
parentem alterum putant ? quid tibi Q. frater, qui
nunc abes, conſorti mecum temporum illorum ? me nō
potuiſſe Milonis ſalutem tueri per eoſdem, per quos no-
ſtram ille ſeruaſſet ? at in qua cauſa nō potuiſſe ? quæ
eſt grata gentibus: à quibus non potuiſſe? ab ijs, qui ma
xime P. Clodij morte acquierunt : quo deprecāte ? me.
quodnam concepi tantum ſcelus, aut quod in me tantū
facinus admiſi iudices, cū illa indicia cōmunis exitij in-
dagaui, pateſeci, protuli, extinxi? omnes in me, meoſq; re
dundant ex illo fonte dolores. quid me reducem eſſe uo
luiſtis ? an ut inſpectante me expellerentur ij, per quos
eſſem reſtitutus ? nolite, obſecro uos, pati, mihi acerbio-
rem reditū eſſe, quàm fuerit ille ipſe diſceſſus: nam qui
poſſum putare me reſtitutum eſſe, ſi diſtrahor ab ijs, per
quos reſtitutus ſum ? utinā dij immortales feciſſent (pa
ce tua patria dixerim: metuo enim, ne ſcelerate dicam
in te, quod pro Milone dicam pie) ut P. Clodius non mo-
do uiueret, ſed etiā Prætor, Conſul, Dictator eſſet, ante-
quā hoc ſpectaculum uiderem. ò dij immortales fortē,
& à uobis iudices conſeruandum uirum. minime, mini
me, inqt: immo uero pœnas ille debitas luerit, nos ſubea
mus, ſi ita neceſſe eſt, nō debitas. hiccine uir patriæ na-

tus, usquam, nisi in patria, morietur? aut, si forte pro patria, huius uos animi monimenta retinebitis, corporis in Italia nullum sepulcrum esse patiemini? hunc sua quisquam sententia ex hac urbe expellet, quem omnes urbes expulsum à uobis ad se uocabunt? ò terram illam beatam, quæ hunc uirum exceperit; hanc ingratam, si eiecerit; miseram, si amiserit. sed finis sit: neque enim præ lacrymis iam loqui possum, & hic se lacrymis defendi uetat. uos oro obtestorq; iudices, ut in sententijs ferendis, quod sentietis, id audeatis. uestram uirtutem, iustitiam, fidem, mihi credite, is maxime probabit, qui in iudicibus legendis optimum & sapientissimum quẽque legit.

PRO C. RABIRIO POSTHVMO. ORATIO XL.

I quis eſt iudices,qui C.Rabiriũ, ꝙ ſuæ fortunæ,fundatas præſertim atque optime conſtitutas, opes poteſtati regiæ, libidiniq; commiſerit, reprehẽdendum putet, aſcribat ad iudicium ſuum non modo meam,ſed huius etiã ipſius,qui cõmiſit,ſententiã: neque enim cuiquam eius conſilium uehementius,q̃ ipſi diſplicet. quanquam hoc plerunque facimus,ut conſilia euentis ponderemus ; & ,cui bene quid proceſſerit,multum illum prouidiſſe ; cui ſecus,nihil ſenſiſſe dicamus. ſi extitiſſet in Rege fides,nihil ſapiẽtius Poſthumo: quia fefellit Rex,nihil hoc amentius dicitur: ut iam nihil eſſe uideatur,niſi diuinare , ſapientis . ſed tamen ſi quis eſt iudices , qui illam Poſthumi ſiue inanem ſpem , ſiue inconſultam rationem, ſiue, ut grauiſſimo uerbo utar, temeritatem uituperandam putet , ego eius opinioni non repugno , illud tamen deprecor,ut cum ab ipſa fortuna crudeliſſime uideat huius conſilia eſſe mulctata , ne quid ad eas ruinas,quibus hic oppreſſus eſt, addendũ acerbitatis putet. ſatis eſt , homines imprudentia lapſos non erigere : urgere uero iacenteis , aut præcipitanteis impellere,certe eſt inhumanum : præſertim iudices cum ſit hoc generi hominum propè natura datum , uti qua in familia laus aliqua forte floruerit,hãc ferè, qui ſunt eius ſtirpis, quòd ſermo hominum ad memoriam patrũ uirtute celebretur , cupidiſſime perſequantur : ſiquidem non modo in gloria rei militaris Paulum Scipio ,

aut Maximum filius, sed etiam in deuotione uitæ, et in ipso genere mortis imitatus est P. Decium filius. sint igitur similia iudices parua magnis: fuit enim pueris nobis huius pater C. Curius, princeps ordinis equestris, fortissimus & maximus publicanus: cuius in negotijs gerẽdis magnitudinẽ animi nõ tam homines probassent, nisi in eodem benignitas incredibilis fuisset, ut in augẽda re nõ auaritiæ prædam, sed instrumentũ bonitati quærere uideretur. hoc ille natus, quãuis patrem suum nunquam uiderat, tamen et natura ipsa duce, quæ plurimũ ualet, & assiduis domesticorum sermonibus in paternæ culpæ similitudinem deductus est. multa gessit: multa cõtraxit: magnas parteis habuit publicanorum: credidit populis: in pluribus prouincijs eius uersata res est: dedit se etiam Regibus: huic ipsi Alexandrino grandem iam antea pecuniam credidit: nec interea locupletare amicos unq̃ suos destitit, mittere in negotiũ, dare parteis, augere, fide sustentare. quid multa? cũ magnitudine animi, tum liberalitate uitam patris & consuetudinẽ expresserat. pulsus interea regno Ptolemæus dolosis consilijs (ut dixit Sibylla, sensit Posthumus) Romã uenit. huic egenti, & roganti hic infelix pecuniam credidit: nec tum primũ: nam regnati crediderat absens: nec temere credere putabat, ꝙ erat nemini dubium, quin is in regnum restitueretur à senatu populoq; R. in dando aũt & credendo processit longius: nec suã solũ pecuniã credidit, sed etiã amicorũ: stulte: quis negat? aut quis iã nõ admonet? quod male cecidit, bene cõsultũ putares? id est difficile, quod cũ spe magna sis ingressus, id nõ exequi usq; ad extremum. supplex erat Rex, multa rogabat, omnia

pollicebatur: ut iam metuere Posthumus cogeretur, ne, quod crediderat, perderet, si credēdi constituisset modū. nihil aūt erat illo blandius, nihil hoc benignius: ut magis pœniteret cœpisse, quàm liceret desistere. hinc primū exoritur crimē illud: senatū corruptū esse dicunt. ò dij immortales, hæc est illa exoptata iudiciorū seueritas? corruptores nostri causam dicunt: nos, qui corrupti sumus, non dicimus. quid ego senatum defendam hoc loco iudices? omni equidē loco debeo, ita de me est meritus ille ordo: sed id nec agitur hoc tēpore, nec cū Posthumi causa res ista coniuncta est. quanquam ad sumptum itineris, ad illam magnificentiam apparatus, comitatumq; regiū suppeditata pecunia à Posthumo est, factæq; syngraphæ sunt in Albano Cn. Pompeij, cum ille Roma profectus esset: tamen non debuit is, qui dabat, quo ille, qui accipiebat, consumeret, quærere: non.n. latroni, sed Regi credidit; nec Regi inimico populi R. sed ei, cuius reditū Consuli datū à senatu uidebat; nec ei Regi, qui alienus ab hoc imperio esset, sed ei, quicum fœdus feriri in Capitolio uiderat. ꝙ si creditor in culpa sit, non qui improbe credita pecunia usus: damnetur is, qui fabricatus gladium est, & uendidit; non is, qui illo gladio ciuem aliquem interemit. quamobrē neque tu C. Memmi hoc facere debes, ut senatū, cuius auctoritati te ab adolescētia dedisti, in tanta infamia uersari uelis: neq; ego id, quod non agitur, defendere: Posthumi enim causa, quæcūque est, seiuncta à senatu est. ꝙ si item à Gabinio seiunctam ostēdero, certe, quod dicas, nihil habebis: est enim hæc causa, quò ea pecunia peruenerit, quasi quædam appendicula causæ iudicatæ, atq; damnatæ. sunt lites æstimatæ A.

Gabinio : nec prædes dati, nec ex eius bonis, quãta sum
* ma litium fuisset, à populo recipi, lex æqua est. iubet lex
Iulia persequi ab ijs, ad quos ea pecunia, quam is ceperit
qui damnatus sit, peruenerit. si est hoc nouum in lege Iu
lia, sicuti multa sunt seuerius scripta, quàm in antiquis
legibus, et sanctius iudicata : sanè etiã cõsuetudo huius
generis iudiciorũ noua. sin hoc totidẽ uerbis trãslatum
caput est, quot fuit non modo in Cornelia, sed etiam an
te in lege Seruilia: per deos immortales, quid agimus iu
dices, aut quem hũc morem nouorũ iudiciorũ in Remp.
indicimus? erat. n. hæc consuetudo nota uobis quidem
omnibus, sed, si usus magister est optimus, mihi debet esse
notissima. accusaui de pecunijs repetũdis, iudex sedi, Præ
tor quæsiui, defendi plurimos, nulla pars, quæ aliquã fa=
cultatẽ dicendi afferre posset, nõ mea fuit. ita contendo,
neminem unquã, quò ea pecunia peruenisset, causam di
xisse, qui in æstimãdis litibus appellatus nõ esset: in liti=
bus autem nemo appellabatur, nisi ex testiũ dictis, aut
tabulis priuatorũ, aut rationibus ciuitatũ. itaque in infe
rẽdis litibus adesse solebãt, qui aliquid de se uerebãtur :
&, cum erant appellati, si uidebatur, statim cõtradice=
re solebant: sin eius temporis recentẽ inuidiã pertimue=
rãt, respõdebant postea: quod cũ fecissent, permulti sæpe
uicerũt. hoc uero nouũ est, ante hoc tẽpus omnino inau=
ditũ: in litibus Posthumi nomẽ est nusquã: in litibus di=
co? modo uos ijdẽ in A. Gabiniũ iudices sedistis: nũ quis
testis Posthumũ appellauit? testis aũt? nũ accusator? nũ
denique toto illo iudicio Posthumi nomẽ audistis? nõ igi
tur reus ex eo causa, quæ iudicata est, redundat Posthu=
mus, sed est arreptus unus eques R. de pecunijs repe=

tundis reus: ꝗbus tabulis? quæ in iudicio à Gabinio re-
citatæ nõ ſunt: quo teſte? à quo tũ appellatus nuſquã
eſt: qua appellatione litiũ? in qua Poſthumi mentio fa
cta nulla eſt: qua lege? qua nõ tenetur. hic iã iudices
ueſtri cõſilij res eſt, ueſtræ ſapiẽtiæ: quid deceat uos, non
quantũ liceat uobis, ſpectare debetis. ſi enim, quid li-
ceat, quæritis: poteſtis tollere è ciuitate, quem uultis: ta-
bella eſt, quæ dat poteſtatem, occultat eadem libidinem:
cuius conſcientia nihil eſt quod quiſquam timeat, ſi nõ
pertimeſcat ſuã. ubi eſt igitur ſapientia iudicis? in hoc,
ut, non ſolum quid poſſit, ſed etiã quid debeat, ponde-
ret; nec, quantũ ſibi permiſſum, meminerit ſolum, ſed
etiam quatenus cõmiſſum ſit. datur tibi tabella iudicijs:
qua lege? Iulia de pecunijs repetundis: quo de reo? de
equite R. at iſte ordo lege ea nõ tenetur. illo, inquit, capi
* te, quod erat in Poſthumum ꝙ in Gabiniũ iudex eſſes,
nihil Gabinio datum, cum in eum lites æſtimarentur? at
nũc audio. reus igitur Poſthumus eſt ea lege, qua nõ mo
do ipſe, ſed totus etiam ordo ſolutus ac liber eſt. hic ego
nunc non uos prius implorabo equites R. quorum ius iu
dicio tentatur; q̃ uos ſenatores, quorum agitur fides in
hunc ordinem: quæ quidem cum ſæpe ante, tum in hac
ipſa cauſa nuper eſt cognita. nam cum, optimo et præſtã
tiſſimo Conſule Cn. Pompeio de hac ipſa quæſtione refe
rente, exiſterent nõ nullæ, ſed perpaucæ tamen acerbæ
ſententiæ, quæ cenſerent, ut Tribuni, ut præfecti, ut ſcri
bæ, ut comites omnes magiſtratuum lege hac tenerẽtur:
uos, uos, inquã, ipſi et ſenatus frequens reſtitit: & quan
quam tum propter multorum delicta etiam ad innocẽ
tium periculum tempus illud exarſerat, tamẽ, cũ odium

non restinguereretis, huic ordini ignem nouum subiici nõ siuistis. hoc animo igitur senatus. quid uos equites R. q̃d tandẽ estis acturi? Glaucia solebat, homo impurus, sed tamen acutus, populum monere, ut, cum lex aliqua recitaretur, primum uersum attẽderet: si esset, Dictator, Cõsul, Prætor, Magister equitum, ne laboraret, sciret nihil ad se pertinere: sin aũt, quicunque post hanc legem, uideret ne qua noua quæstione alligaretur. nunc uos equites R. uidete. scitis me ortũ è uobis, omnia semper sensisse pro uobis: nihil horum sine magna cura, & summa charitate uestri ordinis loquor: alius alios homines & ordines, ego uos semper cõplexus sum. moneo, et prædico, integra re causáq; denuncio, omnes homines deósq; testor, dũ potestis, dũ licet, prouidete, ne duriorẽ uobis conditionem statuatis, ordiniq; uestro, quã ferre possit. serpet hoc malũ, mihi credite, longius, quã putatis. potentissimo & nobilissimo Tribuno pl. M. Druso unam in equestrem ordinem quæstionẽ ferenti, si quis ob rem iudicatam pecuniam cepisset, aperte equites R. restiterunt. quid? hoc licere nolebant? minime, neque solum hoc genus pecuniæ capiendæ turpe, sed etiam nefarium arbitrabantur: attamen ita disputabant, eos teneri legibus oportere, qui suo iudicio essent illam conditionem uitæ secuti. delectat amplissimus ciuitatis gradus, sella curulis, fasces, imperia, prouinciæ, sacerdotia, triumphi, denique imago ipsa ad posteritatis memoriam prodita: est simul etiam solicitudo aliqua, & legum & iudiciorum maior quidam metus. nos ista nunquam contempsimus, (ita enim disputabant) sed hanc uitam quietam, atque otiosam secuti sumus. quæ quoniã honore caret, careat

etiam molestia. tam es tu iudex, quàm ego senator. ita est, sed tu istud petijsti, ego hoc cogor. quare aut iudici mihi nõ esse liceat, aut legem lege senatoria nõ timere. hoc uos equites R. ius à patribus acceptũ amittetis? moneo, ne faciatis. rapientur homines in hæc iudicia ex omni non modo inuidia, sed sermone maleuolorum, nisi cauetis. si iam uobis nũtiaretur, in senatu sententias dici, ut his legibus teneremini, concurrendum ad curiam putaretis: si lex ferretur, conuolaretis ad rostra. uos senatus liberos hac lege esse uoluit, populus nunquam alligauit: soluti huc cõuenistis: ne constricti discedatis, cauete. nam si Posthumo fraudi fuerit, qui nec Tribunus, nec præfectus, nec ex Italia comes, nec familiaris Gabinij fuit: quonam se modo defendent posthac, qui uestri ordinis cum magistratibus nostris fuerint his causis implicati? tu, inquit, Gabinium, ut Regem reduceret, impulisti. non patitur mea etiam fides de Gabinio grauius agere: quem enim ex tãtis inimicitijs receptum in gratiã summo studio defenderim, hũc afflictum uiolare nõ debeo. quocum stante si me Cn. Pompeij auctoritas in gratiam non reduxisset, nũc iam ipsius fortuna reduceret: sed tamen, cum ita dicit, Posthumi impulsu Gabinium profectum Alexandriam; si defensioni Gabinij fidem nõ habes, obliuisceris'ne etiã accusationis tuæ? Gabinio se id fecisse dicebat Reip. causa, ꝙ classem Archelai timeret, ꝙ mare refertum fore prædonum putaret. lege etiam id sibi licuisse dicebat. tu inimicus negas, ignosco, & eo magis, ꝙ est contra illud iudicatum. redeo igitur ad crimen & accusationem tuam. quid uociferabare, decem millia talentũ Gabinio esse promissa? huic uidelicet per-

blandus reperiendus fuit, qui hominem, ut tu uis, auarissimum exoraret, sestertium bis millies et quadringenties ne magnopere contemneret. Gabinius illud quoquo consilio fecit, fecit certe suo: quæcũque mens illa fuit, Gabinij fuit. siue ille, ut ipse dicebat, gloriam, siue, ut tu uis, pecuniam quæsiuit, quæsiuit sibi. nũ Gabinij comes, uel sectator? negat: non ad Gabinij, cuius id negotiũ non erat, sed ad P. Lentuli clarissimi uiri auctoritatem, à senatu profectam, & consilio certo, & spe non dubia Romam contenderat. at Diœcetes fuit regius: et quidem in custodia etiam fuit regia: et uita eius oblata pœnæ est. multa præterea, quæ libido Regis, quæ necessitas coegit ferre, pertulit. quarum omnium rerum una reprehensio est, ꝙ regnum intrarit, ꝙ potestati se Regis commiserit: uerum si quærimus, stulte: quid enim stultius, quã equitem R. ex hac urbe, huius inquam, Reip. ciuem, quæ est una maxime et fuit semper libera, uenire in eũ locum, ubi parendũ alteri, et seruiendum sit? sed ego in hoc tãdem Posthumo nõ ignoscam homini mediocriter docto, qui uideã sapientissimos homines esse lapsos? uirum unũ totius Græciæ facile doctissimum Platonem, iniquitate Dionysij Siciliæ tyrãni, cui se ille cõmiserat, in maximis periculis insidijsq; esse uersatum accepimus; Callisthenẽ, doctum hominem, comitem Magni Alexandri, ab Alexandro necatum; Demetrium, et ex Rep. Athenis quã optime digesserat, & ex doctrina nobilem & clarum, qui Phalereus uocitatus est, in eodem isto Aegypti regno aspide ad corpus admota uita esse priuatum. plane confiteor fieri nihil posse dementius, quã scientẽ in eum locum uenire, ubi libertatẽ sis perditurus: sed huius istius

facti stultitiam maior iam superior stultitia defendit: quæ facit, ut hoc stultissimum facinus, quod in regnum uenerit, quod Regi se commiserit, sapienter factum esse uideatur: siquidem tam semper stulti, quàm sero sapientis est, cũ stultitia sua impeditus sit, quoquo modo possit se expedire. quamobrem illud maneat, & fixum sit, quod neque moueri, neque mutari potest, in quo æqui sperasse Posthumũ dicunt, peccasse iniqui, ipse etiam insanisse se confitetur, quod suam, quod pecuniam amicorum Regi crediderit cum tanto fortunarum suarum periculo. hoc quidem semel suscepto atque cõtracto, perpetienda illa fuerũt, ut se aliquando ad suos uindicaret. itaq; obijcias licet, quã uoles sæpe, palliatum fuisse, aliqua habuisse nõ Romani hominis insignia: quoties eorũ quippiã dices, toties unum dices, atque illud, temere hunc pecuniã Regi credidisse, suas fortunas, atque famã libidini regiæ commisisse. fecerat temere: fateor: mutari factũ iam nullo modo poterat. aut palliũ sumendum Alexandriæ, ut et Romæ togato esse liceret: aut omnes fortunæ abijciendæ, si togam retinuisset. deliciarum causa & uoluptatis non modo ciues R. sed & nobiles adolescentes, & quosdam etiam senatores summo loco natos, nõ in hortis aut suburbanis suis, sed Neapoli in celeberrimo oppido cum mitella sæpe uidemus. chlamydatum illum L. Syllam imperatorem, L. uero Scipionis, qui bellum in Asia gessit, Antiochumq; deuicit, nõ solum cum chlamyde, sed etiã cum crepidis in Capitolio statuã uidetis. quorum impunitas fuit nõ modo à iudicio, sed etiam à sermone. facilius certe P. Rutiliũ Rufum necessitatis excusatio defendet: qui cum à Mithridate Mitylenis oppressus esset,

crudelitatem

crudelitatem Regis in togatos uestitus mutatione uitauit. ergo ille P. Rutilius, qui documentũ fuit hominibus nostris uirtutis, antiquitatis, prudentiæ, consularis homo soccos habuit, et palliũ, nec uero ideo id homini tũ quisquã, sed tempori assignandũ putauit: Posthumo crimen uestitus afferet is, in quo spes fuit, posse sese aliquãdo ad fortunas suas peruenire? nã ut uentũ est Alexandriã ad Auletẽ iudices, hæc una ratio à Rege proposita Posthumo est seruãdæ pecuniæ, si curationẽ & quasi dispensationẽ regiã suscepisset. id autem facere nõ poterat nisi Diœcetes: hoc.n. nomine utitur, qui à Rege esset constitutus. odiosum negotium Posthumo uidebatur: sed erat nulla omnino recusatio. molestũ etiã nomen ipsum: sed res habebat nomẽ hoc apud illos, nõ hic imposuerat. oderat uestitum etiã illum: sed sine eo nec nomen illud poterat, nec munus tueri. ergo aderat uis, ut ait poeta ille noster, quæ summas frãgit infirmatq; opes. moreretur, inquies: nã id sequitur. fecisset certe, si sine maximo dedecore tam impeditis suis rebus potuisset emori. nolite igitur fortunã cõuertere in culpã, neq; Regis iniuriã huius crimẽ putare, nec cõsiliũ ex necessitate, nec uoluntatẽ ex ui interpretari. nisi forte eos etiã, qui in hostes, aut in prædones inciderint, si aliter quippiã coacti faciant, quã libere, uituperãdos putes. nemo nostrũ ignorat, etiã si experti nõ sumus, consuetudinẽ regiã: Regum autem sunt hæc imperia, Animaduerte, & dicto pare: et, Præter rogitatum si querare: et illæ minæ, Si te secũdo lumine hic offendero, moriere. quæ, non ut delectemur solũ, legere et spectare debemus, sed ut cauere etiã et effugere discamus. at ex hoc ipso crimẽ exori=

tur. ait enim, dũ Gabinio pecuniã Posthumus cogeret ex decumis imperatorum, pecuniam sibi coegisse. nõ intelligo, hoc quale sit, utrũ accessionem decumæ, ut nostri facere coactores solent, centesima, an decessionem de summa fecerit. si accessionẽ, undecim millia talentũ ad Gabinium peruenerunt. at non modo abs te decem millia obiecta sunt, sed etiã ab his æstimata. addo illud etiam: qui tandem conuenit, aut tam graui onere tributorum ad tantam pecuniã cogendam mille talentũ accessionẽ esse factã, aut in tanta mercede hominis, ut uis, auarissimi mille talentũ decessionem esse cõcessam? neque enim fuit Gabinij, remittere tantum de suo; nec Regis, imponere tantum pati suis. aderũt testes Legati Alexandrini. hi nihil in Gabiniũ dixerunt: immo hi Gabinium laudauerũt. ubi ergo ille mos? ubi consuetudo iudiciorum? ubi exempla? solet'ne is dicere in eum, qui pecuniam redegit, qui in illum, cuius nomine ea pecunia redigeretur, nõ dixerit? age, si is, q nõ dixit, solet: etiam'ne is solet, qui laudauit? ijsdem testibus, et quidem nõ productis, sed dictis testiũ recitatis, quasi præiudicata res ad has causas deferri solet. & ait etiã meus familiaris & necessarius eandẽ causam Alexandrinis fuisse, cur laudarẽt Gabiniũ, quæ mihi fuerit, cur eundem defenderẽ. mihi C. Memmi causa defendendi Gabinij fuit recõcilia tio gratiæ. neque me uero pœnitet mortales inimicitias, sempiternas amicitias habere. nã si me inuitũ putas, ne Cn. Pompeij animum offenderem, defendisse: causam, et illũ, et me uehementer ignoras: neque .n. Pompeius me sua causa quidq̃ facere uoluisset inuitum; neque ego, cui omniũ ciuiũ libertas charissima fuisset, meã proiecis

ſem. quãdiu inimiciſſimus Gabinio fui, non amiciſſimus mihi, non Pompeius fuit: nec, poſteaq̃ illius auctoritate eam dedi ueniam quam debui, quidq̃ ſimulaui, ne cum mea perfidia illi etiã ipſi facerem, cui beneficium dediſſem, iniuriã. nam non redeundo in gratiã cum inimico, non uiolabam Pompeium: ſi per eum reductus inſidioſe rediſſem, me ſcilicet maxime, ſed proxime illum quoq; fefelliſſem. at de me omittamus. Ad Alexãdrinos iſtos reuertamur. quod habent os? quã audaciam? modo uobis inſpectantibus in iudicio Gabinij tertio quoque uerbo excitabãtur. negabant pecuniã Gabinio datã. recitabatur identidẽ Pompeij teſtimoniũ, Regem ad ſe ſcripſiſſe, nullam pecuniam Gabinio, niſi in rem militarem, datam. nõ eſt, inquit, tum Alexandrinis teſtibus creditum. quid? poſtea creditũ? nõ. quamobrẽ? quia nũc aiunt, quod tum negabant. quid ergo? iſta cõditio eſt teſtium, ut, quibus creditum non ſit negantibus, iiſdem credatur dicentibus? at ſi uerũ tum cũ ueriſſima fronte dixerũt, * nunc mentiuntur. ſi tunc mẽtiti ſunt, doceant nos uerũ. quid uultis? ſileant. dicere audiebamus Alexandriã, nunc cognoſcimus: illinc omnes præſtigiæ, illinc, inquã, omnes fallaciæ, omnia denique ab his nũmorũ argumenta nata ſunt. nec mihi longius quidquam eſt iudices, q̃ uidere hominum uultus. dixerunt hic modo nobiſcum ad hæc ſubſellia, quibus ſupercilijs renuentes huic decem milliũ crimini? iam noſtis inſulſitatem Græcorum. humeris geſtum agebant: tum temporis credo cauſa, nunc ſcilicet tempus nullum eſt. ubi ſemel quis peierauerit, ei credi poſtea, etiam ſi per plureis deos iuret, non oportet, præſertim iudices cum in his iudicijs ne locus qui-

dem nouo testi soleat esse, ob eamq; causam ijdem iudices retineãtur, qui fuerint de reo, ut his nota sint omnia, neq; quid fingi noui possit. lites, quò ea pecunia peruenerit, nõ suis proprijs iudicijs, sed in reũ factis condemnari solẽt. itaque si aut prædes dedisset Gabinius, aut tãtũ ex eius bonis, quãtã summa litiũ fuisset, populus recepisset: quãuis magna ad Posthumũ ab eo pecunia peruenisset, nõ redigeretur: ut intelligi facile possit, quod ex ea pecunia ad quẽ eorũ, qui dãnatus est, peruenisse in illo primo iudicio planũ factum sit, id hoc genere iudicij redigi solere. nunc uero quid agitur? ubi terrarum sumus? quid tam insolens, tam peruersum, præposterum'ue dici, aut excogitari potest? accusatur is, qui nõ abstulit à Rege, sicut Gabinius iudicatus est, sed qui maximã Regi pecuniã credidit. ergo is Gabinio dedit, qui nõ huic reddidit. iam cedo, cum is, qui pecuniã Posthumo debuit, nõ huic, sed Gabinio dederit: cõdemnato Gabinio, utrum illi eam pecuniã reddidit, an etiã nunc debet? at habet, et celat: sunt enim qui ita loquãtur. quod genus tandẽ est istud ostentationis, & gloriæ? si nihil habuisset unquã, tamen, si quæsisset, cur is dissimularet habere, causa non esset. qui uero duo lauta, et copiosa patrimonia accepisset, remq; præterea bonis et honestis rationibus auxisset: quid esset tandem causæ, cur existimari uellet nihil habere? an cum credebat inductus usuris, id agebat, ut haberet quãplurimum: posteaq̃ exegit quod crediderat, ut existimaretur egere, nouum genus hoc gloriæ cõcupiscit? dominatus est enim, inquit, Alexandriæ. immo uero in superbissimo dominatu fuit: pertulit ipse custodiã: uidit in uinculis familiareis suos: mors ob oculos sæpe

uersata est : nudus atque egens ad extremũ fugit è regno. At permutata aliquando pecunia est: ductæ naues Posthumi Puteolis sunt : auditæ uisæq; merces, fallaces quidem, & fucosæ, chartis, & linteis, & uitro delatæ : quibus cum multæ naues refertæ fuissent, una non patuit parua, arctata. plus ille Puteolanus sermo illius tem poris, uectorumq; cursus, atque ostẽtatio, tũ subinuisum apud maleuolos Posthumi nomen propter opinionem pe cuniæ nescio quã æstatem unam cõplures aures refersit istis sermonibus. uerum aũt iudices si scire uultis, nisi C. Cæsaris summa in omneis, incredibilis in hunc eadẽ libe ralitas extitisset, nos hunc Posthumũ iampridem in foro nõ haberemus. ille onera multorum huius amicorum excepit unus : quæq; multi homines necessarij secundis Posthumi rebus descripta sustinuerunt, nũc eius afflictis fortunis uniuersa sustinet. umbrã equitis R. & imaginẽ uidetis iudices, unius amici cõseruatã auxilio, et fide. nihil huic eripi potest præter hoc simulacrũ pristinæ digni tatis, quod Cæsar solus tuetur, et sustinet. quæ quidẽ in miserrimis rebus huic tamẽ tribuenda est maxima. nisi uero hoc mediocri uirtute effici potest, ut tantus ille uir tãti ducat hunc, & afflictum præsertim, & absentẽ, & in tanta fortuna sua, ut aliena respicere magnũ sit; tan ta oppugnatione maximarũ rerum quas gerit, atq; gesserit, ut uel obliuisci aliorũ non sit mirum, uel, si meminerit, oblitum esse facile possit probare. multas equidẽ Cn. Cæsaris uirtutes, magnas, incredibileisq; cognoui: sed sũt cæteræ maioribus, quasi theatris propositæ, & penè populares. castris locum capere, exercitum instruere, expugnare urbes, aciem hostium profligare, hanc uim frigo-

rum hiememq;, quam nos uix huius urbis tectis sustine mus, excipere, his ipsis diebus hostem persequi, tum, cum etiam feræ latibulis se tegant, atq; omnia bella iura gẽtium conquiescant : sunt ea quidẽ magna : quis negat? sed magnis excitata sunt præmijs ad memoriam hominum sempiternam. quo minus admirandum est, eum facere illa, qui immortalitatẽ cõcupiuerit. hæc mira laus est, quæ non poetarum carminibus, nõ annalium monimẽtis celebratur, sed prudẽtium iudicio expẽditur. equitẽ R. ueterẽ amicum suum, studiosum, amantẽ, obseruantem sui, non libidine, nõ turpibus impensis cupiditatum, atq; iacturis, sed experiẽtia patrimonij amplificandi labentem excepit, corruere nõ siuit, fulsit & sustinuit re, fortuna, fide, hodieq; sustinet, nec amicum pendentẽ corruere patitur, nec illius animi aciem perstringit splendor sui nominis, nec mẽtis quasi luminibus officit altitudo fortunæ, et gloriæ. sint sanè illa magna, quæ re uera magna sunt : de iudicio animi mei, ut uolet, quisq; sentiat: ego enim hanc in tantis opibus, tanta fortuna liberalitatẽ in suos, memoriam amicitiæ reliquis uirtutibus omnibus antepono. quam quidẽ uos iudices in nouo genere bonitatem inusitatam claris ac præpotentibus uiris non modo nõ aspernari ac refutare, sed cõplecti etiam, & augere debetis, & eo magis, ꝙ uidetis hos quasi sumptos dies ad labefactandum illius dignitatẽ. ex qua illi nihil detrahi potest, quod non aut fortiter ferat, aut facile restituat: amicissimum hominem si honestate spoliatum audierit, nec sine magno dolore feret, nec id amiserit, quod posse speret recuperari. Satis multa hominibus nõ iniquis hæc esse debent, nimis etiam multa uo-

bis, quos æquissimos esse confidimus. sed ut omnium uel suspicioni, uel maleuolentiæ, uel crudelitati satisfiat: occultat pecuniam Posthumus, latent regiæ diuitiæ; ecquis est ex tanto populo, qui bona C. Rabirij Posthumi nummo sestertio sibi addici uelit? sed miserũ me quanto hæc dixi cum dolore. hem Posthume, tu'ne es Curij filius, C. Rabirij iudicio, & uoluntate filius, natura sororis filius? tu'ne ille in omneis tuos liberalis? cuius multos bonitas locupletauit, qui nihil profudisti, nihil ullam in libidinẽ contulisti? tua Posthume nummo sestertio à me addicuntur? ò meum miserum acerbumq; præconiũ. at hoc etiam optat miser, ut condẽnetur à uobis; ita bona ueneant, ut solidũ suum cuique soluatur: nihil iam aliud nisi fidẽ curat: nec uos huic, si iam obliuisci uestræ mãsuetudinis uolueritis, quidquã præterea potestis eripere. quod iudices ne faciatis, oro obtestorq; uos, atq; eo magis, si aduentitia pecunia petitur ab eo, cui sua non redditur: nam in eum, cui misericordia opitulari debeat, inuidia quæsita est. sed iam quoniã, ut spero, fidẽ, quã potui, tibi præstiti Posthume, reddã etiam lacrymas, quas debeo: quas quidẽ ego tuas in meo casu plurimas uidi. uersatur ante oculos luctuosa nox meis omnibus, cum tu totum te cum tuis copijs ad me detulisti. tu comitibus, tu præsidio, tu etiam tanto põdere auri, quantũ tempus illud postulabat, discessum illũ sustentasti. tu nunq̃ meis me absente liberis, nunq̃ coniugi meæ defuisti. possum excitare multos reductos testes liberalitatis tuæ: quod sæpe audiui patri tuo, qui id fecisset, magno adiumento in iudicio capitis fuisse. sed iam omnia timeo: bonitatis ipsius inuidiam reformido. iam indicat tot

hominum fletus, quàm sis charus tuis: & me dolor debilitat, includitq; uocem. uos obsecro iudices, ut huic optimo uiro, quo nemo melior unquã fuit, nomen equitis R. & usuram huius lucis, & uestrum conspectum ne eripiatis. hic uos aliud nihil orat, nisi ut rectis oculis hãc urbem sibi intueri, atque in hoc foro uestigium facere liceat: quod ipsum fortuna eripuerat, nisi unius amici opes subuenissent.

PRO M. MARCELLO. ORATIO XLI.

d Iuturni silentij P.C. quo eram his temporibus usus, nō timore aliquo, sed partim dolore, partim uerecundia, finē hodiernus dies attulit, idemq; initiū, quæ uellem, quæq; sentirē, meo pristino more dicendi: tantā enim mansuetudinem, tam inusitatā inauditamq; clementiā, tantum in summa potestate rerum omnium modum, tam denique incredibilem sapiētiam ac penè diuinam tacitus nullo modo præterire possum: M. enim Marcello uobis P.C. Reiq; pub. reddito, nō solum illius, sed meam etiā uocem, & auctoritatem & uobis, & Reip. conseruatam ac restitutam puto: dolebā enim P.C. ac uehementer angebar, cum uiderem uirum talem, qui in eadē causa, in qua ego, fuisset, non in eadē esse fortuna: nec mihi persuadere poteram, nec fas esse ducebam, uersari me in uestro ueteri curriculo, illo æmulo atque imitatore studiorum ac laborū meorum quasi quodam socio à me & comite distracto. ergo & mihi meæ pristinæ uitæ consuetudinem C. Cæsar interclusam aperuisti, & his omnibus ad bene de omni Rep. sperandū quasi signū aliquod sustulisti: intellectū est enim mihi quidem in multis, & maxime in me ipso, sed paulo ante in omnibus, cum M. Marcellum senatui populoq; R. et Reip. cōcessisti, cōmemoratis præsertim etiā offensionibus, te auctoritatē huius ordinis, dignitatemq; Reip. tuis uel doloribus uel suspicionibus anteferre. ille quidē fructum omnis ante actæ uitæ hodierno die maximum

cepit cum summo consensu senatus, tum præterea iudicio tuo grauissimo, et maximo. ex quo profecto intelligis, quanta in dato beneficio sit laus, cum in accepto tanta sit gloria. est uere fortunatus ille, cuius ex salute non minor penè ad omnes, q̃ ad illum uentura sit, lætitia puenerit. quod ei quidem merito, atque optimo iure contigit: quis enim est illo aut nobilitate, aut probitate, aut optimarum artium studio, aut innocentia, aut ullo genere laudis præstantior? nullius tantum est flumen ingenij, nulla dicendi aut scribendi tanta uis tantáq; copia, quæ nõ dicã exornare, sed enarrare C. Cæsar res tuas gestas possit: tamen hoc affirmo, & hoc pace dicam tua, nullam in his esse laudem ampliorem, q̃ eam, quam hodierno die consecutus es. soleo sæpe ante oculos ponere, idq; libenter crebris usurpare sermonibus; omnes nostrorum imperatorum, omnes exterarum gentium potentissimorumq; populorum, omnes clarissimorum Regum res gestas cum tuis, nec contentionum magnitudine, nec numero præliorum, nec uarietate regionum, nec celeritate conficiendi, nec dissimilitudine bellorum posse cõferri; nec uero disiunctissimas terras citius cuiusquam passibus potuisse peragrari, q̃ tuis non dicam cursibus, sed uictorijs illustratæ sunt. quæ quidem ego nisi ita magna esse fatear, ut ea uix cuiusquã mens aut cogitatio capere possit, amens sim. sed tamen sunt alia maiora. nã bellicas laudes solẽt quidam extenuare uerbis, easq; detrahere ducibus, cõmunicare cum militibus, ne propriæ sint imperatorum: & certe in armis militum uirtus, locorum opportunitas, auxilia sociorum, classes, commeatus multum iuuãt: maximam uero partem quasi

ſuo iure fortuna ſibi uendicat,&,quidquid eſt proſpere geſtum,id penè omne ducit ſuum. at uero huius gloriæ C. Cæſar,quam es paulo ante adeptus,ſociū habes neminem: totū hoc,quantumcunque eſt,quod certe maximū eſt,totum eſt,inquam,tuum:nihil ſibi ex iſta laude centurio,nihil præfectus,nihil cohors,nihil turma decerpit: quin etiam illa ipſa rerum humanarum domina fortuna in iſtius ſe ſocietatem gloriæ non offert,tibi cedit,tuā eſſe totam,& propriā fatetur: nunquam enim temeritas cum ſapientia commiſcetur, nec ad conſilium caſus admittitur. domuiſti gentes immanitate barbaras,multitudine innumerabiles,locis infinitas, omni copiarum genere abundantes: ſed tamen ea uiciſti,quæ et naturam, & conditionē,ut uinci poſſent,habebāt : nulla eſt enim tanta uis,tanta copia, quæ non ferro ac uiribus debilitari frangiq; poſſit. uerum animum uincere, iracundiam cohibere,uictoriam temperare,aduerſarium nobilitate, ingenio,uirtute præſtantem nō modo extollere iacentē, ſed etiā amplificare eius priſtinam dignitatem, hæc qui faciat,non ego eum cum ſummis uiris comparo, ſed ſimillimum deo iudico. itaque C. Cæſar bellicæ tuæ laudes celebrabuntur illæ quidem non ſolum noſtris,ſed penè omnium gētium literis,atque linguis,neque ulla unquam ætas de tuis laudibus conticeſcet : ſed tamen eiuſmodi res neſcio quo modo,etiam dum audiuntur, aut dum leguntur,obſtrepi clamore militum uidentur, & tubarū ſono : at uero cum aliquid clementer,māſuete, iuſte,moderate, ſapienter factum,in iracundia præſertim,quæ eſt inimica conſilio,& in uictoria, quæ natura inſolens, & ſuperba eſt, aut audimus,aut legimus,

quo ſtudio incendimur nõ modo in geſtis rebus, ſed etiã in fictis? ut eos ſæpe, quos nunquã uidimus, diligamus. te uero, quem præſentem intuemur, cuius mentem ſenſusq; et hos cernimus, ut, quidquid belli fortuna reliquũ Reip. fecerit, id eſſe ſaluum uelis, quibus laudibus efferemus? quibus ſtudijs proſequemur? qua beneuolẽtia cõplectemur? parietes mediusfidius C. Cæſar, ut mihi uidetur, huius curiæ tibi gratias agere geſtiunt, ꝙ breui tempore futura ſit illa auctoritas in his maiorum ſuorum & ſuis ſedibus. equidem cum C. Marcelli, uiri optimi, & commemorabili pietate ac uirtute præditi, lacrymas modo uobiſcum uiderem, omnium Marcellorum meum pectus memoria effodit. quibus tu etiã mortuis, M. Marcello conſeruato, dignitatem ſuam reddidiſti, nobiliſſimamq; familiã, iã ad paucos redactam, penè ab interitu uindicaſti. hunc tu igitur diem tuis maximis, & innumerabilibus gratulationibus iure antepones: hæc enim res unius eſt propria Cæſaris: cæteræ duce te geſtæ, magnæ illæ quidem, ſed tamen multo magnoq; comitatu: huius autem rei tu idem es & dux, et comes: quæ quidem tanta eſt, ut trophæis, monimentisq; tuis nulla unquã allatura ſit finẽ ætas: nihil enim eſt opere aut manu factũ, quod aliquãdo non cõficiat, & conſumat uetuſtas: at uero hæc tua iuſtitia, et lenitas animi floreſcet quotidie magis, ita, ut quantum operibus tuis diuturnitas detrahet, tantum afferat laudibus. & cæteros quidem omnes uictores bellorum ciuilium iam ante æquitate, & miſericordia uiceras, hodierno uero die te ipſum uiciſti. uereor ut hoc, quod dicam, non perinde intelligi auditu poſſit, atque ego ipſe cogitans ſentio. ip=

ſam uictoriam uiciſſe uideris, cum ea ipſa, quæ illa erat adepta, uictis remiſiſti: nam cum ipſius uictoriæ conditione iure omnes uicti occidiſſemus, clementiæ tuæ iuditio cõſeruati ſumus: recte igitur unus inuictus es, à quo etiam ipſius uictoriæ conditio uisq; deuicta eſt. atq; hoc C. Cæſaris iudicium P. C. q̃ late pateat, attendite. omnes enim qui ad illa arma fato ſumus neſcio quo Reip. miſero funeſtoq; compulſi, & ſi aliqua culpa tenemur erroris humani, à ſcelere certe liberati ſumus. nam cum M. Marcellum, deprecantibus uobis, Reip. conſeruauit, memet mihi, et item Reip. nullo deprecante, reliquos amplisſimos uiros & ſibi ipſis, et patriæ reddidit, quorum et frequentiam, & dignitatem hoc ipſo in conſeſſu uidetis; nõ ille hoſtes induxit in curiã, ſed indicauit à pleriſque ignoratione potius, & falſo atque inani metu, quã cupiditate, aut crudelitate ciuile bellum eſſe ſuſceptum. quo quidẽ in bello ſemper de pace agendũ, audiendumq; eſſe putaui; ſemperq; dolui, nõ modo pacem, ſed orationem etiam ciuium pacem efflagitantium repudiari: neque enim ego illa, nec ulla unquã ſecutus ſum arma ciuilia: ſemperq; mea conſilia pacis & togæ ſocia, non belli atque armorũ fuerunt. hominem ſum ſecutus priuato officio, non publico: tantumq; apud me grati animi fidelis memoria ualuit, ut nulla nõ modo cupiditate, ſed ne ſpe quidem, prudens et ſciens tanquã ad interitum ruerem uoluntariũ. quod quidem meum conſilium minime obſcurũ fuit: nam et in hoc ordine, integra re, multa de pace dixi, et in ipſo bello eadem etiam cũ capitis mei piculo ſenſi. ex quo nemo erit tã iniuſtus rerũ æſtimator, qui dubitet, quæ Cæſaris uolũtas de bello

fuerit, cum pacis auctores conseruandos statim censue=
rit, cæteris fuerit iratior. atq; id minus mirũ uideretur
fortasse tum, cum esset incertus exitus, & anceps fortu
na belli: qui uero uictor pacis auctores diligit, is profe
cto declarat, maluisse se nõ dimicare, quã uincere. atq;
huius quidẽ rei M. Marcello sum testis: nostri.n. sensus,
ut in pace semper, sic tum etiam in bello congruebant.
quoties ego eum, & quanto cum dolore uidi cum inso=
lentiã certorũ hominum, tum etiam ipsius uictoriæ fe=
rocitatem extimescentem? quo gratior tua liberalitas
C. Cæsar nobis, qui illa uidimus, debet esse: nõ enim iam
causæ sunt inter se, sed uictoriæ comparandæ. uidimus
tuam uictoriam præliorum exitu terminatam, gladiũ
uagina uacuũ in urbe non uidimus. quos amisimus ci=
ues, eos Martis uis perculit, non ira uictoriæ: ut dubita
re debeat nemo, quin multos, si fieri posset, C. Cæsar ab
inferis excitaret, quoniã ex eadem acie cõseruat quos po
test. alterius uero partis nihil amplius eo dicam, quã, id
quod omnes uerebamur, nimis iracũdã futurã fuisse ui
ctoriam: quidam enim nõ modo armatis, sed interdũ
etiã otiosis minabãtur, nec, quid quisque sensisset, sed
ubi fuisset, cogitandũ esse dicebant: ut mihi quidẽ uideã
tur dij immortales, etiã si pœnas à populo R. ob aliquod
delictum expetiuerunt, qui ciuile bellum tantum et tã
luctuosum excitauerunt, uel placati iam, uel etiã satia=
ti aliquando omnem spem salutis ad clementiam uicto
ris, & sapientiam contulisse. quare gaude tuo isto tam
excellenti bono; et fruere cum fortuna & gloria, tum
etiam natura et moribus tuis: ex quo quidem maximus
est fructus, iucunditasq; sapienti. cætera cum tua re=

cordabere, etsi persæpe uirtuti, tamen plerunque felicitati tuæ gratulabere: de nobis, quos in Rep. tecum simul saluos esse uoluisti, quoties cogitabis, toties de maximis tuis beneficijs, toties de incredibili liberalitate, toties de singulari sapientia tua cogitabis: quæ non modo summa bona, sed nimirũ audebo uel sola dicere: tantus est enim splendor in laude uera, tanta in magnitudine animi & consilij dignitas, ut hæc à uirtute donata, cætera à fortuna commodata esse uideantur. noli igitur in conseruandis bonis uiris defatigari, non cupiditate præsertim aut prauitate aliqua lapsis, sed opinione officij, stulta fortasse, certe non improba, & specie quadam Reip. non enim tua ulla culpa est, si te aliqui timuerũt; contráq; summa laus, ꝙ plerique minime timẽdum fuisse senserunt. Nunc uenio ad grauissimam querelã, & atrocissimam suspicionem tuam: quæ non tibi ipsi magis, q̃ cum omnibus ciuibus, tum maxime nobis, qui à te conseruati sumus, prouidenda est. quam etsi spero esse falsam, nunquam tamen uerbis extenuabo: tua enim cautio, nostra cautio est: ut, si in alterutro peccandum sit, malim uideri nimis timidus, quam parum prudens. sed quisnam est iste tam demens? de tuis'ne? tametsi qui magis sunt tui, q̃ quibus tu salutem insperantibus reddidisti? an ex eo numero, qui unà tecũ fuerunt? non est credibilis tantus in ullo furor, ut, quo duce omnia summa sit adeptus, huius uitam non anteponat suæ. at si tui nihil cogitant sceleris, cauendum est, ne quid inimici. qui? omnes enim qui fuerunt, aut sua pertinacia uitam amiserunt, aut tua misericordia retinuerunt: ut aut nulli supersint

de inimicis, aut, qui superfuerunt, amicissimi sint. sed tamen cum in animis hominum tantæ latebræ sint, et tanti recessus, augeamus sanè suspicionẽ tuã: simul enim augebimus & diligentiam. nam quis est omnium tam ignarus rerum, tam rudis in Rep. tam nihil unquam nec de sua, nec de communi salute cogitans, qui non intelligat tua salute contineri suam, & ex unius tui uitam pendere omniũ? equidem de te dies noctesq; , ut debeo, cogitans, casus duntaxat humanos, & incertos euentus ualetudinis, & naturæ communis fragilitatem extimesco; doleoq; , cum Resp. immortalis esse debeat, eam in unius mortalis anima consistere. si uero ad humanos casus, incertosq; euentus ualetudinis, sceleris etiã accedat insidiarumq; consensio: quem deum, etiã si cupiat, opitulari posse Reip. credamus? omnia sunt excitanda tibi C. Cæsar uni, quæ iacere sentis belli ipsius impetu, quod necesse fuit, perculsa atque prostrata: cõstituenda iudicia, reuocãda fides, cõprimendæ libidines, propagãda soboles: omnia, quæ dilapsa iam fluxerunt, seueris legibus uincienda sunt. non fuit recusandum in tanto ciuili bello, tantoq; animorum ardore & armorum, quin quassata Resp. quicũque belli euentus fuisset, multa perderet et ornamẽta dignitatis, et præsidia stabilitatis suæ, multaq; uterque dux faceret armatus, quæ idem togatus fieri prohibuisset. quæ quidem nunc tibi omnia belli uulnera curanda sunt, quibus præter te mederi nemo potest. itaq; illam tuã præclarissimam & sapientissimã uocem inuitus audiui, satis te diu uel naturæ uixisse, uel gloriæ: satis, si ita uis, naturæ fortasse, addo etiã, si placet, gloriæ, at, quod maximũ est, patriæ certe parũ. qua-

re omitte quæso istam doctorum hominũ in contemnen da morte prudẽtiam: noli nostro periculo sapiens esse. sæpe enim uenit ad aures meas, te idem istud nimis crebro dicere, satis te tibi uixisse. credo, sed tũ id audirem, si tibi soli uiueres, aut si tibi etiam soli natus esses: nunc cum omniũ salutem ciuium, cunctamq; Remp. res tuæ gestæ cõplexæ sint, tantum abes à perfectione maximorum operum, ut fundamenta, quæ cogitas, non dum ieceris. hic tu modum tuæ uitæ non salute Reip. sed æquitate animi definies? quid, si istud ne gloriæ quidem tuæ satis est? cuius te esse auidissimũ, quãuis sis sapiens, non negabis. parum'ne igitur, inquies, gloriam magnã relinquemus? immo uero alijs, quãuis multis, satis, tibi uni parũ: quidquid enim est, quãuis amplũ sit, id certe parum est tum, cum est aliquid amplius. ꝙ si rerum tuarum immortalium C. Cæsar hic exitus futurus fuit, ut deuictis aduersarijs Rẽp. in eo statu relinqueres, in quo nũc est: uide quæso, ne tua diuina uirtus admirationis plus sit habitura, quàm gloriæ, si quidem gloria est illustris ac peruagata multorũ & magnorum uel in suos ciues, uel in patriam, uel in omne genus hominum fama meritorum. hæc igitur tibi reliqua pars est, hic restat actus, in hoc elaborandum est, ut Remp. constituas, eáq; tu in primis cõposita summa tranquillitate, et otio perfruare. tum te, si uoles, cum & patriæ, quod debes, solueris, & naturã ipsam expleueris satietate uiuendi, satis diu uixisse dicito. quid est enim omnino hoc ipsum diu, in quo est aliquid extremum, quod cum uenerit, omnis uoluptas præterita pro nihilo est, quia postea nulla futura sit? quanquam iste tuus animus nunquam his

angustijs,quas natura nobis ad uiuendum dedit,conten
tus fuit, semperq; immortalitatis amore flagrauit. nec
uero hæc tua uita dicenda est,quæ corpore et spiritu cō=
tinetur:illa inq̃,illa uita est tua Cæsar,quæ uigebit me=
moria seculorum omnium,quam posteritas alet, quam
ipsa æternitas semper intuebitur. huic tu inseruias,huic
te ostentes oportet: quæ quidem,quæ miretur, iampri=
dem multa habet,nunc,etiam quæ laudet,expectat.ob=
stupescent posteri certe,imperia, prouincias, Rhenum,
Oceanum,Nilum,pugnas innumerabiles,incredibiles ui
ctorias,monimenta,munera, triumphos audientes & le
gentes tuos. sed nisi hæc urbs stabilita tuis cōsilijs et in=
stitutis erit,uagabitur modo nomen tuum lōge,atq; la=
te,sedem quidem stabilē,et domicilium certum nō habe
bit.erit inter eos etiā,qui nascentur,sicut inter nos fuit,
magna dissensio, cum alij laudibus ad cœlum res tuas
gestas efferēt,alij fortasse aliquid requirent,idq; uel ma
ximum,nisi belli ciuilis incendiū salute patriæ restinxe=
ris,ut illud fati fuisse uideatur,hoc consilij. serui igitur
ijs etiā iudicibus,qui multis post seculis de te iudicabūt,
et quidem haud scio an incorruptius quā nos:nā et sine
amore,et sine cupiditate, et rursus sine odio,et sine inui
dia iudicabunt.id autē,etiā si tunc ad te,ut quidam fal
so putant,non pertinebit,nunc certe pertinet,te esse ta=
lem,ut tuas laudes obscuratura nulla unq̃ sit obliuio.di
uersæ uoluntates ciuium fuerunt,distractæq; sentētiæ:
non enim consilijs solum & studijs, sed armis etiam &
castris dissidebamus.erat autem obscuritas quædā, erat
certamen inter clarissimos duces:multi dubitabāt, quid
optimum esset; multi,quid sibi expediret; multi, quid

deceret; non nulli etiã, quid liceret. perfuncta Resp. est hoc misero fataliq; bello: uicit is, qui non fortuna inflã maret odium suum, sed bonitate leniret, neque omnes, quibus iratus esset, eosdẽ etiam exilio, aut morte dignos iudicaret. arma ab alijs posita, ab alijs erepta sunt. ingratus est iniustusq; ciuis, qui armorum periculo liberatus, animum tamen retinet armatum: ut etiam ille sit melior, qui in acie cecidit, quã qui in causa animã profudit: quæ enim pertinacia quibusdam, eadem alijs cõstantia uideri potest. sed quia iam omnis fracta dissensio est armis, & extincta æquitate uictoris: restat, ut omnes unũ uelint, qui modo habẽt aliquid non solũ sapientiæ, sed etiam sanitatis: quia, nisi te C. Cæsar saluo, & in ista sententia, qua cum antea, tum hodie uel maxime usus es, manẽte, salui esse nõ possumus. quare omnes te, q hæc salua esse uolumus, & hortamur, et obsecramus, ut uitæ, ut saluti tuæ consulas; omnesq; tibi, ut pro alijs etiã loquar, quod de me ipse sentio, quoniã subesse aliquid putas quod cauendũ sit, nõ modo excubias, & custodias, sed etiam laterum nostrorum oppositus, & corporum pollicemur. Sed ut, unde est orsa, in eodem terminetur oratio mea: maximas tibi omnes gratias agimus C. Cæsar, maiores etiam habemus: nã omnes idem sentiunt, quod ex omniũ precibus, et lacrymis sentire potuisti: sed quia non est astantibus omnibus necesse dicere, à me certe dici uolunt: cui necesse est quodam modo, & q uolunt, et q M. Marcello à te huic ordini populoq; R. et Reip. reddito, præcipue id à me fieri debere intelligo. nam lætari omnes, non ut de unius solum, sed ut de communi omnium salute, sentio. quod autem summæ

beneuolentiæ est, quæ mea erga illum omnibus semper nota fuit, ut uix C. Marcello optimo et amantissimo fratri, præterea quidem cederem nemini: cum id solicitudine, cura, labore tandiu præstiterim, quãdiu est de illius salute dubitatum, certe hoc tempore magnis curis, molestijs, doloribus liberatus præstare debeo. itaque C. Cæsar sic tibi gratias ago, ut, omnibus me rebus à te non cõseruato solum, sed etiã ornato, tamen ad tua innumerabilia in me unũ merita, quod fieri iam posse non arbitrabar, maximus hoc tuo facto cumulus accesserit.

PRO Q. LIGARIO AD C. CAESAREM. ORATIO XLII.

Ouũ crimen C. Cæsar, & ante hunc diem inauditum propinquus meus ad te Q. Tubero detulit, Q. Ligariũ in Africa fuisse: idq́; C. Pansa, præstanti uir ingenio, fretus fortasse ea familiaritate, quæ est ei tecum, ausus est confiteri. itaque, quò me uertam, nescio: paratus enim ueneram, cum tu id neq; per te scires, neq; audire aliũde potuisses, ut ignoratione tua ad hominis miseri salutẽ abuterer. sed quoniam diligentia inimici inuestigatum est, quod latebat: confitendum est, ut opinor: præsertim cum meus necessarius C. Pansa fecerit, ut id iam integrum nõ esset: omissáq; controuersia omnis oratio ad misericordiã tuã conferenda est, qua plurimi sunt conseruati, cum à te non solum liberationem culpæ, sed errati ueniam impetrauissent. habes igitur Tubero, quod est accusatori maxime optandum, confitentẽ reum, sed tamen ita confitentem, se in ea parte fuisse, qua uirũ omni laude dignum patrem tuũ. itaque prius de uestro delicto confiteamini necesse est, q̃ Ligarij ullam culpam reprehendatis.

Q. igitur Ligarius, cum esset adhuc nulla belli suspicio, Legatus in Africam cum Proconsule C. Considio profectus est: qua in Legatione & ciuibus & socijs ita se probauit, ut decedens Considius prouincia, satisfacere hominibus nõ posset, si quenquã alium prouinciæ præfecisset. itaque Q. Ligarius, cũ diu recusans nihil profecisset, prouinciam accepit inuitus: cui sic præfuit in

pace,ut et ciuibus, & socijs gratissima esset eius integritas et fides.bellũ subito exarsit. quod,qui erant in Africa,ante audierũt geri,quàm parari.quo audito, partim cupiditate inconsiderata,partim cæco quodã timore,primo salutis causa, post etiã studij sui quærebant aliquem ducem.tum Ligarius domum spectans,& ad suos redire cupiens,nullo se implicari negotio passus est . interim P. Actius Varus,qui Prætor Africam obtinuerat,Vticam uenit.ad eũ statim cõcursum est: atque ille nõ mediocri cupiditate arripuit imperiũ,si illud imperiũ esse potuit, quod ad priuatum,clamore multitudinis imperitæ, nullo publico consilio deferebatur.itaq; Ligarius,qui omne tale negotiũ cuperet effugere,paulum aduentu Vari cõquieuit . adhuc C.Cæsar Q. Ligarius omni culpa uacat.domo est egressus non modo nullum ad bellum , sed ne ad minimã quidem suspicionem belli: Legatus in pace profectus,in prouincia pacatissima ita se gessit , ut ei pacem esse expediret.profectio certe animum tuum nõ debet offendere : num igitur remansio ? multo minus : nam profectio uoluntatem habuit non turpem,remansio etiam necessitatem honestã . ergo hæc duo tempora carent crimine ; unũ,cum est Legatus profectus; alterũ, cum efflagitatus à prouincia, præpositus Africæ est.tertium est tempus,quo post aduentum Vari in Africa restitit . quod si est criminosum, necessitatis crimen est,nõ uoluntatis.an ille , si potuisset illinc ullo modo euadere , Vticæ potius,quàm Romæ ; cum P. Actio, quàm cũ concordissimis fratribus ; cum alienis esse , quàm cum suis maluisset ? cum ipsa Legatio plena desiderij ac solicitudinis fuisset propter incredibilem quendam fra=

trum amorem, hic æquo animo esse potuit belli dissidio distractus à fratribus? nullum igitur habes Cæsar adhuc in Q. Ligario signum alienæ à te uoluntatis. cuius ego causam, animaduerte quæso, qua fide defendam, cũ prodo meã. ò clementiã admirabilem, atque omni laude, prædicatione, literis, monimentisq; decorandam: M. Cicero apud te defendit aliũ in ea uoluntate nõ fuisse, in qua se ipsum confitetur fuisse; nec tuas tacitas cogitationes extimescit; nec, quid tibi de alio audienti de se ipso occurrat, reformidat. uide, q̃ non reformidem: uide, quanta lux liberalitatis, et sapientiæ tuæ mihi apud te dicenti oboriatur: quantum potero, uoce contendam, ut hoc populus R. exaudiat. Suscepto bello Cæsar, gesto etiam ex magna parte, nulla ui coactus, iudicio meo ac uoluntate ad ea arma profectus sum, quæ erant sumpta contra te. apud quem igitur hoc dico? nempe apud eum, qui, cum hoc sciret, tamen me, anteq̃ uidit, Reip. reddidit: qui ad me ex Aegypto literas misit, ut essem idem, qui fuissem: qui cum ipse imperator in toto imperio populi R. unus esset, esse me alterũ passus est: à quo, hoc ipso C. Pansa mihi nuncium perferente, concessos fasces laureatos tenui, quoad tenendos putaui: qui mihi tum denique se salutem putauit reddere, si eam nullis spoliatam ornamentis redderet. uide quæso Tubero, ut, qui de meo facto non dubitem dicere, de Ligarij non audeam confiteri. atque hæc propterea de me dixi, ut mihi Tubero, cum de se eadem dicerem, ignosceret. cuius ego industriæ gloriæq; faueo, uel propter propinquã cognationem, uel quòd eius ingenio studijsq; delector, uel quòd laudem adolescentis propinqui exi-

ſtimo etiam ad meum aliquem fructum redundare. ſed hoc quæro, quis putet fuiſſe crimen, eſſe in Africa Ligarium? nempe is, qui & ipſe in eadem Africa eſſe uoluit, & prohibitum ſe à Ligario queritur, & certe contra ipſum Cæſarem eſt congreſſus armatus. quid enim, Tubero, tuus ille diſtrictus in acie Pharſalica gladius agebat? cuius latus ille mucro petebat? qui ſenſus erat armorum tuorum? quæ tua mens? oculi? manus? ardor animi? quid cupiebas? quid optabas? nimis urgeo: cõmoueri uidetur adoleſcens: ad me reuertar. iiſdẽ in armis fui. quid aũt aliud egimus Tubero, niſi ut, quod hic poteſt, nos poſſemus? quorũ igitur impunitas, Cæſar, tuæ clementiæ laus eſt, eorum ipſorum ad crudelitatem te acuet oratio? atq; in hac cauſa nõ nihil equidem Tubero etiã tuã, ſed multo magis patris tui prudẽtiam deſidero, ꝙ homo cum ingenio, tum etiã doctrina excellẽs, genus hoc cauſæ quod eſſet, nõ uiderit. nã ſi uidiſſet, quouis profecto, q̃ iſto modo à te agi maluiſſet. arguis fatentẽ: nõ eſt ſatis. accuſas eũ, qui cauſam habet aut, ut ego dico, meliorem, q̃ tu, aut, ut tu uis, parẽ. hæc non modo mirabilia ſunt, ſed prodigiis ſimilia, quæ dicã. non habet eam uim iſta accuſatio, ut Q. Ligarius condẽnetur, ſed ut necetur. hoc egit ciuis R. ante te nemo. externi iſti mores uſq; ad ſanguinẽ incitare ſolent odium aut leuiũ Græcorum, aut immanium barbarorum. nã quid aliud agis? ut Romæ ne ſit? ut domo careat? ne cum optimis fratribus, ne cum hoc T. Brocho auunculo ſuo, ne cũ eius filio cõſobrino ſuo, ne nobiſcum uiuat? ne ſit in patria? num in patria eſt? num poteſt magis carere his omnibus, quàm caret? Italia prohibetur, exulat. nõ

tu ergo hunc patria priuare, qua caret, ſed uita uis. at iſtud ne apud eum quidem Dictatorem, qui omnes, quos oderat, morte mulctabat, quiſquam egit iſto modo. ipſe iubebat occidi, nullo poſtulante: præmijs etiam inuitabat. quæ tamẽ crudelitas ab hoc eodẽ aliquot annis poſt, quem tu nunc crudelem eſſe uis, uindicata eſt. ego uero iſtud nõ poſtulo, inquies. ita mehercule exiſtimo Tubero: noui enim te, noui patrem tuum, noui domũ, nomenq́; ueſtrũ; ſtudia deniq; generis ac familiæ ueſtræ, uirtutis, humanitatis, doctrinæ, plurimarum artium atq; optimarũ nota ſunt mihi omnia: itaq; certo ſcio, uos non petere ſanguinẽ: ſed parũ attenditis: res enim eò ſpectat, ut ea pœna, in qua adhuc Q. Ligarius ſit, nõ uideamini eſſe contenti. quæ eſt igitur alia præter mortẽ? ſi.n. in exilio eſt, ſicuti eſt: qd amplius poſtulatis? an ne ignoſcatur? hoc uero multo acerbius, multoq; eſt grauius. quid nos domi petimus precibus, & lacrymis proſtrati ad pedes, non tam noſtræ cauſæ fidentes, quàm huius humanitati; id ne impetremus, pugnabis? et in noſtrum fletum irrũpes? & nos iacentes ad pedes ſupplicum uoce prohibebis? ſi, cũ hoc domi faceremus, quod et fecimus, &, ut ſpero, non fruſtra fecimus, tu derepente irrupiſſes, & clamare cœpiſſes, C. Cæſar caue credas, caue ignoſcas, caue te fratrum pro fratris ſalute obſecrantium miſereat: nõ ne omnẽ humanitatem exuiſſes? quãto hoc durius, quod nos domi petimus, id à te in foro oppugnari, & in tali miſeria multorum perfugium miſericordiæ tollere? dicam planè C. Cæſar, quod ſentio. ſi in hac tãta tua fortuna lenitas tanta non eſſet, quantam tu per te, per te, inquã, obtines: (intelligo quid loquar)

acerbissimo luctu redundaret ista uictoria: quam multi enim essent de uictoribus, qui te crudelem esse uellent, cũ etiã de uictis reperiantur? quam multi, qui, cum à te nemini ignosci uellent, impedirent clementiam tuam, cum etiã ij, quibus ipse ignouisti, nolint te in alios esse misericordem? quod si probare Cæsari possemus, in Africa Ligarium omnino non fuisse; si honesto & misericordi mẽdacio saluti ciuis calamitosi consultum esse uellemus: tamen hominis non esset, in tanto discrimine & periculo ciuis refellere & coarguere nostrum mendacium: & si esset alicuius, eius certe nõ esset, qui in eadem causa & fortuna fuisset. sed tamẽ aliud est errare Cæsarem nolle, aliud nolle misereri. diceres, caue Cæsar credas: fuit in Africa Ligarius: tulit arma contra te. nunc quid dicis? caue ignoscas. hæc nec hominis, nec ad hominem uox est. qua qui apud te C. Cæsar utetur, suam citius abijciet humanitatem, quam extorquebit tuam. at primus aditus, et postulatio Tuberonis hæc, ut opinor, fuit, uelle se de Q. V. Ligarij scelere dicere. non dubito, quin admiratus sis; uel quod de nullo alio quisquam; uel quod is, qui in eadem causa fuisset; uel quidnam noui facinoris afferret. scelus tu illud uocas Tubero? cur? isto enim nomine illa adhuc causa caruit. alij errorem appellant, alij timorẽ; qui durius, spem, cupiditatem, odiũ, pertinaciam; qui grauissime, temeritatem; scelus, præter te, adhuc nemo. ac mihi quidem, si proprium & uerum nomen nostri mali quæratur, fatalis quædam calamitas incidisse uidetur, et improuidas hominum mentes occupauisse, ut nemo mirari debeat humana consilia diuina necessitate esse superata. liceat esse miseros, quanquam hoc uictore

non possumus. sed non loquor de nobis: de illis loquor, qui occiderunt. fuerint cupidi, fuerint irati, fuerint pertinaces: sceleris uero crimine, furoris, parricidij liceat Cn. Pompeio mortuo, liceat multis alijs carere. quando hoc quisquã ex te Cæsar audiuit, aut tua quid aliud arma uoluerunt, nisi à te contumeliam propulsare? quid egit tuus ille inuictus exercitus, nisi ut suum ius tueretur et dignitatẽ tuã? quid? tu cũ pacem esse cupiebas, id'ne agebas, ut tibi cũ sceleratis, an ut cum bonis ciuibus cõueniret? mihi uero Cæsar tua in me maxima merita tanta certe nõ uiderentur, si me ut sceleratum à te conseruatũ putarem. quo modo autem tu de Rep. bene meritus esses, si tot sceleratos incolumi dignitate esse uoluisses? secessionẽ tu illã existimauisti Cæsar initio, non bellũ; non hostile odium, sed ciuile dissidium, utrisque cupientibus Remp. saluam, sed partim consilijs, partim studijs à communi utilitate aberrantibus. principum dignitas erat penè par, non par fortasse eorum, qui sequebantur: causa tum dubia, quòd erat aliquid in utraque parte, quod probari posset; nunc melior certe ea iudicanda est, quam etiam dij adiuuerunt. cognita uero clementia tua, quis non eam uictoriam probet, in qua occiderit nemo, nisi armatus? sed ut omittam communem causam, ueniamus ad nostram. Vtrum tandem existimas facilius fuisse Tubero, Ligarium ex Africa exire, an uos in Africam non uenire? poteramus'ne, inquies, cum senatus censuisset? si me consulis, nullo modo. sed tamen Ligarium senatus idem legauerat. atque ille eo tempore paruit, cum parere senatui necesse erat: uos tunc paruistis, cum paruit nemo,

qui noluit.reprehẽdo igitur?minime uero:neq; enim licuit aliter uestro generi,nomini,familiæ,disciplinæ. sed hoc nõ concedo,ut quibus rebus gloriemini in uobis,easdem in alijs reprehendatis. Tuberonis sors cõiecta est ex S.C.cũ ipse non adesset,morbo etiam impediretur: statuerat se excusare.hæc ego noui propter communes necessitudines,quæ mihi sunt cũ L. Tuberone: domi unà eruditi,militiæ cõtubernales,post affines,in omni deniq; uita familiares: magnum etiam uinculum, ꝙ ijsdem semper studijs usi sumus. scio igitur Tuberonem domi manere uoluisse:sed ita quidã agebant,ita Reip. sanctissimum nomen opponebant,ut, etiam si aliter sentiret, uerborum tamen ipsorum pondus sustinere non posset. cessit auctoritati amplissimi uiri,uel potius paruit:unà est profectus cum ijs, quorum erat una causa: tardius iter fecit: itaque in Africã uenit iam occupatã. hinc in Ligarium crimen oritur, uel ira potius: nam si crimen est prohibere illum uoluisse,non minus magnũ est, uos Africã,omnium prouinciarum arcẽ, natam ad bellũ cõtra hanc urbem gerendum,obtinere uoluisse,q̃ aliquem se imperatorẽ esse maluisse.atq; is tamẽ aliquis Ligarius nõ fuit.Varus imperiũ se habere dicebat: fasces certe habebat.sed quoquo modo sese illud habet,hæc querela uestra Tubero quid ualet?recepti in prouinciã nõ sumus. qd,si essetis? Cæsari ne eã tradituri fuissetis,an cõtra eũ retẽturi? uide,quid licentiæ Cæsar nobis tua liberalitas det,uel potius audaciæ. si responderit Tubero,Africam, quò senatus eũ sorsq; miserat, tibi patrẽ suũ traditurũ fuisse:nõ dubitabo apud ipsum te,cuius id eũ facere interfuit,grauissimis uerbis eius consiliũ reprehendere: nõ

enim si tibi ea res grata fuisset, esset etiã probata. sed iã
hoc totũ omitto, non tam ut ne offendam tuas patientis
simas aures, quã ne Tubero, quod nunquã cogitauit, fa
cturus fuisse uideatur. ueniebatis igitur in Africã, pro=
uinciam unam ex omnibus huic uictoriæ maxime infe
stam, in qua erat Rex potẽtissimus, inimicus huic causæ,
aliena uolũtas, cõuentus firmi atq; magni. quæro, quid
facturi fuissetis? quanquã, quid facturi fueritis, nõ du
bitem, cũ uideam, quid feceritis. prohibiti estis in prouin
cia uestra pedem ponere, ut perhibetis, summa cũ iniu=
ria. quo modo id tulistis? acceptæ iniuriæ querelã ad quẽ
detulistis? nempe ad eũ, cuius auctoritatem secuti, in so=
cietatem bellis ueneratis. q si Cæsaris causa in prouinciã
ueniebatis, ad eũ profecto exclusi prouincia uenissetis:
uenistis ad Pompeiũ: quæ est ergo apud Cæsartm quere
la, cum eum accusetis, à quo queramini uos prohibitos
cõtra Cæsarẽ bellũ gerere? atque in hoc quidem uel cũ
mendacio, si uultis, gloriari per me licet, uos prouincia
fuisse Cæsari tradituros, etiam si à Varo & quibusdam
alijs prohibiti essetis: ego autem confitebor culpã esse Li
garij, qui uos tantæ laudis occasione priuauerit. sed uide
quæso C. Cæsar constantiam ornatissimi uiri L. Tubero=
nis: quam ego, quamuis ipse probarem, ut probo, tamen
non cõmemorarem, nisi à te cognouissem in primis eam
uirtutem solere laudari. quæ fuit igitur unquam in ul
lo homine tãta constantia? constantiã dico? nescio an
melius patientiã possem dicere: quotus enim istud quisq
que fecisset, ut à quibus partibus in dissensione ciuili nõ
esset receptus, essetq; etiam cũ crudelitate eiectus, ad eas
ipsas rediret? magni cuiusdam animi, atque eius uiri est,

quem de ſuſcepta cauſa propoſitaq; ſententia nulla contumelia, nulla uis, nullum periculum poſſet depellere: ut enim cætera paria Tuberoni cũ Varo fuiſſent, honos, nobilitas, ſplendor, ingenium, quæ nequaquã fuerunt; hoc certe præcipuum Tuberonis fuit, ꝙ iuſto cum imperio ex S.C. in prouinciam ſuã uenerat. hinc prohibitus, non ad Cæſarem, ne iratus; non domũ, ne iners; non aliquã in regionem, ne condemnare cauſam illam, quã ſecutus eſſet, uideretur; in Macedoniã, in Cn. Pompeij caſtra uenit, in eam ipſam cauſam, à qua erat reiectus cũ iniuria. quid? cum iſta res nihil cõmouiſſet eius animũ, ad quem ueneratis: languidiore, credo, ſtudio in cauſa fuiſtis. tantummodo in præſidijs eratis, animi uero à cauſa abhorrebãt: an, ut fit in ciuilibus bellis, nec in uobis magis, quã in reliquis, omnes uincendi ſtudio tenebamur? pacis equidem ſemper auctor fui, ſed tum ſero: erat.n. amentis, cũ aciem uideres, pacem cogitare. omnes inquã uincere uolebamus, tu certe præcipue, qui in eum locum ueniſſes, ubi tibi eſſet pereundum, niſi uiciſſes: quanq̃, ut nunc ſe res habet, nõ dubito quin hãc ſalutem anteponas illi uictoriæ. hæc ego nõ dicerẽ Tubero, ſi aut uos conſtantiæ ueſtræ, aut Cæſarem beneficij ſui pœniteret. nunc quæro, utrum ueſtras iniurias, an Reip. perſequamini. ſi Reip. quid de ueſtra in ea cauſa perſeuerantia reſpondebitis? ſi ueſtras, uidete ne erretis, qui Cæſarem ueſtris inimicis iratum fore putetis, cũ ignouerit ſuis. itaq; num tibi uideor Cæſar in cauſa Ligarij occupatus eſſe? num de eius facto dicere? quidquid dixi, ad unam ſummam referri uolo, uel humanitatis, uel clementiæ, uel miſericordiæ tuæ. cauſas Cæſar egi multas, & quidem

tecum, dum te in foro tenuit ratio honorũ tuorum? certe nunquam hoc modo, ignoscite iudices, errauit, lapsus est, non putauit, si unq̃ posthac. ad parentem sic agi solet: ad iudices, non fecit, non cogitauit, falsi testes, fictũ crimen. dic te Cæsar de facto Ligarij iudicem esse: quibus in præsidijs fuerit, quære. taceo. ne hæc quidẽ colligo, quæ fortasse ualerent etiam apud iudicem: Legatus ante bellum profectus, relictus in pace, bello oppressus, in eo nõ acerbus, tum etiam fuit totus animo & studio tuus. ad iudicẽ sic agi solet. sed ego ad parentem loquor: errаui, temere feci, pœnitet, ad clementiam tuam confugio, delicti ueniã peto, ut ignoscas oro: si nemo impetrauit, arroganter: si plurimi, tu idem fer opem, qui spem dedisti: an sperandi Ligario causa nõ sit, cum mihi apud te sit locus etiã pro altero deprecandi? quanquã neque in hac oratione spes est posita causæ, nec in eorum studijs, qui à te pro Ligario petũt tui necessarij. uidi enim et cognoui, quid maxime spectares, cum pro alicuius salute multi laborarent, causas apud te rogantiũ gratiores esse, quam preces; neque spectare, q̃ tuus esset necessarius is, qui te oraret; sed quã illius, pro quo laboraret. itaque tribuis tu quidem tuis ita multa, ut mihi beatiores illi esse uideãtur interdũ, qui tua liberalitate fruuntur, q̃ tu ipse, qui illis tam multa concedis. sed uideo tamen apud te causas, ut dixi, rogantiũ ualere plus, quàm preces, ab ijsq; te moueri maxime, quorum iustissimum dolorem uideas in petendo. in Q. Ligario conseruando multis tu quidem gratum facies necessarijs tuis: sed hoc quæso considera, quod soles. possum fortissimos uiros Sabinos, tibi probatissimos, totumq; agrum Sabinum

florem Italiæ, robur Reip. proponere. nosti optime homi nes. animaduerte horũ omnium mœstitiam, et dolorem. huius T. Brochi, de quo non dubito quid existimes, lacry mas, squaloremq́; ipsius, et filij uides. quid de fratribus dicam? noli Cæsar putare de unius capite nos agere. aut tres Ligarij in ciuitate retinendi sunt, aut tres ex ciuita te exterminandi. quoduis exilium his est optatius, quàm patria, q̃ domus, quam dij penates, uno illo exulante. si fraterne, si pie, si cum dolore faciunt, moueant te horũ lacrymæ, moueat pietas, moueat germanitas, ualeat tua uox illa, quæ uicit: te enim dicere audiebamus, nos, omnes aduersarios, putare, nisi qui nobiscum essent; te omnes, qui cõtra te non essent, tuos. uidés'ne igitur hunc splendorem, omnem hanc Brochorum domum, hunc L. Marcium, C. Cesetium, L. Cornificium, hosce omnes equi tes R. qui adsunt ueste mutata, non solum notos tibi, ue rum etiam probatos uiros, qui tecũ fuerunt? atque his maxime irascebamur, & hos requirebamus, & his nõnulli etiã minabantur. conserua igitur tuis suos, ut, quẽ admodum cætera, quæ dicta sunt à te, sic hoc uerissimũ reperiatur. ꝙ penitus perspicere posses concordiam Ligariorum: omnes fratres tecũ iudicares fuisse. an potest quisquã dubitare, quin, si Q. Ligarius in Italia esse potuisset, in eadẽ sẽtẽtia futurus fuerit, in qua fratres fuerũt? quis est, qui horũ consensum conspirantem & penè conflatũ, in hac propè æqualitate fraterna nõ nouerit? qui hoc nõ sentiat, quiduis prius futurũ fuisse, quã ut hi fratres diuersas sententias, fortunasq́; sequerẽtur? uoluntate igitur omnes tecũ fuerũt, tempestate abreptus est unus: qui si cõsilio id fecisset, esset eorũ similis,

quos

quos tu tamen saluos esse uoluisti. sed ierit ad bellũ, dissenserit non à te solum, uerum etiam à fratribus: hi te orant tui. equidẽ cum tuis omnibus negotijs interessem, memoria teneo qualis tum T. Ligarius Quæstor urbanus fuerit erga te & dignitatem tuam. sed parum est me hoc meminisse: spero etiam te, qui obliuisci nihil soles, nisi iniurias, quoniam hoc est animi, quoniam etiam ingenij tui, te aliquid de huius Quæstoris officio cogitãtem, etiam de alijs quibusdam Quæstoribus reminiscentem recordari. hic igitur T. Ligarius, qui tum nihil egit aliud (neque enim hæc diuinabat) nisi ut tu eũ studiosum & bonum uirum iudicares, nunc à te supplex fratris salutem petit. quam huius admonitus officio cum utrisque his dederis, tres fratres optimos, et integerrimos non solũ sibi ipsos, neq; his tot ac talibus uiris, neque nobis necessarijs suis, sed etiam Reip. cõdonaueris. fac igitur quod de homine nobilissimo & clarissimo M. Marcello restituto fecisti nuper in curia, nunc quidem in foro de optimis, & huic omni frequentiæ probatissimis fratribus. ut concessisti illũ senatui, sic da hunc populo, cuius uoluntatem charissimam semper habuisti: &, si ille dies tibi gloriosissimus, populo R. gratissimus fuit, noli obsecro dubitare C. Cæsar similẽ illi gloriæ laudem quã sæpissime quærere: nihil est enim tam populare, q̃ bonitas: nulla de uirtutibus tuis plurimis nec gratior, nec admirabilior misericordia est: homines enim ad deos nulla re propius accedũt, quã salutem hominibus dando. nihil habet nec fortuna tua maius, quã ut possis; nec natura tua melius, q̃ ut uelis conseruare quamplurimos. longiorem orationem causa forsitan postulat, tua certe

natura breuiorem. quare cum utilius esse arbitrer te ipsum, quam aut me, aut quenquam, loqui tecum, finem iam faciam: tantum te admonebo, si illi absenti salutem dederis, præsentibus his omnibus te daturum.

PRO REGE DEIOTARO AD C. CAESAREM. ORATIO XLIII.

C Vm in omnibus causis grauioribus C. Cæsar initio dicendi cõmoueri soleã uehemẽtius, quã uidetur uel usus, uel ætas mea postulare: tũ in hac causa ita me multa perturbãt, ut, quãtum mea fides studij mihi afferat ad salutẽ Regis Deiotari defendendã, tantũ facultatis timor detrahat. primũ dico pro capite fortunisq; Regis: quòd ipsum etsi non iniquum est, in tuo dũtaxat periculo; tamẽ est ita inusitatum, Regẽ capitis reum esse, ut ante hoc tẽpus non sit auditum. deinde eum Regem, quem ornare antea cuncto cum senatu solebamus pro perpetuis eius in nostrã Remp. meritis, nunc contra atrocissimum crimen cogor defendere. accedit, ut accusatorum alterius crudelitate, alterius indignitate perturber. crudelis Castor, ne dicã sceleratum, & impium, qui nepos auum in discrimen capitis adduxerit; adolescentiæq; suæ terrorem intulerit ei, cuius senectutẽ tueri, & tegere debebat; cõmendationẽ ineuntis ætatis ab impietate, et scelere duxerit; aui seruũ corruptum præmijs ad accusandum dominum impulerit, et à Legatorum pedibus abduxerit. fugitiui autem dominum accusantis, et dominum absentẽ, et dominũ amicissimum nostræ Reip. cum os uidebã, cum uerba audiebam, non tam afflictam regiã conditionẽ dolebam, quã de fortunis cõmunibus extimesceb.ã. nã cum more maiorum de seruo in dominum, ne tormentis quidem quæri

liceat,in qua quæstione dolor ueram uocem elicere pos=
sit etiam ab inuito:exortus est seruus,qui,quem in ecu=
leo appellare non posset,eum accuset solutus. perturbat
me C.Cæsar etiam illud interdum:quod tamen, cum te
penitus recognoui,timere desino:re enim iniquũ est, sed
tua sapientia fit æquissimum : nam dicere apud eum
de facinore,contra cuius uitã consilium facinoris inisse
arguare,si per se ipsum consideres,graue est:nemo enim
ferè est,qui sui periculi iudex nõ sibi se æquiorẽ, quam
reo præbeat.sed tua C. Cæsar præstans singularisq; natu
ra hunc mihi metũ minuit : non enim tam timeo,quid
tu de rege Deiotaro,quã intelligo,quid de te cæteros ue
lis iudicare.moueor etiã loci ipsius insolẽtia,ꝙ tantã cau
sam,quãta nulla unquã in disceptatione uersata est,di=
co intra domesticos parietes,dico extra conuentum,et eã
frequentiam,in qua oratorum studia niti solent:in tuis
oculis,in tuo ore,uultuq; acquiesco:te unũ intueor : ad
te unum omnis mea spectat oratio : quæ mihi ad spem
obtinendæ ueritatis grauissima sunt,ad motũ animi, et
omnem impetũ dicendi , contentionemq; leuiora: hanc
enim C.Cæsar causam si in foro dicerem eodem audien=
te,& disceptante te, quantam mihi alacritatem populi
R. concursus afferret? quis enim ciuis ei Regi non faue=
ret,cuius omnem ætatem in populi R. bellis consumptã
esse meminisset ? spectarem curiam,intuerer forũ , cœ=
lum denique testarer ipsum. sic,cũ & deorũ immorta=
lium,& populi R. et senatus beneficia in Regem Deiota
rum recordarer, nullo modo mihi deesse posset oratio .
quæ quoniam angustiora parietes faciunt, actioq; cau=
sæ maxime debilitatur loco:tuũ est Cæsar,qui pro mul=

tis sæpe dixisti, quid nunc mihi animi sit, ad te ipsum referre, quo facilius tũ æquitas tua, tum audiendi diligentia minuat hanc perturbationem meam. Sed antequã de accusatione ipsa dico, de accusatorum spe pauca dicam. qui cũ uideantur neq; ingenio, neq; usu, atq; exercitatione rerum ualere, tamen ad hanc causam non sine aliqua spe, & cogitatione uenerunt. iratũ te Regi Deiotaro fuisse, nõ erant nescij: affectum illum quibusdam incõmodis, & detrimentis propter offensionem animi tui, meminerãt: teq; cum huic iratum, tum sibi amicum cognouerãt: cumq; apud ipsum te de tuo periculo dicerent, fore putabant, ut in exulcerato animo facile fictum crimen insideret. quamobrem hoc nos primũ metu C. Cæsar per fidem, & constantiã, et clementiam tuam libera, ne residere in te ullam partẽ iracũdiæ suspicemur. per dexteram te istam oro, quã Regi Deiotaro hospes hospiti porrexisti; istã, inquã, dexteram, non tam in bellis, & in prælijs, quàm in promissis, & fide firmiorẽ. tu illius domũ inire, tu uetus hospitium renouare uoluisti: te eius Dij penates acceperũt: te amicum, & placatum Deiotari Regis aræ fociq; uiderunt. cũ facile exorari Cæsar, tu semel exorari soles. nemo unquã te placauit inimicus, qui ullas resedisse in te simultatis reliquias senserit. quanquã cui sunt inauditæ cũ Deiotaro querelæ tuæ? nũquã tu illũ accusauisti ut hostẽ, sed ut amici officio parum functum, ꝙ propẽsior in Cn. Pompeij amicitiã fuisset, quàm in tuã. cui tamen ipsi Regi ueniam te daturum fuisse dicebas, si tum auxilia Pompeio, uel si etiam filium misisset, ipse tamen excusatione ætatis usus esset. itaque cum maximis eum rebus liberares,

perparuam amicitiæ culpam relinquebas. itaq; non solum in eum non animaduertisti, sed omni metu liberauisti, hospitem agnouisti, Regẽ reliquisti: neque enim ille odio tui progressus, sed errore communi lapsus est. is Rex, quem senatus hoc nomine sæpe honorificentissimis decretis appellauisset, quiq; illum ordinem ab adolescentia grauissimum sanctissimumq; duxisset, iisdem rebus est perturbatus, homo longinquus, & alienigena, quibus nos in media Rep. nati, semperq; uersati. cũ audisset senatus cõsentientis auctoritate arma sumpta, Cõsulibus, Prætoribus, Tribunis pl. nobis imperatoribus Remp. defendendam datam: mouebatur animo, et uir huic imperio amicissimus de salute populi R. extimescebat, in qua etiam suam inclusam esse uidebat: in summo tamẽ timore quiescendũ sibi esse arbitrabatur. maxime uero perturbatus est, ut audiuit Cõsules ex Italia profugisse, omnesq; Consulares, (sic enim nunciabatur) cunctũ senatum, totã Italiam esse effusam: talibus enim nunciis, & rumoribus patebat ad orientem uia, nec ulli ueri subsequebantur. nihil ille de conditionibus tuis, nihil de studio concordiæ, & pacis, nihil de conspiratione audiebat certorum hominum contra dignitatem tuam. quæ cum ita essent, tamen usq; eò se tenuit, quoad à Cn. Põpeio ad eum legati literæq; uenerũt. ignosce, ignosce Cæsar, si eius uiri auctoritati Rex Deiotarus cessit, quẽ nos omnes secuti sumus, in quem cum dii, atque homines omnia ornamenta congessissent, tum tu ipse plurima, & maxima: neq; enim, si tuæ res gestæ cæterorum laudibus obscuritatem attulerunt, iccirco Cn. Pompeii memoriam amisimus. quantum nomen eius fuerit, quantæ

opes, quanta in omni genere bellorum gloria, quanti honores populi R. quanti senatus, quanti tui, quis ignorat? tanto ille superiores uicerat gloria, quanto tu omnibus præstitisti. itaq; Cn. Pompeij bella, uictorias, triumphos, Consulatus admirantes numerabamus, tuos enumerare non possumus. ad eũ igitur Rex Deiotarus uenit hoc misero fataliq; bello, quẽ ante iustis hostilibusq; bellis adiuuerat, quocum erat non hospitio solum, uerũ etiã familiaritate cõiunctus: et uenit uel rogatus, ut amicus; uel accersitus, ut socius; uel euocatus, ut is, qui senatui parere didicisset: postremo uenit ut ad fugientem, nõ ut ad insequentem, id est ad periculi, non ad uictoriæ societatẽ: itaq; Pharsalico prælio facto, à Pompeio discessit: spẽ infinitam persequi noluit: uel officio, si quid debuerat, uel errori, si quid nescierat, satisfactũ esse duxit: domũ se cõtulit: teq; Alexandrinũ bellũ gerente, utilitatibus tuis paruit. ille exercitũ Cn. Domitij, amplissimi uiri, suis tectis, & copijs sustentauit: ille Ephesum ad eum, quem tu ex tuis fidelissimũ et probatissimum omnibus delegisti, pecuniã misit: ille iterũ, ille tertio auctionibus factis pecuniã dedit, qua ad bellum utereris: ille corpus suũ periculo obiecit, tecumq; in acie contra Pharnacem fuit, tuumq; hostem esse duxit suum. quæ quidẽ à te in eã partem accepta sunt C. Cæsar, ut eũ amplissimo Regis honore, et nomine affeceris. is igitur non modo à te periculo liberatus, sed etiã honore amplissimo ornatus, arguitur domi te suæ interficere uoluisse. quod tu, nisi eum furiosissimum iudicas, suspicari profecto non potes. ut enim omittam, cuius tanti sceleris fuerit, in conspectu deorum penatium necare hospitem; cuius tantæ

importunitatis, omniũ gentium, atque omnis memoriæ clarissimum lumen extinguere; cuius tantæ ferocitatis, uictorem orbis terrarũ non extimescere; cuius tam inhumani, et ingrati animi, à quo Rex appellatus esset, in eum tyrannũ inueniri: ut hæc omittam, cuius tanti furoris fuit, omnes Reges, quorũ multi erãt finitimi, omnes liberos populos, omnes socios, omnes prouincias, omnia deniq; omniũ arma cõtra se unũ excitare? quonã ille modo cum regno, cum domo, cũ coniuge, cũ charissimo filio distractus esset, tanto scelere nõ modo perfecto, sed etiam cogitato? at, credo, hæc homo inconsultus, & temerarius non uidebat. quis consideratior illo? quis tectior? quis prudentior? quanquã hoc loco Deiotarum nõ tã ingenio, et prudentia, quàm fide, et religione uita defendẽdũ puto. nota tibi est C. Cæsar hominis probitas, noti mores, nota cõstãtia. cui porrò, qui modo populi R. nomẽ audiuit, Deiotari probitas, integritas, grauitas, uirtus, fides non sit audita? quod igitur facinus nec in hominem imprudẽtem cadere posset propter metũ præsentis exitij, nec in facinorosum, nisi esset idem amentissimus: id uos & à uiro optimo, & ab homine minime stulto cogitatũ esse confingitis: at quàm nõ modo credibiliter, sed ne suspiciose quidẽ. cũ, inquit, in castellum Luceiũ uenisses, & domũ Regis hospitis tui diuertisses, locus erat quidã, in quo erant ea composita, quibus Rex te munerare constituerat. huc te è balneo, prius quàm accumberes, ducere uolebat: ibi enim erant armati, qui te interficerẽt, in eo ipso loco collocati. en crimen, en causa, cur Regem fugitiuus, dominum seruus accuset. ego mehercule C. Cæsar initio, cum est ad me ista causa

delata, Phidippum medicum seruum regiũ, qui cum Legatis missus esset, ab isto ipso adolescente existimaui esse corruptum. hac suspicione sum perculsus: medicum indicẽ subornabit, finget uidelicet aliquod crimẽ ueneni. etsi à ueritate longe, tamen à consuetudine criminandi non multum res abhorrebat. quid ait medicus? nihil de ueneno. at id fieri potuit: primo occultius in potione, uel in cibo, deinde etiã impunius fit, quod cũ est factũ, negari potest. si palàm te interemisset, omniũ in se gentium non solum odia, sed etiã arma cõuertisset: si ueneno, Iouis illius quidem Hospitalis numen nunquã celare potuisset, homines uero fortasse celauisset. quod igitur et occultius conari, et efficere cautius potuit, id tibi, et medico callido, et seruo, ut putabat, fideli nõ credidit, de armis, de ferro, de insidijs celare te noluit? at q̃ festiue crimẽ cõtexitur. tua te, inquit, eadẽ, quæ semp, fortuna seruauit. negauisti tũ te inspicere uelle. quid postea? an Deiotarus, re illo tẽpore nõ perfecta, cõtinuo dimisit exercitũ? nullus erat alius insidiandi locus? at eodẽ te, cũ cœnauisses, rediturum dixeras: itaq; fecisti. horam unã aut duas eodem loco armatos, ut collocati fuerant, retinere magnum fuit? cum in conuiuio comiter, et iucunde fuisses, tũ illuc iuisti ut dixeras. quo in loco Deiotarũ talem erga te cognouisti, qualis Rex Attalus in P. Africanũ fuit: cui magnificẽtissima dona, ut scriptũ legimus, usq; ad Numantiã misit ex Asia: quæ Africanus inspectante exercitu accepit. quod cum præsens Deiotarus regio & animo, et more fecisset, tu in cubiculum discessisti. obsecro C. Cæsar repete temporis illius memoriam: pone illum ante oculos diem: uultus hominum te

intuentium, atq; admirãtium recordare. num quæ trepidatio? num qui tumultus? num quid, nisi moderate, nisi quiete, nisi ex hominis grauissimi, & sanctissimi disciplina? quid igitur causæ excogitari potest, cur te lautum uoluerit, cœnatum noluerit occidere? in posterum, inquit, diem distulit, ut, cum in castellum Luceium uẽtum esset, ibi cogitata perficeret. nõ uideo causam loci mutandi: sed tamẽ acta res criminose est. cum, inquit, uomere post cœnam uelle te dixisses, in balneum te ducere cœperunt: ibi enim erãt insidiæ. at te eadem tua fortuna seruauit: in cubiculum te ire malle dixisti. dij te perdant fugitiue: ita non modo nequã, et improbus, sed et fatuus, et amẽs es. quid? ille signa ænea in insidijs posuerat, quæ è balneo in cubiculum transferri non possent? habes crimina insidiarum: nihil enim dixit amplius. horum, inquit, erã conscius. quid tum? ita demens ille erat, ut eum, quem cõscium tanti sceleris habebat, à se dimitteret? Romam etiam mitteret, ubi & inimicissimum sciret esse nepotem suum, & C. Cæsarẽ, cui fecisset insidias; præsertim cum is unus esset, qui posset de absente se uindicare? et fratres meos, inquit, ꝙ erant conscij, in uincula cõiecit. cum igitur eos uinciret, quos secum habebat, te solutum Romam mittebat, qui eadẽ scires, quæ illos scire dicis. Reliqua pars accusationis duplex fuit; una, Regẽ semper in speculis fuisse, cum à te animo esset alieno; altera, exercitum eum contra te magnum cõparasse. de exercitu dicam breuiter, ut cætera. nunquã eas copias Rex Deiotarus habuit, quibus inferre bellum populo R. posset, sed quibus fines suos ab excursionibus hostium & latrocinijs tueretur, & imperatori

bus nostris auxilia mitteret. atque antea quidẽ maiores copias alere poterat, nunc exiguas uix tueri potest. at mi sit ad Celium nescio quem, sed eos, quos misit, ꝗ ire noluerunt, in uincula cõiecit. nõ quæro, ꝗ̃ uerisimile sit, aut nõ habuisse Regẽ, quos mitteret; aut eos, quos misisset, nõ paruisse; aut, qui dicto audiẽtes in tanta re nõ fuissent, eos uinctos potius, quàm necatos fuisse. sed tamen cum ad Celium mittebat, utrum, causam illam uictam esse nesciebat, an Celium istum magnum hominem putabat? quẽ profecto is, qui optime nostros homines nouit, uel quia nõ nosset, uel si nosset, contẽneret. addidit etiã illud, equites nõ optimos misisse tibi. ueteres, credo, Cæsar: nihil ad tuũ eqtatũ: sed misit ex ijs, quos habuit, electos. ait nescio quẽ ex eo numero seruũ iudicatũ. nõ arbitror: nõ audiui, sed in eo, etiã si accidisset, culpam Regis nullã fuisse arbitrarer. alieno autem à te animo fuit: quo modo? sperauit, credo, difficiles tibi Alexãdriæ fore exitus propter regionis naturam & fluminis. at eo ipso tempore pecuniam dedit, exercitum aluit: quẽ Asiæ præfeceras, ei nulla in re defuit: tibi uictori non solum ad hospitium, sed ad periculum etiã, atq; ad aciem præsto fuit. secutũ est bellum Africanum. graues de te rumores sparsi, qui etiam furiosum illum Celium excitauerũt. quo tũ erga te Rex animo fuit, qui auctionatus sit, seseq; & filium suũ expoliare maluerit, ꝗ̃ tibi pecuniã nõ subministrare? at eo, inquit, tẽpore ipso Niceã, Ephesumq; mittebat, qui rumores Africanos exciperent, et celeriter ad se referrẽt. itaque cũ esset ei nunciatum, Domitiũ naufragio perijsse, te in castello circũsideri: de Domitio dixit uersum Græcũ eadẽ sentẽtia, qua etiã nos

habemus Latinum : Pereant amici, dum unà inimici intercidãt : quod ille, si esset tibi inimicissimus, nunquã tamẽ dixisset: ipse.n. mãsuetus, uersus immanis. qui aũt Domitio poterat esse amicus, qui tibi esset inimicus? tibi porrò inimicus cur esset, à quo, cum uel interfici belli lege potuisset, Regẽ & se & filium suum constitutos esse meminisset? quid deinde, furcifer quò progreditur? ait hac lætitia Deiotarum elatum, uino se obruisse, in cõuinioq; nudũ saltauisse. quæ crux huic fugitiuo potest satis supplicij afferre? Deiotarũ saltantem quisquã, aut ebrium uidit unquã? omnes sunt in illo regiæ uirtutes, quod te Cæsar ignorare non arbitror, sed præcipue singularis & admirãda frugalitas. etsi hoc uerbo scio laudari Reges nõ solere. frugi hominem dici, non multum habet laudis in Rege : fortem, iustũ, seuerum, grauem, magnanimũ, largum, beneficum, liberalem, hæ sunt regiæ laudes : illa priuata est. ut uolet, quisq; accipiat: ego tamen frugalitatem, id est modestiam & temperantiã, uirtutem esse maximam iudico. hæc in illo est ab ineũte ætate tũ à cuncta Asia, tũ à magistratibus Legatisq; nostris, tũ ab equitibus R. qui in Asia negotiati sunt, pspecta & cognita. multis ille quidem gradibus officiorum erga Remp. nostram ad hoc regiũ nomen ascendit. sed tamen quidquid à bellis populi R. uacabat, cum hominibus nostris consuetudines, amicitias, res, rationesq; iungebat: ut non solum Tetrarcha nobilis, sed optimus paterfamilias, & diligentissimus agricola, & pecuarius haberetur. qui igitur adolescens non dum tanta gloria præditus, nihil unquam nisi seuerissime et grauissime fecerit, is ea existimatiõe, eaq; ætate saltauit? imitari potius Ca

ſtor aui tui mores diſciplinamq; debebas, quàm optimo & clariſſimo uiro fugitiui ore maledicere. ꝗ ſi ſaltatorem auũ habuiſſes, neq; eum uirum, unde pudoris, pudicitiæq; exempla peterentur: tamen hoc maledictũ minime in illam ætatem conueniret. quibus ille ſtudijs ab ineunte ætate ſe imbuerat, non ſaltandi, ſed bene ut armis, optime ut equis uteretur: ea tamen illũ cuncta iam ætate exacta defecerant. itaque Deiotarũ cum plures in equum ſuſtuliſſent, ꝗ hærere in eo ſenex poſſet, admirari ſolebamus. hic uero adoleſcens, qui meus in Cilicia miles, in Græcia cõmilito fuit, cũ in illo noſtro exercitu equitaret cũ ſuis delectis equitibus, quos unà cum eo ad Põpeium pater miſerat, quos cõcurſus facere ſolebat? quàm ſe iactare? quã ſe oſtentare? quã nemini in illa cauſa ſtudio et cupiditate cõcedere? cũ uero, exercitu amiſſo, ego, qui pacis auctor ſemper fui, poſt Pharſalicũ autem prælium ſuaſor fuiſſem armorum non deponendorum, ſed abijciendorum, hunc ad meã auctoritatem non potui adducere, ꝗ & ipſe ardebat ſtudio ipſius belli, & patri ſatisfaciendum eſſe arbitrabatur. felix iſta domus, quæ non impunitatem ſolum adepta ſit, ſed habet etiã accuſandi licentiã: calamitoſus Deiotarus, qui ab eo, qui in iiſdem caſtris fuerit, non modo apud te, ſed etiam à ſuis accuſetur. uos ueſtra ſecunda fortuna Caſtor non poteſtis ſine propinquorum calamitate eſſe cõtenti. ſint ſanè inimicitiæ, quæ eſſe nõ debebant: Rex enim Deiotarus ueſtram familiam abiectam, & obſcurã è tenebris in lucem uocauit. quis tuũ patrem antea, qui eſſet, quã cuius gener eſſet, audiuit? ſed quãuis ingrate & impie neceſſitudinis nomen repudiaretis, tamen inimicitias

hominum more gerere poteratis, non ficto crimine insectari, non expetere uitã, non capitis arcessere. esto, concedatur hæc quoq; acerbitatis, et odij magnitudo. adeo ne, ut etiã omnia uitæ, salutisq; cõmunis, atq; etiam humanitatis iura uiolentur? seruum solicitare uerbis, spe, præmijsq; corrumpere, abducere domum, contra dominũ armare, hoc est non uni propinquo, sed omnibus familijs bellum nefariũ indicere. nam ista corruptela serui si nõ modo impunita fuerit, sed etiã à tanta auctoritate approbata, nulli, nulli parietes nostrã salutẽ, nullæ leges, nulla iura custodient: ubi enim id, quod intus est, atq; nostrũ, impune euolare potest, contráq; nos pugnare; fit in dominatu seruitus, in seruitute dominatus. ò tẽpora, ò mores: Cn. Domitius ille, quem nos pueri Consulẽ, Censorẽ, Pontificem maximum uidimus, cũ Tribunus pl. M. Scaurum principem ciuitatis in iudicium populi uocauisset, Scauriq; seruus ad eum clàm domum uenisset, et crimina in dominum delaturum se esse dixisset, cõprehendi hominẽ iussit, ad Scaurumq; deduci. uide, quid intersit: etsi inique Castorẽ cum Domitio cõparo: sed tamẽ ille inimico seruũ remisit, tu ab auo abduxisti: ille incorruptũ audire noluit, tu corrupisti: ille adiutorem seruum contra dominũ repudiauit, tu etiam accusatorem adhibuisti. at semel iste est corruptus à uobis? non ne, cum esset productus testis, et cum tecũ fuisset, refugit ad Legatos? non ne etiã ad hunc Cn. Domitiũ uenit? non ne audiente hoc Ser. Sulpitio, clarissimo uiro, qui tum casu apud Domitium cœnabat, & hoc T. Torquato, optimo adolescente, se à te corruptũ, tuis promissis in fraudẽ impulsum esse cõfessus est? quæ est ista

tam impudens, tam crudelis, tam immoderata inhumanitas? iccirco in hanc urbẽ uenisti, ut huius urbis iura, & exempla corrumperes, domesticaq; tua inhumanitate nostræ ciuitatis humanitatẽ inquinares? at quã acute collecta crimina? Blesamius, inquit, (eius enim nomine optimi hominis, nec tibi ignoti, maledicebat tibi) ad Regem, inquit, scribere solebat, te inuidiose tyrãnum existimari, statua inter reges posita animos hominum uehemẽter offensos, plaudi tibi nõ solere. nõ ne intelligis Cæsar, ex urbanis maleuolorũ sermunculis hæc ab istis esse collecta? Blesamius tyrãnum Cæsarẽ scriberet? multorum enim ciuium capita uiderat: multos iussu Cæsaris uexatos, uerberatos, necatos: multas afflictas & euersas domos: armatis militibus refertum forum: quæ semper in ciuili uictoria sensimus, ea te uictore nõ uidimus. solus, inquam, es C. Cæsar, cuius in uictoria ceciderit nemo nisi armatus: et quẽ nos liberi in summa Reip. libertate nati non modo non tyrannum, sed etiam clementissimum in uictoria uidemus ducem, is Blesamio, qui uiuit in regno, tyrannus uideri potest? nam de statua quis queritur, una præsertim, cum tam multas uideat? ualde enim inuidẽdum est eius statuæ, cuius trophæis nõ inuidemus. nam si locus affert inuidiam, nullus locus est ad statuam quidem rostris clarior. de plausu autem quid respondeam? qui nec desideratus unquam à te est, & non nunquam obstupefactis hominibus ipsa admiratione compressus est, & fortasse eo prætermissus, quia nihil uulgare te dignum uideri potest. Nihil à me arbitror prætermissum, sed aliquid ad extremã causæ partem reseruatum. id autẽ aliqd est, te ut planè Deiotaro

reconciliet oratio mea: nõ enim iam metuo, ne tu illi succenseas: illud uereor, ne tibi illũ succensere aliquid suspicere. quod abest longissime, mihi crede Cæsar. quid. n. retineat per te, meminit, nõ quid amiserit: neq; se à te mulctatum arbitratur; sed, cum existimaret multis tibi multa esse tribuẽda, quo minus à se, qui in altera parte fuisset, ea sumeres, nõ recusauit. etenim si Antiochus, magnus ille Rex Asiæ, cum, postea quã à Scipione deuictus, Tauro tenus regnare iussus esset, omnemq; hãc Asiam, quæ est nunc nostra prouincia, amisisset, dicere est solitus, benigne sibi à populo R. esse factũ, ꝙ nimis magna procuratione liberatus, modicis regni terminis uteretur: potest multo facilius se Deiotarus cõsolari: ille enim furoris mulctam sustinuerat, hic erroris. omnia tu Deiotaro Cæsar tribuisti, cum & ipsi & filio nomen regium concessisti. hoc nomine retẽto atque cõseruato, nullum beneficium populi R. nullum iudiciũ de se senatus imminutum putat: magno animo & erecto est, nec unquam succumbet inimicis, ne fortunæ quidem. multa se arbitratur et peperisse antea factis, et habere in animo atq; uirtute, quæ nullo modo possit amittere: quæ enim fortuna, aut quis casus, aut quæ tãta possit iniuria omniũ imperatorũ de Deiotaro decreta delere? ab omnibus enim est ornatus, qui, postquã in castris esse potuit ꝑ ætatẽ, in Asia, Cappadocia, Põto, Cilicia, Syria bella gesserũt. senatus uero iudicia de illo tã multa, tamq; honorifica, quæ publicis populi R. literis monimentisq; consignata sunt, quæ unquam uetustas obruet, aut quæ tanta delebit obliuio? quid de uirtute eius dicam? quid de magnitudine animi, grauitate, cõstantia? quæ omnes

docti

docti atque ſapientes ſumma, quidam etiã ſola bona eſ ſe dixerũt, hiſq; nõ modo ad bene, ſed etiam ad beate ui uendum contentam uirtutem eſſe. hæc ille reputans, et dies et noctes cogitans, non modo tibi nõ ſuccenſet, (eſſet enim non ſolum ingratus, ſed etiam amens) uerum o= mnem tranquillitatem, et quietem ſenectutis acceptam refert clementiæ tuæ. quo quidem animo cũ antea fue= rit, tum nõ dubito quin tuis literis, quarum exemplum legi, quas ad eũ Tarracone huic Bleſamio dediſti, ſe ma= gis etiam erexerit, ab omniq; ſolicitudine abſtraxerit: iu bes enim eũ bene ſperare, et bono eſſe animo: quod ſcio te nõ fruſtra ſcribere ſolere: memini. n. iiſdem ferè uer bis ad me te ſcribere, meq; tuis literis bene ſperare non fruſtra eſſe iuſſum. laboro equidem Regis Deiotari cau= ſa, quocum mihi amicitiam Reſp. conciliauit, hoſpitium uoluntas utriuſque coniunxit, familiaritatẽ conſuetu= do attulit, ſummam uero neceſſitudinẽ magna eius offi cia in me et exercitũ meum effecerunt: ſed cum de illo laboro, tum de multis ampliſſimis uiris, quibus ſemel eſ ſe ignotũ à te oportet, nec beneficium tuũ in dubiũ uo= cari, nec hærere in animis hominũ ſolicitudinem ſempi ternam, nec accidere, ut quiſquam te timere incipiat eo rum, qui ſemel à te ſint liberati timore. nõ debeo C. Cæ= ſar, quod fieri ſolet in tantis periculis, tentare, quonam modo dicẽdo miſericordiã tuam cõmouere poſſim: nihil opus eſt: occurrere ipſa ſolet ſupplicibus, & calamitoſis nullius oratione euocata. propone tibi duos Reges; et id animo contemplare, quod oculis non potes: dabis profe= cto miſericordiæ, quod iracundiæ negauiſti. multa ſunt tuæ clementiæ monimenta, ſed maxime eorum incolu

mitates quibus ſalutem dediſti. quæ ſi in priuatis glorioſa ſunt, multo magis cõmemorabuntur in Regibus. ſemper regiũ nomen in hac ciuitate ſanctum fuit, ſociorum uero Regum & amicorum ſanctiſſimum. quod nomen hi Reges ne amitterent, te uictore timuerunt: retentum uero, et à te confirmatum, poſteris etiam ſuis tradituros eſſe cõfido. corpora uero ſua pro ſalute Regum ſuorum hi Legati tibi regij tradunt, Hieras, et Bleſamius, & Antigonus, tibi nobiſq; omnibus iam diu noti, eademq; fide et uirtute præditus Dorylaus, qui nuper cum Hiera Legatus eſt ad te miſſus; tum Regum amiciſſimi, tum tibi etiã, ut ſpero, probati. exquire de Bleſamio, nũ quid ad Regem contra dignitatem tuã ſcripſerit. Hieras quidem cauſam omnem ſuſcipit, & criminibus illis pro Rege ſe ſupponit reum: memoriam tuam implorat, qua uales plurimũ: negat unquã ſe à te in Deiotari tetrarchia pedem diſceſſiſſe: in primis finibus tibi ſe præſto fuiſſe dicit, uſque ad ultimos proſecutum: cum è balneo exiſſes, tecũ ſe fuiſſe, cum illa munera inſpexiſſes cœnatus, cum in cubiculo recubuiſſes, eandemq; aſſiduitatẽ tibi ſe præbuiſſe poſtridie. quamobrem, ſi quid eorum, quæ obiecta ſunt, cogitatum ſit, non recuſat, quin id facinus ſuum iudices. quocirca C. Cæſar uelim exiſtimes, hodierno die ſententiã tuam aut cum ſummo dedecore miſerrimam peſtem importaturam eſſe Regibus, aut incolumem famam cum ſalute. quorum alterum optare, illorum crudelitatis eſt: alterum conſeruare, clementiæ tuæ.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA PRIMA. ORATIO XLIIII.

a Nte q̃ de Rep. patres conſcripti dicam ea, quæ dicenda hoc tempore arbitror; exponam uobis breuiter conſilium & profectionis, & reuerſionis meæ. Ego cum ſperarem aliquando ad ueſtrum conſilium auctoritatemq; Remp. eſſe reuocatam, manẽdum mihi ſtatuebam quaſi in uigilia quadam conſulari, ac ſenatoria: nec uero uſquam diſcedebam, nec à Rep. deijciebam oculos ex eo die, quo in ædem Telluris conuocati ſumus. in quo templo, quantum in me fuit, ieci fundamenta pacis? Athenienſiumq; renouaui uetus exemplum; græcũ etiam uerbum uſurpaui, quo tum in ſedandis diſcordijs erat uſa ciuitas illa; atque omnem memoriam diſcordiarum obliuione ſempiterna delendam cenſui. præclara tum oratio M. Antonij, egregia etiã uoluntas: pax denique per eum, & per liberos eius cũ præſtantiſſimis ciuibus confirmata eſt. atque his principijs reliqua conſentiebant. ad deliberationes eas, quas habebat domi de Rep. principes ciuitatis adhibebat: ad hunc ordinem res optima deferebat: nihil tum in C. Cæſaris commentarijs, niſi quod erat notum omnibus, reperiebatur: ſumma cum dignitate, conſtantia ad ea, quæ quæſita erant, reſpondebat. num qui exules reſtituti? unum aiebat, præterea neminem. num immunitates datæ? nullæ, reſpondebat. aſſentiri etiam nos Ser. Sulpitio clariſſimo uiro uoluit, ne qua tabula poſt

Idus Mart. ullius decreti Cæsaris, aut beneficij figeretur. multa prætereo, eáq; præclara: ad singulare enim M. Antonij factum festinat oratio. Dictaturam, quæ uim iam regiæ potestatis obsederat, funditus ex Rep. sustulit. de qua ne sentẽtias quidem diximus. scriptũ S. C. quod fieri uellet, attulit. quo recitato, auctoritatem eius summo studio secuti sumus, eiq; amplissimis uerbis per S. C. gratias egimus. lux quædam uidebatur oblata, non modo regno, quod pertuleramus, sed etiam regni timore sublato: magnumq; pignus ab eo Reip. datum, se liberam ciuitatem esse uelle, cũ Dictatoris nomen, quod sæpe iustum fuisset, propter perpetuæ Dictaturæ recentẽ memoriã funditus ex Rep. sustulisset. liberatus cædis periculo paucis post diebus senatus: uncus impactus est fugitiuo illi, qui in C. Marij nomen inuaserat. atque hæc omnia cõmuniter cũ collega. alia porrò propria Dolabellæ. quæ, nisi collega abfuisset, credo eis fuisse futura communia. nam cum serperet in urbe infinitũ malum, idq; manaret in dies latius, ijdemq; bustum in foro facerent, qui illam insepultam sepulturã effecerant, et quotidie magis magisq; perditi homines cum sui similibus seruis tectis ac templis urbis minarentur: talis animaduersio fuit Dolabellæ cũ in audaces sceleratosq; seruos, tum in impuros, & nefarios liberos, talisq; euersio illius execratæ columnæ, ut mihi mirũ uideatur, tam ualde reliquum tempus ab illo uno die dissensisse: ecce enim Calendæ Iun. quibus ut adessemus, edixerat, mutata omnia: nihil per senatũ, multa et magna per populum & absente populo et inuito. Consules designati se audere negabant in senatum uenire: patriæ liberatores urbe

carebant ea, cuius à ceruicibus iugum seruile deiecerāt. quos tamen ipsi Consules & in concionibus, et in omni sermone laudabant. ueterani, qui appellabātur, quibus hic ordo diligentissime cauerat, non ad conseruationem earum rerū, quas habebant, sed ad spem nouarū prædarum incitabantur. quæ cum audire mallem, q̃ uidere, haberemq; ius Legationis liberum, ea mente discessi, ut adessem Calendis Ian. quod initiū senatus cogendi fore uidebatur. Exposui P.C. profectionis consilium. nunc reuersionis, quæ plus admirationis habet, breuiter exponam. Cum Brundusium, iterq; illud, quod tritum in Græciā est, non sine causa uitauissem; Calēdis Sext. ueni Syracusas, ꝙ ab urbe ea transmissio in Græciam laudabatur. quæ tamen urbis mihi coniūctissima plus una me nocte cupiens retinere non potuit. ueritus sum, ne meus repentinus ad meos necessarios aduentus suspicionis aliquid afferret, si essem cōmoratus. cum autē me ex Sicilia ad Leucopetram, quod est promontoriū agri Rhegini, uenti detulissent: ab eo loco conscendi, ut trāsmitterem: nec ita multū prouectus, reiectus austro sum in eum ipsum locum, unde conscenderam. cumq; intempesta nox esset, mansissemq; in uilla P. Valerij comitis et familiaris mei, postridieq; apud eundem uentum expectans manerem: municipes Rhegini cōplures ad me uenerunt, ex his quidam Roma recentes: à quibus primū accipio M. Antonij concionē: quæ mihi ita placuit, ut ea lecta de reuersione primū cœperim cogitare: nec ita multo post, edictum Bruti affertur, & Casŝij. quod quidem mihi, fortasse ꝙ eos plus etiā Reip. q̃ familiaritatis gratia diligo, plenum æquitatis uidebatur. adde=

bant præterea (ſit enim plerũque, ut ij, q boni quid uolunt afferre, affingant aliquid, quo faciant id, quod nũciant, lætius) rem cõuenturam, Calendis Sext. ſenatum frequentem fore, Antoniũ repudiatis malis ſuaſoribus, remiſſis Gallijs prouincijs, ad auctoritatem ſenatus eſſe rediturum. tum uero tanta ſum cupiditate incenſus ad reditũ, ut mihi nulli neq; remi, neq; uẽti ſatisfacerent: non quo me ad tempus occurſurũ putarem, ſed ne tardius, quàm cuperem, Reip. gratularer. atq; ego celeriter Veliam deuectus Brutum uidi, quanto meo dolore non dico. turpe mihi ipſi uidebatur, in eam urbem me audere reuerti, ex qua Brutus cederet; & ibi uelle tuto eſſe, ubi ille non poſſet. neq; uero illũ ſimiliter, atq; ipſe erã, cõmotum eſſe uidi: erectus enim maximi, ac pulcherrimi facti conſcientia, nihil de ſuo caſu, multa de noſtro querebatur. ex quo primũ cognoui, quæ Calendis Sext. in ſenatu fuiſſet L. Piſonis oratio. qui quanquã parum erat (id enim ipſum à Bruto audierã) à quibus debuerat, adiutus: tamẽ et Bruti teſtimonio, quo quid poteſt eſſe grauius? et omniũ prædicatione, quos poſtea uidi, magnã mihi uidebatur gloriam conſecutus. hunc igitur ut ſequerer, properaui, quem præſentes non ſunt ſecuti: non ut proficerem aliquid, (neq; enim ſperabã id, neq; præſtare poteram) ſed ut, ſi quid mihi humanitus accidiſſet, (multa autem impendere uidebantur præter naturam, præterq; fatum) huius diei uocem teſtem Reip. relinquerem meæ perpetuæ erga ſe uolũtatis. Quoniã utriuſq; cõſilij cauſam P. C. probatã uobis eſſe confido, prius, quàm de Rep. dicere incipio, pauca querar de heſterna M. Antonij iniuria: cui ſum amicus: idq; non

nullo eius officio debere, etiam præ me semper tuli. Quid tandem erat causæ, cur in senatum hesterno die tam acerbe cogerer? solus ne aberam? an non sæpe minus frequentes fuisti? an ea res agebatur, ut etiam ægrotos deferri oporteret? Annibal, credo, erat ad portas, aut de Pyrrhi pace agebatur: ad quam causam etiam Appiũ illum & cæcum & senem delatum esse, memoriæ proditum est. de supplicationibus referebatur. quo in genere senatores deesse non solent: cogũtur enim non pignoribus, sed eorum, quorum de honore agitur, gratia. quod idem fit, cum de triumpho refertur. ita sine cura cõsules sunt: ut penè liberũ sit senatori non adesse. qui cum mihi mos notus esset, cumq; de uia languerem, & mihimet displicerẽ: misi, pro amicitia qui hoc ediceret. at ille uobis audientibus, cum fabris se domũ meam uẽturum esse dixit: nimis iracunde hoc quidem, & ualde intemperanter: cuius enim maleficij ista pœna est, ut dicere in hoc ordine auderet, se publicis operis disturbaturũ publice ex senatus sententia ædificatã domũ? quis autem unquã tanto dãno senatorem coegit? aut quid est ultra pignus, aut mulctam? qui si sciisset quam sententiam dicturus essem, remisisset aliquid profecto de seueritate cogendi. an me cẽsetis P. C. quod uos inuiti secuti estis, decreturũ fuisse, ut parentalia cũ supplicationibus miscerentur? ut inexpiabiles religiones in Remp. inducerentur? ut decernerentur supplicationes mortuorum? nihil dico cui. fuerit ille L. Brutus, qui & ipse regio dominatu Remp. liberauit, & ad similẽ uirtutem et simile factũ stirpem in propè quingentesimũ annũ propagauit: adduci tamen nõ possem, ut quenquã mortuũ cõ

iungerem cum deorum immortalium religione; ut, cuius ſepulcrum nuſquam extet, ubi parentetur, ei publice ſupplicetur. ego uero eam ſentētiam dixiſſem patres cōſcripti, ut me aduerſus populum R. ſi quis accidiſſet grauior Reip. caſus, ſi bellum, ſi morbus, ſi fames, facile poſſem defendere: quæ partim iā ſunt, partim timeo ne impendeant. ſed hoc ignoſcant dij immortales uelim & populo R. qui id non probat; et huic ordini, qui decreuit inuitus. quid de reliquis Reip. malis? licet ne dicere? mihi uero licet, & ſemper licebit dignitatem tueri, mortem contemnere. poteſtas modo ueniendi in hūc locū ſit: dicendi periculum non recuſo. atq; utinam P. C. Calendis Sext. adeſſe potuiſſem: nō quo profici potuerit aliquid, ſed ne unus modo conſularis, quod tum accidit, dignus illo honore, dignus Rep. inueniretur. qua quidem ex re magnum accipio dolorem, homines ampliſſimis populi R. beneficijs uſos L. Piſonem ducem optimæ ſententiæ non ſecutos. iccirco ne nos populus R. Conſules fecit, ut in altiſſimo gradu dignitatis locati Remp. pro nihilo haberemus? non modo uoce nemo L. Piſoni conſularis, ſed ne uultu quidem aſſenſus eſt. quænam (malum) eſt iſta uoluntaria ſeruitus? fuerit quædam neceſſaria: nec ego hoc ab omnibus ijs deſidero, qui ſententiam conſulari loco dicunt. alia cauſa eſt eorū, quorum ſilentio ignoſco: alia eorum, quorum uocem requiro. quos quidem doleo in ſuſpicionem populo R. uenire, non metu, quod ipſum eſſet turpe, ſed aliū alia de cauſa deeſſe dignitati ſuæ. quare primū maximas gratias & habeo, et ago L. Piſoni, qui, non quid efficere poſſet in Rep. cogitauit, ſed quid facere ipſe deberet: deinde à uobis P. C. peto,

ut, etiã si sequi minus audebitis orationẽ atque auctoritatẽ meã, benigne me tamẽ, ut fecistis adhuc, audiatis.

Primũ igitur acta Cæsaris seruanda censeo: non quo probem: quis enim id quidem potest? sed quia rationem habendam maxime arbitror pacis, & otij. uellem, adesset Antonius, modo sine aduocatis. sed, ut opinor, licet ei minus ualere: quod mihi heri per illum non licebat. doceret me, uel potius uos P. C. quemadmodũ ipse Cæsaris acta defenderet. an in cõmentariolis, & chirographis, & libellis se uno auctore prolatis, ac ne prolatis quidẽ, sed tantũmodo dictis, acta Cæsaris firma erunt: quæ ille in æs incidit, in quo populi iussa, perpetuasq; leges esse uoluit, pro nihilo habebuntur? equidẽ existimo nihil esse tam in actis Cæsaris, q̃ leges Cæsaris. an, si cui quod ille promisit, id erit fixum? quod idem facere nõ potuit: ut, multis multa promissa non fecit. quæ tamen multo plura illo mortuo reperta sunt, q̃ uiuo beneficia per omnes annos tributa, & data. sed ea nõ muto. non moueo: summo etiam studio præclara illius acta defendo. pecunia utinam ad Opis maneret, cruenta illa quidem, sed his temporibus, cum ijs, quorum est, non redditur, necessaria. quanquã ea quoq; sit effusa, si ita in actis fuit. ecquid est, quod tam proprie dici possit actũ eius, qui togatus in Rep. cũ potestate, imperioq; uersatus sit, q̃ lex? quære acta Gracchi; leges Semproniæ proferentur: quære Syllæ; Corneliæ. quid? Cn. Pompeij tertius consulatus in quibus actis consistit? nempe in legibus. à Cæsare ipso si quæreres, quidnam egisset in urbe, & in toga: leges multas responderet se, & præclaras tulisse: chirographa uero aut mutaret, aut non daret, aut, si dedis

ſet,non iſtas res in actis ſuis duceret. ſed ea ipſa cõcedo: quibuſdam in rebus etiam conniueo: in maximis uero rebus,id eſt legibus,acta Cæſaris diſſolui,ferendũ nõ puto. quæ lex melior,utilior,optima etiã Rep. ſæpius flagitata,quàm ne prætoriæ prouinciæ plus quàm annũ,neu plus quàm biennium conſulares obtinerentur? hac lege ſublata uidentur ne uobis Cæſaris acta ſeruari? quid? ea lege,quæ promulgata eſt de tertia decuria iudicum, nõne omnes iudiciariæ leges Cæſaris diſſoluuntur? et uos acta Cæſaris defenditis,qui leges eius euertitis? niſi forte,ſi quid memoriæ cauſa retulit in libellum,id numerabitur in actis,&,quamuis iniquum et inutile ſit,defendetur: quod ad populum centuriatis comitijs tulit, id in actis Cæſaris non habebitur. at quæ eſt iſta tertia decuria? centurionum,inquit. quid? iſti ordini iudicatus lege Iulia,etiam ante Pompeia,Aurelia non patebat? cenſus præfiniebatur,inquit. nõ centurioni quidem ſolum, ſed equiti etiã R. itaq; uiri fortiſſimi atq; honeſtiſſimi,qui ordines duxerunt,res & iudicant,& iudicauerunt. nõ quæro,inquit,iſtos: quicunq; ordinẽ duxit,iudicet. atqui ſi ferretis,quicũque equo meruiſſet,quod eſt laudatius: nemini probaretis: in iudice enim ſpectari & fortuna debet,& dignitas. nõ quæro,inquit,iſta: addo etiam iudices manipulares ex legione Alaudarũ: aliter.n. noſtri negant poſſe ſe ſaluos eſſe. ò contumelioſum honorẽ ijs, quos ad iudicãdũ nec opinãtes uocatis: hic.n. eſt legis index,ut ij in tertia decuria iudicent, qui libere iudicare nõ audeant, in quo quãtus eſt error dij immortales eorũ,qui iſtã legẽ excogitauerũt: ut.n. quiſq; ſordidiſſimus uidebitur,ita libẽtiſſime ſeueritate iudicãdi ſordes ſuas

eluet, laborabitq; ut honestis decurijs potius dignus uideatur, quàm in turpes iure cōiectus. Altera promulgata lex est, ut et de ui, et de maiestate dānati, ad populū prouocent, si uelint. hæc utrū tandem lex est, an legum omniū dissolutio? quis enim est hodie, cuius intersit istā legē manere? nemo reus est istis legibus; nemo, quē futurum putemus: armis enim gesta, nunquam profecto in iudicium uocabuntur. at res popularis? utinā quidē aliquid uellet is esse populare: omnes enim iam ciues de Reip. salute una & mente, & uoce cōsentiunt. quæ est igitur ista cupiditas eius legis ferendæ, quæ turpitudinē summam habeat, gratiā nullam? quid enim turpius, quàm, qui maiestatē populi R. per uim minuerit, eū dānatū iudicio, ad eam ipsam reuerti, propter quam sit iure dānatus? sed quid plura de lege disputo? quasi uero id agatur, ut quisquam prouocet. id agitur, id fertur, ne quis omnino unquā istis legibus reus fiat. quis enim aut accusator tam amens reperietur, qui reo condemnato obijci se multitudini cōductæ uelit; aut iudex, qui reum damnare audeat, ut ipse ad operas mercenarias statim protrahatur? nō igitur prouocatio ista lege datur, sed duæ maxime salutares leges, quæstionesq; tolluntur. quid est aliud igitur adhortari adolescētes, ut turbulēti, & seditiosi, ut perniciosi ciues uelint esse? quam autem ad Reip. pestem furor tribunitius impelli non poterit, his duabus quæstionibus de ui, & de maiestate sublatis? quid, quòd obrogatur legibus Cæsaris, quæ iubent ei, qui de ui, itemq; ei, qui maiestatis damnatus sit, aqua & igni interdici? quibus cum prouocatio datur, non ne acta Cæsaris rescinduntur? quæ quidem

ego P.C. qui illa nunq̃ probaui, ita conseruanda concordiæ causa arbitratus sum, ut non modo, quas uiuus Cæsar leges tulisset, infirmãdas hoc tempore non putarem, sed ne illas quidem, quas post mortem Cæsaris prolatas esse & fixas uidetis. de exilio reducti à mortuo: ciuitas data non solũ singulis, sed etiam nationibus, & prouincijs uniuersis à mortuo: immunitatibus infinitis sublata uectigalia à mortuo. ergo hæc uno uiro optimo aucto re domo prolata defendimus: eas leges, quas ipse uobis inspectantibus recitauit, pronunciauit, tulit, quibus latis gloriabatur, ijsq; legibus Remp. cõtineri putabat, de prouincijs, de iudicijs, eas, inquam, Cæsaris leges nos, qui defendimus acta Cæsaris, euertẽdas putabimus? ac de ijs tamen legibus, quæ promulgatæ sunt, saltem queri possumus: de ijs, quæ iam latæ dicuntur, ne illud quidẽ licuit: illæ enim nulla promulgatione latæ sunt ante, q̃ scriptæ. quærunt, quid sit, cur aut ego, aut quisquam uestrum P.C. bonis Tribunis pl. leges malas metuat. paratos habemus, qui intercedant; paratos, qui Remp. religione defendant: uacui metu esse debemus. quas tu mihi, inquit, intercessiones? quas religiones? eas scilicet, quibus Reip. salus cõtinetur. negligimus ista & nimis antiqua, & stulta ducimus. forum sepietur: omnes claudentur aditus: armati in præsidijs multis in locis collocabũtur. quid tũ? quod erit ita gestum, id lex erit, & in æs incidi iubebitis? cedo illa legitima. Consules populũ iure rogauerũt, (hoc enim à maioribus accepimus ius rogandi) populusq; iure sciuit. qui populus? is ne, qui exclusus est? quo iure? an eo, quod ui & armis omne sublatum est? atque ego hoc dico de futuris: quod est Augurum:

ante dicere ea, quæ uitari possunt: quæ si facta nō erūt, refelletur oratio mea. loquor de legibus promulgatis: de quibus est integrū uobis. demonstro uitia: tollite. denū=cio uim: armata remouete. irasci te quidem mihi Dola=bella pro Rep. dicenti non oportebit. q̄q̄ te quidem id fa=cturum non arbitror: noui enim facilitatem tuam. col=legam tuum aiunt in hac sua fortuna, quæ bona ipsi ui=detur, mihi, ne grauius quippiam dicam, auorum & auunculi sui Consulatū si imitaretur, fortunatior uide=retur: sed eum iracundum audio factum. uideo aūt, quā sit odiosum, habere iratū eundem, & armatū, cum tanta præsertim gladiorū sit impunitas. sed proponam ius, ut opinor, æquum, quod M. Antonium non arbitror repudiaturū. ego, si quid in uitā eius, aut in mores cū cōtumelia dixero: quo minus mihi inimicissimus sit, non recusabo. si consuetudinē meam, quam in Rep. semper habui, tenuero, id est si libere, quæ sentiam, de Rep. dixe=ro: primū deprecor, ne irascatur: deinde, si hoc non im=petro, peto, ut sic irascatur, ut, quibus armis utatur, si ita necesse est, ut dicit, sui defendēdi causa, ijs, qui pro Rep. quæ ipsis uisa erunt, dixerint, ista arma ne noceāt. quid hac postulatione dici potest æquius? ꝙ si, ut mihi à q̄=busdam eius familiaribus dictum est, omnis eū, quæ ha=betur contra uoluntatem eius, oratio grauiter offendit, etiā si nulla inest contumelia: feremus amici naturam. sed ijdem illi ita mecū: nō idem tibi aduersario Cæsaris licebit, quod Pisoni socero. et simul admonēt quiddam, quod cauebimus, nec erit iustior P.C. in senatū nō uenie=di morbi causa, quā mortis. Sed per deos immorta=les: te.n. intuens Dolabella: qui es mihi charissimus, non

possum de utriusque uestrũ errore reticere: credo enim uos homines nobiles, magna quædam spectantes, non pe niam, ut quidam nimis creduli suspicantur, quæ semper ab amplissimo quoque, clarissimoq; contempta est; non opes uiolentas, et populo R. minime ferendam potentiã, sed charitatem ciuium & gloriam concupisse: ea autẽ est gloria, laus recte factorum, magnorumq; in Remp. meritorum, quæ cum optimi cuiusque, tum etiã multi= tudinis testimonio cõprobatur. dicerem Dolabella, qui recte factorum fructus esset, nisi te paulisper esse exper tũ uiderem. quẽ potes recordari in uita tibi illuxisse diẽ lætiorem, quã cum expiato foro, dissipato concursu im= piorum, principibus sceleris pœna affectis, te domũ re= cepisti? cuius ordinis, cuius generis, cuius denique fortu næ studia tũ laudi, & gratulationi tuæ se nõ obtulerũt? quin mihi etiam, quo auctore te in ijs rebus uti arbitra bantur, et gratias boni uiri agebant, et tuo nomine gra tulabantur. recordare quæso Dolabella cõsensum illum theatri, cum omnes earum rerum obliti, propter quas ti bi fuerant offensi, significauerunt se nouo beneficio me= moriam ueteris doloris abiecisse. hanc tu P. Dolabella, (magno loquor cum dolore) hanc tu, inquam, potuisti æquo animo tantã dignitatẽ deponere? Te autem M. Antoni absentem appello: unũ illum diem, quo in æde Telluris senatus fuit, nõ omnibus ijs mensibus, quibus te quidam multum à me dissentiẽtes beatum putant, ante ponis? quæ fuit oratio de concordia? quanto metu ue= terani, quanta solicitudine ciuitas tum à te liberata est? tuũ collegam depositis inimicitijs, oblitus auspicia te ipso Augure nunciante, illo primũ die collegam tibi esse uo=

luisti: Reip. tuus paruulus filius in Capitoliũ à te missus pacis obses fuit. quo senatus die lætior? quo populus R? qui quidem nulla in concione unquã frequentior fuit. tum denique liberati per uiros fortissimos uidebamur, quia, ut illi uoluerant, libertatem pax consequebatur. proximo, altero, tertio, reliquis cõsecutis diebus nõ intermittebas quasi donũ aliquod quotidie afferre Reip. maximũ autem illud, ꝙ Dictaturæ nomen sustulisti. hæc inusta est à te, à te, inquã, mortuo Cæsari nota ad ignominiam sempiternam. ut enim propter unius M. Manlij scelus, decreto gẽtis Manliæ, neminem patritiũ M. Manlium uocari licet: sic tu propter unius Dictatoris odium nomen Dictatoris funditus sustulisti. num huiusce, cum pro salute Reip. tanta gessisses, fortunæ te, num amplitudinis, num claritatis, num gloriæ pœnitebat? unde igitur subito tanta ista mutatio? non possum adduci, ut suspicer, te pecunia captum. licet, quod cuique libet, loquatur: credere non est necesse: nihil enim unquam in te sordidum, nihil humile cognoui: quanquã solent domestici deprauare non nunquam: sed noui firmitatem tuam: atque utinam, ut culpam, sic etiã suspicionem uitare potuisses. illud magis uereor, ne ignorans uerũ iter gloriæ, gloriosum putes, plus te unũ posse, quã omnes; & metui à ciuibus tuis, quàm diligi malis. quod si ita putas, totam ignoras uiam gloriæ. charum esse ciuẽ, bene de Rep. mereri, laudari, coli, diligi, gloriosum est: metui uero, & in odio esse, inuidiosum, detestabile, imbecillum, caducum. quod uidemus etiam in fabulis, ipsi illi, qui, Oderint dum metuant, dixerit, perniciosum fuisse. utinã Antoni auum tuũ meminisses: de quo ta=

men multa audiſti ex me ſæpiſſime. putas ne illum immortalitatem mereri uoluiſſe, ut propter armorum habendorũ licentiam metueretur? illa erat uita, illa ſecunda fortuna, libertate eſſe parem cum cæteris, principem dignitate. itaq;, ut omittã res aui tui proſperas, acerbiſſimũ eius diem ſupremũ malim, quã L. Cinnæ dominatũ, à quo ille crudeliſſime eſt interfectus. ſed quid oratione te flectam? ſi enim exitus C. Cæſaris effieere hoc nõ poteſt, ut malis charus eſſe, quã metui: nihil cuiuſquã proficiet, nec ualebit oratio. quem qui beatum fuiſſe putãt, miſerrimi ipſi ſunt. beatus eſt nemo, qui ea lege uiuit, ut non modo impune, ſed etiam cum ſumma interfectoris gloria interfici poſſit. quare flecte te quæſo, & maiores tuos reſpice, atque ita guberna Remp. ut natum eſſe te ciues tui gaudeant, ſine quo nec beatus, nec clarus eſſe quiſquã poteſt. & populi quidem R. iudicia multa ambo habetis: quibus uos nõ ſatis moueri permoleſte fero: quid enim gladiatoribus clamores innumerabilium ciuiũ? quid populi concurſus? quid Pompeij ſtatuæ plauſus infiniti? quid ijs Tribunis pl. qui uobis aduerſantur? parum ne hæc ſignificant, incredibiliter cõſentientẽ populi R. uniuerſi uoluntatem? quid? Apollinaribus ludis plauſus, uel teſtimonia potius, & iudicia populi R. uobis parua uidebantur? ò beatos illos, qui, cum adeſſe ipſis propter uim armorum non licebat, aderant tamen, & in medullis populi R. ac uiſceribus hærebant. niſi forte Actio tum plaudi, & ſexageſimo poſt anno palmam dari putabatis, non Bruto, qui ludis ſuis ita caruit, ut in illo apparatiſſimo ſpectaculo ſtudium populus R. tribuerit abſenti, deſiderium liberatoris ſui

perpetuo

perpetuo plausu et clamore lenierit. equidē is sum, qui istos plausus, cum à popularibus ciuibus tribuerentur, semper contempserim: idemq;, cum à summis, medijs, infimis, cum denique ab uniuersis hoc idem fit, cumq; ij, qui ante sequi populi consensum solebant, fugiūt, non plausum illum, sed iudicium puto. sin hæc leuiora uobis uidentur, quæ sunt grauissima: num etiam hoc contemnitis, quod sensistis tam charam populo R. uitam A. Hircij fuisse? satis enim erat, probatum illū esse populo R. ut est; iucundum amicis, in quo uincit omnes; charum suis, quibus est charissimus: tantam tamen solicitudinem bonorum, tantum timorem omniū in quo meminimus? certe in nullo. quid igitur? hoc uos per deos immortales quale sit, non interpretamini? quid eos de uestra uita cogitare censetis, quibus eorum, quos sperant Reip. consulturos, uita tam chara sit? Cepi fructum P. C. reuersionis meæ, quoniam ea dixi, ut, quicunque casus consecutus esset, extaret conscientiæ meæ testimonium: & sum à uobis benigne, ac diligenter auditus. quæ potestas si mihi sæpius sine meo uestroq; periculo fiet, utar: si minus, quantum potero nō tam mihi me, quàm Reip. reseruabo. mihi ferè satis est, quod uixi, uel ad ætatem, uel ad gloriam. huc si quid accesserit, non tam mihi, quam uobis, Reiq; publicæ accesserit.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA SECVNDA, ORATIO XLV.

q

Vonam meo fato P. C. fieri dicam, ut nemo his annis uiginti Reip. hostis fuerit, qui non bellum eodem tẽpore mihi quoque indixerit. nec uero necesse est à me quenquam nominari: uobiscum ipsi recordamini. mihi pœnarum illi plus, quã optarẽ, dederunt. te miror Antoni, quorũ facta imitere, eorum exitus nõ perhorrescere. atque hoc in alijs minus mirabar: nemo illorum mihi inimicus fuit uoluntarius: omnes à me Reip. causa lacessiti. tu, ne uerbo quidem uiolatus, ut audacior, q̃ L. Catilina, furiosior, q̃ P. Clodius uiderere, ultro maledictis me lacessisti, tuamq; à me alienationem, commendationem tibi ad impios ciues fore putauisti. quid putem? contemptum ne me? non uideo, nec in uita, nec in gratia, nec in rebus gestis, nec in hac mea mediocritate ingenij quid despicere possit Antonius. an in senatu facile de me detrahi posse credidit, qui ordo clarissimis ciuibus bene gestæ Reip. testimonium multis, mihi uni conseruatæ dedit? an decertare mecum uoluit contentione dicendi? hoc quidem beneficium est: quid enim plenius, quid uberius, q̃ mihi & pro me, & contra Antonium dicere? illud profecto est. non existimauit sui similibus probari posse, se esse patriæ, nisi mihi esset inimicus. cui prius q̃ de cæteris rebus respondeo, de amicitia, quam à me uiolatam esse criminatus est, quod ego grauissimum crimẽ

iudico, pauca dicamus. Contra rem ſuam me neſcio quando ueniſſe, queſtus eſt. an ego non uenirem contra alienum pro familiari, & neceſſario meo? non uenirē contra gratiam, non uirtutis ſpecie, ſed ætatis flore collectam? non uenirem contra iniuriam? quam iſte interceſſoris iniquiſſimi beneficio obtinuit, non iure prætorio? ſed hoc iccirco commemoratum à te puto, ut te infimo ordini commendares, cum te omnes recordarentur libertini generum, et liberos tuos nepotes Q. Fadij libertini hominis fuiſſe. At enim te in diſciplinam meam tradideras (nam ita dixiſti) domum meam uentitaras. næ tu, ſi id feciſſes, melius famæ, melius pudicitiæ tuæ conſuluiſſes: ſed nec feciſti, nec, ſi cuperes, tibi id per C. Curionem facere licuiſſet. Auguratus petitionem mihi te cōceſſiſſe dixiſti. ò incredibilē audaciā: ò impudentiā prædicandā: quo.n.tēpore me Augurem à toto collegio expetitū Cn. Pōpeius, et Q. Hortenſius nominauerūt, (neque.n.licebat à pluribus nominari) tu nec ſoluendo eras, nec te ullo modo niſi euerſa Rep. incolumē fore putabas. poteras aūt eo tempore Auguratū petere, cum in Italia Curio nō eſſet? aut tum, cū es factus, unā tribū ſine Curione ferre potuiſſes? cuius etiā familiares de ui condemnati ſunt, ꝙ tui nimis ſtudioſi fuiſſent.
At beneficio ſum uſus tuo. quo? quanꝗ illud ipſum, quod commemoras, ſemper præ me tuli. malui me tibi debere cōfiteri, quā cuiquā minus prudēti nō ſatis gratus uideri. ſed quo beneficio? ꝙ me Brundusij nō occideris? quē ipſe uictor, qui tibi, ut tute gloriari ſolebas, detulerat ex latronibus ſuis principatum, ſaluū eſſe ualuiſſet, in Italiam ire iuſſiſſet, cū tu occideres? fac potuiſſe. quod eſt

aliud P.C. beneficiũ latronum, nisi ut cõmemorare possint, ijs se dedisse uitam, quibus non ademerint? quod si esset beneficium, nunquã ij, qui illũ interfecerũt, à quo erant seruati, quos tu ipse clarissimos uiros appellare soles, tantam essent gloriã consecuti. quale autem beneficium est? q̃ te abstinueris nefario scelere? qua in re nõ tam iucundũ uideri mihi debuit, non interfectum à te; quàm miserum, id te impune facere potuisse. sed sit beneficium, quãdoquidem maius accipi à latrone nullũ potuit. in quo potes me dicere ingratum? an de interitu Reip. queri non debui, ne in te ingratus uiderer? at in illa querela, misera quidem, et luctuosa, sed mihi pro hoc gradu, in quo me senatus populusq; R. collocauit, necessaria, quid est dictũ à me cũ contumelia? quid non moderate? quid non amice? & quidem cuius temperãtiæ fuit, de M. Antonio querentẽ abstinere maledicto? præsertim cum tu reliquias Reip. dissipauisses: cum domi tuæ turpissimo mercatu omnia essent uenalia: cũ leges eas, quæ nunquã promulgatæ essent, & de te, & à te latas confiterere: cum auspicia Augur, intercessionem Consul sustulisses: cum esses fœdissime stipatus armatis: cum omnes impuritates pudica in domo quotidie susciperes, uino lustrisq; confectus. at ego, tanquã mihi cũ M. Crasso contentio esset, quocum multæ, et magnæ fuerunt, non cum uno gladiatore nequissimo; de Rep. grauiter querens, de homine nihil dixi. itaq; hoc perficiã, ut intelligat quantum tum à me beneficium acceperit.

At etiã literas, quas me sibi misisse diceret, recitauit homo & humanitatis expers, et uitæ cõmunis ignarus: quis enim unquã, qui paululum modo bonorũ cõsuetu

diné nosset, literas ad se ab amico missas offensione ali= qua interposita in medium protulit, palamq; recitauit? quid est aliud, tollere è uita uitæ societaté? tollere ami= corum colloquia absentium? q̃ multa ioca solent esse in epistolis, quæ, prolata si sint, inepta esse uideantur? q̃ mul ta seria, neque tamé ullo modo diuulganda? sit hoc in= humanitatis tuæ: stultitiam incredibilem uidete. quid habes, quod mihi opponas homo diserte? ut Mustellæ Ta misio, & Tyroni Numisio uideris. qui cum hoc isto tem pore stent cum gladijs in conspectu senatus, ego quoque te disertum putabo, si ostenderis quo modo sis eos inter sicarios defensurus. sed quid opponas tandem, si negem me unquã istas literas ad te misisse? quo me teste conuin ces? an chirographo? in quo habes scientiam quæstuo= sam. qui possis? sunt enim librarij manu. iam inuideo magistro tuo, qui te tanta mercede, quantam iam pro= feram, nihil sapere docuit: quid enim est minus non dico oratoris, sed hominis, q̃ id obijcere aduersario, quod ille si uerbo negarit, longius progredi non possit qui ob= iecerit? at ego non nego, teq; in isto ipso conuinco non inhumanitatis solũ, sed etiam amentiæ: quod enim uer= bum in istis literis est non plenũ humanitatis, officij, beneuolentiæ? omne autem crimé tuum est, q͏ de te in his literis non male existimé, q͏ scribam tanquam ad ci uem, tanq̃ ad bonum uirum, nõ tanquã ad sceleratum, & latronem. at ego tuas literas, etsi iure poteram à te la cessitus, tamen non proferam: quibus petis, ut tibi per me liceat quendam de exilio reducere: adiurasq;, id te inuito me non esse facturũ: idq; à me impetras: quid enim me interponeré audaciæ tuæ, quem neq; auctori=

tas huius ordinis, neq; existimatio populi R. neq; leges ullæ possent coercere? ueruntamē quid erat, quod me rogares, si erat is, de quo rogabas, Cæsaris lege reductus? sed uidelicet meam gratiam uoluit esse: in quo ne ipsius quidem ulla poterat esse lege lata. Sed cum mihi P. C. & pro me aliquid, & in M. Antonium multa dicenda sint; alterū peto à uobis, ut me pro me dicentem benigne; alterum ipse efficiam, ut', contra illum cū dicā, attente audiatis. simul illud oro: si meam cum in omni uita, tum in dicēdo moderationem, modestiamq́; cognoscitis, ne me hodie, cum isti, ut prouocauit, respondebo, oblitum esse putetis mei. nō tractabo ut Consulem: ne ille quidem me ut consularem. etsi ille nullo modo Cōsul, uel ꝗ ita uiuit, uel ꝗ ita Remp. gerit, uel ꝗ ita factus est Consul: ego sine ulla controuersia consularis. ut igitur intelligeretis, qualem ipse Cōsulem profiteretur, obiecit mihi Consulatum meum. qui Consulatus uerbo meus P. C. re uester fuit: quid enim ego constitui, quid gessi, nisi ex huius ordinis consilio, auctoritate, sentētia? hæc tu homo sapiens, non solum eloquens, apud eos, quorum consilio, sapientiaq́; gesta sunt, ausus es uituperare. quis autem meum Cōsulatum, præter P. Clodiū, qui uituperaret, inuentus est? cuius quidem te fatum, sicuti C. Curionem, manet: quoniam id domi tuæ est, quod fuit illorum utriq; fatale. non placet M. Antonio Consulatus meus: at placuit P. Seruilio; ut eum primū nominem ex illius temporis consularibus, qui proxime est mortuus: placuit Q. Lutatio Catulo; cuius semper in hac Rep. uiuet auctoritas: placuit duobus Lucullis, M. Crasso, Q. Hortensio, C. Curioni, M. Lepido,

C.Pisoni, M.Glabrioni, L.Volcatio, C. Figulo, D. Silano, L.Murænæ, qui tum erant Consules designati: placuit idem, quod consularibus, M.Catoni: qui cum multa, uita excedens, prouidit, tum, q̃ te Consulem non uidit. maxime uero Consulatum meum Cn.Pompeius probauit: qui, ut me primum decedens ex Syria uidit, cõplexus, et gratulans meo beneficio patriam se uisurum esse dixit. sed quid singulos cõmemoro? frequentissimo senatui sic placuit, ut esset nemo, qui mihi nõ ut parẽti gratias ageret, qui non mihi uitam suam, fortunas, liberos, Remp. referret acceptam. sed quoniam illis, quos nominaui, tot & talibus uiris, Resp. orbata est: ueniamus ad eos, qui duo è consulari numero reliqui sunt. L.Cotta, uir summo ingenio, summaq; prudentia, rebus ijs gestis, quas tu reprehendis; supplicationem decreuit uerbis amplissimis; eiq; illi ipsi, quos modo nominaui, cõsulares, senatusq; cunctus assensus est. qui honos post conditam hãc urbẽ habitus est togato ante me nemini. L.Cæsar, auunculus tuus, qua oratione, qua constantia, qua grauitate sententiam dixit in sororis suæ uirum, uitricum tuum? hunc tu cum auctorem, & præceptorem omnium consiliorum, totiusq; uitæ debuisses habere, uitrici te similẽ, quàm auunculi esse maluisti. huius ego consilijs alienus Consul usus sum: tu, sororis filius, ecquid ad eum unquam de Rep. retulisti? ad quos refert dij immortales? ad eos scilicet, quorum nobis etiam dies natales audiendi sunt. hodie non descendit Antonius: cur? dat natalitia in hortis: cui? neminẽ nominabo. putatote tũ Phormioni alicui, tũ Gnatoni, tum Ballioni. ò fœditatem hominis flagitiosam: ò impudentiã, nequitiam, libidinem

non ferendam. tu cum principem senatorem, ciuem singularem tam propinquum habeas, ad eum de Rep. nihil refers, ad eos refers, qui domum suam nullam habent, tuam exhauriunt. tuus uidelicet salutaris Consulatus, perniciosus meus? adeo ne pudorem cum pudicitia perdidisti, ut hoc in eo templo dicere ausus sis, in quo ego senatum illum, qui quondam florens orbi terrarū præsidebat, consulebā, tu homines perditissimos cum gladijs collocauisti? At etiā ausus es (quid autem est, quod tu non audeas?) cliuū Capitolinum dicere me Consule plenum seruorū armatorū fuisse. ut illa, credo, nefaria S.C. tum fierent, uim afferebam senatui. ò miserum, siue illa tibi nota non sunt, nihil enim boni nosti; siue sunt, qui apud tales uiros tā impudēter loquare. quis. n. eques R. quis præter te adolescens nobilis, quis ullius ordinis, qui se ciuem meminisset, cum senatus in hoc templo esset, in cliuo Capitolino non fuit? quis nomen non dedit? quanquam ne scribæ sufficere, nec tabulæ nomina illorum capere potuerunt. etenim cum homines nefarij de patriæ parricidio confiterentur, consciorum indicijs, sua manu, uoce penè literarum coacti, se urbem inflammare, ciues trucidare, uastare Italiam, delere Remp. consensisse: quis esset, qui ad salutem communem defendendam non excitaretur? præsertim cum senatus populusq; R. haberet ducem, qualis si qui nunc esset, tibi idem, quod illis accidit, contigisset. Ad sepulturam corpus uitrici sui negat à me datum. hoc uero ne Publius quidē Clodius dixit unquā. quem, quia iure ei fui inimicus, doleo à te iam omnibus uitijs esse superatum. Quid autem tibi uenit in mentē, redigere in

memoriam nostram, te domi P. Lentuli esse educatum? an uerebare, ne non putaremus natura te potuisse tam improbum euadere, nisi accessisset etiã disciplina? Tam autem eras excors, ut tota in oratione tecum ipse pugnares? ut nõ modo non cohærentia inter se diceres, sed maxime disiuncta, atq; cõtraria? ut non tanta mecũ, quãta tecum tibi esset contentio. Vitricum tuũ fuisse in tanto scelere fatebare, pœna affectum querebare. ita, quod proprie meum est, laudasti: quod totũ senatus est, reprehendisti. nam cum comprehensio sontiũ, mea; animaduersio, senatus fuerit: homo disertus non intelligit eum, quem contra dicit, laudari à se, eos, apud quos dicit, uituperari. iam illud cuius est nõ dico audaciæ, (cupit enim se audacẽ dici) sed, quod minime uult, stultitiæ, qua uincit omnes; cliui Capitolini mentionem facere? cum inter subsellia nostra uersentur armati; cũ in hac cella Cõcordiæ, (ò dij immortales) in qua me Consule salutares sententiæ dictæ sunt, quibus ad hanc diem uiximus, cũ gladijs homines collocati stent. accusa senatum: accusa equestrem ordinẽ, qui tum cum senatu copulatus fuit: accusa omnes ordines, omnes ciues, dum confiteare hunc ordinem hoc ipso tempore ab Ithyreis circunsederi. hæc tu non propter audaciam dicis tam impudẽter, sed qui tantarum rerum repugnantiam nõ uideas. nihil profecto sapis: quid est enim dementius, quàm, cũ ipse contra Reip. perniciosa arma ceperis, obijcere alteri salutaria? At etiam quodam loco facetus esse uoluisti. quàm id, dij boni, nõ decebat: in quo est tua culpa nõ nulla: aliquid enim salis ab uxore mima trahere potuisti. cedãt arma togæ. quid? tũ non ne cesserũt? at postea tuis armis cessit

toga. quæramus igitur utrum melius fuerit, libertati populi R. sceleratorum arma, an libertatem nostrã armis tuis cedere? nec uero tibi de uersibus respondebo: tãtum dicam breuiter, neq; illos, neque ullas te omnino literas nosse, me nec Reip. nec amicis unquã defuisse, & tamen omni genere monimentorum meorum perfecisse operis subseciuis, ut meæ uigiliæ, meæq; literæ et iuuentuti utilitatis, et nomini R. laudis aliquid afferrent. sed hæc non huius temporis. ad maiora ueniamus. P. Clodium meo consilio interfectum esse dixisti. quidnam homines putarent, si tum occisus esset, cum tu illum in foro inspectãte populo R. gladio stricto insecutus es, negotiumq; transegisses, nisi ille se sub scalas tabernæ librariæ cõiecisset, hisq; oppilatis impetũ tuum cõpressisset? sed quid? ego fauisse me tibi fateor, suasisse ne tu quidẽ dicis. at Miloni ne fauere quidem potui: prius enim rem trãsegit, quàm quisquã suspicaretur eum facturum esse. at ego suasi. scilicet is animus erat Milonis, ut prodesse Reip. sine suasore non posset. at lætatus sum. quid ergo? in tanta lætitia cunctæ ciuitatis me unum tristem esse oportebat? quanquam de morte P. Clodij fuit quæstio non satis prudenter illa quidem constituta: quid enim attinebat noua lege quæri de eo, qui hominem occidisset, cum esset legibus quæstio constituta? quæsitũ est tamẽ. quod ergo, cum res agebatur, nemo in me dixit, id tot annis post, tu es inuẽtus, qui diceres? Quod uero dicere ausus es, idq; multis uerbis, opera mea Pompeiũ à Cæsaris amicitia esse disiunctum, ob eamq; causam mea culpa ciuile bellum esse natum: in eo non tu quidem tota re, sed, quod maximum est, temporibus errasti. ego M.

Bibulo præſtantiſſimo ciue Cõſule nihil prætermiſi, quã=
tum facere, enitiq; potui, quin Pompeium à Cæſaris cõ=
iunctione auocarem. in quo Cæſar fuit felicior: ipſe.n.
Pompeium à mea familiaritate diſiunxit. poſtea uero q̃
ſe totum Pompeius Cæſari tradidit, quid ego illũ ab eo
diſtrahere conarer? ſtulti erat ſperare, ſuadere impudẽ=
tis. duo tamen tempora inciderunt, quibus aliquid cõtra
Cæſarem Pompeio ſuaſerim: ea uelim reprehendas, ſi po
tes: unũ, ne quinquennij imperium Cæſari prorogare=
tur: alterũ, ne pateretur fieri, ut abſentis eius ratio ha=
beretur. quorum ſi utrumuis perſuaſiſſem, in has miſe=
rias nunquam incidiſſemus. atq; idem, cum iam omnes
opes & ſuas, & populi R. Põpeius ad Cæſarem detuliſ=
ſet, ſeroq; ea ſentire cœpiſſet, quæ multo ante præuide=
rã, inferriq; patriæ bellum nefarium uiderem; pacis, cõ=
cordiæ, compoſitionis auctor eſſe non deſtiti: meaq; illa
uox eſt nota multis; utinã Cn. Pompei cum C. Cæſare ſo
cietatem aut nunquam coiſſes, aut nunquam diremiſ=
ſes. fuit alterum grauitatis, alterum prudentiæ tuæ. hæc
mea M. Antoni ſemper & de Pompeio & de Rep. conſi
lia fuerunt. quæ ſi ualuiſſent, Reſp. ſtaret, tu tuis flagi=
tijs, egeſtate, infamia concidiſſes. Sed hæc uetera. illud
uero recens, Cæſarem meo conſilio interfectum. iam ue=
reor P.C. ne, quod turpiſſimum eſt, præuaricatorem mi=
hi appoſuiſſe uidear, qui me non ſolum meis laudibus
ornaret, ſed etiam oneraret alienis: quis enim meum in
iſtius ſocietate glorioſiſſimi facti nomen audiuit? cuius
autẽ, qui in eo numero fuiſſe, nomen eſt occultatũ? oc=
cultatũ dico? cuius nõ ſtatim diuulgatũ? citius dixerim
iactaſſe ſe aliquos, ut fuiſſe in iſta ſocietate uiderentur

qui socij non fuissent; quàm ut quisquã cælare uellet. quàm uerisimile porrò est, in tot hominibus partim obscuris, partim adolescẽtibus, neminẽ occultãtibus, meum nomen latere potuisse? etenim si auctores ad liberandã patriam desiderarentur illis auctoribus, Brutos ego impellerem? quorum uterque L. Bruti imaginem quotidie uideret, alter etiam Ahalæ. his igitur maioribus orti, ab alienis potius consilium peterent, q̃ à suis? & foris potius, quàm domo? quid? C. Cassius in ea familia natus, quæ non modo dominatũ, sed ne potentiã quidem cuiusquã ferre potuit, me auctorem, credo, desiderauit: qui etiã sine his clarissimis uiris hanc rem in Cilicia ad ostiũ fluminis Cydni confecisset, si ille ad eam ripam, quã constituerat, nõ ad contrariã nauis appulisset. Cn. Domitiũ non patris interitus clarissimi uiri, non auunculi mors, non spoliatio dignitatis ad recuperandã libertatem, sed mea auctoritas excitauit. an C. Trebonio persuasi, cui ne suadere quidẽ ausus essem? quo etiam maiorẽ ei Resp. gratiam debet, qui libertatem populi R. unius amicitiæ præposuit, depulsorq́; dominatus, q̃ particeps esse maluit. an L. Tullius Cimber me est auctorem secutus? quẽ lego magis fecisse illam rem sum admiratus, q̃ facturum putaui: admiratus sum autem ob eam causam, q̧ immemor beneficiorum, memor patriæ fuisset. quid duos Seruilios, Cascas dicam, an Ahalas? et hos auctoritate mea censes excitatos potius, q̃ charitate Reip? longum est persequi cæteros: idq́; Reip. preclarum, fuisse tam multos, ipsis gloriosius est. at quemadmodum me coarguerit homo acutus, recordamini. Cæsare interfecto inquit, statim cruentum alte extollens M. Brutus pu

gionem, Ciceronē nominatim exclamauit, atque ei recuperatā libertatem est gratulatus. cur mihi potissimum? ꝙ sciebam? uide'ne illa causa fuerit appellandi me, ꝙ cum rem gessisset consimilem rebus ijs, quas ipse gesserā, me potissimum testatus est, se æmulū mearū laudum extitisse. tu autem omniū stultissime nō intelligis, si id, quod me arguis, uoluisse interfici Cæsarem, crimen sit, etiam, lætatū esse morte Cæsaris, crimen esse: quid enim interest inter suasorem facti, & probatorum? aut quid refert, utrum uoluerim fieri, an gaudeam factum? ecquis est igitur, te excepto, qui illum regnare gaudebas, qui illud aut fieri noluerit, aut factū improbarit? omnes enim in culpa: etenim omnes boni, quantū in ipsis fuit, Cæsarem occiderunt: alijs consilium, alijs animus, alijs occasio defuit, uoluntas nemini. sed stuporem hominis, uel dicam pecudis, attendite: sic enim dixit: M. Brutus, quem ego honoris causa nomino, cruentum pugionē tenens, Ciceronem exclamauit: ex quo intelligi debet eum conscium fuisse. ergo ego sceleratus appellor à te, quem suspicatum aliquid suspicaris: ille, qui stillantem præ se pugionem tulit, is à te honoris causa nominatur? esto: sit in uerbis tuis hic stupor: quāto in rebus sententijsq; maior? cōstitue hoc Cōsul aliquando, Brutorum, C. Cassii, Cn. Domitij, C. Trebonij, reliquorum quam uelis esse causam: edormi crapulam inquam, & exhala. an faces admouendæ sunt, quæ te excitent tantæ causæ indormientem? nunquam ne intelligis statuendum tibi esse, utrum illi, qui istam rem gesserunt, homicidij rei sint, an uindices libertatis? attende. n. paulisper, cogitationemq; sobrij hominis ad punctum temporis suscipe. & ego,

qui ſum illorũ, ut ipſe fateor, familiaris; ut à te arguor, ſocius; nego quidquã eſſe medium : confiteor eos, niſi liberatores populi R. conſeruatoresq; Reip. ſint, plus quàm ſicarios, plus quã homicidas, plus etiam q̃ parricidas eſſe; ſiquidem eſt atrocius patriæ parentem, quam ſuum occidere. tu homo ſapiens et cõſiderate quid dicis? ſi parricidæ, cur honoris cauſa à te ſunt & in hoc ordine, & apud populum R. ſemper appellati? cur M. Brutus te referente legibus eſt ſolutus, ſi urbe plus quàm decem dies abfuiſſet? cur ludi Apollinares incredibili M. Bruti honore celebrati? cur prouinciæ Caſſio & Bruto datæ? cur Quæſtores additi? cur Legatorũ numerus auctus? atque hæc acta per te. nõ igitur homicidæ. Sequitur ut liberatores tuo iudicio ſint: quandoquidem tertiũ nihil poteſt eſſe. quid eſt? num conturbo te? nõ enim fortaſſe ſatis, quæ diſtinctius dicuntur, intelligis. ſed tamen hæc eſt ſumma concluſionis meæ; quoniam ſcelere à te liberati ſunt, ab eodem te ampliſſimis præmijs digniſſimos iudicatos. itaque iam retexo orationem meam: ſcribam ad illos, ut, ſi qui forte, quod à te mihi obiectum eſt, quærent ſit ne uerũ, ne cui negẽt: etenim uereor, ne aut, cælatũ me ab ipſis, illis nõ honeſtum; aut, inuitatũ refugiſſe, mihi ſit turpiſſimum: quæ enim res unquam (prò ſancte Iupiter) non modo in hac urbe, ſed in omnibus terris eſt geſta maior? quæ glorioſior? quæ commendatior hominum memoriæ ſempiternæ? in huius me conſilij ſocietatem, tãquam in equum Troianum, includi cũ principibus non recuſo. ago etiam gratias, quoquo animo facis: tanta enim res eſt, ut inuidiam iſtam, quam tu in me uis concitare, cum laude non comparem: quid

enim beatius illis, quos tu expulsos à te prædicas, et relegatos? qui locus est aut tam desertus, aut tam inhumanus, qui illos, quò accesserint, non affari, atque appetere uideatur? qui homines tam agrestes, qui se, cũ eos aspexerint, non maximũ cepisse uitæ fructum putent? quæ uero tã immemor posteritas, quæ tam ingratæ literæ reperientur, quæ eorum gloriam non immortalitatis memoria prosequantur? tu uero ascribe me talem in numerũ. sed unã rem uereor ne non probes: si enim fuissem, non solũ Regem, sed regnũ etiam de Rep. sustulissem: & si meus stylus ille fuisset, ut dicitur, mihi crede non solum unum actum, sed totam fabulam confecissem. quanquã si, interfici Cæsarem uoluisse, crimen est: uide quæso Antoni, quid tibi futurum sit, quem et Narbone hoc consilium cum C. Trebonio cepisse notissimũ est, et ob eius consilij societatem, cũ interficeretur Cæsar, tum te à Trebonio uidimus seuocari. ego autem, (uide quàm tecum agam non inimice) ꝙ bene cogitasti aliquãdo, laudo: ꝙ non indicasti, gratias ago: ꝙ non fecisti, ignosco. uirũ res illa quærebat. ꝙ si te in iudicium quis adducat, usurpetq; illud Cassianũ: cui bono fuerit: uide quæso, ne hæreas. quanquã illud quidem fuit, ut tu dicebas, omnibus bono, qui uni seruire nolebant, tibi tamen præcipue, qui nõ modo nõ seruis, sed etiam regnas; qui maximo te ære alieno ad ædem Opis liberasti; qui per easdẽ tabulas innumerabilẽ pecuniã dissipauisti; ad quem è domo Cæsaris tam multa delata sunt; cuius domus quæstuosissima est falsorũ commentariorum, & chirographorũ officina, agrorũ, oppidorum, immunitatum uectigaliũ flagitiosissimæ nundinæ. etenim quæ res

egestati, et æri alieno tuo præter mortem Cæsaris subue nire potuisset? nescio quid conturbatus esse mihi uideris. nũquid subtimes, ne ad te hoc crimẽ pertinere uideatur? libero te metu: nemo credet unquam: nõ est tuũ de Rep. bene mereri: habet istius pulcherrimi facti clarissimos uiros Resp. auctores: ego te tantum gaudere dico, fecisse non arguo. respondi maximis criminibus: nunc etiã reliquis respondendum est. Castra mihi Pompeij atque illud omne tempus obiecisti. quo quidẽ tẽpore si, ut dixi, meum cõsilium, auctoritasq; ualuisset, tu hodie egeres, nos liberi essemus, Resp. nõ tot duces, et exercitus amisisset: fateor enim me, cum ea, quæ acciderũt, prouiderem futura, tanta in mœstitia fuisse, quãta cæteri optimi ciues, si idem prouidissent, fuissent. dolebã, dolebã P.C. Remp. uestris quondã meisq; consilijs conseruatam breui tẽpore esse periturã: neque uero eram tam indoctus, ignarusq; rerum, ut frangerer animo propter uitæ cupiditatem, quæ me manẽs conficeret angoribus, dimissa molestijs omnibus liberasset. illos ego præstantissimos uiros, lumina Reip. uiuere uolebã, tot cõsulares, tot prætorios, tot honestissimos senatores, omnẽ præterea florem nobilitatis, ac iuuentutis, tũ optimorũ ciuium exercitus: qui si uiuerent, quãuis iniqua cõditione pacis (mihi.n. omnis pax cum ciuibus bello ciuili utilior uidebatur) Remp. hodie teneremus. quæ sentẽtia si ualuisset, ac non ij maxime mihi, quorũ ego uitæ cõsulebã, spe uictoriæ elati obstitissent: ut alia omittã, tu certe nunq̃ in hoc ordine, uel potius nunquã in hac urbe mansisses. At uero Cn. Põpeij uoluntatẽ à me abalienabat oratio mea. an ille quenq̃ plus dilexit? cum ullo aut sermones, aut

consilia

consilia contulit sæpius? quod quidem erat magnũ, de re dissidentes, in eadem consuetudiue amicitiæ permanere. sed et ego, quid ille; & contra ille, quid et ego sentirem & spectarem, uidebat. ego incolumitati ciuiũ primum, & postea dignitati, ille præsenti potius consulebat. ꝙ autem habebat uterque quid sequeretur, iccirco tolerabilior erat nostra dissensio. quid uero ille C. V. ac penè diuinus de me senserit, sciunt qui eum Pharsalica fuga Paphum prosecuti sunt. nunquã ab eo mentio de me, nisi honorifica, nisi plena amicissimi desiderij, cũ me uidisse plus fateretur, se sperauisse meliora. & eius uiri nomine me insectari audes, cuius me amicum, te sectorem esse fateare? sed omittatur bellum illud, in quo tu nimium felix fuisti. Ne iocis quidem respondebo, quibus me in castris usum esse dixisti. erãt illa quidem castra plena curæ: ueruntamen homines, quãuis in turbidis rebus sint, tamen, si modo homines sunt, interdum animis relaxantur. Quòd autem idem mæstitiã meam reprehendit, idem iocum: magno argumento est, me in utroque fuisse moderatum. Hæreditates mihi negasti uenire. utinam hoc tuum uerum crimen esset: plures amici mei, & necessarij uiuerent. sed quid istuc tibi uenit in mentẽ? ego enim amplius HS. ducenties acceptum hæreditatibus retuli. quanquam in hoc genere fateor feliciorem esse te. me nemo, nisi amicus, fecit hæredem, ut cum illo commodo, si quod erat, animi quidam dolor iungeretur: te is, quem nunq̃ uidisti, L. Rubrius Cassinas fecit hæredem. et quidẽ uide, quã te amarit is, qui, albus ater'ue fueris, ignorãs, fratris filiũ præterijt, Q. Furij, honestissimi equitis R. suiq; amicissimi,

quē palàm hæredem ſemper factitarat, ne nomen quidē perſcripſit; quem nunquam uiderat, ac nunquā ſalutauerat, fecit hæredem. uelim mihi dicas, niſi moleſtū eſt, L. Turſecius qua facie fuerit? qua ſtatura? quo municipio? qua tribu? nihil ſcio, inquies, niſi quæ prædia habuerit. igitur fratrem exhæredans te faciebat hæredem. in multas prætoria pecunias alieniſſimorū hominū, eiectis ueris hæredibus, tanquā hæres eſſet, inuaſit. quāquā hoc maxime admiratus ſum, mentionē te hæreditatum auſum eſſe facere, cum ipſe hæreditatem patris nō adiſſes. hæc ut colligeres homo amentiſſime, tot dies in aliena uilla declamaſti? quanquā tu quidem, ut tui familiariſſimi dictitant, uini exhalādi, non ingenij acuendi cauſa declamitas. & uero adhibes ioci cauſa magiſtrū, ſuffragio tuo, & compotorum tuorum rhetorem: cui conceſſiſti, ut nō in te, quæ uellet, diceret, ſed, in quem uellet, diceret. ſalſum omnino hominem: ſed materia facilis, in te et in tuos dicere. uide autem, inter te & auū tuum quid interſit. ille ſenſim dicebat, quod cauſæ prodeſſet: tu curſim dicis aliena. at quāta merces rhetori data eſt? audite, audite P. C. et cognoſcite Reip. uulnera: duo millia iugerum cāpi Leontini Sex. Clodio rhetori aſſignaſti, & quidem immunia, ut pro tanta mercede nihil ſapere diſceres. nū etiā hoc homo audaciſſime ex Cæſaris cōmentarijs? ſed dicam alio loco & de Leontino agro, & de Campano: quos iſte agros ereptos Reip. turpiſſimis poſſeſſoribus inquinauit. Iam. n. quoniā criminibus eius ſatis reſpondi, de ipſo emendatore & correctore noſtro quædā dicenda ſunt: nec enim omnia effundā: ut, ſi ſæpius decertandū ſit, ut erit, ſemper nouus ueniā, quā fa=

cultatem mihi multitudo istius uitiorum, peccatorumq; largitur. uis ne igitur, te inspiciamus à puero? sic opinor. à principio ordiamur. tenes ne memoria prætextatũ te decoxisse? patris, inquies, ista culpa est. concedo: etenim est pietatis plena defensio. illud tamẽ audaciæ tuæ, ꝙ sedisti in quatuordecim ordinibus, cũ esset lege Roscia decoctoribus certus locus cõstitutus, quãuis quis fortunæ uitio, nõ suo decoxisset. sumpsisti uirilem togã, quã statim muliebrẽ stolã reddidisti. primo uulgare scortũ: certa flagitij merces, nec ea parua: sed cito Curio interuenit, qui te à meretricio quæstu abduxit, et, tanquã stolã dedisset, in matrimonio stabili, et certo locauit. nemo unquã puer emptus libidinis causa tã fuit in domini potestate, quã tu in Curionis. quoties te pater eius domo sua eiecit? quoties custodes posuit, ne limẽ intrares? cũ tamẽ tu nocte socia, hortãte libidine, cogente mercede, per tegulas demitterere. quæ flagitia domus illa diutius ferre nõ potuit. scis ne me de rebus mihi notissimis dicere? recordare tẽpus illud, cũ pater Curio mœrẽs iacebat in lecto, filius se ad pedes meos prosternẽs, lacrymans te mihi cõmendabat, orabat ut te cõtra suũ patrẽ, si sestertiũ sexagies peteret, defenderẽ: tantũ enim se pro te intercessisse dicebat. ipse aũt amore ardens, confirmabat, ꝙ desiderium tui dissidij ferre nõ posset, se in exiliũ esse iturum. quo ego tempore tanta mala florentissimæ familiæ sedaui, uel potius sustuli: patri persuasi, ut æs alienum filij dissolueret, redimeret adolescentẽ, summa spe & animi & ingenij præditum, rei familiaris facultatibus, eumq; à tua non modo familiaritate, sed etiã congressione patrio iure & potestate prohiberet. hæc tu

cum per me acta meminisses: nisi illis, quos uidemus, gla dijs confideres, maledictis me prouocare ausus esses? sed iam stupra & flagitia omittam. sunt quædam, quæ ho neste nõ possum dicere. tu aũt eo liberior, quod ea in te ad misisti, quæ à uerecundo inimico audire non posses. sed reliquum cursum uidete: quem quidem celeriter per stringam: ad hæc enim, quæ in ciuili bello, in maximis Reip. miserijs fecit, et ea, quæ quotidie facit, festinat ani mus. quæ peto ut, quanquam multo notiora uobis, quam mihi sunt, tamen, ut facitis, attente audiatis: debet enim tali bus in rebus excitare animos non cognitio solum rerũ, sed etiã recordatio: tametsi incidamus oportet media, ne nimis sero ad extrema ueniamus. Intimus erat in Tribunatu Clodio. qui sua erga me beneficia cõmemo rat, eius omnium incendiorum fax: cuius etiam domi quiddam iam tum molitus est: quid dicam, ipse optime intelligit. inde itur Alexandriam, contra senatus aucto ritatem, contra religionem. sed habebat ducem Gabiniũ, quicum quiduis rectissime facere posset. qui tum inde reditus, aut qualis? prius in ultimã Galliã ex Aegypto, quã domũ. quæ autem erat domus? suã enim quisque domũ tum obtinebat, neque erat usquam tua. domũ di co? quid erat in terris, ubi in tuo pedem poneres? præ ter unum Misenum, quod cum socijs tanquã Sisaponem tenebas. uenisti è Gallia ad Quæsturam petendam. aude dicere, prius ad patrem tuum uenisse, quàm ad me: accepe ram enim iam ante Cæsaris literas, ut mihi satisfieri pa terer à te: itaque ne loqui quidẽ sum te passus de gra tia. postea cultus sum à te, tu à me obseruatus in peti tione Quæsturæ. quo quidem tempore P. Clodium ap

probante populo R. in foro es conatus occidere. cumq́; eam rem tua sponte conarere, non impulsu meo, tamen ita prædicabas, te non existimare, nisi illum interfecisses, unquam mihi pro tuis in me iniurijs satis esse facturũ. in quo demiror, cur Milonem impulsu meo rem illam egisse dicas, cũ te ultro mihi idem illud deferentem nũquam sim adhortatus. quanquã, si in eo perseuerares, ad tuam gloriam rem illam referri malebam, quàm ad meam gratiam. Quæstor es factus. deinde continuo sine S. C. sine sorte, sine lege ad Cæsarem cucurristi: id. n. unum in terris egestatis, æris alieni, nequitiæ, perditis uitæ rationibus perfugiũ esse ducebas. ibi te cum & illius largitionibus, & tuis rapinis expleuisses, (si hoc est explere, quod statim effundas) aduolas egens ad Tribunatum, ut in eo magistratu, si posses, uiri tui similis esses. accipite nunc quæso non ea, quæ ipse in se, atq; in domesticum dedecus impure, atque intemperãter, sed quæ in nos, fortunasq́; nostras, id est in uniuersam Remp. impie ac nefarie fecerit: ab huius enim scelere omnium malorum principiũ natum reperietis. Nam cum L. Lentulo, C. Marcello Coss. Calendis Ian. labentem, et prope cadẽtem Remp. fulcire cuperetis, ipsiq́; C. Cæsari, si sana mente esset, consulere uelletis: tum iste uenditum atq; mancipatum Tribunatũ consilijs uestris opposuit, ceruicesq́; suas ei subiecit securi, qua multi minoribus in peccatis occiderunt. in te autem M. Antoni id decreuit senatus, & quidem incolumis, non dum tot luminibus extinctis, quod in hostem togatũ decerni est solitum more maiorũ. et tu apud patres conscriptos cõtra me dicere ausus es, cũ ab hoc ordine ego conseruator essem, tu

hostis Reip. iudicatus? cõmemoratio illius tui sceleris intermissa est, nõ memoria deleta. dum genus hominum, dum populi R. nomẽ extabit, quod quidem erit, si per te licuerit, sempiternum; tua illa pestifera intercessio nominabitur. quid cupide à senatu, quid temere fiebat, cũ tu unus adolescens uniuersum ordinem decernere de salute Reip. prohibuisti, neq; id semel, sed sæpius; neque tu tecũ de senatus auctoritate agi passus es? quid aũt agebatur, nisi ne delere & euertere Remp. funditus uelles? cũ te neq; principes ciuitatis rogando, neq; maiores natu monẽdo, neq; frequens senatus agendo, de uẽdita atque addicta sentẽtia mouere potuit. tũ illud, multis rebus ante tentatis, necessario tibi uulnus inflictum, quod paucis ante te, quorũ incolumis fuit nemo. tum cõtra te dedit arma hic ordo Consulibus, reliquisq; imperijs, & potestatibus. quæ non effugisses, nisi te ad arma Cæsaris cõtulisses. tu, tu, inquã, M. Antoni princeps C. Cæsari omnia perturbare cupiẽti causam belli cõtra patriã inferẽdi dedisti: quid enim aliud ille dicebat, quã causam dementissimi sui cõsilij, & facti afferebat, nisi q̃ intercessio neglecta, ius tribunitium sublatum, circunscriptus esset Antonius? omitto, quàm hæc falsa, quàm leuia, præsertim cum omnino nulla causa iusta cuiquam esse possit contra patriam arma capiendi: sed nihil de Cæsare: tibi certe confitendum est, causam perniciosissimi belli in persona tua constitisse. ò miserum te, si intelligis; miseriorem, si non intelligis, hoc literis mandari, hoc memoriæ prodi, huius rei ne posteritatem quidem omnium seculorum unquam immemorem fore, Consules ex Italia expulsos, cumq; his Cn. Pompeium, qui

imperij populi R.decus,ac lumen fuit; omnes consulares,qui per ualetudinem exequi cladem illam, fugamq; potuissent; Prætores,prætorios, Tribunos pl.magnā partem senatus, omnem sobolem iuuentutis, unoq; uerbo Remp.expulsam,atq; exterminatā suis sedibus.ut igitur in seminibus est causa arborum, & stirpium, sic huius luctuosissimi belli semē tu fuisti.doletis tres exercitus populi R. interfectos : interfecit Antonius. desideratis clarissimos ciues : eos quoque eripuit uobis Antonius. auctoritas huius ordinis afflicta est : afflixit Antonius. omnia denique,quæ postea uidimus, (quid autem mali non uidimus ?) si recte ratiocinabimur,uni accepta referemus Antonio.ut Helena Troianis,sic iste huic Reip. causa belli,causa pestis,atque exitij fuit. reliquæ partes Tribunatus principio similes.omnia perfecit,quæ, senatus, salua Rep.ne fieri possent, perfecerat. cuius tamen scelus in scelere cognoscite. restituebat multos calamitosos.in his patrui nulla mētio.si seuerus,cur nō in omnes? si misericors,cur non in suos ? sed omitto cæteros.Liciniū Lenticulam de alea condemnatum collusorem suū restituit:quasi uero ludere cū condemnato non liceret : sed ut,quod in alea perdiderat, beneficio legis dissolueret. quā attulisti rationem populo R.cur eum restitui oporteret?absentem credo in reos relatum, rem indicta causa iudicatam,nullum fuisse de alea lege iudiciū, ui oppressum & armis,postremo,quod de patruo tuo dicebatur,pecunia iudicium esse corruptum, nihil horum. at uir bonus,& Rep.dignus. nihil id quidem ad rem : & ego tamen,quoniā condemnatū esse pro nihilo est; si ita esset,ignoscerem:hominem omnium nequissimū,qui nō

dubitaret uel in foro alea ludere, lege, quæ est de alea, condemnatum, qui in integrum restituit, is non apertissime studiũ suũ ipse profitetur? in eodem uero Tribunatu, cũ Cæsar in Hispaniã proficiscens, huic conculcandam Italiã tradidisset, quæ fuit eius peragratio itinerũ? lustratio municipiorum? scio me in rebus celebratissimis sermone omnium uersari, eaq́;, quæ dico, dicturusq́; sum, notiora omnibus esse, qui in Italia tũ fuere, q̃ mihi, qui nõ fui: notabo tamẽ singulas res: etsi nullo modo poterit oratio mea satisfacere uestræ sciẽtiæ: etenim qđ unquã in terris tantum flagitium extitisse auditũ est? tantã turpitudinem? tantũ dedecus? uehebatur in essedo Tribunus pl. lictores laureati antecedebant: inter quos aperta lectica mima portabatur: quam ex oppidis municipales homines honesti obuiã necessario prodeũtes, non noto illo, & mimico nomine, sed Volumniã consalutabant. sequebantur rheda cũ lenonibus comites nequissimi: reiecta mater amicã impuri filij tanquam nurũ sequebatur. ò miseræ mulieris fœcunditatem calamitosam. horum flagitiorũ iste uestigijs omnia municipia, præfecturas, colonias, totã deniq; Italiã impressit. Reliquorũ factorũ eius P. C. difficilis est sanè reprehensio, & lubrica. uersatus in bello est: saturauit se sanguine dissimillimorum sui ciuium: fuit felix; si potest ulla esse in scelere felicitas. sed quoniã ueteranis cautũ esse uolumus, quanquã dissimilis est militum causa, & tua, illi secuti sunt, tu quæsisti ducem, tamen, ne apud illos me in inuidiam uoces, nihil de belli genere dicam. uictor è Thessalia Brundusium cum legionibus reuertisti: ibi me non occidisti. magnũ beneficiũ: potuisse enim

fateor. quanquã nemo erat eorum, qui tum tecum fuerunt, qui mihi non censeret parci oportere: tanta enim est charitas patriæ, ut uestris etiam legionibus sanctus essem, quod eam à me seruatam esse meminissent. sed fac id te dedisse mihi, quod nõ ademisti; meq; à te habere uitã, qui à te nõ sit erepta. licuit ne mihi per tuas cõtumelias hoc beneficium sic tueri, ut tuebar, præsertim cũ te hæc auditurum uideres? uenisti Brundusium, in sinum quidem et in complexũ tuæ mimulæ. quid est? nũ mentior? q̃ miserum est id negare non posse, quod sit turpissimum confiteri. si te municipiorum non pudebat, ne ueterani quidẽ exercitus? quis enim miles fuit, qui Brũdusij illã non uiderit? quis, qui nescierit uenisse eã tibi tot dierũ uiam gratulatũ? quis, qui non indoluerit tam sero se, quem hominẽ secutus esset, cognoscere? Italiæ rursus percursatio eadem comite mima: in oppida militum crudelis & misera deductio: in urbe, auri, argenti, maximeq; uini fœda direptio. accessit, ut Cæsare ignaro, cũ ille esset Alexandriæ, beneficio amicorum magister equitum constitueretur. tum existimauit se suo iure cũ Hippia uiuere, & equos uectigales Sergio mimo tradere. quid ego istius decreta, quid rapinas, quid hæreditatum possessiones datas, quid ereptas proferam? cogebat egestas: quò se uerteret, non habebat: non dum ei tanta à L. Rubrio, non à L. Tursecio hæreditas uenerat: non dũ in Cn. Pompeij locum, multorumq; aliorum, qui aberãt, repentinus hæres successerat: erat ei uiuendũ latronũ ritu; ut tantũ haberet, quantũ rape potuisset. sed hæc, quæ robustioris improbitatis sunt, omittamus: loquamur potius de nequissimo genere leuitatis. Tu istis fau-

cibus, istis lateribus, ista gladiatoria totius corporis firmitate, tantũ uini in Hippiæ nuptijs exhauseras, ut tibi necesse esset in populi R. conspectu uomere postridie. ò rem non modo uisu fœdam, sed etiam auditu. si inter cœnã, in tuis immanibus illis poculis hoc tibi accidisset, quis nõ turpe duceret? in cœtu uero populi R. negotium publicũ gerens, magister equitum, cui ructare turpe esset, is uomens frustis esculentis uinum redolentibus gremiũ suũ, & totum tribunal impleuit. sed hoc ipse fatetur esse in suis sordibus. ueniamus ad splendida. Cæsar Alexandria se recepit felix, ut sibi quidem uidebatur: mea aũt sententia nisi qui Reip. sit felix, felix esse nemo potest. hasta posita pro æde Iouis Statoris, bona (miserum me: cõsumptis enim lacrymis, tamen infixus animo hæret dolor) bona, inquam, Cn. Pompeij Magni uoci acerbissimæ subiecta præconis. una in illa re seruitutis oblita ciuitas ingemuit, seruientibusq; animis gemitus tamẽ populi. R. liber fuit. expectantibus omnibus, quisnam esset tã impius, tam demens, tam dijs hominibusq; hostis, qui ad illud scelus sectionis auderet accedere, inuentus est nemo, præter Antoniũ; præsertim cũ tot essent circa hastam illam, qui alia omnia auderent. unus inuentus est, qui id auderet, quod omnium fugisset & formidasset audacia. tantus igitur te stupor oppressit, uel, ut uerius dicam, tantus furor, ut primum, cum sector sis isto loco natus, deinde cum Pompeij sector, non te execrandum populo R. non detestabilẽ, nõ omnes tibi deos, omnes homines et esse inimicos, et futuros scias? at quàm insolẽter statim heluo inuasit in eius uiri fortunas, cuius uirtute terribilior erat populus R. exteris gẽtibus, iu

ſtitia charior? in eius igitur copias cũ ſe ſubito ingurgi= tauiſſet, exultabat gaudio perſona de mimo, modo egẽs, repente diues. ſed, ut eſt apud poetam neſcio quem, Ma= le parta male dilabuntur: incredibile ac ſimile porten ti eſt, quonã modo illa tam multa quàm paucis non di= co menſibus, ſed diebus effuderit. maximus uini nume= rus fuit, permagnum optimi põdus argenti, pretioſa ue= ſtis, multa & lauta ſupellex & magnifica multis lo= cis, nõ illa quidem luxurioſi hominis, ſed tamen abundã tis. horum paucis diebus nihil erat. quæ Charybdis tam uorax? Charybdin dico? quæ ſi fuit, fuit animal unum. Oceanus mediusfidius uix uidetur tot res, tam diſſipa= tas, tam diſtãtibus in locis poſitas, tam cito abſorbere po tuiſſe. nihil erat clauſum, nihil obſignatũ, nihil ſcriptũ: apothecæ totæ nequiſſimis hominibus cõdonabãtur: alia mimi rapiebant, alia mimæ: domus erat aleatoribus re= ferta, plena ebriorum: totos dies potabatur, atque id locis pluribus: ſuggerebantur etiam ſæpe (non enim ſem per iſte felix) damna aleatoria: cõchiliatis Cn. Pompeij periſtromatis ſeruorum in cellis lectos ſtratos uideres. quamobrem deſinite mirari hæc tam celeriter eſſe con= ſumpta. non modo unius patrimonium, quamuis am= plũ, ut illud fuit, ſed urbes, et regna celeriter tanta ne= quitia deuorare potuiſſet. at eiuſdem ædes etiam et hor tos. ò audaciam immanem: tu ingredi illam domũ au= ſus es? tu illud ſanctiſſimũ limen intrare? tu illarum æ= dium dijs penatibus os importuniſſimum oſtendere? quã domum aliquandiu nemo aſpicere poterat, nemo ſine la crymis præterire, hac te in domo tam diu diuerſari non pudet; in qua quamuis nihil ſapias, tamen nihil ti=

bi potest esse iucundum. an tu, illa uestibula, rostra, spolia cum aspexisti, domũ tuam te introire putas? fieri nõ potest: quamuis enim sine mẽte, sine sensu sis, ut es; tamen & te, & tua, & tuos nosti. nec uero te unquã neque uigilantem, neq; in somnis credo mente posse cõsistere. necesse est, quãuis sis, ut es, uiolentus, & furens, cũ tibi obiecta sit species singularis uiri, perterritũ de somno excitari, furere etiam sæpe uigilantem. me quidem miseret parietum ipsorum, atq; tectorũ: quid enim unquã domus illa uiderat, nisi pudicũ, nisi ex optimo more, et sanctissima disciplina? fuit enim ille uir P.C. sicut scitis, cum foris clarus, tum domi admirandus; neq; rebus externis magis laudandus, q̃ institutis domesticis. huius in sedibus pro cubiculis stabula, pro triclinijs popinæ sunt. & si iã negat. nolite, nolite quærere. frugi factus est. illã suã suas res sibi habere iussit: ex duodecim tabulis causam addidit: exegit. q̃ porrò spectatus ciuis, quàm probatus, cuius ex omni uita nihil est honestius, q̃ quod cum mima fecit diuortium. At q̃ crebro usurpat, & Consul, & Antonius? hoc est dicere, & Consul, et impudicissimus, et Cõsul, & homo nequissimus. quid enim est aliud Antonius? nam si dignitas significaretur in nomine, dixisset aliquãdo credo auus tuus, & Cõsul, & Antonius. nunq̃ dixit. dixisset etiam collega meus, patruus tuus. nisi tu solus es Antonius. sed omitto ea peccata, quæ nõ sunt earũ partiũ propria, quibus tu Remp. uexauisti: ad ipsas tuas partes redeo, id est ad ciuile bellũ. quod natũ, conflatũ, susceptũ opera tua est, cur ei bello tum propter timiditatem tuã, et propter libidines defuisti? gustaras ciuilẽ sanguinẽ, uel potius exorbueras:

fueras in acie Pharsalica antesignanus: L. Domitiũ, nobilissimũ et clarissimũ uirũ, occideras: multos, qui de prælio effugerãt, quos Cæsar, ut nõ nullos, fortasse seruasset, crudelissime persecutus trucidaras. quibus rebus tãtis, talibus, gestis, quid fuit causæ, cur in Africã Cæsarẽ non sequerere, cũ præsertim belli pars tanta restaret? itaque quem locũ apud ipsum Cæsarem post eius ex Africa reditũ obtinuisti? quo numero fuisti? cuius tu imperatoris Quæstor fueras, Dictatoris magister equitũ, belli princeps, crudelitatis auctor, prædæ socius, testamenti, ut ipse dicebat, filius, appellatus es de pecunia, quã pro domo, pro hortis, pro sectione debebas. primo respondisti planè ferociter: et, ne omnia uidear cõtra te, propemodum æqua et iusta dicebas. à me C. Cæsar pecuniã? cur potius, quã ego ab illo? an ille sine me uicit? at ne potuit quidẽ. ego ad illũ belli ciuilis causam attuli: ego leges perniciosas rogaui: ego arma cõtra Consules, imperatoresq; populi R. contra senatum populumq; R. cõtra deos patrios, arasq;, & focos, contra patriã tuli. num sibi soli uicit? quorũ facinus commune, cur non sit eorum præda communis? ius postulabas. sed quid ad rem? plus ille poterat. itaque excussis tuis uocibus, & ad te, & ad prædes tuos milites misit; cum repente à te præclara illa tabula prolata, qui risus hominum de te erat? tantã esse tabulam, tam uarias, tã multas possessiones, ex quibus, præter partẽ Miseni, nihil erat, quod is, qui auctionaretur, posset suum dicere. auctionis uero miserabilis aspectus. uestis Põpeij nõ multa, eaq; maculosa, eiusdẽ quædam argentea uasa collisa, sordidata mancipia: ut doleremus quidquã esse ex illis reliquijs, quod uidere pos-

ſemus. hanc tamen auctionẽ hæredes L. Rubrij decreto Cæſaris prohibuerunt. hærebat nebulo: quò ſe uerteret, non habebat. quippe in his ipſis temporibus domi Cæſaris percuſſor ab iſto miſſus deprehenſus dicebatur eſſe cũ ſica. de quo Cæſar in ſenatu, aperte in te inuehens, queſtus eſt. proficiſcitur in Hiſpaniam Cæſar, paucis tibi ad ſoluẽdum propter inopiam tuam prorogatis diebus. ne tum quidẽ ſequeris. tam bonus gladiator rudem tã cito accepiſti? hunc igitur quiſquã, qui in ſuis partibus, id eſt in ſuis fortunis tã timidus fuerit, pertimeſcat? profectus eſt tandem aliquando in Hiſpaniam, ſed tuto, ut ait, peruenire non potuit. quonam modo igitur Dolabella peruenit? aut nõ ſuſcipienda fuit iſta cauſa Antoni, aut, cũ ſuſcepiſſes, defendẽda uſque ad extremũ. ter depugnauit Cæſar cũ ciuibus, in Theſſalia, Africa, Hiſpania. omnibus affuit his pugnis Dolabella: in Hiſpanienſi etiam uulnus accepit. ſi de meo iudicio quæris, nollem: ſed tamen conſilium à primo reprehendendum, laudanda cõſtantia. tu uero quid cẽſes? Cn. Pompeij liberi primũ patriam repetebant. eſto, fuerit hæc cauſa communis. repetebant præterea deos penates patrios, aras, focos, larẽ ſuum familiarem, in quæ tu inuaſeras. hæc cum repeterent armis ij, quorum erant legibus: etſi in rebus iniquiſſimis quid poteſt eſſe æqui? tamen erat æquiſſimũ contra Cn. Pompeij liberos Cn. Pompeij pugnare ſectorẽ. an, tu Narbone in menſas hoſpitum cũ uomeres, Dolabella pro te in Hiſpania dimicaret? qui uero Narbone reditus? et tamen quærebat, cur ego ex ipſo curſu tam ſubito reuertiſſem. expoſui nuper P. C. cauſam reditus mei. uolui, ſi poſſem, etiam ante Calendas Ian. prodeſſe

Reip. nam quod quærebas, quo modo rediſſem: primum, luce, non tenebris: deinde, cum calceis, et toga, nullis nec gallicis, nec lacerna. at etiam aſpicis me, & quidē, ut uideris, iratus. næ tu iam mecum in gratiā redeas, ſi ſcias, quā me pudeat nequitiæ tuæ, cuius te ipſum nō pudet. ex omnibus omnium flagitijs nullum turpius uidi, nullū audiui. qui magiſter equitum fuiſſe tibi uiderere, in proximū annū Conſulatum peteres, uel potius rogares, is per municipia, coloniasq; Galliæ, à qua, cum Conſulatus noſter petebatur, non rogabatur, petere Conſulatum ſolebamus, cum gallicis & lacerna cucurriſti. at uidete leuitatem. cum hora diei decima ferè ad ſaxa Rubra ueniſſet, delituit in quadam cauponula, atque ibi ſe occultans perpotauit ad ueſperum. inde ciſio celeriter ad urbem aduectus, domum uenit capite inuoluto. ianitor, quis tu? à Marco tabellarius. confeſtim ad eam, cuius cauſa uenerat, deducitur, eiq; epiſtolā tradidit. quam cū illa legeret flens, (erat enim amatorie ſcripta: caput aūt literarum, ſibi cum illa mima poſthac nihil futurum, omnem ſe amorem abieciſſe illinc, atque in hanc transfudiſſe) cum mulier fleret uberius, homo miſericors ferre non potuit, caput aperuit, in collum inuaſit. ò hominem nequā: (quid enim aliud dicam? magis proprie nihil poſſum dicere) ergo, ut te catamitum, neque opinato cum oſtendiſſes, præter ſpem mulier aſpiceret, idcirco urbem terrore nocturno, Italiam multorum dierū metu perturbaſti? & domi quidem cauſam amoris habuit, foris etiam turpiorem, ne L. Plancus prædes ſuos uenderet. productus aūt in concionē à Tribuno pl. cum reſpōdiſſes, te rei tuæ cauſa ueniſſe, populum etiā dica-

cem in te reddidisti. sed nimis multa de nugis. ad maiora ueniamus. Cæsari ex Hispania redeunti obuiã longissime processisti: celeriter isti, et redisti, ut cognosceret te si minus fortem, attamen strenuum. factus es ei rursus nescio quo modo familiaris. habebat hoc omnino Cæsar: quem planè perditũ ære alieno, egentemq́;, si eundem nequam hominem, audacemq́; cognouerat, hũc in familiaritatem libentissime recipiebat. his igitur rebus præclare cõmendatus, iussus est renunciari Consul, et quidem cum ipso. nihil queror de Dolabella, qui tũ est impulsus, inductus, elusus. qua in re quãta fuerit utriusq; uestrum perfidia in Dolabellam, quis ignorat? ille induxit, ut peteret: promissum, et receptũ interuertit, ad seq; transtulit. tu eius perfidiæ uoluntatem tuam ascripsisti. ueniunt Calendæ Ian. cogimur in senatum: inuectus est copiosius multo in istũ, & paratius Dolabella, quã nunc ego. hic autem iratus quæ dixit dij boni? cũ primũ Cæsar ostendisset, se prius, quã proficisceretur, Dolabellã Cõsulem esse iussurum: quem negant Regem, qui & faceret semper eiusmodi aliquid, & diceret: sed cum Cæsar ita dixisset, tum hic bonus Augur eo se sacerdotio præditum esse dixit, ut comitia auspicijs uel impedire, uel uiciare posset: idq́; se factur ũ esse asseuerauit. in quo primũ incredibilẽ stupiditatẽ hominis cognoscite. quid. n? istuc, quod te sacerdotij iure facere posse dixisti; si Augur non esses, et Consul esses, minus facere potuisses? uide, ne etiã facilius: non enim nunciationem solum habemus, Cõsules, et reliqui magistratus etiam spectionẽ. esto hoc imperite: (nec enim ab homine nunquã sobrio postulãda prudẽtia) sed uidete impudentiã. multis ante

mensibus

mensibus in senatu dixit, se Dolobellæ comitia aut prohibiturum auspicijs, aut id facturũ esse, quod fecit. quisquam ne diuinare potest, quid uitij in auspicijs futurũ sit, nisi qui de cœlo seruare constituit? quod neque licet comitijs per leges: &, si quis seruauit, nõ habitis comitijs, sed, prius, quàm habeãtur, debet nunciare. uerũ implicata inscitia impudẽtia est; si nec scit, quod Augurem; nec facit, quod pudentẽ decet. atque ex illo die recordamini eius usque ad Idus Mart. Consulatũ. quis unq̃ apparitor tam humilis, tam abiectus? nihil ipse poterat: omnia rogabat: caput in aduersam lecticã inferens, beneficia, quæ uenderet, à collega petebat. ecce Dolabellæ comitiorũ dies, sortitio prærogatiuæ: quiescit. renũciatur: tacet. prima classis uocatur, renũciatur, deinde, ut assolet, suffragia. tũ secunda classis: quæ omnia citius sunt facta, q̃ dixi. confecto negotio bonus Augur, (Lælium diceres) alio die, inquit. ò impudentiã singularem. quid uideras? quid senseras? quid audieras? nec enim te de cœlo seruasse dixisti, neque hodie dicis. id igitur obuenit uitiũ, quod tu iam Calendis Ian. futurum esse præuideras, et tãto ante prædixeras. ergo hercule magna, ut spero, tua potius, quã Reip. calamitate ementitus es auspicia, obstrinxisti populum R. religione, Augur Auguri, Cõsul Consuli nũciauisti. nolo plura; ne acta Dolabellæ uidear conuellere: quæ necesse est aliquando ad nostrũ collegium deferantur. sed arrogantiam hominis, insolẽtiamq; cognoscite. quandiu tu uoles, uitiosus Consul Dolabella: rursus, cum uoles, saluis auspicijs creatus. si nihil est, cum Augur his uerbis nunciat, quibus nunciasti: confitere te: cum, alio die, dixeris, sobrium non fuisse.

ſin eſt aliqua uis in iſtis uerbis : ea quæ ſit, Augur à col lega requiro. ſed ne forte ex multis rebus geſtis, M. Anto nij rem unam pulcherrimā tranſiliat oratio, ad Luper=calia ueniamus. non diſſimulat P.C. apparet eſſe cōmo=tum : ſudat : pallet. quidlibet, modo ne nauſeet, faciat : quod in porticu Minutia fecit. quæ poteſt eſſe turpitu=dinis tantæ defenſio ? cupio audire ; ut uideam, ubi rhe toris tanta merces, ubi cāpus Leōtinus appareat. ſedebat in roſtris collega tuus, amictus toga purpurea, in ſella aurea, coronatus : aſcendis: accedis ad ſellā: ita eras Lu=percus, ut te eſſe Conſulem meminiſſe deberes. diadema oſtendis : gemitus toto foro. unde diadema ? non enim abiectum ſuſtuleras, ſed attuleras domo meditatum, & cogitatum ſcelus. tu diadema imponebas cum plangore populi, ille cum plauſu reijciebat. tu ergo unus ſcelerate inuentus es, qui, cum auctor regni eſſes, eum, quem colle gam regni habebas, dominum habere uelles, et idem ten tares, quid populus R. ferre, & pati poſſet. at etiam miſe ricordiā captabas : ſupplex te ad pedes abijciebas, quid petens ? ut ſeruires ? tibi uni peteres, qui ita à puero ui=xeras, ut omnia paterere, ut facile ſeruires : à nobis po=puloq; R. mandatum id certe nō habebas. ò præclaram illam eloquentiam tuam, cum es nudus cōcionatus. quid hoc turpius ? quid fœdius ? quid ſupplicijs omnibus di=gnius ? num expectas, dum te ſtimulis fodiam ? hæc te, ſi ullam partem habes ſenſus, lacerat, hæc cruentat ora=tio. uereor, ne imminuam ſummorum uirorū gloriam : dicam tamen dolore cōmotus. non ne indignum eſt uiue re eum, qui impoſuerit diadema, cum omnes fateantur iure interfectum eſſe, qui abiecerit. at etiam aſcribi iuſ

ſit in faſtis ad Lupercalia, C. Cæſari Dictatori perpetuo M. Antonium Conſulem populi iuſſu regnum detuliſſe, Cæſarem uti noluiſſe. iam iam minime miror te otium perturbare, non modo urbem odiſſe, ſed etiam lucem, cum perditiſſimis latronibus non ſolum de die, ſed etiã in diem uiuere: ubi enim tu in pace conſiſtes? qui locus tibi in legibus, & in iudicijs eſſe poteſt, quæ tu, quantum in te fuit, dominatu regio ſuſtuliſti? ideo ne L. Tarquinius exactus, Sp. Caſſius, Sp. Melius, M. Manlius necati, ut multis poſt ſeculis à M. Antonio, quod fas non eſt, Rex Romæ conſtitueretur? ſed ad auſpicia redeamus. de quibus rebus Idibus Mart. fuit in ſenatu Cæſar acturus, quæro tum tu quid egiſſes? audiebam quidem te paratum ueniſſe, ꝙ me de ementitis auſpicijs, quibus tamen parere neceſſe erat, putares eſſe dicturum. ſuſtulit illũ diem fortuna populi R. num etiam tuum de auſpicijs iudicium interitus Cæſaris ſuſtulit? ſed incidi in id tempus, quod ijs de rebus, in quas ingreſſa erat oratio, prætereundum non ſit. quæ tua fuga? quæ formido illo die? quæ propter conſcientiam ſcelerum deſperatio uitæ, cum ex illa fuga beneficio eorum, qui te, ſi ſanus eſſes, ſaluum eſſe noluerunt, clàm te domum recepiſti? ò mea fruſtra ſemper ueriſſima auguria rerum futurarum. dicebã illis in Capitolio liberatoribus noſtris, cum me ad te ire uellent, ut ad defendendã Remp. te adhortarer; quoad metueres, omnia te promiſſurum; ſimul ac timere deſiſſes, ſimilẽ te futurũ tui. itaque cum cæteri cõſulares irẽt, redirẽt, in ſẽtẽtia manſi, neque te illo die, neque poſtero uidi, neque ullã ſocietatẽ optimis ciuibus cũ importuniſſimo hoſte fœdere ullo cõfirmari poſſe

credidi. post diem tertium ueni in ædem Telluris, et quidem inuitus, cum omnes aditus armati obsiderent. qui tibi ille dies M. Antoni fuit? quanquã mihi subito inimicus extitisti: tamẽ me tui miseret, ꝗ tibi inuideris. qui tu uir, dij immortales, et quãtus fuisses, si illius diei mentem seruare potuisses pacem haberemus, quæ erat facta per obsidem puerum nobilem M. Antonij filium M. Bambalionis nepotem: quanꝗ te bonum timor faciebat, non diuturni magister officij; improbum fecit ea, quæ, dum timor abest, à te nõ discedit, audacia. et si tum, cum optimũ te putabant me quidem dissentiente, funeri tyranni illius sceleratissimi præfuisti. tua illa pulchra laudatio, tua miseratio, tua cohortatio. tu, tu illas faces incendisti, et eas, quibus semiustulatus ille est; & eas, quibus incensa L. Bellieni domus deflagrauit. tu illos impetus perditorum hominum, & ex maxima parte seruorum, quos nos ui, manuq; repulimus, in nostros domus immisisti. idem tamen quasi fuligine abstersa, reliquis diebus in Capitolio præclara S. C. fecisti, ne qua post Idus Mart. immunitatis tabula, ne'ue cuiusquã beneficij figeretur. meministi ipse, de exulibus; scis, de immunitate quid dixeris. optimũ uero, ꝗ Dictaturæ nomẽ in perpetuũ de Rep. sustulisti. quo quidem facto tantum te cepisse odium regni uidebatur, ut eius omnem propter proximum Dictatorem tolleres metum. constituta Resp. uidebatur alijs, mihi uero nullo modo, qui omnia te gubernante naufragia metuebã. num igitur me fefellit? aut num diutius sui potuit esse dissimilis? inspectantibus uobis toto Capitolio tabulæ figebantur, neque solum singulis ueniebant immunitates, sed etiam populis uniuersis:

ciuitas non tũ ſingillatim, ſed prouincijs totis dabatur. itaq; ſi hæc manẽt, quæ ſtante Rep. manere nõ poſſunt: prouincias uniuerſas P.C. perdidiſtis, neq; uectigalia ſolum, ſed etiã imperiũ populi R. huius domeſticis nundinis diminutũ eſt. ubi eſt ſepties millies ſeſtertium? quod in tabulis, quæ ſunt ad Opis, patebat: funeſtæ illius quidem pecuniæ, ſed tamen, ſi ijs, quorum erat, non redderetur, quæ nos à tributis poſſet uindicare. tu aũt ſeſtertiũ quadringenties, quod Idibus Mart. debuiſti, quonam modo ante Calendas Apr. debere deſijſti? quid ego de cõmentarijs infinitis, quid de innumerabilibus chirographis loquar? ſunt ea quidem innumerabilia, quæ à diuerſis emebantur non inſciente te: ſed unum egregium de Rege Deiotaro populi R. amiciſſimo decretum in Capitolio fixũ. quo propoſito, nemo erat, qui in ipſo dolore riſum poſſet cõtinere: quis enim cuiquam inimicior, q̃ Deiotaro Cæſar? æque, atq; huic ordini, ut equeſtri, ut Maſſilienſibus, ut omnibus, quibus Remp. populi R. charam eſſe ſentiebat. is igitur, à quo uiuo nec præſens, nec abſens quidquam æqui, boni impetrauit, apud mortuũ factus eſt gratioſus. compellarat hoſpitem præſens: cõputarat: pecuniam imperarat: in eius tetrarchiam ex Græcis comitibus ſuis collocarat: Armeniam abſtulerat à ſenatu datã. hæc uiuus eripuit, reddidit mortuus: at quibus uerbis? modo æquum ſibi uideri, modo nõ iniquum: mira uerborum complexio. atque ille nunquã (ſemper enim abſenti affui Deiotaro) quidquam ſibi, quod nos pro illo poſtularemus, æquum dixit uideri. ſyngrapha HS centies per Legatos, uiros bonos, ſed timidos, & imperitos, ſine Sexti, ſine reliquorum hoſpitum Re-

gis ſententia, facta in Gynecæo. quo in loco plurimæ res ueniere, & uenēūt. qua ex ſyngrapha quid ſis acturus, meditere cenſeo: Rex enim ipſe ſua ſponte nullis cōmentarijs Cæſaris, ſimul atq; audiuit eius interitū, ſuo marte res ſuas recuperauit. ſciebat homo ſapiens ius ſemper hoc fuiſſe, ut, quæ tyrāni eripuiſſent, ea tyrānis interfectis ij, quibus erepta eſſent, recuperarent. nemo igitur iureconſultus, ne iſte quidem, qui tibi uni eſt iureconſultus, per quem hæc agis, ex iſta ſyngrapha deberi dicit pro ijs rebus, quæ erant ante ſyngrapham recuperatæ: non enim à te emit, ſed prius, q̃ tu ſuum ſibi uenderes, ipſe poſſedit. ille uir fuit, nos quidem contemnendi, qui auctorem odimus, acta defendimus. quid ego de cōmentarijs infinitis, quid de innumerabilibus chirographis loquar? quorum etiam imitatores ſunt, qui ea, tanquam gladiatorum libellos, palàm uenditent. itaque tanti acerui nummorū apud iſtum conſtruuntur, ut iam appendantur, non numerētur pecuniæ. at q̃ cæca auaritia eſt. nuper fixa tabula eſt, qua ciuitates locupletiſſimæ Cretenſium liberantur, ſtatuiturq́;, ne poſt M. Brutum Proconſulem ſit Creta prouincia. tu mentis es compos? tu non conſtringendus? an Cæſaris decreto Creta poſt M. Bruti deceſſum potuit liberari, cum Creta nihil ad Brutum Cæſare uiuo pertineret? at huius uenditione decreti (ne nihil actum putetis) prouinciā Cretam perdidiſtis. omnino nemo ullius rei fuit emptor, cui defuerit hic uenditor. et de exulibus legem, quā fixiſti, Cæſar tulit? nullius inſector calamitatem: tantum queror, primū eorum reditus inquinatos, quorum cauſam diſſimilem Cæſar iudicauerit: deinde neſcio cur reliquis idem

non tribuas: neq; enim plus quàm tres, aut quatuor reliqui sunt, qui simili calamitate fuerint. cur tua misericordia simili non fruũtur? cur eos habes in loco patrui? de quo ferre, cũ de reliquis ferres, noluisti: quem etiam ad Censuram petendã impulisti, eamq; petitionem cõparasti, quæ & risus hominũ, et querelas moueret. cur autem ea comitia habuisti? an quia Tribunus pl. fulmen sinistrum nunciabat? tua quid interest? nulla auspicia sunt tuorum, cum sis religiosus. quid? eundem in Septemuiratu non ne destituisti? interuenit enim. quem metuisti? credo, ne saluo capite negare non posses. omnibus eũ contumelijs onerasti, quem patris loco, si in te ulla pietas esset, colere debebas. filiã eius, sororẽ tuã eiecisti, alia conditione quæsita, & ante perspecta. nõ est satis: probri insimulasti pudicissimã fœminã. quid est, quod addi possit? cõtentus eo nõ fuisti. frequentissimo senatu Calendis Ian. sedẽte patruo hanc tibi esse cũ Dolabella odij causam ausus es dicere, ꝙ ab eo sorori, & uxori tuæ stuprum oblatũ esse cõperisses. quis interpretari potest, impudentior ne, qui in senatu; an improbior, qui in Dolabellã; an impurior, qui patre audiente; an crudelior, qui in illam miseram tam spurce, tam impie dixeris? sed ad chirographa redeamus. quæ fuit tua cognitio? acta enim Cæsaris pacis causa cõfirmata sunt à senatu, quæ quidem Cæsar egisset, non ea, quæ Cæsarẽ egisse dixisset Antonius. unde ista erũpunt? quo auctore proferuntur? si sunt falsa, cur probantur? si uera, cur ueneunt? at sic placuerat, ut ex Calendis Iun. de Cæsaris actis consilio cognosceretis. quod fuit consilium? quem unquam aduocasti? quas Calẽdas Iun. expectasti? an eas, ad quas

te peragratis ueteranorum colonijs, stipatum armis re=
tulisti? ò præclaram illam percursationem tuam mense
Aprili atq; Maio, tum, cum etiam Capuam deducere co
natus es. quemadmodũ illam adieris, uel potius penè nõ
adieris, scimus. cui tu urbi minitaris. utinam conere, ut
aliquando illud penè, tollatur, atq; nobilitata sit tua il=
la peregrinatio. quid prandiorum apparatus? quid fu=
riosam uinolentiã tuam proferam? tua ista detrimenta
sunt, illa nostra. agrum Campanum, qui cum de uecti=
galibus eximebatur, ut militibus daretur, tamen infligi
magnum Reip. uulnus putabamus; hunc tu compranso
ribus tuis, & collusoribus diuidebas. mimos dico, &
mimas in agro P.C. Cãpano collocatos. quid iam querar
de agro Leontino? quandoquidem hæ quondam aratio
nes Campani, & Leontini in populi R. patrimonio glã
diferæ, & fructuosæ ferebantur. medico tria millia iu= *
gerum, quasi te sanum fecisset; rhetori duo, quasi di=
sertum facere potuisset. sed ad iter, Italiamq; redeamus.
deduxisti coloniam Casilinum, quò Cæsar ante deduxe=
rat. consuluisti per literas de Capua tu quidem, sed idẽ
de Casilino respondissem, posses ne, ubi colonia esset, eò
coloniam nouam iure deducere? negaui in eam coloniã,
quæ esset auspicato deducta, dum esset incolumis, colo
niam nouam iure deduci: colonos nouos ascribi posse,
rescripsi. tu autem insolentia elatus, omni auspiciorũ
iure turbato, Casilinum coloniam deduxi, quò erat
paucis annis ante deducta, ut uexillum uideres,
& aratrum circunduceres: cuius quidem uomere
portam Capuæ penè perstrinxisti, ut florentis co=
loniæ territorium minueretur. ab hac religionum

perturbatione aduolas in M. Varronis sanctissimi, atq; integerrimi uiri fundũ Cassinatẽ: quo iure? quo ore? eodem, inquies, quo in hæredẽ L. Rubrij, quo in hæredũ L. Tursecij prædia, quo in reliquas innumerabiles possessiones. et si ab hasta, ualeant tabulæ, modo Cæsaris, non tuæ, quibus debuisti, nõ quibus tute te liberauisti. Varronis quidem Cassinatem fundum quis uenisse dicit? quis hastã istius uenditionis uidit? quis uocem præconis audiuit? misisse te dicis Alexandriã, qui emeret à Cæsare. ipsum enim expectare magnum fuit. quis uero audiuit unquam (nullius autem salus curæ pluribus fuit) de fortunis Varronis rem ullam esse detractam? quod si etiã scripsit ad te Cæsar, ut redderes: quid satis potest dici de tanta impudentia? remoue gladios illos parumper, quos uidemus: iã intelliges aliam causam esse hastæ Cæsaris, aliam confidentiæ, & temeritatis tuæ: non enim te dominus modo illis sedibus, sed quiuis amicus, uicinus, hospes, procurator arcebit. at q̃ multos dies in ea uilla turpissime est perbacchatus? ab hora tertia bibebatur, ludebatur, uomebatur. ò tecta ipsa misera, q̃ dispari domino: quanquam quo modo iste dominus? sed tamen q̃ à dispari tenebantur: studiorum enim suorum M. Varro uoluit esse illud, non libidinum, diuersorium. quæ in illa uilla ante dicebantur? quæ literis mandabantur? iura populi Romani, monumenta maiorum, omnis sapientiæ ratio, omnisq; doctrina. at uero te inquilino (non enim domino) personabant omnia uocibus ebriorum, natabant pauimenta uino, madebant parietes, ingenui pueri cum meritorijs, scorta inter matres familias uersabantur. Cassino salu=

tatũ ueniebant, Aquino, Interamna: amiſſus eſt nemo: iure id quidem; in homine enim turpiſſimo obſoleſcebãt dignitatis inſignia. cũ inde Romam proficiſcẽs ad Aquinum accederet, obuiam ei proceſſit, ut eſt frequẽs municipium, magna ſanè multitudo. at iſte operta lectica latus eſt per oppidum, ut mortuus. ſtulte Aquinates: ſed tamen in uia habitabant. quid Anagnini? qui cum eſſent deuij, obuiam ei deſcenderunt, ut iſtum, tãquam ſi eſſet Conſul, ſalutarẽt. incredibile dictu eſt, tamen inter omnes conſtabat, neminem eſſe reſalutatum, præſertim cũ duos ſecum Agnagninos haberet, Muſtellam, & Laconem, quorum alter gladiatorum eſt princeps, alter poculorum. quid ego illas iſtius minas, contumeliasq; commemorem, quibus inuectus eſt in Sidicinos, uexauit Puteolanos, quòd C. Caſſiũ. quòd Brutos patronos adoptaſſent, magno quidem iudicio, ſtudio, beneuolentia, charitate, non, ut te, ut Baſilium, ui & armis, & alios ueſtri ſimiles, quos clientes nemo habere uelit, non modo eſſe illorum cliens? interea dum tu abes, qui dies ille collegæ tui, cum illud, quod tu uenerari ſolebas, buſtum in foro euertit? qua re tibi nunciata, ut conſtabat inter eos, qui unà fuerunt, cõcidiſti. quid euenerit poſtea, neſcio. metũ credo ualuiſſe & arma. collegã quidem de cœlo detraxiſti; effeciſtiq;, nõ tu quidem etiã nũc, ut ſit ſimilis tui, ſed certe ut diſſimilis eſſet ſui. qui uero reditus inde Romam? quæ perturbatio totius urbis? memineramus Cinnam nimis potentem: Syllam poſtea dominantem, modo Cæſarem regnãtẽ uideramus. erant fortaſſe gladij, ſed ij abſconditi, nec ita multi: iſta uero quæ, & quanta barbaria eſt? agmine quadrato cum gladijs ſequũtur: ſcu

torum lecticas portari uidemus.atq; his quidem iam in
ueteratis P.C.consuetudine obduruimus: Calendis Iun.
cum in senatũ,ut erat constitutũ,uenire uellemus, me=
tu perterriti repente diffugimus. at iste,qui senatu non
egeret,neque desiderauit,quenq̃, & potius discessu no=
stro lætatus est, statimq́; illa mirabilia facinora effecit:
qui chirographa Cæsaris defendisset lucri sui causa,is le
ges Cæsaris,easq; præclaras,ut Rẽp.cõcutere posset,euer=
tit: numerum annorum prouincijs prorogauit:idemq́;,
cum actorum Cæsaris defensor esse deberet, & in publi
cis,et in priuatis rebus acta Cæsaris rescidit. in publicis
actis nihil est lege grauius: in priuatis firmissimum est
testamentũ.leges alias sine promulgatione sustulit; alias
ut tolleret,promulgatas promulgauit:testamentum irri
tum fecit: quod etiam infimis ciuibus semper obtẽtum
est.signa,tabulas, quas populo Cæsar unà cum hortis le=
gauit,eas hic partim in hortos Pompeij deportauit, par=
tim in uillam Scipionis. & tu in Cæsaris memoria dili
gẽs? tu illam amas mortuũ? quem is maiorem honorẽ
cõsecutus erat,quã ut haberet puluinar,simulacrũ, fasti
giũ, flaminẽ? est ergo flamẽ,ut Ioui,ut Marti, ut Qui=
rino, sic diuo Iulio M.Antonius.quid igitur cessas? cur
nõ inaugurare? sume diẽ: uide,qui te inauguret: colle
gæ sumus: nemo negabit. ò detestabilẽ hominẽ, siue ꝙ
tyranni sacerdos es,siue ꝙ mortui.quæro deinceps,num,
hodiernus dies qui sit,ignores? nescis heri quartũ in cir=
co diem ludorum Romanorum fuisse? te ipsum aũt ad
populũ tulisse, ut quintus præterea dies Cæsari tribuere
tur? cur nõ sumus prætextati? cur honorẽ Cæsaris tua
lege datũ deseri patimur? an,supplicationes addẽdo,diẽ

contaminari passus, puluinaria noluisti? aut undiq; religionem tolle, aut usquequaq; cõserua. quæres, placeat ne mihi puluinar esse, fastigiũ, flaminẽ? mihi uero nihil istorũ placet. sed tu, qui acta Cæsaris defendis, quid potes dicere, cur alia defendas, alia non cures? nisi forte uis fateri, te omnia quæstu tuo, non illius dignitate metiri. q̃d ad hæc tandem? expecto enim eloquentiã tuam. disertissimum cognoui auum tuum, at te etiam apertiorem in dicendo. ille nunq̃ nudus est concionatus: tuum hominis simplicis pectus uidimus. respondebis ne ad hæc, aut omnino hiscere audebis? ecquid reperies ex tam longa oratione mea, cui te rẽspõdere posse cõfidas? sed præterita omittamus. hũc unum diẽ, hunc unum, inquam, hodiernum diem, hoc punctũ temporis, quo loquor, defende, si potes. cur armatorũ corona senatus septus est? cur me tui satellites cum gladijs audiũt? cur ualuæ Concordiæ non patent? cur homines omniũ gentium, maxime barbaros Ithyreos, cum sagittis deducis in forum? præsidij sui causa se facere dicit. non ne igitur millies perire est melius, q̃ in sua ciuitate sine armorũ præsidio nõ posse uiuere? sed nullum est istuc, mihi crede, præsidiũ. charitate, & beneuolentia ciuium septum oportet esse, non armis. eripiet, extorquebit tibi ista populus R. utinã saluis nobis: sed quoquo modo nobiscum egeris; dum istis consilijs uteris, non potes esse, mihi crede, diuturnus: etenim ista tua minime auara coniux, quam ego sine contumelia describo, nimium debet diu populo R. pensionẽ tertiam. habet populus R. ad quos gubernacula Reip. deferat: qui ubicũque terrarũ sunt, ibi est omne Reip. præsidium, uel potius ipsa Resp. quæ se adhuc tantummodo

ulta est, nõ dum recuperauit. habet quidem certe Resp. adolescentes nobilissimos, paratos defensores. quã uolét, illi cedant, otio cõsulentes: tamẽ à Rep. reuocabũtur. & nomen pacis dulce est, & ipsa res salutaris. sed inter pacem et seruitutem plurimum interest. pax est tranquilla libertas: seruitus malorum omnium postremum, non modo bello, sed morte etiam repellendum. ꝙ si se ipsos illi nostri liberatores è conspectu nostro abstulerunt: at exemplum facti reliquerunt. illi, quod nemo fecerat, fecerũt. Tarquiniũ Brutus bello est persecutus: qui tamen Rex fuit, cum esse Romæ Regem licebat. Sp. Cassius, Sp. Melius, M. Manlius propter suspicionem regni appetẽdi sunt necati. hi primi cum gladijs non in regnũ appetentem, sed in regnantem impetum fecerunt. quod cum ipsum factum per se præclarũ, atque diuinũ est, tum expositum ad imitandum, præsertim cum illi eam gloriam consecuti sint, quæ uix cœlo capi posse uideatur: etsi. n. satis in ipsa conscientia pulcherrimi facti fructus erat, tamen immortalitatem non arbitror cõtemnendam. recordare illum M. Antoni diem, quo Dictaturam sustulisti: pone ante oculos lætitiã senatus populiq; R. confer cum nũmatione tua tuorumq;: tum intelliges, quãtum inter laudem & lucrum intersit. sed nimirum, ut quidam morbo aliquo, et sensus stupore suauitatem cibi nõ sentiunt, sic libidinosi, auari, facinorosi ueræ laudis gustũ non habent. sed si te laus allicere ad recte faciendum non potest, ne metus quidem à fœdissimis factis potest auocare? iudicia non metuis: si propter innocentiam, laudo: si propter uim, non intelligis, ei, qui isto modo iudicia non timeat, quid timendum sit. ꝙ si non metuis iu

ros fortes, egregiosq́; ciues, quòd à corpore tuo prohiben-tur armis: tui te, mihi crede, diutius non ferent. quæ est autẽ uita, dies et & noctes timere à suis? nisi uero aut maioribus habes beneficijs obligatos, q̃ ille quosdã habuit: à quibus est interfectus; aut tu es ulla re cũ eo cõparãdus. fuit, in illo ingenium, ratio, memoria, literatura, cogitatio, diligentia: res bello gesserat, quãuis Reip. calamitosas, attamen magnas: multos annos regnare est meditatus: magno labore, magnis periculis, quod cogitarat, effecerat: muneribus, monumentis, congiarijs, epulis multitudinem imperitam lenierat: suos præmijs, aduersarios clementiæ specie deuinxerat. quid multa? attulerat iã liberæ ciuitati partim metu, partim patientia consuetudinẽ seruiendi. cum illo ego te dominandi cupiditate cõferre possum: cæteris uero rebus nullo modo es comparandus. sed ex plurimis malis, quæ ab illo Reip. sunt inusta, hoc tamen boni est, quod didicit iam populus R. quãtũ cuiq; crederet, quibus se cõmitteret, à quibus caueret. hæc igitur non cogitas? nec intelligis satis esse uiris fortibus didicisse, quã sit pulchrũ beneficio gratũ, fama gloriosum tyrannum occidere? an, cum illum homines non tulerint, te ferent? certatim posthac, mihi crede, ad hoc opus curretur, nec occasionis tarditas expectabitur. respice quæso aliquãdo Rẽp. M. Antoni: quibus ortus sis, non quibuscũ uiuas, considera: mecum ut uoles, cum Rep. redi in gratiam, sed de te tu ipse uideris: ego de me ipso profitebor. defendi Remp. adolescens, non deseram senex: contempsi Catilinæ gladios, non pertimescam tuos. quin etiam corpus libenter obtulerim, si repræsentari morte mea libertas ciuitatis potest; ut aliquando dolor populi R. pa-

riat, quod iã diu parturit. etenim si ab hinc annos propè uiginti hoc ipso in templo negaui posse mortem immaturam esse cõsulari: quanto uerius nunc negabo seni? mihi uero P. C. iam etiam optanda mors est perfuncto rebus eis, quas adeptus sum, quasq; gessi. duo modo hæc opto: unum, ut moriens populum R. liberum relinquam; hoc mihi maius à dijs immortalibus dari nihil potest: alterum, ut ita cuique eueniat, ut de Rep. quisq; mereatur.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA TERTIA. ORATIO XLVI.

ſ

Erius omnino P. C. quam tempus Reip. poſtulauit, aliquando tamen conuocati ſumus. quod flagitabã equidem quotidie, quippe cum bellum nefarium contra aras, & focos, contra uitam, fortunaſq; noſtras ab homine profligato, ac perdito non comparari, ſed geri iã uiderem. expectantur Calendæ Ian. quas non expectat Antonius, qui in prouinciã D. Bruti, ſummi & ſingularis uiri, cum exercitu impetum facere conatur: ex qua ſe inſtructũ, & paratũ ad urbem uenturum eſſe minitatur. quæ eſt igitur expectatio, aut quæ uel minima dilatio tẽporis? quanquã enim adſunt Calendæ Ian. tamen breue tempus longũ eſt imparatis: dies enim affert, & hora potius, niſi prouiſum eſt, magnas ſæpe clades, certus aũt dies nõ, ut ſacrificij, ſic cõſilij expectari ſolet. ꝙ ſi aũt Calendæ Ian. fuiſſent eo die, quo primum ex urbe fugit Antonius; aut hæ nõ eſſent expectatæ: bellum iam nullum haberemus: auctoritate enim ſenatus conſenſuq; populi R. facile hominis amentis fregiſſemus audaciam. quod cõfido equidem Conſules deſignatos, ſimul ac magiſtratum inierint, eſſe facturos: ſunt enim optimo animo, ſummo conſilio, ſingulari cõcordia. mea autem feſtinatio non uictoriæ ſolum auid eſt, ſed etiã celeritatis: quouſque enim tantũ bellum, tam crudele, tam nefariũ priuatis cõſilijs propulſabitur, cur non quãprimũ publica accedit auctoritas? C. Cæſar

adoleſcens

adolescens, penè potius puer, incredibili ac diuina quadam mente, atque uirtute, tum, cũ maxime furor arderet Antonij, cumq; eius à Brundusio crudelis & pestifer reditus timeretur, nec postulantibus, nec cogitãtibus, nec opinantibus quidem nobis, quia fieri posse non uidebatur, firmissimum exercitum inuicto genere ueteranorũ militũ cõparauit, patrimoniumq; suũ effudit. quanquã non sumus usi eo uerbo, quo decuit: nõ enim effudit, sed in salute Reip. collocauit. cui quanquam gratia referri tanta non potest, quanta debetur: habenda tamen tanta est, quantã maximã animi nostri capere possunt: quis enim est tam ignarus rerum, tã nihil de Rep. cogitans, qui hoc nõ intelligat; si M. Antonius à Brundusio cum ijs copijs, quas se habiturum putauerat, Romam, ut minabatur, uenire potuisset, nullum genus crudelitatis eum præteriturum fuisse? quippe qui in hospitis tectis Brundusij fortissimos uiros ciues optimos iugulari iussit: quorum ante pedes eius moriẽtium sanguine os uxoris respersum esse cõstabat. hac ille crudelitate imbutus, cum multo bonis omnibus ueniret iratior, q̃ illis fuerat, quos trucidarat: cui tandẽ uestrum, aut cui omnino bono pepercisset? qua peste Remp. priuato consilio (nec enim fieri potuit aliter) Cæsar liberauit. qui nisi in hac Rep. natus esset, Remp. scelere Antonij nullam haberemus: sic enim perspicio, sic iudico; nisi unus adolescens illius furẽtis impetus crudelissimosq; conatus cohibuisset, Remp. funditus interiturã fuisse. cui quidẽ hodierno die P. C. (nunc enim primum ita conuenimus, ut illius beneficio possemus, quæ sentiremus, libere dicere) tribuenda est auctoritas, ut Remp. nõ modo à se susceptã, sed etiã à nobis

commendatam possit defendere. Nec uero de legione Martia (quoniam longo interuallo loqui nobis de Rep. licet) sileri potest: quis enim unus fortior, ac amicior unq̃ Reip. fuit, quam legio Martia uniuersa? quæ cũ hostem populi R. M. Antonium iudicasset, comes esse eius amentiæ noluit, reliquit Consulem. quod profecto nõ fecisset, si eũ Cõsulem iudicauisset, quem nihil aliud agere, nihil moliri, nisi cædem ciuiũ, atque interitum ciuitatis uideret. atq; ea legio consedit Albæ. quã potuit urbẽ eligere aut opportuniorem ad res gerendas, aut fideliorem, aut fortiorum uirorum, aut amiciorum populo R. ciuiũ? huiusce legionis uirtutẽ imitata quarta legio duce L. Egnatuleio Quæstore, ciue optimo, & fortissimo, Cæsaris auctoritatem, atque exercitum persecuta est. faciendum est igitur nobis P. C. ut ea, quæ sua sponte clarissimus adolescens, atque omnium præstantissimus gessit, et gerit, hæc auctoritate nostra comprobentur: ueteranorumq́; fortissimorum uirorum, tum legionis Martiæ, Quartæq́; mirabilis consensus ad Remp. recuperandam laude, & testimonio nostro confirmetur; eorumq́; commoda, honores, præmia, cum Consules designati magistratum inierint, curæ nobis fore hodierno die spondeamus. atq; ea quidem, quæ dixi de Cæsare, deq́; eius exercitu, iam diu nota sunt nobis: uirtute enim admirabili Cæsaris, constantiaq́; militum ueteranorum, legionumq́; earũ optimo iudicio, quæ auctoritatem nostram, libertatem populi R. uirtutem C. Cæsaris secutæ sunt, à ceruicibus nostris est depulsus Antonius. sed, ut dixi, hæc superiora. hoc uero recens edictum D. Bruti, quod paulo ante propositũ est, certe silentio non potest præteriri:

pollicetur enim se prouinciam Galliam retenturum in senatus populiq; R. potestate. ò ciuem natum Reip. memorem sui nominis, imitatoremq; maiorū: neque enim Tarquinio expulso, maioribus nostris tam fuit optata libertas, quā est repulso Antonio retinenda nobis. illi Regibus parere iam à condita urbe didicerāt: nos post Reges exactos seruitutis obliuio ceperat. atque ille Tarquinius, quem maiores nostri nō tulerunt, non crudelis, sed superbus habitus est, & dictus. quod nos uitium in priuatis sæpe tulimus, id maiores nostri ne in Rege quidem ferre potuerunt. L. Brutus Regem superbum non tulit: Decius sceleratum atque impium regnare patietur: quid Tarquinius tale, qualia innumerabilia & fecit, et facit Antonius? senatum etiam Reges habebant: nec tamen, ut Antonio senatum habenti, in consilio Regis uersabātur barbari armati. seruabāt auspicia Reges: quæ hic Consul Augurq; neglexit, neque solū legibus contra auspicia ferēdis, sed etiam collega unà referente, quem ipse emētitis auspicijs uitiosum fecerat. quis autem Rex unquā fuit tam insigniter impudens, ut haberet omnia commoda, beneficia, iura regni uenalia? quam hic immunitatem, quam ciuitatem, quod præmium non uel singulis hominibus, uel ciuitatibus, uel uniuersis prouincijs uendidit? nihil humile de Tarquinio, nihil sordidum accepimus: at uero huius domi inter quasilla pēdebatur aurum: numerabatur pecunia: una in domo omnes, quorum intererat, totum imperium populi R. nundinabātur. supplicia uero in ciues R. nulla Tarquinij accepimus: at hic & Suessæ iugulauit eos, quos in custodiam dederat; & Brundusij trecentos fortissi-

mos uiros, ciueſq; optimos trucidauit, poſtremo Tarquinius pro populo R. bellum gerebat tum, cũ expulſus eſt: Antonius cõtra populum R. exercitum adducebat tum, cum à legionibus relictus nomen Cæſaris exercitumq; pertimuit; neglectiſq; ſacrificijs ſolennibus, ante lucem ea uota, quæ nunq̃ ſolueret, nuncupauit; et hoc tẽpore in prouinciam populi R. conatur inuadere. maius igitur à D. Bruto beneficium populus R. et habet, & expectat, quã maiores noſtri acceperunt à L. Bruto principe huius maxime cõſeruãdi generis, et nominis. cum autẽ omnis ſeruitus eſt miſera: tum uero intolerabile eſt ſeruire impuro, impudico, effœminato, nunquam ne in metu quidem ſobrio. hunc igitur qui Gallia prohibet, priuato præſertim conſilio; iudicat, ueriſſimeq; iudicat, non eſſe Conſulẽ. faciẽdum eſt igitur P.C. nobis, ut D. Bruti priuatum conſilium auctoritate publica cõprobemus. nec uero M. Antonium Conſulẽ poſt Lupercalia putare debuiſtis: quo enim ille die populo R. inſpectante, nudus, unctus, ebrius concionatus eſt, & id egit, ut collegæ diadema imponeret; eo die non modo Conſulatu, ſed etiã libertate ſe abdicauit: eſſet enim ipſi certe ſtatim ſeruiẽdum, ſi Cæſar ab eo regni inſigne accipere uoluiſſet. hunc igitur ego Cõſulem, hunc ciuem R. hunc liberum, hunc denique hominem putem, qui fœdo illo, & flagitioſo die, & quid pati Cæſare uiuo poſſet, & quid eo mortuo conſequi ipſe cuperet, oſtendit? nec uero de uirtute, conſtantia, grauitate prouinciæ Galliæ taceri poteſt: eſt enim ille flos Italiæ, illud firmamentum imperij populi R. illud ornamentum dignitatis: tantus autẽ conſenſus eſt municipiorũ, coloniarumq; prouinciæ Gal=

liæ, ut omnes ad auctoritatẽ huius ordinis, maiestatemq́; populi R. defendendã conspirasse uideãtur. quamobrem Tribuni pl. quanq̃ uos nihil aliud, nisi de præsidio, ut senatum tuto Consules Calendis Ian. habere possent, retulistis: tamen mihi uidemini magno consilio, atq; optima mente potestatem nobis de tota Rep. fecisse dicendi: cum enim tuto senatum haberi sine præsidio non posse iudicauistis, illud etiam statuistis, intra muros Antonij scelus audaciamq́; uersari. quamobrem omnia mea sententia complectar, uobis, ut intelligo, non inuitis; ut & præstãtissimis ducibus à nobis detur auctoritas; & fortissimis militibus spes ostendatur præmiorũ; & iudicetur non uerbo, sed re nõ modo non Consul, sed etiã hostis Antonius. nã si ille Consul; fustuariũ meruerunt legiones, quæ Consulẽ reliquerũt; sceleratus Cæsar, Brutus nefarius, qui contra Consulem priuato consilio exercitus cõparauerunt. sin autẽ militibus exquirendi sunt honores noui propter eorum diuinum, atque immortale meritum, ducibus autem ne referri quidem potest gratia: quis est, qui eum nõ hostem existimet, quem qui armis persequũtur, cõseruatores Reip. iudicãtur? at quàm cõtumeliosus in edictis? quàm barbarus? q̃ rudis? primum in Cæsarem maledicta congessit, deprõpta ex recordatione impudicitiæ, & stuprorũ suorũ: quis enim hoc adolescente castior? quis modestior? quod in iuuentute habemus illustrius exemplũ ueteris sanctitatis? quis autem illo maledico impurior? ignobilitatem obijcit C. Cæsaris filio. cuius etiam naturalis pater, si uita suppeditasset, Consul factus esset. Aricina mater. Trallianam, aut Ephesiã putes dicere? uidete, q̃ despiciamur omnes,

qui sumus è municipijs, id est omnes planè: quotus enim quisque non est? quod autẽ municipium non contẽnit is, qui Aricinum tantopere despicit, uetustate antiquissimum, iure fœderatum, propinquitate penè finitimum, splendore municipum honestissimũ? hinc Voconiæ, hinc Scatiniæ leges: hinc multæ sellæ curules & patrum memoria, et nostra: hinc equites R. lautissimi plurimi, & honestissimi. sed si Aricinã uxorẽ non probas, cur probas Tusculanam? quanquam huius sanctissimæ fœminæ, atq; optimæ pater M. Atius Balbus in primis honestus, prætorius fuit. tuæ coniugis bonæ fœminæ, locupletis quidem certe, Bambalio quidam pater, homo nullo numero. nihil illo contẽptius, qui propter hæsitãtiam linguæ, stuporemq; cordis cognomen ex contumelia traxerit. at auus nobilis, Tuditanus nempe ille, qui cũ palla, et coturnis nũmos populo de Rostris spargere solebat. uellem, hanc contemptionem pecuniæ suis reliquisset: haberetis nobilitatem generis gloriosam. qui autẽ conuenit, ut Iulia natus, ignobilis uideatur, cum tu eodem materno genere soleas gloriari? quæ porrò amentia est, eum dicere aliquid de uxorum ignobilitate, cuius pater Numitoriam Fregellanam proditoris filiam habuerit uxorem, ipse ex libertini filia susceperit liberos? sed hoc clarissimi uiri uiderint, L. Philippus, qui habet Aricinam uxorem; C. Marcellus, qui Aricinæ filiam: quos certo scio dignitatis optimarum fœminarũ non pœnitere. Idem etiam Q. Ciceronem fratris mei filiũ compellat edicto: nec sentit amens cõmendationem esse cõpellationem suam: quid enim accidere huic adolescenti potuit optatius, quàm cognosci ab hominibus Cæsari

consiliorũ esse socium, Antonij furoris inimicũ? at etiam gladiator ausus est scribere, hunc de patris & patrui parricidio cogitasse. ò admirabilem impudentiam, audaciam, temeritatem. in eũ adolescentem hæc scribere audere, quem ego & frater meus propter eius suauissimos atque optimos mores præstantissimumq; ingeniũ certatim amamus, omnibusq; horis oculis, auribus, complexu tenemus? Nam me ijsdem edictis, nescit, lædat, an laudet. cum idem supplicium minatur optimis ciuibus, quod ego de sceleratissimis sumpserim, laudare uidetur, quasi imitari uelit. cũ autem illam pulcherrimi facti memoriam refricat, tum à sui similibus inuidiam aliquam in me cõmoueri putat. sed ipse quid fecit? cũ tot edicta proposuisset, edixit, ut adesset senatus frequens ad VIII. Cal. Dec. eo die ipso nõ affuit. at quo modo edixit? hæc sunt, opinor, uerba in extremo. SI quis non affuerit, hũc omnes existimare poterũt & interitus mei, & perditissimorũ consiliorũ auctorem fuisse. quæ sunt perdita consilia? an ea, quæ pertinent ad libertatẽ populi R. recuperandam? quorum consiliorum Cæsari me auctorem & hortatorem & esse & fuisse fateor: quanquam ille non eguit consilio cuiusquam: sed tamen, ut dicitur, currentem incitaui. nam interitus quidem tui quis bonus non esset auctor, cum in eo salus, et uita optimi cuiusque, et libertas populi R. dignitasq; consisteret? sed cum tam atroci edicto nos concitauisset, cur ipse non affuit? num putatis aliqua re tristi ac seuera? uino, & epulis retentus est: si epulæ potius, q̃ popinæ nominandæ sunt. diem edicti obire neglexit, in ante diẽ IIII. Cal. Dec. distulit, adesse in Capitolio ius=

ſit : quod in templum ipſe neſcio quà per Gallorum cu niculum aſcendit . conuenerunt corrogati,& quidẽ am pli quidã homines,ſed immemores dignitatis ſuæ: is .n. erat dies,ea fama,is,qui ſenatũ uocarat,ut turpe ſenato ri eſſet,nihil timere.ad eos tamẽ ipſos,qui cõuenerãt,ne uerbũ quidẽ auſus eſt facere de Cæſare,cũ de eo cõſtituiſ ſet ad ſenatum referre. ſcriptã attulerat cõſularis quidã ſentẽtiã.quid eſt aliud,ſe ipſum hoſtẽ iudicare,niſi de eo referre nõ audere,qui cõtra ſe Conſulẽ exercitum duce= ret?neceſſe enim erat alterum eſſe hoſtẽ: nec poterat ali ter de aduerſarijs ducibus iudicari. ſi igitur C.Cæſar ho= ſtis,cur Cõſul nihil refert ad ſenatum ? ſin ille à ſenatu notãdus non fuit,q̃d poteſt dicere,q̃n,cum de illo tacue= rit,ſe hoſtẽ eſſe cõfeſſus ſit?quẽ in edictis Spartacũ appel lat,hũc in ſenatu ne improbũ quidẽ dicere audet. at in rebus triſtiſſimis q̃tos excitat riſus ? ſentẽtiolas edicti cu iuſdã memoriæ mãdaui: quas uidetur ille pacutas puta re.ego autẽ,qui intelligeret,quid dicere uellet,adhuc ne minẽ inueni.NVLLA CONTVMELIA EST, QVAM FACIT DIGNVS.primum quid eſt,DI GNVS? nã etiã malo digni multi,ſicut ipſe.an quam facit is,q̃ cum dignitate eſt?quæ autẽ poteſt eſſe maior ? quid eſt porrò facere cõtumeliã ? quis ſic loquitur ? de= inde.NEC TIMOR QVEM DENVNCIAT INIMICVS.quid ergo ? ab amico timor denunciari ſolet ? horum ſimilia deinceps.non ne ſatius eſt mutum eſſe,q̃, quod nemo intelligat, dicere ? en , cur magiſter eius ex oratore arator factus ſit,poſſideat in agro publi co populi R. campi Leontini duo millia iugerum immu nia , ut hominem ſtultum magis etiam infatuet mer=

cede publica. sed hæc leuiora fortasse. illud quæro, cur tam subito mansuetus in senatu fuerit, cum in edictis tã fuisset ferus? quid autẽ attinuerit, L. Cassio Tribuno pl. fortissimo, & constantissimo ciui mortem denunciare, si in senatum uenisset? D. Carsulenum bene de Rep. sentientem à senatu ui & minis mortis expellere? Tiberium Canutium, à quo erat honestissimis contẽtionibus & sæpe, & iure uexatus, non tẽplo solum, uerum etiã aditu prohibere Capitolij? cui S.C. ne intercederẽt, uerebatur? de supplicatione credo M. Lepidi clarissimi uiri: atque id erat periculũ, de cuius honore extraordinario quotidie aliquid cogitabamus, ne eius usitatus honos impediretur. ac ne sine causa uideretur edixisse, ut senatus adesset: cum de Rep. relaturus fuisset, allato nuncio de legione quarta, mente concidit, effugere festinans S.C. de supplicatione per discessionem fecit, cum id factum esset antea nunquam. quæ uero profectio postea? quod iter paludati? quæ uitatio oculorum, lucis, urbis, fori? quàm misera fuga? quàm fœda? quàm turpis? præclara tum S.C. illo ipso die uespertina, prouinciarum religiosa sortitio; diuina uero opportunitas, ut, quæ cuiq; apta esset, ea cuiq; obueniret. præclare igitur facitis Tribuni pl. qui de præsidio Consulem, senatusq; referatis: meritoq; uestro maximas uobis gratias omnes et agere, & habere debemus: qui enim carere metu, & periculo possumus in tanta hominum cupiditate, & audacia? ille autem, homo afflictus et perditus, quæ de se expectat iudicia grauiora, quàm amicorum suorum? familiarissimus eius, mihi homo coniunctus, L. Lentulus, & P. Naso omni carens cupiditate, nullã se habere prouin

ciam, nullam Antonij sortitionem fuisse iudicauerunt. quod idem fecit L. Philippus, uir patre, auo, maioribusq; suis dignissimus. in eadẽ sententia fuit homo summa integritate, atq; innocẽtia M. Anturanius. idẽ fecit P. Oppius. ipsi etiam, qui amicitiam M. Antonij ueriti, plus ei tribuerunt, q̃ fortasse uellent, M. Piso, & meus necessarius, & uir & ciuis egregius, pariq; innocẽtia M. Vehilius, senatus auctoritati se obtẽperaturos esse dixerunt. quid ego de L. Cinna loquar? cuius spectata multis magnisq; rebus singularis integritas minus admirabilẽ facit huius honestissimi facti gloriã: qui omnino prouinciã neglexit: quam item magno animo & cõstanti C. Cessedius repudiauit. qui sunt igitur reliqui, quos sors diuina delectet? L. Antonius, et M. Antonius. ò felicem utrunq;: nihil enim mutauerunt. C. Antonius Macedoniã. hunc quoque felicẽ: hãc enim semper habebat in ore prouinciã. C. Caluisius Africam. nihil felicius: modo ex Africa decesserat, &, quasi diuinans se rediturum, duos Legatos Vticæ reliquerat. deinde M. Iccius Siciliam, Q. Cassius Hispaniam. nõ habeo, quid suspicer. duarum credo prouinciarum sortes minus diuinas fuisse. ò C. Cæsar (adolescentem appello) quam tu salutem Reip. attulisti? q̃ improuisam? q̃ repentinam? qui enim hæc fugiens fecerit, quid faceret insequens? etenim in concione dixerat, se custodem futurum urbis, usque ad Calendas Maias ad urbem exercitum habiturum. ò præclarum custodem ouium (ut aiunt) lupum. custos ne urbis, an direptor, & uexator esset Antonius? & quidem se introiturum in urbem dixit, exiturumq; cum uellet. quid illud? non ne audiente populo sedens pro

æde Castoris dixit, nisi qui uicisset uicturum neminem? hodierno die primum P.C. longo interuallo in possessionem libertatis pedem ponimus: cuius quidem ego, quoad potui, non modo defensor, sed etiam conseruator fui. cum autem id facere nõ possem, qui fui? nec abiecte, nec sine aliqua dignitate casum illum temporum, et dolorẽ tuli. hanc uero teterrimã belluam quis ferre posset, aut quo modo? quid est in Antonio, præter libidinem, crudelitatem, petulantiam, audaciã? ex his totus cõglutinatus est. nihil apparet in eo ingenuũ, nihil moderatum, nihil pudens, nihil pudicũ. quapropter, quoniam res in id discrimen adducta est, utrum ille pœnas Reip. luat, an nos seruiamus: aliquando per deos immortales P.C. patrium animum, uirtutemq; capiamus: aut libertatem propriã Romani generis, & nominis recuperemus, aut mortem seruituti anteponamus. multa, quæ in libera ciuitate ferenda non essent, tulimus, & perpessi sumus, alij spe recuperandæ libertatis, alij uiuendi nimia cupiditate. sed si illa tulimus, quæ nos necessitas ferre coegit, quæ uis quædam penè fatalis, quæ tamen ipsa non tulimus: etiãne huius impuri latronis feremus teterrimum, crudelissimumq; dominatum? quid hic faciat, si potuerit, iratus, qui, cum succensere nemini posset, omnibus bonis fuerit inimicus? quid hic uictor non audebit, qui nullam adeptus uictoriam, tanta scelera post Cæsaris interitum fecerit, refertam eius domum exhauserit, hortos compilarit, ad se omnia ex his ornamenta transtulerit, cædis & incendiorum causam quæsierit ex funere, duobus aut tribus S. C. bene & è Rep. factis reliquas res ad lucrum prædamq; reuocauerit, uendiderit immunitates,

ciuitates liberauerit, prouincias uniuersas ex imperij populi R. iure sustulerit, exules reduxerit, falsas leges C. Cæsaris nomine, & falsa decreta in æs incidẽda, & in Capitolio figẽda curauerit, earumq; rerum omnium domesticum mercatum instituerit, populo R. leges imposuerit, armis & præsidijs & populum & magistratus foro excluserit, senatum stipauerit armatis, armatos in cella Cõcordiæ, cum senatum haberet, incluserit, ad legiones Brũdusium cucurrerit, ex his optime sentientes centuriones iugulauerit, cum exercitu Romam sit ad interitum nostrum, & ad disperditionem urbis uenire conatus? atq; is ab hoc impetu abstractus cõsilio & copijs Cæsaris, cõsensu ueteranorum, uirtute legionum, ne fortuna quidẽ fractus minuit audaciam; nec ruere demens, nec furere desinit; in Galliã mutilatum ducit exercitũ; cum una legione, & ea uacillante L. fratrem expectat, quo nemi nem reperire potest sui similiorem. ille autẽ ex myrmillone dux, ex gladiatore imperator, quas fecit strages, ubi cunque posuit uestigia? cædit græges armentorũ, reliqui pecoris quodcunq; nactus est: epulãtur milites: ipse autem se, ut fratrẽ imitetur, obruit uino: uastantur agri: diripiuntur uillæ: matres familias, uirgines, pueri ingenui abripiũtur, militibus traduntur. hæc eadem, quacũque exercitum duxit, fecit M. Antonius. his uos teterrimis fratribus portas aperietis? hos unquã in urbem recipietis? non, tempore oblato, ducibus paratis, animis militum incitatis, populo R. cõspirante, Italia tota ad libertatem recuperandam excitata, deorum immortaliũ beneficio utemini? nullum erit tempus hoc amisso. à tergo, à fronte, à lateribus tenetur. si in Galliam ueneris, non

illis armis solum, sed etiā nostris decretis urgendus est. magna uis est, magnum nomen unum & idem sentientis senatus. uidetis refertum forum? populum R. ad spem recuperādæ libertatis erectum? qui lōgo interuallo cum frequentes hic uidet nos, tum sperat etiam liberos conuenisse. hunc ego diē expectans, M. Antonij scelerata arma uitaui, tum, cum ille in me absentē inuehens, nō intelligebat ad quod tēpus me, & meas uires reseruarem. si enim illi tum cædis initium à me quærēti respondere uoluissem, nunc Reip. consulere nō possem. hác uero nactus facultatem, nullum tēpus P.C. dimittā neque diurnum, neque nocturnū, quin de libertate populi R. de dignitate uestra, quod cogitandū sit, cogitem; quod agendum, atque faciendum, idem nō modo non recusem, sed appetā etiam, atque deposcam. hoc feci semper, dum licuit: intermisi, quoad nō licuit: iam nō solum licet, sed necesse est etiam; nisi seruire malumus, q̄, ne seruiamus, animis armisq; decernere. dij immortales nobis hæc præsidia dederunt, urbi Cæsarem, Brutum Galliæ. si enim ille urbem opprimere potuisset statim, si Galliam tenere paulo post, optimo cuique pereundū, reliquis esset seruiendum. hanc igitur occasionem oblatam tenete per deos immortales P.C. et amplissimi orbis terræ consilij principes uos esse aliquando recordamini. signum date populo R. consilium uestrum non deesse Reip. quoniam ille uirtutem suam non defuturam esse profitetur. nihil est, quod moneam: nemo est tam stultus, qui non intelligat, si indormierimus huic tempori, non modo crudelem superbamq; dominationem nobis, sed ignominiosam etiam & flagitiosam esse ferendam. nostis insolen-

tiam Antonij, noſtis amicos, noſtis totam domum. libidi= noſis, petulantibus, impuris, impudicis, aleatoribus, ebrijs ſeruire, ea eſt ſumma miſeria ſummo dedecore coniun cta. ꝙ ſi iam, quod dij omen auertant, fatum extremũ Reip. uenit: quod gladiatores nobiles faciunt, ut hone= ſte decumbant; faciamus nos principes orbis terrarum gentiumq́; omniũ, ut cũ dignitate potius cadamus, quã cum ignominia ſeruiamus. nihil eſt deteſtabilius dedeco re, nihil fœdius ſeruitute. ad decus, & libertatem nati ſumus. aut hæc teneamus, aut cũ dignitate moriamur. nimiũ diu teximus, quid ſentiremus: nunc iam apertũ eſt: omnes iam patefecerunt, in utranque partem quid ſentiãt, quid uelint. ſunt impij ciues, pro charitate Reip. nimiũ multi; pro multitudine bene ſentientium, admo dum pauci. quorum opprimendorum dij immortales in credibilem Reip. poteſtatem, & fortunam dederunt: ad ea enim præſidia, quæ habemus, iam accedunt Conſules ſumma prudentia, uirtute, concordia, multos menſes de populi R. libertate cõmentati atq; meditati. his auctori= bus, et ducibus, dijs iuuantibus, nobis uigilãtibus, et mul tum in poſterum prouidentibus, populo R. conſentiente, erimus profecto liberi breui tempore. iucundiorem autẽ faciet libertatem ſeruitutis recordatio. quas ob res, quòd Tribuni pl. uerba fecerũt, ut ſenatus Calendis Ian. tuto haberi, ſententiæq́; de ſumma Reip. libere dici poſſint: de ea re ita cenſeo, ut C. Panſa, A. Hircius Conſules deſi= gnati dent operam, ut ſenatus Calendis Ian. tutò haberi poſſit: quodq́; edictum D. Bruti imperatoris, Conſulis deſignati, optime de Rep. meriti, propoſitum ſit, ſena= tum exiſtimare, D. Brutum imperatorem, Conſulem de-

ſignatum, optime de Rep. promereri, cum ſenatus aucto-
ritatem, populiq; R. libertatem, imperiumq; defendat:
quodq; Galliam prouinciam citeriorem optimorum & fortiſſimorum uirorum, amiciſſimorumq; populo R. ciuium, exercitumq; in ſenatus poteſtate retineat, id eũ, exercitumq; eius, municipia, colonias prouinciæ Galliæ recte, atque ordine, exq; Rep. feciſſe, et facere: ſenatũ ad ſummam Reip. pertinere arbitrari, à D. Bruto & ab L. Planco imperatoribus Cõſulibus deſignatis, itemq; à cæteris, qui prouincias obtinẽt, obtineri ex lege Iulia, quoad ex. S. C. cuique eorum ſucceſſum ſit; eosq; dare operã, ut eæ prouinciæ, exercitusq; in ſenatus populiq; R. poteſtate, præſidioq; Reip. ſint: cumq; opera, uirtute, conſilio C. Cæſaris, ſummoq; conſenſu militum ueteranorũ, qui eius auctoritatem ſecuti Reip. præſidio ſunt, et fuerunt, & à grauiſſimis periculis populus R. defenſus ſit, et hoc tempore defendatur; cumq; legio Martia Albæ cõſtiterit, in municipio fideliſſimo, & fortiſſimo, ſeq; ad ſenatus auctoritatem populiq; R. libertatem contulerit; ꝙ pari conſilio eademq; uirtute legio quarta uſa, L. Egnatuleio duce, ciue egregio, ſenatus auctoritatem populiq; R. libertatẽ defendat, ac defenderit; ſenatui magnæ curæ eſſe, ac fore, ut pro tantis eorum in Remp. meritis honores eis habeãtur, gratiæq; referantur; ſenatui placere, uti C. Panſa, A. Hircius Conſules deſignati, cum magiſtratum inierint, ſi eis uidebitur, primo quoque tempore de his rebus ad hunc ordinem referant, ita uti è Rep. fideq; ſua cenſuerint.

IN M. ANTONIVM AD QVIRITES PHILIPPICA QVARTA. ORATIO XLVII.

f Requentia uestrum incredibilis Quirites, concioq; tanta, quãtam meminisse non uideor, & alacritatem mihi summam affert Reip. defendendæ, et spem recuperandæ libertatis. quanquam animus quidem mihi nunquam defuit, tempora defuerũt. quæ simul ac primum aliquid lucis ostendere uisa sunt, princeps uestræ libertatis defendẽdæ fui. quod si ante facere conatus essem, nunc facere nõ possem: hodierno. n. die Quirites, ne adhuc mediocrem rem actã arbitremini, fundamenta sunt iacta reliquarũ actionum: nam est hostis à senatu non dũ uerbo appellatus, sed re iam iudicatus Antonius. nunc uero multo sum erectior, quòd uos quoque hostem illũ esse tanto consensu, tantoq; clamore approbauistis: nec enim fieri potest, ut nõ aut ij sint impij, qui contra Consulem exercitũ comparauerunt; aut ille hostis, contra quem iure arma sumpta sunt. hãc igitur dubitationem, quãquã nulla erat, tamen nequa posset esse, senatus hodierno die sustulit. C. Cæsar, qui Remp. libertatemq; uestram suo studio, consilio, patrimonio deniq; tutatus est, & tutatur, maximis senatus laudibus ornatus est. laudo, laudo uos Quirites, cum gratissimis animis prosequimini nomẽ clarissimi adolescentis, uel pueri potius: sunt. n. facta eius immortalitatis, nomẽ ætatis. multa memini: multa audiui: multa legi: nihil ex omni seculorum memoria tale cognoui. qui, cũ seruitute premeremur,

meremur, & in dies malum cresceret, præsidij nihil haberemus, capitalem, & pestiferũ Brundusio M. Antonij reditũ timeremus; hoc insperatũ omnibus consiliũ, incognitum certe ceperit, ut exercitũ inuictum ex Hispanis militibus conduceret, Antonijq́; furorem crudelissimis cõsilijs incitatum à pernicie Reip. auerteret: quis est enim, qui hoc nõ intelligat, nisi Cæsar exercitũ parauisset, nõ sine exitio nostro futurũ Antonij reditũ fuisse? ita enim se recipiebat ardens odio uestri, cruentus sanguine ciuiũ, quos Suessæ, quos Brundusij occiderat, ut nihil nisi de Reip. pernicie cogitaret. quod autem erat præsidium salutis, libertatisq́; uestræ, si C. Cæsaris fortissimorumq́; sui patris militum exercitus non fuisset? cuius de laudibus & honoribus, qui ei pro diuinis, & immortalibus meritis diuini immortalesq́; debentur, mihi senatus assensus paulo ante decreuit, ut primo quoque tẽpore referretur. quo decreto quis non perspicit Antoniũ hostem esse iudicatum? quem enim appellare possumus eũ, contra quem qui exercitus ducũt, ijs senatus arbitratur singulares exquirendos honores? quid legio Martia? quæ mihi uidetur diuinitus ab eo deo traxisse nomen, à quo populũ R. generatũ accepimus: nõ ne ipsa suis decretis prius, quàm senatus, hostem iudicauit Antonium? nam ille si non hostis; qui Consulem reliquerunt, hostes necesse est iudicemus. præclara & luculenta reclamatione uestra factum pulcherrimũ Martialiũ comprobastis, qui se ad senatus auctoritatem, ad libertatẽ uestram, ad uniuersam Remp. contulerũt, hostem illũ, & latronem, & parricidam patriæ reliquerunt: nec solum id animose, & fortiter, sed considerate etiam,

ſapienterq́; fecerunt : Albæ conſtiterunt in urbe oppor=
tuna, munita, propinqua, fortiſſimorum uirorum, fideliſ
ſimorum ciuium, atq; optimorum. huius Martiæ legio=
nis legio Quarta imitata uirtutem, duce L. Egnatuleio,
quẽ ſenatus merito paulo ante laudauit, C. Cæſari exer=
citum pſecuta eſt. quæ expectas M. Antoni iudicia gra=
uiora? Cæſar fertur in cœlũ, qui contra te exercitum cõ
parauit : laudantur exquiſitiſſimis uerbis legiones, quæ
te reliquerunt, quæ à te accerſitæ ſunt; quæ tuæ eſſent,
ſi te Conſulẽ, quam hoſtẽ maluiſſes : quarum legionum
fortiſſimum, ueriſſimumq́; iudicium cõfirmat ſenatus,
cõprobat uniuerſus populus R. niſi forte uos Quirites Cõ
ſulem, non hoſtẽ iudicatis Antonium. ſic arbitrabar uos
iudicare, ut oſtenditis. municipia, colonias, præfecturas
num aliter iudicare cenſetis? omnes mortales una men
te cõſentiunt, omnia arma eorum, qui hæc ſalua uelint,
contra illam peſtem eſſe capienda. quid D. Bruti iudiciũ
Quirites, quod ex hodierno eius edicto perſpicere po=
tuiſtis? num cui tandem contemnendũ uidetur? recte,
et uere negaſtis Quirites : eſt enim quaſi deorũ immor
taliũ beneficio & munere datum Reip. Brutorũ genus,
& nomen ad libertatem populi R. uel conſtituendam,
uel recuperandam. quid igitur D. Brutus de M. Antonio
iudicauit? excluſit prouincia : exercitu obſtitit : Galliã
totam hortatur ad bellum : ipſam ſua ſponte, ſuoq́; iu=
dicio excitatam. ſi Conſul Antonius : Brutus hoſtis. ſi
conſeruator Reip. Brutus: hoſtis Antonius. num igitur,
utrũ horũ ſit, dubitare poſſumus? atqui, ut uos una men
te unáq; uoce dubitare uos negatis, ſic modo decreuit ſe
natus, D. Brutũ optime de Rep. mereri, cũ ſenatus aucto=

ritatem, populiq; R. libertatem, imperiumq; defenderit. à quo defenderit; nẽpe ab hoste: quæ est enim alia laudanda defensio? deinceps laudatur prouincia Gallia, meritoq; ornatur uerbis amplissimis à senatu, ꝙ resistat Antonio. quẽ si Cõsulẽ illa prouincia putaret, neq; eum reciperet, magno scelere se astringeret: omnes enim sub Consulis iure, & imperio debent esse prouinciæ. negat hoc D. Brutus imperator, Consul designatus, natus Reip. ciuis; negat Gallia, negat cuncta Italia, negat senatus, negatis uos. quis igitur illum Cõsulẽ, nisi latrones putãt? quanquã ne ij quidem ipsi, quod loquuntur, id sentiunt, nec à iudicio omnium mortalium, quãuis impij, nefarijq; sint, sicut sunt, dissentire possunt. sed spes rapiẽdi, atq; prædãdi cæcat animos eorum: quos nõ bonorum donatio, nõ agrorum assignatio, nõ illa infinita Pompeij hasta satiauit: qui sibi urbẽ, qui bona, et fortunas ciuiũ ad prædã proposuerunt: qui, dum sit, quod rapiãt, quod auferant, nihil sibi defuturum arbitrantur: quibus M. Antonius (ò dij immortales auertite, & detestamini quæso hoc omen) urbem se diuisurum esse promisit. ita uero ei, ut precamini, eueniat, quo huius amẽtiæ pœna in ipsum familiamq; eius recidat. quod ita futurum esse confido: iã enim nõ solum homines, sed etiã deos immortales ad Remp. conseruandam arbitror consensisse. siue enim prodigijs, atque portẽtis dij immortales nobis futura prædicunt, ita sunt apte denunciata, ut et illi pœna, & nobis libertas appropinquet: siue tantus consensus omnium sine impulsu deorum esse non potuit, quid est, quod de uoluntate cœlestium dubitare possimus? Reliquum est Quirites, ut uos in ista sententia, quã præ-

uobis fertis,perſeueretis. faciam igitur, ut imperatores
inſtructa acie ſolent; quanquã paratiſſimos milites ad
præliandũ uideant,ut eos tamẽ adhortentur.ſic ego uos
ardentes,et erectos ad libertatem recuperandam cohor=
tabor. non eſt,non eſt uobis Quirites cum eo hoſte certa
men,quocũ aliqua pacis conditio eſſe poſſit:neque enim
ille ſeruitutẽ ueſtram,ut antea,ſed iam iratus ſanguinẽ
concupiſcit.nullus ei ludus uidetur eſſe iucũdior, quam
cruor,quã cædes,quã ante oculos trucidatio ciuiũ.nõ eſt
uobis Quirites res cum ſcelerato homine,atque nefario,
ſed cũ immani tetraq; bellua: quæ quoniã in foueã in=
cidit,obruatur: ſi enim illinc emerſerit, nullius ſuppli=
cij crudelitas erit recuſanda: ſed tenetur,premitur,ur=
getur,nunc ijs copijs,quas iam habemus, mox ijs, quas
paucis diebus noui Conſules cõparabũt.incumbite in cau
ſam Quirites,ut facitis. nunq̃ ueſter conſenſus maior in
ulla cauſa fuit: nunq̃ tam uehementer cum ſenatu con
ſociati fuiſtis: nec mirum: agitur enim,non qua condi
tione uicturi, ſed uicturi ne ſimus, an cum ſupplicio
ignominiaq; perituri.quanquã mortẽ quidem omnibus
natura propoſuit:crudelitatem mortis, & dedecus uir=
tus propulſare ſolet: quæ propria eſt Romani generis,
& ſeminis. hanc retinete quæſo Quirites: quam uobis
tanq̃ hæreditatẽ maiores ueſtri reliquerunt. quanquam
omnia alia incerta ſunt,caduca,mobilia: uirtus eſt una
altiſſimis defixa radicibus: quæ nunquã ulla ui labefa=
ctari poteſt,nũquã dimoueri loco.hac maiores noſtri pri
mũ uniuerſam Italiã deuicerũt,deinde Carthaginẽ exci
derũt,Numantiam euerterũt,potentiſſimos Reges,belli=
coſiſſimas gentes in ditionẽ huius imperij redegerũt. ac

maioribus quidem uestris Quirites cũ eo hoste res erat, qui haberet Remp. curiam, ærarium, consensum, & concordiam ciuium, rationem aliquam, si ita res tulisset, pacis & fœderis: hic uester hostis uestram Remp. oppugnat, ipse habet nullam: senatum, id est orbis terræ consilium, delere gestit, ipse consilium publicum nullum habet: ærarium uestrum exhausit, suum non habet: nam concordiam ciuium qui habere potest, nullam qui habeat ciuitatem? pacis uero quæ potest cum eo esse ratio, in quo est incredibilis crudelitas, fides nulla? est igitur Quirites populo R. uictori omnium gentium omne certamen cum excursore, cum latrone, cum Spartaco. nam quòd se similem Catilinæ esse gloriari solet: scelere par est, belli industria inferior. ille cum exercitum nullum haberet, repente conflauit: hic eum exercitum, quem accepit, amisit. ut igitur Catilinam diligentia mea, senatus auctoritate, uestro studio, & uirtute fregistis: sic Antonij nefarium latrocinium uestra cum senatu concordia tanta, quanta nunquam fuit, felicitate, & uirtute exercituum, ducumq; uestrorum breui tempore oppressum audiatis. equidem, quantum cura, labore, uigilijs, auctoritate, consilio eniti atque efficere potero, nihil prætermittam, quod ad libertatem uestram pertinere arbitrabor: neque enim id pro uestris amplissimis in me beneficijs sine scelere facere possum. hodierno autem die primum, referente uiro fortissimo, uobisq; amicissimo M. hoc Seruilio, collegisq; eius ornatissimis uiris, optimis ciuibus, longo interuallo me auctore, et principe ad spem libertatis exarsimus.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA QVINTA. ORATIO XLVIII.

n

Ihil unquam longius Calendis Ian. mihi uiſum eſt patres conſcripti: quod idem intelligebã per hos dies unicuiq; ueſtrum uideri: qui enim bellum cum Rep. gerũt, hunc diem non expectant: nos autem tum, cum maxime conſilio ueſtro ſubuenire cõmuni ſaluti oporteret, in ſenatũ non uocabamur. ſed querelam præteritorum dierum ſuſtulit oratio Conſulum: qui ita locuti ſunt, ut magis exoptatæ Calendæ Ian. q̃ ſeræ eſſe uideantur. atque ut oratio Conſulum animum meum erexit, ſpemq; attulit non modo ſalutis conſeruandæ, uerum etiam dignitatis priſtinæ recuperandæ: ſic me perturbaſſet eius ſententia, qui primus rogatus eſt, niſi ueſtræ uirtuti, conſtantiæq; confiderem: hic enim uobis P. C. dies illuxit, hæc poteſtas data eſt, ut, quantum uirtutis, quantũ conſtantiæ, quantũ grauitatis in huius ordinis conſilio eſſet, populo R. declarare poſſetis. recordamini, qui dies nudius tertius decimus fuerit, quantus conſenſus ueſtrum, quanta uirtus, quanta conſtantia, quantam ſitis à populo R. laudem, quantam gratiam conſecuti. atque illo die P. C. ea cõſtituiſtis, ut uobis nihil iam ſit integrũ, niſi aut honeſta pax, aut bellum neceſſariũ. pacem uult M. Antonius: arma ponat, roget, deprecetur: neminem æquiorem me reperiet; cui quidẽ, dum ſe ciuibus impijs cõmẽdat, inimicus eſſe, quàm amicus maluit. nihil eſt profecto, quod dari poſ=

ſit bellum gerenti: erit fortaſſe aliquid, quod concedi poſſit roganti. Legatos uero ad eum mittere, de quo grauiſſimum iudicium nudius tertius decimus feceritis, nõ iam leuitatis eſt, ſed, ut, quod ſentio, dicã, demẽtiæ. primum enim eos duces laudauiſtis, qui cõtra illum priuato conſilio bellum ſuſcepiſſent: deinde milites ueteranos, qui cũ ab Antonio in colonias eſſent deducti, illius beneficio libertatẽ populi R. antepoſuerunt. quid legio Martia? quid Quarta? cur laudantur? ſi enim Conſulem ſuum reliquerunt, uituperãdæ ſunt: ſi inimicum populi R. iure laudãtur. atqui cum Cõſules nõ dum haberetis, decreuiſtis, ut & de præmijs militum, & de honoribus imperatorum primo quoq; tempore referretur. placet eodem tempore præmia conſtituere ijs, qui contra Antonium arma ceperunt, et Legatos ad Antonium mittere? ut iam pudendum ſit, honeſtiora decreta eſſe legionũ, quàm ſenatus: ſiquidem legiones decreuerunt ſenatum defendere contra M. Antonium, ſenatus decernit Legatos ad Antonium. utrum hoc eſt cõfirmare militum animos, an debilitare uirtutẽ? hoc dies duodecim profecerunt, ut, quẽ nemo præter Cotylam tum inuẽtus ſit qui defenderet, is habeat iam patronos etiam conſulares? qui utinam omnes ante me ſententiam rogarentur. quanq̃ ſuſpicor, quid dicturi ſunt quidam eorum, qui poſt me rogabuntur. facilius contradicerem, ſi quid uideretur: eſt enim opinio, decreturum aliquem M. Antonio illam ultimam Galliam, quã Plancus obtinet. quid eſt aliud, omnia ad bellum ciuile hoſti arma largiri? primum neruos belli pecuniam infinitam, qua nunc eget: deinde equitatum, quãtum uelit: equitatum dico?

dubitabit credo gentes barbaras ſecum adducere. hoc qui non uidet, excors: qui, cum uidet, decernit, impius. tu ciuem ſceleratum, & perditũ, Gallorum, & Germanorum exercitu, pecunia, peditatu, equitatu, copijs inſtrues? nullæ iſtæ excuſationes ſunt: Meus amicus eſt. ſit patria prius. Meus cognatus. an poteſt cognatio ulla propior eſſe, q̃ patriæ, in qua parentes etiam continẽtur? Mihi pecuniam attribuit. cupio uidere, qui id audeat dicere. quid autem agatur, cum aperuero; facile erit ſtatuere, quam ſentẽtiam dicatis, aut quam ſequamini. agitur, utrum M. Antonio facultas detur opprimendæ Reip. cædis faciendæ, bonorum diripiendorũ, urbis, agrorum ſuis latronibus condonandi, populi R. ſeruitute opprimendi; an horum nihil facere ei liceat. dubitatis? an nõ cadunt hæc in Antonium? hoc ne Cotyla quidẽ dicere auderet. quid enim in eum non cadit, qui, cuius acta ſe defendere dicit, eius leges peruertit, quas maxime laudare poteramus? ille paludes ſiccare uoluit: hic omnem Italiam moderato homini L. Antonio diuidendũ dedit. quid? hanc legem populus R. accepit? quid? per auſpicia ferre potuit? ſed Augur uerecundus ſine collegis de auſpicijs. quanquam illa auſpicia non egent interpretatione Augurum: Ioue enim tonante cum populo agi non eſſe fas, quis ignorat? Tribuni pl. tulerunt de prouincijs contra acta Cæſaris ille biennij, iſte ſexennij. num etiam hanc legem populus R. accepit? quid? promulgata fuit? quid? non ne ante lata, quàm ſcripta? non ne ante factam uidimus, quàm futuram quiſquam eſt ſuſpicatus? ubi lex Cæcilia, & Didia? ubi promulgatio trinundinum? ubi pœnæ recenti

lege Iunia, et Licinia? possunt ne hæ leges ratæ esse sine
interitu legum reliquarum? eccui potestas in forum in=
troeũdi fuit? quæ porrò illa tonitrua? quæ tempestas? ut,
si auspicia M. Antonium non mouerent, sustinere tamẽ,
ac ferre posse tantam uim tempestatis, imbris, ac turbi=
num mirum uideretur. quam legem igitur se Augur di
cit tulisse nõ modo tonante Ioue, sed propè cœlesti cla=
more prohibente, hanc dubitabit contra auspicia latam
confiteri? quid? quod cũ eo collega tulit, quem ipse fecit
sua nũciatione uitiosum; nihil ne ad auspicia bonus Au
gur arbitratus est pertinere? sed auspiciorũ nos fortasse
erimus interpretes, qui sumus eius collegæ: nũ etiam ar
morum interpretes quærimus? primum omnes fori adi
tus ita septi, ut, etiam si nemo obstaret armatus, tamen
nisi septis reuulsis introiri in forũ nullo modo posset. sic
uero erant disposita præsidia, ut, quo modo aditus hostiũ
prohibentur, ita castellis, & operibus ab ingressione fori
populũ Tribunosq; pl. propulsari uideres. quibus de cau
sis eas leges, quas M. Antonius tulisse dicitur, omnes cen
seo per uim, & contra auspicia latas, ijsq; legibus popu=
lum non teneri. si quam legem de actis Cæsaris confir=
mandis, de'ue Dictatura in perpetuum tollenda, de'ue
colonis in agros deducendis tulisse M. Antonius dicitur,
easdem leges de integro, ut populum teneant, saluis au=
spicijs ferre placet. quãuis ergo bonas leges uitiose, per
uimq; tulerit, tamen hæ leges nõ sunt habendæ, omnisq;
audacia gladiatoris amẽtis auctoritate nostra repudian
da est. illa uero dissipatio pecuniæ publicæ ferenda nul
lo modo est, per quam septies millies falsis perscriptio
nibus, donationibusq; auertit: ut portenti simile uidea=

tur, tantã pecuniam populi R. tam breui tempore perire
potuisse. quid illi immanes quæstus? ferẽdi ne? quos M.
Antonij tota exhausit domus. decreta falsa uẽdebat: re-
gna, ciuitates, immunitates in æs accepta pecunia iube-
bat incidi. hæc se ex commentarijs Cæsaris, quorum ipse
auctor erat, agere dicebat. in interiore ædium parte to-
tius Reip. nundinæ: mulier sibi felicior, q̃ uiro, auctionẽ
prouinciarum, regnorumq́; faciebat: restituebantur exu
les quasi lege, sine lege. quæ nisi auctoritate senatus re-
scinduntur, quoniam ingressi in spem Reip. recuperãdæ
sumus; imago nulla liberæ ciuitatis relinquetur. neq; so
lum commentarijs commentitijs, chirographisq; uenali-
bus innumerabilis pecunia cõgesta in illam domum est,
cum, quæ uẽdebat, Antonius ea se ex actis Cæsaris agere
diceret: sed senatus etiã consulta pecunia accepta falsa
referebat: syngraphæ obsignabantur: S.C. tanquam fa
cta ad ærarium referebantur. huius turpitudinis testes
erant etiam exteræ nationes. fœdera interea facta: re-
gna data: populi prouinciæq; liberatæ: earumq́; rerum
falsæ tabulæ gemẽte populo R. toto Capitolio figebãtur.
quibus rebus tãta pecunia una in domo coaceruata est,
ut, si hoc genus in unum redigatur, non sit pecunia po-
pulo R. defutura. is etiam legem iudiciariam tulit, homo
castus, atque integer iudiciorum & iuris auctor. in quo
nos fefellit. antesignanos, & manipulares, & alaudas iu
dices se constituisse dicebat. at ille legit aleatores, legit
exules, legit Græcos. ò consessum iudicum præclarum:
ò dignitatem consilij admirandam. pauet animus apud
illud consilium pro reo dicere. Cydam Cretensem, por-
tentum insulæ, hominem audacissimum, & perditis-

simũ. sed fac ita non esse. nũ latine scit? nũ ex iudicum genere & forma? nũ leges nostras mores'ue nouit? num denique homines? est enim uobis Creta notior, q̃ Roma Cydæ. delectus aũt & notatio iudicũ etiam in nostris ciuibus haberi solet. Cortynium uero iudicem quis nouit? aut quis nosse potuit? nã Lysiadem Atheniensem pleriq; nouimus: est enim Phedri, philosophi nobilis, filius: quo nemo præterea magis festiuus: ut ei cũ M. Curio cõsessore eodẽ, & collusore facillime possit cõuenire. quæro igitur, si Lysiades citatus iudex non responderit, excuseturq; Areopagites esse, nec debere eodem tempore Romæ, et Athenis res iudicare: accipiet ne excusationem is, qui quæstioni præerit, Græculi iudicis, modo palliati, modo togati? an Atheniensiũ antiquissimas leges negliget? qui porrò ille cõsessus dij boni? Cretẽsis iudex, isq; nequissimus. quẽ ad hũc reus alleget? quo modo accedat? dura natio est. at Atheniẽses misericordes. puto ne Curium quidem esse crudelem, qui quotidie periculum fortunæ faciat. sunt item lecti iudices: qui fortasse excusabuntur: habent enim legitimam excusationem, exilij causa solum uertisse, nec esse postea restitutos. hos ille demens iudices legisset, horum nomina ad ærarium detulisset, his magnam partem Reip. credidisset, si ullam speciem Reip. cogitauisset? atque ego de notis iudicibus dixi. quos minus nostis, nolui nominare. saltatores, citharistas, totum denique comesationis Antonianæ chorum in tertiam decuriam iudicum scitote esse collectum. hæc causa, cur lex tam egregia, tamq; præclara, maximo imbri, tempestate, uentis, procellis, turbinibus, inter fulmina, & tonitrua ferretur, ut eos iu-

dices haberemus, quos socios ad epulas habere hospites nemo uelit. scelerũ magnitudo, conscientia maleficiorũ, direptio eius pecuniæ, cuius ratio in æde Opis confecta est, hanc tertiam decuriam excogitauit: nec ante turpes iudices quæsiti, q̃ honestis iudicibus nocentium salus desperata est. sed illud os, illam impuritatẽ * fecissent, ut hos iudices legere auderet, quorum lectione duplex imprimeretur Reip. dedecus: unum, ꝙ tam turpes iudices essent: alterum, ꝙ patefactum esset, q̃ multos in ciuitate turpes haberemus. hanc ego & reliquas eiusmodi leges, etiam si sine ui saluis auspicijs essent rogatæ, censerem tamen abrogandas: nunc non abrogandas cẽseam, quas iudico non rogatas? an illa non grauissimis ignominijs, monumentisq́; huius ordinis ad posteritatis memoriam sunt notanda, ꝙ unus M. Antonius in hac urbe palàm secum habuerit armatos? quod neque Reges fecerunt, neque ij, qui Regibus exactis regnum occupare uoluerunt. Cinnam meminì: uidi Syllam, modo Cæsarem: hi enim tres post ciuitatem à L. Bruto liberatam plus potuerunt, q̃ uniuersa Resp. non possum affirmare nullis telis eos stipatos fuisse: hoc dico, nec multis, & occultis. at hanc pestem agmen armatorum sequebatur: Classitius, Mustella, Tyro, gladios ostentantes, sui similes greges ducebant per forum: certum agminis locum tenebant barbari sagittarij. cum autem erat uentum ad ædem Concordiæ, gradus complebantur, lecticæ collocabantur, non quo ille scuta occulta esse uellet, sed ne familiares, si scuta ipsi ferrent, laborarent. illud uero teterrimum auditu, non modo aspectu, in cella Concordiæ collocari armatos latrones

ſicarios, è templo carcerem fieri, opertis ualuis Concor-
diæ, cum inter ſubſellia ſenatus uerſarentur latrones, patres conſcriptos ſententias dicere. huc etiam niſi ueni rem Calendis Sept. fabros ſe miſſurum, & domum meã diſturbaturum eſſe dixit. magna res, credo, agebatur. de ſupplicatione referebatur. ueni poſtridie: ipſe non uenit. locutus ſum de Rep. minus equidem libere, quã mea conſuetudo, liberius tamen, quàm pericula, minæq; poſtulabant. at ille, homo uehemens, & uiolentus, qui hanc conſuetudinem libere dicendi excluderet, (fe-
cerat enim hoc idem maxima cum laude L. Piſo XXX diebus ante me) inimicitias mihi denunciauit: adeſſe in ſenatu iuſſit ad XIII Cal. Oct. ipſe interea decem & ſeptem dies de me in Tyburtino Scipionis declamita uit, ſitim quærens: hæc enim ei canſa eſſe ſolet decla-
mandi. cum is dies, quo me adeſſe iuſſerat, ueniſſet, tũ uero agmine quadrato in ædem Cõcordiæ uenit, atque in me abſentem orationem ore impuriſſimo euomuit. quo die, ſi per amicos mihi cupienti in ſenatum uenire licuiſſet, cædis initium feciſſet à me: ſic enim ſtatuerat. cum autem ſemel gladium ſcelere imbuiſſet, nulla res ei finem cædendi, niſi defatigatio, & ſatietas, attuliſ-
ſet. etenim aderat Lucius frater gladiator Aſiaticus, qui myrmillo Mylaſis depugnarat: ſanguinẽ noſtrum ſitiebat, ſuum illa gladiatoria pugna multum profude-
rat. hic pecunias noſtras æſtimabat: poſſeſſiones nota-
bat, & urbanas, & ruſticas: huius mendicitas auidi-
tate coniuncta in fortunas noſtras imminebat: diuide-
bat agros quibus & quos uolebat: nullus aditus erat pri uato, nulla æquitatis deprecatio: tantũ quiſque habebat

possessor, quantum reliquerat diuisor Antonius. quæ q̃=quã, si leges irritas feceritis, rata esse nõ possunt: tamen separatim suo nomine notanda censeo; iudicandumq́;, nullos Septemuiros fuisse; nihil placere ratũ esse, quod ei egissent, aut quod ab ijs actum diceretur. M. uero Antonium, quis est, qui ciuẽ possit iudicare potius, quã teterrimum, & crudelissimum hostem, qui pro æde Castoris sedens, audiente populo R. dixerit, nisi uictorẽ uicturum neminem? num putatis P. C. dixisse eum minacius, quã facturum fuisse? q̃d uero quod in concione dicere ausus est? se, cum magistratu abisset, ad urbẽ uẽturum cum exercitu, introiturum quotiescunq; uellet. q̃d erat aliud, nisi denunciare populo R. seruitutem? quod autem eius iter Brundusium, quæ festinatio, quæ spes, nisi ut ad urbem ocyus exercitum maximum adduceret? qui autẽ delectus cẽturionum? quæ effrenatio impotẽtis animi? cum eius promissis legiones fortissimæ reclamassent, domum ad se uenire iussit cẽturiones, quos bene de Rep. sentire cognouerat; eosq́; ante pedes suos, uxorisq́; suæ, quã secum grauis imperator ad exercitum duxerat, iugulari coegit. quo animo hunc futurum fuisse censetis in nos, quos oderat, cum in eos, quos nunquã uiderat, tam crudelis fuisset? & quàm auidum in pecunijs locupletum, qui pauperum sanguinem concupisset? quorum ipsorum bona, quantacunque erant, statim suis comitibus, compotoribusq́; descripsit. atque ille furens infesta iam patriæ signa Brundusio inferebat; cum Cæsar deorum immortalium beneficio, diuini animi, ingenij, consilij magnitudine, cum sua sponte eximiaq́; uirtute, tum approbatione auctoritatis meæ colonias patris adijt, uetera=

nos milites conuocauit, paucis diebus exercitum fecit, incitatos latronis impetus retardauit. postea uero quàm legio Martia ducẽ præstantissimũ uidit, nihil egit aliud, nisi ut aliquãdo liberi essemus. quã est imitata Quarta legio. quo ille nuncio audito, cũ senatum uocasset, adhibuissetq; consularẽ, qui sua sententia C. Cæsarem hostem iudicaret, repente concidit. post aũt neque sacrificijs solẽnibus factis, neque uotis nuncupatis, non profectus est, sed profugit paludatus: at quò? in prouinciã firmissimorum, et fortissimorũ ciuium: qui illum, ne si ita quidẽ uenisset, ut nullum bellũ inferret, ferre potuissent, impotentem, iracundum, contumeliosum, superbum, semper poscentem, semper rapientem, semper ebrium. at ille, cuius ne pacatam quidem nequitiam quisquam ferre posset, bellum intulit prouinciæ Galliæ; circunsedit Mutinã firmissimam & splendidissimã populi R. coloniam; oppugnat D. Brutum imperatorem, Consulẽ designatum, ciuem non sibi, sed nobis et Reip. natum. ergo Annibal hostis, ciuis Antonius? quid ille fecit hostiliter, quod hic non aut fecerit, aut faciat, aut moliatur, & cogitet? totum iter Antonij quid habuit, nisi depopulationes, uastationes, cædes, rapinas? quæ non faciebat Annibal, quia multa ad usum reseruabat: hæc ij, qui in horam uiuerent, non modo de fortunis, & de bonis ciuiũ, sed ne de utilitate quidem sua cogitauerunt. ad hunc (dij boni) Legatos mitti placet? norunt isti homines formã Reip. iura belli, exempla maiorum? cogitant, quid populi R. maiestas, quid senatus seueritas postulet? Legatos decernitis: si ut deprecentur, contemnet: si ut imperetis, non audiet. denique quamuis seuera Legatis

mandata dederimus, nomē ipſum Legatorū hunc, quem uidimus, populi R. reſtinguet ardorem, municipiorum atque Italiæ franget animos. ut omittā hæc, quæ magna ſunt; certe iſta Legatio moram, et tarditatem afferet bello. quamuis dicant, quod quoſdam audiam dicturos, Legati proficiſcantur, bellum nihilo minus paretur: tamen Legatorum nomen ipſum et animos molliet, & belli celeritatem morabitur. minimis mométis P. C. maximæ inclinationes temporū fiunt cum in omni caſu Reip. tum in bello, et maxime ciuili, quod opinione plerūque et fama gubernatur. nemo quæret, quibus cum mandatis Legatos miſerimus: nomen ipſum Legationis ultro miſſæ timoris eſſe ſignum uidebitur. recedat à Mutina, deſinat oppugnare Brutum, decedat ex Gallia: nō eſt uerbis rogandus, cogendus eſt armis: non enim ab Annibalē mittimus, ut à Sagunto recedat, ad quem miſerat olim ſenatus P. Valerium Flaccum, & Q. v. Bebium Pamphilum, qui, ſi Annibal non pareret, Carthaginem ire iuſſi ſunt. noſtros Legatos quò iubebimus ire, niſi paruerit Antonius? ne imperatorē, coloniamq; populi R. oppugnet, ita ne uero per Legatos rogādus eſt? quid intereſt per deos immortales, utrū hanc urbem oppugnet, an huius urbis propugnaculum, coloniamq; populi R. præſidij cauſa collocatam? belli Punici ſecundi, quod contra maiores noſtros Annibal geſſit, cauſa fuit Sagunti oppugnatio. recte ad eum Legati miſſi. mittebantur ad Pœnum, mittebantur pro Annibalis hoſtibus, noſtris etiam ſocijs. quid ſimile tandem? nos ad ciuē mittemus, ne imperatorem populi R. ne exercitum, ne coloniam circunſedeat, ne oppugnet, ne agros depopuletur, ne ſit hoſtis. age, ſi paruerit,

ruerit, hoc ciue uti aut uolumus, aut possumus? ante diem XIII. Cal. Ian. decretis uestris eũ concidistis: constituistis, ut hæc ad uos Cal. Ian. referrentur, quæ referri uidetis, de honoribus, et præmijs bene de Rep. meritorũ, & merentium: quorum principẽ iudicauistis eum, qui fuit, C. Cæsarem, qui M. Antonij impetus nefarios ab urbe in Galliam uertit: deinde milites ueteranos, qui primi Cæsarem secuti sunt: tum illas cœlestes, diuinasq́; legiones, Martiam, & Quartam, quibus, cum Consulem suum non modo reliquissent, sed bello etiã persequerentur, honores & præmia spopondistis: eodemq́; die D. Bruti præstantissimi ciuis edicto allato, atque proposito, factum eius collaudauistis; quodq́; ille bellum priuato cõsilio susceperat, id uos auctoritate publica comprobastis. quid igitur illo die aliud egistis, nisi ut re hostem iudicaretis Antonium? his uestris decretis aut ille uos æquo animo aspicere poterit, aut uos illum sine dolore summo uidebitis? exclusit illum à Rep. distraxit, segregauit non solum scelus illius, sed etiã, ut mihi uidetur, fortuna quædam Reip. quid, si Legatis paruerit, Romamq́; redierit, num quando perditis ciuibus uexillum, quò cõcurrant, defuturum putatis? sed hoc minus uereor. sunt alia, ob quæ magis nunquam parebit ille Legatis. noui hominis insaniam, arrogantiã: noui perdita consilia amicorum, quibus ille est deditus. Lucius quidem frater eius, ut pote qui peregre depugnauit, familiã ducit. si per se ipse sanus, quod nunquam erit; per hos esse ei tamen non licebit. teretur interea tempus: belli apparatus refrigescent. unde est adhuc bellum, nisi ex retardatione, & mora? ut primum post discessum latronis, uel potius

desperatam fugam libere senatus haberi potuit, semper flagitaui, ut conuocaremur: quo die primum conuocati sumus, cum designati Consules non adessent, ieci sententia mea maximo uestro consensu fundamenta Reip. serius omnino, quàm decuit: nec enim ante potui: sed tamen, si ex eo tẽpore dies nullus intermissus esset, bellum profecto nullum haberemus. omne malum nascens facile opprimitur, inueteratum fit plerunque robustius. sed tum expectabantur Calendæ Ian. fortasse nõ recte: uerum præterita omittamus. etiam'ne hanc moram afferemus, dum proficiscãtur Legati? dum reuertantur? quorum expectatio dubitationem belli afferet: bello autem dubio quod potest studium esse delectus? quamobrẽ P. C. Legatorum mentionem nullã censeo faciendam: rem administrandam arbitror sine ulla mora, & confestim gerendam censeo: tumultum decerni, iustitium indici, saga sumi dico oportere, delectum haberi sublatis uacationibus in urbe, & in Italia præter Galliã totam. quæ si erunt facta, opinio ipsa & fama uestræ seueritatis obruet scelerati gladiatoris amentiam: sentiet sibi bellum cum Rep. esse susceptum: expietur cõsentientis senatus neruos, atque uires: nã nunc quidẽ partium cõtentionem esse dictitat: quarum partium? alteri uicti sunt: alteri sunt è medijs C. Cæsaris partibus. nisi forte Cæsaris partes à Pansa, & Hircio Consulibus, & à filio C. Cæsaris oppugnari putamus. hoc uero bellum nõ ex dissensione partium, sed ex nefaria spe ꝑditissimorum ciuiũ excitatum: quibus bona, fortunæq; nostræ notatæ sunt, & iam ad cuiusque opinionẽ distributæ. legi epistolã Antonij, quã ad quendã Septemuirum, capitalẽ hominẽ, col=

legam suum miserat. quid concupiscas, tu uideris: quod concupiueris, certe habebis. hem, ad quem Legatos mittamus? cui bellum moremur inferre? qui ne sorti quidẽ fortunas nostras destinauit, sed libidini cuiusque nos ita addixit, ut ne sibi quidẽ quidquã integrum, quod nõ alicui promissum iam sit, reliquerit. cũ hoc P.C. bello, bello, inq̃, decertãdum est, idq́; confestim: Legatorum tarditas repudianda est. quapropter ne multa nobis quotidie decernenda sint, Consulibus totã Remp. cõmittendam censeo, hisq́; permittendũ, ut Remp. defendãt, prouideantq́; ne quid Resp. detrimenti accipiat: censeoq́;, ut ijs, qui in exercitu Antonij sunt, ne sit ea res fraudi, si ante Calendas Febr. ad eo discesserint. hæc si censueritis patres cõscripti, breui tempore libertatẽ populi R. auctoritatemq́; uestram recuperabitis. sin autem lenius agetis, tamẽ eadẽ, sed fortasse serius decernetis. de Rep. quoad retulistis, satis decreuisse uideor. Altera res est de honoribus: de quibus deinceps intelligo esse dicendũ. sed q ordo in sententijs rogãdis seruari solet, eundẽ tenebo in uiris fortibus honorãdis. à Bruto igitur Consule designato more maiorum capiamus exordiũ. cuius, ut superiora omittã, quæ sunt maxima illa quidẽ, sed adhuc hominũ magis iudicijs, quã publice laudata: quibusnã uerbis eius laudes huius ipsius temporis consequi possumus? neq; enim ullam mercedem tanta uirtus, præter hanc laudis gloriæq́;, desiderat: qua etiã si careat, tamen sit se ipsa cõtenta, atque in memoria gratorum ciuium, tanquam in luce, posita lætetur. laus igitur iudicij, testimonijq́; uestri tribuenda Bruto est. quamobrem his uerbis patres conscripti S. C. faciendum censeo: Cum D. Brutus Imp. Cos. de-

signatus, prouinciam Galliam in senatus populiq; R. potestate teneat; cumq; exercitum tãtum, tam breui tempore, summo studio municipiorum, coloniarumq; prouinciæ Galliæ optime de Rep. meritæ, merentisq; conscripserit, cõpararit; id eum recte, et ordine, exq; Rep. fecisse, idq; D. Bruti præstantissimum meritum in Remp. senatui populoq; R. gratum esse, & fore; itaque senatum populumq; R. existimare, D. Bruti imp. Cos. desig. opera, consilio, uirtute, incredibiliq; studio, et consensu prouinciæ Galliæ, Reip. difficillimo tempore esse subuentũ. huic tanto merito Bruti P. C. tantoq; in Remp. beneficio, quis est tantus honos, qui non debeatur? nam si M. Antonio patuisset Gallia; si oppressis municipijs, & colonijs imparatis in illam ultimam Galliam penetrare potuisset: quantus Reip. terror impenderet? dubitaret, credo, homo amentissimus, atque omnibus cõsilijs præceps, & deuius, nõ solum cum exercitu suo, sed etiã cum omni immanitate barbariæ bellum inferre nobis, ut eius furorẽ ne alpium quidẽ muro cohibere possemus. hæc igitur habenda gratia est D. Bruto, qui illum, non dum interposita auctoritate uestra, suo cõsilio, atque iudicio, non, ut Consulẽ, recepit, sed, ut hostem, arcuit Gallia, seq; obsideri, quã hanc urbem maluit. habeat ergo huius tãti facti, tamq; præclari decreto uestro testimonium sempiternũ? Galliaq;, quæ semper præsidet, atque præsedit huic imperio, libertatiq; communi, merito iureq; laudetur, ꝙ se, suasq; uires nõ tradidit, sed opposuit Antonio. atque etiam M. Lepido pro eius egregijs in Remp. meritis decernẽdos honores quam amplissimos censeo. semper ille populumq; R. liberum uoluit; maximumq; signum illo

die dedit uoluntatis, & iudicij sui, cum, Antonio diadema Cæsari imponente, si auertit, gemituq; & mœstitia declarauit quantum haberet odium seruitutis, q̄ populū R. liberum cuperet, quàm illa, quæ tulerat, temporum magis necessitate, quàm iudicio tulisset. quanta uero is moderatione usus sit in illo tempore ciuitatis, quod post mortē Cæsaris consecutū est, quis nostrū obliuisci potest? magna hæc, sed ad maiora properat oratio. quid enim, ò dij immortales, admirabilius omnibus gentibus, quid optatius populo R. accidere potuit, quàm, cum bellum ciuile maximū esset, cuius belli exitum omnes timeremus, sapientia etiam id potius extingui, quàm armis & ferro rem in discrimen adducere? quòd si eadem ratio Cæsaris fuisset in illo tetro miseroq; bello: ut omittam patrem, duos Cn. Pompeij summi & singularis uiri filios incolumes haberemus. quibus certe pietas fraudi esse nō debet. utinam omnes M. Lepidus seruare potuisset: facturum fuisse declarauit in eo, quod potuit, cū Sex. Pōpeium restituit ciuitati, maximum ornamentum Reip. clarissimum monumentum clementiæ suæ. grauis illa fortuna populi R. graue fatum: Pompeio enim patre, quod imperij populi R. lumen fuit, extincto, interfectus est patris simillimus filius. sed omnia mihi facta uidentur deorum immortalium iudicio, & pietate, Sex. Pompeio Reip. conseruato. quā ob causam iustam, atque magnam, et ꝙ periculosissimum ciuile bellum maximumq; humanitate & sapientia sua M. Lepidus ad pacem concordiamq; conuertit, S. C. his uerbis censeo perscribendum. Cum à M. Lepido Imp. Pontifice Max. sæpenumero Resp. & bene, & feliciter gesta sit, popu=

lut R. intellexerit ei dominatum regium maxime diſpli cere; cumq́; eius opera, uirtute, conſilio, ſingulariq́; clemētia, & manſuetudine bellum acerbiſſimum ciuile ſit reſtinctum, Sextusq́; Pōpeius Cn. F. Magnus huius ordinis auctoritate ab armis diſceſſerit, et à M. Lepido Imp. Pont. Max. ſumma ſenatus populiq́; R. uoluntate ciuitati reſtitutus ſit; ſenatum populumq́; R. pro maximis plurimisq́; in Remp. M. Lepidi meritis magnā ſpem in eius uirtute, auctoritate, felicitate reponere otij, pacis, cōcordiæ, libertatis; eiusq́; in Remp. meritorum ſenatum populumq́; R. memorem fore; eiq́; ſtatuā equeſtrem inauratam in Roſtris, aut quo alio loco in foro uellet, ex huius ordinis ſententia ſtatui placere. qui honos P. C. mihi maximus uidetur: primum, quia iuſtus eſt: nō enim ſolum datur propter ſpem temporum reliquorum, ſed pro ampliſſimis meritis redditur. nec uero cuiquam poſſumus cōmemorare hunc honorem à ſenatu tributum iudicio ſenatus ſoluto, & libero. Venio ad C. Cæſarem P. C. qui niſi fuiſſet, quis noſtrum eſſe potuiſſet? aduolabat ad urbem à Brunduſio homo impotentiſſimus, ardens odio, animo hoſtili in omneis bonos cū exercitu Antonius. quid huius audaciæ, & ſceleri poterat opponi? nō dum ullos duces habebamus, nō copias: nullum erat conſilium publicum, nulla libertas: dandæ ceruices erant crudelitati nefariæ: fugam quærebamus omnes: quæ ipſa exitum nō habebat. quis tum nobis, quis populo R. obtulit hunc diuinum adoleſcentem deus? qui, cum omnia ad perniciem noſtram peſtifero illi ciui paterent, ſubito præter ſpem omnium exortus, prius cōfecit exercitum, quem furori M. Antonij opponeret, q̃ quiſquam

hoc eum cogitare suspicaretur. magni honores habiti Cn. Pompeio, cum esset adolescens: & quidē iure: subuenit enim Reip. sed ætate multo robustior, & militum ducem quærentiū studio paratior, & in alio genere belli: nō enim omnibus Syllæ causa grata: declarat multitudo proscriptorum, tot municipiorum maximæ calamitates. Cæsar autem annis multis minor ueteranos cupientes iam requiescere armauit: eam cōplexus est causam, quæ esset senatui, quæ populo, quæ cunctæ Italiæ, quæ dijs omnibus gratissima. et Pōpeius ad L. Syllæ maximum imperium, uictoremq; exercitum accessit: Cæsar se ad neminē adiunxit, ipse princeps exercitus faciendi, & præsidij cōparandi fuit. ille aduersariorum partibus agrum Picenum habuit inimicum: hic ex Antonij amicis, sed amicioribus libertati, contra Antonium confecit exercitum. illius opibus Sylla regnauit: huius præsidio Antonij dominatus oppressus est. demus igitur imperiū Cæsari, sine quo res militaris administrari, teneri exercitus, bellum geri non potest: sit pro Prætore eo iure, quo qui optimo. qui honos, quanq̃ est magnus illi ætati, tamē ad necessitatem rerum gerendarum, non solum ad dignitatem ualet. itaq; illa quæramus, qui uix hodierno die consequemur. sed sæpe spero fore huius adolescentis ornandi honorandiq; & nobis & populo R. potestatē. hoc autem tempore ita censeo decernendum. Quòd C. Cæsar C. F. Pont. Propr. summo Reip. tempore milites ueteranos ad libertatem populi R. cohortatus sit, eosq; conscripserit; quodq; legio Martia, quartaq; summo studio, optimoq; in Remp. consensu, C. Cæsare duce & auctore Remp. libertatem populi R. defendant, de=

fenderint; & quòd C. Cæsar Proprætor, Galliæ prouinciæ cum exercitu subsidio profectus sit, equites, sagittarios, elephantos in suam populiq; R. potestatem redegerit, difficillimoq; Reip. tempore saluti, dignitatiq; populi R. subuenerit; ob eas causas senatui placere, C. Cæsarem C. F. Pont. Propr. senatorem esse, sententiamq; loco prætorio dicere; eiusq; rationem, quæcunq; appetet, ita haberi, prout haberi lege liceret, si anno superiore Quæstor fuisset. quid est enim P. C. cur eum non quamprimum amplissimos honores capere cupiamus? legibus enim annalibus cum grandiorẽ ætatem ad Consulatum constituebant, adolescentiæ temeritatem uerebantur. C. Cæsar ineunte ætate docuit, ab excellenti eximiaq; uirtute progressum ætatis expectari non oportere. itaq; maiores nostri ueteres illi admodum antiqui leges annales non habebant: quas multis post annis attulit ambitio, ut gradus essent petitionis inter æquales. ita sæpe magna indoles uirtutis prius, q̃ Reip. prodesse potuisset, extincta fuit. at uero apud antiquos Rulli, Decij, Coruini, multiq; alij, recentiore autem memoria superior Africanus, T. Flaminius admodum adolescẽtes Consules facti tãtas res gesserunt, ut populi R. imperium auxerint, nomen ornarint. quid Macedo Alexander? cum ab ineunte ætate res maximas gerere cœpisset, non ne tertio & trigesimo anno mortem obijt? quæ est ætas nostris legibus decem annis minor, quàm consularis. ex quo iudicari potest, uirtutis esse, quàm ætatis, cursum celeriorem. nam ꝙ ij, qui Cæsari inuident, simulant se timere: ne uerendum quidem est, ut tenere se possit, ut moderari, ne honoribus nostris elatus intemperantius suis opibus utatur. ea na=

tura rerum est P.C.ut, qui sensum ueræ gloriæ ceperit, quiq; se ab senatu, ab equitibus R. populoq; R. uniuerso senserit ciuē charum haberi, salutaremq; Reip. nihil cū hac gloria comparandum putet. utinā C. Cæsari, patri dico, contigisset adolescenti, ut esset senatui, atque optimo cuique charissimus. quod cum cōsequi neglexisset, omnē uim ingenij, quæ summa fuit in illo, in populari leuitate cōsumpsit: itaq; cum respectum ad senatum, & ad bonos nō haberet, eam sibi uiam ipse patefecit ad opes suas amplificandas, quam uirtus liberi populi ferre non posset. eius autem filij longissime diuersa ratio: qui cum omnibus est, tum optimo cuique charissimus. in hoc spes libertatis posita est: ab hoc accepta iam salus: huic summi honores & exquiruntur, & parati sunt. cuius igitur singularem prudentiam admiramur, eius stultitiā timemus? quid enim stultius, quàm inutilem potētiam, inuidiosas opes, cupiditatem dominandi præcipitem, et lubricam anteferre ueræ, graui, solidæ gloriæ? an hoc uidit puer: si ætate processerit, non uidebit? at est quibusdam inimicus clarissimis atque optimis ciuibus. nullus iste timor esse debet. omneis Cæsar inimicitias Reip. condonauit: hanc sibi iudicem constituit, hanc moderatricem omnium factorum: ita enim ad Remp. accessit, ut eā confirmaret, nō ut euerteret. omneis habeo cognitos sensus adolescētis: nihil est illi Rep. charius, nihil uestra auctoritate grauius, nihil bonorum uirorum iudicio optatius, nihil uera gloria dulcius. quamobrem ab eo non modo nihil timere, sed maiora & meliora expectare debetis; neq; in eo, qui ad D. Brutum obsidione liberandum profectus sit, timere ne memoria maneat domestici doloris,

quæ plus apud eum possit, q̃ salus ciuitatis. audebo etiã obligare fidem meã P.C. uobis, populoq; R. quod profecto, cum me nulla uis cogeret, facere nõ auderem, pertimescerémq; in re maxima periculosam opinionem temeritatis. promitto, recipio, spondeo patres conscripti C. Cæsarem talẽ semper fore ciuẽ, qualis hodie sit, qualemq; eum maxime uelle & optare debemus. quæ cũ ita sint, de Cæsare satis hoc tempore dictum habeo. Nec uero de L. Egnatuleio, fortissimo, & cõstantissimo ciue, amicissimoq; Reip. silendum arbitror, sed tribuendum testimonium uirtutis egregiæ, ꝙ is legionem quartã ad Cæsarẽ adduxerit, quæ præsidio Cõsulibus senatui populoq; R. reiq; pub. esset: ob eam causam placere, uti L. Egnatuleio triennium ante legitimum tempus magistratus petere, capere, gerere liceat. in quo P. C. non tam commodum tribuitur L. Egnatuleio, quàm honos: in tali enim re satis est nominari. De exercitu autem C. Cæsaris ita censeo decernẽdum: senatui placere, militibus ueteranis, qui Cæsaris Pontificis, auctoritatemq; huius ordinis defenderint, atque defendãt, his liberisq; eorum militiæ uacationem esse; utiq; C. Pansa, A. Hircius Cõsules, alter, ambo'ue cognoscerent, qui ager colonus esset, quò milites ueterani deducti essent, qui cõtra legem Iuliam possiderent, ut is militibus ueteranis diuideretur: de agro Campano separatim cognoscerent, inirentq; rationem de cõmodis militũ ueteranorum augendis, legioniq; Martiæ, & legioni quartæ, & ijs militibus, qui de legione secunda, trigesima quinta ad C. Pansam, A. Hircium Consules uenissent, suaq; nomina dedissent, ꝙ his senatus, populoq; R. libertas charissima sit, & fuerit, uacationem mili

tiæ ipsis, liberiq; eorum esse placere, extra tumultum Gallicum, Italicumq́; ; eas legiones bello confecto missas fieri, placere; quantamq; pecuniam militibus earum legionum in singulos C. Cæsar Pontifex Proprætor pollicitus sit, tantam dari placere; utiq; C. Pansa, A. Hircius Consules, alter, ambo'ue rationẽ agri habeãt, qui sine iniuria priuatorum diuidi possit, isq; militibus legionis Martiæ, & legionis quartæ ita daretur, assignaretur, ut quibus militibus amplissime dati, assignati essent. Dixi ad ea omnia Consules, de quibus retulistis: quo sine mora, matureq; decreto, facilius apparabitis ea, quæ tempus & necessitas flagitat. celeritate autem opus est: qua si essemus usi, bellum, ut sæpe dixi, nullum haberemus.

IN M. ANTONIVM AD QVIRITES PHILIPPICA SEXTA. ORATIO XLIX.

Vdita uobis esse arbitror Quirites, quæ sint acta in senatu, quæ fuerit cuiusq; sentẽtia: res enim ex Calendis Ian. agitata, paulo ante cõfecta est, minus quidem illa seuere quàm decuit, nõ tamẽ omnino dissolute. mora est allata bello, non causa sublata. quamobrẽ quod quæsiuit à me P. Apuleius, homo & multis officijs mihi, & summa familiaritate coniũctus, & uobis amicissimus; ita respondebo, ut ea, quibus non interfuistis, nosse possitis, Causa fortissimis optimisq; Cõsulibus Calendis Ian. de Rep. primum referendi fuit, ex eo, quod XIII. Cal. Ian. senatus me auctore decreuit. eo die primũ Quirites fundamẽta iacta sunt Reip. fuit enim longo interuallo ita liber senatus, ut uos aliquando liberi essetis. quo quidem tempore, etiã si ille dies uitæ finẽ mihi allaturus esset, satis magnum ceperam fructũ, cũ uos uniuersi una mente atq; uoce iterum à me cõseruatã esse Remp. cõclamastis. hoc uestro iudicio tanto tamq; præclaro excitatus, ita Calendis Ian. ueni in senatum, ut meminissem quam personam impositã à uobis sustinerem. itaque bellũ nefarium illatum Reip. cum uiderem, nullã moram interponendam insequendi M. Antonium putaui; hominemq; audacissimũ, qui, multis nefarijs rebus ante cõmissis, hoc tempore imperatorem populi R. oppugnaret, coloniã uestrã fidissimam, fortissimamq; obsideret, bello cẽsui persequẽdum. tumultũ esse

decerni, iuſticium indici, ſaga ſumi, dixi placere, quo o=
mnes acrius, grauiusq; incũberẽt ad ulciſcendas Reip. in
iurias, ſi omnia grauiſſimi belli inſignia ſuſcepta à ſena
tu uiderẽt. itaque hæc ſentẽtia ſic per triduũ ualuit, ut,
quanquã diſceſſio facta nõ eſſet, tamen, præter paucos,
omnes mihi aſſenſuri uiderẽtur. hodierno aũt die neſcio
qua obiecta re remiſſior ſenatus fuit: nam plures eam
ſententiam ſecuti ſunt, ut, quantum ſenatus auctoritas,
ueſterq; cõſenſus apud Antonium ualiturus eſſet, per Le
gatos experiremur. intelligo Quirites à uobis hãc ſentẽ
tiã repudiari: neque iniuria: ad quẽ enim Legatos? ad
eum ne, qui pecunia publica diſſipata, atque effuſa, per
uim, et cõtra auſpicia impoſitis Reip. legibus, fugata con
cione, obſeſſo ſenatu, ad opprimẽdã Remp. Brunduſio le
giones accerſierit? ab his relictus, cum latronũ manu in
Galliã irruperit? Brutum oppugnet? Mutinã circunſe=
deat? quæ uobis poteſt cũ hoc gladiatore cõditionis, æqui
tatis, Legationis eſſe cõmunitas? quanquã Quirites non
eſt illa Legatio, ſed denũciatio belli, niſi paruerit: ita. n.
eſt decretum, ut ſi Legati ad Annibalẽ mitterentur: mit
tuntur enim qui nuncient, ne oppugnet Conſulem deſi=
gnatum, ne Mutinã obſideat, ne prouinciam depopule=
tur, ne delectus habeat, ſit in ſenatus populiq; R. poteſta
te. facile uero huic denunciationi parebit, ut in patrum
conſcriptorũ, atq; in ueſtra poteſtate ſit, qui in ſua nun
quam fuerit. quid enim ille unquã arbitrio ſuo fecit,
ſemper eò tractus, quò libido rapuit, quò leuitas, quò fu
ror, quò uinolentia? ſemp eum duo diſſimilia genera te
nuerunt, lenonũ, et latronũ: ita domeſticis ſtupris, foren=
ſibus parricidijs delectatur, ut mulieri citius auariſſimæ

paruerit,quã senatui,populoq; R.itaque quod paulo ante feci in senatu, faciã apud uos.testificor, denuncio,ante prædico,nihil M.Antonium eorum,quæ sunt Legatis mandata, facturum,uastaturum agros, Mutinam obsessurum,delectus,quà possit,habiturũ : is est enim ille, qui semper senatus iudiciũ,& auctoritatẽ, semper uoluntatem uestram,potestatemq; contempserit. an ille id faciat,quod paulo ante decretum est,ut exercitum citra flumẽ Rubiconem,qui finis est Galliæ,educeret, dum ne proprius urbem Romam CC mil.admoueret?huic denũciationi ille pareat?ille se fluuio Rubicone CC mil.circũscriptum esse patiatur? non is est Antonius : nã si esset, non cõmisisset ut ei senatus tãquam Annibali initio belli Punici denunciaret,ne oppugnaret Saguntum. quod uero ita auocatur à Mutina,ut ab urbe tanquam pestifera flamma arceatur:quã habet ignominiam?quod iudicium senatus? quid, ꝙ à senatu dantur mandata Legatis,ut D.Brutũ,militesq; eius adeant,hisq; demõstrẽt, sua in Remp.merita, beneficiaq; eorũ grata esse senatui populoq; R.hisq; eam rem magnæ laudi,magnoq; honori fore?passurum ne censetis Antonium introire Mutinã Legatos? exire inde tuto?nunquam patietur,mihi credite.noui uiolentiam:noui impudentiã : noui audaciam. nec uero de illo sicut de homine aliquo debemus, sed ut de importunissima bellua cogitare.quæ cum ita sint, nõ omnino dissolutum est, quod decreuit senatus. habet atrocitatis aliquid Legatio.utinam nihil haberet moræ. nam cum plerisque in rebus gerendis tarditas, et procrastinatio odiosa est : tum hoc bellum indiget celeritatis. succurrendũ est D.Bruto:omnes undique copiæ colligen=

dæ:horam eximere nullã in tali ciue liberando ſine ſce lere non poſſumus.an ille nõ potuit, ſi Antonium Conſulem,ſi Galliã Antonij prouinciam iudicaſſet, legiones Antonio et prouinciam tradere? domũ redire? triumphare? primus in hoc ordine eſſe, quoad magiſtratũ iniret? quid negotij fuit? ſed cum ſe Brutum eſſe meminiſſet,ueſtræq; libertati natũ: quid egit aliud,niſi ut penè corpore ſuo Gallia prohiberet Antonium? ad hunc utrũ Legatos,an legiones ire oportebat? ſed præterita omittamus.properent,quod uideo eſſe factụros.uos ſaga parate:eſt enim ita decretũ,ut,ſi ille auctoritati ſenatus non paruiſſet, ad ſaga iretur.ibitur:nõ parebit: nos amiſſos tot dies rei gerendæ queremur.non metuo Quirites, ne cum audierit Antonius,me hoc in ſenatu, et in cõcione confirmaſſe,nunquã illum futurum in ſenatus poteſtate;refellẽdi mei cauſa,ut ego nihil uidiſſe uidear,uertat ſe, ſenatui pareat:nunquam faciet: non inuidebit huic meæ gloriæ: malet me ſapientẽ à uobis, quã ſe modeſtũ exiſtimari. quid?ipſe ſi uelit,nũ etiã Luciũ fratrẽ paſſurum arbitramur?nuper quidẽ dicitur ad Tybur, ut opinor,cum ei labare M.Antonius uideretur, mortem fratri eſſe minitatus.etiam ne ab hoc Myrmillone Aſiatico ſenatus mandata,Legatorum uerba audiẽtur? nec enim ſecerni à fratre poterit,tanta præſertim auctoritate: nã hic inter illos Africanus eſt: pluris habetur, quã L.Trebellius; pluris,quàm T.Plancus adoleſcens nobilis; qui omnibus ſententijs maximo ueſtro plauſu condẽnatus, neſcio quo modo ſe cõiecit in turbã,atque ita mœſtus redijt,ut retractus,non reuerſus uideretur.ſic contemnit, tanquã ſi illi aqua et igni interdictũ ſit.aliquãdo negat

ei locum esse oportere in curia, qui incenderit curiã. nã Trebellium ualde iã diligit: oderat tum, cum ille tabulis nouis aduersabatur: iã fert in oculis, postq̃ ipsum Trebelliũ uidit sine tabulis nouis saluũ esse nõ posse. audisse. n. uos arbitror Quirites, quod etiam uidere potuistis, quoti die sponsores, et creditores L. Trebellij conuenire. ò fides: hoc. n. puto Trebelliũ sumpsisse cognomẽ. quæ potest esse maior fides, quã fraudare creditores? domo profugere? propter æs alienum uenire ad arma? ubi plausus ille in triũpho est, sæpe ludis? ubi Aedilitas delata summo studio bonorũ? quis est, q hũc nõ casu existimet recte fecisse? nequitia est: scelus est. sed redeo ad amores, deliciasq; nostras L. Antoniũ: qui uos omnes in fidẽ suã recepit. negatis? num quisnã est uestrum, qui tribum nõ habeat? certe nemo. atqui illum quinque et triginta tribus patronum adoptarunt. rursus reclamatis. aspicite à sinistra illã equestrem statuam inauratam: in qua quid inscriptum est? QVINQVE ET TRIGINTA TRIBVS PATRONO POPVLI R. igitur est patronus L. Antonius. malam quidem illi pestem: clamori enim uestro assentior. nõ modo hic latro, quem clientem habere nemo uelit, sed quis unquã tantis opibus, tãtis rebus gestis fuit, qui se populi R. uictoris, dominiq; omnium gentium tutorẽ dicere auderet? in foro L. Antonij statuam uidemus, sicut illam Q. Trebellij, qui Hernicos deuicit, ante Castoris. ò impudentiã incredibilem. tantum ne sibi sumpsit, quia Mylasis Myrmillo Thracem iugulauit familiarem suum? quonã modo istum ferre possemus, si in hoc foro spectantibus uobis depugnasset? sed hæc una statua. altera equitibus R. equo publico: qui item ascri-

bunt,

bunt, PATRONO. quem unquam iste ordo patronum adoptauit? si quenq̃, debuit me. sed me omitto: quem Censorem? quem imperatorem? agrum his diuisit. ò sordidos, qui acceperunt; improbum, qui dederit. statuerũt etiã Tribuni militares, qui in exercitibus Cæsaris duobus fuerunt. quis est iste ordo? multi fuerunt multis in legionibus per tot annos: his quoque diuisit Semuriũ. campus Martius restabat, nisi prius cum fratre fugisset. sed hæc agrorum assignatio paulo ante Quirites L. Cæsaris clarissimi uiri & præstantissimi senatoris sentẽtia dissoluta est: huic enim assensi, Septemuirũ acta sustulimus. iacẽt beneficia Nuculæ: friget patronus Antonius. nam possessores animo æquiore discedent: nullã impensam fecerant: nõ dũ instruxerãt, partim quia non cõfidebãt, partim quia nõ habebãt. sed illa statua palmaris: de qua, si meliora tẽpora essent, nõ possem sine risu dicere. L. ANTONIO IANI MEDII PATRONO. ita ne? Ianus medius in L. Antonij clientela sit? quis unq̃ in illo Iano inuẽtus est, qui L. Antonio mille nũmũ ferret expẽsum? sed nimis multa de nugis: ad causam bellumq; redeamus: quãquã nõ alienũ fuit psonas quasdã à uobis recognosci, ut, quibuscũ bellum geretur, possitis taciti cogitare. Ego autem uos hortor Quirites, ut, etiã si melius aliud fuit, tamẽ Legatorũ reditũ expectetis animo æquo. celeritas detracta de causa est: boni tamẽ aliquid accessit ad causam: cũ enim Legati renũciarint, quod certe renũciabũt, nõ in uestra potestate, nõ in senatus esse Antoniũ; quis erit tã improbus ciuis, qui illũ ciuẽ habendũ putet? nũc enim sunt pauci illi quidẽ, sed tamen plures quã Rep. dignũ est, qui ita

loquantur: ne Legatos quidem expectabimus? istam certe uocem, simulationemq́; clementiæ extorquebit his res ipsa publica. quo etiam, ut cōfitear uobis Quirites, minus hodierno die cōtendi, minus laboraui, ut mihi senatus assentiens tumultum decerneret, saga sumi iuberet. malui uiginti diebus post sententiam meam laudari ab omnibus, quàm à paucis hodie uituperari. quapropter Quirites expectate Legatorum reditum, & paucorum dierū molestiam deuorate. qui cum redierint; si pacem afferent, cupidum me; si bellum, prouidum iudicatote. an ego non prouideā meis ciuibus? non dies noctesq́; de uestra libertate, de Reip. salutē cogitē? quid.n. nō debeo uobis Quirites, quem uos à se ortum, hominibus nobilissimis omnibus honoribus prætulistis? an ingratus sum? quis minus? qui partis honoribus, eosdem gessi in foro labores, quos in petendis. rudis in Rep? quis exercitatior, qui uiginti iam annos bellum geram cum improbis ciuibus? quamobrem Quirites consilio, quantum potero, labore plus penè, quàm potero, excubabo, uigilaboq́; pro uobis: etenim quis est ciuis, præsertim hoc gradu, quo me uos esse uoluistis, tam oblitus beneficij uestri, tam immemor patriæ, tam inimicus dignitatis suæ, quem non excitet, non inflammet tantus uester iste consensus? multas, magnasq́; habui Consul conciones, multis interfui: nullam unquā uidi tantam, quāta nūc uestra est. unū sentitis omnes, unū studetis, M. Antonij conatū auertere à Rep. furorem extinguere, opprimere audaciā. idem uolunt omnes ordines: eodem incumbunt municipia, coloniæ, cuncta Italia: itaque senatū sua spōte bene firmū, firmiorem uestra auctoritate fecistis. uenit tēpus Quiri-

tes, ſerius omnino, quàm dignum populo R. fuit, ſed tamen ita maturum, ut differri iam hora non poſſit. fuit aliquis fatalis caſus, ut ita dicam: quem tulimus, quoquo modo ferendus fuit. nunc ſi quis erit, erit uoluntarius. populum R. ſeruire fas non eſt, quem dij immortales omnibus gentibus imperare uoluerunt. res in extremum eſt adducta diſcrimen: de libertate decernitur. aut uincatis oportet Quirites, quod profecto & pietate ueſtra, & tanta concordia conſequemini: aut quiduis potius, quàm ſeruiatis. aliæ nationes ſeruitutem pati poſſunt: populi R. eſt propria libertas.

IN M. ANTONIVM PHI-
LIPPICA SEPTIMA.
ORATIO L.

PArvis de rebus, sed fortasse necessariis consulimur patres conscripti: de Appia uia & de Moneta Consul, de Lupercis Tribunus pl. refert. quarum rerum etsi facilis explicatio uidetur, tamen animus aberrat à sententia, suspensus curis maioribus: adducta est enim P.C. res in maximum periculum, & extremum penè discrimen. nõ sine causa Legatorum istam missionem semper timui, nunquam probaui: quorum reditus quid sit allaturus, ignoro: expectatio quidem quantum afferat languoris animis, quis non uidet? non enim se tenent ii, qui senatum dolent ad auctoritatis pristinae spem reuiuiscere coniunctum huic ordini populum R. conspirantem Italiam, paratos exercitus, expeditos duces. iam nunc fingunt Antonii responsa, eaq; defendunt. alii, postulare illum, ut omnes exercitus dimittantur. scilicet Legatos ad eos misimus, non ut pareret, et dicto audiens esset huic ordini, sed ut conditiones ferret, reserare nos exteris gentibus Italiam iuberet, se praesertim incolumi, à quo maius periculum, quam ab ullis nationibus extimescendum est. alii, remittere eum nobis Galliam citeriorem, illam ultimam postulare. praeclare: ex qua non legiones solum, sed etiam nationes ad urbem conetur adducere. alii, nihil eum iam nisi modesti postulare. Macedoniam suam uocat omnino, quoniam C. frater est inde reuocatus. sed quae prouincia est, ex

qua illa fax excitare nõ posset incendiũ? itaq; ijdem, quasi prouidi ciues, & senatores diligentes, bellicum me cecinisse dicunt, suscipiunt parti: patrocinium: qui sic disputant. irritari Antonium non oportuit. nequam est homo ille, atque cõfidens, multi præterea improbi. quos quidem à se primum numerare possunt: qui hæc loquũtur. eos cauendos esse denunciant. utrũ igitur in nefarijs ciuibus ulciscendis, cum possis, an pertimescendis diligentior est cautio? atque hæc illi loquuntur, qui quondam propter leuitatem populares appellabantur. ex quo intelligi potest, animo illos abhorruisse semper ab optimo ciuitatis statu, non uoluntate fuisse populares: qui enim conuenit, ut, qui in rebus improbis populares fuerint, ijdem in re una maxime populari, quæ eadem salutaris populo R. sit, improbos se, quàm populares esse malint? me quidem, semper, ut scitis, aduersatum multitudinis temeritati, hæc fecit praclarissima causa popularem. & quidem dicuntur, uel potius ijdem ipsi se dicunt consulares. quo minime dignus est nemo, nisi qui tanti honoris nomen potest sustinere. faueas tu hosti? literas tibi ille mittat de sua spe rerum secundarum? eas tu lætus proferas? recites? describendas etiam des improbis ciuibus? eorum augeas animos, bonorum spem, uirtutemq; debilites? & te consularem, aut senatorem, aut denique ciuem putes? accipiet in optimam partem C. Pansa, fortissimus Consul, atque optimus: etenim dicam animo amicissimo: hunc ipsum, mihi hominem familiarissimum, nisi talis Consul esset, ut omnes uigilias, curas, cogitationes in Reip. salute configeret, Consulem nõ putarem. quanquã nos ab ineunte illius ætate usus,

consuetudo, studiorum etiam honestissimorum societas,
similitudoq́; coniunxit : eiusdemq́; curam incredibilem
in asperrimis belli ciuilis periculis perspexi non modo sa
lutis, sed etiam dignitatis meæ : tamen eũdem, ut dixi,
nisi talis Cõsul esset, negare esse Cõsulem auderem. idẽ
non modo Consulem esse dico, sed etiam memoria mea
præstantissimũ, atque optimũ Consulem : nõ quia non
pari uirtute, & uolũtate alij fuerint : sed tantam cau=
sam non habuerunt, in qua & uirtutẽ, & uoluntatem
suam declararent. huius magnitudini animi, grauitati,
sapientiæ tẽpestas est oblata formidolosissimi temporis.
tum autem illustratur Cõsulatus, cum gubernat Remp.
si non optabili, at necessario tempore. magis aũt neces=
sarium P. C. nullũ tempus unq̃ fuit. itaque ego ille, qui
semꝑ pacis auctor fui, cuiq; pax, præsertim ciuilis, quã=
quam omnibus bonis, mihi tamen in primis fuit optabi
lis : omne enim curriculum industriæ nostræ in foro, in
curia, in amicorum periculis propulsandis elaboratum
est : hinc honores amplissimos, hinc mediocres opes, hinc
dignitatem, si quã habemus, cõsecuti sumus : ego itaque
pacis, ut ita dicam, alumnus, qui quãtuscunque sum, (ni
hil enim mihi arrogo) sine pace ciuili certe nõ fuissem :
(periculose dico : quemadmodum accepturi P. C. sitis,
horreo : sed pro mea perpetua cupiditate uestræ dignita
tis retinẽdæ & augẽdæ quæso oroq́; uos P. C. ut primo,
si erit uel acerbum auditu, uel incredibile à M. Cicerone
esse dictũ, accipiatis sine offensione, quod dixero, ne'ue
id prius, q̃ quale sit explicauero, repudietis) ego ille, di=
cam sæpius, pacis semper laudator, semper auctor, pacẽ
cum M. Antonio esse nolo. magna spe ingredior in reli=

quam orationem P.C. quoniam periculosissimum locum silentio sum præteruectus. cur igitur pacem nolo? quia turpis est, quia periculosa, quia esse non potest. quæ tria dum explico, peto à uobis P.C. ut eadẽ benignitate, qua soletis, uerba mea audiatis. Quid est incõstantia, mobilitate, leuitate cum singulis hominibus, tum uero uniuerso senatui turpius? quid porrò inconstantius, quàm, quem modo hostẽ non uerbo, sed re multis decretis iudicauistis, cum hoc subito pace uelle coniungi? quasi uero, cum C. Cæsari meritos quidem illos honores, & debitos, sed tamen singulares, & immortales decreuistis, unã ob causam, ꝙ contra M. Antonium exercitum comparauisset; non hostem Antonium iudicaueritis: nec tum hostis est à uobis iudicatus Antonius, cum laudati auctoritate uestra ueterani milites, qui Cæsarem secuti essent: nec tum hostem Antoniũ iudicauistis, cum fortissimis legionibus, ꝙ illum, qui Consul appellabatur, cum esset hostis, reliquissent, uacationes, pecunias, agros spopondistis. quid? cum Brutum, omine quodam illius generis et nominis natum ad Remp. liberandã, exercitumq; eius pro libertate populi R. bellum gerentem cum Antonio, prouinciamq; fidelissimã atque optimam Galliã laudibus amplissimis affecistis, tũ non hostem iudicastis Antoniũ? quid? cũ decreuistis, ut Cõsul alter, amboúe ad bellum proficiscerentur; quod erat bellũ, si hostis Antonius non erat? quò igitur profectus est uir fortissimus meus collega, & familiaris A. Hircius Cõsul? at qua imbecillitate? qua macie? sed animi uires corporis infirmitas non retardauit. æquum, credo, putauit, uitam, quam populi R. uotis retinuisset, pro libertate populi R. in discri=

men adducere. quid? cũ delectus haberi tota Italia iussistis, cum uacationes omnes sustulistis, tum ille hostis non est iudicatus? armorum officinas in urbe uidetis; milites cum gladijs sequuntur Consulem; præsidio sunt specie Cõsuli, re & ueritate nobis; omnes sine ulla recusatione, summo etiam cum studio nomina dant, parẽt auctoritati uestræ: non est iudicatus hostis Antonius? at Legatos misimus. heu me miserum, cur senatum cogor, quem laudaui semper, reprehendere? quid? uos censetis P.C. Legatorũ missionem populum R. probauisse? non intelligitis, non auditis, meam sententiam flagitari? cui cũ pridie frequẽtes essetis assensi, postridie ad spem estis inanem pacis deuoluti. quàm turpe porrò est legiones ad senatum Legatos mittere, senatum ad Antoniũ? quanquam illa Legatio non est: denunciatio est paratum illi exitiũ, nisi paruerit huic ordini. quid refert? tamen opinio est grauior: missos enim Legatos omnes uident, decreti uestri non omnes uerba nouerũt. retinenda est igitur uobis cõstantia, grauitas, perseuerantia: repetenda est uetus illa seueritas: siquidem auctoritas senatus, decus, honestatem, laudem, dignitatẽ desiderat: quibus hic ordo nimiũ caruit diu: sed erat tũc excusatio oppressis, misera illa quidem, sed tamen iusta; nũc nulla est libera tis iam regio dominatu. urgebamur armis domesticis: ea ipsa depulimus: nunc quidem ui extorquenda sunt. quod si non possumus facere, (dicam, quod dignũ est senatore & R. homine) moriamur. quanta enim erit illa Reip. turpitudo, quantũ dedecus, quanta labes, dicere in hoc ordine sententiã M. Antoniũ consulari loco? cuius ut omittam innumerabilia scelera urbani Cõsulatus, in

quo pecuniam publicam maximam dissipauit, exules sine lege restituit, uectigalia uēdidit, prouincias de populi R. imperio sustulit, regna addixit pecunia, leges ciuitati per uim imposuit, armis obsedit, aut exclusit senatum: ut hæc inquam omittam, ne hoc quidem cogitatis, eum, qui Mutinam, coloniam populi R. Cōsulem designatum obsederit, depopulatus agros sit, hūc in eum ordinem recipi, à quo toties ob has ipsas causas hostis iudicatus sit. quàm fœdum, flagitiosumq; sit, uidetis. satis multa de turpitudine. Dicam deinceps, ut proposui, de periculo: quod si minus est fugiendum, quàm turpitudo; tamen offendit animos maioris partis hominum magis. Poteritis igitur exploratam habere pacem, cum in ciuitate Antonium uideatis, uel potius Antonios; nisi forte contemnitis Lucium. ego ne Caium quidem. sed, ut uideo, dominabitur Lucius: est enim patronus XXXV. tribuum, quarum sua lege, qua cum C. Cæsare magistratus partitus est, suffragium sustulit; patronus centuriarū equitum, quas idē sine suffragio esse uoluit; patronus eorū, qui Tribuni militares fuerunt; patronus Iani medij. quis huius potentiā poterit sustinere? præsertim cū eosdem, in agros etiam deduxerit. quis unquam omnes tribus? quis equites R? quis Tribunos militares? Gracchorū potentiam maiorem fuisse arbitramini, quàm huius gladiatoris futura sit? quem gladiatorem non ita appellaui, ut interdum etiam M. Antonius gladiator appellari solet; sed ut appellant ij, qui plane, & latine loquuntur. Myrmillo in Asia depugnauit: cū ornasset Threcidicis comitem & familiarem suum, illum miserum fugientem iugulauit: luculentam tamen ipse plagam ac-

cepit. ut declarat cicatrix, qui familiaré iugularit, quid hic occasione data faciet inimicos? et qui illud animi causa fecerit, hunc prædæ causa quid facturum putatis? nō rursus improbos decuriabit? non solicitabit rursus agrarios? nō quæret expulsos? M. uero Antonius non is erit, ad quem omni motu concursus fiat ciuium perditorū? ut nemo sit alius, nisi illi, qui unà sunt; et hi, qui hic ei nunc aperte fauent: parum ne erunt multi? præsertim cum boni iam præsidijs cesserint, illi parati sit ad nutū futuri. ego uero metuo, si hoc tempore consilio lapsi erimus, ne illi breui tempore nimis multi nobis esse uideātur. nec ego pacem nolo, sed pacis nomine bellum inuolutum reformido. quare si pace frui uolumus, bellum gerendū est. si bellum omittemus, pace nunquam fruemur. est autem uestri consilij P.C. in posterum quamlongissime prouidere. iccirco in hac custodia tāquam in specula collocati sumus, ut uacuum metu populū R. nostra uigilia, & prouidentia redderemus. turpe est, summo cōsilio orbis terræ, præsertim in re tam perspicua, consiliū intelligendi defuisse. eos Consules habemus, eam populi R. alacritatem, eum consensum Italiæ, eos duces, eos exercitus, ut nullam calamitatem Resp. accipere possit sine culpa senatus. equidem non deero: monebo, prædicabo, denunciabo, & testabor semper deos, hominesq;, quid sentiam: nec solum fidem meam, quod fortasse uidetur satis esse, sed in principe ciui non est satis, curam, consiliū, uigilantiamq; præstabo. Dixi de periculo. docebo ne coagmētari quidem posse pacem: de tribus enim, quæ proposui, hoc extremum est. Quæ potest esse pax M. Antonio primum cum senatu? quo ore ille uos pote=

rit, quibus uicissim uos illum oculis intueri? quis uestrũ illum, quem ille uestrum non oderit? age, uos ille solum, & uos illũ? quid ij, qui Mutinam circunsedent? qui in Gallia delectus habẽt? qui in uestras fortunas imminẽt? amici uobis unquã erũt, aut uos illis? an equites R. amplectetur? occulta enim fuit eorum uolũtas, iudiciumq; de M. Antonio, qui frequentissimi in gradibus Cõcordiæ steterunt, qui uos ad libertatem recuperandam incitauerunt, arma, saga, bellũ flagitauerunt, me unà cum populo R. in cõcionem uocauerunt. hi Antoniũ diligent? cum his pacẽ seruabit Antonius? nam quid ego de uniuerso populo R. dicã? qui pleno, ac referto foro, bis me una mẽte atque uoce in concionẽ uocauit, declarauitq; maximã libertatis recuperandæ cupiditatẽ. itaque, quod erat optabile antea, ut populum R. comitem haberemus; nunc habemus ducẽ. quæ est igitur spes, qui Mutinam circunsedent, imperatorem populi R. exercitumq; oppugnantes, pacem cũ populo R. habere posse? an cum municipijs pax erit? quorum tanta studia cognoscuntur in decretis faciendis, militibus dandis, pecunijs pollicendis, ut in singulis oppidis curiam populi R. non desideretis. laudandi sunt ex huius ordinis sententia Firmani, qui principes pecuniæ pollicendæ fuerunt. respõdendum honorifice est Marrucinis, qui ignominia notandos censuerunt eos, qui militiã subterfugissent. hæc iam tota Italia fiunt. magna pax Antonio cum eisdẽ? his cum illo? quæ potest maior esse discordia? in discordia autem pax ciuilis ullo pacto esse potest? ut omittam multitudinem: L. Nasidio equiti R. homini in primis ornato, atque honesto, ciuiq; semper egregio, cu=

ius ego excubias, & custodias mei capitis cognoui in Cõ sulatu meo, qui uicinos suos nõ cohortatus est solum, ut milites fierẽt, sed etiã facultatibus suis subleuauit; huic, inquam, tali uiro, quem nos S.C. collaudarimus, poterit ne esse pacatus Antonius? quid Cæsari, qui illum urbe; quid D. Bruto, qui Gallia prohibuit? iã uero ipse se placa bit, & leniet prouinciæ Galliæ, à qua exclusus & repu diatus est? omnia uidebitis P.C. nisi prospicitis, plena o= diorum, plena discordiarum, ex quibus oriuntur bella ci uilia. nolite igitur id uelle, quod fieri non potest: & cauete per deos immortales P.C. ne spe præsentis pacis p= petuam pacem amittatis. quorsum hæc omnis spectat o= ratio? quid enim Legati egerint, non dum scimus. at ue= ro erecti, citati, parati, armati animis iam esse debemus, ne blãda, aut supplici oratione, aut æquitatis simulatio= ne fallamur. omnia fecerit oportet, quæ interdicta, et de nunciata sunt, prius, quàm aliquid postulet: Brutum exercitumq; eius oppugnare, urbes & agros prouinciæ Galliæ populari destiterit: ad Brutum adeundi Legatis potestatem fecerit: exercitum citra flumen Rubiconẽ eduxerit: nec propius urbem millia passuum ducenta admouerit: fuerit in senatus populiq; R. potestate: hæc si fecerit, erit integra potestas nobis deliberandi: si sena= tui nõ paruerit, non illi senatus, sed ille populo R. bellũ indixerit. sed uos moneo P. C. libertas agitur populi R. quæ est commendata uobis; uita et fortuna optimi cu= iusque, quò cupiditatem infinitam cum immani crude= litate iam pridẽ intendit Antonius; auctoritas uestra, quam nullam habebitis, nisi nunc retinueretis. tetram & pestiferam belluam ne inclusam & constrictam di=

mittatis, cauete. te ipſum moneo Panſa, (quanquã non eges conſilio, quo uales plurimum: tamen etiam ſummi gubernatores in magnis tẽpeſtatibus à uectoribus admoneri ſolent) hunc tuum tantum apparatum, tamq; præclarum ne ad nihilũ recipere patiare. tẽpus habes tale, quale nemo habuit unquam: hac grauitate ſenatus, hoc ſtudio equeſtris ordinis, hoc ardore populi R. potes in perpetuum Remp. metu & periculo liberare.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA OCTAVA. ORATIO LI.

Confusius hesterno die est acta res C. Pansa, quã postulabat institutũ Consulatus tui. parum mihi uisus es eos, quibus cedere non soles, sustinere. nam cum senatus ea uirtus fuisset, quæ solet; & cum re uiderent omnes esse bellum, quidamq; id uerbum remouendum arbitrarentur: tua uoluntas in discessione fuit ad lenitatem propẽsior. uicta igitur est propter asperitatem te auctore nostra sententia: uicit L. Cæsar amplissimus uir, qui, uerbi atrocitate dempta, oratione fuit, quam sententia lenior. q̃q̃ is quidem, anteq̃ sententiam diceret, propinquitatẽ excusauit. idem fecerat me Consule in sororis uiro, quod hoc tempore in sororis filio; ut et luctu sororis moueretur, et saluti Reip. prouideret. atque ipse tamen Cæsar præcepit uobis quodam modo P. C. ne sibi assentiremini, cum ita dixit, aliam sententiam se dicturum fuisse, eamq; se ac Rep. dignã, nisi propinquitate impediretur. ergo ille auunculus. nũ etiã uos auunculi, qui illi assensi estis? at in quo fuit cõtrouersia? belli nomen ponendũ in sententia quidã non putabant? tumultũ appellare malebãt, ignari nõ modo rerũ, sed etiã uerborũ: potest. n. esse bellũ sine tumultu, tumultus esse sine bello non potest: quid enim est aliud tumultus, nisi perturbatio tãta, ut maior timor oriatur? unde etiã nomen ductũ est tumultus. itaque maiores nostri tumultũ Italicum, quòd erat domesticus; tumultum Gallicum,

ꝙ erat Italiæ finitimus; præterea nullum tumultum nominabant. grauius autem esse tumultum, quàm bellum, hinc intelligi licet, ꝙ bello Gallico uacationes ualēt, tumultu non ualent. ita fit, quemadmodum dixi, ut bellum sine tumultu possit, tumultus sine bello esse non possit. etenim cum inter bellum & pacem medium nihil sit, necesse est tumultū, si belli non sit, pacis esse. quo quid absurdius dici, aut existimari potest? sed nimis multa de uerbo. rem potius uideamus patres cōscripti: quā quidem intelligo uerbo fieri interdum deteriorem solere. Nolumus hoc bellum uideri. quam igitur municipijs, & colonijs ad excludendū Antonium auctoritatem damus? quā, ut milites fiant sine ui, sine tumultu, studio et uoluntate? quam, ut pecunias in Remp. polliceantur? si enim belli nomen tollitur, municipiorum studia tolluntur: consensus populi R. qui iam descendit in causam, si nos languescimus, debilitetur necesse est. sed quid plura? D. Brutus oppugnatur: non est bellum? Mutina obsidetur: ne hoc quidem bellum est? Gallia uastatur: quæ potest pax esse certior? illud uero quis potest bellum esse dicere, quò fortissimum uirum cum exercitu misimus? qui cum esset infirmus ex graui diuturnoq; morbo, nullam sibi putauit excusationem esse oportere, cum ad Reip. præsidium uocaretur. C. quidem Cæsar non expectauit nostra decreta, præsertim cum esset illius ætatis: bellum contra Antonium sua sponte suscepit: decernendi enim tempus non dum uenerat: belli autem gerendi tempus si prætermisisset, uidebat Rep. oppressa nihil posse decerni. ergo illi nunc, & eorū exercitus in pace uersantur: non est hostis is, cuius præsi-

dium Claterna deiecit Hircius: nō est hostis, qui armatus Consulē designatū oppugnat: nec illa hostilia uerba, nec bellica, quæ paulo ante ex collegæ literis Pāsa recitauit: DEIECI PRAESIDIVM: CLATERNA POTITVS SVM: FVGATI EQVITES: PRAELIVM COMMISSVM: OCCISI ALIQVOT. quæ pax potest esse maior? delectus tota Italia decreti sublatis uacationibus: saga cras sumentur: Cōsul se cū præsidio descēsurum dixit. utrū hoc bellū nō est, an etiam tantū bellū, quantū nunq̄ fuit? cæteris. n. bellis, maximeq; ciuilibus, cōtentionē Reip. causa faciebat. Sylla cū Sulpitio de iure legū, quas per uim latas Sylla dicebat: Cinna cū Octauio de nouorū ciuiū suffragijs: rursus cū Mario et Carbone Sylla, ne dominarentur indigni, et ut clarissimorū hominū crudelissimā puniretur necem. horū omniū bellorū causæ ex Reip. cōtētione natæ sunt. de proximo bello ciuili nō libet dicere: ignoro causam: detestor exitū. hoc bellū quintū ciuile geritur: atque omnia in nostrā ætatē inciderūt: primū nō modo dissensione, & discordia ciuium, sed in maxima cōsensione, incredibiliq; cōcordia. omnes idem uolūt, idem defendunt, idē sentiūt. cū omnes dico, eos excipio, quos nemo ciuitate dignos putat. quæ est igitur in medio belli causa posita? nos deorū immortalium tēpla, nos muros, nos domicilia, sedesq; populi R. aras, focos, sepulcra maiorū, nos leges, iudicia, libertatē, coniuges, liberos, patriā defendimus. cōtra M. Antonius id molitur, id pugnat, ut hæc omnia perturbet, euertat, prædā Reip. causam belli putet, fortunas nostras partim dissipet, partim dispartiat parricidis. in hac tam dispari ratione belli mi-

ſerrimũ illud eſt, quòd ille latronibus ſuis pollicetur primum domos: urbem enim ſe diuiſurũ confirmat: deinde omnibus portis, quò uelint, deducturum. omnes Caphones, omnes Saxæ, cæteræq; peſtes, quæ ſequuntur Antoniũ, ædes ſibi optimas, hortos, Tuſculana, Albana definiunt: atq; etiã homines agreſtes, ſi homines ſunt illi potius, quã pecudes, inani ſpe ad aquas uſque Puteolanas prouehuntur. ergo habet Antonius, quod ſuis polliceatur. quid nos? nunquid tale habemus? dij meliora: id enim ipſum agimus, ne quis poſthac eiuſmodi quidquã poſſit polliceri. inuitus dico, ſed dicendum eſt. haſta Cæſaris P.C. multis improbis & ſpem affert, & audaciam: uiderũt enim ex mendicis fieri repẽte diuites: itaque haſtam ſemper uidere cupiunt ij, qui noſtris bonis imminent, quibus omnia pollicetur Antonius. quid nos noſtris exercitibus, quid pollicemur? multo meliora, atque maiora: ſcelerum enim promiſſio & ijs, qui expectãt, pernicioſa eſt; & ijs, qui promittunt. nos noſtris militibus libertatem, iura, leges, iudicia, imperium orbis terræ, dignitatem, pacem, otium pollicemur. Antonij igitur promiſſa cruenta, tetra, ſcelerata, dijs hominibusq; inuiſa, nec diuturna, neque ſalutaria: noſtra cõtra, honeſta, integra, glorioſa, plena lætitiæ, plena pietatis. hic mihi etiam Q. Fuſius, uir fortis, ac ſtrenuus, amicus meus, pacis commoda cõmemorat. quaſi uero, ſi laudanda pax eſſet, ego idem cõmode facere non poſſem: ſemel enim pacem defendi, non ſemper otio ſtudui: quod cum omnibus bonis utile eſt, tum præcipue mihi: quẽ enim curſum induſtria mea tenere potuiſſet ſine forenſibus cauſis, ſine legibus, ſine iudicijs? quæ eſſe nõ poſſunt ciuili pace ſublata. ſed

quæso Calene, quid? tu seruitutem pacem uocas? maiores quidem nostri, non modo ut liberi essent, sed etiã ut imperarent, arma capiebant. at tu arma abijcienda censes, ut seruiamus. quæ causa iustior est belli gerendi, quã seruitutis depulsio? in qua etiam si non sit molestus dominus, tamen est miserrimum posse, si uelit. immo alia causa iusta, ac necessaria est. nisi forte ad te hoc non putas pertinere, q te socium fore speras dominationis Antonij. in quo bis falleris: primum, q tuas rationes communibus anteponis: deinde, quòd quidquam stabile in regno, aut iucundum putas. non, si tibi antea profuit, semper proderit. quin etiam de illo homine queri solebas: quid te facturum de bellua putas? atqui es, qui semper pacem optaris, semper omnes ciues saluos uolueris. honesta oratio, sed ita, si bonos, & utiles Reip. ciues: sin eos, qui natura ciues sunt, uoluntate hostes, saluos uelis, quid tandem interest inter te, & illos? quid? pater olim tuus, quo utebar sene adolescens, homo seuerus, et prudens, nõ primas omniũ ciuium P. Nasicæ, qui T. Gracchum interfecit, dare solebat? eius uirtute, consilio, magnitudine animi liberatam Remp. arbitrabatur? quid? nos à patribus num aliter accepimus? ergo is tibi ciuis, si temporibus illis fuisses, non probaretur, quia non omnes saluos esse uoluisset? quòd L. Opimius Consul uerba fecit de Rep. de ea re ita censuerunt, uti Opimius Consul Remp. defenderet. senatus hæc uerbis, Opimius armis. num igitur eũ, si tum esses, temerarium ciuem, aut crudelem putares? aut Q. Metellum, cuius quatuor filij consulares? P. Lentulum, principem senatus? complures alios summos uiros, qui cum L. Opimio Consule armati Gracchum in

Auentinum persecuti sunt? quo in prælio Lentulus graue uulnus accepit, interfectus est Gracchus, & M. Fuluius cōsularis, eiusq; duo adolescentuli filij. illi igitur uiri uituperandi? non enim ciues omnes saluos esse uoluerūt. ad propiora ueniamus. C. Mario, L. Valerio Consulibus senatus Remp. defendendā dedit: L. Saturninus Tribunus pl. Glaucia Prætor est interfectus. omnes illo die Scauri, Metelli, Claudij, Catuli, Scæuolæ, Crassi arma sumpserunt: num aut Consules illos, aut clarissimos uiros uituperandos putas? ego Catilinā perire uolui: num tu, qui omnes saluos uis, Catilinā saluū esse uoluisti? hoc interest Calene inter meam sententiam & tuam. ego nolo quenquam ciuem cōmittere, ut morte mulctandus sit: tu, etiam si cōmiserit, conseruandum putas. in corpore si quid eiusmodi est, quod reliquo corpori noceat, uri, secariq; patimur, ut aliquid membrorum potius, quàm totum corpus intereat. sic in Reip. corpore, ut totum saluum sit, quidquid est pestiferū amputetur. dura uox: multo illa durior: salui sint improbi, scelerati, impij: deleantur innocentes, honesti, boni, tota Resp. uno in homine Q. Fusi fateor te uidisse plus, quā me. Ego P. Clodiū arbitrabar perniciosum ciuem, sceleratum, libidinosum, impiū, audacem, facinorosum: tu contra sanctum, temperantem, innocentem, modestum, retinendum ciuem, & optandum. in hoc uno te plurimum uidisse, multum me errasse concedo. Nam me tecum iracunde agere dixisti solere. nō est ita: uehementer me agere fateor, iracūde nego. omnino irasci amicis non temere soleo, ne si merentur quidem: itaque sine uerborū contumelia à te dissentire possum, sine animi summo dolore nō possum:

parua est enim mihi tecum, aut parua de re dissensio? ego huic uidelicet faueo, tu illi? immo uero ego D. Bruto faueo, tu M. Antonio. ego conseruare coloniam populi R. cupio, tu expugnare studes. an hoc negare potes, qui omnes moras interponis, quibus infirmetur Brutus, melior fiat Antonius? quousque enim dicis pacem uelle te? res geritur: conductæ uineæ sunt: pugnatur acerrime: qui intercurrerent, misimus tres principes ciuitatis: hos contempsit, reiecit, repudiauit Antonius: tu tamen permanes constãtissimus defensor Antonij. & quidem, quo melior senator uideatur, negat se illi amicũ esse debere, cum suo magno beneficio uenisse eum contra se. uide, quanta charitas sit patriæ. cum homini sit iratus, tamen Reip. causa defendit Antoniũ. ego te, cũ in Massilienses tã sis acerbus Fusi, non animo æquo audio: quousque. n. Massiliam oppugnabis? ne triumphus quidem finem fecit belli? per quẽ sublata est urbs ea, sine qua nũquam ex transalpinis gentibus maiores nostri triũpharunt. quo quidem tempore populus R. ingemuit. quanquã proprios dolores suarum rerum omnes habebant: tamen huius ciuitatis fidelissimæ miserias, nemo erat ciuis, qui à se alienas arbitraretur. Cæsar ipse, qui illis fuerat iratissimus, tamen propter singularem eius ciuitatis grauitatem, & fidẽ quotidie aliquid iracundiæ remittebat: te nulla sua calamitate ciuitas satiare tam fidelis potest? rursus me iam irasci fortasse dices. ego aute m sine iracundia dico, ut omnia; nec tamen sine dolore. neminem illi ciuitaei inimicũ esse arbitror, qui amicus sit huic ciuitati. excogitare, quæ tua ratio sit, Calene nõ possum. antea deterrere te, ne popularis esses, nõ poteramus: nunc, ut sis po=

pularis exorare non possumus. satis multa cũ Fusio, ac sine odio omnia, nihil sine dolore. credo autem, qui gene ri querelam moderate ferat, æquo animo laturũ amici.

Venio nũc ad reliquos cõsulares: quorũ est nemo (iu re meo hoc dico) qui nõ mecũ habeat aliquã coniunctio nem gratiæ, alij maximã, alij mediocrem, nemo nullam. quàm hesternus dies nobis, cõsularibus dico, turpis illu xit. iterũ Legatos? quid? ille faceret inducias? ante Consu lis, oculosq; Legatorum tormentis Mutinam uerberauit: opus ostendebat, munitionemq; Legatis: ne punctũ qui dem temporis, cum Legati adessent, oppugnatio respira uit. ad hunc Legatos? cur? an ut in eorum reditu uehe mentius pertimescatis? equidem cum antea Legatos de cerni nõ censuissem, hoc me tamen cõsolabar, quod, cum illi ab Antonio cõtempti, & reiecti reuertissent, dixissentq; senatui nõ modo illum è Gallia non discessisse, ut censui mus, sed ne à Mutina quidem recessisse, potestatem sibi D. Bruti cõueniendi nõ fuisse; putabam fore, ut omnes in flammati odio, excitati dolore, armis, equis, uiris D. Bru to subueniremus. nos etiã lãguidiores facti sumus, postquam Antonij nõ solum audaciam, & scelus, sed etiam insolen tiam, superbiamq; perspeximus. utinam L. Cæsar uale ret, Ser. Sulpitius uiueret: multo melius hæc causa age retur à tribus, quàm nunc agitur ab uno. dolenter hoc dicam potius, quàm contumeliose. deserti, deserti, inquã, sumus P.C. à principibus. sed, ut iã sæpe dixi, omnes in tã to periculo, qui recte & fortiter sentient, erunt consula res. animum nobis afferre Legati debuerũt, timorem at tulerunt: quanquã mihi quidem nullum unquam timo rem, quãuis de illo, ad quem missi sunt, bene existiment,

à quo etiã mãdata acceperũt.prò dij immortales, ubi eſt ille mos,uirtuſq; maiorũ? C. Popillius apud maiores noſtros,cũ ad Antiochũ Regẽ Legatus miſſus eſſet, & uerbis ſenatus denũciaſſet,ut ab Alexãdria diſcederet, quã obſidebat; cũ tẽpus ille differret,uirgula ſtãtem circũſcripſit,dixitq;,ſe nõ ante renũciaturũ ſenatui, niſi prius ſibi reſpõdiſſet,quid facturus eſſet, ꝗ ex illa circũſcriptione excederet.præclare:ſenatus.n.faciẽ ſecũ attulerat,auctoritatẽ Reip.cui qui nõ paret, nõ ab eo mandata accipienda ſunt,ſed ipſe eſt totus repudiandus. an ego ab eo mãdata accipem,qui ſenatus mãdata cõtemneret? aut ei cũ ſenatu quidquã cõe iudicarem,qui impatorem populi R.ſenatu prohibẽte obſideret?at quæ mãdata? qua arrogãtia?quo ſtupore?quo ſpiritu?cur aũt ea Legatis noſtris dabat,cũ ad nos Cotylã mitteret,ornamentũ,atq; arcem amicorũ ſuorũ,hominẽ ædititiũ?ſi uero tũ fuit Aedilis,cũ eũ iuſſu Antonij in cõuiuio ſerui publici loris ceciderũt. at ꝗ modeſta mãdata fert?ij ſumus P.C. qui quidꝗ huic negemus?VTRANQVE PROVINCIAM, inquit, REMITTO: EXERCITVM DEPONO: PRIVATVS ESSE NON RECVSO. hæc ſunt enim uerba . redire ad ſe uidetur. OMNIA OBLIVISCOR: IN GRATIAM REDEO. ſed quid adiungit ? SI LEGIONIBVS MEIS, ETSI EQVITIBVS, ETSI COHORTI PRAETORIAE PRAEDAM, AGRVMQVE DEDERITIS. his etiam præmia poſtulat : quibus ut ignoſcatur ſi poſtulet , impudentiſſimus iudicetur . addit præterea, quos ipſe cum Dolabella dederit agros , teneant ij, quibus dati ſunt . hic eſt Campanus ager &

Leontinus: quæ duo maiores nostri annonæ perfugia ducebant. cauet mimis, aleatoribus, lenonibus: Caphoni etiam, & Saxæ cauet, quos centuriones pugnaces, & lacertosos inter mimorum, et mimarum greges collocauit. postulat prætera, ut chirographorũ, & cõmentariorum sua, collegæq; sui decreta maneãt. quid laborat? ut habeat, quod quisq; mercatus est: si quid accepit, habeat qui uendidit: & ne tangantur rõnes ad Opis. i. ne sestertium septies millies recuperetur: ne fraudi sit Septemuiris, qđ egissent. Nucula credo admonuit. uerebatur fortasse, ne amitteret tãtas clientelas. caueri etiã uult ijs, qui secum sunt, qui quid cõtra legem cõmiserũt. Mustellæ, & Tyroni prospicit: de se nihil laborat: quid. n. cõmisit unq̃? num aut pecuniã publicã attigit, aut hominẽ occidit, aut secũ habuit armatos? sed quid est, ꝙ de ijs laboret? postulat. n. ne sua iudiciaria lex abrogetur. quo impetrato, quid est qđ metuat? an, ne suorũ aliquis à Cyda, Lisiade, Curio condemnetur? neq; tamen nos urget mãdatis pluribus: remittit: aliquantum, et relaxat. GALLIAM, inquit, TOGATAM REMITTO, COMATAM POSTVLO, OTIOSVS VIDELICET ESSE MALO. cum sex legionibus, inquit, ijsq; suppletis ex D. Bruti exercitu, non modo ex delectu suo, tãdiuq; ut obtineat, quãdiu M. Brutus, C. Cassius Cõsules pro'ue Consules prouincias obtinebunt. huius comitijs C. frater, eius est. n. annus, iã repulsã tulit. VT QVINQVENNIVM, inquit, OBTINEAM. at istud uetat lex
* Cæsaris, & tua. hæc tu mandata L. Piso, & tu L. Philippe principes ciuitatis nõ dico animo ferre. uerũ auribus accipere potuistis? sed, ut suspicor, terror erat quidam:

nec uos ut Legati apud illũ fuiſtis, nec ut cõſulares: nec
ueſtram nec Reip. dignitatem tenere potuiſtis: & tamen
neſcio quo pacto, ſapientia quadam credo, quod ego nõ
poſſum, non nimis irati reuertiſtis. uobis M. Antonius ni=
hil tribuit clariſſimis uiris, Legatis populi R. nos quid nõ
Legato Antonij Cotylæ cõceſſimus? cui portas huius ur=
bis patere ius nõ fuit, huic hoc templum patuit, huic adi
tus in ſenatum fuit, hic heſterno die ſententias noſtras in
codicillos, & omnia uerba referebat, huic ſe etiam ſum=
mis honoribus uſi cõtra dignitatem ſuam uenditabant.
ò dij immortales, quàm magnum eſt perſonam in Rep.
tueri principis: quæ non animis ſolum debet, ſed etiam
oculis ſeruire ciuium. domum recipere Legatum hoſtiũ,
in cubiculum admittere, etiam reducere, hominis eſt ni=
hil de dignitate, nimium de periculo cogitãtis. quod au=
tem eſt periculum? nam ſi maximum in diſcrimen ue=
nietur, aut libertas parata eſt uictori, aut mors expoſita
uicto. quorum alterum optabile eſt, alterũ effugere ne=
mo poteſt: turpis autem fuga mortis omni eſt morte pe=
ior. nam illud quidem nõ adducor ut credam, eſſe quoſ=
dam, qui inuideat alicuius conſtantiæ, qui laboribus, qui
eius perpetuam in Rep. adiuuanda uolũtatem & à ſena
tu & à populo R. probari moleſte ferant. omnes id qui=
dem facere debebamus, eáq; erat non modo apud maio
res noſtros, ſed etiam nuper ſumma laus conſularium, ui
gilare, cogitare, adeſſe animo, ſemper aliquid pro Rep.
aut facere, aut dicere. ego, Q. Scæuolã Augurem, me=
moria teneo, bello Marſico, cum eſſet ſumma ſenectute,
& perdita ualetudine, quotidie, ſimul atq; luceret, face
re omnibus cõueniendi ſui poteſtatem: neq; eũ quiſquã

in bello uidit in lecto: senexq́;, & debilis primus ueniebat in curiã. huius industriã maxime equidem uellem ut imitarentur ij, quos oportebat: secũdo autem loco, ne alterius labori inuiderent. etenim P.C. cum in spem libertatis sexennio simus ingressi, diutiusq́; seruitutem perpessi, q̃ captiui frugi & diligẽtes solent: quas uigilias, quas solicitudines, quos labores liberandi populi R. causa recusare debemus? quidem P.C. quanquam hoc honore usi, togati solent esse, cum est in sagis ciuitas: statui tamen, à uobis, cæterisq́; ciuibus in tanta atrocitate temporis, tantaq́; perturbatione populi R. nõ differre uestitu: nõ enim ita gerimus nos hoc bello consulares, ut æquo animo populus R. uisurus sit nostri honoris insignia; cum partim è nobis ita timidi sint, ut omnem ij populi R. beneficiorũ memoriam abiecerint; partim ita à Rep. auersi, ut huic se hosti fauere præ se ferant, Legatos nostros ab Antonio despectos esse & irrisos facile patiantur, Legatum Antonij subleuatum uelint: huic enim reditum ad Antonium prohiberi negabant oportere; & in eodem excipiendo sententiam meam corrigebant. quibus morem geram. redeat ad imperatorem suum Varius, sed ea lege, ne unquam Romam reuertatur. cæteris autem, si errorem suum deposuerint, & in Reip. gratiam redierint, ueniam, & impunitatem dandam puto. quas ob res ita censeo, eorum, qui cum M. Antonio sunt, qui ab armis discesserint, & aut ad Pansam, aut ad Hircium consules, aut ad D. Brutum imperatorem, Cos. designatum, aut ad C. Cæsarem Proprætorem ante Idus Mart. primas adierint, eis fraudi ne sit, quòd cum M. Antonio fuerint: si quis eorum, qui cum M. Antonio sunt, fecerit;

quo honore, præmio'ue quis dignus esse uideatur, uti C. Pãsa, A. Hircius Cõsules, alter, ambo'ue, si eis uideatur de eius honore, præmio'ue, primo quoque die ad senatũ referant; si quis post hoc ad Antonium profectus fuerit præter L. Varium, senatum existimaturum eum contra Remp. fecisse.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA NONA.
ORATIO LII.

u Ellem, dij immortales fecissent P.C. ut uiuo potius Ser. Sulpitio gratias ageremus, q̃ mortuo honores quæreremus. nec uero dubito, quin, si ille uir Legationem renũciare potuisset, reditus eius et nobis gratus fuerit, & Reip. salutaris futurus: non quo L. Philippo, & L. Pisoni aut studium, aut cura defuerit in tãto officio, tãtoq; munere: sed cum Ser. Sulpitius ætate illis anteiret, sapientia omnibus, subito ereptus è causa totã Legationem orbã, et debilitatã reliquit. q̃ si cuiquã iustus honos habitus est in morte Legato, in nullo iustior, quàm in Ser. Sulpitio reperietur. cæteri, qui in Legatione mortem obierũt, ad incertũ uitæ piculũ sine ullo mortis metu profecti sunt: Ser. Sulpitius cũ aliqua puueniendi ad M. Antonium spe profectus est, nulla reuertendi. qui cũ ita affectus esset, ut, si ad grauẽ ualetudinẽ labor accessisset, sibi ipse diffideret: nõ recusauit, quo minus uel in extremo spiritu, si quã opem Reip. ferre posset, experiretur. itaq; non illũ uis hiemis, nõ niues, non lõgitudo itineris, nõ asperitas uiarũ, non morbus ingrauescens retardauit: cumq; iam ad cõgressum, colloquiumq; eius peruenisset, ad quem erat missus, in ipsa cura, & meditatione obeundi sui muneris excessit è uita. ut igitur alia, sic hoc Pansa præclare, q̃ nos ad ornandum Ser. Sulpitium cohortatus es, & ipse multa copiose de illius laude dixisti. quibus à te dictis, nihil præter sententiã dicerem, nisi

P. Seruilio respondendum putarem: qui hunc honorem statuæ nemini tribuendũ censuit, nisi qui ferro esset in Legatione interfectus. ego aũt P.C. sic interpretor sensisse maiores nostros, ut causam mortis censuerint, non genus esse quærendum. etenim cui Legatio ipsa morti fuisset, eius monumentum extare uoluerunt, ut in bellis periculosis obirent homines Legationis munus audacius. nõ igitur exempla maiorum quærenda, sed cõsilium est eorum, à quo ipsa exempla nata sunt, explicandum. Lar Tolumnius Rex Veientũ quatuor Legatos populi R. Fidenis interemit: quorum statuæ in Rostris steterũt usque ad nostram memoriam. iustus honos: ijs enim maiores nostri, qui ob Remp. mortem obierãt, pro breui uita diuturnam memoriã reddiderunt. Cn. Octauij, clari & magni uiri, qui primus in eam familiã, quæ postea uiris fortissimis floruit, attulit Consulatum, statuam uidemus in Rostris: nemo enim tum nouitati inuidebat, nemo uirtutem nõ honorabat. at ea fuit Legatio Octauij, in qua periculi suspicio non subesset: nam cum esset missus à senatu ad animos Regum perspiciendos, liberorumq; populorum, maximeq; ut nepotem Antiochi Regis, eius, qui cũ maioribus nostris bellum gesserat, classes habere, elephãtos alere prohiberet; Laodiceæ in gymnasio à quodã Leptine est interfectus. reddita est ei tum à maioribus statua pro uita, quæ multos per annos progeniem eius honestaret, nũc ad tãtæ familiæ memoriã sola restaret. atque et huic, et Tullo Cluuio, et L. Roscio, et Sp. Antio, & C. Fulcinio, qui à Veiẽtiũ Rege cæsi sunt, nõ sanguis, qui est profusus in morte, sed ipsa mors ob Remp. obita, honori fuit. itaq; P.C. si Ser. Sulpitio casus mortẽ attulisset, do

lerem equidem tanto Reip. uulnere, mortẽ uero eius nõ monumentis, sed luctu publico esse honorandam putarem: nunc autem qui dubitat, quin ei uitam abstulerit ipsa Legatio? secum.n.ille mortem extulit: quam, si nobiscum remansisset, sua cura, optimi filij, fidelissimæ coniugis diligentia uitare potuisset. at ille, cum uideret, si uestræ auctoritati nõ paruisset, dissimilem se futurũ sui, sed munus sibi illud pro Rep. susceptum uitæ finem allaturũ: maluit in maximo populi R. discrimine mori, quã minus, quã potuisset, uideri Reip. profuisse. multis illi in urbibus, quà iter faciebat, reficiendi se, & curandi potestas fuit: aderat & hospitum inuitatio liberalis pro dignitate summi uiri, & eorum hortatio, qui unà erant missi, ad requiescendum, & uitæ suæ consulendum. at ille properans, festinansq;, mandata nostra conficere cupiens, in hac constantia morbo aduersante perseuerauit. cuius cum aduẽtu maxime perturbatus esset Antonius, quòd ea, quæ sibi iussu nostro denunciarentur, auctoritate erant & sententia Ser. Sulpitij constituta: declarauit, quàm odisset senatum, cum, auctorem senatus extinctum, læte, atque insolenter tulit. nõ igitur magis Octauium Leptines, nec Veietiũ Rex eos, quos modo nominaui, quam Ser. Sulpitium occidit Antonius: is enim profecto mortẽ attulit, qui causa mortis fuit. quocirca ad posteritatis etiam memoriam pertinere arbitror, extare quod fuerit de hoc bello iudicium senatus: erit enim statua ipsa testis, bellum tam graue fuisse, ut Legati interitus honoris memoriam consecutus sit. quòd si excusationem Ser. Sulpitij P. C. Legationis obeundæ recordari uolueritis, nulla dubitatio relinquetur, quin honore

mortuo,quã uiuo iniuriã fecimus, ſarciamus. uos enim P.C. (graue dictu eſt,ſed dicendum tamen) uos,inquã, Ser.Sulpitium uita priuaſtis.quem cum uideretis ſe magis morbo,quã oratione excuſantem,nõ uos quidem crudeles fuiſtis: quid.n.minus in hũc ordinem cõuenit? ſed cum ſperaretis nihil eſſe,quod non illius auctoritate,& ſapientia effici poſſet, uehementius excuſationi obſtitiſtis,atque eũ,qui ſemper ueſtrũ conſenſum grauiſſimum iudicauiſſet,de ſententia deieciſtis. ut uero Pãſæ Cõſulis acceſſit cohortatio grauior,quã aures Ser. Sulpitij ferre didiciſſent,tum filiũ meq; item ſeduxit, atque ita locutus eſt,ut auctoritatem ueſtrã uitæ ſuæ ſe diceret anteferre.cuius nos uirtutem admirati, non auſi ſumus eius aduerſari uolũtati. mouebatur ſingulari pietate filius: nõ multum eius pturbationi meus dolor cõcedebat: ſed uterque noſtrum cedere cogebatur magnitudini animi, orationisq; grauitati,cũ quidem ille maxima laude, & gratulatione omniũ ueſtrum pollicitus eſt,ſe,qđ uelletis, eſſe facturũ,neque eius ſententiæ periculum uitaturũ, cuius ipſe auctor fuiſſet. quem exequi mandata ueſtra propantem mane poſtridie proſecuti ſumus.qui quidem diſcedens mecum ita locutus eſt,ut eius oratio omen fati uideretur.reddite igitur P.C.ei uitã, cui ademiſtis: uita enim mortuorum in memoria uiuorum eſt poſita. perficite,ut is,quem uos ad mortem inſcij miſiſtis, immortalitatem habeat à uobis.cui ſi ſtatuã in Roſtris decreto ueſtro ſtatueritis,nulla eius Legationem poſteritatis inobſcurabit obliuio. nã reliqua Ser.Sulpitij uita multis erit præclarisq; monumentis ad omnem memoriam cõmendata. ſemper illius grauitatem,conſtantiam,fidem,præ=

stantiam, in Rep. tuenda curā, atque prudentiā; omniū mortalium fama celebrabit. nec uero silebitur admirabilis quædam, & incredibilis, & penè diuina eius in legibus interpretandis, æquitate explicanda scientia. omnes ex omni ætate, qui hac in ciuitate intelligentiā iuris habuerunt, si unum in locum conferantur, cum Ser. Sulpitio non sunt cōparandi: neque enim ille magis iuris consultus, quā iustitiæ fuit: itaque quæ proficiscebantur à legibus, et à iure ciuili, semp ad facilitatem, æquitatemq; referebat; neque cōstituere litiū actiones malebat, quam cōtrouersias tollere. ergo hoc statuæ monumēto nō eget: habet alia maiora: hæc enim statua mortis honestæ testis erit, illa memoria uitæ gloriosæ: ut hoc magis monumentum grati senatus, quàm clari uiri futurum sit. multum etiā ualuisse ad patris honorem pietas filij uidebitur: qui quanquā afflictus luctu nō adest, tamen sic animati esse debetis, ut ille si adesset. est aūt ita affectus, ut nemo unquā unici filij mortem magis doluerit, quā ille mœret patris. equidem etiā ad famā Ser. Sulpitij filij arbitror attinere, ut uideatur honorem debitū patri præstitisse. quanquā nullum monumentum clarius Ser. Sulpitius relinquere potuit, quàm effigiē morum suorum, uirtutis, constantiæ, pietatis, ingenij filium: cuius luctus aut honore uestro, aut nullo solatio leuari potest. mihi autem recordanti Ser. Sulpitij multos in nostra familiaritate sermones, gratior illi uidetur, si quis est sensus in morte, ænea statua futura, & ea pedestris magis, quàm inaurata equestris; qualis est L. Syllæ prima statua: magnifice enim Ser. Sulpitius maiorum continentiam diligebat, huius seculi insolentiam uitupera-

bat. ut igitur si ipsum consulã quid uelit, sic pedestrem ex ære statuam tanquam ex eius auctoritate & uolun tate decerno: quæ quidem magnum ciuium dolorem, et desiderium honore monumenti minuet, & leniet. atque hanc meam sententiam P.C.P. Seruilij sententia proba= ri necesse est: qui sepulcrum publice decernendum Ser. Sulpitio censuit, statuam non censuit. nam si mors Lega ti sine cæde, atque ferro nullũ honorẽ desiderat: cur de= cernit honorem sepulturæ, qui maximus haberi potest mortuo? sin id tribuit Ser. Sulpitio, quod non est datum Cn. Octauio: cur, quod illi datum est, huic dandum esse nõ censet? maiores quidem nostri statuas multis decreue= runt, sepulcra paucis. sed statuæ intereũt tempestate, ui, uetustate: sepulcrorum autem sanctitas in ipso solo est, quod nulla ui moueri, neque deleri potest. atque ut cæte ra extinguũtur, sic sepulcra fiũt sanctiora uetustate. au geatur igitur isto etiã honore is uir, cui nullus honor tri bui non debitus potest: grati simus in eius morte decorã da, cui nullam aliam gratiam referre iam possumus: no tetur etiam Antonij nefarium bellum gerentis scelerata audacia: his enim honoribus habitis Ser. Sulpitio, repu= diatæ, reiectæq; Legationis ab Antonio manebit testifica tio sempiterna. quas ob res ita censeo: cum Ser. Sulpitius Q. F. Lemonia, Rufus, difficillimo Reip. tẽpore, graui, pe riculosoq; morbo affectus, auctoritatẽ senatus, salutemq; populi R. uitæ suæ præposuerit, contraq; uim, grauita= temq; morbi contenderit, ut ad castra Antonij, quo sena tus eum miserat, perueniret, isq;, cũ iam propè castra ue nisset, ui morbi oppressus uitã amiserit in maximo Reip. munere, eiusq; mors consentanea uitæ fuerit sanctissime honestissimeq;

honestissimeq; actæ, in qua sæpe magno usui Reip. Ser. Sulpitius & priuatus, & in magistratibus fuerit; cum talis uir ob Remp. in Legatione mortem obierit, senatui placere, Ser. Sulpitius statuam pedestrem æneam in Rostris ex huius ordinis sententia statui, circumq; eam statuam locū gladiatoribus, ludisq; liberos, posterosq; eius quaque uersus pedes quinque habere, ꝙ is ob Remp. mortem obierit, eamq; causam in basi inscribi: utiq; C. Pansa, A. Hircius Consules, alter, ambo'ue, si eis uidebitur, Quæstoribus urbanis imperēt, ut eam basim, statuamq; faciendam, & in Rostris statuendam locent; quantiq; locarint, tantam pecuniam redemptori soluendam, attribuendamq; curent: cumq; antea senatus auctoritatem in uirorum fortium funeribus ornamentisq; ostenderit, placere, eum quamamplissime supremo die suo efferri: & cum Ser. Sulpitius Q. F. Lemonia Rufus ita de Rep. meritus sit, ut his ornamentis decorari debeat, senatum censere, atque è Rep. existimare, Aediles curules edictū, quod de funeribus habeant, Ser. Sulpitij Q. F. Lemonia Rufi funeri mittere, utiq; locum sepulcro in campo Esquilino C. Pansa Consul, seu quo in loco uidetur, pedes triginta quoquo uersus assignet, quò Ser. Sulpitius inferatur. quod sepulcrum ipsius, liberorum, posterorumq; eius sit, uti quod optimo iure sepulcrum publice datum est.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA DECIMA. ORATIO LIII.

m

MAximas tibi Pansa gratias omnes et habere, & agere debemus: qui, cũ hodierno die senatum te habiturum non arbitraremur; ut M. Bruti præstãtissimi ciuis literas accepisti, ne minimam quidem morã interposuisti, quin quãprimum maximo gaudio & gratulatione frueremur. cum factum gratum omnibus debet esse, tum uero oratio, qua recitatis literis usus es: declarasti enim uerum esse id, quod ego semper sensi, nemině alterius, qui suæ cõfideret, uirtuti inuidere. itaq; mihi, qui plurimus officijs sum cum Bruto, & maxima familiaritate coniunctus, minus multa de illo dicẽda sunt: quas enim sentẽtias mihi ipse sumpserã, eas præoccupauit oratio tua. sed mihi P. C. necessitatem attulit paulo plura dicendi sententia eius, qui rogatus est ante me: à quo ita sæpe dissentio, ut iam uerear, ne, id quod minime fieri debet, minuere amicitiam nostrã uideatur perpetua dissensio. Quæ est enim ista tua ratio Calene, quæ mens, qui nunquam post Calendas Ian. idem senseris, quod is, qui te sententiã primũ rogat? cur nunquã tã frequens senatus fuit, quod unus aliquis tuã sententiã secutus sit? cur semper tui dissimiles defendis? cur, cum te et uita, et fortuna tua ad otiũ & ad dignitatẽ inuitet, ea probas, ea decernis, ea sentis, quæ sunt inimica & otio cõmuni, et dignitati tuæ? nam ut superiora omittam, hoc certe, quod mihi maximam admiratio=

nem mouet,nō tacebo.quod eſt tibi cum Brutis bellum?
cur eos,quos omnes penè uenerari debemus,ſolus oppu=
gnas? alterum circunſederi non moleſte fers, alterum
tua ſententia ſpoliat ijs copijs,quas ipſe ſuo labore, et pe
riculo ad Reip.non ad ſuū præſidium per ſe nullo adiu=
uante cōfecit.quis eſt iſte tuus ſenſus,quæ cogitatio, Bru
tos ut non probes,Antonios probes? quos omnes chariſſi
mos habēt.tu oderis? quos acerbiſſime omnes oderunt,
tu cōſtantiſſime diligas? ampliſſimæ tibi fortunæ ſunt,
ſummus honoris gradus,filius,ut et audio,& ſpero,na=
tus ad laudem:cui cū Reip. cauſa faueo, tum etiā tua.
quæro igitur,eum Bruti ne ſimilem malis, an Antonij?
ac permitto,ut de tribus Antonijs eligas,quem uelis. D.
Brutus melior eſt,inquies.cur igitur nō ijs faues,eos lau=
das, quorum ſimilem filium tuum eſſe uis? ſimul enim
Reip.conſulis,et proponis illi exempla ad imitandū. hoc
uero Q. Fuſi copioſius ſine offenſione noſtræ amicitiæ,
ſic tecum,ut à te diſſentiens, ſenator quæro:ita enim di
xiſti,& quidem de ſcripto:nam te inopia uerbi lapſum
putarem,niſi tuam in dicendo facultatem noſſem: lite=
ras Bruti recte & ordine ſcriptas uideri.quid eſt aliud,
librarium Bruti laudare,non Brutū? uſum in Rep. Ca=
lene magnum iam habere et debes,& potes:quando ita
decerni uidiſti?aut quod S.C.huius generis, (ſunt enim
innumerabilia) bene ſcriptas literas,decretū à ſenatu?
quod uerbum tibi nō excidit,ut ſæpe fit, fortuitu: ſcri=
ptum,meditatum,cogitatum attuliſti.hanc tibi conſue=
tudinem pleriſque in rebus bonis obtrectandi ſi quis de=
traxerit; qui tibi uelit obtrectare,nō relinquetur. quā=
obrem collige te, placaq; animum aliquando, & mi=

tiga : audi uiros bonos, quibus uteris multum : loquere cũ sapientissimo homine genero tuo sæpius, q̃ tu ipse tecũ : tum denique amplissimi honoris nomen obtinebis. an uero hoc pro nihilo putas, in quo equidem pro amicitia tuam uicem dolere soleo, efferri hæc foras, & ad populi R. aures peruenire, ei, qui primus sententiã dixerit, neminem assensum ? quod etiam hodie futurum arbitror. legiones abducis à Bruto: quas ? nempe eas, quas ille ab Antonij scelere auertit, et ad Remp. sua auctoritate traduxit. rursus igitur uis nudatum illũ, atque solum à Rep. relegatũ uideri. uos autem P.C. si M. Brutum deserueritis, & prodideritis, quem tandem ciuem unquam ornabitis ? cui fauebitur ? nisi forte eos, qui diadema imposuerint, conseruãdos, eos, qui nomẽ Regis sustulerunt, deserendos putatis. ac de hac quidẽ diuina atque immortali laude Bruti silebo : quæ gratissima memoria omnium ciuiũ inclusa, non dũ publica auctoritate testata est. tantã ne patientiã, dij boni, tantam moderationem, tantam in iniuria tranquillitatem, & modestiam ? qui cũ Prætor urbanus esset, urbe caruit, ius non dixit : cum omne ius populi R. recuperasset, cumq; concursu quotidiano bonorum omnium, qui admirabilis ad eum fieri solebat, præsidioq; Italiæ cunctæ septus posset esse, absens iudicio bonorũ defensus esse maluit, quã præsens manu: qui ne Apollinares quidem ludos pro sua populiq; R. dignitate apparatos præsens fecit, ne quam uiam patefaceret sceleratorũ hominũ audaciæ. quanquã qui unquam aut ludi, aut dies lætiores fuerunt, quàm cum in singulis uersibus populus R. maximo clamore & plausu Bruti memoriam prosequebatur ? corpus aberat liberato-

ris: libertatis memoria aderat: in qua Bruti imago cer ni uidebatur. at hunc his ipsis ludorum diebus uidebam in insula clarissimi adolescẽtis Luculli propinqui sui nihil nisi de pace & concordia ciuium cogitantem. eundẽ uidi postea Veliæ cedentẽ Italia, ne qua oriretur belli ci uilis causa propter se. ò spectaculum illud non modo hominibus, sed undis ipsis, & littoribus luctuosum, cedere è patria seruatorem eius, manere in patria proditores. Cassij classis paucis post diebus cõsequebatur: ut me puderet P.C. in eam urbem redire, ex qua illi abirent. sed, quo cõsilio redierim, initio audistis, post estis experti. expectatum igitur tempus à Bruto est. nam quoad uos omnia pati uidit, usus est ipse incredibili patiẽtia: posteaquã uos ad libertatẽ sensit erectos, præsidia uestræ libertati parauit. at cui pesti, quãtæq; restitit? si enim C. Antonius, quod animo intẽderat, perficere potuisset, (potuisset autem, nisi eius sceleri uirtus M. Bruti obstitisset) Macedoniam, Illyricum, Græciam perdidissemus: esset uel receptaculum pulso Antonio, uel agger oppugnãdæ Italiæ Græcia: quæ quidem nunc M. Bruti imperio, auctoritate, copijs non instructa solum, sed etiam ornata tendit dextram Italiæ, suumq; ei præsidiũ pollicetur. quod qui ab illo abducit, exercitum pulcherrimum, & præsidium firmissimum adimit Reip. equidem cupio hæc quamprimum Antonium audire, ut intelligat non D. Brutum, quem uallo circunsedet, sed se ipsum obsideri. tria tenet oppida toto in orbe terrarum: habet inimicissimam Galliã, eos etiam, quibus confidebat, alienissimos transpadanos: Italia omnis infesta est: exteræ nationes à prima ora Græciæ usque ad Aegyptum optimorũ &

fortissimorum ciuium imperiis, & præsidijs tenentur. erat ei spes una in C. Antonio: qui duorum fratrum ætatibus medius interiectus, uitijs cum utroq; certabat: qui, tanquã extruderetur à senatu in Macedoniam, & non contra prohiberetur proficisci, ita cucurrit. quæ tempestas, dij immortales, quæ flamma, quæ uastitas, quæ pestis Græciæ fuisset, nisi incredibilis ac diuina uirtus furentis hominis conatũ atque audaciã compressisset? quæ celeritas illa Bruti? quæ cura? quæ uirtus? etsi ne illa quidem Antonij celeritas cõtemnenda est. quem nisi in uia caducæ hæreditates retardassent, uolasse eũ, non iter fecisse diceres. alios ad negotium publicum ire cum cupimus, ui solemus extrudere: hunc retinentes exclusimus. at quid ei cum Apollonia? quid cum Dyrrhachio? quid cum Illyrico? quid cũ P. Vatinij imperatoris exercitu? succedebat, ut ipse dicebat, Hortẽsio. certi fines Macedoniæ, certa conditio: certissimo modo erat etiam illius exercitus: cum Illyrico uero, & cum Vatinij legionibus quid erat Antonio? at ne Bruto quidem. id enim fortasse quispiam improbus dixerit. omnes legiones, omnes copiæ, quæ ubique sunt, populi R. sunt: neq; enim legiones, quæ Antonium reliquerunt, Antonij potius quàm Reip. fuisse dicuntur: omne enim exercitus et imperij ius amittit is, qui eo imperio & exercitu Remp. oppugnat. quod si ipsa Resp. iudicaret, aut si omne ius decretis eius statueretur: Antonio ne an Bruto legiones populi R. adiudicaret? alter aduolaret subito ad direptionem pestemq; sociorum, &, quacunque iret, omnia uastaret, diriperet, auferret, exercitu populi R. contra ipsum populum R. uteretur. alter uero eam sibi legem

statuerat, ut, quocunque uenisset, lux uenisse quædã & spes salutis uideretur. denique alter ad euertendã Rep. præsidia quærebat, alter ad conseruandam. nec uero nos hoc magis uidebamus, quàm ipsi milites: à quibus tanta in iudicando prudentia non erat postulanda. cum VII. cohortibus isse Apolloniam scribit Antonium. qui iam aut captus est, quod dij dent: aut certe homo uerecundus in Macedoniam non accedit, ne contra senatum fecisse uideatur. delectus habitus in Macedonia est summo Q. Hortensij studio & industria. cuius animum egregium, dignumq; & ipso, & maioribus suis ex Bruti literis perspicere potuistis. legio, quam L. Piso ducebat Legatus Antonij, Ciceroni se filio meo tradidit. equitatus, qui in Syriã ducebatur bipartito, alter eũ, à quo ducebatur, reliquit in Thessalia, seseq; ad Brutũ contulit; alterum in Macedonia Cn. Domitius, adolescẽs summa uirtute & cõstantia, ab Legato Syriaco abduxit. P. autem Vatinius, qui et antea iure laudatus à nobis, et hoc tempore merito laudandus est, aperuit Dyrrhachij portas Bruto, & exercitũ tradidit. tenet igitur populus R. Macedoniã, tenet Illyricum, tuetur Græciã: nostræ sunt legiones, nostra leuis armatura, noster equitatus, maximeq; noster est Brutus, semperq; noster, cũ sua excellentissima uirtute Reip. natus, tum fato quodã paterni materniq; generis, & nominis. ab hoc igitur quisquã bellũ timet, qui, antequã nos id coacti suscepimus, in pace iacere, q̃ in bello uigere maluit? quanq̃ ille quidem nunq̃ iacuit, nec hoc cadere uerbum in tantam uirtutis præstantiam potest: erat enim in desiderio ciuitatis, in ore, in sermone omnium: tantum autem aberat à bello, ut,

cũ cupiditate libertatis Italia arderet, defuerit ciuiũ studijs potius, q̃ eos in armorum discrimen adduceret: itaque illi ipsi, si qui sunt, qui tarditatem Bruti reprehendant, tamen ijdem moderationem, patientiamq; mirantur. sed iam uideo, quid loquantur: neq; enim id occulte faciunt. timere se dicunt, quo modo ferant ueterani, exercitum Brutũ habere. quasi uero quidquã intersit inter A. Hircij, C. Pansæ, D. Bruti, C. Cæsaris, & hunc exercitum M. Bruti. nã si quatuor exercitus ij, de quibus dixi, propterea laudantur, q̃ pro populi R. libertate arma ceperunt: quid est, cur M. Bruti exercitus non in eadem causa reponatur? at enim ueteranis suspectũ est nomen M. Bruti magis, q̃ Decimi. equidem non arbitror. etsi est enim Brutorũ cõmune factũ, et laudis societas æqua: D. tamen Bruto iratiores ij, qui id factum dolebant, quo minus ab illo rem illam dicebant fieri decuisse. quid ergo nunc agunt tot exercitus, nisi ut obsidione D. Brutus liberetur? qui autem hos exercitus ducunt? ij credo, qui Cæsaris res acta euerti, qui causam ueteranorum prodi uolunt. si ipse uiueret Cæsar, acrius credo acta sua defenderet, q̃ uir fortissimus defendit Hircius: aut amicior causæ quisquam inueniri potest, q̃ filius. at eorum alter non dum ex lõginquitate grauissimi morbi recreatus, quidquid habuit uirium, id in eorum libertatem defendendam contulit, quorum uotis iudicauit se à morte reuocatum: alter uirtutis robore firmior, quàm ætatis, cum istis ipsis ueteranis ad D. Brutũ liberandũ profectus est. igitur illi certissimi, ijdemq; acerrimi Cæsaris actorũ patroni pro D. Bruti salute bellũ gerunt. quos ueterani sequũtur: de libertate enim populi R. nõ de suis

cõmodis armis decernendũ uidẽt. quid est igitur, cur iis, qui D. Brutum omnibus copiis conseruatum uelint, M. Bruti sit suspectus exercitus? an uero, si quid esset, quod M. Bruto timendũ uideretur, Pansa id nõ uideret? aut, si uideret, nõ laboraret? quis aut sapientior ad coniectu tam rerum futurarum, aut ad propulsandum metum diligentior? atqui huius animum erga M. Brutum studiumq; uidistis. præcepit oratiõe sua, quid decernere nos de Bruto, quid sentire oporteret: tantumq; abfuit ut periculosum Reip. M. Bruti putaret exercitum, ut in eo firmissimum Reip. præsidium & grauissimum poneret. scilicet hæc Pãsa aut nõ uidet (hebeti enim ingenio est) aut negligit: quæ enim Cæsar egit, ea rata esse nõ curat: de quibus confirmandis & sanciendis legem comitiis centuriatis ex auctoritate nostra laturus est. desinãt igitur aut ii, qui non timent, simulare se timere, se prospicere Reip. aut ii, qui omnia uerentur, nimium esse timidi; ne illorum simulatio, horũ sit ignauia. quæ, malum, est ista ratio, semper optimis causis ueteranorum nomen opponere? quorũ etiam si amplecterer uirtutem, ut facio: tamen, si essent arrogantes, nõ possem ferre fastidium. an nos conãtes seruitutis uincula rumpere impediet si quis ueteranos id nolle dixerit? non sunt enim credo innumerabiles, qui pro communi libertate arma capiant: nemo est, præter ueteranos milites, uir, qui ad seruitutem propulsandam ingenuo dolore excitetur. potest igitur stare Resp. freta ueteranis sine magno subsidio iuuentutis? quos quidem libertatis adiutores complecti debetis, seruitutis actores sequi non debetis. postremo (erumpat enim aliquando uera & me digna uox) si ueteranorũ

nutu mentes huius ordinis gubernantur, omniáq; ad eorum uoluntatem dicta factáq; nostra referuntur: optãda mori est, quæ ciuibus R. semper fuit seruitute potior: omnis est enim misera seruitus: sed fuerit quædam necessaria: ecquodnam principium putatis libertatis capessendæ? an cum illum necessariũ, et fatalem penè casum non tulerimus, hunc feremus uoluntarium? tota Italia desiderio libertatis exarsit: seruire diutius nõ potest ciuitas: serius populo R. hunc uestitũ atq; arma dedimus, quàm ab eo flagitari sumus: magna nos quidem spe, & propè explorata, libertatis causam suscepimus. sed ut concedã incertos exitus esse belli, martemq; cõmunem: tamẽ pro libertate, uitæ periculo decernẽdum est: non enim in spiritu uita est, sed ea nulla est omnino seruienti. omnes nationes seruitutem ferre possunt, nostra ciuitas non potest, nec ullam aliam ob causam, nisi ꝙ illæ laborem doloremq; fugiunt; quibus ut careãt, omnia perpeti possunt: nos ita à maioribus instituti, atq; imbuti sumus, ut omnia consilia atq; facta ad uirtutem & dignitatẽ referamus. ita præclara est recuperatio libertatis, ut ne mors quidem sit in repetenda libertate fugienda. ꝙ si immortalitas consequeretur præsentis periculi fugã: nõ tamen eo magis ea fugienda uideretur; ꝙ diuturnior esset seruitus. cum uero dies, & noctes omnia nos undique fata circunstẽt, non est uestri, nominisq; Romani dubitare, eum spiritum, quem naturæ quis debeat, patriæ reddere. concurritur undique ad commune incendium restinguendum: ueteraniq; primi Cæsaris auctoritatem secuti, conatum Antonij repulerũt: post eiusdem furorem Martia legio fregit, quarta afflixit. sic à suis le

gionibus condemnatus irrupit in Galliam, quam sibi ar=
mis animisq; infestã inimicamq; cognouit. hunc A. Hir
cij, C. Cæsaris exercitus insecuti sunt: post Pansæ delectus
urbem totamq; Italiam erexit. unus est omnium hostis.
quanquam habet secum L. fratrem, charissimũ populo
R. ciuem, cuius desiderium ciuitas ferre diutius non po=
test. q̃d illa tetrius belua? q̃d immanius? qui ob eã cau
sam natus uidetur, ne omnium mortalium turpissimus
esset Antonius. est unà Trebellius, qui iam cũ tabulis no
uis redit in gratiam: T. Plancus, cæteri pares, qui id pu=
gnant, id agunt, ut cõtra Remp. restituti esse uideãtur:
solicitant homines imperitos Saxa, Capho, ipsi rustici, at=
que agrestes, qui hãc Remp. nec uiderunt unq̃, nec uide=
re constitutã uolunt, qui non Cæsaris, sed Antonij acta
defendũt, quos auertit agri Campani infinita possessio:
cuius eos non pudere miror, cum uideant se mimos, &
mimas habere uicinos. ad has pestes opprimẽdas, quid est,
cur moleste feramus, ꝙ M. Bruti accessit exercitus? im=
moderati credo hominis, & turbulẽti: uide, ne nimium
penè patiẽtis: etsi in illius uiri consilijs, atq; factis nihil
nec nimiũ, nec parũ fuit unq̃. omnis uoluntas M. Bruti
P. C. omnis cogitatio, tota mens auctoritatem senatus, li=
bertatẽ populi R. intuetur, hæc habet proposita, hæc tue
ri uult: tẽtauit, quid patiẽtia proficere posset: nihil cũ
proficeret, contra uim experiendum putauit. cui quidẽ
P. C. uos idem tribuere hoc tempore debetis, quod ad
XIII. Cal. Ian. D. Bruto, & C. Cæsari me auctore tribui
stis: quorum priuatum de Rep. cõsilium & factum au
ctoritate uestra est cõprobatum, atq; laudatũ: quod idẽ
in M. Bruto facere debetis, à quo insperatum, et repẽti=

num Reip. præsidium legionum, equitatus, auxiliorum magnæ & firmæ copiæ comparatæ sunt: adiungẽdusq; est Hortensius: qui cũ Macedoniam obtineat, adiutorẽ se Bruto ad comparandum exercitum fidelissimum & constantissimũ præbuit. nam de M. Apuleio separatim censeo referendum: cui testis est per literas Brutus, eum principem fuisse ad conatum exercitus comparãdi. quæ cum ita sint: ꝙ C. Pansa Cos. uerba fecit de literis, quæ à Q. Cæpione Bruto Procos. allatæ, & huic ordini recitatæ sunt; de ea re ita censeo: cum Q. Cæpionis Bruti Procos. opera, consilio, industria, et uirtute, difficillimo Reip. tempore prouincia Macedonia, Illyricum, cuncta Græcia, legiones, exercitus, equitatus in Consulum, senatus, populiq; R. potestate sint; id Q. Cæpionem Brutũ Procos. bene, & è Rep. & sua maiorumq; suorum dignitate, cõsuetudineq; Reip. bene gerendæ fecisse, eamq; rem senatui populoq; R. gratam esse, & fore; utiq; Q. Cæpio Brutus Procos. prouinciam Macedoniã, Illyricum, totamq; Græciam tueatur, defendat, custodiat, incolumemq; conseruet, eiq; exercitui, quem ipse constituit, cõparauit, præsit, pecuniaq; ad rem militarẽ, si qua opus sit, quæ publica sit, et exigi possit, utatur, exigatq;, à quibus uideatur ad rem militarem mutuam sumat, frumẽtum imperet, operamq; det, ut cum suis copijs quãproxime Italiã sit: cumq; ex literis Q. Cæpionis Bruti Procos. intellectum sit, Q. Hortensij Procos. opera & uirtute uehementer Remp. adiutam, omniaq; eius consilia cum consilijs Q. Cæpionis Bruti Procos. coniuncta fuisse, eamq; rem magno usui Reip. fuisse; Q. Hortensium Procos. recte & ordine exq; Rep. fecisse; sena=

tuiq; placere, Q. Hortensium Procos. cum Q. Cæpione Procos. & Legatis suis Macedoniam prouinciam obtinere, quoad ei ex S.C. successum sit.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA VNDECIMA. ORATIO LIIII.

m Agno in dolore sum P.C. uel mœrore potius, quem ex crudeli, & miserabili morte C. Trebonij, optimi ciuis, moderatissimiq; hominis accepimus, inest tamen aliquid, quod Reip. profuturū putē: perspeximus enim, quanta in his, qui contra patriā scelerata arma ceperunt, inesset immanitas: nam duo hæc capita nata sunt post homines natos teterrima, & spurcissima, Dolabella, & Antonius: quorum alter offecit, quod optabat; de altero patefactum est, quid cogitaret. L. Cinna crudelis: C. Marius in iracundia perseuerans: L. Sylla uehemens: neque ullius horū in ulciscendo acerbitas progressa ultra mortē est: quæ tamen pœna in ciues nimis crudelis putabatur. ecce tibi geminum in scelere par, inusitatum, inauditum, ferum, barbarum. itaque quorum summum quondam inter ipsos odium, bellumq; meministis, eosdem postea singulari inter se cōsensu, & amore deuinxit impurissimæ naturæ, & turpissimæ uitæ similitudo. ergo id, quod fecit Dolabella in quo potuit, multis idem minatur Antonius. sed ille cum procul abesset à Cōsulibus, exercitibusq; nostris, nec dum senatum cum populo R. conspirasse sensisset; fretus Antonij copijs ea scelera suscepit, quæ Romæ iam suscepta arbitrabatur à socio furoris sui. quid ergo hūc aliud moliri, quid optare censetis? aut quā omnino causam esse belli? omnes, qui libere de Rep. sensimus, qui dignas nobis

ſententias diximus, qui populũ R. liberũ eſſe uoluimus, ſtatuit ille quidem nõ inimicos, ſed hoſtes: maiora in nos, quã in hoſtem, ſupplicia meditatur: mortem naturæ pœnã putat eſſe, iracundiæ tormenta atque cruciatũ. qualis igitur hoſtis habẽdus eſt is, à quo uictore ſi cruciatus abſit, mors in beneficij parte numeretur? quamobrem P.C. quanquam hortatore non egetis, (ipſi enim ueſtræ ſponte exarſiſtis ad libertatis recuperandæ cupiditatem) tamẽ eo maiore animo ſtudioq; libertatẽ defendite, quo maiora propoſita uictis ſupplicia ſeruitutis uidetis. in Galliã inuaſit Antonius, in Aſiam Dolabella, in alienã uterque prouinciã. alteri ſe Brutus obiecit, impetumq; furentis, atque omnia diuexare ac diripere cupiẽtis uitæ ſuæ periculo colligauit, à progreſſu arcuit, à reditu refrenauit: obſideri ſe paſſus, ex utraque parte conſtrinxit Antonium. alter in Aſiam irrupit curſim, ut in Syriam patebat uia certa, neque longa. quid opus fuit, cũ legione, præmiſſo Marſo neſcio quo Octauio, ſcelerato latrone atque egente, qui popularetur agros, uexaret urbes, nõ ad ſpem conſtituendæ rei familiaris, quã tenere eum poſſe negant qui norũt, (mihi enim hic ſenator ignotus eſt) ſed ad præſentem paſtum mendicitatis ſuæ: conſecutus eſt Dolabella nulla ſuſpicione belli: quis enim id putaret? ſecutæ collocutiones familiariſſimæ cũ Trebonio, cõplexusq; ſummæ beniuolẽtiæ falſi indices extiterũt in amore ſimulato: dextræ, quæ fidei teſtes eſſe ſolebant, perfidia ſunt et ſcelere uiolatæ: nocturnus introitus Smyrnã quaſi in hoſtiũ urbẽ, quæ eſt fideliſſimorum antiquiſſimorumq; ſociorũ: oppreſſus Trebonius; ſi ut ab eo, qui aperte hoſtis eſſet, incautus; ſi ut ab eo, qui

ciuis etiam tum ſpeciem haberet, miſer. ex quo nimirũ documentum nos capere fortuna uoluit, quid eſſet uictis extimeſcendũ. conſularẽ hominẽ conſulari imperio prouinciam Aſiam obtinentem Samario exuli tradidit: interficere ſtatim captum noluit, ne nimis credo in uictorijs liberalis uideretur: cũ uerborũ contumelijs optimum uirũ inceſto ore laceraſſet, tum uerberibus ac tormentis quæſtionem habuit pecuniæ publicæ, idq́; per biduum: poſt à ceruicibus caput abſcidit, idq́; fixum geſtari iuſſit in pilo: reliquũ corpus tractum, atque laceratũ abiecit in mare. cũ hoc hoſte bellandum eſt, cuius teterrima crudelitate omnis barbaria ſuperata eſt. quid loquar de cæde ciuiũ R. de direptione fanorum? quis eſt, qui pro rerũ atrocitate deplorare tãtas calamitates queat: et nunc tota Aſia uagatur, uolitat ut Rex, nos alio bello detineri putat. quaſi uero non unum idemq́; bellũ ſit contra hoc iugum impiorum nefarium. imaginem Antonij crudelitatis in Dolabella cernitis. ex hoc illa effecta eſt: ab hoc illa Dolabellæ ſcelerum præcepta ſunt tradita. nunc leniorem, quàm in Aſia Dolabella fuit, in Italia, ſi liceat, fore putatis Antoniũ? mihi quidẽ et ille perueniſſe uidetur, quoad progredi potuerit feri hominis amentia: neq; Antonius ullius ſupplicij adhibendi, ſi poteſtatem habeat, ullam partem eſt relicturus. ponite igitur ante oculos P.C. miſeram quidem illam, & flebilem ſpeciem, ſed ad incitandos animos ueſtros neceſſariam, nocturnum impetum in urbem Aſiæ clariſſimam, irruptionem armatorũ in Trebonij domum, cum ille miſer prius latronum gladios uideret, quàm, quæ res eſſet, audiſſet; furentis introitũ Dolabellæ, uocẽ impuram

puram

puram, atque os illud infame; uincula, uerbera, eculeũ, carnificem, tortoremq; Samarium. quæ tulisse illum fortiter & patienter ferunt. magna laus, meoq; iudicio omnium maxima: est enim sapiẽtis, quicquid homini accidere possit, id præmeditari ferendum modice esse, si euenerit. maioris est omnino consilij, prouidere, ne quid tale accidat: sed animi non minoris, fortiter ferre, si euenerit. ac Dolabella quidẽ tam fuit immemor humanitatis, quanq̃ eius nunq̃ particeps fuerĩt, ut suã insatiabilem crudelitatem exercuerit non solum in uiuo, sed etiam in mortuo, ac in eius corpore lacerando atque uexando, cum animum satiare non posset, oculos pauerit suos. ò multo miserior Dolabella, q̃ ille, quẽ tu miserrimũ esse uoluisti. dolores Trebonius pertulit magnos: multi ex morbi grauitate maiores: quos tamen non miseros, sed laboriosos dicere solemus. longus fuit dolor bidui: at cõpluribus hominibus annorum sæpe multorũ. nec uero grauiora sunt carnificũ tormenta, q̃ interdum cruciamenta morborũ. alia sunt, alia, inq̃, ò perditissimi homines et amentissimi multo miseriora: nam quo maior uis est animi, q̃ corporis, hoc sunt grauiora ea, quæ concipiũtur animo, quàm illa, quæ corpore. miserior igitur, qui suscipit in se scelus; quàm is, qui alterius facinus subire cogitur. cruciatus est à Dolabella Trebonius: & quidem à Carthaginensibus Regulus. in qua re cum crudelissimi Pœni iudicati sint in hoste, quid in ciue Dolabella iudicandus est? an uero hoc conferendum est? an dubitandum, uter miserior; is ne, cuius mortem senatus populusq; R. ulciscetur; an is, qui cuncti senatus sententia hostis est iudicatus? nam cæteris quidem uitæ parti-

bus, quis est, qui possit sine Trebonij maxima contumelia conferre uitam Trebonij cum Dolabella? alterius cõsilium, ingenium, humanitatem, innocẽtiam, magnitudinem animi in patria liberanda quis ignorat? alteri à puero pro delicijs crudelitas fuit. deinde ea libidinũ turpitudo, ut in hoc sit semper lætatus, ꝙ ea faceret, quæ sibi obijci ne ab inimico quidem possent uerecũdo. et hic, dij immortales, aliquando fuit meus amicus: occulta enim erant uitia non inquirenti. neque nũc fortasse alienus ab eo essem, nisi ille uobis, nisi mœnibus patriæ, nisi huic urbi, nisi dijs penatibus, nisi aris, & focis omniũ nostrum, nisi denique naturæ, & humanitati inuẽtus esset inimicus. à quo admoniti, diligẽtius & uigilãtius caueamus Antoniũ: etenim Dolabella non ita multos secũ habuit notos, ac insignes latrones: at uidetis, quos, & ꝗ multos habeat Antonius: primum L. fratrem, quam facem dij immortales? quod facinus? quod scelus? quem gurgitẽ? quam uoraginem? quid eum nõ sorbere animo, quid non haurire cogitatione, cuius sanguinem non bibere censetis? in cuius possessiones atque fortunas nõ impudẽtissimos oculos spe & mẽte defigere? quid Cęsorinum? qui se uerbo Prætorem esse urbanum cupere dicebat, re certe noluit. quid Bestiam? qui se Cõsulatum in Bruti locum petere profitetur. atque hoc quidẽ detestabile omen auertat Iupiter. ꝗ absurdum autem, qui Prætor fieri non potuerit, eum petere Consulatum? nisi forte damnationem pro Prætura putat. alter Cæsar Vopiscus, ille homo summo ingenio, summa potentia, qui ex Aedilitate ad Consulatum, soluatur legibus. quanꝗ leges eũ nõ tenent. credo dignitate. at hic me defendẽte

quinquies absolutus est. sexta palma urbana etiam in gladiatore difficilis. sed hæc iudicũ culpa, non mea est. ego defendi fide optima: illi debuerunt clarissimũ, & præstantissimum senatorẽ in ciuitate retinere. qui tamẽ nunc nihil aliud agere uidetur, nisi ut intelligamus illos iudices, quorũ res iudicatas irritas fecimus, bene, et è Rep. iudicauisse. neq; hoc in hoc uno est. sunt alij in eisdẽ castris honeste condẽnati, turpiter restituti. quod horũ consiliũ, qui omnibus bonis hostes sunt, nisi crudelissimũ putatis fore? accedit Saxa nescio quis: quẽ nobis Cæsar ex ultima Celtiberia Tribunũ pl. dedit; castrorum antea metator, nunc, ut sperat, urbis: à qua cum sit alienus, suo capiti saluis nobis ominetur. cũ hoc ueteranus Capho: quo neminem ueterani peius oderunt. his, quasi præter dotem, quam in ciuilibus malis acceperant, agrũ Campanũ est largitus Antonius, ut haberent reliquorũ nutriculas prædiorum. quibus utinã contenti essent: ferremus: etsi tolerabile non erat: sed quiduis patiendum fuit, ut hoc teterrimũ bellum non haberemus. quid illa castrorum M. Antonij lumina, non'ne ante oculos proponitis? primum duos collegas Antoniorum, & Dolabellæ, Nuculam, & Lentonem, Italiæ diuisores lege ea, quam senatus per uim latam iudicauit. quorum alter commentatus est mimos, alter egit tragœdiam. quid dicam de Apulo Domitio? cuius bona modo proscripta uidimus: tanta procuratorum est negligentia. at hic nuper sororis filio infudit uenenũ, non dedit. sed non possunt non prodige uiuere, qui nostra bona sperant, cum effundunt sua. uidete etiam P. Decij auctionem clarissimi uiri: qui maiorum suorum exempla persequens,

pro alieno se ære deuouit emptori. hominem ridiculum, qui se exire ære alieno putaret posse, cum uenderet aliena. nam quid ego de Trebellio dicam? quem ultæ uidentur furiæ debitorum: uindicis enim tabularum nouarum nouam tabulam uidimus. quid de Planco? quem præstantissimus ciuis Aquila Potentia expulit, & quidē crure facto. quod utinam ante illi accidisset, ne huc redire potuisset. lumen & decus illius exercitus penè præterij, Caninium Cimbrum Lysidici filium, Lysidicum ipsum græco uerbo, qui omnia iura dissoluit: nisi forte iure Germanum Cimber occidit. cum hanc, & huius generis copiam tantam habeat Antonius, quod scelus omittet, cum Dolabella tantis se obstrinxerit parricidijs nequaquam pari latronum manu & copia? quapropter ut inuitus sæpe dissensi à Q. Fusio, ita sum eius sententiæ libenter assensus. ex quo iudicare debetis, me non cum homine solere, sed cum causa dissidere. itaque non assentior solum, sed etiam gratias ago Q. Fusio: dixit enim seueram, grauem, Rep. dignam sententiam: iudicauit hostem Dolabellam: bona eius censuit publice possidenda. quò cum addi nihil posset: quid enim atrocius potuit, quid seuerius decernere? dixit tamen, si quis eorum, qui post se rogati essent, grauiorem sententiam dixisset, in eam se iturum. quam seueritatem quis potest non laudare? nunc quoniam iudicatus est hostis Dolabella, bello est persequendus: neq; enim quiescet: habet legionem: habet fugitiuos: habet sceleratam impiorum manum: est ipse confidens, impotens, gladiatorio generi mortis addictus. quamobrem quoniam cum Dolabella hesterno die hoste decreto bellum gerendum est, impe

rator est deligendus. duæ dictæ sunt sententiæ: quarum neutram probo: alteram, quia semper, nisi cum est necesse, periculosam arbitror: alteram, quia alienam his temporibus existimo: nam extraordinariũ semper imperium populare atq; uentosum est, minime uestræ grauitatis, minime huius ordinis. bello Antiochi magno, & graui, cum L. Scipioni Publij filio obuenisset Asia, parumq; in eo putaretur esse animi, parum roboris, senatusq; ad collegam eius C. Lælium huius sapientis patrem negotium deferret: surrexit P. Africanus frater maior L. Scipionis, & illam ignominiam familiæ deprecatus est, dixitq;, & in fratre suo summam uirtutem esse, summumq; consiliũ, neque se ei Legatum id ætatis ijsq; rebus gestis defuturum. quod cum ab eo esset dictum, nihil est de Scipionis prouincia cõmutatum, nec plus extraordinarium imperium ad id bellum quæsitũ, quàm duobus antea maximis Punicis bellis, quæ à Consulibus, aut à Dictatoribus gesta sunt; aut quàm Pyrrhi, quàm Philippi, quàm post Achaico bello, q̃ Punico tertio: ad quod populus R. ita sibi ipse delegit idoneum ducem P. Scipionem, ut eum tamen bellum gerere Consulẽ uellet. cum Aristonico bellum gerendum fuit L. Valerio, P. Licinio Coss. rogatus populus, quem id bellum gerere placeret: Crassus Consul Pontifex maximus Flacco collegæ flamini Martiali mulctam dixit, si à sacris discessisset. quam mulctam populus remisit, Pontifici tamen flaminem parere iussit. sed ne tum quidem populus R. ad priuatũ detulit bellum. quanquã erat Africanus, qui anno ante de Numantinis triumphauerat: qui cum longe omnes belli gloria & uirtute superaret, duas tantũ

*tribus tulit: ita populus R. Consuli potius Crasso, q̃ pri-
uato Africano bellum gerendum dedit. De Cn. Pompeij
imperijs, summi uiri, atq; omniũ principis, Tribuni pl.
turbulenti tulerunt: nam Sertorianum bellum à senatu
priuato datum est, quia Consules recusabant, cum L. Phi
lippus pro Consulibus se eũ mittere dixit, non pro Con-
sule. quæ igitur hæc comitia? aut quã ambitionem con-
stantissimus & grauissimus ciuis L. Cæsar in senatũ in-
troduxit? clarissimo uiro atque innocẽtissimo decreuit
imperium, priuato tamen. in quo maximum nobis onus
imposuit. assensero: ambitionẽ induxero in curiã. nega-
uero: uidebor suffragio meo, tanq̃ comitijs, honorem ho
mini amicissimo denegauisse. ꝙ si comitia placet in sena
tu habere, petamus, ambiamus, modo tabella detur no-
bis, sicut populo data est. cur comitijs Cæsar? ita, ut aut
præstantissimus uir, si tibi nõ sit assensum, repulsam tu
lisse uideatur; aut unusquisq; nostrũ præteritus, si, cũ
pari dignitate simus, eodem honore digni non putemur.
at enim (nam id exaudio) C. Cæsari adolescenti impe-
rium extraordinariũ mea sententia dedi. ille enim mihi
præsidiũ extraordinariũ dederat. cum dico mihi, sena-
tui dico, populoq; R. à quo Resp. præsidiũ ne cogitatum
quidem tantum haberet, ut sine eo salua esse nõ posset;
huic extraordinarium imperium non darem? aut exer-
citus adimendus, aut imperium dandum fuit. quæ est
enim ratio? aut qui potest fieri, ut sine imperio tenea-
tur exercitus? non igitur, quod ereptum non est, est id
existimandum esse datum. eripuissetis C. Cæsari P.C. im-
perium, nisi dedissetis. milites ueterani, qui illius auctori
tatem, imperium, nomen secuti pro Rep. arma ceperant,*

uolebant sibi ab illo imperari: legio Martia, & quarta ita se contulerat ad auctoritatem senatus, populiq; R. dignitatem, ut eũ deposcerent imperatorem, & ducẽ. Cæsari bellum necessitas, fasces senatus dedit. ocioso uero, nihil agenti, priuato, obsecro te L. Cæsar (cum peritissimo homine mihi res est) quando imperium senatus dedit? sed de hoc quidem hactenus, ne refragari homini amicissimo, ac de me optime merito uidear: etsi quis potest refragari non modo nõ petenti, uerum etiã recusanti? Illa uero P. C. aliena Consulum dignitate, aliena temporum grauitate sententia est, ut Consules Dolabellæ persequendi causa Asiam & Syriam sortiantur. dicam, cur inutile Reip. sed prius, q̃ turpe Consulibus sit, uidete. Cum Consul designatus obsideatur, in eoq; liberando salus sit posita Reip; cumq; à Rep. pestiferi ciues, parricidæq; desciuerint; cumq; id bellum geramus, quo bello de dignitate, de libertate, de uita decernamus, &, si in potestatem quis Antonij uenerit, proposita sint tormenta atque cruciatus; cumq; harum rerum omnium decertatio Consulibus optimis & fortissimis cōmissa & commendata sit: Asiæ & Syriæ mentio fiet? ut aut suspicioni crimen, aut inuidiæ materiã dedisse uideamur. at uero ita decernũt, ut liberato Bruto. id enim restabat, ut relicto, deserto, prodito. ego uero mentionem omnino prouinciarum factam dico alienissimo tempore: quamuis enim intentus animus tuus sit C. Pansa, sicut est, ad fortissimum uirum, & omnium clarissimum liberandum; tamen rerum natura cogit te necessario referre animum aliquando ad Dolabellam persequendum, & partẽ aliquam in Asiam,

& Syriam deriuare curæ, & cogitationis tuæ. si autem fieri posset, uel plures te animos habere uellem, quos o= mnes ad Mutinam intenderes. quod quoniam fieri non potest, istoc animo, quem habes præstantissimũ, atq; opti mum, nihil uolumus nisi de Bruto cogitare. facis tu id quidem, & eò maxime incumbis: duas tamen res, ma= gnas præsertim, non modo agere uno tempore, sed ne cogitando quidem explicare quisquam potest. incitare & inflãmare tuũ istuc præstantissimum studium, non ad aliam ulla ex parte curã transferre debemus. adde istuc sermones hominũ, adde suspiciones, adde inuidiã: imitare me, quẽ tu semper laudasti, qui instructam, or= natamq; à senatu prouinciam deposui, ut incendium patriæ omissa omni cogitatione restinguerẽ. nemo erit, præter unum me, quicum profecto, si quid interesse pu tasses tua, pro summa familiaritate nostra cõmunicauis ses, qui credat te inuito prouinciam tibi esse decretã. hanc quæso pro tua singulari sapientia reprime famã; atq; effice, ne id, quod non curas, cupere uideare. quod quidem uehementius eo tibi laborandũ est, quia in ean dem cadere suspicionem collega uir clarissimus non po= test: nihil horum scit: nihil suspicatur: bellum gerit: in acie stat: de sanguine, & de spiritu decertat: ante pro= uinciã sibi decretam audiet, q̃ potuerit tempus ei rei da tum suspicari. uereor, ne exercitus quoq; nostri, qui non delectus necessitate, sed uoluntarijs studijs se ad Remp. contulerũt, tardẽtur animis, si quicq̃ aliud nobis, nisi de instanti bello, cogitatum putabũt. ꝙ si prouinciæ Con= sulibus expetẽdæ uidentur, sicut sæpe multis clarissimis uiris expetitæ sunt: reddite prius nobis Brutũ, lumen, et

decus ciuitatis; qui ita cõseruandus est, ut id signum, quod de cœlo delapsum Vestæ custodijs continetur; quo saluo, salui sumus futuri: tunc in cœlum uos, si fieri poterit, humeris nostris tollemus: prouincias certe dignissimas nobis diligemus. nunc, quod agitur, agamus: agitur autem, liberi' ne uiuamus, an mortem obeamus: quæ certe seruituti anteponenda est. quid, si etiam affert tarditatem ista sententia ad Dolabellam persequendũ? quãdo enim ueniet Consul? an id expectamus, quo ne uestigiũ quidem Asiæ ciuitatum, atque urbium relinquatur? at mittent aliquem de suo numero. ualde mihi probari potest, qui paulo ante clarissimo uiro priuato imperiũ extra ordinem non dedi. at hominem dignum mittent. nũ P. Seruilio digniorem? at eum quidem ciuitas nõ habet. quod ergo ipse nemini putat dandũ ne à senatu quidẽ, id ego unius iudicio delatum comprobẽ? expedito nobis homine, & parato P.C. opus est, & eo, qui imperium legitimum habeat, qui præterea auctoritatem, nomen, exercitum, perspectum animum in Rep. liberanda. quis igitur is est? aut M. Brutus, aut C. Cassius, aut uterque.
* decernerem planè, sicut multa, Consulem alterum, ambos' ue, ni Brutum colligassemus in Græcia, & eius auxilium ad Italiam uergere, quàm ad Asiam maluissemus nõ ut eò ex acie respectum haberemus, sed ut ipsa acies subsidium haberet etiam transmarinum. præterea P.C. M. Brutum retinet etiam nunc C. Antonius: qui tenet Apolloniã magnam urbem, et grauem: tenet opinor Byllidem: tenet Amantiam: instat Epiro: urget Illyricum: habet aliquot cohortes: habet equitatum. hinc si Brutus erit traductus ad aliud bellum, Græciam certe amiseri=

mus. est autem etiã de Brundusio, atque illa ora Italiæ prouidendum. q̃q̃ miror tandiu morari Antonium: solet enim accipere ipse manicas, nec diutius obsidionis metum sustinere. ꝗ si confecerit Brutus, & intellexerit plus se Reip. profuturum, si Dolabellam persequatur, q̃ si in Græcia maneat: aget ipse per se se, ut adhuc quoque fecit; neque in tot incendijs, quibus confestim succurrendum est, expectabit senatum: nam & Brutus et Cassius multis iam in rebus ipse sibi senatus fuit: necesse est enim, in tanta cõuersione, et perturbatione omnium rerum, temporibus potius parere, q̃ moribus: nec enim nunc primum aut Brutus, aut Cassius salutem libertatemq; patriæ legem sanctissimam, & morem optimum iudicauit. itaque, si ad nos nihil referretur de Dolabella persequendo, tamẽ ego pro decreto putarem, cum essent tales uirtute, auctoritate, nobilitate summi uiri, quorũ alterius iam notus nobis est exercitus, alterius auditus. nõ igitur Brutus expectauit decreta nostra, cum studia nosset: neque.n. est in prouinciã suam Cretã profectus: in Macedoniam alienã aduolauit: omnia sua putauit, quæ uos uestra esse uelletis: legiones conscripsit nouas, excepit ueteres: equitatũ ad se abduxit Dolabellæ, atque eũ nõdum tanto parricidio oblitũ, hostem sua sententia iudicauit: nã ni ita esset, quo iure equitatũ à Cõsule abduceret? quid C. Cassius pari magnitudine animi & cõsilij præditus, non'ne eo ex Italia cõsilio profectus est, ut pro hiberet Syria Dolabellam? qua lege? quo iure? eo, qđ Iupiter ipse sanxit; ut omnia, quæ Reip. salutaria essent, legitima & iusta haberentur: est.n. lex nihil aliud, nisi recta, & à numine deorũ tracta ratio, imperãs honesta,

prohibens contraria. huic igitur legi paruit Caſſius, cum eſt in Syriam profectus, alienam prouinciam, ſi homines legibus ſcriptis uterentur; his uero oppreſſis, ſuam lege naturæ. ſed ut ea ueſtra quoque auctoritate firmetur; cenſeo: Cũ P. Dolabella, quiq; eius crudeliſſimi, & teterrimi facinoris miniſtri, ſocij, adiutores fuerunt, hoſtes populi R. à ſenatu iudicati ſint; cumq; ſenatus P. Dolabellã bello perſequẽdum cenſuerit; ut is, qui omnia deorũ, hominumq; iura nouo, inaudito, inexpiabili ſcelere polluerit, nefarioq; patriæ ſe parricidio obſtrinxerit, pœnas dijs hominibusq; meritas, debitasq; perſoluat, ſenatui placere, C. Caſſiũ Procos. prouinciã Syriam obtinere, uti qui eã optimo iure prouinciam obtinuerit, eumq; à Q. Martio Criſpo Procos. L. Statio Murco Procos. A. Alieno Legato exercitus accipere, eosq; ei tradere, cumq; his copijs, & ſi quas præterea parauerit, bello P. Dolabellã terra mariq; perſequi: eius belli gerendi cauſa, quibus ei uideatur, naues, nautas, pecuniam, cæteraq;, quæ ad id bellum gerendum pertineant: ut imperandi in Syria, Aſia, Bithynia, Põto ius poteſtatemq; habeat: utq;, quancũque in prouinciã eius belli gerẽdi cauſa aduenerit, ibi maius imperiũ C. Caſsij Procos. ſit, quàm [illegible]us erit, qui eã prouinciam tum obtinebit, cum C. Caſſius Procos. in eã prouinciam uenerit: Regem Deiotarum patrem, & Regem Deiotarum filium, ſi, ut multis bellis ſæpenumero imperium populi R. iuuerint, item C. Caſſium Proconſulem copijs ſuis opibusq; iuuiſſent, ſenatui populoq; R. gratum eſſe facturos: itemq; ſi cæteri Reges, tetrarchæ, dynaſtæq; feciſſent, S.P.Q.R. eorum officij non immemorem futurum: utiq; C. Panſa, A. Hircius Conſules, al=

ter, ambo'ue, si eis uideretur, Rep. recuperata de prouinciis consularibus, prætoriis ad hūc ordinem primo quoq; tempore referant. interea prouinciæ ab his, quibus obtinētur, obtineātur, quoad cuiq; ex S.C. successum sit. hoc S.C. ardentem inflāmabitis, & armatum armabitis Cassium: nec enim animū eius potestis ignorare, nec copias. animus is est, quem uidetis: copiæ, quas audistis: fortis & constātis uiri, qui ne uiuo quidem Trebonio Dolabellæ latrocinium in Syriam penetrare siuisset. Alienus familiaris et necessarius meus post interitum Trebonii profectus, ne dici quidē se Legatū Dolabellæ uolet. est Q. Cæcilii Bassi, priuati illius quidem, sed fortis, & præclari uiri, robustus & uictor exercitus: Deiotari Regis et patris & filii & magnus & nostro more instructus exercitus: summa in filio spes, summa ingenii indoles, summa uirtus. quid de patre dicā? cuius beniuolētia in populū R. est ipsius æqualis ætati: qui nō solū socius imperatorum nostrorum fuit in bellis, uerum etiam dux copiarū suarū. quæ de illo uiro Sylla, quæ Murena, quæ Seruilius, quæ Lucullus, q̄ ornate, q̄ honorifice, quàm grauiter sæpe in senatu prædicauerunt? quid de Cn. Pompeio loquar? qui unum Deiotarum in toto orbe terrarum ex animo amicum uereq; beniuolum, unum fidelem populo R. iudicauit. fuimus imperatores ego & M. Bibulus in propinquis finitimisq; prouinciis: ab eodem Rege adiuti sumus & equitatu, & pedestribus copiis. secutum est hoc acerbissimum & calamitosissimum ciuile bellū. in quo quid faciendum Deiotaro? quid omnino rectius fuerit, dicere non est necesse, præsertim cum contra, ac Deiotarus sensit, uictoria belli iudicarit. quo in bello

si fuit error, communis ei fuit cum senatu: sin recta sententia, ne uicta quidem causa uituperanda est. ad has copias accedent alij Reges, etiam delectus accedent: neque uero classes deerunt; tãti Tyrij Cassium faciunt, tantũ eius in Syria nomen, atq; Phœnice est. paratũ habet imperatorem C. Cassium P. C. Resp. contra Dolabellam, nec paratum solum, sed peritũ atque fortem. magnas ille res gessit ante Bibuli summi uiri aduentum, cũ Parthorum nobilissimos duces, maximasq; copias fudit, Syriamq; immani Parthorũ impetu liberauit. maximam eius & singularem laudem prætermitto: cuius enim prædicatio nondũ omnibus grata est, hãc memoriæ potius, quàm uocis testimonio conseruemus. animaduerti P. C. exornari etiã nimiũ à me Brutum, nimium Cassiũ ornari, Cassio uero sententia mea dominatum & principatum dari. quos ego orno? nẽpe eos, qui ipsi sunt ornamenta Reip. quid D. Brutũ? non'ne omnibus sententijs semper ornaui? nũ igitur reprehẽditis? an Antonios potius ornarẽ, nõ modo suarum familiarum, sed Romani nominis probra, atque dedecora? an Censorinũ ornẽ, in bello hostẽ, in pace sectorẽ? an cætera ex eodem latrocinio naufragia colligã? ego uero istos ocij, concordiæ, legum, iudiciorum, libertatis inimicos, tantum abest, ut ornem, ut effici non possit, quin eos tã oderim, quàm Remp. diligo. uide, inquit, ne ueteranos offendas: hoc enim uel maxime exaudio. ego aũt ueteranos tueri debeo; sed hos, q̃bus sanitas est, certe timere nõ debeo; eos uero ueteranos, qui pro Rep. arma ceperunt, secutiq; sunt C. Cæsarẽ auctoritate beneficiorum paternorum, hodieq; Remp. defendunt cum magno periculo, non tueri solum, sed

etiam commodis augere debeo. qui autem quiescunt, ut VI & VIII legio; in magna gloria & laude ponẽdos puto. comites uero Antonij, qui, postquam beneficia Cæsaris comederunt, Consulẽ designatum obsident, huic urbi ferrum, ignemq; minitantur, Saxæ se & Caphoni tradiderunt ad facinus prædamq; natis; nũ quis est, qui tuendos putet? ergo aut boni sunt, quos etiam ornare; aut quieti, quos conseruare debemus; aut impij, quorum contra furorem & bellum & iusta arma cepimus. quorum igitur ueteranorum animos ne offendamus, ueremur? eorum ne, qui D. Brutum obsidione cupiũt liberare? quibus cum Bruti salus chara sit, qui possunt Cassij nomen odisse? an eorum, qui utrisque armis uacant? nõ uereor, ne acerbus ciuis quisquam istorum sit, qui ocio delectantur. tertio uero generi non militũ ueteranorũ, sed importunissimorum hostium cupio quã acerbissimũ dolorem inurere. quanquã P.C. quousque dicemus sententias ueteranorum arbitratu? quod eorum tantum fastidium est, quæ tanta arrogantia, ut ad arbitrium illorum imperatores etiam deligamus? ego autem (dicendum est enim P.C quod sentio) non tam ueteranos intuendos nobis arbitror, quàm quid tyrones milites, flos Italiæ, quid nouæ legiones ad liberandum patriam paratissimæ, quid cũcta Italia de uestra grauitate sentiat: nihil enim semper floret: ætas succedit ætati: diu legiones Cæsaris uiguerunt, nunc uigent Pansæ, uigent Hircij, uigent Cæsaris filij, uigent Planci: uincunt numero, uincunt ætatibus; nimirum etiam auctoritate uincunt: id enim bellum gerunt, quod ab omnibus gentibus comprobatur: itaque his promissa sunt præmia, illis persolu=

ta. fruantur his illi: perſoluantur his, quæ ſpopondimus: id enim deos immortales ſpero æquiſſimum iudicare. quæ cum ita ſint, eam, quam dixi, ſententiam uobis P. C. cenſeo comprobandam.

IN M. ANTONIVM PHILIP-
PICA DVODECIMA.
ORATIO LV.

E Tsi minime decere uidetur P. C. falli, decipi, errare eum, cui uos maximis sæpe de rebus assentiamini: consolor me tamē, quoniā uobiscum pariter et unà cum sapientissimo Consule erraui: nā cum duo cōsulares spem honestæ pacis nobis attulissent, ꝙ erant familiares M. Antonij, ꝙ domestici, nosse aliquod eius uulnus, quod nobis ignotum esset, uidebantur. apud alterum uxor, liberi: alter quotidie literas mittere, accipere, aperte fauere Antonio. hi subito hortari ad pacem, quod iam diu non fecissent, non sine causa uidebantur. accessit Consul hortator: at qui Consul? si prudentiā quærimus, qui minime falli posset; si uirtutē, qui nullā pacē probaret, nisi Antonio cedēte, atque uicto; si magnitudinē animi, qui præferret mortē seruituti. uos autem P. C. non tam immemores uestrorum grauissimorū decretorum uidebamini, q̃, spe allata deditionis, quam amici pacē appellare mallent, de imponendis, non de accipiendis legibus cogitare: auxerat autem meam quidē spem, credo ītem uestram, ꝙ domum Antonij afflictam mœstitia audiebam, lamentari uxorem. hic etiam fautores Antonij, quorum in uultu habitant oculi mei, tristiores uidebam. quod si non ita est, cur à Pisone, & à Caleno potissimum, cur hoc tempore, cur tam improuiso, cur tam repente pacis est facta mentio? negat Piso scire se, negat audisse quicquam: negat Calenus rem

ullam

ullam nouã allatã esse: atque id nunc negant, posteaquã nos pacificatoria Legatione implicatos putant. quid ergo opus est nouo consilio, si in re nihil omnino noui est? decepti, decepti, inquã, sumus patres conscripti: Antonij est acta causa ab amicis eius, non publica. quod uidebã equidem, sed quasi per caliginẽ præstrinxerat aciẽ animi D. Bruti salus. quòd si in bello dari uicarij solerẽt, libẽter me, ut D. Brutus emitteretur, pro illo includi paterer. atq; hac uoce Q. Fusij capti sumus: ne si à Mutina qui dẽ recesserit, audiemus Antoniũ? ne si in senatus quidẽ potestate futurũ se dixerit? durũ uidebatur: itaq; fracti sumus, cessimus. recedit igitur à Mutina? nescio. paret senatui? credo, inquit Calenus; sed ita, ut teneat dignitatẽ. ualde uobis Hercule laborandum est P.C. ut uestrã dignitatẽ amittatis, quæ maxima est; Antonij, quæ neq; est ulla, neque esse potest, retineatis; ut eã per uos recuperet, quã per se perdidit. si iacens id nobiscũ ageret, audirẽ fortasse. quanquã: sed hoc malo dicere, audirẽ. stanti resistendũ est, aut cõcedẽda unà cũ dignitate libertas. at non est integrũ: cõstituta Legatio est, quid autem integrũ non est sapienti, quod restitui potest? cuiusuis hominis est errare: nullius, nisi insipiẽtis, in errore perseuerare: posteriores enim cogitationes (ut aiunt) sapientiores solẽt esse. discussa est illa caligo, quã paulo ante dixi: diluxit, patet, uidemus omnia, neque per nos solum, sed admonemur à nostris. attendistis paulo ante, præstantissimi uiri quæ esset oratio. mœstam, inquit, domũ offendi, coniugem, liberos. admirabãtur boni uiri, accusabãt amici, quòd spe pacis Legationẽ suscepissem. nec mirũ P. Seruili: tuis enim uerissimis, grauissimisq; sententijs omni

eſt non dico dignitate, ſed etiam ſpe ſalutis ſpoliatus Antonius. ad eum te ire Legatum quis non miraretur? de me experior: cuius idem conſiliũ, quod tuum, ſentio quã reprehendatur. nos reprehendimur ſoli? quid? uir fortiſſimus Panſa ſine cauſa tam accurate paulo ante locutus eſt tãdiu? quid egit, niſi uti falſam à ſe ſuſpicionem depelleret? unde autem eſt iſta ſuſpicio? ex pacis patrocinio repentino, quod ſubito ſuſcepit eodem captus errore, quo nos. quòd ſi eſt erratũ. P.C. ſpe falſa, atque fallaci, redeamus in uiã. optimus eſt portus pœnitenti mutatio conſilij. quid enim per deos immortales poteſt Reip. prodeſſe noſtra Legatio? prodeſſe dico? quid, ſi etiã obfutura eſt? obfutura? quid, ſi iam obfuit? an uos acerrimam illam, & fortiſſimam populi R. libertatis recuperandæ cupiditatem, nõ imminutam ac debilitatam putatis Legatione pacis audita? quid municipia cenſetis? quid colonias? quid cunctam Italiam? futuram eodem ſtudio quo cõtra cõmune incendiũ exarſerat? an nõ putamus fore, ut eos pœniteat profeſſos eſſe et præ ſe tuliſſe odiũ in Antonium, qui pecunias polliciti ſunt, qui arma, qui ſe totos et animis, & corporibus in ſalutẽ Reip. contulerũt? quemadmodum ueſtrũ hoc conſiliũ Capua probabit? quæ temporibus his Roma altera eſt. illa impios ciues iudicauit, eiecit, excluſit. illi, illi, inquã, urbi fortiſſimæ conãti è manibus eſt ereptus Antonius. quid? legionũ noſtrarum neruos non ne his conſilijs incidimus? quis eſt enim, qui ad bellũ inflãmato animo ſit futurus ſpe pacis oblata? ipſa illa Martia cœleſtis et diuina legio hoc nũcio langueſcet, et mollietur, atque illud pulcherrimum Martium nomen amittet: excident gladij: fluent

arma de manibus: ſenatum enim ſecuta, non arbitrabitur ſe grauiori odio in Antoniũ eſſe debere, quã ſenatũ. pudet huius legionis, pudet quartæ, quæ pari uirtute noſtram auctoritatem probans, non ut Conſulem, & imperatorem ſuum, ſed ut hoſtem, & oppugnatorem patriæ reliquit Antoniũ: pudet optimi exercitus, qui coniunctus eſt ex duobus: qui iam luſtratus, qui profectus ad Mutinam eſt: qui ſi pacis, ideſt timoris noſtri nomen audiuerit; ut non referat pedem, inſiſtet certe: quis enim reuocante, & receptui canente ſenatu properet dimicare? quid autem hoc iniuſtius, quàm nos, inſcientibus ijs, qui bellum gerunt, de pace decernere? nec ſolum inſcientibus, ſed etiam inuitis? an uos A. Hircium, præclariſſimum Conſulem, C. Cæſarem, deorũ beneficio natum ad hæc tempora, quorum epiſtolas ſpem uictoriæ declarantes in manu teneo, pacem uelle cenſetis? uincere illi expetunt, paciſq; dulciſſimum & pulcherrimum nomen nõ pactione, ſed uictoria concupierunt. quid? Galliam quo tandem animo hanc rem audituram putatis? illa enim huius belli propulſandi, adminiſtrandi, ſuſtinendi principatum tenet. Gallia D. Bruti nutum ipſum, ne dicam imperium, ſecuta, armis, uiris, pecunia belli principia firmauit: eadem crudelitati M. Antonij ſuum totum corpus obiecit: exhauritur: uaſtatur: uritur, omneis æquo animo belli patitur iniurias, dummodo repellat periculum ſeruitutis. & ut omittam reliquas partes Galliæ; nam ſunt omnes pares: Patauini alios excluſerunt, alios eiecerũt miſſos ab Antonio: pecunia, militibus, et, quod maxime deerat, armis noſtros duces adiuuerunt. fecerunt idem reliqui, qui quondam in eadem cauſa erant,

et propter multorum annorum iniurias alienati à ſena
tu putabantur. quos minime mirũ eſt cõmunicata cum
his Rep. fideles eſſe, qui etiam expertes eius fidem ſuam
ſemper præſtiterunt. his igitur omnibus uictoriam ſpe=
rantibus pacis nomen afferemus, ideſt deſperationem ui
ctoriæ? quid, ſi ne poteſt quidẽ ulla eſſe pax? quæ enim
eſt conditio pacis, in qua ei, cum quo pacem facias, nihil
concedi poteſt? multis rebus à nobis eſt inuitatus ad pa
cem Antonius: bellum tamen maluit. miſſi Legati repu
gnante me, ſed tamen miſſi: delata mandata: non pa=
ruit. denunciatũ eſt, ne Brutum obſideret, à Mutina di=
ſcederet: oppugnauit etiam uehementius. & ad eum Le
gatos de pace mittemus, qui pacis nuncios repudiauit?
uerecundiorem ne coràm putamus in poſtulando fore,
quã fuerit tum, cum miſit mandata ad ſenatum? atqui
tum ea poſtulabat, quæ uidebãtur improba omnino, ſed
tamen aliquo modo poſſe concedi: non dum erat ueſtris
tam grauiſſimis, tamq́; multis iudicijs, ignominijsq́; con=
ciſus. nunc ea petit, quæ dare nullo modo poſſumus, niſi
prius uolumus nos bello uictos confiteri. S.C. falſa dela=
ta ab eo iudicauimus: num ea uera poſſumus iudicare?
leges ſtatuimus per uim, & contra auſpicia latas, ijsq́;
nec populum, nec plebem teneri: num eas reſtitui poſſe
cenſetis? ſeſtertiũ ſepties millies auertiſſe Antonium pe
cuniæ publicæ iudicauiſtis: num fraude poterit carere
peculatus? immunitates ab eo, ciuitates, ſacerdotia, re=
gna uenierunt: num figẽtur rurſus eæ tabulæ, quas uos
decretis ueſtris refixiſtis? quòd ſi ea, quæ decreuimus, ob=
ruere uolumus: num etiam memoriam rerũ delere poſ=
ſumus? quando enim obliuiſcetur ulla poſteritas, cuius

ſcelere in hac ueſtitus fœditate fuerimus? ut centurio-
num legionis Martiæ Brunduſij profuſus ſanguis elua-
tur, num elui prædicatio crudelitatis poterit? ut media
prætercam, quæ uetuſtas tollet operum circa Mutinam
tetra monumenta, ſceleris indicia, latrociniję; ueſtigia?
huic igitur importuno atq; impuro parricidæ, quid ha-
bemus per deos immortales, quod remittamus? An Gal-
liam ultimam, & exercitum? quid eſt aliud, non pacem
facere, ſed differre bellum? nec ſolum prorogare bellũ,
ſed concedere etiam uictoriam? an ille non uicerit, qua
cunque conditione in hanc urbem cum ſuis armis uene
rit? nunc omnia tenemus: auctoritate ualemus pluri-
mum: abſunt tot perditi ciues nefarium ſecuti ducem:
tamen eorum ora, ſermones, qui ex eo numero in urbe
relicti ſunt, ferre non poſſumus: quid cenſetis, cũ tot uno
tempore irruperint; nos arma poſuerimus, illi non po-
ſuerint? non ne nos noſtris conſilijs uictos in perpetuum
fore? ponite ante oculos M. Antoniũ conſularem: ſpe-
rantem Conſulatum Luciũ adiungite: ſupplete cæteros,
neq; noſtri ordinis ſolum, honores & imperia meditan-
tes: nolite ne Tyrones quidẽ Numiſios, & Muſtellas, Sa
xas'ue cõtemnere. cum his facta pax, nõ erit pax, ſed pa
ctio ſeruitutis. L. Piſonis ampliſſimi uiri præclara uox à
te non ſolum in hoc ordine Panſa, ſed etiam in concione
iure laudata eſt. exceſſurũ ſe ex Italia dixit, deos pena-
tes & ſedes patrias relicturũ, ſi, quod dij omen auerte-
rẽt, Rẽp. oppreſſiſſet Antonius. quæro igitur à te Piſo, nõ
ne oppreſſam Remp. putes, ſi tot, tam impij, tam auda-
ces, tam facinoroſi recepti ſint? quos nõ dum tantis par-
ricidijs contaminatos uix ferebamus, hos nunc omni ſce-

lere coopertos tolerabiles censes ciuitati fore? aut isto tuo, mihi crede, consilio erit utendum, ut cedamus, abeamus, uitam inopem uagamq; persequamur: aut ceruices latronibus dandæ, atque in patria cadendum est. ubi sunt C. Pansa illæ cohortationes pulcherrimæ tuæ, quibus à te excitatus senatus, inflammatus populus R. non solum audiuit, sed etiam didicit, nihil esse homini R. foedius seruitute? iccirco ne saga sumpsimus, arma cepimus, iuuẽtutem omnem ex tota Italia exciuimus, ut de exercitu florentissimo, & maximo Legati ad pacẽ mitterẽtur, si postulandam, quid timemus? si accipiendam, cur non rogamur? in hac ego Legatione sim? aut ad id consilium admiscear, in quo, ne si dissensero quidem à cæteris, sciturus populus R. sit? ita fiet, ut, si quid remissum aut concessum sit, meo periculo peccet Antonius, cũ ei peccandi potestas à me concessa uideatur. quòd si habenda cum Antonij latrocinio pacis ratio fuit, mea tamen persona ad istam pacem cõciliandã minime fuit deligenda. ego nunquam Legatos mittendos censui: ego ante Legatorum reditũ ausus sum dicere; pacem ipsam si afferrẽt, quoniam sub nomine pacis bellum lateret, repudiandam: ego princeps sagorum: ego semper illum hostem appellaui, cum alij aduersarium; semper hoc bellum, cum alij tumultum: nec hæc in senatu solum, eadem ad populum semper egi: nec solum in ipsum, sed in eius socios, facinorum ministros, & præsentes, & eos, qui unà sunt, in totam deniq; M. Antonij domum sum semper inuectus. itaq; ut alacres, & læti spe pacis oblata inter se impij ciues, quasi uicissent, gratulabantur: sic me iniquũ eiurabant, de me querebantur: diffidebant etiam

Seruilio: meminerant eius sententijs confixũ Antoniũ: L. Cæsarem, fortem quidem illum, & constantem senatorẽ, auunculum tamen; Calenum procuratorem, Pisonem familiarem, te ipsum Pansa, uehementissimum & fortissimum Consulem, factum iam putant leniorem: non quo ita sit, aut esse possit: sed mentio à te facta pacis, suspicionem multis attulit immutatæ uolũtatis. inter has personas me interiectum amici Antonij moleste ferũt. quibus gerendus mos est, quoniã semel liberales esse cœpimus. proficiscãtur Legati optimis ominibus, sed ij, in quibus nõ offendatur Antonius. quòd si de Antonio nõ laboratis, mihi certe P.C. cõsulere debetis. parcite oculis saltem meis, & aliquã ueniam iusto dolori date. quo enim aspectu uidere potero, mitto hostem patriæ, ex quo mihi odium in illum cõmune uobiscũ est; quo modo aspiciam mihi uni crudelissimũ hostem, ut declarãt eius de me acerbissimæ conciones? adeo ne me ferreum putatis, ut cũ eo congredi, aut illum aspicere possim? qui nuper cum in concione donaret eos, qui ei de parricidis audacissimi uidebantur; mea bona donare se dixit Petissio Vrbinati, qui ex naufragio luculenti patrimonij ad hæc Antoniana saxa proiectus est. an L. Antonium aspicere potero? cuius ego crudelitatem effugere non potuissem, nisi me mœnibus, & portis, & studio municipij mei defendissem. atque idem hic myrmillo Asiaticus, latro Italiæ, collega Lentonis, & Nuculæ, cum Aquilæ primipili nummos aureos daret, de meis bonis se dare dixit: si enim de suis dixisset, ne aquilam quidem ipsam credituram putauit. non ferent inquam oculi Saxam, Caphonem, nõ duos Prætores, non Tribunũ pl. non duos

designatos Tribunos, non Bestiam, non Trebellium, non Plancum. non possum animo æquo uidere tot, tam importunos, tam sceleratos hostes; nec id fastidio meo, sed charitate Reip. sed uincam animum, mihiq; imperabo: dolorem iustissimum, si non potuero frangere, occultabo. quid? uitæ censetis ne. P.C. habendam mihi aliquam esse rationem? quæ mihi quidem minime chara est, præsertim cum Dolabella fecerit ut optanda mors esset, modo sine cruciatu atq; tormentis. uobis tamen, & populo uilis esse spiritus meus non debet: is enim sum, nisi forte me fallo, qui uigilijs, curis, sententijs, periculis etiam, quæ plurima adij propter acerbissimum omnium in me odium impiorum, perfecerim, ut non obstarent Reip. ne quid arrogantius uidear dicere. quod cum ita sit, nihil ne mihi de periculo meo cogitandum putatis? hic, cum in urbe essem, ac domi, tamen multa sæpe tentata sunt, ubi me non solum amicorum fidelitas, sed etiam uniuersæ ciuitatis oculi custodiunt: quid censetis, cum iter ingressus ero, longum præsertim, nullas ne insidias pertimescendas? tres uiæ sunt ad Mutinam, quò festinat animus, ut quamprimum illud pignus libertatis populi R. D. Brutum aspicere possim: cuius in complexu libenter extremum uitæ spiritũ ediderim, cum omnes actiones bonorum, omnes sentẽtiæ meæ peruenerint ad eum exitum, qui mihi fuit propositus. tres ergo, ut dixi, uiæ; à supero mari, Flaminia; ab infero, Aurelia; media Cassia. nunc quæso attendite, num aberret à coniectura suspicio periculi mei. Hetruriam discriminat Cassia. scimus ne igitur Pansa, quibus in locis nunc sit Lentonis Cesenij Septẽuiralis auctoritas? nobiscũ nec animo certe

est, nec corpore. si autem aut domi est, aut non longe à domo: certe in Hetruria est, idest in uia. quis igitur mihi præstat, Lentonem uno capite esse contentum? dic mihi præterea Pāsa, Ventidius ubi sit. cui fui semper amicus, ante quā ille Reip. bonisq; omnibus tā aperte est factus inimicus. possum Cassiam uitare, tenere Flaminiā. quid, si Anconā, ut dicitur, Ventidius uenerit, potero ne Ariminū tuto accedere? restat Aurelia. hic quidē etiam præsidia habeo: possessiones enim sunt P. Clodij: tota familia occurret: hospitio inuitabit propter familiaritatē notissimam. hisce ego me uijs committam, qui Terminalibus nuper in suburbium, ut eodem die reuerterer, ire nō ausus sim? domesticis me parietibus uix tueor sine amicorū custodijs. itaque in urbe maneo; si licebit, manebo. hæc mea sedes est, hæc uigilia, hæc custodia, hoc præsidiū statiuum. teneant alij castra, regna, res bellicas, oderint hostem: nos, ut dicimus, semperq; fecimus, urbem & res urbanas uobiscum pariter tuebimur. neque uero recuso munus hoc. quāquam populum R. uideo pro me recusare. nemo me minus timidus, nemo cautior. res declarat. uigesimus annus est, cum omnes scelerati me unum petunt. itaque ipsi, ne dicā mihi, Reip. pœnas dederūt: me saluum adhuc Resp. conseruauit sibi. timide hoc dicam: scio enim quiduis homini accidere posse. ueruntamē semel circunsessus lectis ualentissimorum hominum uiribus cecidi sciēs, ut honestissime exurgere possem. possum ne igitur satis uideri cautus, satis prouidus, si me huic itineri tam infesto, tamq; periculoso commisero? gloriam in morte debent ij, qui in Rep. uersantur, non culpæ reprehensionem, & stultitiæ uituperationem relinquere.

quis bonus non luget mortem Trebonij? quis non dolet interitum talis & ciuis & uiri? at sunt qui dicāt (dure illi quidem, sed tamen dicūt) minus dolendum, quòd ab homine impuro, nefarioq; non cauerit. etenim qui multorum custodem se profiteatur, eum sapientes sui primū capitis aiunt custodem esse oportere. cum septus sis legibus, & iudiciorum metu, non sunt omnia timēda, neq; ad omnes insidias præsidia quærenda: quis enim audeat luci, quis in militari uia, quis bene comitatum, quis illustrem aggredi? hæc neq; hoc tempore, neq; in me ualēt: nō modo enim pœnam non extimescet, qui mihi uim attulerit; sed etiam gloriam sperabit à latronum gregibus & præmia. hæc ergo in urbe præuideo: facilis est circunspectus, unde exeam, quò progrediar, quid ad dextram, quid ad sinistrā sit. num idem in Apennini tramitibus facere potero? in quibus, etiam si non erunt insidiæ, quæ facillime esse poterunt, animus tamē erit solicitus, ut nihil possit de officijs Legationis attendere. sed effugi insidias: perrupi Appenninum. nempe in Antonij congressum, colloquiumq; ueniendum est. qui nā locus capietur? si extra castra: cæteri uiderint, ego mortem actutum futuram puto. noui hominis furorem, noui effrenatā uiolentiam. cuius acerbitas morum, immanitasq; naturæ ne uino quidem permixta tēperari solet, hic ira, demētiaq; inflammatus, adhibito fratre Lucio teterrima belua, nūquam profecto à me sacrilegas manus atque impias abstinebit. memini colloquia & cū accerrimis hostibus, & cum grauissime dissentiētibus ciuibus. Cn. Pōpeius Sexti filius Consul me præsente, cū essem tyro in eius exercitu, cum P. Vectio Catone duce Marsorum inter bina

castra collocutus est. quò quidem memini Sex. Pópeium
fratrem Consulis ad colloquium ipsum Roma uenire, do
ctum uirum atque sapientem. quem Cato cũ salutasset,
quem te appellem, inquit? at ille, uoluntate hospitem, ne
cessitate hostem. erat in illo colloquio æquitas: nullus ti
mor, nulla suberat suspicio: mediocre etiam odium: non
enim, ut eriperẽt nobis socij ciuitatẽ, sed ut in eã reciperẽ
tur, petebant. Sylla cum Scipione inter Cales, & Teanũ,
cum alter nobilitatis florẽ, alter belli socios adhibuisset,
de auctoritate senatus, de suffragijs populi, & de iure ci
uitatis legis inter se conditiones contulerunt. non tenuit
omnino colloquium illud fidem, à ui tamẽ periculoq; ab
fuit. possumus ne igitur in Antonij latrocinio æque esse,
ut hi? non possumus: aut, si cæteri possunt, me posse dif-
fido. quòd si non extra castra congrediemur, quæ ad col
loquium castra sumentur? in nostra ille nunquam ue-
niet, multo minus non in illius. reliquum est, ut & acci
piantur, & remittantur postulata per literas. ergo eri-
mus in castris. mea ad omnia postulata una sententia.
quam cũ hic uobis audiẽtibus dixero, isse & redisse me
putatote. Legationem confero. omnia ad senatum mea
sententia reijciã, quæcũque postulabit Antonius: neque
enim licet aliter, neque permissum est nobis ab hoc ordi
ne, ut bellis confectis decem legatis permitti solet more
maiorum: neque ulla omnino à senatu mãdata accepi-
mus. quæ cum agam in consilio non nullis, ut arbitror
repugnãtibus, non ne metuendũ est, ne imperita militũ
multitudo per me pacem distineri putet? facite hoc me-
um consilium Legiones nouas nõ improbare: nam Mar-
tiam, & quartam nihil præter dignitatem, & decus

probaturas esse, certe scio. quid? ueteranos non ueremur? nam timeri se ne ipsi quidem uolunt. sed quonam modo accipient seueritatem meã? multa enim falsa de me audierunt: multa ad eos improbi detulerunt. quorum cõmoda, ut uos optimi testes estis, semper ego sententia, auctoritate, oratione firmaui. sed credunt improbis, credũt turbulentis, credunt suis. sunt autem fortes illi quidem, sed propter memoriam rerum, quas gesserunt, pro populi R. libertate, & salute Reip. nimis feroces, & ad suam uim omnia nostra consilia reuocantes. horum ego cogitationem non uereor, impetum pertimesco. hæc quoq; pericula tanta si effugero, satis ne tutum reditum putatis fore? cum enim & uestra auctoritate, & meo me more defendero, & meam fidem Reip. constantiamq; præstitero; tum erunt mihi non hi solũ, qui me oderunt, sed illi etiam, qui inuident, extimescendi. custodiatur igitur mea uita Reip. eaq;, quoad uel dignitas, uel natura patietur, patriæ reseruetur. mors autem necessitatẽ habeat fati, aut, si ante oppetẽda est, oppetatur cum gloria. hæc cum ita sint, & si hanc Legationem Resp. ut leuissime dicã, non desiderat, tamen, si tuto licebit ire, proficiscar. omnino P. conscripti totum huiusce rei consilium non periculo meo, sed utilitate Reip. metiar. de qua mihi, quoniam liberum est spatium, multum etiam atque etiam considerandum puto, idq; potissimum faciendum, quod maxime interesse Reip. iudicauero.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA XIII. ORATIO LVI.

P Rincipio huius belli P.C. quod cum impijs ciuibus, sceleratisq; suscepimus, timui, ne conditio insidiosa pacis, libertatis recuperãdæ studia restingueret: dulce enim nomen est pacis, res uero ipsa cum iucunda, tum salutaris: nam nec priuatos focos, nec publicas leges uidetur, nec libertatis iura chara habere, quem discordiæ, quem cædes ciuium, quem bellum ciuile delectat; eumq; ex numero hominum eijciendum, ex finibus humanæ naturæ exterminãdum puto. itaque siue Sylla, siue Marius, siue uterque, siue Octauius, siue Cinna, siue iterum Sylla, siue alter Marius, & Carbo, siue quis alius ciuile bellum optauit, eum detestabilem ciuem Reip. natum iudico. nam quid ego de proximo dicam? cuius acta defendimus, cum ipsum iure cæsum fateamur. nihil igitur hoc ciue, nihil hoc homine tetrius: si aut ciuis, aut homo habendus est, qui ciuile bellum concupiscit. sed hoc primum uidendum est. P. C. cum omnibus ne pax esse possit, an sit aliquod bellũ expiabile, in quo pactio pacis, lex sit seruitutis. pacem cum Scipione Sylla faciebat: non erat desperandum, si conuenisset, fore aliquem tolerabilem statum ciuitatis. Cinna si concordiam cum Octauio confirmare uoluisset; hominum in Rep. sanitas remanere potuisset. proximo bello si aliquid de summa grauitate Pompeius, multum de cupiditate Cæsar dimisisset; & pacem stabilem,

et aliquam Remp. nobis habere licuisset. hoc uero quid est? cũ Antonijs pax potest esse? cum Censorino, Ventidio, Trebellio, Bestia, Nucula, Munatio, Lentone, Saxa? exempli causa paucos nominaui: genus infinitũ, immanitatemq; ipsi cernitis reliquorũ. addite illa naufragia Cæsaris amicorũ, Barbas Cassios, Barbatios, Polliones: addite Antonij collusores, et sodales, Eutrapelum, Melam, Celium, Pontiũ, Crasiciũ, Tyronem, Mustellam, Petissium: comitatum relinquo, duces nomino. huc accedunt Alaudæ, cæteriq; ueterani, seminarium iudicum tertiæ decuriæ, qui, suis rebus exhaustis, beneficijs Cæsaris deuoratis, fortunas nostras concupierũt. ò fidam dexteram Antonij, qua ille plurimos ciues trucidauit. ò ratum religiosumq; fœdus, quod cum his fecerimus. hoc si M. Antonius uiolare conabitur, Lucij eum sanctitas à scelere reuocabit. illis locus si in hac urbe fuerit, urbi ipsi locus nõ erit. ora uobis eorum ponite P.C. ante oculos, & maxime Antoniorũ, incessum, aspectum, uultum, spiritum, latera tegentes alios, sequentes alios, alios prægredientes amicos. quem uini anhelitũ, quas cõtumelias fore cẽsetis, minasq; uerborũ? nisi forte eos pax ipsa leniet, maximeq; cum in hunc ordinem uenerint: salutabũt benigne: comiter appellabunt unũquenq; uestrum. non recordamini per deos immortales, quas in eos sententias dixeritis? acta Antonij rescidistis, leges refixistis, per uim, & contra auspicia latas decreuistis: totius Italiæ delectum excitastis: collegam, & socium scelerum omnium, hostem iudicauistis. cũ hoc quæ pax esse potest? si esset externus hostis, tamẽ id ipsum uix talibus factis posset aliquo modo. sed si maria, mõtes, regionũ magnitudines interessẽt,

odisses eum, quem non uideres. hi in oculis hærebunt, et, cũ licebit, in faucibus: quibus. n. septis iam immanes belluas cõtinebimus? at incertus exitus belli est. est omnino fortium uirorum, quales uos esse debetis, uirtute præstare tantum, ut possint fortunæ culpam non extimescere: sed quoniá ab hoc ordine non fortitudo solum, uerũ etiã sapientia postulatur; quanquam uidentur hæc non posse seiungi, seiungamus tamen. fortitudo dimicare iubet, iustum odium incendit, ad confligendum impellit, uocat ad periculum. quid sapientia? cautioribus utitur cõsilijs, in posterum prouidet, est omni ratione protectior. quid igitur censet? parendum est enim; atque id optimũ iudicandum, quod sit sapientissime constitutum. si hoc præcipit, ne quid uita existimẽ antiquius, ne decernã capitis periculo, fugiã omne discrimen: quærã ex ea, etiã ne fuerit, cum id fecero, seruiendum. si annuerit: næ ego istam sapientiã, quamuis sit erudita, non audiam. sin responderit, tu uero ita uitam, corpusq; seruato, ita fortunas, ita rẽ familiarem, ut hæc posteriora libertate ducas, itaq; in his uti uelis, si liberare Remp. possis, nec pro his libertatẽ, sed pro libertate hæc proijcias tanquã pignora iniuriæ: tũ sapientiæ uocẽ audire uidear, eiq; ut deo parẽ. itaq; si receptis illis, possumus esse liberi, uincamus odium, pacẽq; potiamur. sin liber uiuis his, incolumibusq; esse nullus potest: lætemur decertandi oblatã esse fortunam: aut n. uictis his fruemur uictrice Rep. aut oppressi, qđ omen auertat Iupiter, si nõ spiritu, at uirtutis laude uiuemus. at enim nos M. Lepidus, imperator iterum, Pontifex Maximus, optime proximo ciuili bello de Rep. meritus, ad pacem adhortatur. nullius apud me P. C. auctoritas ma-

ior est, quàm M. Lepidi, uel propter ipsius uirtutem, uel propter familiæ dignitatem. accedunt eodem multa priuatà, magna eius in me merita, ac mea quædam in illũ. maximum uero eius beneficiũ numero, quòd hoc animo in Remp. est: quæ mihi uita mea semper fuit charior. nam cũ magnum Pompeiũ, clarissimum adolescentem, præstantissimi uiri filiũ, auctoritate adduxit ad pacem, remq́; publicam sine armis maximo ciuilis belli periculo liberauit; tum me eius beneficio plus quã pro uirili parte obligatum puto. itaque ei et honores decreui quã potui amplissimos, in quibus uos mihi estis assensi: nec unquam de illo et sperare optime, & loqui destiti. magnis & multis pignoribus M. Lepidum Resp. obligatum tenet. summa nobilitas est, omnes honores, amplissimum sacerdotium, plurima urbis ornamenta, ipsius, fratris, maiorumq́; monumenta, probatissima uxor, optatissimi liberi, res familiaris cum ampla, tum casta à cruore ciuili. nemo ab eo ciuis uiolatus: multi beneficio & misericordia liberati. talis igitur uir & ciuis opinione labi potest, uoluntate à Rep. dissidere nullo pacto potest. pacem uult M. Lepidus. præclare, si talem potest efficere, qualem nuper effecit. qua pace Cn. Pompeij filium Resp. aspiciet, suoq́; sinu complexuq́; recipiet; neque solum illum, sed cum illo se ipsam sibi restitutam putabit. hæc causa fuit, cur decerneretis statuam in Rostris cum inscriptione præclara, cur absenti triumphum: quanquam enim magnas res bellicas gesserat, & triumpho dignas, non erat tamen ei tribuendum, quod nec L. Aemilio, nec Aemiliano Scipioni, nec superiori Africano, nec Mario, nec Pompeio, qui maiora bella gesserunt.

sed

ſed quòd ſilentio ciuile bellũ confecerat, cum primum licuit, honores in eum maximos cõtuliſtis. exiſtimas ne igitur M. Lepide, qualem Pompeium Reſp. habitura ſit ciuem, tales futuros Antonios? in altero pudor, grauitas, moderatio, integritas: in illis (& cum hos compello, prætereo omnino ex grege latrocinij neminem) libidines, ſcelera, ad omne facinus immanis audaciã. deinde obſecro uos. P. C. quis hoc ueſtrum nõ uidet, quod Fortuna ipſa, quæ dicitur cæca, uidit? ſaluis enim actis Cæſaris, quæ concordiæ cauſa defendimus, Pompeio ſua domus patebit, eamq; non minoris, quàm emit Antonius, redimet: redimet, inquam, Cn. Pompeij domum filius. ò rem acerbam. ſed hæc ſatis diu multumq; defleta ſunt. decreuiſtis tantam pecuniam Pompeio, quantã ex bonis patrijs in prædæ diſſipatione inimicus uictor redigiſſet. ſed hanc mihi diſpenſationem pro paterna neceſſitudine & coniunctione depoſco. redimet hortos, ædes, urbana quædã, quæ poſſidet Antonius. nam argentũ, ueſtem, ſupellectilem, uinum amittet æquo animo, quæ ille heluo diſſipauit. Albanum, Firmanum à Dolabella recuperauit, etiã ab Antonio Tuſculanum: hiq;, qui nunc Mutinã oppugnant, D. Brutum obſident, de Falerno anſeres depellentur. ſunt alij plures fortaſſe: ſed mea memoria dilabuntur. ego etiam eos dico, qui hoſtiũ numero non ſunt, Pompeianas poſſeſſiones, quanti emerint, filio reddituros. ſatis inconſiderati fuit, ne dicam audaci, rem ullam ex illis attingere: retinere uero qs poterit, clariſſimo domino reſtituto? an is non reddet, qui domini patrimonium circumplexus, quaſi theſaurum draco, Pompeij ſeruus, libertus Cæſaris, agri Lucani poſſeſſiones occupa-

uit? atque illud septies millies, quod adolescēti. P.C. spopondistis, ita describite, ut uideatur à uobis Cn. Pompeij filius in patrimonio suo collocatus. hæc senatus. reliqua populus R. in ea familia, quam uidit amplissimam, persequetur in primis paternū Auguratus locum: in quem ego eum, ut, quod à parte accepi, filio reddā, mea nominatione cooptabo. utrum igitur Augurem Iouis Optimi Maximi, cuius interpretes internūcijq; constituti sumus, utrum populus R. libenter sanciet, Pompeium, an Antonium? mihi quidem numine deorum immortalium ui detur hoc fortuna uoluisse, ut actis Cæsaris firmis ac ratis Cn. Pompeij filius posset & dignitatem & fortunas patrias recuperare. ac ne illud quidem silentio. P.C. prætereundum puto, quòd clarissimi uiri Legati L. Paulus, Q. Thermus, C. Fannius, quorum habetis cognitam uoluntatem in Remp. eamq; perpetuam, atque constantē, nunciant, se Pompeij conueniēdi causa diuertisse Massiliam, eumq; cognouisse paratissimo animo, ut cum suis copijs iret ad Mutinam, ni uereretur ueteranorum animos offendere. est uero eius patris filius, qui sapienter faciebat non minus multa, quā fortiter. itaque intelligitis & animum ei præsto fuisse, nec consilium defuisse. atque etiā hoc M. Lepido prouidendū est, ne quid arrogantius, quàm eius mores ferunt, facere uideatur: si enim nos exercitu terret, non meminit illum exercitum senatus populiq; R. atque uniuersæ Reip. esse, nō suū. at uti potest pro suo. quid tum? omnia ne uiris bonis, quæ facere possunt, facienda sunt? etiā ne, si turpia, si perniciosa erūt, si facere omnino nō licebit? quid autē turpius, aut fœdius: aut quod minus deceat, quā contra se-

natum, contra ciues, contra patriam exercitum ducere? quid uero magis uituperandum, quàm id facere, quod non liceat? licet autem nemini contra patriam ducere exercitũ: si quidem licere id dicimus, quod legibus, quod more maiorum, institutisq; cõceditur: neque enim, quod quisque potest, id ei licet: neque si nõ obstatur, propterea etiam permittitur: tibi enim exercitũ Lepide tanquã maioribus tuis patria pro se dedit. hoc tu arcebis hostem, fines imperij propagabis, senatui populoq; R. parebis, si quã ad aliã rem te forte traduxerit. hæc si cogitas, es M. Lepidus Pontifex maximus, M. Lepidi Põtificis maximi pronepos. sin hominibus tantũ licere iudicas, quãtũ possunt: uide, ne alienis exemplis, hisq; recentibus uti, quã & antiquis & domesticis malle uideare. quod si auctoritatem interponis sine armis, magis quidem laudo, sed uide ne hoc ipsum nõ sit necesse: quanquã enim est tãta in te auctoritas, quanta debet in homine nobilissimo; tamen senatus se ipse nõ contemnit; nec uero fuit unquã grauior, cõstantior, fortior. incensi omnes rapimur ad libertatem recuperandam: non potest ullius auctoritate tantus senatus populiq; R. ardor extingui: odimus: irati pugnamus: extorqueri de manibus arma non possunt: receptui signum, aut reuocationẽ à bello audire nõ possumus: speramus optima, pati uel difficillima malumus, quàm seruire. Cæsar confecit inuictum exercitum: duo fortissimi consules adsunt cum copijs: L. Planci Consulis designati uaria, & magna auxilia non desunt: de D. Bruti salute certatur: unus furiosus gladiator cum teterrimorum latronum manu, contra patriam, contra deos penates, cõtra aras, & focos, contra quatuor Consu

les gerit bellum. huic cedamus? huius conditiones audia-
mus? cum hoc pacem fieri poſſe credamus? at pericu-
lum eſt, ne opprimamur. non metuo, ne is, qui ſuis am-
pliſſimis fortunis, niſi bonis ſaluis, frui non poteſt, prodat
ſalutem ſuam. bonos ciues primum natura efficit, adiu-
uat deinde fortuna: omnibus enim bonis expedit ſaluã
eſſe Remp. ſed in ijs, qui fortunati ſunt, magis id appa-
ret. quis fortunatior Lepido, ut ante dixi? quis eodẽ ſa-
nior? uidit eius mœſtitiã, atque lacrymas populus R. Lu-
percalibus: uidit, quàm abiectus, quàm confectus eſſet,
cum Cæſari diadema imponens Antonius, ſeruum ſe
illius, quàm collegã eſſe malebat. qui ſi reliquis flagitijs,
& ſceleribus ſe abſtinere potuiſſet, tamen unum ob hoc
factum dignum illum omni pœna putarem: nã ſi ipſe
ſeruire poterat, nobis dominum cur imponebat? & ſi
eius pueritia pertulerat libidines eorum, qui erant in eũ
tyranni, etiam ne in noſtros liberos dominum, & tyran-
num cõparabat? itaque illo interfecto, qualem eum in
nos eſſe uoluit, talis ipſe in cæteros extitit: qua enim in
barbaria quiſquam tam teter, tam crudelis tyrannus,
quàm in hac urbe armis barbarorum ſtipatus Anto-
nius? Cæſare dominante ueniebamus in ſenatum, ſi nõ
libere, attamen tuto: hoc archipirata, quid enim dicam
tyranno? hæc ſubſellia ab Ithyreis occupabantur. proru-
pit ſubito Brunduſium, ut inde agmine quadrato ad ur-
bem accederet: lautiſſimũ oppidum, nunc municipium,
honeſtiſſimorum quondam colonorum, Sueſſam fortiſſi-
morum militum ſanguine impleuit: Brunduſij in ſinu
nõ modo auariſſimæ: ſed etiam crudeliſſimæ uxoris de-
lectos Martiæ legionis centuriones trucidauit: inde ſe

quo furore, quo ardore ad orbem, ideſt ad cædem optimi cuiuſque rapiebat? quo tempore dij immortales ipſi præſidium improuiſum nec opinantibus nobis obtulerunt: Cæſaris enim incredibilis ac diuina uirtus latronis impetus crudeles ac furibundos retardauit: quem tũ ille demens ledere ſe putabat edictis, ignorans, quæcũque falſo is diceret in ſanctiſſimum adoleſcentem, ea uere recidere in memoriam pueritiæ ſuæ. ingreſſus urbem eſt, quo comitatu, uel potius agmine? cum dextra, ſiniſtra, gemente populo R. minaretur dominis, notaret domus, diuiſurum ſe urbem palàm ſuis polliceretur. redijt ad milites. ibi peſtifera illa Tiburi concio. inde ad urbem curſus: ſenatus in Capitolium: parata de circunſcribendo adoleſcente ſententia conſularis, cum repente (nam Martiam legionem Albæ conſediſſe ſciebat) affertur ei de quarta nuncius. quo perculſus abiecit conſilium referendi ad ſenatum de Cæſare: egreſſus eſt nõ uijs, ſed tramitibus paludatus: eoq; ipſo die innumerabilia S. C. fecit: quæ quidem omnia citius delata, quàm ſcripta ſunt. ex eo non iter, ſed curſus, & fuga in Galliam. Cæſarem ſequi arbitrabatur cum Legione Martia, cum quarta, cum ueteranis: quorũ ille nomen præ metu ferre non poterat: eiq; in Galliam penetranti D. ſe Brutus obiecit: qui ſe totius belli fluctibus circumiri, quàm illum aut regredi, aut progredi maluit, Mutinamq; illi exultanti tanquam frenos furoris iniecit. quam cum operibus munitionibusq; ſepſiſſet, nec eũ florentiſſimæ coloniæ dignitas, neq; Conſulis deſignati maieſtas à parricidio deterreret: tum me, teſtor & uos, & populum R. et omnes deos, qui huic urbi præſidẽt, inui-

to, & repugnante, Legati missi tres cõsulares ad latronẽ M. Antoniũ gladiatorũ ducẽ. quis tã barbarus unquã? tã immanis? tã ferus? nõ audiuit: non respõdit: neq; eos solũ præsentes, sed multo magis nos, à quibus illi erant missi, spreuit, et pro nihilo putauit. postea quod scelus, quod facinus parricida nõ edidit? circũsedit colonos uestros, exercitũ populi R. Imperatorẽ, Cõsulẽ designatũ: agros diuexat ciuiũ optimorũ: hostis teterrimus omnibus bonis cruces ac tormenta minitatur. cum hoc M. Lepide pax esse quæ potest? cuius ne supplicio quidẽ ullo satiari uidetur posse populus R. quòd si quis adhuc dubitare potuit, qn nulla societas huic ordini populoq; R. cũ illa importunissima bellua possit esse: desinat profecto dubitare his cognitis literis, quas mihi missas ab Hircio Cõsule modo accepi. eas dum recito, dumq; de singulis sentẽtijs breuiter disputo, P. C. ut adhuc fecistis, me attẽte audiatis. ANTONIVS HIRCIO ET CAESARI. neq; se Imperatorẽ, neq; Hirciũ Cõsulem, nec Proprætorẽ Cæsarem. satis hoc quidem scite. deponere alienũ nomen ipse maluit, quàm illis suũ reddere. COGNITA MORTE C. TREBONII, NON PLVS GAVISVS SVM, QVÀM DOLVI. eteuid, quid se gauisum, quid doluisse dicat: facilius de pace deliberabitis. DEDISSE POENAS SCELERATVM CINERI ATQVE OSSIBVS CLARISSIMI VIRI, ET APPARVISSE NVMEN DEORVM INTRA FINEM ANNI VERTENTIS, AVT IAM SOLVTO SVPPLICIO PARRICIDII, AVT IMPENDENTE, LAETANDVM EST. ò Spar

tace, quē enim te potius appellem? cuius propter nefan
da scelera tolerabilis fuisse uidetur Catilina: lætandum
esse, ausus es scribere, Treboniū dedisse pœnas? sceleratū
Treboniū? quo scelere, nisi quòd te Idibus Mart. à debita
tibi peste seduxit? age hoc lætaris. uideamus, quid moleste
feras. HOSTEM IVDICATVM HOC TEM
PORE DOLABELLAM EO QVÒD SI-
CARIVM OCCIDERIT, ET VIDERI
CHARIOREM POPVLO RO. FILIVM
SCVRRAE, QVÀM C. CESAREM PA-
TRIAE PARENTEM, INGEMISCEN-
DVM EST. quid ingemiscis hostem Dolabellam iu-
dicatum? quid? te non intelligis, delectu tota Italia ha-
bito, Consulibus missis, Cæsare ornato, sagis deniq; sum-
ptis, hostem iudicatū? quid est autem scelerate, ꝙ gemas
hostem Dolabellam iudicatum à senatu? quem tu ordi
nem omnino esse nullū putas. sed eam tibi causam belli
gerendi proponis, ut senatum funditus deleas, reliqui bo
ni, & locupletes omnes summū ordinem subsequantur.
at scurræ filiū appellat: quasi uero ignotus nobis fuerit
splendidus eques R. Trebonij pater. is autem humilitatē
despicere audet cuiusquam, qui ex Fadia sustulerit libe
ros? ACCERBISSIMVM VERO EST, TE
A. HIRCI ORNATVM ET BENEFICIIS
CAESARIS, ET TALEM AB EO RELI-
CTVM, QVALEM IPSE MIRARIS. equidē
negare non possum, à Cæsare Hircium ornatum: sed illa
omnia ornamēta in uirtute, et industria posita lucēt: tu
uero, qui te ab eodē Cæsare ornatum negare non potes,
quid esses, si tibi ille nō tā multa tribuisset? ecquo te tua

uirtus prouexisset? ecquò genus? in lustris, popinis, alea, uino tempus ætatis omne consumpsisses, ut faciebas, cum in gremijs mimarum mentum mentemq́; deponeres. ET TE O PVER. puerum appellat, quem non modo uirum, sed etiam uirum fortissimum sensit, & sentiet. est istuc quidem nomen ætatis, sed ab eo nomine usurpandum, qui suã amentiam puero huic præbet ad gloriam. QVI OMNIA EIVS NOMINI DEBES: debet uero, soluitq́; præclare. si enim ille patriæ parẽs est, ut tu appellas; ego, quid sentiã, uidero: cur nõ hic parẽs uerior, à quo certe uitã habemus è tuis facinorosissimis manibus ereptã? ID AGERE, VT IVRE DAMNATVS SIT DOLABELLA? turpem uero actionem, qua defenditur amplissimi auctoritas ordinis contra crudelissimi gladiatoris amentiã. ET VT VENEFICA HAEC LIBERETVR OBSIDIONE? ueneficam audes appellare eum uirũ, qui tuis ueneficijs remedia inuenit? quem ita obsides noue Annibal, aut si qs acutior imperator fuit; ut te ipse obsideas, neq; te istinc, si cupias, possis explicare. recesseris: undiq; omnes insequentur. manseris: hærebis. nimirum recte ueneficam appellas, à quo tibi præsentem pestem uides comparatam. VT QVAM POTENTISSIMVS SIT CASSIVS, ATQVE BRVTVS? putes Censorium dicere, aut Ventidium, aut etiam ipsos Antonios. cur autem nolint potentes esse non modo optimos, & nobilissimos uiros, sed secum etiam in Reip. defensione coniunctos? NIMIRVM EODEM MODO HAEC ASPICITIS, VT PRIORA. quæ tandem? CASTRA POMPEII

SENATVM APPELLATIS? an uero tua castra senatū apppellaremus? in quibus tu es uidelicet cōsularis, cuius totus Consulatus est ex omni monumētorum memoria reuulsus: duo Prætores sine causa diffisi se aliquid habituros: nos enim Cæsaris beneficia defendimus. prætorij Philadelpus Annius, & innocens Gallius: * ædilitij Coricus laterum, et uocis meæ Bestia, & fidei patronus, fraudator creditorum Trebellius, & homo diruptus dirutusq́; Q. Celius, columenq́; amicorum Antonij Cotula Varius: quos Antonius deliciarum causa loris in conuiuio cædi iubebat à seruis publicis: Septemuirales Lento, Nucula, tum deliciæ atq; amores populi R. L. Antonius: tribunitij primum duo designati, Tullus Hostilius, qui suo iure in porta nomen inscripsit; qui cum prodere imperatorem suum non posset, reliquit. alter est designatus, Viseius nescio quis, fortis, ut aiunt, latro, quem tamen temperantem fuisse ferunt Isauri balneatorem. sequūtur alij tribunitij, T. Plancus in primis: qui si senatum dilexisset, nunquam curiam incendisset. quo scelere damnatus, in eam urbem redijt armis, à qua excesserat legibus. sed hoc ei commune cum plurimis dissimilis. illud tamen uerum, quod in hoc Planco prouerbij loco dici solet, perire eū non posse, nisi ei crura fracta essent: fracta sunt, & uiuit. hoc tamen, ut alia multa, Aquilæ fertur acceptum. est etiam ibi Decius, ab illis, ut opinor, * Muribus Decijs: itaque Cæsaris munere Deciorum quidem multo interuallo per hunc præclarum uirum memoria renouata est. Saxam uero Decidium præterire qui possum, hominem deductum ex ultimis gentibus? ut eum Tribunum pl. uideremus, quem ciuem nunquam

uideramus. est quidem alter Saserna. sed omnes tamen tantam habēt similitudinem inter se, ut in eorum prænominibus errem. nec uero Exitius Philadelphi frater Quæstor prætermittendus est, ne, si de clarissimo adolescēte siluero, inuidisse uidear Antonio. est etiam Asinius quidam senator uoluntarius, lectus ipse à se. apertam curiam uidit post Cæsaris mortem: mutauit calceos: pater conscriptus repente factus est. nō noui Sex. Albediū: sed tamen neminem tam maledicum offendi, qui illum negaret dignum Antonij senatu. arbitror me aliquos præterijsse: de ijs tamen, qui occurrebant, tacere non potui. hoc igitur fretus senatu, Pompeianum senatum despicit: in quo decem fuimus consulares: qui si omnes uiuerent, bellum omnino hoc non fuisset, auctoritati cessisset audacia. sed quantum præsidij fuerit in cæteris, hinc intelligi potest, quòd ego unus relictus è multis, contudi, & fregi adiuuantibus uobis exultantis prædonis audaciam. quòd si fortuna nobis modo non eripuisset Ser. Sulpitium, eiusq; collegam ante M. Marcellum, quos ciues? quos uiros? si duos Consules amicissimos patriæ simul ex Italia eiectos, si L. Afranium summū ducem, si P. Lentulum ciuem cum in cæteris rebus, tum in salute mea singularem, si Bibulum, cuius est in Remp. merito semper laudata constantia; si L. Domitium præstantissimum ciuem, si App. Claudium pari nobilitate, & uoluntate præditum, si P. Scipionem clarissimum uirum, maiorumq; suorum simillimū Resp. tenere potuisset: certe his consularibus non esset Pompeianus despiciendus senatus. utrum igitur æquius, utrum melius Reip. fuit, Cn. Pompeium, an sectorem Cn. Pompeij ui-

uere Antonium? qui uero prætorij? quorum princeps M. Cato, idemq; omnium gentium uirtute princeps. quid reliquos clarissimos uiros commemorem? nostis omnes. magis uereor, ne longum me in enumerando: quàm ne ingratum in prætereundo putetis. qui ædilitij? qui tribunitij? qui quæstorij? quid multa? talis senatorum & dignitas & multitudo fuit, ut magna excusatione opus ijs sit, qui illa in castra non uenerunt. nunc reliqua attendite. VICTVM CICERONEM DVCEM HABVISTIS. eo libentius ducem audio, quòd certe ille dicit inuitus. nam de uicto nihil laboro: fatum enim meum est sine Repub. nec uinci posse, nec uincere. MACEDONIAM MVNITIS EXERCITIBVS. & quidem fratri tuo, qui à uobis nihil degenerat, extorsimus. AFRICAM COMMISISTIS VARO BIS CAPTO. hic cum C. fratre putat se litigare. IN SYRIAM CASSIVM MISISTIS. non igitur sentis huic causæ orbem terræ parere, te extra munitiones tuas, uestigium ubi imprimas, non habere? CASCAM TRIBVNATVM GERERE PASSI ESTIS: quid ergo? ut Marullum, ut Cæsetium, à Rep. remoueremus eum, per quem, ut neque idem hoc posthac, neq; multa huiusmodi accidere possent, consecuti sumus? VECTIGALIA IVLIANA LVPERCIS ADEMISTIS. Lupercorum mentionem facere audet? neque illius diei memoriam perrhorrescit, quo ausus est obrutus uino, unguentis oblitus, nudus gementem populum R. ad seruitutem cohortari? VETERANORVM COLONIAS DEDVCTAS LEGE, ET S.C.

SVSTVLISTIS. nos sustulimus, an contra lege comitijs cẽturiatis lata sanximus? uide, ne tu ueteranos, tamen eos, qui erant perditi, perdideris, in eumq́; locum deduxeris, ex quo ipsi iam sentiunt se nunquam exituros. MASSILIENSIBVS IVRE BELLI ADEMPTA REDDITVROS VOS POLLICEMINI. nihil disputo de iure belli: magis facilis disputatio est, quàm necessaria. illud tamen animaduertite P.C. quàm sit huic Reip. natus hostis Antonius, qui tãtopere eam ciuitatem oderit, quam scit huic Reip. semper fuisse amicissimam. NEMINEM POMPEIANVM, QVI VIVAT, TENERE LEGE HIRCIA DIGNITATES. qui quæso iam legis Hirciæ mentionem facit? cuius non minus arbitror latorem ipsum, quàm eos, de quibus lata est, pœnitere. omnino mea quidem sententia legem illam appellare fas non est, & ut sit lex, non debemus illam Hircij legẽ putare. APVLEIANA PECVNIA BRVTVM SVBORNASTIS. quid, si omnibus suis copijs excellentem uirum Resp. armasset, quem tandem bonum pœniteret? nec enim sine pecunia exercitum alere, nec sine exercitu fratrem tuum capere potuisset. SECVRI PERCVSSOS PETVM ET MENEDEMVM CIVITATE DONATOS ET HOSPITES CAESARIS, LAVDASTIS. non laudamus, quod ne audiuimus quidem: ualde enim nobis in tanta perturbatione Reip. de duobus nequissimis Græculis cogitandum fuit. THEOPOMPVM NVDVM EXPVLSVM À TREBONIO CONFVGERE ALEXANDRI-

AM NEGLEXISTIS. *magnum crimen ſenatus. de Theopompo ſummo homine neglex imus: qui ubi terrarum ſit, quid agat, uiuat denique, an mortuus ſit, quis aut ſcit, aut curat?* SER. GALBAM EODEM PVGIONE SVCCINCTVM IN CASTRIS VIDETIS. *nihil tibi de Galba reſpondeo fortiſſimo & conſtantiſſimo ciue: coràm aderit: præſens tibi & ipſe, & ille, quem inſimulas, pugio reſpondebit.* MILITES AVT MEOS, AVT VETERANOS CONTRAXISTIS TANQVAM EXITIVM EORVM, QVI CAESAREM OCCIDERANT: ET EOSDEM NEC OPINANTES AD QVAESTORIS SVI, AVT IMPERATORIS, AVT COMMILITONVM SVORVM PERICVLA IMPVLISTIS. *ſcilicet uerba dedimus, decepimus: ignorabat legio Martia, quarta, ignorabant ueterani, quid ageretur. non illi ſenatus auctoritatem, aut libertatem populi R. ſequebantur? Cæſaris mortem ulciſci uolebant, quam omnes fatalem fuiſſe arbitrabantur: te uidelicet ſaluum, beatum, florentem eſſe cupiebant? ò miſer cum re, tum hoc ipſo, quòd non ſentis quàm miſer ſis. ſed maximum crimen audite.* DENIQVE QVID NON AVT PROBAVISTIS, AVT FECISTIS? QVID FACIAT, SI REVIVISCAT, *quis? credo enim afferet aliquod ſcelerati hominis exemplum:* CN. POMPEIVS IPSE: *ò nos turpes, ſi quidem Cn. Pompeium imitaturi ſumus:* AVT FILIVS EIVS, SI DOMI POSSIT. *poterit,*

mihi crede: nam paucis diebus & in domum, & in hortos paternos immigrabit. POSTREMO NEGATIS PACEM POSSE FIERI, NISI AVT EMISERO BRVTVM, AVT FRVMENTO IVVERO. alij istuc negant: ego uero, ne si ista quidem feceris, unquam tecum pacem huic ciuitati futuram puto. QVID? HOC PLACET NE VETERANIS ISTIS? QVIBVS ADHVC OMNIA INTEGRA SVNT. nihil uidi tam integrum, quam ut oppugnare Imperatorem incipiant, quem tanto studio consensuq; offenderint. QVONIAM VOS ASSENTATIONIBVS, ET VENENATIS MVNERIBVS VENISTIS. deprauati aut corrupti sunt, quibus persuasum est fœdissimum hostem iustissimo bello persequi. AT MILITIBVS INCLVSIS OPEM FERTIS. NIHIL MOROR EOS SALVOS ESSE, ET IRE QVÒ LVBET, SI TANTVM MODO PATIVNTVR PERIRE EVM, QVI MERVIT. quàm benigne: itaque usi liberalitate Antonij milites Imperatorem reliquerunt, & se ad hostem metu perterriti contulerunt: per quos si non stetisset, non Dolabella prius Imperatori suo, quàm Antonius etiam collegæ parentasset. CONCORDIAE FACTAM ESSE MENTIONEM SCRIBITIS IN SENATV, ET LEGATOS ESSE CONSVLARES QVINQVE. DIFFICILE EST CREDERE, EOS, QVI ME PRAECIPITEM EGERINT, AEQVISSIMAS CONDI-

TIONES FERENTEM, ET TAMEN EX HIS ALIQVID REMITTERE COGITANTEM, PVTARE ALIQVID MODERATE AVT HVMANE ESSE FACTVROS. VIX ETIAM VERISIMILE EST, QVI IVDICAVERINT HOSTEM DOLABELLAM OB RECTISSIMVM FACINVS, EOSDEM NOBIS PARCERE POSSE IDEM SENTIENTIBVS. *parum ne uidetur omnium facinorum sibi cum Dolabella societatem initam confiteri? non ne cernitis ex uno fonte omnia scelera manare? ipse denique fatetur, hoc quidem satis acute, nõ posse eos, qui hostem Dolabellam iudicauerint ob rectissimũ facinus, (ita enim uidetur Antonio) sibi parcere idem sentiẽti. quid huic facias, qui hæc literis, memoriæq; mandarit, ita sibi conuenisse cum Dolabella, ut ille Trebonium, & si posset, etiam Brutũ, Cassium discruciatos necaret, eademq; inhiberet supplicia nobis? cõseruandus ciuis cum tam pio, iustoq; fœdere. is etiam queritur conditiones suas repudiatas, æquas quidem & uerecundas, ut haberet Galliam ultimam, aptissimam ad bellum renouandum instruendumq; prouinciam; ut Alaudæ in tertia decuria iudicarent, idest ut perfugium scelerum esset cum turpissimis Reip. sordibus; ut acta sua rata essent, cuius nullum remanet Consulatus uestigium. cauebat etiam L. Antonio, qui fuerat æquissimus agri priuati & publici decempedator, Nucula, & Lentone collega.* QVAMOBREM VOS POTIVS ANIMADVERTITE, VTRVM SIT ELEGANTIVS, ET

PATRIBVS VTILIVS, TREBONII
MORTEM PERSEQVI, AN CAESA=
RIS: ET VTRVM SIT AEQVIVS,
CONCVRRERE NOS, QVO FACILIVS
REVIVISCAT POMPEIANORVM CAV
SA TOTIES IVGVLATA; AN CON=
SENTIRE, NE LVDIBRIO SIMVS INI
MICIS. *ſi eſſet iugulata, nunquam exurgeret: quod
tibi, tuiſq; contingat. utrum, inquit, elegantius. atqui
hoc bello de elegantia quæritur. & partibus utilius.
partes furioſe dicuntur in foro, in curia. bellum contra
patriam nefarium ſuſcepiſti: oppugnas Mutinam: cir=
cunſedes Conſulem deſignatum: bellum contra te duo
Conſules gerunt, cumq; his Proprætor Cæſar: cuncta cō
tra te Italia armata eſt: iſtas tu partes potius, quàm à
populo R. defectionem uocas? potius M. Trebonij mor=
tem, quam Cæſaris perſequimur? Trebonij ſatis perſe=
cuti ſumus, hoſte iudicato Dolabella: Cæſaris mors fa=
cillime defenditur obliuione & ſilentio. ſed uidete,
quid moliatur. cum mortem Cæſaris ulciſcendam pu=
tat, mortem proponit non ijs ſolum, qui illam rem
geſſerunt; ſed ijs etiam, qui non moleſte tulerūt.* QVI=
BVS, VTRI NOSTRVM CECIDERINT,
LVCRO FVTVRVM EST. QVOD SPE=
CTACVLVM ADHVC IPSA FORTV=
NA VITAVIT, NE VIDERET VNIVS
CORPORIS DVAS ACIES LANISTA
CICERONE DIMICANTES: QVI VS=
QVE EO FELIX EST, VT IISDEM OR=
NAMENTIS DECEPERIT VOS, QVI=

BVS

BVS DECEPTVM CAESAREM GLORIATVS EST. pergit in mea maledicta. quasi uero ei pulcherrime priora processerint: quem ego iniustum uerissimis maledictorum notis tradam hominũ memoriæ sempiternæ. ego Lanista? & quidẽ non insipiens: deteriores enim iugulari cupio, meliores uincere. utri ceciderint, scribit lucro nobis futurũ. ò præclarũ lucrũ, quo te uictore, quod dij omen auertant, beata mors eorũ futura sit, qui è uita excesserint sine tormentis. à me deceptos ait eisdem ornamentis Hircium, & Cæsarem. quod quæso adhuc à me est tributum Hircio ornamentũ? nã Cæsari plura, et maiora debentur. deceptum aũt patrem à me Cæsarem dicere audes? tu, tu, inquam, illum occidisti Lupercalibus: cuius homo ingratissime Flaminiũ cur reliquisti? sed iam uidete magni & clari uiri admirabilem grauitatem atque constantiam. MIHI QVIDEM CONSTAT, NEC MEAM CONTVMELIAM, NEC MEORVM FERRE, NEC DESERERE PARTES QVAS POMPEIVS ODIVIT, NEC VETERANOS SEDIBVS SVIS MOVERI PATI, NEC SINGVLOS AD CRVCIATVM TRAHI, NEC FALLERE FIDEM, QVAM DEDI DOLABELLAE: omitto alia: fidem Dolabellæ sanctissimi uiri deserere homo pius non potest: quã fidem? an optimi cuiusque cædis, urbis, & Italiæ partitionis, suis dandarum diripiendarumq; prouinciarũ? nam quid erat aliud, quod inter Antonium & Dolabellam impurissimos parricidas fœdere, ac fide sanciretur? NEC LEPIDI SOCIETATEM

VIOLARE PIISSIMI HOMINIS: tibi cũ Lepido societas? aut cum ullo, non dicam bono ciue, sicut ille est; sed homine sano? id agis, ut Lepidum aut impium, aut insanum existimari uelis. nihil agis. quanquam affirmare de altero difficile est, de Lepido præsertim, quem ego metuam nunquam, bene sperabo dum licebit. reuocare te à furore Lepidus uoluit, non adiutor esse dementiæ. tu porrò ne pios quidẽ, sed piissimos quæris: & quod uerbum omnino nullum in lingua latina est, id propter tuam diuinam pietatem nouum inducis. NEC PLANCVM PRODERE PARTICIPEM CONSILIORVM. Plancum participẽ? cuius memorabilis ac diuina uirtus lucem affert Reip. nisi forte subsidio tibi uenire arbitraris cum fortissimis legionibus, magno equitatu, peditatuq; Gallorũ: quiq;, nisi ante eius aduentum Reip. pœnas dederis, ille huius belli feret principatum: quanquam enim prima præsidia utiliora Reip. sunt, tamen extrema sunt gratiora. sed iam se colligit, & ad extremum incipit philosophari. SI ME RECTIS SENSIBVS EVNTEM DII IMMORTALES, VT SPERO, ADIVVERINT, VIVAM LIBENTER. SIN AVTEM ALIVD ME FATVM MANET, PRAECIPIO GAVDIA SVPPLICIORVM VESTRORVM: NANQVE SI VICTI POMPEIANI TAM INSOLENTES SVNT; VICTORES QVALES FVTVRI SINT, VOS POTIVS EXPERIEMINI. præcipias licet gaudia: non enim tibi cum Põpeianis, sed cum uniuersa Rep. bellũ est. omnes te dij, ho-

mines,summi,medij,infimi,ciues,peregrini,uiri, mulieres,liberi,serui oderũt.sensimus hoc nuper falso nuncio, uero propediẽ sentiemus.quæ si tecũ ipse recolis, æquiore animo & maiore consolatione moriere. DENIQVE SVMMA IVDICII MEI SPECTAT HVC,VT MEORVM INIVRIAS FERRE POSSIM, SI AVT OBLIVISCI VELINT IPSI FECISSE, AVT VLCISCI. PARATI SINT VNA' NOBISCVM CAESARIS MORTEM. hac Antonij sententia cognita,dubitaturos ne A. Hircium,C.Pansam Consules putatis, quin ad Antoniũ transeant ? Brutum obsideant ? Mutinã expugnare cupiant? quid de Pãsa & Hircio loquar ? Cæsar,singulari pietate adolescẽs,poterit se tenere,quin D. Bruti sanguine pœnas patrias persequatur ? itaq; fecerũt, uti his literis lectis ad munitiones propius accederent.quo maior adolescens Cæsar, maioreq; deorũ immortaliũ beneficio Reip. natus est,qui nulla specie paterni nominis,nec pietate abductus unquã est.intelligit maximam pietatem conseruatione patriæ. ꝙ si partium certamen esset,quarum omnino nomen extinctum est: Antonius ne potius,& Ventidius partes Cæsaris defenderent,quàm primum Cæsar adolescẽs summa pietate, & memoria parentis sui,deinde Pansa,& Hircius, qui quasi cornua duo tenuerunt Cæsaris,tum cum illæ uere partes uocabantur ? hæ uero quæ sunt partes, cum alteris senatus auctoritas, populi R. libertas, Reip. salus proposita sit,alteris cædes bonorum,urbis, Italiæq; partitio ? Veniamus aliquando ad clausulam.. LEGATOS VENIRE NON CREDO.bene me nouit.

bellum quò ueniat, proposito præsertim exemplo Dolabellæ, sanctiores erunt credo iure Legati, quàm duo Consules, contra quos arma fert; quàm Cæsar, cuius patris flamen est; quàm Consul designatus, quem oppugnat; quàm Mutina, quam obsidet; quàm patria, cui ignẽ ferrumq; minitatur. CVM VENERINT; QVAE POSTVLENT, COGNOSCAM. quin tu abis in malam pestem, malumq; cruciatum. ad te quisquam ueniat nisi Ventidij similis? oriens incendium qui restinguerent, summos uiros misimus; repudiasti: nunc in tantam flammam tamq; inueteratam mittamus, cum locũ tibi reliquum non modo ad pacem, sed ne ad deditionẽ quidem feceris? hanc ego epistolam P.C. non quo illũ dignum putarem, recitaui, sed ut confessionibus ipsius omnia patefacta eius parricidia uideretis. cum hoc pacem M. Lepidus, uir ornatissimus omnibus & uirtutis et fortunæ bonis, si hæc uideret, deniq; aut uellet, aut fieri posse arbitraretur? prius undis flamma, ut ait poeta nescio quis: prius deniq; omnia, quàm aut cum Antonijs Resp. aut cum Rep. Antonij redeant in gratiam. monstra quædam sunt ista, & portenta, & prodigia Reip. moueri sedibus suis huic urbi melius est, atq; in alias, si fieri possit, terras demigrare, unde Antoniorũ nec facta, nec nomẽ audiat, quàm illos, Cæsaris uirtute eiectos, Bruti retentos, intra hæc mœnia uidere. optatissimum est uincere: secũdum est, nullũ casum pro dignitate, & libertate patriæ non ferẽdum putare. quod reliquũ est, non est tertium, sed postremum omnium, maximam turpitudinem suscipere uitæ cupiditate. quæ cum ita sint, de mandatis literisq; M. Lepidi uiri clarissimi Seruilio assentior; & hoc

amplius censeo: Magnum Pompeium Cn.F.pro patris, maiorumq́; suorum animo, studioq́; in Remp.suáq; pristina uirtute,industria,uoluntate fecisse,quod suam eorumq́;,quos secum haberet, operã senatui populoq́; R. pollicitus esset; eamq́; rem senatui populoq́; R. gratam acceptamq́; esse; eiq́; honori dignitatiq́; eam rem fore. hoc uel coniũgi cum hoc S.C.licet,uel seiungi potest,separatimq́; perscribi,ut proprio S.C.Pompeius collaudatus esse uideatur.

IN M. ANTONIVM PHILIPPI=
CA DECIMAQVARTA.
ORATIO LVII.

SI,ut ex literis,quæ recitatæ ſunt P. C. ſceleratiſſimorum hoſtium exercitum cæſum fuſumq́; cognoui, ſic id,quod et omnes maxime optamus, & ex ea ui=ctoria,quæ parta eſt,conſecutum arbi=tramur,D.Brutum egreſſum iam Mutina eſſe cognouiſ ſem : propter cuius periculum ad ſaga iſſemus, propter eiuſdem ſalutem redeundum ad priſtinum ueſtitum ſi=ne ulla dubitatione cẽſerem.ante uero quàm ſit ea res, quam auidiſſime ciuitas expectat, allata : lætitiæ uſus ſatis eſt maximæ præclariſſimæq́; pugnæ : reditum ad ueſtitum confectæ uictoriæ reſeruate . confectio autem huius belli eſt D. Bruti ſalus . quæ autem eſt iſta ſenten tia,ut in hodiernũ diem ueſtitus mutetur , deinde cras ſagati prodeamus ? nos uero,cum ſemel ad eum , quem cupimus,optamusq́;,ueſtitũ redierimus ; id agamus , ut eum in perpetuũ retineamus:nam hoc quidem cum tur pe eſt,tum ne dijs quidem immortalibus gratum, ab eo rum aris,ad quas togati adierimus, ad ſaga ſumẽda di=ſcedere.atque animaduerto P. C. quoſdam huic fauere ſentẽtiæ : quorũ ea mens,idq́; conſilium eſt, ut,cum ui=deant illud glorioſiſſimum D.Bruto futurum diem,quo die propter eius ſalutem redierimus ad ueſtitum , hunc ei fructum eripere cupiant , ne memoriæ poſteritatiq́; prodatur , propter unius ciuis periculum populum R . ad ſaga iſſe , propter eiuſdem ſalutem rediſſe ad togas .

tollite hanc, nullam tam prauæ ſententiæ cauſam repe=
rietis. uos uero P.C. conſeruate auctoritatem ueſtram:
manete in ſententia: tenete ueſtra memoria quod ſæpe
oſtendiſtis, huius totius belli in unius uiri fortiſſimi &
maximi uita poſitum eſſe diſcrimen. ad D. Brutum libe
randum Legati miſſi principes ciuitatis, qui illi hoſti ac
parricidæ denũciarent, ut à Mutina diſcederet: eiuſdem
D. Bruti conſeruandi gratia Conſules ſortiti: ad bellum
profectus A. Hircius: cuius imbecillitatem ualetudinis
animi uirtus & ſpes uictoriæ confirmauit: Cæſar, cum
exercitu per ſe comparato tum primis peſtibus Remp. li=
beraſſet, nequid poſtea ſceleris oriretur, profectus eſt ad
eundem Brutum liberandũ, uicitq; dolorem aliquem do
meſticum patriæ caritate. quid C. Panſa egit aliud dele=
ctibus habẽdis, pecunijs cõparandis, S.C. faciendis grauiſ
ſimis iu Antonium, nobis cohortandis, populo R. ad cau
ſam libertatis uocando, niſi ut D. Brutus liberaretur?
à quo populus R. frequens ita ſalutem D. Bruti una uo
ce depopoſcit, ut eam non ſolum commodis ſuis, ſed etiã
neceſſitati uictus anteferret. quod ſperare nos quidem
debemus P. C. aut inibi eſſe, aut iam confectum: ſed
ſpei fructum rei conuenit, & euentui reſeruari, ne aut
deorum immortalium beneficium feſtinatione præri=
puiſſe, aut uim fortunæ ſtultitia contempſiſſe uidea=
mur. ſed quoniã ſignificatio ueſtra ſatis declarat, quid
hac de re ſentiatis: ad literas ueniam, quæ ſunt à Con=
ſulibus & à Proprætore miſſæ; ſi pauca ante, quæ ad
ipſas literas pertineant, dixero. Imbuti ſanguine gla=
dij P.C. legionum, exercituumq; noſtrorũ, uel madefacti
potius duobus Conſulũ, tertio Cæſaris prælio. ſi hoſtium

fuit ille sanguis, summa militum pietas? nefariũ scelus, si ciuium. quousq; igitur is, qui omnes hostes scelere superauit, nomine hostis carebit? nisi mucrones etiã nostrorũ militum tremere uultis, & dubitare, utrum in ciue, an in hoste figantur. Supplicationem decernitis: hostem non appellatis. gratæ uero nostræ dijs immortalibus gratulationes erũt, gratæ uictimæ, cum interfecta sit ciuiũ multitudo? de improbis, inquit, & audacibus. nam sic eos appellat clarissimus uir quæ sunt urbanarum maledicta litiũ, non inustæ belli internecini notæ. testamenta, credo, subijciunt, aut eijciunt uicinos, aut adolescentulos circunscribũt: his enim uitijs affectos, & talibus, malos & audaces appellare consuetudo solet. bellum inexpiabile infert quatuor Consulibus omniũ latronum teterrimus: gerit idem bellum cum senatu populoq; R. omnibus, quanquam ruit ipse suis cladibus, pestem, uastitatem, cruciatum, tormenta denũciat: Dolabellæ ferum et immane facinus, quod nulla barbaria posset agnoscere, id suo consilio factum esse testatur: quæq; esset facturus in hac urbe, nisi eum hic ipse Iupiter ab hoc templo, atq; mœnibus repulisset, declarauit in Parmensium calamitate, quos, optimos uiros, honestissimosq; homines, maxime cum auctoritate huius ordinis, populiq; R. dignitate cõiunctos, crudelissimis exemplis interemit, proludium illud, & portentum L. Antonius, insigne odium omnium hominum, uel, si etiam dij oderint, quos oportet, omnium deorum. refugit animus P. C. eaq; formidat dicere, quæ L. Antonius in Parmensium liberis, & coniugibus effecerit: quas enim turpitudines Antonij libenter subierunt, easdem per uim lætantur alijs se intu

lisse. sed uis calamitosa est, quam illis intulerunt: libido flagitiosa, qua Antoniorũ oblita est uita. est igitur quisquam, qui hostes appellare nõ audeat, quorũ scelere crudelitatem Carthaginensium uictã esse fateatur? qua. n. in urbe tam immanis Annibal rapta, q̃ in Parma surrepta Antonius? nisi forte huius coloniæ, & cæterarũ, in quas eodem est animo, non est hostis Antonius putãdus. si uero coloniarum & municipiorũ sine ulla dubitatione hostis est, quid tandem huius censetis urbis? quam ille ad expiandas egestates latrocinij sui cõcupiuit: quã iam peritus metator & callidus decempeda sua Saxa diuiserat. recordamini per deos immortales P. C. quid hoc biduo timuerimus, a domesticis hostibus, idest q intra mœnia hostes sunt, rumoribus improbissimis dissipatis. quis liberos, quis coniugem aspicere poterat sine fletu? quis domũ? quis tecta? quis larem familiarẽ? iam aut fœdissimam mortem omnes, aut miserabilem fugam cogitabant. hæc à quibus timebantur, eos hostes appellare dubitamus? grauius si quis attulerit nomẽ, libẽter assentiar: hoc uulgari cõtentus uix sum, leuiore nõ utar. itaq; cũ supplicationes iustissimas ex ijs literis, quæ recitatæ sunt, decernere debeamus, Seruiliusq; decreuerit: augebo omnino numerũ dierũ, præsertim cũ cõmuniter tribus ducibus sint decernẽdæ. sed hoc primũ faciã, ut imperatores appellam eos, quorum uirtute, consilio, felicitate maximis p̃iculis seruitutis, atq; interitus liberati sumus: etenim cui uiginti his annis supplicatio decreta est, ut nõ imperator appellaretur, aut minimis rebus gestis, aut plerũque nullis? quãobrem aut supplicatio ab eo, qui ante dixit, decernẽda nõ fuit; aut usitatus honos, peruulga

tusq; tribuendus ijs, quibus etiam noui & singulares debentur. at si quis Hispanorum, aut Gallorum, aut Thracum mille, aut duo milia occidisset, non eum hac consuetudine, quæ increbruit, imperatorem appellaret senatus? tot legionibus cæsis, tanta multitudine interfecta, hostiũ dico ita inq̃ hostium, quamuis hoc isti hostes domestici nolint, clarissimis ducibus supplicatio num honorem tribuemus, imperatorum nomen adimemus? quanto enim honore, lætitia, gratulatione in hoc templum ingredi debẽt illi ipsi huius urbis liberatores, cum hesterno die propter eorum res gestas me ouantem & propè triumphãtem populus R. in Capitolium domo tulerit, domum inde reduxerit? is enim demũ est mea quidem sententia iustus triũphus, ac uerus, cum bene de Rep. meritis testimonium à consensu ciuitatis datur. nam siue in communi gaudio populi R. uni gratulabantur, magnũ iudiciũ: siue gratias agebant, eo maius: siue utrũque, nihil magnificentius excogitari potest. tu igitur ipse de te, dixerit quispiã. & quidem inuitus. sed iniuriæ dolor facit me præter cõsuetudinem gloriosum. non'ne satis est ab hominibus uirtutis ignaris gratiam bene merentibus non referri? etiã in eos, qui omnes suas curas in Reip. salute defigũt? scitis enim per hos dies creberrimum fuisse ser
* monem, me per Idus Quint. qui dies hodie est, cum fascibus descensurũ. aliquem ne imperatorem? crimẽ inuidia quæretur. credo hoc in gladiatorem, aut latronem, aut Catilinam esse consultum; non in eum, qui, ne quid tale in Rep. fieri posset, effecerit. an ut ego, qui Catilinã hæc moliẽtem sustulerim, euerterim, afflixerim, ipse existerem repẽte Catilina? quibus auspicijs istos fasces Au-

gur accipere? quatenus habere? cui traderem? quenq̃ ne fuisse tam sceleratum, qui hoc fingeret; tam furiosum, qui crederet? unde igitur ista suspicio, uel potius iste sermo, cum, ut scitis, hoc triduo uel quatriduo tristis à Mutina fama manaret, inflati lætitia atq; insolẽtia impij ciues unum se in locum ad illam curiam uiribus potius suis, q̃ Reip. infelicem congregabant? ibi cum consilium inirent de cæde nostra, partirenturq́; inter se, qui Capitoliũ, qui ostia, qui urbis portas occuparent; ad me concursum futurum ciuitatis putabant. quod ut cum inuidia mea fieret, & cum uitæ etiam periculo, famam istam fascium dissipauerunt, fasces ipsi ad me delaturi fuerũt. quod cum esset quasi mea uoluntate factũ, tum in me impetus conductorum hominum quasi in tyrannũ parabatur: ex quo cædes esset omnium uestrũ cõsecuta. quæ res patescit P. conscripti: sed suo tempore totius huius sceleris fons aperietur. itaque P. Apuleius Trib. pl. meorum omnium consiliorum periculorumq́; iam inde à Consulatu meo testis, conscius, adiutor, dolorem ferre non potuit: doloris mei concionem habuit maximam, populo R. unum atque idem sentiente. in qua concione cum me pro summa nostra coniunctione et familiaritate liberare suspicione fascium uellet, una uoce cuncta concio declarauit, nihil esse à me unquã de Rep. nisi optime cogitatum. post hanc habitam concionem duabus tribus'ue horis optatissimi nuncij & literæ uenerunt, ut idem dies non modo me iniquissima inuidia liberaret, sed etiam celeberrima populi R. gratulatione auxerit. hæc interposui P. C. non tam ut pro me dicerem (male enim mecum ageretur, si parum

uobis essem sine defensione purgatus) quàm ut quosdã nimis ieiuno animo, et angusto monerem, id quod semper ipse fecissem, uti excellentium ciuium uirtutẽ, imitatione dignam, non inuidia putarent. magnus est in Rep. campus, ut sapienter dicere Crassus solebat: multis apertus cursus ad laudem. utinam quidem illi principes uiuerent, qui me post meum Consulatum, cũ ijs ipse cederẽ, principem non inuiti uidebant. hoc uero tempore in tãta inopia constantium, et fortium consularium, quo me dolore affici creditis, cum alios male sentire, alios nihil omnino curare uideã, alios parum constãter in suscepta causa permanere, sententiamq; suam non semper utilitate Reip. sed cũ spe, tum timore moderari? ꝙ si quis de contentione principatus laborat, quæ nulla esse debet: stultissime facit, si uicijs cum uirtute contendit: ut enim cursu cursus, sic in uiris fortibus uirtus uirtute superatur. tu, si ego de Rep. optime sentiã; ut me uincas, ipse pessime senties? aut si ad me bonorum concursum fieri uidebis, ad te improbos inuitabis? nollẽ, primũ Reip. causa, deinde etiam dignitatis tuæ. sed si principatus ageretur, quem nunquã expetiui: quid tandem mihi esset optatius? ego enim malis sentẽtijs uinci non possum, bonis forsitan possum, & libenter. hæc populũ R. uidere, animaduertere, iudicare, quidã moleste ferunt. poterat ne fieri, ut nõ perinde homines quoq;, ut quisq; mereretur, iudicarẽt? ut enim de uniuerso senatu populus R. uerissime iudicat, nullis Reip. tẽporibus hunc ordinẽ firmiorem, atq; fortiorẽ fuisse: sic de unoquoq; nostrũ, & maxime qui hoc loco sententias dicimus, sciscitãtur omnes; auent audire, quid quisq; senserit; ita de unoquoque, ut

quenq; meritũ arbitrantur, existimant. memoria tenẽt, me ante diem XIII Cal. Ian. principem reuocandæ libertatis fuisse; me ex Cal. Ian. ad hanc horam inuigilasse Reip. meam domũ, measq; aures dies et noctes omniũ præceptis monitisq; patuisse; meis literis, meis nuncijs, meis cohortationibus omnes, qui ubiq; essent, ad patriæ præsidium excitatos; meis sentẽtijs à Cal. Ian. nunquam Legatos ad Antoniũ, semper illum hostem, semper hoc bellũ; ut ego, qui omni tempore ueræ pacis auctor fuissem, huic essem nomini pestiferæ pacis inimicus. idẽ Ventidium, cũ alij Tribunum pl. uoluissent, non ego semper hostẽ: has in sententias meas si Consules designati discessionem facere uoluissent, omnibus istis latronibus auctoritate ipsa senatus iam pridem de manibus arma cecidissent. sed quod tum non licuit P. C. id hoc tempore non solum licet, uerum etiam necesse est; eos, qui re sunt hostes uerbis notari, sententijs nostris hostes iudicari. antea cũ hostem aut bellum nominassem; semel, & sæpius sententiam meam de numero sententiarum sustulerunt. quod in hac causa iam fieri non potest; ex literis enim C. Pansæ A. Hircij Consulum, C. Cæsaris Proprætoris, de honore dijs immortalibus habendo sententias diximus. supplicationem modo qui decreuit, idẽ imprudens hostes iudicauit: nunquam enim in ciuili bello supplicatio decreta est: decretam dico? ne uictoris quidem literis postulata est. ciuile bellum Consul Sylla gessit: legionibus in urbẽ adductis, quos uoluit, expulit; quos potuit, occidit: supplicationis mentio nulla. graue bellũ Octauianum insecutum est: supplicatio Cinnæ nulla uictoris. Cinnæ uictoriã imperator ultus est Sylla: nulla supplicatio de

creta à ſenatu.ad te ipſum P.Seruili num miſit ullas col
lega literas de illa calamitoſa pugna Pharſaliæ? num te
de ſupplicatione uoluit referre? profecto noluit. at emiſit
poſtea de Alexandria, de Pharnace: Pharſalicæ uero pu=
gnæ ne triumphum quidem egit: eos enim ciues pugna
illa ſuſtulerat, quibus nõ modo uictoribus, ſed etiam ui=
uis & incolumis, & florens ciuitas eſſe poſſet. quod idẽ
contigerat ſuperioribus bellis ciuilibus: nam mihi Con=
ſuli ſupplicatio nullis armis ſumptis, non ob cædem ho=
ſtium, ſed ob conſeruationem ciuium, nouo, & in=
audito genere decreta eſt. quamobrẽ aut ſupplicatio ob
Remp. pulcherrime geſtam poſtulantibus ueſtris impera
toribus denegãda eſt, quod præter Gabinium cõtigit ne=
mini: aut ſupplicatione decernenda, hoſtes eos, de quibus
decernitis, iudicetis neceſſe eſt. quod ergo illi re, id ego
etiã uerbo, cũ imperatores eos appello. hoc ipſo nomine,
et eos qui etiam deuicti ſunt, & eos, qui ſuperſunt, ho=
ſtes iudico, cũ uictores appello imperatores: quo modo. n.
potius Pãſam appellẽ? et ſi habet honoris ampliſſimi no
men. quo Hirciũ? eſt ille quidem Conſul: ſed alterum
nomẽ beneficij eſt populi R. alterum uirtutis atq; uicto
riæ. quid Cæſarẽ deorũ beneficio Reip. procreatum; dubi
tem ne appellare imperatorẽ? qui primus Antonij im=
manem et fœdam crudelitatem non ſolum à iugulis no
ſtris, ſed etiam à membris, & uiſceribus auertit. unius
autem diei quot & quantæ uirtutes dij immortales fue
runt? princeps enim omniũ Panſa prælij faciendi, & cũ
Antonio confligẽdi fuit, dignus imperator legione Mar
tia, digna legio imperatore. cuius ſi acerrimum impe=
tũ cohibere potuiſſet, uno prælio cõfecta res eſſet. ſed cũ

libertatis auida legio effrenatius in aciem hostium irrupisset, ipseq; in primis Pansa pugnaret; duobus periculosis uulneribus acceptis, sublatus è prælio, Reip. uitam reseruauit. ego uero non solum imperatorem, sed etiam clarissimum imperatorem iudico; qui cum aut morte, aut uictoria se satis facturum Reip. spopondisset, alterũ fecit, alterius dij immortales omen auertant. quid dicã de Hircio? qui, re audita, è castris duas legiones eduxit incredibili studio atq; uirtute, quartam illã, quæ relicto Antonio se olim cum Martia legione cõiunxit; & septimam, quæ constituta ex ueteranis docuit illo prælio, militibus ijs, q̃ Cæsaris beneficia seruassent, senatus populiq; R. carũ nomen esse. his uiginti cohortibus, nullo equitatu, Hircius ipse aquilam quartæ legionis cũ inferret, qua nullius pulchriorem speciem imperatoris accepimus, cũ tribus Antonij legionibus equitatuq; cõflixit, hostesq; nefarios, huic Ioui Maximo, cæterisq; deorum immortaliũ templis, urbis tectis, libertati populi R. nostræ uitæ, sanguiniq; imminẽtes prostrauit, fudit, occidit, ut cum admodũ paucis, nocte tectus, metu perterritus, princeps latronum duxq; fugerit. ò solem ipsum beatissimum, qui, antequam se abderet, stratis cadaueribus parricidarum, cum pauci fugientem uidit Antonium. an uero quisquam dubitabit appellare Cæsarem imperatorem? ætas eius certe ab hac sententia neminem deterrebit, q̃doquidem uirtute superauit ætatem. ac mihi semper eo maiora beneficia C. Cæsaris uisa sunt, quo minus erãt ab ætate illa postulanda. cui cum imperium, eodem tempore etiam spem nominis eius deferebamus: quod, cum est secutus auctoritatem nostri decreti, rebus gestis

ſuis comprobauit. hic ergo adoleſcens maximi animi, ut uerißime ſcribit Hircius, caſtra multarum legionũ paucis cohortibus tutatus eſt, ſecundumq́; prælium fecit. ita trium imperatorum uirtute, cõſilio, felicitate uno die locis pluribus Reſp. eſt conſeruata. decerno igitur eorũ triũ nomine L dierum ſupplicationes. quas, ut honorificentißimis uerbis cõſequi potero, cõplectar ipſa ſentẽtia. eſt autem fidei pietatisq́; noſtræ, declarare fortißimis militibus, q̃ memores ſimus, quamq́; grati. quamobrem promiſſa noſtra, atq; ea, quæ legionibus bello cõfecto tributuros nos ſpopõdimus, hodierno S.C. renouanda cenſeo: æquum eſt enim, militum, talium præſertim, honorẽ cõiungi. atque utinam P.C. ciuibus omnibus ſoluere nobis præmia liceret. quanquam nos ea, quæ promiſimus, ſtudioſe, quanq̃ multa, reddemus. ſed id quidem reſtat, ut ſpero, uictoribus: quibus ſenatus fides præſtatur: quá quidem cũ difficillimo Reip. tempore ſecuti ſunt, eos nũquam oportebit conſilij ſui pœnitere. ſed facile eſt bene agere cum his, à quibus etiam tacentibus flagitari uidemur. illud admirabilius, & maius, maximeq́; proprium ſenatus ſapiẽtis eſt, grata eorũ uirtutem memoria proſequi, qui pro patria uitam profuderunt. quorum de honore utinam mihi plura in mentem uenirent: duo certe non præteribo, quæ maxime occurrunt: quorum alterũ pertinet ad uirorum fortißimorum gloriam ſempiternam, alterum ad leniendũ mœrorem, & luctum proximorum. Placet igitur mihi P.C. legionis Martiæ militibus, et eis, qui unà pugnantes occiderunt, monumentũ fieri quamamplißimum. magna atq; incredibilia ſunt in Remp. huius merita legionis. hæc ſe prima latrocinio

abrupit

abrupit Antonij: hæc tenuit Albam: hæc se ad Cæsarẽ contulit: hanc imitata quarta legio parem uirtutis gloriam consecuta est: quarta uictrix desiderat neminem. ex Martia non nulli in ipsa uictoria conciderunt. ò fortunata mors, quæ naturæ debita pro patria est potissimũ reddita. uos uero patriæ natos iudico: quorũ etiam nomẽ à Marte est: ut idẽ deus urbẽ hanc gentibus, uos huic urbi genuisse uideatur. in fuga fœda mors est, in uictoria gloriosa: etenim Mars ipse ex acie fortissimum quenq; pignerari solet. illi igitur impij, quos cecidistis, etiã ad inferos pœnas parricidij luẽt. uos uero, qui extremum spiritum in uictoria effudistis, piorum estis sedem, & locum consecuti. breuis aũt uobis uita data est, at memoria bene redditæ uitæ sempiterna. quæ si non esset lõgior, q̃ hæc uita; quis esset tã amens, qui maximis laboribus & periculis ad summã laudem gloriamq; cõtẽderet? actum igitur præclare uobiscũ fortissimi dum uixistis, nũc uero etiam sanctissimi milites, ꝙ uestra uirtus nec obliuione eorum, qui nũc sunt, nec reticentia posterorum insepulta esse poterit, cũ uobis immortale monumẽtũ suis penè manibus senatus populusq; R. extruxerit. multi sæpe exercitus Punicis, Gallicis, Italicis bellis clari, et magni fecerũt: nec tamen ullis tale genus honoris tributũ est. atque utinã maiora possemus, quãdoquidẽ à uobis maxima accepimus. uos ab urbe furentẽ Antonium auertistis: uos redire molientẽ repulistis. erit igitur extructa moles opere magnifico, incisæq; literæ diuinæ uirtutis testes sempiternæ: nũquamq; de uobis eorũ, qui aut uidebũt uestrũ monumentũ, aut audiẽt, gratissimus sermo cõticescet. ita pro mortali cõditione uitæ, im-

mortalitatem estis cõsecuti. sed quoniã P.C. gloriæ munus optimis & fortissimis ciuibus monumenti honore persoluitur, consolemur eorum proximos, quibus optima est hæc quidẽ consolatio; parentibus, q tanta Reip. præsidia genuerunt; liberis, q habebunt domestica exempla uirtutis; cõiugibus, q ijs uiris carebunt, quos laudare, quàm lugere præstabit; fratribus, q in se, ut corporũ, sic uirtutum similitudinem esse confident. atque utinã his omnibus abstergere fletum sententijs nostris, consultisq; possemus, uel aliqua talis his adhiberi publice posset oratio, qua deponerent mœrorem, atque luctũ, gauderentq; potius, cum multa & uaria impenderent hominibus genera mortis, id genus, quod esset pulcherrimum, suis obtigisse, eosq; nec inhumatos esse, nec desertos; quod tamẽ ipsum pro patria non miserandum putatur; nec dispersis bustis humili sepultura crematos, sed contectos publicis operibus, atq; muneribus, eaq; extructione, quæ sit ad memoriam æternitatis ara uirtutis. quamobrem maximum quidem solatium erit propinquorum, eodem monumento declarari et uirtutem suorum, et pietatem, & senatus fidem, et crudelissimi memoriã belli. in quo nisi tanta militum uirtus extitisset, parricidio M. Antonij nomẽ populi R. occidisset. atque etiã cẽseo P.C. quæ præmia militibus promisimus nos Rep. recuperata tributuros, ea uiuis uictoribusq; cumulate, cũ tempus uenerit, persoluenda. qui aũt ex ijs, quibus illa promissa sunt, pro patria occiderunt; eorũ parentibus, liberis, coniugibus, fratribus eadem tribuenda censeo. sed ut aliquando sententia cõplectar, ita censeo: Cum C. Pansa Cos. imp. initiũ cũ hostibus cõfligendi fecerit, quo prælio le-

gio Martia admirabili, incredibiliq; uirtute libertatem populi R. defenderit, quod idem legiones tyronum fecerint; ipseq; C. Pansa Cos. imp. cum inter media hostium tela uersaretur, uulnera acceperit; cumq; A. Hircius Cos. imp. prælio audito, & cognito, fortissimo, præstantissimoq; animo exercitū castris eduxerit, impetumq; in M. Antoniū, exercitumq; hostiū fecerit, eiusq; copias occidione occiderit, suo exercitu ita incolumi, ut ne unū quidē militem desiderauerit; cumq; C. Cæsar Propr. imp. cōsilio diligētiaq; sua castra feliciter defenderit, copiasq; hostiū, quæ ad castra accesserāt, profligarit, occiderit; ob eas res senatū existimare, et iudicare, eorū trium imperatorū uirtute, imperio, cōsilio, grauitate, cōstantia, magnitudine animi, felicitate populum R. fœdissima crudelissimaq; seruitute liberatum: cumq; Remp. urbem, templa deorū immortaliū, bona, fortunasq; omniū, liberosq; cōseruarint dimicatione, & periculo uitæ suæ; uti ob eas res bene, fortiter, feliciterq; gestas C. Pansa, A. Hircius Coss. imperatores, alter, amboue, aut, si aberint, M. Cornutus Præt. urbanus supplicationes ꝑ dies L ad omnia puluinaria cōstituat: cumq; uirtus legionū digna clarissimis impatoribus extiterit; senatū, quæ sit antea pollicitus legionibus, exercitibusq; nostris, ea summo studio Rep. recupata ꝑsoluturū: cumq; legio Martia princeps cū hostibus cōflixerit, atque ita cū maiore numero hostium contenderit, ut plurimos cæderent, caperent non nullos; cumq; sine ulla retractatione pro patria uitam profuderint; cumq; simili uirtute reliquarum legionum milites pro salute & libertate populi R. mortem oppetiuerint; senatui placere, ut C. Pansa, A. Hircius Consules,

imperatores, alter ambo'ue, si his uideatur, ijs, qui sanguinem pro uita, libertate, fortunisq; populi R. pro urbe, templisq; deorum immortalium profudissent, monumentũ quamamplissimum locandum, faciendumq; curent, ad eam rem pecuniam dare, attribuere, soluere iubeant, ut extet ad memoriam posteritatis sempiternam, ad scelus crudelissimorum hostium, militumq; diuinam uirtutem, utq;, quæ præmia senatus militibus ante constituit, ea soluantur eorum, qui hoc bello pro patria occiderunt, parentibus, liberis, coniugibus, fratribus; ijsq; tribuantur, quæ militibus ipsis tribui oporteret, si illi uixissent, qui morte uicerunt.

C. CRISPI SALVSTII IN M. TVL-LIVM CICERONEM.

G Rauiter, & iniquo animo maledicta tua paterer M. Tulli, si te scirẽ iudicio magis, q̃ morbo animi petulantia ista uti. sed cũ in te neque modũ, neq; modestiam ullam animaduerto, responde-bo tibi, ut, si quã uoluptatem male dicẽdo cepisti, eam male audiendo amittas. ubi querar? quos implorẽ P. C. diripi Rẽp. atq; audacissimo cuiq; esse perfidiæ? apud populum R? qui ita largitionibus corruptus est, ut sese, ac fortunas suas uenales habeat: an apud uos patres cõ-scripti? quorum auctoritas turpissimo cuiq; et scelera-tissimo ludibrio est: ubi M. Tullius leges, iudicia populi R. defendit, atq; in hoc ordine ita moderatur, quasi unus reliquus ex familia uiri clarissimi Scipionis Africani, ac non reptitius, accitus, & paulo ante insitus huic ur-bi ciuis. an uero M. Tulli facta ac dicta tua obscura sunt? an nõ ita à pueritia uixisti, ut nihil flagitiosum corpori tuo putares, quod alteri collibuisset? an scilicet istã immoderatã eloquentiã apud M. Pisonẽ nõ pudici-tiæ iactura perdidisti? itaque minime mirandũ est, si eam flagitiose uenditas, quã turpissime parasti. uerũ, ut opinor, splẽdor domesticus tibi animos tollit. uxor sa-crilega, ac periurijs delibuta: filia matris pellex, tibi iu cundior atque obsequẽtior, quàm parenti par est. domũ ipsam tuam ui, & rapinis funestam tibi, ac tuis compa-rasti; uidelicet ut nos cõmonefacias, quàm conuersa est Resp. cum in ea domo habitares homo flagitiosissime,

quæ P. Crassi uiri consularis fuit. atque hæc cũ ita sint, tamẽ se Cicero dicit in cõcilio deorũ immortaliũ fuisse, inde missum huic urbi, ciuibusq; custodẽ, absque carnifi cis nomine, qui ciuitatis incõmodũ in gloriã suam ponit. quasi uero non illius coniurationis causa fuerit Consulatus tuus, & iccirco Resp. disiecta eo tẽpore, quo te custodẽ habebat. sed, ut opinor, illa te magis extollũt, quæ post Consulatũ cũ Terentia uxore de Rep. consuluisti, cũ legis Planciæ iudicia domi faciebatis, ex coniuratis alios pecunia condemnabas, cum tibi alius Tusculanum, alius Pompeianã uillam ædificabat, alius domũ emebat. qui uero nihil poterat, is erat calũniæ proximus, is aut domũ tuam oppugnatũ uenerat, aut insidias senatui fecerat, denique de eo tibi cõpertũ erat. quæ si tibi falsa obijcio, redde rationem quantũ patrimonij acceperis, quid tibi litibus accreuerit, qua ex pecunia domũ paraueris, Tusculanum, & Pompeianũ infinito sumptu ædificaueris: aut, si retices, cui potest esse dubiũ, quin opulentiã istam ex sanguine et miserijs ciuium parauerisʔ uerum, ut opi nor, homo nouus Arpinas ex M. Crassi familia eius uirtutem imitatur, contẽnit simultatẽ hominum nobilium, Remp. caram habet, neque terrore, neque gratia cõmouetur. illud uero amicitiæ tantum, ac uirtutis est animiʔ immo uero homo leuissimus supplex inimicis, amicis contumeliosus, modo harum, modo illarum partium, nemini fidus, leuissimus senator, mercenarius patronus, cuius nulla pars corporis à turpitudine uacat, lingua uana, manus rapacissimæ, gula immensa. pedes fugaces; quæ honeste nominari nõ possunt, inhonestissima. atque is cum eiusmodi sit, tamen audet dicere: ò fortunatam natam

me Consule Romam. te Consule fortunatam Cicero? immo uero infelicem, & miserã, quæ crudelissimam proscriptionẽ perpessa est, cũ tu turbata Rep. metu perculsos omnes bonos parere crudelitati tuæ cogebas; cum omnia iudicia, omnes leges in tua libidine erant; cum tu sublata lege Porcia, erepta libertate, nostrorũ omniũ uitæ necisq; potestatẽ ad te unũ reuocaueras. atque parũ est, ꝗ impune fecisti: uerũ etiam cõmemorando exprobras, neque licet obliuisci seruitutis suæ. egeris oro te Cicero: perfeceris, quod libet: satis est perpessos esse: etiã ne aures nostros onerabis tuo odio? etiã ne molestissimis uerbis insectabere? cedãt arma togæ: concedat laurea linguæ. quasi uero togatus, et nõ armatus ea, quæ gloriaris, cõfeceris, atq; inter te Syllamq; Dictatorem præter nomẽ imperij quicquã interfuerit. sed quid ego plura de tua insolentia cõmemorem? quẽ Minerua omneis artes edocuit, Iupiter optimus max. in cõcilio deorũ admisit, Italia exulẽ humeris suis reportauit. oro te Romule Arpinas, qui egregia tua uirtute omnes Paulos, Scipiones, Fabios superasti, quem tandem locum in hac ciuitate obtines? quæ tibi partes Reip. placent? quem amicum, quem inimicũ habes? cui insidias in ciuitate fecisti, ancillaris. quo iure, cum de exilio tuo Dyrrhachio redijsti, eũ sequeris? quos tyrãnos appellabas, eorũ nũc potẽtiæ faues? qui tibi ante optimates uidebãtur, eosdẽ nũc demẽtes ac furiosos uocas? Vatinij causam agis? de Sestio male existimas? Bibulũ petulãtissimis uerbis lædis? laudas Cæsarẽ? quẽ maxime odisti, ei maxime obsequeris? aliud stãs, aliud sedẽs, de Rep. sentis? his maledicis, illos odisti, leuissime trãsfuga, neq; in hac neq; in illa parte fidẽ habens?

M. TVLLII CICERONIS IN CRISPVM SALVSTIVM RESPONSIO.

E A demum magna uoluptas est Crispe Salusti, æqualem, ac parem uerbis uitã agere, neque quicquam tam obscenũ dicere, cui non ab initio pueritiæ omni genere facinoris ætas tua respondeat, ut omnis oratio moribus consonet: neq; enim qui ita uiuit, ut tu, aliter, ac tu, loqui potest; neque, qui tã illoto sermone utitur, uita honestior est. Quò me uertã patres conscripti? unde initium sumam? maius enim mihi dicendi onus imponitur, quo notior est uterque nostrum: ꝙ aut, si de mea uita atque actibus huic cõuiciatori respondero, inuidiam gloria consequatur: aut, si huius facta, mores, omnem ætatem nudauero, in idem uicium incidam procacitatis, quod huic obijcio. id uos si forte offendimini, iustius huic, quàm mihi, succẽsere debetis, qui initium introduxit. ego dabo operam, ut & pro me minimo cum fastidio respondeam, & in hunc minime mẽtitus esse uidear. scio me P. C. in respondendo non habere magnam expectationem, ꝙ nullum uos sciatis nouum crimen in Salustium audituros, sed omnia uetera recognituros, queis & meæ, & uestræ iam, & ipsius aures calent. uerum eo magis odisse debetis hominem, qui ne incipiens quidem peccare minimis rebus posuit rudimẽtum, sed ita ingressus est, ut neque ab alio uinci possit, neq; ipse se omnino reliqua ætate præterire. itaque nihil aliud studet, nisi ut lutulẽtus sus cũ quouis

uolutari. longe uero fallitur opinione: non enim procacitate linguæ uitæ sordes eluũtur. sed est quædã calumnia, quam unusquisque nostrũ testãte animo suo fert de eo, qui falsum crimen bonis obiectat. ꝙ si uita istius memoriam uicerit, aliam P.C. non ex oratione, sed suis ex moribus spectare debetis. iam dabo operã, quàm maxime potero, ut breue id faciã. neque hæc altercatio nostra uobis inutilis erit P.C. plerunque enim Resp. priuatis crescit inimicitijs: ubi nemo ciuis, qualis sit uir, potest latere. primũ igitur, quoniã omniũ maiores Crispus Salustius ad unum exemplum & regulam quærit; uelim mihi respõdeat, nũquid hi, quos protulit, Scipiones, & Metellos, ante fuerint aut opinionis, aut gloriæ, quàm eos res gestæ suæ, & uita innocentissime acta cõmendauit? ꝙ si hoc fuit illis initiũ nominis, et dignitatis: cur nõ æque de nobis existimetur, cuius & res gestæ illustres, et uita integerrime acta? quasi uero tu sis ab illis uiris Salusti ortus. ꝙ si esses, non nullos iam tuæ turpitudinis pigeret. ego meis maioribus uirtute mea præluxi, ut, si prius noti nõ fuerint, à me accipiãt initiũ memoriæ suæ: tu tuis uitæ, quam turpiter egisti, magnas offudisti tenebras; ut, etiã si fuerint egregij ciues, certe uenerint in obliuionẽ. quare noli mihi antiquos uiros obiectare: satius est .n. me meis rebus gestis florere, quàm maiorũ opinione niti; et ita uiuere, ut ego sim posteris meis nobilitatis initiũ, et uirtutis exemplũ. neque me cũ ijs conferri decet P.C. qui iam decesserunt, omniq; odio carent, et inuidia; sed cum eis, qui mecum unà in Rep. uersati sunt. sed si fuerim aut in honoribus petendis nimis ambitiosus (nõ hãc dico popularem ambitionem, cuius me principem confi=

teor; ſed illam pernicioſam contra leges, cuius primos or dines Saluſtius duxit) aut in gerendis magiſtratibus, aut in uindicandis maleficijs tam ſeuerus, aut in tuēda Rep. tam uigilās, quam tu proſcriptionem uocas, credo ꝙ non omnes tui ſimiles incolumes in hac urbe uixiſsēt. at quā to meliore loco Reſp. ſtaret, ſi tu par ac ſimilis ſceleſtorū ciuium unà cum illis adnumeratus eſſes. an ego tūc falſo ſcripſi, Cedāt arma togæ, qui togatus armatos, & pace bellum oppreſſi? an illud mētitus ſum, fortunatā natam me Conſule Romā, qui tantum inteſtinum bellum, ac domeſticum urbis incendium extinxi? neq; te tui piget homo leuiſſime, cum ea culpas, quæ in hiſtorijs gloriæ mihi ducis: an turpius eſt P.C. ſcribentē mētiri, quàm illū palàm hoc ordine dicentē? Nā ꝙ ætatē increpuiſti: tantum me abeſſe puto ab impudicitia, quantum tu à pudicitia. ſed quid ego de te plura querar? quid.n. mētiri turpe duces, qui mihi auſus ſis eloquentiam ut uitiū obijcere, cuius ſemper nocens eguiſti patrocinio? an ullū exiſtimas poſſe fieri ciuem egregium, qui nō his artibus, et diſciplinis ſit eruditus? an ulla alia putas eſſe rudimēta, et incunabula uirtutis, quibus animi ad gloriæ cupiditatē aluntur? ſed minime mirum eſt P.C. ſi homo, qui deſidiæ, ac luxuriæ plenus ſit, hæc ut noua, atq; inuſitata miratur. Nam ꝙ iſta inuſitata rabie petulanter in uxorē, & in filiā meā inuaſiſti, quæ facilius mulieres ſe à uiris abſtinuerūt, quàm tu uir à uiris: ſatis docte ac perite feciſti: nō.n. me ſperaſti mutuā tibi gratiam relaturū, ut uiciſſim tuos compellarem: unus enim ſatis es materiæ habēs; neq; ꝗcquā domi tuæ turpius eſt, quàm tu. Multū uero te opinio fallit, qui mihi parare putaſti in

uidiam ex mea re familiari: quæ mihi multo minor est, quàm habere dignus sim. atque utinã ne tãta quidẽ esset, quãta est; ut potius amici mei uiuerẽt, quàm ego testamẽtis eorum locupletior esſẽ. Ego fugax Crispe Salusti? furori Tribuni pl. cesſi: utilius duxi quãuis fortunã unus expiri, quàm uniuerso populo R. ciuilis esſem disſẽsionis causa. qui postea quàm ille suũ annũ in Rep. ꝑbacchatus est, omniáq;, quæ cõmouerat, pace & ocio resederunt: hoc ordine reuocante, atq; ipsa Rep. manu trahẽte me, reuerti. qui mihi dies si cum omni reliqua uita cõferatur, animo meo quidẽ superet, cum uniuersi uos, populusq; R. frequẽs aduentu meo gratulatus est: tãti me fugacẽ, mercenarium patronum hi æstimauerunt. Neque hercule mirum est, si ego semper iustas omniũ amicitias existimaui. nõ. n. uni priuatim ancillatus sum, neq; me addixi: sed quantũ quisq; Reip. studuit, mihi tãtum fuit aut amicus, aut inimicus. ego nihil plus uolui ualere, q̃ pacẽ. multi priuatorum audacias nutrierunt: ego nihil timui nisi leges. multi arma sua timeri uoluerũt: ego nũquã uolui quicquã posſe nisi pro uobis. multi ex uobis potẽtia freti, in uos suis uiribus abusi sunt. itaque nõ est mirũ, si nullius amicitia usus sum, qui non ꝑpetuo Reip. amicus fuit. neq; me pœnitet, si aut petẽti Vatinio reo patrociniũ pollicitus sum, aut Sestij insolentiã represſi, aut Bibuli patientiã culpaui, aut uirtutibus Cæsaris faui. hæ laudes egregij ciuis, & unicæ sunt. quæ si tu mihi ut uicia obijcis, temeritas tua reprehẽdetur, non mea uicia culpabuntur. plura dicerem, si apud alios mihi esſet dicendum P.C. non apud uos, quos ego habui omnium mearum actionum monitores. sed ubi rerum testimonia

adsunt, quid opus est uerbis? Nunc ut ad te reuertar Salusti, patremq; tuum prætercam; qui si nunq̃ in uita sua peccauit, tamen maiorem iniuriam Reip. facere non potuit, q̃ ꝙ te talem filium genuit: neque, tu si qua in pueritia peccasti, exequar, ne parẽtem tuum accusare uidear, qui eo tẽpore summam tui potestatem habuit, sed qualem adolescentiã egeris: hac. n. demonstrata, facile intelligetur, q̃ petulanti pueritia tam impudicus et procax adoleueris. posteaq̃ immẽsæ gulæ impudicissimi corporis quæstus sufficere non potuit, & ætas tua iam ad ea patiẽda, quæ alteri facere collibuisset, exoleuerat; cupiditatibus infinitis efferebaris, ut, quæ ipse corpori tuo turpia nõ duxisses, in alijs experireris. ita nõ est facile reputare P.C. utrum inhonestioribus corporis partibus rẽ quæsierit, an amiserit. domũ paternam uiuo patre turpissime uenalẽ habuit, uendidit. & cuiq̃ dubium potest esse, quin mori coegerit eum, quo hic nõ dũ mortuo pro hærede gesserit omnia? neq; pudet eũ à me quærere, qs in P. Crassi domo habitet, cũ ipse respondere non queat, quis in ipsius habitet paterna domo. at hercule lapsus ætatis tyrocinio, postea se correxit. nõ ita est, sed abijt in sodalitiũ sacrilegij Nigidiani: bis ad iudicis subsellia attractus, extrema fortuna stetit, et ita discessit, ut nõ hic innocẽs esse, sed iudices peierasse existimarentur. primũ honorem in Quæstura adeptus, hunc locum et ordinem despectus, cuius aditus sibi quoq; sordidissimo homini patuisset. itaq; timens, ne facinora eius clàm uos essent, cũ omnibus matribus familiarem obprobrio esset, confessus est uobis audientibus adulteriũ, neq; erubuit ora uestra. uixeris, ut libet, Salusti: egeris, quæ uolueris: satis sit, unũ

te tuorum scelerum consciũ esse: noli nobis languorem & soporẽ nimiũ exprobare. sumus diligentes in tuenda pudicitia nostrarum uxorum: sed ita experrecti nõ sumus, ut à te cauere possimus: audacia tua uincit studia nostra. ecquod hũc mouere possit P. C. factũ ac dictum turpe, quamuis non puduit palàm uobis audientibus adulteriũ cõfiteri? ꝙ si tibi nihil per me respondere uoluissem, sed illud cẽsorium elogiũ App. Claudij, et L. Pisonis integerrimorũ uirorũ, quo usus est quisq; eorũ, pro lege palàm uniuersis recitarem: non'ne tibi uiderer æternas inurere maculas, quas reliqua uita tua eluere nõ possit? neq; post illũ delectũ senatus unquã te uidimus: nisi forte in ea te castra cõiecisti, quò omnis sentina Reip. cõfluxerat. at idẽ Salustius, qui in pace ne senator quidẽ mãserat; posteaꝗ Resp. armis oppressa est, & idẽ uictores, qui exules, reduxit, in senatum post Quæsturã est reductus. quem honorẽ ita gessit, ut nihil in eo non uenale habuerit, cuius aliquis emptor fuerit. ita igitur egit, ut nihil nõ æquum, ac uerum duxerit, quod ipsi facere collibuisset: neq; aliter uexauit, ac debuit, si qs prædæ loco magistratum accepisset. peracta Quæstura, posteaꝗ magna pignora eis dederat, cũ quibus similitudine uitæ se coniunxerat, unus iã ex illo grege uidebatur: eius enim partis erat exẽplar Salustius, quo tanꝗ in unã uoraginem cœtus omnium uiciorũ excesserat. quicquid impudicorum, cylonum, parricidarum, sacrilegorum, debitorum fuit in urbe, municipijs, colonijs, Italia tota, sicut in fretis subsederãt, nominis ꝑditi, ac notissimi, nulla in parte castris apti, nisi licentia uiciorum, & cupiditate rerum nouarũ. at posteaꝗ Prætor est factus, modeste se=

gessit, & abstinenter. non'ne ita prouinciam uastauit, ut nihil neq; passi sint, neq; expectarint grauius in bello socij nostri, q̃ experti in pace, hoc Africam interiorem obtinente? unde tantũ hic exhausit, quantum potuit aut fide nominũ traijci, aut in naues contrudi. tantum, inquam, P. C. exhausit, quantũ uoluit. ne causam diceret, sestertio duodecies cũ Cæsare paciscitur. ꝙ si quippiam eorũ falsum est, his palàm refelle, unde tu, qui modo ne paternam quidem domũ relinire potueris, repente tanq̃ somnio beatus, hortos pretiosissimos, uillam Tiburti, C. Cæsaris reliquas possessiones paraueris. neq; piguit quærere, cur ego P. Crassi domum emissem, cũ tu ueteris uillæ dominus sis, cuius paulo ante fuerat Cæsar. modo, inquã, patrimonio non comeso, sed deuorato, quibus rationibus repente factus es tam affluens, & tã beatus? nam quis te faceret hæredẽ, quem ne amicum quidem suum satis honestum quisquam sibi ducit, nisi similis ac par tui? At hercule egregia facta maiorum tuorum te extollũt. quorum siue tu similis es, siue illi tui: nihil ad omniũ scelus, ac nequitiam addi potest. Verũ, ut opinor, honores tui te faciunt insolentẽ. tu C. Salusti tantidem putas esse bis senatorem, et bis Quæstorem fieri, quanti bis consularẽ, & bis triumphalem. carere debet omni uicio qui in alterum paratus est dicere. is demum maledicit, qui non potest uerum ab altero audire. sed tu omnium mensarum assecla, omnium cubiculorũ in ætate pellex, & idem postea adulter, omnis ordinis turpitudo es, & ciuilis belli memoria: quid enim grauius pati potuimus, quàm ꝙ te incolumem in hoc ordine uideamus? desine bonos petulãtissima consectari lingua: desine morbo procacitatis isto

uti: desine unumquenque moribus tuis æstimare. his moribus amicum tibi facere non potes, uideris uelle inimicum habere. Finem dicendi P.C. faciam: sæpe enim grauius uidi offendere animos auditorum eos, qui aliena flagitia aperte dixerunt; quàm eos, qui cõmiserunt. mihi quidem ratio habenda est, non quid Salustius merito debeat audire, sed ut ea dicam, si qua ego honeste effari possum.

aaa bbb ccc ddd eee fff ggg hhh iii kkk lll
mmm nnn ooo ppp qqq rrr sss ttt uuu
xxx yyy zzz AAA BBB CCC
DDD EEE FFF GGG HHH
III KKK LLL MMM.

Omnes quaterniones.

APVD ALDI FILIOS.

VENETIIS, M. D. L.
MENSE IVLIO.

ALDI FILII

BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE
FIRENZE

